T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİNLER TARİHİ BİLİM DALI

SİYONİZMİN TEOLOJİK TEMELLERİ

Yüksek Lisans Tezi

SEMİHA KARAHAN

İstanbul, 2019

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİNLER TARİHİ BİLİM DALI

SİYONİZMİN TEOLOJİK TEMELLERİ

Yüksek Lisans Tezi

SEMİHA KARAHAN

Danışman: Prof. Dr. İSMAİL TAŞPINAR

İstanbul, 2019

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

TEZ ONAY BELGESİ

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ Anabilim Dalı DİNLER TARİHİ Bilim Dalı TEZLİ YÜKSEK LİSANS öğrencisi SEMİHA KARAHAN'nın SİYONİZMİN TEOLOJİK TEMELLERİ adlı tez çalışması, Enstitümüz Yönetim Kurulunun 4.07.2019 tarih ve 2019-20/15 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oy birliği / ~~oy çokluğu~~ ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi 12/7/2019

Öğretim Üyesi Adı Soyadı			**İmzası**
1.	Tez Danışmanı	Prof. Dr. İSMAİL TAŞPINAR	
2.	Jüri Üyesi	Prof. Dr. ALİ ULVİ MEHMEDOĞLU	
3.	Jüri Üyesi	Doç. Dr. AHMET ŞEKERCİ	

GENEL BİLGİLER

İsim ve Soyadı	:	Semiha Karahan
Ana Bilim Dalı	:	Felsefe ve Din Bilimleri
Programı	:	Dinler Tarihi
Tez Danışmanı	:	Prof. Dr. İsmail TAŞPINAR
Tez Türü ve Tarihi	:	Yüksek Lisans - Temmuz 2019
Anahtar Kelimeler	:	Siyonizm, Yahudilik, Vaat Edilmiş Topraklar, Seçilmişlik, Mesih

ÖZET

SİYONİZMİN TEOLOJİK TEMELLERİ

Siyonizm, XIX. yüzyılda Yahudiler tarafından kurgulanan bir ideoloji olup Yahudilerin kurtuluşu, yeni bir Yahudi kimliği oluşturma ve Filistin'de bir Yahudi devleti kurma amacı ile yola çıkmıştır. Modern Yahudi ulusal hareketi olarak tanımlanan Siyonizm, siyasi, seküler, milli ve dini motifler üzerine kurgulanmış bir felsefeye sahiptir. Siyonizm, seküler ve dini argümanları biraya getirebilmiş, Yahudi teolojisinin pür doktrinleri ile bunlarla tam bir zıtlık içerisinde olan sekülerizmi harmanlamayı başarmıştır. Ortaya çıktığı dönemde revaçta olan milliyetçilik ve sekülerizm gibi teorik ve antisemitizm gibi pratik olgulardan faydalanmıştır. Öte yandan Yahudiliğin temel doktrinleri olan vaat edilmiş topraklar, seçilmişlik ve Mesih inancını kendi felsefesinin zemin taşları yapmıştır. Devlet kurmak için toprak arayışındaki Siyonizm vaat edilmiş topraklar inancına, milliyetçi bir Yahudi toplumu oluşturmak için seçilmişlik ilkesine, Yahudilere kurtuluşu vaat etmiş olduğu için de Mesih inancına güçlüce tutunmuş, böylece kendisine dini dayanaklar temin etmeyi başarmıştır.

Siyonizmin Yahudilikle bağdaşıp bağdaşmadığı hususu tartışmaya açıktır. Yahudi ilahiyatı irdelendiğinde barındırdığı dini motiflerle Siyonizmin, Yahudi dini ile sadece dar bir kümede kesişmekte olduğu birebir örtüşmediği görünmektedir. Dolayısıyla Siyonizmin Yahudiliği bir marka yüzü olarak kullanmış olduğu gibi

yargılamalar ön plana çıkmaktadır. Siyonistler bu yargılamaları kabul etmemekle birlikte ideolojinin başarıya ulaşabilmek için Yahudiliğe ihtiyaç duyduğunu saklamamaktadır. Çünkü Siyonizm dini argümanlar üzerinden dindar Yahudileri kendi yanına çekebilmiştir. Aynı mantıkla bakıldığında barındırdığı siyasi ve seküler argümanlarla da Yahudi toplumunun laik kısmından taraftar topladığı bir gerçektir. Diğer yandan Siyonizm yaptığı bazı mantık hataları ve Yahudilikle örtüşmediği gibi gerekçelerle Yahudi toplumunun kayda değer kısmının takdirini alamamış hatta güçlü bir muhalefet kazanmıştır.

Siyonizm kurguladığı felsefesi ve tüm siyasi hamleleriyle 1948 yılında en önemli hedefine ulaşarak İsrail Devleti'ni kurmuştur. Siyonizm, Avrupa'da başladığı yolculuğuna İsrail'de devam etmektedir ve halen Yahudi toplumunun bir kısmından takdir bir kısmından ise muhalefet görmektedir.

GENERAL KNOWLEDGE

Name and Surname	:	Semiha Karahan
Field	:	Philosophy and Religious Sciences
Programme	:	History of Religions
Supervisor	:	Professor Ismail TASPINAR
Degree Awarded and Date	:	Master - July 2019
Keywords	:	Zionism, Judaism, The Promised Land, Chosenness, Messiah

ABSTRACT

THEOLOGICAL FUNDAMENTALS OF ZIONISM

Zionism is an ideology conceived by the Jews in the 19th century with the goals of salvaging the Jews, forming a new Jewish identity and establishing a Jewish state in Palestine. Zionism, defined as a modern Jewish national act, has a philosophy based on political, secular, national and religious themes. It is describes as a move that achieved to bring together secular and religious arguments, in other words, the pure doctrines of the Jewish theology and the opposing views of secularism. In this sense, Zionism took advantage of both theoretical phenomena such as nationalism and secularism and practical approaches like antisemitism that were popular during its inception period. On the other hand, it laid its foundation stones on three basic Jewish doctrines, which are the promised lands, the chosenness and the belief of Messiah. Based on these three motives, Zionism provided a religious basis that supported its search for a state, a nationalist Jewish community as well as the salvation of the Jews, respectively.

Whether Zionism accords with Judaism is highly questionable. This is because the Jewsih theology and Zionism are observed to have only limited dynamics in common, let alone a harmony. Therefore, Zionism is exposed to serious criticisms of using Judaism as a showcase. Although Zionist do not admit these arguments, they confess their need for Judaism for the success of their ideology. It is obvious that Zionism achived to cooperate with religious Jews thanks to the theological arguments

employed. In this context, Zionist also gained the support of the secular Jewish community with the political arguments they highlighted. On the other hand, Zionism failed to be appreciated by a considerable part of the Jewish society due to certain fallacies and inconsistencies it included. This failure even created a strong opposition.

Based on its philosophy and political moves, Zionism achieved to reach its main goal of founding a Jewish state in 1948. Born in Europe, it now continues its efforts in Israel and still gets both appreciation and oppositon within the Jewish community.

ÖNSÖZ

Siyonizmin Teolojik Temelleri isimli bu çalışmada, modern Yahudi ulusal hareketi olarak tanımlanan, Yahudi tarihi, Yahudi toplumu ve Ortadoğu halkları ve coğrafyası için önemli bir dönüm noktası olarak kabul edilen Siyonist ideoloji hakkında etraflıca bilgi verilmeye çalışılmıştır. XIX. yüzyılda ortaya çıkan Siyonizm, makro anlamda seküler, milliyetçi ve politik bir hareket olup, toprak, halk, ulus ve kurtuluş kavramları ile birebir bağlantılı bir ideolojidir. Bunun yanı sıra Siyonizm, Yahudi teolojisinin vaat edilmiş topraklar inancı, seçilmişlik ilkesi ve Mesih inancı gibi pür dini doktrinlerini kendi felsefesine harmanlamıştır. Siyonizm hedefleri doğrultusunda bu teolojik esasları dini, siyasi ve milliyetçi bir perspektifle ele alarak sekülerizm ve teolojiyi özgün bir şekilde harmanlamış ve teolojiden politikaya giden bir yol izlemiştir. Bu sentez Siyonizmin Yahudi konseptine uygun hale gelmesini ve dinamizm kazanmasını sağlamıştır. Dolayısıyla Siyonizmin teopolitik bir ideoloji olduğunu ve bu kapsamlı kurgusu sayesinde Yahudi toplumunun seküler veya dindar hemen her kesiminden destek alabildiğini belirtmek doğru olacaktır. Siyonist ideoloji hedeflediği gibi İsrailli adında milliyetçi bir karakterde yeni bir Yahudi kimliği yaratmayı ve 1948 yılında Filistin'de bağımsız bir İsrail Devleti kurmayı başarmıştır. Yahudi toplumunun kurumsal bir yüzü haline gelen Siyonizm, İsrail Devleti'nin kurulması ile XIX. yüzyılda Yahudilere sonlandırmayı vaat etmiş olduğu "Yahudi Sorununu" kısmen çözmüştür. Siyonizm, devletin kurulmasından sonra felsefesine kattığı yeni doktrin ve hedeflerle İsrail'de yoluna devam etmektedir.

Öte yandan Siyonizme yöneltilen iki büyük suçlamadan da bahsetmek gereklidir. Bunlardan ilki, Yahudi din otoritelerinin Siyonizmi Yahudi dini ve toplumu için yıkıcı bir unsur olarak değerlendirmesidir. Nitekim Yahudi ilahiyatı bu üç teolojik esas ekseninde irdelendiğinde Siyonizmin Yahudi dini ile sadece dar bir kümede kesişmekte olduğu görünmektedir. Anti-Siyonist Yahudilere göre Siyonizmin söylem ve eylemleri pek çok dini hükme taban tabana zıttır. Buna koşut olarak Siyonizm, Yahudi din otoritelerinin ve toplumunun bir kısmı tarafından sahte bir hareket olarak nitelendirilmekte ve erken dönemden bugüne kadar muhalif görüşlerle muhatap

olmaktadır. Anti-Siyonist Yahudiler, Siyonizmi Yahudiliğe ihanet etmekle, Yahudi dinini dünyada küçük düşürmekle, Tevrat'ı hor kullanmakla ve Yahudi toplumunu yozlaştırmakla suçlamaktadır. Siyonizme yöneltilen ikinci suçlama ise XIX. yüzyıldan bugüne Filistin başta olmak üzere pek çok Ortadoğu devleti ve halkının Siyonizmin politik, askeri ve sosyal hamlelerinden menfi yönde etkilenmesidir. Siyonistler Filistinlilerin toprak üzerindeki mülkiyet ve yaşam haklarına kısmen son vermek ve onların sosyal, teolojik ve siyasi özgürlüklerine ket vurmakla itham edilmektedir. Buna paralel olarak özellikle XX. yüzyılın başından itibaren Filistin'de Araplar ve Yahudiler arasında çok büyük gerginlikler yaşanmaktadır. Bunlar göz önünde tutulduğunda Siyonizmin Yahudi toplumunu fikri manada ikiye böldüğünü ve bölgede mevcut bir İsrail-Filistin çatışması olduğunu söylemek mümkündür.

Dört bölüm halinde kurguladığımız bu tezde yukarıda bahsedilen tüm konular hakkında objektif ve bütüncül bir çalışma yapmayı ve literatürde bazı pencereler açmayı hedefledik. Bu bağlamda, teolojik ve siyasi pek çok açıdan oldukça önemli olan bu konuyu seçmemde bana yardımcı olan, desteğini esirgemeyen ve kendisiyle yaptığım müzakerelerden oldukça istifade ettiğim kıymetli danışman hocam Sayın Prof. Dr. İsmail Taşpınar'a şükranlarımı sunarım. Ayrıca Dinler Tarihi alanında yetişmemde çok büyük pay sahibi olan, engin bilgileriyle bana yol gösteren ve öğrencisi olmaktan gurur duyduğum hocam Sayın Prof. Dr. Ömer Faruk Harman'a teşekkürü bir borç bilirim. Bu vesileyle, konuya olan hakimiyetiyle bana yol gösteren ve editörlük bağlamında çalışmama fazlaca emek vererek bana yardımcı olan Sayın Yusuf Bekir'e, ayrıca Siyonizmi, Yahudi dinini ve toplumunu geniş bir perspektiften tanımama yardımcı olan Sayın Yusuf Besalel'e ve Sayın Denis Ojalvo'ya da teşekkürlerimi arz ederim. Hayatım boyunca olduğu gibi çalışma sürecimde de maddi ve manevi desteklerini benden hiç esirgemeyen, bana daima güç veren kıymetli anneme ve sevgili kardeşlerime teşekkürlerimi sunarım.

Dt. Semiha KARAHAN
İstanbul, 2019

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖZET ..... **i**
ABSTRACT ..... **iii**
ÖNSÖZ ..... **v**
İÇİNDEKİLER ..... **vii**
KISALTMALAR ..... **xi**

GİRİŞ **1**
I. TEZİN KONUSU, AMACI VE ÖNEMİ 1
II. TEZİN PLANI VE YÖNTEMİ 7
III. KAYNAK DEĞERLENDİRMESİ 9

I. BÖLÜM
SİYONİZMİN OLUŞUMU

I. SİYONİZMİN OLUŞUM SÜRECİ 19
A. XIX. YÜZYIL AVRUPA YAHUDİLERİNİN DURUMU VE SİYONİZM İLE İLİŞKİLERİ 20
1. Yahudilerin Bölgesel Durumları 21
2. Yahudilerin Mezhepsel Durumları 23
3. Yahudilerin Psikososyal Durumları 26
4. Yahudilerin Ekonomik Durumları 27
B. SİYONİZMİ DOĞURAN ŞAHSİYETLER VE ÖRGÜTLENMELER 29
1. Judah Alkalai 31
2. Zvi Hirsch Kalischer 34
3. Moses Hess 38
4. Peretz Smolenskin 41
5. Leon Pinsker 44
6. Eliezer BenYehuda 47

7. Hibbat Siyon/Zion 50
8. Theodor Herzl 54
9. Küçük Örgütlenmeler 59
a. Bilu Cemiyeti 59
b. Bnei Brit Cemiyeti 63
c. Esra Cemiyeti 65
II. SİYONİZMİ BESLEYEN FAKTÖRLER 66
A. KURTULUŞ ÖZLEMİ 66
B. ANTİSEMİTİZM 69
C. MİLLİYETÇİLİK DÜŞÜNCESİ 72

II. BÖLÜM

SİYONİZMİN TEMEL DOKTRİNLERİ, HEDEFLERİ VE TÜRLERİ

I. SİYONİZMİN DOKTRİNLERİ 77
A. SÜRGÜNÜN HÜKÜMSÜZLEŞTİRİLMESİ: ŞELİLAT HA-GALUT 77
B. İSRAİL ÜLKESİNE DÖNÜŞ: HA-ŞİVA LA-ERETZ İSRAEL 78
C. TARİHE DÖNÜŞ: HA-ŞİVA LA-HİSTORİA 81
D. SİYONİST TARİH YAZICILIĞI 83
II. SİYONİZMİN HEDEFLERİ 86
A. YAHUDİ KİMLİĞİNİN CANLANDIRILMASI 86
B. FİLİSTİN'DE TOPLANMA VE YAHUDİ DEVLETİNİN KURULMASI 90
III. SİYONİZMİN TÜRLERİ 95
A. SİYASAL SİYONİZM 96
C. KÜLTÜREL SİYONİZM 101
C. REVİZYONİST SİYONİZM 103
D. İŞÇİ SİYONİZMİ 108
E. DİNİ SİYONİZM 112

III. BÖLÜM

SİYONİZMİN TEOLOJİK ESASLARI

I. VAAT EDİLMİŞ TOPRAKLAR- ERETZ İSRAEL 121

A. YAHUDİ TEOLOJİSİ VE GELENEĞİNDE VAAT EDİLMİŞ TOPRAKLAR- ERETZ İSRAEL 123

1. Yahudi Kutsal Metinlerinde Vaat Edilmiş Topraklar- Eretz İsrael 123

2. Eretz İsrael'in Kutsiyeti ve İsrailoğulları ile Manevi Etkileşimi 154

3. Eretz İsrael'in Sınırları 163

4. Eretz İsrael'in Yahudilere Verilme Şartı ve Şekli 167

5. Gentilelerin Eretz İsrael'de Yaşama Hakkı 174

6. Farklı Dönemlerde Yahudi Toplumunun Eretz İsrael Algısı 179

B. SİYONİZMİN VAAT EDİLMİŞ TOPRAKLAR ALGISI 192

1. Siyonist Öğretide Vaat Edilmiş Topraklar- Eretz İsrael 193

2. Siyonizmin Eretz İsrael Bağlamında Fiili Eylemleri 208

II. SEÇİLMİŞLİK İNANCI VE YAHUDİ IRKI 244

A. YAHUDİ TEOLOJİSİ VE GELENEĞİNDE SEÇİLMİŞLİK İNANCI 246

1. Yahudi Teolojisinde Seçilmişlik İnancı ve Yahudi Kimliği 246

2. Yahudi Toplumunda Seçilmişlik Algısı ve Yahudi Irkı Meselesi 300

B. SİYONİZMİN SEÇİLMİŞLİK İNANCI VE YAHUDİ ULUSU ALGISI 321

1. Siyonist Öğretide Seçilmişlik İnancı ve Yahudi Ulusu 322

2. Siyonizmin Seçilmişlik İnancı ve Yahudi Ulusu Bağlamında Fiili Eylemleri 337

III. MESİH İNANCI 351

A. YAHUDİ TEOLOJİSİ VE GELENEĞİNDE MESİH İNANCI 352

1. Menşei, Oluşumu ve Tarihsel Süreci 353

2. Etimoloji ve Kavramın Geçtiği Yahudi Kutsal Metinleri 366

a. Tevrat'ta Mesih Kavramına Dair Sembolik Anlatımlar 367

b. Tanah'ta Mesih Kelimesinin Kullandığı Anlatımlar 369

c. Rabbani Literatürde Mesih Kavramı 372

3. Mesih, Kefaret ve Kurtuluş 372

4. Mesih'in Geliş Zamanı 374

a. Mesih'in Gelmesini Yaklaştıracak Eylemler 376

b. Mesih'in Gelmesini Erteleyecek Eylemler 378
5. Mesih Öncesi Devir 379
6. Mesih Devrinin Ayak Sesleri- Mesih'in Doğum Sancıları 380
a. Gog ve Magog 381
b. Yusuf oğlu Mesih 382
c. Peygamber Eliyau 383
7. Mesih Dönemi-Mesih Krallığı 387
8. Mesih İddiaları ve Mesihi Hareketler 393
B. SİYONİZMİN MESİH İNANCI ALGISI 406
1. Siyonist Öğretiye Mesih İnancının Dahil Edilmediği Dönem 407
2. Siyonist Öğretiye Mesih İnancının Dahil Edildiği Dönem 416

IV. BÖLÜM

SİYONİZMİN TEOLOJİK ELEŞTİRİSİ

I. ANTİ-SİYONİST YAHUDİLERİN TOPRAK BAĞLAMINDA SİYONİZM ELEŞTİRİSİ 432
II. ANTİ-SİYONİST YAHUDİLERİN SEÇİLMİŞLİK VE YAHUDİ ULUS VE MİLLİYETÇİLİĞİ BAĞLAMINDA SİYONİZM ELEŞTİRİSİ 451
III. ANTİ-SİYONİST YAHUDİLERİN MESİH İNANCI BAĞLAMINDA SİYONİZM ELEŞTİRİSİ 463
SONUÇ 471
KAYNAKÇA 487

KISALTMALAR

Bk.	Bakınız
BT.	Babil Talmudu
C.	Cilt
Com.	Commentary by
Çev.	Çeviren
Der.	Derleyen
Dğr.	Diğerleri
DİA.	Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
Dvm.	Devamı
Ed.	Editör
EJ.	Encyclopaedia Judaica
Hzl.	Hazırlayan
İbn Ezra	Rabbi Avraam ben Meir İbn Ezra
MÖ.	Milattan Önce
MS.	Milattan Sonra
Rambam	Rabbi Moşe ben Maymon/Maimonides/İbn Meymun
Ramban	Rabbi Moşe ben Nahman/Nahmanides
Raşbam	Rabbi Şemuel ben Meir
Raşi	Rabbi Şelome ben Yitshak Yarhi
Sforno	Rabbi Ovadya ben Yaakov Sforno
s.	Sayfa
S.	Sayı
s.a.	Sayfa Aralığı
tsz.	Tarihsiz
yn. y.	Yayın yeri yok

GİRİŞ

Siyonizm, XIX. yüzyılda ortaya çıkarak bugüne kadar etkisini gösteren modern Yahudi ulusal hareketidir. Siyonist hareket barındırdığı özellikler ve hedefler dolayısıyla genel tanım açısından siyasi bir ideoloji olarak nitelendirilmektedir. İdeolojinin siyasi başarısının en önemli yansıması İsrail Devleti'nin 1948 yılında Filistin'de kurulmuş olmasıdır. Siyonizm, siyasi ve milliyetçi bir hareket olmasının yanı sıra Yahudi dini ve etnisitesi ile de bağlantılı olan bir ideolojidir. Siyonist hareket; Yahudi dininin ana arterleri olan vaat edilmiş topraklar inancı, seçilmiş halk olma inancı ve Mesih akaidi gibi pür dini doktrinler ile kendi ideolojisi arasında bağ kurarak bu teolojik esasları felsefesinin zemin taşları olarak kullanmıştır. Dolayısıyla Siyonizmin dini motifler taşıyan multidisipliner bir ideoloji olduğunu belirtmek doğru olacaktır.

"Siyonizmin Teolojik Temelleri" adındaki bu yüksek lisans tezi, dinler tarihi biliminin öne çıkan konularından biri olan Yahudilik ile Siyonist ideolojinin kesişen ortak kümesini keşfedebilme amacını gütmektedir. Nitekim multidisipliner bir ideoloji olan Siyonizmin kendisi ile Yahudilik arasında kurduğu bağın ne kadar organik olduğunu veya bu bağın güçlü olup olmadığını anlamak birçok önemli farkındalığın oluşmasına olanak sağlayacaktır. Bu çalışmanın Siyonizm, Siyonist ideolojinin dini boyutu, Yahudi dini, Yahudi tarihi ve toplumu, Filistin toplumu ve İsrail devleti hakkında geçmiş ve bugüne ışık tutması temenni edilmektedir.

I. TEZİN KONUSU, AMACI VE ÖNEMİ

Bu çalışmada, XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Ortadoğu coğrafyasını siyasi, sosyal ve demografik açıdan önemli şekilde etkileyen Siyonizm ideolojisinin dini boyutu hakkında objektif olarak bilgi verilmesi amaçlanmaktadır. Bu nedenle tezin başlığı "Siyonizmin Teolojik Temelleri" olarak isimlendirilmiştir. Siyonizm terimi, 1890'lı yıllarda Avrupa'da ortaya çıkmıştır. Bu kavram, Tanah'ta geçen Siyon kelimesinden türetilmiş olup, Yahudi modern ulusal hareketi olarak tanımlanmıştır. İdeolojinin amacı, Yahudilerin sürgününe son vermek ve fiziki ve manevi açıdan bir

Yahudi rönesansı gerçekleştirmektir. Bu amaç içerisinde, dünyanın hemen her bölgesinde azınlık olarak yaşayan Yahudilerin kolektif olarak Filistin'e göç etmesi, ulusal bilinç kazanması ve Filistin topraklarında ulusal ve bağımsız bir Yahudi devletinin kurulması bulunmaktadır.

Siyonizm bir anda ortaya çıkmış olan bir ideoloji değildir. Siyonizm teriminin henüz zikredilmediği 1820'lerden itibaren Yahudi toplumunun birçok önemli ismi ileride şekillenecek ideoloji ile benzer amaçlar doğrultusunda çabalamış, toplumda önemli farkındalıklar yaratmıştır. Dolayısıyla Siyonizm öncesinde, birçok Yahudi şahsiyetin fikri ve maddi açıdan emek sarf ederek ideoloji için gerekli zemini hazırladığı bir oluşum süreci vardır. Bu sürecin ardından XIX. yüzyılının son çeyreğinden itibaren Siyonizm, adını kitlelere duyurmaya, plan ve eylemlerini nitelikli bir şekilde uygulamaya başlamıştır.

Siyonizmin sahne aldığı dönem, Avrupa'da birçok değişim rüzgarının estiği bir zaman dilimidir. İmparatorlukların bazılarının güç kaybettiği, liberalizmin etkili olduğu ama ulusalcı ve milliyetçi güdülerin de yeşerdiği, özgürlük ve eşitlik mottolarının söylendiği fakat Yahudi karşıtlığının da bir o kadar artarak antisemitizm boyutuna ulaştığı bir dönemdir. Aynı zamanda bu yüzyıl, tarihselciliğin, ateizmin ve antropolojinin popüler olmasına, ırkların yüceltilmesi veya yerilmesine tanıklık etmiştir. Bunların yanı sıra bahsedilen yüzyılda "Yahudi Sorunu" meselesi, Avrupa'nın gündeminde ciddi bir problem olarak yer almıştır. Siyonizm, siyasi, dini ve sosyal açıdan değişmekte ve bir kaos halinde olan Avrupa'daki Yahudi toplumunun aydın kesiminin kurgulamış olduğu bir ideolojidir. XIX. yüzyıl ve sonrasında Avrupa'daki bu karışık flora, Siyonizmin güçlenmesinde ve etkili olmasında önemli bir faktördür.

Siyonizm, modern Yahudi ulusal hareketi olarak tanımlanıyor olsa da Siyonizm felsefesi Yahudi teolojisindeki birçok esas üzerine kurgulanmıştır. Yahudiliğin ana arterleri olan vaat edilmiş topraklar inancı, seçilmiş halk olma inancı ve Mesih itikadı, Siyonizmin kendisi ile Yahudilik arasında bağ kurduğu teolojik esaslardır. Vaat edilmiş topraklar inancı, Siyonizmin bir Yahudi devleti kurmak için elde etmesi gereken toprak ile bağdaştırılmış böylece Filistin, ideoloji tarafından dini ve siyasi açıdan merkeze yerleştirilmiştir. Seçilmişlik inancı, Siyonistler tarafından Yahudi

toplumuna kazandırmak istedikleri milliyetçi güdüler olarak gerekli ve yardımcı bir enstrüman olarak değerlendirilmiş ve Siyonist felsefede ön plana çıkarılmıştır. Mesih akaidi ise Siyonizmin, kendi tarihsel sürecinde farklı yaklaşımlar ile ele almış olduğu bir unsur olmuştur. Ancak bu tarihsel süreçlerin ortak yanı; ideolojinin her zaman kendisini Mesih ile özdeşleşmiş olan kurtuluş olgusu ile lanse etmiş olmasıdır. Siyonizm, kendisini Yahudi toplumunun kurtuluş reçetesi olarak sunmuş ve bu hedefini de kısmen başarmıştır. Dolayısıyla Siyonizm XX. yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren ve özellikle İsrail Devleti'nin kurulmasından sonra belli bir kesim tarafından Mesianik bir hareket olarak tanımlanmıştır.

Bahsedilen bu teolojik esaslar seküler ve dindar hemen tüm Siyonistlerin hedef, söylem ve eylemlerini şekillendirmiştir. Keza bu teolojik esaslar XIX. yüzyılda da Yahudi toplumunun büyük kısmının inanç mekanizmasında güçlü bir şekilde yer etmekteydi. Seküler Siyonistler Yahudi teolojisinden politikaya doğru bir yol haritası çizmiş ve siyasetlerini bunun üzerinden yürütmüşlerdir. Dindar Siyonistler ise dini kaygılar ve dini hedefler doğrultusunda bir Siyonizm kurgulamış, ideolojinin din üzerinde şekillenmesi için çabalamışlardır. Nitekim bu teolojik esaslara inanan Yahudi toplumunun bir kısmı, Siyonizme gönüllüce destek vermiştir. Dolayısıyla vaat edilmiş topraklar, seçilmişlik ve Mesih akaidi ideolojiye dinamizm kazandırmıştır. Binaenaleyh Siyonizmin, siyasi bir ideoloji olmasının yanı sıra teolojik esaslardan destur alan bir ideoloji olduğunu da söylemek mümkündür.

Diğer taraftan, Siyonizmin Yahudi toplumu ve Yahudi dini ile ilişkisi, ideolojinin oluşumundan bugüne kadar tartışılan bir konudur. Siyonizmin teolojik esaslar üzerine kurduğu felsefesi özellikle Yahudi dindar kesim tarafından tepki çekmiştir. Bu tepkiler, ideolojinin Yahudi dinini kullandığı ve Tanah'a ihanet ettiği yönünde olmuştur. Muhalifler açısından Yahudilikteki vaat edilmiş topraklar, seçilmişlik ve Mesih kaideleri, Siyonizmin ele aldığı ve lanse ettiği şekilden çok uzaktır. Dolayısıyla birçok dini otorite, ideolojinin ortaya çıktığı dönemden bugüne kadar Siyonizme güçlü bir şekilde muhalefet ederek anti-Siyonist oluşumlar organize etmişlerdir. Buna paralel olarak Siyonizmin, Yahudi toplumunu fikri manada ikiye bölmüş olduğu ifade edilebilir. XIX. yüzyıla kadar diasporada fiziksel olarak bir arada

olmasalar dahi fikri manada homojen bir görüntü veren Yahudi toplumu, Siyonizm sonrası bu homojen görüntüsünü - Yahudilikte reformist mezhebin oluşumu ve taraf kazanması ile de bu homojenlik bozulmuştur- kaybetmiştir. Siyonizm ile Yahudi toplumu ideolojiye destek olanlar veya olmayanlar şeklinde ikiye ayrılmıştır.

Tüm bunlara paralel olarak Siyonizm Yahudi tarihi ve toplumu üzerinde önemli etkiler yaratan bir ideoloji olarak kabul görmektedir. Siyonizm, siyasi olarak elde ettiği başarılarla Yahudi tarihindeki en önemli fraksiyonlardan biridir. Keza Siyonizmin çabası ile İsrail Devleti'nin kurulması, Yahudi tarihinde yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur. Siyonizm; Yahudilere sosyal, dini ve fikirsel olarak birçok yenilikler kazandırmış olduğu için de Yahudi toplumu üzerinde bazı görüşlere göre yapıcı, bazı yorumlara göre ise yıkıcı etkiler yaratmıştır. Bir başka ifadeyle Siyonizm, Yahudi tarihi ve toplumunu pek çok açıdan değiştirmiştir. Bunun yanı sıra Siyonizm, özellikle Filistin olmak üzere Ortadoğu coğrafyası ve toplumlarında da birçok değişimin yaşanmasında birinci dereceden etken olmuştur. Sonuç olarak bu kapsamlı donanımı Siyonizmi; tarih, dinler tarihi, teoloji ve siyaset bilimlerinin ilgi alanına dahil etmekle birlikte pek çok tartışma konusunu da beraberinde getirmektedir. Bu tartışma konularından biri de, Siyonizm ile Yahudiler ve Yahudi dini arasındaki ilişki ve Siyonizmin Yahudilikle bağdaşıp bağdaşmadığı hususudur.

Bu çalışmada, Siyonizmin fikri olarak meydana çıkması, güçlenmesi ve kurumsallaşması yani ideolojinin kendi içerisindeki tarihsel evreleri irdelenecek, bunun yanı sıra ideolojinin doktrinleri, hedefleri ve türlerine de yer verilecektir. İşaret edilmelidir ki bu tezin temel amacı; Siyonizmin Yahudilik ile kendisi arasında teolojik esasları da kullanarak kurmuş olduğu bağın ne kadar organik olduğu hususunun bütüncül bir çalışmayla açığa çıkarılmasıdır. Bu amaç doğrultusunda Yahudi ilahiyatındaki vaat edilmiş topraklar inancı, seçilmişlik ilkesi ve Mesih itikadına dair etraflıca bir araştırma yapılması hedeflenmektedir. Yine bu doğrultuda bahsedilen bu teolojik esasların Siyonizm için ne ifade ettiği ve Siyonizmin bu easlara paralel geliştirdiği söylem ve eylemleri incelenecektir. Bu bütüncül çalışmayla Siyonizmin Yahudilik ile bağdaşıp bağdaşmadığı hakkında bir fikir sahibi olunması amaçlanmaktadır.

Yukarıda tanımlanan kurgu dahilinde tezin temel amacının aslında Siyonizmin önemini ve neden seçilmiş olduğunu da ortaya çıkarmak olduğu söylenebilir. Bilindiği gibi Siyonizm ve onun başarısı olan İsrail Devleti, kendilerini seküler karakterlerle lanse etmelerine rağmen temellerini Yahudiliğe dayandırmaktadır. Siyonizmin hem dindarlığı hem de sekülerizmi bir araya nasıl getirdiği ve nasıl sentezlediği araştırma konusunun seçiminde önemli bir etkeni oluşturmuştur. Nitekim bu sentezin başarılı olmasıyla bazı kavramlar üst üste geçmiş ve Siyonizm ile Yahudilik arasında bir sınır çizgisi bulmak oldukça güçleşmiştir. Böylece Siyonizm Yahudi dünyasının en ön planda yer alan kurumsal yüzlerinden biri olmuştur. Dolayısıyla Siyonist hareketin gerçekten Yahudilikten kaynaklanıp kaynaklanmadığına duyulan merak, yine konu seçiminde önemli olan bir başka etkendir. Bunun yanı sıra XIX. yüzyıldan itibaren Siyonizme paralel olarak Ortadoğu coğrafyasında ortaya çıkan Arap-Yahudi çatışması ve bölgedeki dinsel, etniksel ve siyasi sorunlar bu konunun seçilmesine ivme kazandırmıştır. Ayrıca Türkiye'de Siyonizme dair siyasi ve tarihi açıdan birçok araştırma mevcut olmasına rağmen ideolojinin teolojik boyutunu enikonu irdeleyen çalışmaların az sayıda olması da konu seçiminde etkili olmuştur.

Bazı mecralar XX. yüzyılda Filistin'de yaşanan olumsuz hadiselerin sorumlusu olarak teolojik esaslarla kurgulanmış olan Siyonizmi ve İsrail Devleti'ni hedef göstermektedir. Dolayısıyla bu suçlamalar Yahudi dinine de yapılan bazı eleştirilere neden olmaktadır. Bu kanaatler Yahudi toplumu ile kurulacak ilişkileri de etkilemektedir. İşaret edilmelidir ki, Siyonizm ile Yahudi toplumunun bir kısmının düşünce ve inanç sisteminin değişmesi ve İsrail devletinin de bölgedeki tutumu ile de bu ilişkiler oldukça zedelenmiş olduğu için tamiri neredeyse imkansız hale gelen siyasi konumlamalar oluşmuştur. Açıkçası Siyonizmin, Filistin topraklarında İsrail Devleti'ni kurması XIX. yüzyılda Avrupa'da yaşanan Yahudi sorununu sonlandırmıştır ancak bu sefer Filistin'de bir Arap sorunu oluşmuştur. Keza Filistin yerlisinin de Yahudilerin ülkeye göç etmesi itibariyle hayatlarında birçok olumsuz değişim olmuştur. Filistin yerlisi, kendi topraklarında XX. yüzyılın başından bugüne kadar siyasi, dini, sosyal hatta bazen insani normlar açısından birçok problemle baş etmek zorunda kalmış ve kalmaktadır. Netice olarak, XX. yüzyıldan bu yana Ortadoğu'da bitmek bilmeyen bir Filistin-İsrail sorunu yaşanmaktadır. Dini ve siyasi anlamda yaşanmakta olan Filistin-

İsrail sorunu, bu tezin konusunun önemine işaret etmektedir. Belirtilmelidir ki, bu sorun özellikle aynı bölgedeki diğer ülkeleri de direkt olarak etkilemekte ve bireyler, toplumlar ve devletlerarasında gerginliklere neden olmaktadır. Bu etkileşimin yaşandığı ülkelerden biri de kuşkusuz ki Türkiye'dir. Türkiye Cumhuriyeti, gerek tarihi ve dini açıdan değer yüklediği başta Kudüs olmak üzere Filistin topraklarına karşı duyduğu sevgi gerek Müslümanların yaşadığı bazı mağduriyetler nedeniyle Filistin-İsrail sorununa hassasiyet göstermektedir. Türkiye'nin Filistin sorununa karşı duyduğu bu hassasiyet tezin konusunu önemli kılan hususlardan bir başkasıdır.

Belirtilmelidir ki bu çalışmanın gerekli yerlerinde bazı menfi olaylardan bahsedilecektir. Bu bağlamda farkında olmadan ve istemeden bazı yargılayıcı ifadeler kullanılabilir. Bunlar okuyucu tarafından sadece ve sadece bahsedilen olaylar ve bu olaylara neden olan kimseler çerçevesinde değerlendirilmeli asla kitlesel bir yargıya varılmamalıdır. Nitekim bu çalışmada Yahudi dinini, Yahudi toplumunu ve İsrail Devleti'ni karalama niyeti asla yer almamaktadır. Bilakis bu çalışmayla, barındırdığı güzelliklerle Yahudi dininin ve trajik bir geçmişe sahip olan Yahudi toplumunun daha iyi tanınması, toplumlar arasında önyargıların en azından azalması ve Osmanlı İmparatorluğu'ndan bu yana beraber yaşayan Türk-Yahudi toplumlarının dostluğunun artması temenni edilmektedir. Yahudi dünyasının dışından bir ses olan bu çalışmadaki başlıca temennilerden biri de Yahudi toplumunda bir farkındalık oluşturmaya vesile olmaktır. Yahudilerin, Filistin yerlisi ve Müslümanlarla kendi arasında kurmaları gereken empati için kendi kutsal ve profan tarihlerini hatırlamaları yeterli olacaktır. Toplumların karşılıklı birbirlerine duyacakları saygı ve kuracakları empati, Ortadoğu'da bir asrı aşkın süreden beri yaşanan sorunu bir nebze de olsa azaltmaya imkan sağlayabilir. Nihayetinde tezin konusunun seçimi, amacı ve çalışmanın neticesinde oluşturulmak istenen farkındalıklar, konunun önemini gözler önüne sermektedir. Son olarak, "Siyonizmin Teolojik Temelleri" adlı bu tezin, Türkiye'deki literatüre faydalı bir çalışma olmasının umut edildiği ifade edilebilir.

II. TEZİN PLANI VE YÖNTEMİ

Yukarıda verilen kısa bilgilendirmeler doğrultusunda bu bütüncül çalışmanın dört bölümde incelenmesi uygun bulunmuştur. Birinci bölüm; "Siyonizmin Oluşumu", ikinci bölüm "Siyonizmin Temel Doktrinleri, Hedefleri ve Türleri", üçüncü bölüm; "Siyonizmin Teolojik Esasları", dördüncü bölüm ise "Siyonizmin Teolojik Eleştirisi" adıyla incelenecektir. Siyonizmin temel aldığı teoloji maddelerini incelemeden önce Siyonist hareket hakkında altyapı türünde bilgi vermek adına ilk iki bölüm, Siyonist ideolojiyi siyasi, dini ve sosyal açıdan tanıma ve tanıtma maksadıyla kurgulanmıştır. Daha sonraki iki bölümde Siyonizmin Yahudilik ile arasındaki bağın incelenmesi hedeflenmiş olup bu bölümlerde Siyonizmin gerçekten Yahudi dininden kaynaklanıp kaynaklanmadığı sorusuna cevap aranacaktır.

Tezin genel planı bu şekilde kurgulanırken, bölümlerin kendi içinde bir bütünlüğü ve tutarlılığı olması ve ele alınan konuların bir sonraki bölüme zemin hazırlaması kaygısı güdülmektedir. Bunun yanı sıra çalışma boyunca tasvir edici yöntem kullanılacak olup konuya tarihçi bir perspektiften yaklaşılacaktır. Tezin objektif tutumuna zarar getirebilecek yargılayıcı ifadelerden sakınmaya gayret edilecektir. Özellikle teolojik anlatımlarda sadece Yahudi ilahiyatı sınırlarında kalınmaya özen gösterilecek olup, Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslamiyet arasında bahsedilen teolojik esasların kıyaslanması yapılmayacaktır. Araştrma boyunca kıyaslama metodu sadece Yahudi alimlerin ve hahamların Siyonizme ve bahsedilen teolojik esaslara dair bakış açıları arasındaki farklar bağlamında yapılacaktır.

"Siyonizmin Oluşumu" başlıklı birinci bölüm kendi içerisinde üç alt başlık içermektedir. Bu alt başlıklardan ilkinde, Avrupa'daki Yahudi toplumunun XIX. yüzyıldaki bölgesel, mezhepsel, psikososyal ve ekonomik durumları incelenecektir. Ardından Siyonizmin öncüleri olarak adlandırılan ideolojiyi doğuran başlıca önemli şahsiyetler ve örgütlenmeler ele alınacaktır. Bu bölümde son olarak "kurtuluş özlemi, antisemitizm ve milliyetçilik düşüncesi" kapsamında Siyonizmi besleyen harici ve dahili tüm faktörler irdelenmeye çalışılacaktır. Bu üçlü çalışma, Siyonizmin bahsedilen yüzyılda hangi atmosferde ortaya çıktığına, dış etkenlerin ideolojiyi ne kadar

etkilediğine, felsefesine, olgunlaşmasına ve o dönem Yahudilerin Siyonizme hangi şartlar altında destek olduklarına veya olmadıklarına ışık tutabilecek mahiyettedir.

İkinci bölümde ise Siyonizmin temel doktrinleri, hedefleri ve türleri konularına yer verilecektir. Siyonizm felsefesinin hangi doktrinler üzerine kurgulanmış olduğu, ideolojiyi keşfetme adına yapılması gereken önemli bir incelemedir. Siyonist hareketin sürgünü hükümsüz kılmak, İsrail ülkesine geri dönmek, tarihe geri dönüş ve Siyonist tarih yazıcılığı olarak kurguladığı doktrinleri, Siyonizmi diğer ideolojilerden farklı kılmaktadır. Bu doktrinler etrafında kurgulanan sistem Siyonist hareketin başarılı olmasını sağlayan faktörlerden biridir. Bunun ardından Siyonist hareketin ana hedeflerine değinilecektir. Yahudi kimliğini canlandırmak milliyetçi bir ideoloji olan Siyonizm için elzem olan ilk hedeftir. İdeolojinin diğer büyük hedefi ise Filistin'e Yahudilerin toplu göçü ve bu topraklarda bağımsız bir Yahudi devleti kurmaktır. Siyonizmin oluşum sürecinde birçok Yahudi tarafından ütopya olarak görülen bu hedef, ideolojinin kendi içerisinde doktrin ve hedeflerini özgün bir şekilde örmesi sayesinde 1948 yılında gerçeğe dönüşmüştür. Bu bölümde son olarak Siyonizmin kendi içerisinde fikirsel anlamda ayrışarak farklı türlerinin oluşumuna yer verilecektir. Siyonizmin hedef bazlı olmasa da düşünsel anlamda birbirinden ayrışması ideolojiyi başarıya ulaşma açısından çok fazla etkilememiştir. Ancak bu ayrışma özellikle erken dönemde Siyonist eylemlerin hayata geçirilmesinde sürecin uzamasına neden olmuştur. Sonuç olarak ilk iki bölümün Siyonizmi genel hatlarıyla kavramak adına yapılacak bir çalışma olduğu ifade edilebilir.

"Siyonizmin Teolojik Esasları" başlıklı üçüncü bölüm, tezin ana konusunu açıklayıcı maddeler ihtiva etmektedir. Bu bölümde Siyonizmin Yahudi dini ile kendisi arasında bağ kurduğu teolojik esaslar ve Siyonizmin bunlara paralel geliştirdiği söylem ve eylemleri üç alt başlıkla aktarılmaya çalışılacaktır. Bu üç alt başlık; vaat edilmiş topraklar, seçilmişlik-Yahudi ırkı ve Mesih inancı şeklindedir. Her alt başlıkta öncelikle Yahudi teolojisi açısından bahsedilen inanç maddeleri kapsamlıca ele alınacaktır. Ayrıca bu anlatımlar boyunca bahsedilen teolojik esasların Yahudi toplumundaki dönemsel iz düşümlerine de yer verilecektir. Vaat edilmiş topraklar inancı, seçilmişlik inancı ve Mesih itikadının Yahudi teolojisindeki önemi, Yahudi kutsal kaynakları baz

alınarak etraflıca incelenecektir. Çünkü bu teolojik esasların etraflıca incelenmesi Siyonizm ile Yahudilik arasındaki bağın ne kadar organik olduğunu tahlil etmek ve iki olgu arasında bir sınır çizebilmek için gereklidir. Her bir esasın teolojik analizinin ayrı olarak ele alınmasının ardından Siyonizmin teolojik esaslar doğrultusunda geliştirdiği felsefesi, söylemleri ve eylemleri aktarılmaya gayret edilecektir. Bu aktarımlar objektif bir biçimde siyasi, seküler ve dindar Siyonistlerin perspektifinden yapılacaktır. Bu aktarımlarda özellikle, farklı bir bakış açısı ile Dini Siyonizmi şekillendiren Rabbi Abraham I. H. Kook'un söylem ve eylemlerine yer verilmeye çalışılacaktır.

Dördüncü bölümde ise "Siyonizmin Teolojik Eleştirisi" başlığında ideolojinin teolojik kritiğine yer verilecektir. Anti-Siyonist dindar Yahudilerin Siyonizm eleştirisi, yine teolojik esaslara paralel olarak üç alt başlık ile aktarılacaktır. Bu çalışma bir önceki bölümün tamamlayıcısı mahiyetindedir. Nitekim bu bölüm ideolojinin Yahudi dini ile kesiştiği veya ters düştüğü noktalara işaret etmesi hasebiyle önemlidir. Bu bölümde ideolojinin oluştuğu dönemden bugüne kadar başlıca anti-Siyonist grupların neden ve nasıl Siyonizme destek vermediği ve muhalefet ettiği irdelenecektir. Ayrıca önemli rabbi otoritelerin ideolojiye hangi suçlamaları yönelttiği anlatılacaktır. Böylece Siyonizmin Yahudi teolojisinden ve geleneğinden gerçekten menşe alıp almadığı ve teolojiyi kendisine destek yapıp yapmadığı ortaya çıkacaktır.

III. KAYNAK DEĞERLENDİRMESİ

Tezin konusu, Yahudi teolojisi, Yahudi tarihi ve siyasi tarih ile birebir bağlantılıdır. Bu nedenle araştırma boyunca önemli sayıda kaynağa başvurulacaktır. Kaynak seçiminde objektif araştırmalara yer verilmesine odaklanılmıştır. Belirtilmelidir ki, konunun toplumlar üzerinde farklı açılardan hassasiyet yaratıyor olması, objektif kaynak bulmayı -özellikle Türkiye ve İsrail'deki veriler açısından- oldukça zorlaştırmaktadır. Ancak sübjektif kaynakların varlığı da konuyu birçok perspektiften görmeye olanak sağlamaktadır. Bu nedenle tez boyunca objektif araştırmaların yanı sıra konuyu Siyonist ve anti-Siyonist perspektiften ele alan çalışmalar da kullanılacaktır. Başvurulacak kaynakların pek çoğu yabancı literatür olmakla birlikte Türkiye'den konuya paralel yapılan birçok araştırmadan da faydalanılacaktır. Belirtilmelidir ki,

çalışma boyunca başvurulan kaynaklar, temel ve ikinci el kaynak olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

Teolojik anlatımlarda öncelikle temel kaynaklar olarak; Yahudi ilahiyatının kaynakları baz alınacaktır. İşaret edilmelidir ki, teolojik esasların anlatımında delil olarak gösterilen Tevrat pasajları, İbraniceden Türkçeye çeviri olan "Tora" künyesindeki beş kitaptan "*Bereşit, Şemot, Vayikra, Bamidbar ve Devarim*" kitaplarından alınacaktır. Yeşu kitabındaki pasuklar da İbraniceden Türkçeye çevrilmiş olan "*Yeoşua*" kitabından aktarılacaktır. Tanah'ın geri kalan kısımlarındaki pasajlar için ise Türkçeye çevrilmiş olan "*Kutsal Kitap: Eski ve Yeni Antlaşma*" kullanılacaktır. Teolojik analiz boyunca başlıca Babil Talmud'u olmak üzere diğer Yahudi kutsal metinlerine ve rabbanik literatüre de başvurulacaktır. Tanah ve Talmud dışındaki hemen tüm kutsal metinler, rabbanik veriler, Orta Çağ Yahudi alimlerinin tefsirleri ve Yahudi mistik kaynakları için https://www.sefaria.org/ adresinden faydalanılacaktır. Ayrıca Türkiye'de köklü bir Yahudi yayınevi olan Gözlem Yayınların neşrettiği "*Türkçe Çeviri ve Açıklamalarıyla Tora ve Aftara*" kitapları da teolojik analiz açısından yardımcı birer kaynaktır. Yine Gözlem Yayınlarının neşrettiği "*Türkçe Çeviri ve Açıklamalarıyla Pesah Agadası*" ve "*Pirke Avot*" kitaplarından da istifade edilecektir.

İşaret edilen temel kaynaklar dışında, Yahudi teolojisine dair anlatımlarda ikinci el kaynaklara da başvurulacaktır. Bu bağlamda yabancı literatürden örnek gösterilebilecek kaynaklardan bazıları şunladır: Louis Ginzberg; "*The Legends of The Jews*", Dan Cohn Sherbok; "*Jewish Messiah*", Aharon Lichtenstein; "*Leaves of Faith: The World of Jewish Learning",* Lawrence A. Hoffmann*; "The Land of Israel: Jewish Perspectives",* Rabbi Mordechai Katz*; "Understanding Judaism: A Basic Guide Jewish Faith, History and Practice",* David Novak*; "Jewish Social Ethics", "Natural Law in Judaism"* ve *"The Election of Israel: The Idea of Chosen People."* Yine bu doğrultuda Mircea Eliade'nin Türkçeye *"Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi II: Gotama Budha'dan Hıristiyanlığın Doğuşuna"* adıyla çevrilen eserinden de fayda sağlanılacaktır. Ayrıca Yahudi teolojisi ve felsefesi bağlamında oldukça kapsamlı bir çalışma olan, editörlüğünü Daniel Frank ve Oliver Leaman'ın yaptığı ve Türkçeye

"*Yahudi Felsefesi Tarihi*" ismi ile çevrilen kitap da inceleme boyunca dikkate alınacak bir başka kaynaktır.

Bu kaynakların yanı sıra Yahudi tarihi, mistisizmi ve teolojisine dair çok önemli araştırmalar yapmış olan Gershom Scholem'in eserlerine de başvurulması faydalı görülmüştür. Siyonist bir akademisyen olan Scholem, bazı kitaplarında Yahudi mistisizminin kendi içerisindeki evrelerini, Sabatay Sevi hareketini ve bu hareket ile Yahudi modernitesi arasındaki etkileşimi neden sonuç ilişkisi bağlamında nokta tespitler ile sunmuş ve bu konularda kendi kanaatlerini aktarmıştır. Bu aktarımlardan en çarpıcı olanlarından biri, Scholem'in Sabatay Sevi hareketi ile Siyonizm arasında neden sonuç ilişkisi bağlamında bir etkileşim olduğu kanaatinde olmasıdır. Scholem, bu kanaatiyle bir ilke imza atarak kimsenin daha önce yapmamış olduğu, Orta Çağ'dan Siyonizme bir köprü kurarak bu kurguyu gözler önüne sermiştir. Bu tespitler bazı bilim insanlarına göre hatalı analizler barındırmaktadır. Ancak genel kabule göre Scholem'in tarihi süreçleri zincirleme bir yöntemle ele alış biçimi ve bunlar arasında kurduğu bağ oldukça çarpıcı ve tatmin edicidir. Bu minval üzere Scholem'in pek çok eserine başvurulacak olup tezin gerekli bölümlerinde Scholem'in bazı tespitleri bir rol model olarak görev yapacaktır. Bu doğrultuda Gershom Scholem'in kaynak olarak kullanılacak çalışmalarından bazıları şunlardır: **"***Major Trends in Jewsih Mystcism"*, "*Origins of The Kabbalah", "Sabbatai Şevi: The Mystical Messiah 1626-1676*" ve "*The Messianic Idea in Judaism: And Other Essays on Jewish Spirituality.*"

Belirtilmelidir ki yukarıda bahsedilmiş olan kaynaklardan çoğu Yahudi tarihi incelemeleri açısından ikinci el kaynak vazifesi de görecektir. Dolayısıyla tez boyunca yapılacak olan Yahudi tarihi anlatımlarında bu eserlerden ikinci defa istifade edilecektir. Çalışma boyunca Yahudi tarihi ile ilgili veriler için temel kaynaklar da kullanılacaktır. Bu doğrultuda Yahudi tarihçiler arasında en önemli isimler olarak kabul edilen; Flavius Josephus ve Heinrich Graetz'in çalışmaları odak noktasıdır. Josephus'un "*The Jewish War*" ve Graetz'in "*History of The Jews*" adlı eserleri temel olarak başvurulacak kaynaklardır. Önemli bir tarihçi olarak kabul edilen Theodor Mommsen'in "*The History of Rome*" adlı beş ciltlik eserinin içerisinde Yahudiler hakkında bilgi verdiği dördüncü ve beşinci ciltlerine başvurulacaktır. Ayrıca Salo W. Baron'un "*Modern Nationalism*

and Religion/Modern Milliyetçilik ve Din" ve "*A Social and Religious History of The Jews*" başlıklı iki eseri Yahudi tarihi incelemeleri açısından oldukça önemli eserler olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle tez boyunca yapılacak tarihi incelemelerde bu iki eserden de faydalanılacaktır. Bir diğer önemli Yahudi tarihçi olan Simon Dubnow'un " *Nationalism and History: Essays on Old and New Judaism*" başlıklı kitabından da istifade edilecektir. Yahudi tarihi ile ilgili veriler de Siyonist bir tarihçi olan Yitzhak F. Baer'in "*Galut*" adındaki çalışmasından da yararlanılacaktır.

Siyonizm hakkında yapılmış tasvir ve analizlerde öncelikle temel kaynaklar baz alınacaktır. Siyonist öncü olan Moses Hess'in "*Rome and Jerusalem: A Study in Jewish Nationalism*" ve "*The Holy History of Mankind and Other Writings*" adlı eserleri Siyonizmi keşfetmek adına mutlaka başvurulması gereken eserlerdir. Kullanılacak olan temel kaynaklara bir diğer örnek; Siyonist Achad Ha-Am'ın "*Pinsker and Political Zionism*" başlıklı kitabıdır. Theodor Herzl'in ilk olarak 1896 yılında yayınladığı ve Türkçeye "*Yahudi Devleti*" olarak çevrilen eseri Siyonizmi temel çerçeve açısından tanımak için önemli bir kitaptır. Ayrıca "*The Complete Diaries of Theodor Herzl*" ismiyle neşredilen Herzl'in günlüğü de bu doğrultuda göz ardı edilmemesi gereken bir yayındır. Max Simon Nordau'nun "*Max Nordau To His People: A Summons and A Challange*" adlı eseri bir başka Siyonist temel kaynaktır. Rabbi Abraham I. H. Kook'un "*Orot*" ismindeki eseri mutlaka istifade edilmesi gereken çok ama çok önemli bir temel kaynaktır. İşaret edilmelidir ki Dini Siyonizmi geniş perspektiften tanıyabilmek ve tanıtabilmek için Kook ve onun Orot kitabının analiz edilerek teze yansıtılması bir şart olarak görülmüştür. Bunun nedeni bu kitaptan anlaşılacağı üzere Kook'un Yahudi teolojisi ile Siyonizm arasında kurduğu bağın oldukça çarpıcı ve marjinal olmasıdır. Kook bu marjinal kurgusuyla Dini Siyonizmi şekillendirmiş ve bu doğrultuda bir akım yaratmıştır. Mamafih Kook'un Siyonist kurgusunun diğer halklar için tehlikeli bir felsefe olduğu bu kitabı vasıtasıyla anlaşılmaktadır. Menachem Begin'in "*The Revolt: Story of the Irgun*" ve David Ben Gurion'un "*Ben Gurion Looks at the Bible*" ve "*Rebirth and Destiny of Israel*" adındaki eserleri çalışma esnasında baz alınacak olan temel kaynaklara örnek gösterilebilir. Son olarak Siyonist Moshe Dayan'ın "*Living with The Bible*" ve Arthur Ruppin'in "*The Jews of To-Day*" isimli kitapları da temel yardımcı kaynaklar arasında sayılabilir. Yukarıda örnekleri verilen bu temel eserlerin

hepsinin Siyonizm araştırmalarında ön plana çıkan kitaplar olduğunu ve Siyonizme dair yapılacak bir çalışmada asla gözardı edilmemeleri gerektiğini belirtmek doğru olacaktır.

Bu temel eserlerin dışında Siyonizme dair bilgi edilinen ve başvurulan pek çok sayıda önemli ikinci el kaynak da vardır. Bu kaynakların bazıları Siyonist bazıları anti-Siyonist cenahın çalışmalarıdır. Diğer kısmı ise konuya objektif yaklaşım güden araştırmalardır. Bu doğrultuda kullanılacak olan onlarca kitap ve makale arasında en fazla ön plana çıkanlardan bazıları şunlardır: Eliezer Schweid[1]; "*The Land of Israel: National Home or Land of Destiny*", "*The Rejection of the Diaspora in Zionist Thought: Two Approaches*" ve "*Is There a Religious Meaning to the Idea of a Chosen People After the Shoah*", Zeev Sternhell[2]; "*The Founding of Myths of Israel*", Aviezer Ravitzky[3]; "*Messianism, Zionism, and Jewish Religion Radicalism*" ve Shlomo Avineri[4]; "*The Making of Modern Zionsim: The İntellectual Origins of the Jewish State*", Anita Shapira[5]; "*Land and Power: The Zionist Resort to Force, 1881-1948", "The Bible and Israeli Identity*" ve "*Where Has The Negation of Exile*." Belirtilen bu isimler ve onların çalışmaları literatürde en fazla ön plana çıkan ve önemli kabul edilen isimler ve araştırmalardır. Yine Shapira'nın editörlüğünü yapmış olduğu ve Siyonizm hakkında etraflıca bilgiye ulaşılabilecek olan "*Zionism and Religion*" ve "*Essential Papers on Zionism*" kitapları da çalışma boyunca oldukça fayda sağlanılacak kaynaklardandır. İşaret edilmelidir ki bu iki kitabın içeriğini oluşturan onlarca yazar, Siyonizme birçok açıdan vakıf olan araştırmacılar olarak tanınmaktadır. Arthur

---

1 Prof. Dr. Eliezer Schweid: 1924 Filistin. Aliya yaparak Filistin'e göç eden Sosyalist Siyonist bir aileye mensuptur. Kudüs İbrani Üniversitesinde Yahudi Felsefesi bölümünde profesörlük yapmıştır.

2 Zeev Sternhell: 1935 Polonya. Annesi ve ablasını Naziler öldürmüş, Sternhell sahte bir Katolik kimliği çıkartarak Fransa'ya kaçmayı başarmış ve 1951 yılında İsrail'e göç etmiştir. Siyaset bilimi, Yahudi tarihi, Faşizm ve Filistin-İsrail çatışması konularında uzmandır. Kudüs İbrani Üniversitesinde Siyaset Bilimi bölüm başkanlığı yapmıştır. Kendisini süper Siyonist olarak tanımlayan Sternhell, Filistin'de iki devletin birlikte var olabileceğini savunmaktadır.

3 Prof. Dr. Aviezer Ravitzky: 1945 Kudüs. Dindar bir Siyonist aileye mensuptur. Dini düşüncenin Siyonizm ve İsrail Devleti üzerindeki etkisi, din ve devlet, sürgün ve kurtuluş konularında özgün çalışmalar yapmıştır. Yahudi siyasi felsefesini analiz etmek için Mesihçilik ve İsrail Devleti arasında yeni kavramsal bir çerçeve geliştirmiştir. Kudüs İbrani Üniversitesi Yahudi Düşüncesi bölümünde başkanlık yapmıştır.

4 Prof. Dr. Shlomo Avineri: 1933 Polonya. Siyaset bilimci. İzak Rabin hükümetinde İsrail Dışişleri Bakanlığı eski genel direktörlüğü yapmıştır. Kudüs İbrani Üniversitesinde Siyaset Bilimi alanında öğretim üyeliği yapmıştır. Siyonizmin liberal kisvesinin en seçkin temsilcilerinden biri olarak kabul edilmektedir.

5 Prof. Dr. Anita Shapira: 1940 Varşova. Tel Aviv Üniversitesi Yahudi Tarihi bölüm başkanı ve Tel Aviv Üniversitesi Siyonizm İnceleme Enstitüsü eski başkanı. Siyonizm tarihi, Filistin Yahudileri ve İsrail Devleti konularında uzmandır. Shapira'nn Land and Power… adlı kitabı Siyonizmin 1948 yılına kadarki tarihi süreçlerini ve ideolojinin kendi içindeki değişimini kapsamlıca aktaran bir çalışmadır.

Hertzberg'in[6]; "*The Zionist Idea: A Historical Analysis and Reader*" ve "*The Fate of Zionism: A Secular Future for Israel & Palestine*" adlı eserleri, Amnon Raz Krakotzkin'in[7]; "*Exile Within Sovereignty Critique of "the Negation of Exile" in Israeli Culture*" adlı eseri, David Ohano'nun[8]; "*Political Theologies in the Holy Land: Israeli Messianism and its Critics*" ve "*Nationalizing Judaism: Zionism as a Theological Ideology*" adlı eserleri, Dov Schwartz'ın[9]; " *Faith at the Crossroads: A Theological Profile of Religious Zionism*" ve "*Religious Zionism History and Ideology*" adlı eserleri literatürde yine ön planda olan çalışmalar olup bu yazarlar ve onların kitapları Siyonizme birçok açıdan ışık tutmaktadır. Gabriel Piterberg'in (Arjantin 1955) Türkçeye "*Siyonizmin Dönüşleri: Mitler, Siyaset ve İsrail'de Araştırmacılık*" adıyla çevrilen kitabı gerek Siyonizmi geniş perspektiften ele alış biçimi ile gerek literatür hakimiyeti ile oldukça önemli bir kitaptır. Belirtilen bu eserlerin tamamı Siyonizm bağlamında oldukça önemli kaynaklar olup araştırma esnasında oldukça yol gösterici ve aydınlatıcı bilgiler sunmuşlardır. Dolayısıyla yazım aşamasında bu eserlerin her birine gerektiğince değinilicektir. Ve yine bahsedilen bu yazar ve onların eserlerinin Siyonizm hakkında yapılacak araştırmalarda mutlaka başvurulması gereken kaynaklar olarak kabul gördüklerini de belirtmekte fayda vardır.

---

6 Arthur Hertzberg: 1921 Polonya- 2006 New Jersey. Muhafazakar Yahudilik mezhebi hahamı, araştırmacı ve yazar. İsrail Devleti'nin kurulması ve azınlık hakları konusunda aktivistlik yapmıştır. 1967 savaşından sonra Filistin Devleti'nin kurulmasına destek vermiştir.

7 Prof. Dr. Amnon Raz Krakotzkin: 1958 İsrail. Negev Ben Gurion Üniversitesinde Modern Dönem Yahudi Tarihi dersleri vermektedir. Doğu Yahudi düşüncesi, Oryantalizm, Siyonist tarihçilik, sürgün ve Siyonizm ilişkisi konularında uzmandır.

8 Prof Dr. David Ohano: 1952 Fas. Negev Ben-Gurion Üniversitesi Sosyal Bilimler bölümü öğretim üyesi. Araştırma konularından bazıları; XIX ve XX. yüzyıl Avrupa kültürel tarihi, karşılaştırmalı ulusal mitler, siyaset felsefesi tarihi, Ortadoğu ve İsrail kimliği.

9 Dov Schwartz: 1961 Hayfa. Yahudi felsefesi uzmanı ve Bar-Ilan Üniversitesi öğretim üyesi.

I. BÖLÜM
SİYONİZMİN OLUŞUMU

Bugünün Ortadoğu siyasi ve coğrafi haritasının oluşumunda oldukça etkili bir role sahip olan ve Yahudi tarihi açısından önemli bir dönüm noktası niteliğindeki Siyonizm hareketinin kendine özgü ve çarpıcı bir hikayesi vardır. XIX. yüzyılda birçok faktörün bir araya gelmesi sonucunda Avrupa'da ortaya çıkan Siyonizm, Yahudi kökenli düşünür ve din adamları tarafından şekillendirilen bir ideolojik akımdır. Siyonizm sözcüğü, XIX. yüzyılın sonlarına doğru Avrupa'da sekülerleşme, özgürleşme ve asimilasyon ile tanışan Yahudiler arasında ortaya çıkan ve etkili bir şekilde tüm coğrafyaya yayılan bir kavramdır. Bu sözcük, ilk kez 01.04.1890 tarihinde "*Selbstemancipation"* (Özkurtuluş) gazetesi redaktörü genç gazeteci Nathan Birnbaum'ın (1864-1937) yazdığı makalede Almanca olarak ifade edilmiştir. Yazar bu kavram ile Kudüs'e hakim bir mevkide bulunan ve Yahudi tarihinin erken dönemlerinden bu yana, İsrail ülkesini tanımlayan Siyon Dağı'na göndermede bulunmuştur. "*Birnbaum gazetede 06.11.1891'deki yazısında bu kavramın izahı olarak "Musevileri Filistin'e yerleştirmek amacı güden ve üyelerinin Yahudilerden oluştuğu ulusal siyasi bir (Siyonist) partinin kurulması" şeklinde açıklama yapmıştır*."[10]

Siyonizm sözcüğü, etimoljik açıdan Siyon sözcüğünden türemiştir. *"Kelimenin kökü tam olarak bilinmemekle birlikte kaya anlamında "sayon", kuru yer anlamında "siyon" ve Hurrice akarsu anlamında "seya" kelimesi ile ilişkilendirilmiştir*."[11] Siyon, İbranice kaynaklarda yaygın olarak "Yeruşalim" olarak adlandırılan Kudüs şehrinin adlarından biridir ve özel olarak buradaki dağı ve kaleyi ifade eder. Kelime Tanah içerisinde, Tevrat'ta geçmeyip Neviim ve Ketuvim bölümlerinde geçmektedir.[12] Kutsal metinler, söz konusu sözcüğü, ilk olarak Davut'un Yebusilerin kalesi Siyon'u fethetmesinden bahsederken kullanır.[13] Babil sürgünü sırasında sürgündeki Yehudalıların Babil nehirlerinin kıyılarında oturup ağlaştıklarını ve Siyon'u andıklarını anlatan metinden[14] de anlaşılacağı üzere, Siyon sözcüğünün anlamı, "*kutsal metinlerde*

---

[10] Gideon Kouts, "Zionism", **Encyclopaedia Judaica**, C. 21, Second Edition, Jerusalem: Keter Publishing House, 2007, s.539-540; Alain Boyer, **Siyonizmin Kökenleri**, Volkan Aytar (çev.), 2.Basım, İstanbul: İletişim Yayınları, 1995, 7.

[11] Editorial Staff, "Zion", **Encyclopaedia Judaica**, C. 21, Second Edition, Jerusalem: Keter Publishing House, 2007, s. 538.

[12] Yahudi kutsal metin koleksiyonu hakkında bk. Ömer Faruk Harman, **Metin, Muhteva ve Kaynak Açısından Yahudi Kutsal Kitapları,** İstanbul, 1988.

[13] **II**. **Samuel** 5: 7; **I**. **Krallar** 8: 1.

[14] **Mezmurlar,** 137:1. *"Babil Irmakları kıyısında oturup Siyon'u andıkça ağladık"*

daha da genişletilip Kudüs şehrinin tamamına işaret etmek için de kullanılmıştır."[15] Siyon kelimesi önceleri sadece Kudüs'ü ifade ederken daha sonraki süreçte tüm Filistin'i ve en sonunda İsrail ve Yahudi toplumunu şiirsel bir tarzda tanımlamak için anlam genişlemesine uğramıştır.[16]

Tarihin belirli dönemlerinde sürgün hayatına mahkum olan ve yüzyıllar boyunca vatansızlık sorunu yaşayan Yahudiler, eski zamanların Yahudi devletinin merkezi olan Siyon'a geri dönme isteklerine paralel bağımsız bir devlet kurma yolunda başlattıkları ideolojiyi, Siyon kelimesinden yola çıkarak Siyonizm olarak adlandırmışlardır. İdeolojiye inananlar açısından Siyonizmin tanımı iki bin yıllık sürgün ve acılarla dolu olan bir kurtuluş özlemidir. Bu özlem yüzlerce yıl sürgün acısı, ata topraklarına geri dönüş isteği ve İsrail'de yaşanmış anılarla beslenmiş, eskatolojik bir imanla ayakta kalmıştır. Bu iman, diasporadaki her bir dindar Yahudinin, Pesah ve Yom Kipur bayramlarının sonunda "*Gelecek yıl Kudüs'te, yeniden kurulmuş Kudüs'te*"[17] duasıyla özdeşleşen hayalinin gerçeğe dönüşmesi için gerekli olan anahtar olup beklenen Mesih'in gelişiyle vaat edilmiş topraklara dönüş ve orada Davut'un yaptığı gibi kudretli bir devlet kurmaları temennisidir.[18] Bu bakış açısına göre Siyonizmin tanımı şu şekilde yapılmıştır. *"Siyonizm, komşularıyla barış içerisinde yaşayacak Yahudilere ulusal bir yuva arayan ve aynı zamanda hem Yahudi hem de demokratik olan bir devletin varlığının son derece mümkün olmasının ve barış anahtarını elinde tutan, ilerici, liberal veya orta derecede sosyal veya demokrat, ulusal bağımsızlık hareketidir."*[19] Diğer bir ifadeyle, Siyonizm Yahudilerin bir devlet kurma hedefi ile Filistin'e dönmelerini savunan ulusal bir bağımsızlık hareketidir.[20]

---

15 Editorial Staff, "Zion", s.538. Ayrıca bk. **Jerusalem**, http://www.jewishencyclopedia.com/articles/15265-zion (erişim tarihi: 20.03.2017).

16 Klaus J. Herrmann, "Siyasal Siyonizm ve Antisemitizm Üzerine Tarihsel Perspektifler", Türkkaya Ataöv (çev.), **Siyonizm ve ırkçılık**, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Yayınları, 1982, s.221

17 Örneğin bk. **Pesah Agadası, Türkçe Çeviri ve Açıklamalarıyla**, Moşe Farsi (hzl.), 2.basım, İstanbul: Gözlem Yayınları, 2008, s.163.

18 Walter Laqueur, **A history of Zionism: From the French Revolution to the Establishment of the State of Israel**, New York: Schocken Books, 2003, s. 40-41.

19 Gabriel Piterberg, **Siyonizmin Dönüşleri: Mitler, Siyaset ve İsrail'de Araştırmacılık**, Aysun Babacan (çev.), İstanbul: İthaki, 2015, s.70.

20 Salime Leyla Gürkan, **Yahudilik**, 4. basım, İstanbul: İSAM Yayınları, 2012, s. 312.

Her ne kadar dini verileri kullansa da Siyonizm, "*dini dışlayacak şekilde salt milliyet ve etnisite eksenli seküler bir hareket olarak doğmuştur."*[21] Mezkûr hedefi ile Yahudi kitleleri etkileyen Siyonizm, bünyesinde taraftar toplarken, özellikle dindar Yahudi çevrelerden bu harekete güçlü muhalefet yapan anti-Siyonist ve destek vermeyen a-Siyonist gruplar da ortaya çıkmıştır. Bu gruplar, Siyonizmi dinden uzaklaşma olarak görerek onu mahkûm etmiş ve ideolojiyi şöyle tanımlamışlardır: *"Siyonizm, hahamlara sırt çevirip moderniteyi arzulayan, varoluşsal kaygılarına çaresizce derman arayan… entelektüellerle asimile olmuş Yahudilerin bir icadıdır."*[22]

I. SİYONİZMİN OLUŞUM SÜRECİ

XIX. yüzyılda Avrupa'daki değişim rüzgarlarından Yahudiler de kendi paylarına düşeni almışlardır. Bu ortamda eski ve yeni şartları ve çağın gereksinimlerini harmanlayarak yeni fikirler öne süren çok sayıda Yahudi düşünür ve din adamı olmuştur. Onlar bu fikirleriyle cemaatlerini etkilemeyi, kendi görüşlerine çekmeyi başarmışlardır. Dönemin ilklerine imza atan bu isimler; daha sonra şekillenecek olan Siyonizm ideolojisine paralelliklerinden dolayı ileriki zamanlarda Siyonistler tarafından "öncüler" olarak adlandırılmışlardır.[23]

Siyonizm hareketinin başlangıcı hakkında farklı değerlendirmeler bulunmaktadır. Bazıları bu hareketi 1880'lerin hemen başında Filistin topraklarına göç etmeyi vurgulayan Hibbat Siyon akımı ile bazıları da 1897'de Basel'de toplanan I. Siyonist Kongre ile başlatırlar. Görünen o ki birinci gruptakiler fiili yerleşimleri, ikinciler ise siyasal uğraşları esas almaktadırlar. Söz konusu her iki etkenin Siyonizm hareketinin evrimi açısından önemli virajlar olduğu inkâr edilemezse de söz konusu hareketin bir mucize gibi ansızın ortaya çıktığı da düşünülemez. Dolayısıyla, hareketin ortaya çıkması ve olgunlaşmasının bir evrim süreci geçirdiğini ve dönemin şartlarına ve imkânlarına göre şekillendiğini söylemek daha isabetli olacaktır. Bu süreçte var olan asimilasyon ve özgürleşme akımlarının Yahudiler üzerindeki müspet ve menfi etkileri ve bunun yanında pek çok filozof ve din adamının çalışmaları sayesinde, sonradan

---

[21] Gürkan, **Yahudilik,** s. 57.
[22] M.Yakov Rabkin, **Yahudilerin Siyonizm Karşıtlığı**, Şahika Tokel (çev.), İstanbul: İletişim, 2014, s.31.
[23] Siyonizmin gelişim tarihini anlatan kaynaklarda bu niteleme kullanılmıştır.

Siyonizm olarak şekillenecek olan kurtuluş ve Filistin'e dönüş ideolojisi, sürekli gündemde kalmıştır. Böylece Basel kongresine kadar toplumda Siyonist düşüncenin varlığı iyice olgunlaşmıştır. Buna ek olarak bu süre zarfında, iç ve dış faktörler sayesinde Filistin'e *aliya*/yükseliş adıyla bilinen büyük göçlerin temeli atılmıştır.[24]

İster fiili yerleşimler isterse siyasal uğraşlar açısından olsun, Siyonizmin ortaya çıkmasını sağlayan bir sosyal psikolojinin varlığı kesindir. Bu sürecin yaşanması XIX. yüzyıl Avrupa'sında Yahudilerin durumu ve Siyonizm ideolojisine yaklaşımlarıyla ilişkili olduğu için konunun bu yönü hakkında bilgi vermek zaruri olduğu gibi faydalı da olacaktır.

A. XIX. YÜZYIL AVRUPA YAHUDİLERİNİN DURUMU VE SİYONİZM İLE İLİŞKİLERİ

Asırlar boyunca dünyanın farklı noktalarında yaşıyor olmaları neticesinde Yahudiler birbirinden uzak düşmüş, çeşitli itikadi mezheplere bölünmüş, aralarında sosyo-ekonomik açıdan ciddi farklar ortaya çıkmıştır. Yaşadıkları bölgeler arasında kültürel anlamda ciddi farklılıkların bulunması, doğal olarak Yahudi cemaatlerinin hayat tarzlarını birbirinden farklılaştırmıştır. Böylece Yahudiler, bulundukları bölgelere göre yaşamlarını, düşünce yapılarını ve hatta dini bakışlarını şekillendirmişlerdir. Bu farklılıklarla birlikte Yahudileri bir arada tutan bazı temel ilkeler de olmuştur. Dağınık Yahudi cemaatlerini birleştiren bu ilkelerin en önemlilerinden biri, Siyon fikri olmuştur. Bu fikir, Yahudilerin nereye giderlerse gitsinler, beraberlerinde taşıdıkları bir soyut vatan-toprak tabusu haline gelmiştir.

Siyonizm ideolojisinin ortaya çıktığı XIX. yüzyılda Yahudiler, dünyanın dört bir yanında hayatlarına devam etmektelerdi. Kendi içlerindeki bu farklılıkları Siyonizmin oluşumu ve gelişimi açısından önemli sonuçlar doğurmuştur. Genel olarak değerlendirilirse, Yahudilerin Siyonizme olan yaklaşımı, bölge kaynaklı eğitim ve kültürel farklılıklara göre değişirken, mezhepsel farklılıklar ideolojiye destek verilmesinde veya muhalefet edilmesinde etkin olmuştur. Yahudilerin sosyo-psikolojik

[24] Sözlükte yükselme anlamına gelen Aliya, terminolojide diasporadan Filistin topraklarına göçü ifade eder. Bu göçü yapanlara "ole" ismi verilir. Daha önceleri bireysel iken XIX. yüzyılın sonlarından itibaren kitlesel hal almıştır. Bk. Yusuf Besalel, **Yahudilik Ansiklopedisi**, İstanbul: Gözlem Yayınları, 2001, C. 2, s.58.

durumu Siyonist ideolojinin kurgulanmasında ana etkenlerden biridir. Yine, sosyo-psikolojik durumları, doktrinlere verilen tepkileri şekillendirirken ekonomik durumları hareketin destek görmesi bakımından önem arz etmiştir. Bu bağlamda XIX. yüzyıldaki Yahudilerin bölgesel, mezhepsel, psikolojik ve ekonomik açıdan durumuna genel bir inceleme yapmak ve Siyonizm ile olan ilişkilerini detaylandırmak konu açısından oldukça faydalı olacaktır.

1. Yahudilerin Bölgesel Durumları

Sürgün hayatı, Yahudilerin dünyanın hemen her noktasına yayılmalarına neden olmuştur. Yahudiler, yerleştikleri bölgelerin kültürü ile tanışmış ve bir müddet sonra sosyal hayatları da bu kültürlere göre şekillenmeye başlamıştır. Diaspora Yahudileri bölge ve kültür farklılıkları nedeniyle yeni isimlendirmeler almışlardır. Akdeniz kıyılarına özellikle İspanya ve Portekiz'e yerleşen Yahudiler için Sefarad kelimesi kullanılırken Kuzey Afrika ve Ortadoğu Yahudileri için Mizrahi terimi kullanılmıştır. Aşkenaz terimiyle ise Avrupa'nın kuzey ve doğu bölgelerine yerleşen Yahudiler kast edilmiştir. 1492'de Katolik İspanya'nın Yahudileri, İber yarımadasından sürmesi sebebiyle, Sefarad Yahudiler başta Osmanlı İmparatorluğu olmak üzere farklı ülkelere yayılmışlardır.[25]

Sayısal verilere göre 1800 yılında dünya nüfusu 720 milyonu bulurken, bu sayının içinde iki buçuk milyon Yahudinin varlığından söz edilmektedir. XIX. yüzyıla dair demografik incelemelerde Rusya, en fazla sayıda Yahudinin yaşadığı ülke olarak tespit edilmiştir. Aşkenaz Yahudiler sayıca Rusya'da kalabalık olmasına rağmen onların kültürel merkezi Almanya olmuştur. Fransız Devrimi'nden sonra burada olduğu gibi diğer bazı Avrupa ülkelerinde de Yahudilere birtakım haklar tanınmış, böylece onlar kısmen de olsa özgürleşmeye başlamış ve sosyal, kültürel ve dini açıdan reformlar yaşamışlardır. Ancak bu haklar Rusya, Polonya, Romanya ve Litvanya'da tanınmadığı için bu bölgelerdeki Yahudiler aynı özgürleşmeyi yaşamamışlardır. Bilakis özellikle Rusya'da Yahudiler pogromlar diye bilinen çeşitli eziyetler yaşamışlardır.[26]

---

[25] Aşkenazlar, Sefaradlar ve diğer Yahudi gruplarla ilgili bk. Gürkan, **Yahudilik**, s. 46 ve dvm.
[26] Yusuf Besalel, **Yahudi Tarihi**, İstanbul: Gözlem Yayınları, 2003, s. 87-89.

Yahudilerin Siyonizme bakış açılarını, aralarındaki bölgesel ve ekonomiden kaynaklı sınıf farklılıkları şekillendirmiştir. Siyonizm; bu dönemde Avrupa'da hakim olan felsefi ve siyasi akımlardan etkilenen Almanya ve Avusturya'da, özgürlük ile tanışan Aşkenaz Yahudiler tarafından, Yahudi Meselesine bir çözüm olarak ortaya çıkarılmıştır. Erken dönemde, Siyonizm yaşam standartlarının ve kültürel seviyenin çok daha üstün olduğu Avrupa'nın batı ve orta kesimlerindeki Yahudiler arasında belli kesimlerden taraftar toplasa da ideolojiye asıl destek Rusya ve diğer kuzey Avrupa ülkelerindeki Aşkenazlardan gelmiştir. Bunun nedeni, özellikle Rusya'da Yahudilerin zor koşullar altında yaşamaları, Orta Çağ'daki gibi gettolara hapsedilmeye çalışılmaları ve en önemlisi pogromlar olarak adlandırılan etnik kıyıma maruz kalmaları olmuştur. Polonya, Romanya, Rusya ve Litvanya'daki bazı Aşkenazlar, Siyonizmin teolojik boyutunu genel şeriata uygun bulmasalar da baskıdan kurtulmak için Filistin'e göç etmek zorunda kalarak ister istemez harekete somut anlamda destek vermişlerdir. Dolayısıyla sosyal, ekonomik ve kültürel açıdan oldukça dar bir perspektifte olan kuzey Avrupa'daki Yahudiler, Siyonizme var güçleriyle tutunmuşlardır.*"Yahudiler için özellikle Doğu Avrupa'da ülkelerinde Çar'ın suikastı ve 1881 pogrom dalgasının ardından durum kötüleştikten sonra Yahudi devleti kurma fikri siyasi açıdan itici bir güç kazanmaya başlamıştı*."[27] Buna karşın, o dönemde özellikle İngiltere ve Fransa'da yaşayan Yahudilerin büyük kısmı sosyal ve ekonomik açıdan diğerlerine göre daha özgür ve müreffeh yaşam koşullarına ulaştıkları için Siyonizme meyilli olmadıkları, refahlarını bozmak istemedikleri için Siyonizme destek vermedikleri bizzat Herzl tarafından ifade edilmiştir.[28] Rahatlarını kaybetme korkusu yüzünden bazı Yahudilerin Siyonizme mesafe koymaları, ünlü filozof Sartre tarafından da vurgulanmaktadır.[29] Osmanlı İmparatorluğu'nda ise II. Abdülhamid döneminde refah düzeyi oldukça iyi olan Yahudiler arasında Sefaradlar Siyonizmi desteklememiş, Aşkenazların ise bir kısmı ideolojiye destek vermiştir. Selanikli Dönmeler –Yahudi din otoriteleri tarafından Yahudi olarak kabul edilmemektedirler- ise ideolojiye tam destek vermişlerdir.[30]

---

27 Michael Brenner, **Kısa Yahudi Tarihi**, Sevinç Altınçekiç (çev.), İstanbul: Alfa, 2011, s. 215.

28 Ergun Göze, **Siyonizmin ve İsrail'in Kurucusu Theodor Herzl: Hatıralar**, İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 2007, s. 46-47.

29 Jean-Paul Sartre, **Yahudi Sorunu**, İstanbul: Ataç, 1965, s.71.

30 Osmanlı İmparatorlu'ğundaki Yahudilerin Siyonizme bakış açıları için bk. Stanford J. Shaw, **Osmanlı İmparatorluğu'nda ve Türkiye Cumhuriyeti'nde Yahudiler**, Meriç Sobutay (çev.), İstanbul: Kapı Yayınları, 2008, s. 335-364.

"*Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Sefaradlar Avrupa'daki Yahudilere göre daha özgür oldukları ve yaşam koşulları çok daha iyi olduğu için Siyonizm hareketine kayda değer bir katkıda bulunmamışlardır."*[31]

Siyonizme karşı çıkan entegrasyon yanlısı Yahudiler ise Yahudiliğin sadece bir inanç olduğunu, vaat edilmiş topraklara dönmeyi hedefleyen ulusalcı siyasal uzantısının olmadığını savunurken[32] onlara karşı en güçlü muhalefet dönemin meşhur Yahudi tarihi araştırmacısı Heinrich Graetz'den (1817-1891) gelmiştir. Ona göre Yahudilik Mesih, Siyon ve kurtuluş olguları asla ayrılamaz bir bütünlükte olup sürgün bir geçiş dönemidir. Graetz, bu toprakların Yahudilikten ayrı düşünülmemesi gerektiğini savunarak siyasal anlamda Yahudi Milliyetçiliği düşüncesine sahip çıkmıştır.[33] Genel olarak değerlendirilirse, sosyal anlamda türlü zorluklar ve kaygılar yaşayan halk tabakası, Siyonizme tam destek verirken zengin burjuva sınıfının, din otoritelerinin ve entelijansiyenin sadece bir kısmı ideolojiyi desteklemişlerdir. Herzl de 1885'te Baron Hirsch'e yazdığı mektubunda bu konudaki endişelerini dile getirmiştir.[34]

2. Yahudilerin Mezhepsel Durumları

XVIII. yüzyılın ortalarına dek Avrupa'daki Yahudilerin büyük çoğunluğu farklı bölgesel kültürlere sahip olsalar da ortak bir itikadi mezhepte yer almışlardır. Geleneksel inançlarını sürdüren Yahudiler, Tanah'ın yanı sıra Talmud külliyatını da tamamen kutsal saymışlar, geleneksel Yahudi öğretileri ile hayatlarını şekillendirmişlerdir. Ancak XVIII. yüzyılda ortaya çıkan ve Haskala diye adlandırılan Yahudi Aydınlanmasının etkisi ile çeşitli mezhepler ortaya çıkmış ve Museviler arasında mezhep farklılıkları oluşmaya başlamıştır. Özellikle Ortodoks, Reformist ve Muhafazakar Yahudilik mezhepleri, Siyonizmin ortaya çıktığı dönemde etkin olmuş ve ideolojinin gelişim sürecini etkilemiştir.

---

[31] Eldar Hasanoğlu, "Osmanlı Yahudilerinde Milliyetçilik: 1914'e Kadar Siyonizm", **İSTEM**, C. 13, S. 26, 2015, s.69-70.

[32] Entegrasyon yanlısı Yahudiler çoğunlukla itikadi bağlamda Reformist, Liberal veya Gelişmeci Yahudilik diye bilinen mezhebin mensuplarıdır.

[33] Jean-Christophe Attias ve Esther Benbassa, **Paylaşılamayan Kutsal Topraklar ve İsrail**, İstanbul: İletişim, 2002, s. 158.

[34] Göze, s. 34.

Geleneksel Yahudiliği temsil edenler, Ortodoks Yahudilik olarak temayüz etmiştir. Bu mezhep, Yahudi şeriatındaki kuralların modern çağda geçerli olduğunu savunmuştur. Siyonizmin oluşumunda ve gelişiminde bu mezhebin etkisi çiftyönlü olmuştur. Ana akım olan Ortodoks mezhebinin ve özellikle Haredi tarikatının önderlerinin bir kısmı, erken dönemlerde teolojik nedenlerden dolayı Siyonizme destek vermemişlerdir. Siyonizmin Mesih ve kurtuluş olgularına getirdiği yorumu uygunsuz görmeleri ve Filistin'e kolektif göçün Tanrı tarafından yasaklanmış olmasına inanmaları, bu çekimserliğin en önemli nedeni olmuştur. Onlar kurtuluşun, Tanrı'nın müdahale edip Mesih'i göndererek İsrailoğulları'nı sürgünden vaat edilmiş topraklara geri döndüreceğine inandıkları için Siyonistlerin yaptıkları gibi bir insani müdahalenin, Yahudi inancına ters düştüğüne kanaat getirmişlerdir. Bu nedenle muhalif Ortodoks hahamlar cemaatlerinin, tamamen seküler olarak nitelendirdikleri bu harekete katılımına engel olmaya çalışmışlar ve Siyonistlere güçlü bir şekilde muhalefet yapmışlardır. Ancak bu muhalefetin sonucu bekledikleri seviyede olmamıştır. Ortodoks mezhebe mensup bazı Yahudiler, kalben veya şartların dayatması neticesinde Siyonizme destek vermiş bunu da Filistin'e göç ederek somut bir şeklide göstermişlerdir. Bu durum bazı Ortodoks hahamların Siyonistlere destek çıkması sayesinde olmuştur. Siyonizme destek olan Ortodoks hahamlar cemaatlerine, Siyonizmin teolojik amaç içeren bir ideoloji olduğu yönünde fetvalar vererek onları ikna etmeye çabalamışlardır. Ayrıca Siyonistlerin göç çağrısına biraz daha kulak tıkarlarsa antisemitizmin çok yakın bir gelecekte İsrailoğullarının sonunu getireceğini iddia etmişlerdir. Dindar otoritelerin ideolojiye katılması Siyonizmin elini, dindar çevrelere karşı güçlendiren bir etken olmuştur. Nitekim daha ileriki dönemde muhalif olan Ortodoks hahamların bir kısmında Siyonizme karşı bir yumuşama gözlenmiştir. Örneğin *"başlangıçta tamamen Siyonizm karşıtı bir karaktere sahip olan ultra-Ortodoks Agudat Yisrael hareketi (1912), 1940'lı yıllara gelindiğinde anti-Siyonist tavırdan a-Siyonist tavra geçiş göstermiş, belli konularda Siyonistlerle iş birliğine dahi gitmiştir.*"[35]

Moses Mendelssohn'un (1729-1786) görüşlerinden yani Haskala hareketinden etkilenerek Yahudi geleneğinin reddi hususunda en uç noktaya varan Reformist Yahudilik, Almanya'da ortaya çıkmıştır. Bu mezhep Mesih, seçilmişlik ve vaat edilmiş

[35] Gürkan, **Yahudilik**, s. 63.

toprak olgularını reddetmiş, Yahudiliği bir kültürden ibaret görmüştür.[36] Nitekim, *"Haskalah; modern, asimile olmuş ve seküler Alman Yahudiliği inşasının birinci aşamasıdır."*[37] Ulusalcı ve dini düşüncelerden beslenen Siyonizm, bu doktrinleri reddederek yaşadıkları halklarla entegrasyonu savunan Reformistler için cazip olmamıştır. Siyonizm onlar için, aydınlanma ruhundan ve özgürleşme düşüncesinden vazgeçmek ve atıl karakterdeki eskiye-geriye dönüş yapmaktan başka bir şeyi ifade etmemiştir. Reformistler için Mesih ile kurtuluş, seçilmiş ırk olmak, Tanrı'nın onlara o toprakları vaat etmesi bir anlam ifade etmemektedir. Hatta bu nedenle onlar dua kitaplarındaki bu temaları ayıklamaya kalkışmışlardır.[38]

Reformistlerin uç görüşlerine tepki olarak Reformistlerden ayrılan Zecharias Frankel'in (1801-1875) liderliğiyle, "Muhafazakar Yahudilik" mezhebi doğmuştur. Avrupa'da "Masorti" olarak tanınan ve Reformistlerle Ortodokslar arasında konumlanan bu mezhep, Yahudi şeriatının modern hayata uyarlanması gereksinimi düşüncesiyle bazı değişiklere izin vermiş, Siyonistlerin kullandıkları dini öğeleri kabul etmiştir. Bu nedenle Siyonizmin Mesih ve kurtuluş kavramlarını ele alış metodu onlar için bir sorun teşkil etmemiştir. Muhafazakar Yahudiler için vaat edilmiş topraklara dönüş birinci derecede önemli rol oynamasa da, Siyonizm onlar arasında kabul görmüş, bu mezhebin öncülerinin Siyonizm leyhine söylemleri ile aralarında organik bir bağ oluşmuştur. Solomon Schechter (1847-1915) kendisini Siyonist ilan etmiş ve Siyonizmi Yahudiliğin ayrılmaz parçası olarak nitelemiş, H. Pereira Mendes (1852-1937) Siyonizmi Yahudilerin evrimi saymıştır.[39] Siyonist Mordehay Menahem Kaplan (1880-1983) tarafından 1968 yılında kurulan Yeniden Yapılanmacı Yahudilik ise Yahudileri eski bir uygarlık ve ilk medeniyet olarak tasvir etmektedir. Yahudi şeriatının bazı hükümlerini çağdışı olarak yorumlayarak kabul etmeyen ve uygulamayan bu akıma mensup bireylerin bir kısmı Siyonizmi benimsemiştir.

---

36 Gürkan, **Yahudilik**, s. 57.

37 Enzo Traverso, **Yahudi Modernitesinin Sonu: Muhafazakar Bir Dönüm Noktasının Tarihi**, Zeynep Bursa (çev.), İstanbul: Ayrıntı, 2016, s. 34.

38 Attias - Benbassa, s. 156-157.

39 Muhafazakar Yahudilik mezhebinin Siyonizme bakışıyla ilgil detaylı bilgi için bk. İsmail Başaran**, Muhafazakar Yahudilik: Tarih, Öğretiler, İbadetler ve Güncel Sorunlar**, İstanbul: Arı Sanat, 2017, s. 132 ve dvm. İsmail Başaran, **"Muhafazakar Yahudilik Siyonizm ilişkisi"**, Mizanu'l-Hak İslami İlimler Dergisi, II, S. 2016, s.75-86.

3. Yahudilerin Psikososyal Durumları

Yahudilerin iki bin yıla yakın bir süre boyunca kendi vatanları olmadan dünyanın dört bir yanında sürgünde yaşıyor olmaları, hem kendileri hem de diğer uluslar için alışılagelmiş bir olay haline dönüşmüştür. Ancak sürgünün sıradanlaşması toplumlar arasında ayrımcılığın yaşanmadığı anlamına gelmemektedir. Daha erken dönemlerden itibaren özellikle Hıristiyan Batı'da ciddi sorunlar doğuran bir Yahudi karşıtlığı olmuştur. Yaşadıkları ülkelerde daima azınlık statüsünde bulunan Yahudiler, özgürleşme hareketinin başladığı XIX. yüzyıla kadar Avrupa'da içlerine kapanık halde, sadece kendi mahallelerinde, gettolarda yaşamak zorunda kalmış ve birçok sosyal ve ticari haklardan mahrum bırakılmışlardır. Kamu hizmetine alınmamış, yapabilecekleri işler, eğitim görecekleri okullar sınırlandırılmıştır. Yahudi karşıtlığı XIX. yüzyılda adını antisemitizm olarak güncelleyerek yoluna devam etmiştir.

XIX. yüzyıl Avrupa Yahudileri, modernite ile tanışmadan post modern hayata giren bir toplum olmuştur. Genel olarak değerlendirilirse, XIX. yüzyıl bulundukları ülkelerde bir "parya" olarak kabul edilen Yahudilerin, farklı psikozlar yaşadığı bir dönem olmuştur. Bazıları öznefret ile, bazıları utanç duygusu ile, bazıları ise kendilerini ispat etme gibi psikolojik sorunlarla baş etmeye çabalamışlardır. Bazı Yahudiler içerisinde bulundukları durumu kabullenerek baskıyı kanıksamışlardır. Ayrıca asırlardır yaşadıkları ümitsizlik ve çözümsüzlük duyguları onları "Mazohizm" gibi bir açmazın içine düşürmüştür. "*Sorunlarla baş edemeyip durumla barışanlar için Mazohizm, sıkıntılarının geçici bir çözümü veya en azından sorunlarla yüzleşmenin ertelemesi gibi görülmüştür.*"[40]

Aşkenaz Yahudilerin bir kısmı, kendilerine tanınan bazı haklarla çağa ayak uydurma çabasına girmeye çalışınca bu defa kendi geleneklerine bağlılıklarının bu çabalarını baltaladığını fark etmişlerdir. Entegre olma isteği ile asimilasyona dahi sıcak bakan bu kesim Yahudiler, kendileri gibi modernleşmeyerek geleneğe takılı kalan Musevileri görünce hissettikleri öznefret ve utanç ile diğerlerinden nefret etmişlerdir. Böylece bu kesim Yahudilerde hem kendi yozlaşmasından utanç duyan hem de

[40] Sartre, s. 55.

kendileri gibi olmayanlara antisemitler gibi hınç dolu, bipolar psikoloji ortaya çıkmış, hatta antisemitizmin yükselişi onları sevindirmiştir.[41]

Yine bu dönemde Herzl ve Yahudi entelijansiyenin birçoğu yaşadıkları toplumlarda bir türlü eşit ve normal görülmemeleri sonucunda çaresizlik psikolojisi yaşamışlardır. Uzmanlara göre bu psikoz, Yahudi aydınlarının birçoğunun doğdukları ve kendilerini oranın bir vatandaşı olarak gördükleri toplumlar tarafından, kabul edilme obsesyonlarıdır. Dışlanmak ve yaşadıkları toplumlarda bir türlü normalleşememenin getirdiği bıkkınlık ve depresyon ile asimilasyon yanlısı Yahudiler, Yahudi olarak doğmayı yaşamın trajedisi olarak görenler, çareyi Hıristiyanlığa geçmekte aramışlardır.[42] Daha önemlisi, Yahudi aleyhtarlığının bitmesi ve toplum tarafından kabul görmek için Hıristiyan olmak fikri Herzl tarafından bile düşünülmüştür.[43]

XIX. yüzyıl Avrupa Yahudilerinin yaşamış oldukları bu psikolojik sıkıntılar, onların Siyonizmi bir kurtuluş reçetesi olarak görmesini sağlamıştır. Asırlardır karakterlerine yerleşen Mazohizmden kurtulmanın gerekliliğini ve artık sorunların ertelenmemesi gerektiğini savunanlar Siyonizmi doğurmuş ona sarılmış, kitlelerin acıdan beslenmesine engel olmaya çalışmışlardır. Siyonizm ile psikozlarının ve obsesyonlarının üstesinden gelebileceklerine inanmış ve ideolojiyi bir amaç haline getirmişlerdir. Bir diğer ifadeyle Yahudilerin bireysel ve kolektif olarak yaşadıkları bu psikolojik sorunlar, çok yönlü olarak Siyonizmin oluşumuna ve gelişimine direkt etki etmiştir. Yahudiler arasında bu amaç ilişkisi ekseninde destek gören Siyonizm, sürekli yukarı yönlü bir ivme grafiği çizmiştir. Bu yüzden erken dönem ideologlardan Nordau, Siyonizmi "kaslı Yahudilik" olarak nitelemiştir. Siyonist olmak vasıtasıyla "kaslı Yahudi" statüsüne eren yaşadığı sıkıntılarla kolay baş etme imkanını elde etmiştir.[44]

4. Yahudilerin Ekonomik Durumları

XIX. yüzyılda Avrupa Yahudileri arasında ekonomik açıdan oldukça büyük farkların yaşandığı görülmektedir. Bir tarafta yardıma ihtiyacı olan fakirler ve onların

---

41 Boyer, s. 38.
42 Moshe-Sevilla Sharon, **İsrail Ulusu'nun Tarihi**, Yeruşalayim, 1981, s. 219.
43 Göze, s. 18.
44 Meira Weiss, **The Chosen Body: The Politics of the Body in Israeli Society**, California: Stanford University Press, 2002, s. 1-2.

karşısında ferah yaşantıları olan orta sınıf burjuva zenginleri, diğer tarafta ise dünyaya hükmedebilecek bir zenginliğe sahip olan ailelerin varlığı, Yahudilerin ekonomik açıdan oldukça geniş bir skalada olduklarını göstermektedir. Yahudilerin farklı ekonomik sınıflarda yer alması, Siyonizm açısından çok yönlü etkiye neden olmuş ve ideolojinin hikayesini direkt olarak etkilemiştir.

Maddi olarak en alt sınıfta yer alan Yahudilerin bölgesel olarak daha çok Kuzey Avrupa'daki Aşkenazlar, Doğu Yahudileri ve Filistin'de yaşayan Yahudiler olduğu söylenebilir. Özgürleşme hareketinin yaşanmadığı ve eşit vatandaşlık hakları tanınmayan Kuzey Avrupa Aşkenazlarının büyük bir bölümü ekonomik açıdan diğer Aşkenazlar gibi ferah seviyeye gelememişlerdi. Bu bölgedeki Yahudilerin birçoğunun işçi sınıfından oldukları ve oldukça yoksun şartlarda yaşadıkları ifade edilmektedir.[45] Genel olarak değerlendirilirse, Yahudiler temelde bu kesime mensuplardı. Bazı tarihçiler Yahudilerin % 99'unun sefil denecek kadar fakir olduğunu ifade etmişlerdir.[46] Yine tarihi veriler Filistin'de yaşayan Yahudilerin yani yişuvların da oldukça fakir olduğunu göstermektedir. Bu fakir kesim, Yahudilikte geleneksel olan yardımlaşma sistemi ile destekleniyordu. *"Siyonist göç dalgası başlamadan önce Filistin'deki Yahudi halkı, özellikle Yahudi Diaspora'sında onlar için toplanan parayla, yani "haluka" ile geçiniyordu.*"[47] Bulundukları ülkelerde çok zor şartlar altında fakir bir hayat yaşıyor olmaları, maddi durumu iyi olmayan Yahudilerin Siyonizmi bir umut kapısı olarak görmelerine neden olmuştur. Bunun sonucu olarak onlar Siyonizme destek vererek Filistin'e göç etmişlerdir. Herzl, hayırsever zenginlerin yaptığı yardımların, fakirlerin karakterini bozduğunu ve onları dilenciliğe alıştırdığını düşünse de[48] bu yardımlar ileride kurulacak İsrail devletinin temellerini atan ana damarlar olmuştur. Filistin'e gelenler burada kibutz, moşav gibi tarıma ve üretime dayalı kooperatif yaşam alanları kurmuşlardır.[49]

1800'lerden itibaren hukuksal anlamda kısmen özgürleşme ile tanışan, Batı ve Orta Avrupa Yahudilerinin ekonomik açıdan durumları, onlara sağlanan hukuki haklar

---

45 Piterberg, **Siyonizmin Dönüşleri**, s. 43.
46 Sharon, s. 227.
47 Michael Brenner, s. 217.
48 Göze, s. 27.
49 Besalel, **Yahudi Tarihi**, s. 96.

sayesinde çok daha farklı bir seviyeye ulaşmıştır. *"Neredeyse sadece taşrada oturan seyyar satıcılar, rehinciler ve hayvan tüccarlarından oluşan bir nüfus, iki-üç nesil içinde özellikle ticaret ve zanaatla parasını kazanan ve dine dayalı yaşam biçimini gitgide sekülerleştiren, ekonomik anlamda bir orta sınıfa, yani burjuva sınıfına dönüşmüştür."*[50] Özellikle Almanya, Fransa ve İngiltere'de dünyaya hükmedecek bir zenginliğe ulaşan banker, borsacı ve tüccar olan Yahudi aileler bu dönemde varlıklarını göstermeye başlayarak ülkelerin iç ve dış siyasetlerinde etkin olmuş ve böylece Siyonizmin gelişiminde kilit nokta haline gelmişlerdir.[51] Siyonizmi destekleyen zengin Yahudiler arasında Baron Edmond de Rotschild, her ne kadar Herzl'e destek vermemişse de,[52] Siyonist göçleri desteklemesi sebebiyle Yahudi milletinin kurtuluşunun köşe taşı olarak görülmüştür. Balfour Deklarasyonu'nun açıklanmasına dek Siyonizmle aynı hedefleri taşıdığını saklayan[53] Rotschild, *"Ben olmasam Siyonistler hiçbir şey başaramazdı; Siyonistler olmasa benim projem de ölürdü*"[54] sözleriyle Siyonizm ile yaşadığı karşılıklı kullanımı gözler önüne sermiştir.

B. SİYONİZMİ DOĞURAN ŞAHSİYETLER VE ÖRGÜTLENMELER

Siyonizm hareketinin oluşmasında ve hedefine ulaşmasında, birçok ismin çabasının olduğu şüphesizdir. Bu kimseler Yahudi toplumunun farklı kesimlerinden farklı hayat tarzları olan kimseler olsa da hedef odaklı bir paydada bir araya gelmeyi başarmışlardır. Filistin'de bir Yahudi devleti kurulması amacıyla farklı yöntemlerle de olsa durmadan çalışan ve bazı girişimlerde bulunan bu kimseler; Yahudilerin bir ulus olduklarını unutmamaları ve kenetlenmeleri gerektiğinin altını çizmişlerdir. Judah Alkalai, Zvi Hirsch Kalischer, Moses Hess, Peretz Smolenskin, Leon Pinsker ve Eliezer Ben Yehuda Siyonizm teriminin henüz ortaya çıkmadığı dönemde, takribi olarak 1815-1890 yılları arasında Yahudi milliyetçiliğinin oluşumu ve İbranicenin dirilişi için çaba sarfetmiş ve toplumda farkındalık yaratmayı başarmış kimselerdir. Dolayısıyla bu

---

50 Michael Brenner, s. 166.

51 1892'de finans kuruluşlarındaki 440 patronun 100'ü Yahudiydi. 1910 yılında Almanya'da en zengin 600 kişiden 29'u Yahudidir. Traverso, s. 17. Ayrıca Yahudilerin modern ekonomiye katkıları, kapitalizme katkıları ve bı konudaki becerileri için bk. Werner Sombart, **Yahudiler ve Modern Kapitalizm**, Sabri Gürses (çev.), İstanbul: Küre, 2016.

52 Göze, s. 105. Başka bir Yahudi milyarder Maurice de Hirsch de Herzl'e finansal destek vermemiştir. Göze, s. 30.

53 Attias ve Benbassa, s. 180.

54 Simon Schama, **İki Rothschild: İsrail Devletinin Kuruluşu**, Belkıs Çorakçı Dişbudak (çev.) İstanbul: Alfa, 2016, s. 6.

kimseler her otorite tarafından Siyonizmi doğuran şahsiyetler olarak kabul edilmekte ve Siyonist öncüler olarak adlandırılmakadır. Aynı şekilde Rusya'da kurulan Hibbat Zion grubu da Siyonizmin öncülüdür. Bahsedilen bu isimler ve Hibbat Zion grubunun çalışmaları toplumu Siyonizme hazırlamış ardından 1890 yılında Siyonizm terimi oluşmuş ve sahneye Theodor Herzl çıkmıştır. Bu aşamadan sonra ideoloji olgunlaşmaya başlayarak zamanla kurumsallaşmıştır. İdeolojinin tarihsel açıdan oluşum sürecine dair genel kabul bu şekildedir. Ancak bu konuda farklı bir teorinin daha ortaya atılmış olduğunu belirtmekte ve bu teoriden kısaca bahsetmekte fayda vardır.

Bazı Siyonistler ilk Siyonistin "Baruch Spinoza"[55] olduğunu iddia etmektedirler. Bu teoriyi ilk olarak 1954 yılında Ben-Gurion ortaya atmış, Spinoza'yı proto-Siyonist olarak adlandırmıştır. Araştırmacılara göre Ben Gurion gibi Siyonistler bu savı ortaya atmıştır çünkü kendilerinin yapmak istediği pek çok şeyi Spinoza onlardan neredeyse üç yüz yıl önce başarmıştır. Spinoza, rabbilerin hakimiyetinde yazılan Yahudi geçmişi-tarihini yok saymış, o kendi felsefesi ile bu geçmişin üstesinden gelmiştir. Spinoza, geleneksel Yahudiliğe isyan bayrağı açmış, rabbilerin otoritesini kırmış ve bu makamın sarsılabilir olduğunu ispat etmiştir. Spinoza, Yahudilerin siyasal bir bütünlük oluşturmaları için Tanrı tarafından seçildiklerini ve bir insanın özgür olabilmesi için özgür bir devlete ihtiyacı olduğunu belirtmiştir. *"Özgür bir devlette her insan istediğini düşünebilir ve düşündüğünü söyleyebilir."*[56] Böylece onun felsefesi Siyonist ideolojinin felsefesiyle kısmen örtüşmüştür. Aynı zamanda Spinoza'nın seküler hayat tarzı da Siyonizmin oluşturmaya çalıştığı yeni seküler Yahudi kimliğinin bir prototipidir. Bunlara koşut olarak Spinoza, Siyonistler tarafından bir öncü olarak kabul edilerek yüceltilmiştir. Siyonistler onun toplum tarafından kabul edilmesi için uğraş vermişlerdir. Çünkü onların düşüncesinde Yahudilerin Spinoza'yı kabul etmesi Siyonizmi benimsemesini kolaylaştıracak ve toplumun seküler karakterde olmasını sağlayacaktır. Siyonistler Spinoza'nın herem cezasının iptali, onun yeniden Yahudi

[55] 1632 Amsterdam- 1677 Lahey. Engizisyondan kaçarak Amsterdam'a yerleşmiş tüccar bir ailenin çocuğudur. Teoloji eğitimi almış ama hahamlığı reddetmiş bilakis rabbi geleneğe karşı tavır almıştır. Cizvit arkadaşı vasıtasıyla Yunanca ve Latince öğrenmiştir. Geçimini mercek yaparak sağlamıştır. Tanrı üzerine Yahudi geleneğine aykırı fikirleri dolayısıyla 24 yaşındayken herem cezası almış Yahudi cemaatinden aforoz edilmiştir. Baruch ismini bırakarak Benedictus ismini kullanmıştır. Eserleri: Descartes Felsefesinin İlkeleri ve Metafizik Düşünceler, Teolojik-Politik İnceleme, Anlama Yetisinin Düzeltilmesi Üzerine İnceleme, Kısa İnceleme, Ethica.

[56] Benedictus Spinoza, **Teolojik Politik İnceleme**, Cemal Bali Akal ve Reyda Ergün (çev.), Ankara: Dost, 2016, s.283.

cemaatine kabulü ve ona gösterilmesi gereken saygının iadesi için 1954'ten bu yana çaba göstermektedirler.[57]

1. Judah Alkalai

Yehuda ben Solomon Chai Alkalai Sefarad mezhebine mensup bir din bilginidir. Siyonizmin öncüsü olarak bilinir. 1798'de Osmanlı İmparatorluğu'na bağlı Saraybosna/Sarajevo'da rabbi bir ailede doğmuş, çocukluğunu ve gençliğini Kudüs'te geçirmiştir. Kudüs'teyken kendisi gibi Saraybosna doğumlu, rabbi Eliezer Papo'nun sohbetlerine iştirak etmiş, onun fikri etkisinde kalmıştır. 1825 yılında Sırbistan'ın Semlin şehrinde hahamlık görevine atanmış, bu görevine yaklaşık elli yıl boyunca devam etmiştir. 1874'te (bazı kaynaklara göre 1871'de) Kudüs'e dönerek oraya yerleşmiş ve 1878'de ölümüne kadar orada yaşamıştır.[58]

Bir din adamı olması hasebiyle Alkalai genç yaşlarından itibaren midraş/ yahudi tefsiri ve kabala öğrenmiştir. Ancak o sadece dini ilimlerle yetinmemiş, siyasal ve sosyal gelişmeleri de takip etmiştir. Eserlerinde onun dini literatüre iyi vukufiyeti görülmektedir. O, kendi görüşlerini kabul ettirmek için geleneksel dini metinlerin yanında mistiklerin hesap yöntemi olan Gematria'ya da başvurmuştur. Daha genç yaşlarındayken Alkalai, Corfu rabbisi "Yehuda ben Samuel Bibas'ın"[59] sohbetleri vasıtasıyla Yahudilerin bir ulus olduğu kavramıyla tanışmıştır.[60] Bulunduğu Balkan coğrafyası, Alkalia'nın siyasal bilincinin gelişmesine neden olmuş ve onu ulusal düşünceye itmiştir.[61] Buna ek olarak bulunduğu şehrin Osmanlı-Avusturya ve Sırplar tarafından paylaşılma isteği Yahudilere ait bir devlet kurma fikrini onun zihnine sokmuştur. 1840'ta Hristiyanların ortaya attığı "Şam olayları"[62] sırasında yaşananlar,

---

57 David Novak, **Zionism and Judaism: A New Theory**, New York: Cambridge University Press, 2015, s.23-48. Amsterdam Yahudi cemaati ve hahambaşı herem kararını resmi olarak iptal etmemiştir.

58 Getzel Kressel, "Alkalai, Judah ben Solomon Hai", **Encyclopaedia Judaica**, C. 1, Second Edition, Jerusalem: Keter Publishing House, 2007, s.a. 663-664; Ronald L. Eisenberg, **The streets of Jerusalem: Who, What, Why**, Jerusalem: Devorah Publishing, 2006, s. 21.

59 Cebelitarık 1780- El Halil 1852. Bibas, Eretz İsrael'e aktif bir şekilde dönüş fikrini dini bir zemin üzerinde tasarlayarak milliyetçi iddialar ile gündem yaratmıştır. Onun düşüncesinde Yahudi toplumuna silahlanma ve savaşmak öğretilmeli ki Mesih geldiği zaman Yahudiler savaşarak Siyon'u Türklerin elinden alabilsinler. Keza ona göre Yunanlılar da kendi topraklarını zorla Türklerin elinden almıştır, bu kendilerine bir örnek olmalıdır.

60 Ilan *Greilsammer***, Siyonizm**, Işık Ergüden (çev.), Ankara: *Dost* Kitabevi, *2007, s.* 17.

61 Shlomo Avineri, **The Making of Modern Zionism: The Intellectual Origins of the Jewish State**, New York: Basic Books, 2017, s. 16.

62 Yahudilere atılan kan iftirası neticesinde yaşanan sıkıntılar. Bk. Sharon, s. 269.

Alkalai'yi Yahudi halkının diasporada yaşadığı sürece daha fazla ayakta kalamayacağına inandırmıştır. Bunun üzerine o, Yahudilerin ulusal bütçe oluşturması gerektiğini ve bunun için de "ondalık vergi"[63] toplanmasının önemini vurgulamıştır. "*Alkalia'nin düşüncesinde, tüm Yahudi toplumunun katkısı ile toplanacak bu bütçe ile, Eretz İsrael'de, yişuvlar oluşturulabilir, tarımsal ve askeri açıdan gelişim sağlanabilir ve İbranice yeniden anadilleri olabilirdi*."[64] İşaret edilmelidir ki Theodor Herzl'ın büyükbabası Simon Leib Herzl, 1857 yılında Alkalai'yi Semlin'de ziyaret ederek onun görüşlerine destek vermiştir. İki isim vaat edilmiş toprakların kurtuluşu konusu üzerine müzakerelerde bulunmuş ve dede Herzl görüşleri nedeniyle Alkalai'yi tebrik etmiştir.[65]

Fikirlerini gerçekleştirme adına Alkalai, cemaatinde İbranice eğitimine başlamıştır. İlk iki kitabını Ladino dilinde yazmış olsa da sonraki bütün çalışmalarını İbranice olarak kaleme almıştır. Alkalai'ın ilk kitabı olan "*Darkhei Noam/ Mutluluğun Yolları"* 1839'da yayınlanmıştır. Ladino dilinde yazdığı kitabında, İbranice dilbilgisi kurallarını anlatmış ve ata dillerinin canlanması gerektiğini vurgulamıştır. Ayrıca Alkalai, yine bu eserinde Yahudi toplumunun Eretz İsrael'e kolektif göç etmesi yönündeki idealini de anlatmıştır. Alkalai, "Şam Olayları" üzerine 1840'ta "Şelom Yeruşalayim/Kudüs'ün Selameti" adıyla yayınladığı ikinci kitabında milliyetçi görüşlerine daha fazla yer vermiştir. Bu kitabında Eretz İsrael'e ivedi bir şekilde ve kolektif olarak geri dönüş yapmaları gerektiğinin altını çizmiş ve Yahudilere yönlendirilen kan iftirasını çürütmeye çalışmıştır.[66]

Milliyetçi görüşleri giderek güçlenen Alkalai, buna bağlı olarak eserlerini sadece İbranice yazmaya başlamıştır. İbranice yazdığı ilk eseri *"Minhat Yehuda/Yehuda'nın Kurbanı"* 1843 yılında yayınlanmıştır. Bu kitap Siyonizmin teolojik temellerini ele aldığı en önemli çalışması olup Eretz İsrael'e dönüş ve Mesih'in gelişi gibi hususlardaki görüşlerini bu eserinde gözler önüne sermiştir. Bir din adamı olduğu için Alkalai, eserde Mesih'in geleceğini ve Yahudileri Filistin topraklarına götüreceğini

---

63 Yahudi şeriatına göre varlık vergisi olup "maaser" adıyla bilinmektedir. Bk. Yusuf Besalel, **Yahudilik Ansiklopedisi**, C. 2, s. 370-371.

64 Kressel, **"**Alkalai, Judah ben Solomon Hai", 663-664; Eisenberg, **The streets of Jerusalem: Who, What, Why**, s. 21.

65 Abdullah Manaz, **Siyasi Siyonizm Tarihi**, İstanbul: IQ Yayıncılık, 2005, s. 19; Lawrence J. Epstein, **The Dream of Zion: The Story of the First Zionist Congress**, Maryland: Rowman Littlefield, 2016, s. 4.

66 Kressel, **"**Alkalai, Judah ben Solomon Hai", s.663. Rafael Medoff ve Chaim I. Waxman, **Historical Dictionary of Zionism**, Lanham: Scarecrow Press, 2008, s. 10.

kesinlikle sorgulamamıştır. Ne var ki onun Mesihi kurtuluş hususundaki görüşleri geleneksel yaklaşımdan kısmen farklı olmuştur. Şöyle ki o, Mesihi kurtuluşun bir anda değil aşamalı şekilde gerçekleşeceğini söylemiştir.[67] Bu bağlamda o Davut soyundan gelecek olan asıl Mesih gelmeden önce onun gelişine ortam hazırlamak için Yusuf soyundan başka bir Mesihin geleceğini iddia etmiştir. Ona göre, Yahudilerin bu öncü Mesihin liderliğinde, Filistin topraklarına göç etmesi de asıl Mesih'in gelmesi için önşarttır. Kurtuluşun tamamen ilahi olmadığı, bu uğurda insanların da üzerine belli sorumlulukların düştüğü yorumuyla Alkalai, Yahudilerin Filistin'e kolektif göçlerinin geleneksel yaklaşıma başkaldırı olarak algılanmaması gerektiğini sağlamaya çalışmıştır.[68] *"Mesih tarafından getirilecek olan nihai ve ilahi kurtuluştan önce Yahudilerin bizzat Siyon'a dönmeleri gerektiğini savunmuştur."*[69]

1848'de yayınladığı "*Kol Korey/Çağıran Nida*" adlı eserinde vaat edilmiş topraklara kolektif olarak geri dönmelerinin bir gereklilik olduğunu çünkü bunun ilahi bir emir olduğunu ispat etme gayretinde olmuştur. Alkalai, Yahudilerin Eretz İsrael'e göç ederek orada yeni yişuvlar kurmaları için Musevi geleneğindeki bazı kuralları revize etme yoluna gitmiş ve yeni yorumlamalarda bulunmuştur. O, geleneksel dini görüşe karşı çıkarak Yahudi inancındaki Teşuvah/ Tövbe anlayışını manevi bir pişmanlıktan daha ziyade literal anlamda Şiva/dönüş olarak yorumlamış ve bununla Filistin topraklarına İsrailoğulları'nın dönmesi gerektiğini vurgulamıştır. Böylece o, tövbe ederek kişisel ve ferdi kurtuluşa erişmekten daha ziyade, vaat edilmiş topraklara dönerek bir ulusun kolektif bir şekilde kurtuluşunun daha doğru bir yorum olacağına inanmıştır. Alkalai'e göre kolektif tövbe (teşuva kelalit), ferdi tövbeden (teşuva paratit) daha önceliklidir. Çünkü ferdi tövbe kişiden kişiye göre değişken olduğu için bunda kişisellik öne çıkarken kolektif tövbede bütün Yahudilerin birleşerek atalarının mirasına sahip çıkmak ve ortak irade sergileyerek ilahi iradenin tahakkuk etmesi esastır. Bu görüşleri onu Siyonizm tarihinde önemli kılmıştır[70]

---

67 Avineri, **The Making of Modern Zionism**, s. 16.
68 Epstein, s. 4; Medoff ve Waxman, **Historical Dictionary of Zionism**, s. 10.
69 Attias ve Benbassa, s. 176.
70 Eisenberg, **The streets of Jerusalem: Who, What, Why**, s. 21.

2. Zvi Hirsch Kalischer

Bir din bilgini olan Kalischer, Siyonist düşüncenin öncülerinden olarak kabul edilmektedir. 1795 yılında Posen'de doğmuştur. Kalischer'in ailesi ünlü bir Yahudi din bilgini olan "Prag'lı Maharal'ın"[71] soyundandır. Bu yüzden onun ailesinde haham olmak bir gelenek haline gelmiştir. Kalischer, büyük alimler olarak tanınan, "Jacob von Lissa"[72] ve "Akiva Eger'den"[73] üst düzey dini eğitim almış ancak istemediği için hahamlık görevi yapmamıştır. 1824'te Thorn'a yerleşmiş, burada rabbi makamına getirilmiştir. Ancak bu görevi ifa etmediği için maaş alamamış, geçimini eşinin küçük işletmesinin kazandığı az bir gelir ile sağlamıştır. 1874 yılında Thorn'da vefat etmiştir.[74] Kalischer, Yahudilerin Eretz İsrael'e göç etmeleri gerektiğini savunmuş olsa da kendisi bunu gerçekleştirebilmek için bir imkan bulamamıştır.

Kalischer'in Siyonist düşüncelerine yazmış olduğu eserler ve bazı mektuplaşmalarında rastlanmaktadır. Buna ek olarak onun kendi görüşleri ve idealleri hakkında dönemin etkin kimseleri ile güçlü bir iletişim kurmuş olduğu bilinmektedir. İyi bir din eğitimi alan Kalischer, Yahudi şeriatı ve teolojisine dair kitaplar kaleme almıştır. Önceleri Alman- Yahudi basınında makalelerinin Almanca tercümesi çıkarken düzenli İbranice yayın imkanları oluşunca çalışmaları bizzat İbranice yayınlanmıştır.

Kalischer hayatını Avrupa Yahudilerinin kolektif olarak Eretz İsrael'e göç etmesi ve yerleşmesine adamış, bu konuda farkındalık yaratmaya çalışmıştır. Siyonizmin teolojik temel olarak faydalanabileceği tüm akaitleri özellikle de Mesih ve Eretz İsrael ile ilgili tüm teolojik hükümleri propagandasında kullanmıştır. Onun düşüncesinde mevcut olan Yahudi sorununa, bu doktrinleri hayata geçirerek Yahudice bir çözüm getirilebilirdi. Ayrıca o, hem Siyonizm hem de geleneksel Yahudilik

---

[71] Moreinu HaRav Loew veya Yehuda Loew ben Bezalel. Posen 1525- Prag 1609. Talmud alimi, Kabalist. Maharal'in en büyük ünü iddialara göre onun bir golem yaratmış olmasıdır. Kabalist olan Maharal, Tanrı'nın bilinmeyen ismi ile Yahudilere yardım etmesi için insansı bir varlık yani golemin yaratılabileceğini ve bunun kabalaya göre hiç de olağanüstü bir durum olmadığını ileri sürmüştür. https://www.chabad.org/library/article_cdo/aid/4117874/jewish/10-Facts-About-the-Maharal-Every-Jew-Should-Know.htm (erişim tarihi: 25.04.2019) Golem için ayrıca bk. **Mezmurlar** 139:16, BT, Sanhedrin 38b, 65b.

[72] Diğer adıyla Yaakov ben Yaakov Moshe Lorberbaum of Lissa. Prusya 1760- Polonya 1832. Talmud alimi, rabbi ve posek.

[73] Diğer adıyla Akiva Güns. Avusturya 1761- Polonya 1837. Talmud alimi, rabbi, posek ve mohel.

[74] Getzel Kressel ve David Derovan, "Tsevi Hirsch Kalischer", **Encyclopaedia Judaica**, C. 11, Second Edition, Jerusalem: Keter Publishing House, 2007, s.a. 737-738, s. 737. Jody E. Myers, "Zvi Hirsch Kalischer and the Origins of Religious Zionism", Frances Malino, David Sorkin ve David Jan Sorkin (ed.), **Profiles in Diversity: Jews in a Changing Europe** içinde (267-294), Detroit: Wayne State University Press, 1998, s. 269.

bağlamında vaat edilmiş toprak, seçilmişlik gibi dini doktrinleri reddeden Reformist harekete karşı güçlü bir muhalafet sergilemiştir. Dolayısıyla onu, reformizme karşı mücadele eden Ortodoks Yahudiliğin öncülerinden biri olarak görmek de mümkündür. Kalischer, 1836 yılında Rothschild ailesinin Berlin'deki temsilci Amschel'e yazmış olduğu mektuplarda ve onunla birebir görüşmesinde Yahudilerin Filistin'e yerleşiminin zaruretine dikkat çekmeye çalışarak, kurtuluşun doğal sebeplerle ve insanların bu uğurda çabaları ile gerçekleşeceğini belirtmiştir.[75]

Kalischer Yahudilerin kurtuluşuna dair ve Siyonizme zemin oluşturabilecek düşüncelerini birçok platformda dile getirmiştir. *"Ona göre Tanrı asırlardır esarette yaşayan bu halkı kurtarmak için aniden mucize göstererek göklerden yere inecek olmadığı gibi bir anda Mesih'ini de gönderecek değildir."*[76] Bilakis o, sürgünün ilahi bir proje olduğunu, sürgünden halkın kurtuluşu için ilk adımda kendilerinin gayret etmeleri gerektiğini ve ahir zamanda mucizevi bir kurtuluştan önce kendi çabalarıyla kurtulmaları gerektiğini belirtmiştir.[77] Kalischer, bu yorumlamaları ile geleneksel Yahudilikten bir sapma yapmadığını aksine kendi görüşlerinin kutsal metinlerden kaynaklandığını iddia etmiştir. Özellikle de Yeşaya kitabının bazı pasuklarının kendi görüşlerine bir dayanak olduğunu dile getirmiştir. İşaret etmiş olduğu bu pasuklarda İsrailoğulları'nın dünyanın dört bir yanına dağılıp, "yeryüzünü meyveleriyle dolduracakları", daha sonra ise Tanrı'nın izni ile Eretz İsrael'e tekrar geri dönecekleri ve dünyanın tüm uluslarının Yahudilere tabi olacakları anlatılmaktadır.[78]

Kalischer'in Yahudi teolojisinde ve toplumunda Mesih ile özdeşleşmiş olan kurtuluş olgusuna dair yapmış olduğu yorumlar oldukça marjinal olarak kabul edilmiştir. Kalischer bu yorumlamaları ile gelenek içerisinde adeta bir devrim yapmıştır. Nitekim o, Filistin'e göç konusunda Yahudi toplumunun asırlardır tabi olduğu "üç yemin" hususunda da farklı bir yoruma gitmiştir. Ona göre, Filistin'e geri dönmeleri aşamalar halinde olacağı için kolektif olarak Eretz İsrael'e dönülmemesi yönündeki yemini de çiğnememiş olacaklardır. Ayrıca onun düşüncesinde Tanrı'nın yasakladığı

---

75 Kressel ve Derovan, **"Tsevi Hirsch Kalischer"**, s. 737. Dan Cohn Sherbok, **Introduction to Zionism and Israel: From Ideology to History**, New York: Continuum, 2012, s. 20.
76 Avineri, **The Making of Modern Zionism**, s. 16.
77 Kressel ve Derovan, **"Tsevi Hirsch Kalischer"**, s. 737.
78 **Yeşaya** 11:10, 27: 6, 12-13.

geri dönüş; başıbozuk, düzensiz bir şekilde dönüştür. Onun planındaki göç, programlı ve disiplinli bir şekilde olacağı için Tanrı'nın rızasını kazanabileceklerdir. Kalischer, diğer uluslara baş kaldırma hususundaki yemini ise askeri bir müdahale yapılmaması bağlamında bir kural olarak değerlendirmiştir. Dolayısıyla kendisinin de defaatle önermiş olduğu siyasi girişimler için Yahudilerin önünde teolojik bir engel olmadığını iddia etmiştir. Bu bağlamda birçok ülke ile siyasi olarak iletişim halinde olmaları gerektiğini ve Osmanlı İmparatorluğu'ndan Filistin'e göç etmek için izin alınmasını önermiştir.[79]

Kalischer, kurguladığı Siyonist projesinin ilk döneminde –Rothschild'e yazmış olduğu uzun mektubunda görüldüğü üzere- İsrail toprakları ile ilgili mitsvalar ve tapınakta yapılması gereken dini ritüellere ve kurban ibadetine odaklanmıştır. Üstelik, kurban ibadetine dair hükümlerin revize edilmesi gerektiğini savunmuştur. Ayrıca eğitim almış olduğu öğretmeni rabbi Akiva Eger'e danışarak, ondan mabet dağının kutsallığı, kohen sınıfının soy ağacı ve uymaları gereken özel temizlik kurallarına ilişkin meselelere açıklama getimesini istemiştir. Ne var ki çok kısa bir zaman sonra Eger ölmüş ve Kalischer'in görüşlerinde karşı çıktığı konuları aydınlatamamıştır.[80]

Kalischer, uzun bir süre boyunca planlarını gerçekleştirebilmek için herhangi bir imkan bulamamıştır. 1860 yılında ise Frankfurt'ta "Hayim Lorje"[81], Yahudilerin Filistin topraklarında yerleşmelerini teşvik eden bir cemiyet kurunca Kalischer bu cemiyete katılmıştır. İki yıl sonra, Siyonizm literatürü için bir klasik olarak kabul edilecek olan *"Drishath Zion/Siyon'u Arayış"* adlı eserini yayınlamıştır. Bu kitabının ana vurgusu; Yahudilerin ata topraklarına dönmeleri gerektiği yönündedir. Buna ek olarak bu eserde Kalischer'in, Alkalai'nin teşuva konusundaki yorumuna katılmış olduğu görünmektedir.

---

79 Aviezer Ravitzky, **Messianism, Zionism, and Jewish Religious Radicalism**, Michael Swirsky ve Jonathan Chipman (çev.), Illinois: University of Chicago Press, 1996, s.31-32.

80 Kressel ve Derovan, **"Tsevi Hirsch Kalischer"**, s. 737; Uri B. Alexander, "Seeking Zion: Modernity and Messianic Activism in the Writings of Tsevi Hirsch Kalischer by Jody Myers"**, European Judaism,** C. 37, S. 1, 2004, s. 183-185.

81 Chaim Lorje. Frankfurt 1821- Berlin 1878. Isaac Luria'nın soyundan olduğunu iddia etmiş olan Lorje Kabalaya oldukça hakimdi. Colonisation Verein für Palaestina adında kurduğu bu cemiyete Y. Alkalai, M. Hess ve D. Gordon gibi önemli kimseler katılmıştır.

Kitabında, Eretz İsrael ve Yahudilerin kurtuluşu bağlamında geliştirmiş olduğu planın iki aşamalı olduğundan bahsetmiştir. Ona göre ilk aşamada yapılması gereken, Yahudilerin Filistin'e göç etmesi ve orada yeni yişuvlar oluşturmasıdır. İkincisi ise yişuvların kutsal topraklarda geniş tarım imkanlarını elde etmeleri ve eğitim kurumları açmalarıdır. Böylece Yahudilerin Filistin'deki durumu giderek nicelik ve niteliksel açıdan kuvvetlenecektir. Ayrıca bu ıslah, yişuvları "haluka" olarak adlandırılan dış mali yardımdan bağımsız hale getirebilecektir. Kalischer, eserinde Yahudilerin Filistin'de güvenlik açısından sıkıntı yaşayabileceklerini belirten muhaliflerine cevaben, göçmenlerin kutsal topraklarda düzenli güvenlik birimleri ve polis teşkilatı kurmaları gerektiğini belirtmiştir. Kalischer'in gerek düşünceleri gerekse yazıları fazlaca yankı bulmuş olmasına rağmen onun çabaları Yahudi toplumunu fiili olarak harekete geçirmemiştir. Özellikle de Doğu Avrupa Yahudileri üzerinde "Drischath Zionun" etkisi beklendiği kadar yüksek olmamıştır. "*Örnek gösterilebilecek tek fiili sonuç Alliance Israelite*[82] *kurumunun desteği ile Yafa yakınlarında Mikwe Israel –İsrail'in Ümidi- Tarım Okulunun tesis edilmesidir."*[83] Nitekim bu okulun İsrail'in kurulmasında çok önemli bir rolü olduğu bilinmektedir.[84] Dolayısıyla o, görüşleri ve kurguladığı siyonist tasarı ile proto-Siyonist olarak adlandırılmış ve birçok kişiyi etkilemiştir. İşaret edilmelidir ki Moses Hess, Kalischer'in "Siyon'u Arayış" kitabında dile getirdiği görüşlerinden derinden etkilenmiş, Roma ve Kudüs adlı eserinde ondan alıntılar yapmıştır.[85] Ayrıca bu eser, uzun yıllar boyunca Siyonist proje için temel başvuru kaynağı olarak görev yapmıştır.

---

82 Alliance Israelite Universelle, Yahudi hahamlar ve entalijansiyesi tarafından 1860 yılında Fransa'da kurulmuştur. Kurumun ana amacı, Yahudilerin insan haklarına uygun yaşaması için çaba göstermek, bu konuda ihlalleri önlemek, eğitim almalarını sağlamak ve antisemitizm ile mücadeledir. Kurum özellikle Ortadoğu olmak üzere birçok yerde okul açmıştır. Osmanlı İmparatorluğu da bu kurumun fazlasıyla okul açtığı yerlerden biridir. İmparatorluğun çeşitli şehirlerinde açılan okullarda sadece Yahudiler değil Müslüman ve Türkler de eğitim almıştır. İddialara göre bu kurumun asıl amacı; açtığı eğitim kurumları ile öğrencilerine batı düşüncesi aşılamak ve bu kimseleri daha sonra siyasi anlamda bir lider haline getirerek Müslüman coğrafyada bir dejenerasyon oluşturmaktır. Nitekim İttihat ve Terakki Cemiyeti ve Jön Türklerin bu cemiyet ile grift bir ilişki içerisinde olduğu iddialar arasındadır.

83 Laqueur, s. 55.

84 Osmanlı Devleti'nin izni ile kurulan Mikwe Israel tarım okulu Filistin'deki bataklık ve çorak arazilerin ıslah edilerek tarım altyapısının oluşmasını sağlamıştır. David Ben Gurion, bu okulun Siyonist hareketi asıl başlatan unsur olduğunu, Mikwe Israel'in kendileri için kuvvetli bir zemin oluşturduğunu belirtmiştir. Çoğu Siyoniste göre bu ziraat okulunun hazırladığı zemine kendileri siyasi ve milli bir dokunuş yaparak başarıya ulaşmışlardır. Onların düşüncesinde İsrail Devleti'nin kuruluşunun temelinde Balfour Deklarasyonu değil bu okul bulunmaktadır.

85 Kressel ve Derovan, **"Tsevi Hirsch Kalischer"**, s. 738. Rafael Medoff ve Chaim I. Waxman, **The A to Z of Zionism**, Lanham: The Scarecrow Press, 2009, s. 120-121.

3. Moses Hess

Siyonizmin öncüleri arasında en dikkat çekici isimlerden biri sosyalist görüşleri ile fark yaratan ve devrimci bir filozof olarak kabul edilen Moses Hess'tir. Bazı düşünürlere göre Hess, modern Siyonizmi formüle eden kişidir.[86] Hess, 1812 yılında Bonn'da doğmuştur. Çocukluğu ve gençliği hakkında çok fazla bir bilgi bulunmamakla birlikte onun büyükbabasından din eğitimi aldığı bilinmektedir. Çocukluğunda Talmud çalışması da dahil olmak üzere aldığı dini eğitimden hiç hoşlanmamış fakat başka bir imkan olmadığı için bu eğitimine devam etmiştir. Belki de bu nedenle gençliğinden itibaren sosyalizmi benimsemiştir. On dört yaşındayken Köln'e giderek babasının iş yerinde çalışmaya başlamıştır. 1837-39 yılları arasında Bonn Üniversitesi'nde felsefe eğitimi almış ancak mezun olamamıştır. Hess, genç yaşlarında yazarlığa başlayarak birçok gazetede muhabirlik yapmış ve birkaç yazısını yayınlamıştır. Muhabirlik yaparken pek çok ülke dolaşmış, bu seyehatlar onun Yahudilik hakkındaki bakış açısını değiştirerek, farklı görüşler edinmesini sağlamıştır.

Hess'in Yahudilik ve Yahudi toplumuna bakış açısı dönemsel olarak farklı düşünceler etrafında şekillenmiştir. Örneğin Hess, yirmili yaşlarındayken Yahudilerin tarihsel olarak edindikleri görevlerini tamamladıklarını ve Yahudilerin bulundukları ülkelere entegre olmaları veya asimile olmaları gerektiğini savunmuştur. Üstelik kendisini de bir Alman olarak hissetmiş olduğunu dile getirmiştir. Bu döneminde Yahudilerin başına gelen kötü olaylara üzülmüş olsa da fikirlerinde herhangi bir değişiklik olmamıştır. Ancak ileriki yaşlarında antisemitizm ve kendi etrafında yaşanan bazı trajik olaylara tanık olunca asimilasyon ve entegre olmaları gerektiği yönündeki fikirleri değişmeye başlamıştır.

Hess, mevcut olan "geçmiş zamanların boş inançlarının son sıçrayışları" olarak değerlendirdiği antisemitizmin Yahudilerin gösterdikleri tüm çabalara rağmen bitmeyeceğine kanaat getirmiştir. Eş zamanlı olarak XIX. yüzyılın milliyetçi atmosferinden oldukça etkilen Hess, tüm bu koşullar altında gençlik dönemindeki görüşlerini tamamen değiştirmiştir. Hess, kendi içinde yaşadığı bu dönüşümle çok güçlü bir Yahudi milliyetçisi olmuştur. Yahudi milliyetçiliği için farkındalık yaratmaya

[86] Martin Buber, "Moses Hess", **Jewish Social Studies**, C. 7, S. 2, 1945 s. 137.

çalışan Hess buna paralel olarak ileride Siyonizm için zemin oluşturacak fikirleri ve idealleri inşa etmiş ve yayılmasını sağlamıştır. Moses Hess'in Siyonist görüşleri 1862'de yayınladığı "*Rome and Jerusalem-Roma ve Kudüs*" eserinde yer alır. Bu eser, Siyonist literatürün klasiklerinden sayılmaktadır.[87]

Moses Hess, bu kitabında Siyonizme fikri temel oluşturacak görüşlerini derlemiştir. Ele aldığı konular arasında Yahudi milliyetçiliği, özbilinci ve tarihsel bilinç, Eretz İsrael- vaat edilmiş topraklar, Romantik vatanseverlik, İbrani duaları, Şam olayı, Yahudi ırkının rönesansı bağlamında Yahudi kimliğinin canlandırılması için aşamalar, Siyon merkezli bir Yahudi devletinin kurulması, İbranicenin canlandırılması gibi konular vardır. Bunların yanı sıra kitabında Yahudilerin Filistin'e kolektif olarak göç etmeleri ve dayanışma içerisinde olmaları, Yahudilerin kutsal tarihleri, milliyetçiliğe kaynak edebilecek dualar ve kurtuluş için son aşamaya geldiklerine dair bilgiler sunmuş ve bu konularda kendi görüşlerine yer vermiştir. Dolayısıyla Hess, Roma ve Kudüs kitabında ele aldığı bu konuların hemen hepsiyle Siyonist temaları vurgulamaktadır.[88]

Alman Filozof Arnold Ruge tarafından "komünist rabbi"[89] olarak tanımlanan Hess,[90] eserinde Siyonizmin doktrinlerinden biri olan Eretz İsrael'e dönüş ve ideolojinin ana hedefi İsrail ırkının yeniden canlandırılması konuları üzerinde durmuştur.[91] Kitabının hemen başında Hess, düşünsel anlamda kendi ırkından uzak kalmış olsa da yirmi yıl sonra kendi insanlarının arasına geri döndüğünü, ulusunun matem ve kutsal günlerini kabul ettiğini ve onlarla aynı anıları ve umutları paylaştığını ifade etmiştir. Hem kendi halkı içindeki hem de diğer uluslarla Yahudi halkı arasındaki ruhani ve entelektüel mücadeleye katılacağını belirtmiştir. Onun düşüncesinde sahip olduğu bu

---

87 Getzel Kressel, "Moses Hess", **Encyclopaedia Judaica**, C. 9, Second Edition, Jerusalem: Keter Publishing House, 2007, s.a. 75-76, s. 75. Julius H. Schoeps, **Pioneers of Zionism: Hess, Pinsker, Rülf**, Berlin: De Gruyter, 2013, s. 11.

88 Moses Hess, **Rome and Jerusalem: A Study in Jewish Nationalism**, M. Waxman (çev.), New York: Bloch, 1918, s. 7-8.

89 Hess**, Rome and Jerusalem**, s. 21.

90 Görüşleri sebebiyle Marks onun hakkında konuşurken "benim komünist rabbi" diye bahsettiği bilinmektedir. Moses Hess, **The Holy History of Mankind and Other Writings**, Shlomo Avineri (çev. ve ed.), Cambridge; Cambridge Univesity Press, 2004, s. ix.

91 Schoeps, s. 11.

duygu, atasal mirasıyla, kutsal topraklarla ve ebedi kent Kudüs ile kopmaz bağlarla bağlı olan, milliyetçilik duygusudur.[92]

Hess, manevi açıdan yeniden doğuşun gerçekleşmesi için Filistin topraklarında tarıma dayalı bir devletin kurulmasını ilk dillendirenlerden biridir. O, Yahudilerin sürgündeyken milli duygularını korumaları ve Filistin'deki siyasi restorasyonları için çaba göstermeleri gerektiğini savunmuştur. Yahudi dininin, Yahudi milletini korumak için en iyi araç olduğunu ve bu nedenle de Filistin'de bir Yahudi devletinin kurulduğu ana kadar değişime uğramadan kalması gerektiğini düşünmüştür. Yeni ortaya çıkan problemlerin şeriatın önerdiği doğrultuda çözüme kavuşturulması zaruretini vurgulayan Hess, Yahudi hukukunun toplumun yeni ihtiyaçlarını karşılamak için değişmesi gerektiğini, bu amaçla bir Sanhedrin'in seçilmesinin elzem olduğu görüşünde olmuştur. Ona göre, Yahudi halkı İsrail'in dini misyonuna kendine adamış olan adamların biraraya gelebileceği bir "Hareket merkezine" ihtiyaç duyuyordu. Bu kimseler beraber olabilecekleri bu merkezde, çalışmalarını birlikte yürütebileceklerdir.[93]

Yahudi halkının ruhunu koruyan dinin, bazı çevreler içerisinde zarar gördüğünü düşünen Hess, bu durumdan kurtulmak için yapılması gerekli tek bir şeyin var olduğunu düşünmüştür. Ona göre yegane çare, Yahudilerin kendi tarihsel vatanlarında ulusal yaşamlarını yeniden inşa etmeleridir. Buna bağlı olarak reformist akımın düşünsel yapısının ve seküler hayatı benimseyenlerin asimilasyon çabalarının, Yahudi halkı ve dini üzerinde yarattığı olumsuz etkilerinin altını çizmiştir. Asimilasyon ve özgürlük meselesi onun perspektifinden şöyle bir denklem çerçevesindedir: *"Dünya ulusları arasında her zaman yabancı kalacağız. İnsancıl duygulara kapılıp bize haklar tanımak isteyebilirler ama… Milliyetini reddeden bir Yahudi, içinde yaşadığı ulusun saygısını kazanamaz."*[94] Yahudi kültürünü önemseyen Hess, Yahudilerin karakterini oluşturan şeyin birbirine bağlı duyguları ile ırkları olduğunu, bu karakterin tarihsel sürekliliğe sahip olduğu, Yahudilerin de Avrupa'nın diğer halkları gibi bir halk olduğunu, kendi topraklarında bağımsız devlet çatısı altında yaşama haklarının olduğunu söylemiş ve bu kurulacak devletin de Yahudi değerlerine sahip çıkması

92 Hess, **Rome and Jerusalem,** s. 43 ve dvm.
93 Kressel, **"Moses Hess"**, s. 76.
94 Sharon, s. 251.

gerektiğini vurgulamıştır.[95] Hess'in bu hassasiyetinin dini saiklerden ziyade, milliyetçi güdülere dayandığı, onun Yahudi geleneklerine dönüşünün dini emirlere riayetten çok ırksal özelliklerinin gereğini yerine getirme olduğu ifade edilmiştir. Bir milliyetçi olan Hess'in Yahudiliğin içindeki ulusal öğeleri boşaltarak yaşamdan uzaklaştıran Reformist Yahudilere tepkisinin esas sebebi de bu olmuştur.[96]

İşaret edilmelidir ki Herzl onu keşfedinceye kadar Hess, pek fazla dikkat çekmemiştir. Siyonist hareketin doğuşuyla kişiliği ve kitabı "Roma ve Kudüs" takdir edilmiştir. 1898 yılında Kudüs'e, on dokuz saatlik yolculuk yaparken ilk defa Hess'in "Roma ve Kudüs" adlı eserini okuyan Herzl, ondan çok etkilenmiş ve onu takdir etmiştir. Kendi hedefleri ile Hess'in hedeflerinin aynı olduğunu beliriten Herzl, Hegelci terminolojisi nedeniyle onu eleştirse de milliyetçi düşüncelerini beğendiğini belirtmiştir.[97]

4. Peretz Smolenskin

Yahudi yazar, editör ve gazetecidir. 1840'da Beyaz Rusya'nın Mokilev eyaletinin Manastır şehrinde doğmuştur. Smolenskin'in ailesi maddi açıdan sıkıntı içerisinde olduğu için o, çok zorlu bir çocukluk geçirmiştir. Daha ufak yaşlarındayken abisi Çarın ordusuna çağrılmış, sahte suçlamalara maruz kalan babası ise kaçak hayatı yaşamış ve babası, Smolenskin daha on bir yaşındayken ölmüştür. Sonraki yıl Smolenskin, Shklov yeşivasına giderek burada beş yıl kalmıştır. Burada okuyan abisi tarafından Haskala hareketi ile tanıştırılan Smolenskin seküler kitaplar okumaya ve Rusça öğrenmeye başlamıştır. Bu hareketleri, okuduğu dini okulun kurallarına aykırı olduğu için sırayla Lübavich ve Witebsk dini okullarına gönderilmiştir. Smolenskin ileride kaleme alacağı yazılarında, bu hasidi okullarına dair birçok eleştiride bulunmuştur. 1861 yılında okuldan ayrılan Smolenskin Odessa'ya giderek beş yıl süreyle bu şehirde yaşamıştır. Odessa'da ilk edebi faaliyetine başlamış, "*Ha Meliz- The Advocate*" gazetesine İbranice makalaler yazmış ve İbranice özel dersler vererek geçimini sağlamıştır. 1867'de Odessa'dan ayrılarak, Türk vatandaşlığı da aldığı

[95] Epstein, s. 6.
[96] Boyer, s. 61.
[97] Kressel, **"Moses Hess"**, s. 76.

Romanya, Almanya ve Bohemya'ya geçmiş ardından 1868 yılında Viyana'ya yerleşmiştir. Smolenskin, Avusturya'nın Meran şehrinde 1885'te tüberkülozdan ölmüştür. Smolenskin kendi biyografisini "*ha-Toe be-Darhey he-Hayim/Hayat Yolunun Avaresi*" adlı çalışmasında kaleme almıştır. Smolenskin'in bu eseri sadece onun biyografisi olarak değil aynı zamanda çağdaşı Yahudilerin de yaşamlarını anlatan bir kitap olarak değerlendirilir.[98]

Maddi açıdan olanak bulamadığı için sistematik ve seküler olarak eğitim alma hayalini kurduğu üniversiteye giremeyince 1868 yılında "*Ha-Shahar- Şafak Vakti*" adıya aylık bir dergi çıkarmaya başlamıştır. Smolenskin bu çalışması sayesinde giderek ün kazanmıştır. Bu dergi Doğu Avrupa'da Yahudi aydınlanmacılığının filizlenmesi için farkındalık yaratmıştır. Bunun yanı sıra derginin dili İbranice olduğu için İbranicenin canlanması için de bir girişim olarak gösterilebilir. Ayrıca bu yayın organının en büyük amacı; Yahudi milliyetçiliğine temel ve bir toprağın dayanağı olabilecek İbrani kültürünü yayarak, Yahudi toplumunun yeniden kendi öz bilinçlerini kazanmalarıdır. Dergi, bir taraftan Yahudi halkı toparlamaya ve kendi kimliğine sahip çıkmaya çağırırken aynı zamanda ortodoks Yahudilik ve hasidizm diye bilinen akımla - Smolenskin'e göre toplum çıkarlarına aykrı yönleriyle- mücadele etmekteydi.[99] Bu dergi, kurucusu ve editörü olan Smolenskin'in vefatına kadar on iki cilt olarak yayınlanmıştır.

Smolenskin, XIX. yüzyılda o çağın ruhunu dikkatle okumayı başaran birkaç Yahudiden biri olmuş, sekülerizm ve milliyetçilik duygusunu değerlendirerek bu bağlamda Yahudi kimliğinin canlandırılmasını hedeflemiştir. Smolenskin'in yazıları özellikle genç Yahudiler üzerinde etkili olmuştur. Bir grup genç kendilerine onun yazılarının birinin başlığı olan "*Am Olam/Dünya Milleti*" adını vererek Amerika Birleşik Devletlerin'de Yahudi yerleşim birimleri ve tarım kolonileri tesis etme girişiminde bulunmuştur.[100] Yine Moskova ve St. Petersburg'daki öğrenciler onun

---

98 David Patterson, "Perez Smolenskin"**, Encyclopaedia Judaica**, C. 18, Second Edition, Jerusalem: Keter Publishing House, 2007, s. a. 691-693; Gil Troy, **The Zionist Idea: Visions for the Jewish Homeland Then, Now, Tomorrow**, Philadelpia: The Jewish Publication Society, 2018, s. 5.

99 Patterson, "Peretz Smolenskin", s. 691.

100 Robert M. Seltzer, **Simon Dubnow's New Judaism: Diaspora Nationalism and the World History of the Jews,** Leiden: Brill, 2014, s. 52-54.

görüşlerini benimsemiş, bu şehirleri ziyaretinde onu sıcak karşılamışlardır.[101] Smolenskin'e göre felaketler yaşayan Yahudi halkı, düştükleri bu durumdan kültürel ve ulusal kimliğini güçlendirerek kurtulabilirdi. Bu amaçla o, asimilasyon yanlılarına şiddetle karşı çıkmıştır. Özellikle 1881 yılındaki büyük pogromlardan etkilenerek, Yahudilerin bulundukları ortamlarda eşitlik ve özgürlüğü tatmalarının da bir hayal olduğunu vurgulamış, hatta antisemitizmin çok uzun zaman geçmeden Yahudileri tamamen yok edebileceği tehlikesine dikkat çekmiştir. Smolenskin bu çerçevede Yahudilerin Filistin'e geri dönmelerinin ve orada bir Yahudi ulus devleti kurulmasının zaruri olduğunu savunmuştur. Her ulusun kendi devleti olduğunu ve Yahudilerin de bir devlete sahip olma haklarının bulunduğunu vurgulayan Smolenskin, diğer milletlerin sempatisini kazanmak için asimilasyonu tercih edenlerin "yurtsuz barksız bir köpek" gibi kabul edileceğini ifade etmiştir.[102] Bunun yanı sıra Smolenskin, Yahudi göçünün Filistin'e yapılması gerektiğini defaatle savunanlardan biri olmuştur. Onun düşüncesinde, Filistin'i diğer alternatiflere –Amerika Birleşik Devletleri veya Güney Amerika- göre tercih edilebilir kılan altı neden vardır. İlki, Ortodoksların Filistin topraklarında kendi atalarının anılarını bulabilecek olmaları dolayısıyla dindarların oraya göç etmelerinin daha kolay olmasıdır. Diğer iki neden; Filistin'in diğer yerlere göre daha yakın bir coğrafya olması ve oraya göçün daha kontrol edilebilir ve organize yapılabilme şansıdır. Eski yişuvların da yeni göçlere dahil olma olasılığı bir başka nedendir. Son ikisi ise; Filistin'in ticari gelişim açısından ve endüstriyel bakımdan güçlü bir potansiyele sahip olmasıdır.[103]

Smolenskin'in Siyonist görüşleri, İbranice odağında şekillenmiştir. Bu bağlamda o, modern İbranicenin kurucusu Eliezer ben Yehuda ile mukayese edilebilir. Smolenskin İbraniceye olan tutkusunu dergide açıkça ortaya koymuştur. Her şeyin ötesinde bu dergi Smolenski'nin İbrani diline ve İbrani edebiyatına sonsuz sadakatinin açık örneğiydi. Ona göre Yahudi milliyetçiliğinin ve somut Yahudi yönetiminin en temel dayanağı İbraniceydi ve bu yüzden bu dili ihmal etmek Yahudiliğe ve Yahudi halkına karşı bir ihanetti. Smolenskin Yahudi halkının kültürel uyanışının yegane yolunun İbraniceyi canlandırmaktan geçtiğine yani dil yoluyla bir devrim

[101] Laqueur, s. 66-67.
[102] Greilsammer, s. 24.
[103] Avineri, **The Making of Modern Zionism**, s. 17.

gerçekleştirebileceklerine inanmıştır. Ona göre "*Yahudi halkının var olması için en zaruri unsur Tevrat, Tevrat'ın var olması için en zaruri unsur ise İbranice*"[104] olduğu için bu dil onun düşüncesinde Yahudi miliyetçiliğinin temelini teşkil etmiştir. Onun, İbranicenin Yahudi eğitim öğretim dili olması dışında günlük konuşma dili olmadığı sürece kurtuluşun gerçekleşmeyeceğini savunmasıyla, Mesihi çağın gelişini de bu dil ile ilişkilendirdiği görülmektedir. O, Avrupa'daki Yahudi düşmanlığını da sadece Yahudilerin ekonomik gücüne dayandırmamış, bir halk olarak kendi dillerini terk ederek özsaygı eksikliğine bağlamıştır.[105]

5. Leon Pinsker

Siyonizmin öncülerinden biri olan Leon Pinsker, 1821'de Polonya'nın Tomozsow şehrinde doğmuştur. Pinsker de Moses Hess gibi asimilasyon ve milliyetçilik arasında ikilem yaşayan Siyonist öncülerden biridir.[106] Odessa Üniversitesinde hukuk okuyan ilk Yahudilerden biri olan Pinsker, antisemitik bir ortamda hukukçu olarak kendisine görev verilmeyeceğini anlamış ve Moskova Üniversitesinde tıp eğitimine kaydolmuştur. Sonraki hayatında bir doktor olarak bilinen Pinsker, Kırım Savaşında saha doktoru olarak görev yapmıştır.[107] Pinsker 1891'de Odessa'da ölmüş, cenaze töreni oldukça kalabalık olmuştur. 1934 yılında naaşından geri kalanlar mezarından alınarak Kudüs'te Scopus dağındaki Nicanor mağarasına defnedilmiştir.[108]

Pinsker, ilk Rus Yahudi "*Razsvet*/*Tan Vakti*" dergisi kurucularından biri olmuş ve bu dergiye düzenli olarak katkıda bulunmuştur. Derginin editörleri, Yahudi nüfusunu Rus kültürüyle tanıştırmayı ve Rusça konuşmaya teşvik etmeye çalışmışlardır. Bu amaçla dergide Rus dili ön plana çıkarılmıştır. Pinsker, Yahudilerin Rus toplumu içinde asimile edilmesi çağrısında bulunan gazetelerde çalışmış, kendisi de hemen hemen kırk

---

[104] Peretz Smolenskin, **Maamarim/Essays**, Jerusalem: Keren Smolenskin, 1925, s. 173.
[105] Laqueur, s. 66. Ron Kuzar**, Hebrew and Zionism: A Discourse Analytic Cultural Study**, Berlin: De Gruyter, 2001, s. 58-59.
[106] Avineri, **The Making of Modern Zionism**, s. 19.
[107] Israel Klausner, "Leon Pinsker", **Encyclopaedia Judaica**, C. 16, Second Edition, Jerusalem: Keter Publishing House, 2007, s. a.173-174, s.173.
[108] Klausner,"Leon Pinsker", s. 174.

yaşına kadar asimile olabilme çabasında olmuştur.[109] O, aynı zamanda, Yahudiler arasında Aydınlanmanın Yaygınlaştırılması Derneği'nin Odessa şubesinin kurucularından biri olmuştur. Ne var ki 1871'de Odessa'da başlayan pogromlar, buradaki eğitimli Yahudileri şiddetli bir şekilde etkilemiş ve derneğin Odessa şubesi kapatılmıştır. Altı yıl aradan sonra hareketin Odessa Şubesi yeniden açıldığında, Pinsker komiteye seçilmiştir.[110]

Leon Pinsker, ümidini yitirerek antisemitik politika güden bir dünyada olduklarını düşünmüş ve Yahudilerin güçsüzlüğünden yakınmıştır.[111] O, antisemitizmin siyasal, sosyal ve ekonomik nedenleri olduğunu görmüş ve toplum içerisinde bireylerin, kendi etnik grubunu tercih edip yabancıya karşı ayrımcılık yaptığını düşünmüştür.[112] Bu durum Pinsker üzerinde büyük bir etkiye sebep olmuş, asimilasyon fikrini terk ederek sorunların hümanist ideallerle aşılamayacağına inanmış ve Yahudilerin özgürlüğünü ve devlet kurma fikrini savunmuştur. Yahudi sorununun asimilasyonla, mesianik ve ütopik yollarla çözülemeyeceğine kanaat getirmiştir.[113] "*O, Yahudilerin bir ulus olduklarını vurgulamış, ilerici Yahudilerin yurtsever duygularının yeniden canlanmasını ve bilinçli bir Yahudi siyasal eylem mesajı vermeyi savunmuştur."*[114] Aydınlanma hareketinin yayılmasının Rus Yahudilerinin geleceği için çözüm olduğunu söylemiş, Yahudilere olan nefretin kökenleri üzerine yaptığı analizler sonucunda kendi vatanları haricinde yaşadıkları her yerde yabancı olacakları sonucuna varmıştır.[115]

Pinsker Yahudilerin baskıdan ve eziyetten kurtulmaları için kendilerine ait bir devlette yaşamaları gerektiği görüşünü savunmuştur. O, hangi ülkelerin göçe uygun olduğu hakkında gazetelerde tartışmaları incelemiş, Yahudilerin bir göçmenlik örgütüne ihtiyacı olduğunu belirtmiştir. Pinsker 1882 yılında anonim olarak yayınladığı "*Auto-emancipation- Kendini Özgürleştirme*" adlı eserinde antisemitizmin psikolojik ve sosyal köklerini analiz etmiş ve bundan kurtulmak için bir Yahudi ulus devletinin

---

[109] Pierre Parisien, **Blood and the Covenant: The Historical Consequences of the Contract with God**, Bloomington: Trafford Publishing, 2010, s. 220.
[110] Klausner, "Leon Pinsker", s. 173.
[111] Gary V. Smith, "Siyasal Siyonizm: Bir Yahudi Eleştirisi", Türkkaya Ataöv (çev.), **Siyonizm ve ırkçılık** içinde (237-250), Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Yayınları, 1982, s.239.
[112] Klausner, "Leon Pinsker", s. 173.
[113] Avineri, **The Making of Modern Zionism**, s. 19.
[114] Smith, "Siyasal Siyonizm: Bir Yahudi Eleştirisi", 239.
[115] Karen L. Stein, **Ayin Ltziyon: Looking Towards Zion**, New York: Howard Press, 2008, s. 51.

kurulmasından bahsetmiştir. O, Batı Yahudilerinin kültürel merkezleri olan Berlin ve Londra'yı ziyaret ederek Yahudi toplumunun önde gelen kişileriyle Rusya Yahudilerini göçe yönlendirme ve ulusal bir Yahudi merkezi kurma ihtiyacını tartışmıştır. Pinsker fikirlerini başka şehirlerdeki Yahudilerle de paylaşmak üzere Viyana'ya da gitmiş ancak oranın başhahamı olan Adolph Jellinek'i (1820-1893) etkilemeyi başaramamıştır. Daha sonra Paris'teki Alliance Israelite Universelle liderleriyle görüşmüşse de onlar, Pinsker'in fikirlerini kabul etmeye yanaşmamış, ona toprak üzerindeki hedeflerinden vazgeçmesini ve ABD'ye göç etmeleri durumunda destek vereceklerini söylemişlerdir.[116]

Londra'daki İngiliz Yahudilerinin başkanı ve milletvekili olan "Arthur Cohen"[117], Pinsker'in fikirlerinden fazlaca etkilenmiştir. Pinsker onunla birlikte Yahudilerin durumunu uluslararası bir sorun olarak tanıtma ve hükümetleri bu konuda bilgilendirme hususunda çalışmalar yapmıştır. Hatta Pinsker'in hem Rusya'da hem de yurt dışında güçlü yankılar uyandıran, "Auto-emancipation-Kendini Özgürleştirme" adındaki ünlü çalışmasını Cohen'in önerisi üzerine yayınladığı ifade edilir.[118]

Pinsker, Yahudi sorununun asıl sebebinin Yahudilerin asimile edilemeyen bir millet oluşunda görmüştür. Bu sorunun, Pinsker'e göre çözümü ise Yahudilerin "uluslar arasında yabancı" olmayacağı bir Yahudi vatanının kurulmasıdır.[119] O, Yahudileri yeniden tarihsel sürece entegre etmeyi, tarihte yeniden aktif bir faktör haline getirmeyi ve Yahudileri bilinçlendirmeyi hedeflemiş,[120] dünya çapındaki ulusal uyanış sürecinin hem Yahudi halkının hem de diğer milletlerin ulusal bağımsızlık kazanmalarına faydası olacağını düşünmüştür.[121] Kitabın hem Rusya'da hem de yurt dışında güçlü yankıları olmuştur. Söz konusu eserle Herzl'in "*Judenstaat-Yahudi Devleti*" adlı eseri arasında çarpıcı benzerlikler bulunmaktadır. Hatta Herzl daha sonra Pinsker'in eserini okuyunca

[116] Klausner, "Leon Pinsker", s. 173.
[117] Joseph Arthur Cohen. İngiltere 1830-1914. M. Montefiore'nin yeğenidir.
[118] Medoff ve Waxman, **Historical Dictionary of Zionism**, s. 139.
[119] Smith, "Siyasal Siyonizm: Bir Yahudi Eleştirisi", s. 239.
[120] Avineri, **The Making of Modern Zionism**, s. 19.
[121] Klausner, "Leon Pinsker", s. 173.

savunduğu idealler için bu eserin yeterli olduğunu ve kendi eserini yazmadan önce bu kitabı okusaydı bu hususta eser kaleme almaya gerek kalmayacağını belirtmiştir.[122]

Pinsker, Filistin'in veya Amerika topraklarının, bir Yahudi anavatanı olarak seçilmesine karar vermek istememiş, Yahudi ulusunun bu meseleye kendisinin karar vermesi gerektiğini düşünmüştür.[123] O, Batı Yahudilerini ve Alliance Israelite Universelle, Anglo-Jewish Association gibi Yahudilerin oluşturdukları örgütleri bir anavatan kurarak kardeşlerinin çektiği acıları hafifletmek için fon oluşturmaya ve Ulusal Yahudi Kongresi'ni yeni göçler organize etmek için toplanmaya çağırmıştır. Onun bu gayretleri fakir göçmenleri yerleştirmek için ulusal bir fonun kurulmasında etkili olmuştur.[124] Pinsker, Yahudilerin Filistin'e göçlerini organize eden Hibbat Siyon grubunun lideri olmuştur.

6. Eliezer BenYehuda

Modern İbranicenin atası sayılan Eliezer Ben Yehuda 07 Ocak 1858'de bugünün Beyaz Rusya sınırları içerisinde kalan Luzhky'de dindar bir Hasidi ailesinde doğmuştur. Doğduğunda kendisine Eliezer Yizhak Perelman adı verilmiş, İbranice olan Eliezer ben Yehuda ismini sonradan almıştır.[125] Daha küçük yaşlarda dini eğitime başlamış, Talmud ve Tevrat eğitimini tamamlamış, bu sırada İbranice ve Aramice öğrenmiştir. Genç yaşlarında Polotsk'daki Yeşiva'ya katılmıştır. Buraya yüksek din eğitimi almak için gönderilse de moderniteye ilgisi sebebiyle laik edebiyatla tanışmıştır. Hem geleneksel eğitime hem modern edebiyata hakimiyeti sebebiyle bu ikisini bir potada harmanlamak istemiş ve bu karışımın Yahudice olmasını hayal etmiştir. Diğer uluslar gibi Yahudilerin de kendi dillerini konuşması gerektiğini düşünen Ben Yehuda, hayatını bu amaca vakfetmiştir. O, asırlardır sadece ibadetlerde kullanılıp günlük hayatta hiç kullanılmayan İbraniceyi günlük kullanıma kazandıran şahsiyet olarak

---

122 Michael Brenner, s. 215.
123 Avineri, **The Making of Modern Zionism**, s. 19.
124 Klausner, "Leon Pinsker", s. 173.
125 Ilan Stavans, **Resurrecting Hebrew**, New York: Schocken Books, 2008, s. 26. http://www.salom.com.tr/arsiv/haber-84390-tarihte_haftanin_olayi_eliezer_ben_yehuda_Ibranice_hareketini_baslatti.html (erişim tarihi: 24.01.2017)

bilinir. Bu faaliyeti yapmasındaki temel motivasyonu Siyonist düşüncelere sahip olmasıdır.[126]

Ben Yehuda, İbraniceye modern bir form kazandırarak din dili formundan çıkarıp, konuşma ve günlük kullanıma yönelik ulusal bir dil olmasını sağlamaya çalışmış, bu bağlamda Yahudi halkının diğer tüm halklar gibi tarihi bir toprağa ve tarihi bir dile sahip olduğunu iddia etmiştir. Ona göre gerekli olan, İsrail topraklarının ve dilinin önemini geri kazandıracak olan bir ulusal harekettir. Eliezer 1878 yılında, tıp eğitimi alabilmek için Paris'e gitmiştir.[127] O, Paris'te İbraniceyi kullanan yazarlarla Yahudi ulusal hareket planını tartışmış, ancak onlar Eliezer'in söylediklerine pek ehemmiyet vermemişlerdir. Ayrıca Ben-Yehuda, Rus-Türk savaşı ve Balkan milletlerinin kurtuluş mücadelesini yakından takip etmiştir. Bu olaylar onun Yahudilerin, Filistin toprağı üzerindeki fikirlerinin canlanmasında etkili olmuştur. Fikirlerini temellendirmesi adına diğer önemli bir bilgi ise Eliezer'in, Paris'te tanıştığı Yahudi bir gazeteci olan Getzel'in Asya ve Afrika üzerinde yaptığı yolculuklarda İbraniceyi o toprakların Yahudileriyle konuşabildiğini, dolayısıyla İbranicenin ölmediğini söylemesiydi.[128]

Ben Yehuda ilk kez Filistin'de ulusal bir ruhani merkez oluşturma fikrini 1879 yılında "*She'elah Lohatah-Bir Yanan Soru*" adlı makalesiyle açıkça dile getirmiştir. O, Yahudi milli uyanışını genel Avrupa uyanışıyla ilişkilendirmiş, Yahudi halkının siyasi özgürlük ve ulusal hareketi için mücadele etmesini, bu uğurda geçeceği yolu ezilen Avrupalı halklarından öğrenmesi gerektiğini söylemiştir. Onun düşüncesine göre Yahudi halkı, Filistin'deki yerleşimciler için hizmet edecek bir topluluk kurmalıdır. Böylece diasporada kalacak olan Yahudiler bile kendi topraklarında yaşayan ve kendi dil ve kültürüne sahip olan bir topluluğa ait olduklarını bilecektirler. İşaret edilmelidir ki Ben Yehuda dindar birisi olmadığı için Ortodoks Yahudilerle ilişkileri pek iyi olmamıştır. Hatta o, vaat edilmiş topraklar düşüncesine ve inancına da sahip olmamış, Uganda alternatifini de desteklemiştir. Ben Yehuda'nın vurguladığı husus, Yahudilerin

---

[126] Joel Hoffman, **In the Beginning: A Short History of the Hebrew Language**, New York: New York University Press, 2004, s.187; Shimeon Brisman**, A History and Guide to Judaic Dictionaries and Concordances I**, Hoboken: Ktav Publishing, 2000, s. 82.

[127] Dan Cohn Sherbok, **Dictionary of Jewish Biography**, New York: Continuum, 2005, s. 30.

[128] Joseph Gedaliah Klausner, "Ben-Yehuda, Eliezer", **Encyclopaedia Judaica**, C. 3, Second Edition, Jerusalem: Keter Publishing House, 2007, s. 386-387; Piterberg, **Siyonizmin Dönüşleri**, s. 197-198.

kendi kültürlerine ve geleneklerine, dillerine bağlı bir şekilde özgür bir devlette yaşamaları olmuştur.[129] "*Şeela Nikbeda- Önemli Bir Soru*" adlı makalesinde İbrani dili ve Yahudi milliyetçiliği arasındaki bağı vurgulamış, Filistin topraklarının herkes için vatan olacağını ve diasporada yaşayan Yahudilerin kendi ülkesinde yaşayacaklarını, dillerinin ve edebiyatlarının gelişeceğini ve sanata dönüş yapabileceklerini dile getirmiştir. Ben Yehuda'nın takipçileri onun ardından modern İbrani edebiyatının çeşitli örneklerini vermişler, böylece yeni bir İbrani literatürünün zamanla teşekkül etmesini sağlamışlardır. Bunun yanı sıra Filistin'e göçlerin ve bölgede yerleşim alanlarının artması ulusal ana dilin yaygınlaşmasına artı yönlü bir ivme kazandırmıştır. Hem Filistin'e göç eden kişilerin hem de Yahudi yerleşkelerinin isimleri İbranice ile değiştirilmiştir.[130]

Ben Yehuda, İbranicenin günlük kullanılan bir dil olması için çalışmıştır. 1881'de Filistin'e göç ettikten sonra aile içerisinde bile İbranice dışında hiçbir dili iletişim vasıtası olarak kabul etmemiştir. O ve eşi tamamen İbrani kültüründe bir hayat sürmüşler, doğan ilk çocukları asırlar sonra ana dili İbranice olan ilk Yahudi çocuğu olmuştur. Dolayısıyla ilk İbranice konuşan aile olarak tarihe geçmişlerdir.[131] Rusya Yahudilerinden olan Ben-Yehuda'nın konuşma dili, İbranicenin Yidiş ağzı olmuştur. Fakat o, canlandıracağı dilin Sefarad ağzı olacağına inanmıştır. Bu hususta onun A.M. Luncz'un etkisinde kaldığı ifade edilmiştir. Paris'te kaldığı sırada onunla Sefarad ağzıyla konuşan Luncz Filistin'deki Yahudi toplulukların Sefarad ağzı ile konuştuğunu belirtmesi, Ben Yehuda'nın zihninde canlandırılacak olan dilin, Sefarad ağzı ile devam etmesi gerektiğini düşündürtmüştür. Araştırmaları sonucunda o ayrıca Sephardi telaffuzunun, dilin orijinal Sami özelliklerine daha yakın olduğu düşüncesine varmıştır. Ben Yehuda'nın İbranice üzerinde bu kadar durmasının esas sebebi, vaat edilmiş topraklara yerleşimin kalıcılığını ve Yahudilerin dirilişini dil faktörüne bağlı görmesiydi. Bir başka ifadeyle Yahudi rönesansını gerçekleştirmek için onun yapmak istediği dil devrimiydi. Ona göre, şayet Yahudiler çocuklarına İbraniceyi öğretmez ise, kendi topraklarında birleşik bir halk haline gelmeyi umut edemezlerdi. Bu düşüncelerin

---

[129] J.G. Klausner, "Ben-Yehuda Eliezer", s. 386; Jack Fellman, **The Revival of Classical Tongue: Eliezer Ben Yehuda and the Modern Hebrew**, Berlin: De Gruyter, 1973, s. 21-23.

[130] Bedrettin Aytaç, **İbranicenin Yeniden Doğuşu**, Ankara Üniversitesi Dergisi, S. 139, s.a. 25-35, 2008, s.29; William Horbury, **Hebrew Study from Ezra to Ben-Yehuda**, Bloomsbury: T&T Clark, 1999, s. 310.

[131] Aytaç, s.30.

bir ürünü olan 1880'de "*Ha-Havazzelet'de*" yayınlandığı iki makalede, Filistin'deki Yahudi okullarında çeşitli yabancı dillerinden ziyade İbranicenin, eğitim dili olması gerektiğini savunmuştur. Nitekim burada öğretmenlik mesleğini kabul etmesindeki yegane şartı, eğitim dilinin İbranice yapılması olmuştur.[132]

Ben Yehuda hayatını İbranicenin canlandırılmasına adamıştır. O, İbranice kapsamlı bir sözlük hazırlamış, bu sözlük onun ölümünden sonra on yedi cilt halinde tamamlanarak yayınlanmıştır. İbranicenin yaygınlaştırılması için "*Sefatenu/Dilimiz*" adlı bir dernek kurmuş, pek çok dergi ve gazetede sayısız yazılar yayınlamıştır. 1890'da Ben Yehuda'nın arkadaşları ile birlikte oluşturduğu "*Vaad ha-Laşon ha-İvrit/İbrani Dili Kurumu*" sonradan İbrani Dili Akademisi'nin temelini teşkil etmiştir. 18 Aralık 1922'de hayata gözlerini yuman Eliezer'in mezarı Kudüs'deki Zeytin Dağı'nda bulunmaktadır.[133]

7. Hibbat Siyon/Zion

1881 yılı Çarlık Rusya'sında Leon Pinsker önderliğinde kurulan Yahudi Filistin yerleşim hareketidir. Kelime anlamı "Siyon Aşkı" olan bu hareket bazen "Hovevey Siyon/Siyon Aşıkları" olarak da adlandırılır. XIX. yüzyılda Rusya ve çevresindeki ülkelerde yaşanan pogromların neticesinde ortaya çıkmıştır. Hibbat Siyon, Rusya ve Romanya'nın Yahudi kitleleri arasında yaygın bir hareket olmuştur. Bunun dışında, Batı Avrupa ve Amerika Birleşik Devletleri'nde de kendilerine Hovevei Zion diye adlandırılan, Hibbat Zion grupları da vardı. Bu gruplar arasında organik bir bağ olmasa da fikir ve ideoloji birliği mevcuttu.[134]

Siyonizm öncülerinin büyük çabalarına rağmen Yahudiler arasında Filistin topraklarına geri dönüş, pek aktif olmamıştır. Yahudi halkının bu fikre ulaşması Rusya'da yaşayan Yahudilere çar II. Alexander'ın (1855-1881) ölümüyle suçlanarak baskıların şiddetlenmesi, Avrupa'da giderek daha da artan antisemitizmin şiddetlenmesi, Romanya'daki kıyımların yaşanması ve Hibbat Siyon hareketinin doğuşu

---

[132] J. G. Klausner,"Ben-Yehuda Eliezer", s.387; Horbury, **Hebrew Study from Ezra to Ben-Yehuda**, s. 310. Aytaç, s. 31.

[133] J.G. Klausner,"Ben-Yehuda Eliezer", s. 387-388.

[134] Getzel Kressel, "Hibbat Zion", **Encyclopaedia Judaica**, C. 9, Second Edition, Jerusalem: Keter Publishing House, 2007, s. 94.

sayesinde mümkün olmuştur. Aynı zamanda bu dönemde Yahudiler artık bulundukları ortamlarda tamamen özgür kalmalarının ulaşılamaz bir hayal, asimilasyonun ise faydasız bir çaba olduğunun farkına varmaya başlamaları, onların cemaat olarak daha da sıkı birleşmesine neden olmuştur.[135]

Başlangıcından itibaren Hibbat Siyon, Yahudi geleneğine bağlılığını korumuştur. Bu hareketin öncüleri Siyonist doktrinlere sahip olmaları nedeniyle Yahudi geleneğinin revize edilmiş geri dönüş ilkesi neticesinde ortaya çıksa da kullandıkları argümanlar gelenekseldi. Onların dönmeyi hayal ettikleri Siyon, onlara göre ataları İbrahim'den itibaren Yahudilere verilmiş bir bölgeydi. Bu nedenle de Hibbat Siyon seküler Yahudilerle muhafazakâr Yahudileri kendi safında toplayabilecek bakış açısına sahipti. Yeni olan görüşü ise bu topraklara gitmek için Mesih'in gelişini beklemeye lüzum olmadığı şeklindeydi.[136]

Hibbat Siyon hareketi temelde Rusya'daki baskılara ve eziyetlere karşın Yahudilerin bir tepkisi idi. Bu hareketin temel hedefi, Yahudilerin ana yurtları olan Filistin topraklarına göç etmeleri ve ulusal bir rönesans gerçekleştirmek olmuştur. Bunun yanı sıra zaman içerisinde Yahudilerin politik bilinç kazanması da bu hareketin hedeflerinden biri olmuştur. Kendinden önceki düşünürlerin söylemleri teorik bazda kalıp Yahudilerin Filistin topraklarına yerleştirilmeleri için fiili bir güce sahip olmazken Hibbat Siyon hareketi, bunu fiiliyata dökmeyi başarmıştır. Bu yönüyle Hibbat Siyon'un oluşturduğu ortamın Herzl'i etkilediği ve desteklediği söylenebilir.[137]

Siyon Aşıkları hareketinin gelişimi ilk yıllarında çok parlak olmamıştır. 1884 Kattowitsk kongresinde katılımcılar her ne kadar temsil ettikleri kesimin ulusal projelerinden şevkle bahsetseler de bu kongrenin Avrupa Yahudilerinin toparlanması hususunda pek etkisi olmamıştır. Bu kongrede başkan seçilen Pinsker, zihnindeki doktrinleri fiiliyata dökme hususunda pek destek bulamamıştır. Yine 1887'de Druskininkai'da toplanan II. Hibbat Zion kongresinde de hareketin henüz pek destek görmediği bilinmektedir. Bazı uzmanlar bunun sebebini; hareketin yönetim kadrosunda

---

[135] Greilsammer, s. 36.

[136] Eliezer Schweid, **The Land of Israel: National Home or Land of Destiny**, Deborah Greniman (çev.), New York: Associated University Press, 1985, s. 97-98.

[137] David Vital, "The Zionist as Thinker: Ahad H-am and Hibbat Zion", Kornberg Jacques (ed.), **At the Crossroads: Essays on Ahad Ha'am** içinde (87-97), New York: New York University Press, 1983, s. 87.

rabbiler olduğu ve bu durumdan genç seküler delegelerin rahatsızlık duymasına bağlamaktadır. Erken dönemlerinde bu fikri karmaşa nedeniyle Yahudi toplumundan pek maddi destek bulamayan hareket güç kazanamamıştır. Bu başarısızlık Hibbat Siyon'u hayırsever Edmond de Rohtschild'e başvurmaya zorlamıştır.[138] Alexandre Dumas'ın (oğul) yazmış olduğu, Yahudilerin sorunlarını ve İsrail topraklarına geri dönüşü anlatan "*La femme de Claude*" adlı piyesi izleyen ve bu eserden oldukça etkilenen Rothschild, Hibbat Siyon'a mali yardım vermeyi kabul etmiştir. Rothschild'in maddi, manevi yardımları göçlerin başlamasında ve Filistin topraklarındaki koloni yerleşimlerinde çok büyük bir rol oynamıştır. Rohtschild'in yardımları olmasaydı Hibbat Siyon'nun ilk yerleşimini sürdüremeyeceği ifade edilir.[139]

Hibbat Siyon'un kurucu başkanı Pinsker asimilasyon ve özgürleşmeye olan tüm inancını yaşanan pogromlar sonucunda yitirmiş, aydınlanmanın ve sadece sözde kalan hümanizmin Yahudilere karşı duyulan kine asla çözüm olmayacağını düşünmüştür. Yahudilere karşı duyulan nefretin sıradan ve yeni bir nefret olmadığını düşünen Pinsker, bu duygunun daha eski bir tarihten kaynaklandığını, iki bin yıldır kuşaktan kuşağa geçen tedavisi olmayan genetik bir aktarım olduğunu belirtmiştir. Polonyalı bir hekim olan Pinsker devrim niteliğinde olan tezlerini küçük bir referans kitapta toplamıştır. Yazarın ismi belirtilmeden basılan bu kitap, Yahudilere gelecekte neler olabileceğine dair bir uyarı niteliğindedir. "*Auto-Emancipation*/*Kendi kendini Özgürleştirme"* adlı bu eserinde Pinsker antisemitizmi Yahudi fobisi olarak tanımlamış ve bu psikopatolojik durumun daha Persler zamanında başladığını söyleyerek bu nefreti Yahudilerin seçilmiş halk olmasıyla ilişkilendirmiştir.[140] O, Yahudilerin kendilerine özel devletleri olmayan, asırlardır konuk[141] hükmünde yaşayan garip bir ulus olduğunu belirterek yurtsuzluk sorununun çözülmesinin, harici nedenlerle yaşanan sıkıntıların giderilmesi için tek gerekli ilaç olduğunu söylemiştir. Bu anlamda Pinsker, Yahudiler için devlet kurma içerikli bir kurtuluş reçetesi yazmış ve böylece onlara bir hedef

---

[138] S. Ettinger, "The modern period", H. H. Ben Sason (ed.), **A History of the Jewish People** içinde (727-1075), Massachusetts: Harvard Univesity Press, 1976, s. 896; Steven Zipperstein, "Repsetentation of Leadership (and failure) in Russian Zionism: Picturing Leon Pinsker", Jehuda Reinharz ve Anita Shapira (ed.), **Essential Papers on Zionism** içinde (191-209), New York: New York University Press, 1996, s. 194-195.

[139] Kressel, **"Hibbat Zion"**, 94.

[140] Greilsammer, s. 36.

[141] Itamar Rabinovitz ve Jehuda Reinharz**, Israel in the Middle East: Documents and Readings on Society, Politics and Foriegn Relations**, Waltham: Brandeis University Press, 2008, s. 12-13.

kazandırmıştır. Ancak Pinsker, yazdığı bu reçetede ilk zamanlar özellikle Filistin topraklarından bahsetmemiştir. Ona göre Yahudilerin yerleşeceği ve ilerde devlet kuracakları yer kutsal topraklar olmak zorunda değildir.[142] Ancak Yahudilerin geleneksel olarak kutsal topraklara bağlılığı, Hibbat Zion hareketini, Filistin toprakları üzerinde ısrarcı olmaya zorlamıştır. Bu bağlamda Hibbat Zion'un genel amacı, kendilerinin büyük güçler tarafından tanınmasını sağlamak ve Yahudi halkını kolektif şekilde kutsal topraklara yerleştirmek olmuştur. Fakat göç etmeyip diasporada kalan Yahudileri de göz ardı etmeyen hareket, onların yaşamındaki problemleri de çözmeyi hedeflemiştir.[143]

Hibbat Siyon grubunun en önemli ikinci ismi İbrani yazar Moshe Lev Lilienblum (1843-1910) olmuştur. Pinsker'e büyük hayranlık duyan Lilienblum, yerleşim birimlerinin Filistin topraklarında kurulabilmesi hususunda sadece onunla fikir ayrılığına düşmüştür. O, Yahudilerin sorununun asimilasyon veya eşitsizlikten ziyade bir araya gelerek bir devlet kurmamaları olduğunu ileri sürmüştür. Filistin'de geniş topraklar alarak Yahudileri buraya getirmenin tek çare olduğunu düşünen Lilienblum, bu amaçla zengin Yahudilerden para toplayarak bir fon oluşturmayı hedeflemiş dolayısıyla Herzl'den daha önce bu planı yapan ilk kişi olmuştur.[144]

Hibbat Siyon'un maddi ve manevi çabaları ile Filistin'e 1882 yılından itibaren büyük göçler yaşanmaya başlanmıştır. 1882-1939 yılları arasında Yahudilerin toplu şekilde Filistin'e yaptıkları göçler; "*Yükseliş*" anlamına gelen "*Aliyah-Aliya*" kelimesi ile ifade edilmiştir. Birinci aliya; 1882-1905 yıllarında Rus Yahudileri tarafından geçekleştirilmiş ve otuz beş bin Rus Yahudisi Filistin'e göç etmiştir. İkinci aliya ise 1904-1914 yılları arasında gerçekleşmiş çoğunluğu yine Rus Yahudisi olan kırk bin kişi Filistin topraklarına göç etmiştir.[145] Ne var ki zamanla hareketin üyeleri bulundukları ülkelerde vatanseverliklerinin sorgulanacağı endişesiyle çok rahat hareket

[142] Greilsammer, s. 36-37.
[143] Kressel, **"Hibbat Zion"**, s. 94.
[144] Greilsammer, s. 29-30. Zipperstein, "Repsetentation of Leadership (and failure) in Russian Zionism", s. 196-197.
[145] Ufuk Ulutaş ve diğerleri, **İsrail Siyasetini Anlama Kılavuzu**, Ankara: SETA Yayınları, 2012, s. 16 ve dvm.

edememişlerdir. Böylece Hibbat Siyon grubunun, çabaları sınırlanmış ve küçük hayırseverlik faaliyetlerine dönüşmüştür.[146]

Siyonist harekete muhalif olanlar Hibbat Siyon'un bu göç dalgaları ile Filistin'de Yahudi yerleşim birimleri kurma girişimlerinden hoşnut olmamışlardır. Yapılan göçler Rus Yahudilerini kapsadığı için doğal olarak Hibbat Siyon'a en çok Rus Musevi din adamlarınca muhalefet edilmiş ve reddiyeler yazılmıştır. Onlar, bu yerleşimlerin tamamen seküler boyutta yapıldığını ve bunun da göç edenlerin Yahudilikten uzaklaşmasına neden olacağına ve asla kurtuluşa eremeyeceklerini iddia etmişlerdir.[147]

8. Theodor Herzl

Siyasal Siyonizmin ve Dünya Siyonist Örgütünün kurucusu olan Binyamin Ze'ev bir diğer adıyla Theodor Herzl, Alman-Yahudi aydınlanmacılığı ile eğitim almış, seküler karakterli ve varlıklı bir ailenin çocuğu olarak 2 Mayıs 1860'da Budapeşte'de dünyaya gelmiştir. Tahsil hayatının ilk yıllarını Budapeşte'de geçiren Herzl, kız kardeşinin vefat etmesinin ardından ailesiyle birlikte Viyana'ya göç etmiştir. Viyana Üniversitesi Hukuk Fakültesinin üçüncü sınıfındayken Herzl, Alman öğrencilerin kurmuş olduğu "*Albina*" adındaki derneğe katılmış, ancak üyelerin antisemitik davranışlarından dolayı iki yıl sonra dernekten ayrılmıştır. 1884 yılında aynı fakültede doktora eğitimine başlamıştır. Herzl, hukuk alanında iyi bir eğitim almış olmasına rağmen bu öğrenimini mesleki açıdan kullanmayı tercih etmemiştir. Edebi sanatlara yönelmeyi tercih ederek, modern zamanın sorunları üzerinde denemeler kaleme almış ve Berlin, Viyana, New York ve Prag'da sahnelenen bazı oyunlar yazmıştır.[148]

XIX. yüzyılda tüm şiddeti ile hissedilen antisemitizmin oluşturduğu "Yahudi Sorunu/Meselesi" Herzl'in gençlik yıllarından itibaren çözümlemeyi hayal ettiği bir projedir. Gençlik yıllarında bu meselenin kendisine oldukça acı verdiğini belirten Herzl, bu kederden ve dışlanmış yaşamdan kurtulmak için Hıristiyan veya başka bir dine

---

[146] Kressel, **"Hibbat Zion"**, s. 94.
[147] Rabkin, **Yahudilerin Siyonizm Karşıtlığı**, s. 45, 127.
[148] Isiah Friedman, "Theodor Herzl", **Encycopaedia Judaica**, C. 9, Second Edition, Jerusalem: Keter Publishing House, s. 54.

mensup olup kurtulmayı düşünmüştür. Yirmili yaşlarının sonunda papanın huzuruna çıkarak dindaşlarını açıkça ve şerefli bir şekilde Hıristiyan olmaya teşvik edeceğini ve bu konuda propaganda yapabileceğini, bunun karşılığında da papadan Yahudi Meselesini çözmesini talep edeceği yönünde planlar yapmıştır. Ancak Papa XIII. Leon (1810-1903) ile görüşmek için herhangi bir aracı bulamamıştır.[149]

1891-1895 yılları arasında Viyana'nın prestijli ve liberal odaklı bir yayın organı olan Neue Freie Presse'in Paris muhabirliğini yapmış, burada politik deneyim kazanmıştır.[150] Bahsedilen dönemde Fransa'da antisemitizm yükselişe geçmiş buna paralel olarak Yahudi Meselesi güçlü bir şekilde gündemi meşgul etmeye başlamıştır. Herzl, ilk başta Hıristiyan ve Yahudilerin karşılıklı olarak hoşgörülü ve saygılı bir şekilde tartışarak nihayetinde bir çözüm yolu bulabileceği mesajını vermeye çalışmıştır.[151] Ancak onun beklediği çözüm hayali, 1895 yılında Fransa'da patlak veren Dreyfus davası dolayısıyla son bulmuştur. Fransa ordusunda bir subay olan Dreyfus, sadece Yahudi olması sebebiyle vatana ihanetle itham edilmiş, orduya ait gizli bilgileri Alman ordusuna satmak gibi haksız yere bir ihanetle suçlanmıştır.[152] "Yahudilere ölüm" tezahüratlarına tanık olan Herzl, Yahudi sorununun sadece kitlesel olarak göç etmeleri ve kendilerine ait bir bölgede toplanmaları ile çözümlenebileceğine karar vermiştir. Dolayısıyla onun Siyonizm ile yolunun tam bu noktada birleştiği söylenebilir. Antisemitzmin yükselişe geçmesi Herzl ve bazı Avrupalı Yahudi entelektüelleri Yahudi milliyetçisine dönüştürmüştür.[153]

Herzl, 1896 yılında Siyonist literatürün bir klasiği olan "*Yahudi Devleti"* adlı kitabını yayınlamıştır.[154] Bu eserinde Yahudi ırkı, Yahudi sorununun çözümü, antisemitizm, exodus/diasporadan çıkış ve Yahudi devletinin kurulum aşamaları hakkında fikirler ortaya atmış ve kendi planlarını sunmuştur. Ayrıca eserinde Yahudi

---

149 Göze, s. 15-19.
150 Anita Shapira, **Land and Power: The Zionist Resort to Force, 1881-1948**, California: Stanford University Press, 1992, s. 9.
151 Greılsammer, s. 43.
152 Bu dava ile ilgili geniş bilgi için bk. Hannah Arendt, **Totalitarizmin Kaynakları I: Antisemitizm**, 6.basım, Bahadır Sina Şener (çev.), İstanbul: İletişim, 2016, s. 167-219.
153 David Biale, **Gershom Scholem Kabbalah and Counter History**, Massachusetss: Harvard University Press, 1982, s. 104.
154 Hannah Arendt, **The Jewish Writings**, Jerome Kohn ve Ron H. Feldman (ed.), Schocken Books, New York, 2007, s. 380.

ulusçuluğunun asla yok edilemeyeceğini vurgulamıştır.[155] Buna paralel olarak Herzl'in diğer Siyonist öncüler gibi Yahudi toplumunda ulusal fikri ve milli duyguları canlandırma isteği görülmektedir. Bu milli dürtü ile onun düşüncesinde exodus olarak adlandırdığı göçler, Filistin veya Arjantin olsun, nereye yapılırsa yapılsın Yahudilerin sahip olduğu zenginlik dolayısıyla modern bir dünyaya adım atmaları demek olacaktır. İşaret edilmelidir ki, Herzl bu kitabını yazarken göçün yapılacağı ve devletin kurulacağı yer hakkında tam olarak bir karar vermiş değildir.[156] Herzl, göç ve devlet kurulum aşamasında hahamların da ideoloji için çalışmaları gerektiğini ve onlara ihtiyaç olduğunun altını çizmiştir. Onun isteği hahamların, Siyonizm ülküsü için cemaatlerine ilham vermesi, halkı harekete geçirmesi ve göç esnasında gruplarını yalnız bırakmamalıdır.[157] Ayrıca o, bu konuda günlüğünde, ileride kuracakları devlette Siyonist rabbilere yer verileceğini, onların daima himaye edileceklerini vaat etmiştir. Ancak onun rabbilere dair bu söylemleri Herzl'in dini kaygılarla ideolojisine yön vermiş olduğu anlamına gelmemektedir. O defalarca Siyonist hareketin ulusal bir hareket olduğunu ve milli dürtülerle yola çıktığını belirtmiştir.[158]

Herzl'in Yahudi meselesine getirdiği çözüm önerisi, Yahudilerin toplu olarak göç etmeleri ve kolektif birliktelik sağladıkları bir toprakta modern karakterde ulusal bir devlet kurabilmeleri yönünde olmuştur.[159] Bunu yapabilmek için de gelişmiş ülkelerle siyasi işbirliği, "*kapalı kapılar ardında diplomatik yoldan bir barış elde etmenin yolunu*"[160] bulmak şarttı. Herzl, siyasal açıdan egemenlik kazanamadıkları takdirde mevcut göçlerin de başarısızlığa uğramaya mahkum olduğunu vurgulamıştır. Buna ek olarak o, Siyonist projeyi hayata geçirebilmek için sahip oldukları büyük mali ve eğitim kaynaklarını kullanmaya yönelik siyasal bir strateji üretmeye çabalamıştır.[161] Milli Yahudi fonu ve şirketinin kurulması gerektiğini ve bu kurumların Yahudilerin nakdi ve mülki varlıklarının göç edilecek bölgeye aktarımını böylece orada istihdam sağlanabileceğini belirtmiştir. Ayrıca Herzl için Yahudi devletinin vaat edilmiş topraklarda kurulması da şart değildi. Önemli olan, önce Yahudi nefreti, sonraları ise

---

155 Theodor Herzl**, Yahudi Devleti**, Sedat Demir (çev.), İstanbul: Ataç, 2014, s. 36-43.
156 Shapira, **Land and Power**, s. 16.
157 Herzl, **Yahudi Devleti**, s. 121.
158 Göze, s. 44, 336.
159 Herzl, **Yahudi Devleti**, s. 118.
160 Göze, s. 19.
161 Salo Wittmayer Baron, **Modern Milliyetçilik ve Din**, Mehmet Özay (çev.), İstanbul: Açılım, 2007, s. 278.

antisemitizm ile Yahudilere hayat hakkı tanımayan devletlerin boyunduruğu altından kurtularak bir devlet sahibi olabilmekti.[162] Öte yandan günlüğüne yazmış olduğu bazı satırlardan vaat edilmiş toprakların onun için ne ifade ettiği anlaşılabilmektedir. Onun düşüncesinde vaat edilmiş topraklar; tüm Yahudilerin kanca burunları veya kızıl ve siyah sakalları ile rahatça dolaşacakları, özgür birer insan olarak yaşayacak ve ölecekleri ve barış içerisinde kalabilecekleri yerdir. Herzl'in bu düşüncesinde, geçmişe dair tek bir iz, kelime bulunmazken, yaşadığı zamanın tam tersi bir gelecek tasvir edilmektedir.[163]

Herzl antisemitizmin, Siyonist projenin istediği özerkliği ve egemenliği elde etmesine yardımcı olacağını ve antisemitiklerin de bu ideolojinin başarısından memnun kalacaklarını düşünmüştür. "Yahudi Devleti" adlı eserinde ortaya koyduğu proje ve sonrasında buna paralel olarak yapmış olduğu tüm girişimler Siyonizmin, nitelikli anlamda ilk defa politik bir form kazanmasına ve eylem yüklü bir disiplin haline gelmesini sağlamıştır. Dolayısıyla Herzlin dağınık halde olan Siyonizmi sistemleştiren ve ideolojiyi politik olarak başlatan ilk kişi olduğunu söylemek doğru olacaktır.[164]

Herzl, planları doğrultusunda öncelikle Yahudi toplumunda hayırsever olarak ün kazanan Baron Maurice de Hirsch (1831-1896) ile görüşmüş, ancak beklediği onayı bir türlü görememiştir. Viyana hahambaşısı Dr. Moritz Guedemann (1835-1918) ile görüşmesi de başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Keza Rothschild ailesinden de destek alamamıştır. Herzl'i bir peygambere benzeten Max Nordau (1849-1923) dışında çevresindeki entelektüellerin de takdirini pek kazanamamıştır. Bu onun için oldukça büyük bir hayal kırıklığı olsa da Siyonist projesi için var gücü ile çalışmaya devam etmiş, zamanla Yahudi toplumunda giderek popüler ve destek gören bir isim haline gelmiş ve 1896'da Viyana'da Siyonistler tarafından lider ilan edilmiştir. Birçok pogroma maruz kalan Rus Yahudi toplumu Herzl'in çalışmaları sayesinde Siyonizm hareketine güçlü bir şekilde destek vermeye ve Ruslara karşı direnç göstermeye başlamıştır.[165] *"Ulus düşü Avrupa'nın doğusunda yaşayan Yahudiler arasında çok yaygındır. Atalarının diline ve kültürüne olan bağlılıkları çok güçlü olmasa da kan*

---

[162] Yehuda Bauer, "In Search of Definition of Antisemitism", Michael Brown (ed.), **Approaches to Antisemitsm Context and Curriculm**, New York: The American Jewish Committee, 1994, s. 10-11.
[163] Shapira **Land and Power**, s. 10.
[164] Boyer, s. 80.
[165] Boyer, s. 109.

bağlantıları ve irade güçleri onların "Yahudi ulusu" düşünün peşinden gitmeleri için yeterlidir."[166] Aynı zamanda bazı Hıristiyan cemaatler de onu desteklemeye başlamıştır.[167] Viyana'da İngiliz püriten bir papaz yaptığı gematria hesabı ile Herzl'i "beklenen adam" olarak ilan etmiş, onun Filistin'i ele geçirmesinden sonra İsa-Mesih'in geleceğini söylemiştir.[168]

1897'de Herzl Dünya Siyonist Teşkilatı'nı kurmuş ve aynı yılın Ağustos ayında Basel'de bu teşkilatın ilk kongresini düzenlemiştir. Bu kongrede başkan olarak seçilmiştir. Siyonizm, Basel kongresi ile belli bir programa sahip siyasi bir harekete dönüşmüştür. Birinci toplantıyı takip eden beş yıl içerisinde Herzl, beş kongre daha düzenlemiştir. Bu kongrelerde Siyonizm hareketi için gerekli kurumlar oluşturulmuştur.[169]

Siyasal bir izin belgesi için var gücü ile çalışan Herzl, birçok ülkenin diplomatları ile yoğun bir görüşme trafiği yapmıştır. Amaçlarından biri de göç ettiklerinde ve devleti kurduklarında Yahudilerin güvenliğinin Avrupalı güçler tarafından garanti edilmesiydi.[170] Büyük güçlerin Yahudi göçüne desteklerini ve rızalarını almak ve projesine teşvik görmek amacı ile öncelikle 1898'de İstanbul'a gelmiş, ancak Osmanlı Padişahı II. Abdülhamid ile görüşemeyince buradan Kudüs'e geçmiştir. Kudüs'te Alman Kayzeri II. Wilhelm (1859-1941) ile yüz yüze görüşme fırsatı olmuş, ama siyasi görüşleri Kayzer tarafından reddedilmiştir. Mayıs 1901'de padişah II. Abdülhamid ile senelerdir arzuladığı görüşmeyi gerçekleştirmiştir. Sultan onu bir Siyonist olarak değil Yahudi toplumunun bir lideri olarak ağırlamıştır. Herzl, devletin dış borçlarını ödeme vaadi ile teklif sunmuş olsa da Osmanlı Sultanından olumsuz yanıt almıştır. İkilinin görüşmesi oldukça dostça geçmiştir.[171] Kurmak istediği devletin Filistin'de olmasını zaruri olarak görmeyen Herzl, önce Sina Adası'ndaki El-

---

[166] Joseph Roth, **Yahudiler Yollarda**, Ahmed Arpad (çev.), İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi, 2018, s.12.

[167] Siyonizme destek veren Hıristiyanlar, Kutsal Kitab'ın literal okumasını yapan Protestanlık menşeli mezheplerdir. Anglikan, Lutherci, Kalvinci ve Baptistler bunlara örnek gösterilebilir. Ayrıca XIX. yüzyılda popüler olmaya başlayan Evanjelik Hıristiyanlık Siyonizme, Ortadoğu'da bir savaş ve kaos ortamı yaratması şartıyla olabildiğine destek vermiş ve vermektedir. Evanjeliklerin Filistin'de barış yaşanmaması için tüm siyasi, sosyal ve ekonomik güçlerini kullandıkları bilinmektedir.

[168] Göze, s. 62, 74.

[169] http://www.zionism-israel.com/zionism_timeline.htm (erişim tarihi 05.10.2017).

[170] Shapira, **Land and Power**, s. 16.

[171] Sultan Abdülhamid ve Herzl görüşmesi ve aralarındaki diyalog için bk. Denis Ojalvo, "**Sultan II. Abdülhamid ve Theodor Herzl**", Şalom Gazetesi, 03.05.2017. http://www.salom.com.tr/arsiv/haber-102963-sultan_ii_abdulhamit_ve__theodor_herzl.html (erişim tarihi: 18.05.2019)

Ariş bölgesini, sonra da bir İngiliz kolonisi olan Uganda'yı Yahudi yerleşimi için önermiş fakat bu girişimlerinde başarılı olamamıştır.[172]

Herzl, 1902'de yayınladığı "*Altnueland/ Eski Yeni Toprak"* adlı eserinde ise kurulacak olan devletin Filistin'de olması gerektiğini savunmuştur.[173] O bu eserinde, kurmayı istediği devleti Yahudiler ve Arapların barış içerisinde yaşadığı idealize edilmiş bir toplum ve dünyanın kavşak noktası bir yer olarak tasvir etmiştir.[174]

Herzl, 1904 yılının ocak ayında antisemitizmin ve Yahudi meselesinin gündemde olmadığı İtalya'ya giderek Kral III. Victor Emmanuel (1869-1947) ile Roma'da görüşmüştür. Kral ona, Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanmasının kaçınılmaz olduğunu belirterek Siyonistlerin neticeye varmalarının an meselesi olduğunu ve Filistin'de yarım milyon Yahudi olana kadar sabretmesini tavsiye etmiştir.[175] Kralla yaptığı sohbetten üç gün sonra gerçekleştirdiği Papa X. Pius (1835-1914) ile görüşmesi ise başarılı geçmemiştir. Papa, ona Siyonizme destek vermeyeceğini ve Yahudilerin İsa'yı tanımadıkları sürece kendilerinin de Yahudi milletini tanımayacaklarını söylemiştir. Ayrıca Kilisenin kutsal toprakların Türklerin elinde olmasına tahammül edemiyor olsa da Yahudilerin o toprakları alması için hiçbir şekilde destek vermeyeceğini belirtmiştir.[176] Bu iki görüşme onun son resmi temasları olmuş, Herzl Mayıs 1904'te Avusturya'da kalp krizi sonucu vefat etmiştir. 1949 yılında mezarı Kudüs'teki Herzl Tepesine taşınmıştır.[177]

9. Küçük Örgütlenmeler

a. Bilu Cemiyeti

1880'lerden itibaren Doğu Avrupa ve Rusya Yahudileri arasında örgütlenerek Filistin topraklarına gidenlerin öncüsü olarak bilinir. Harekete mensup olanlar Biluim/Bilucular olarak adlandırılmıştır. Bilu ifadesi *"Beit Ya'akov Lekhu ve*

[172] Ahron Bregman, **A History of Israel**, New York: Palgrave Macmillan, 2002, s. 4-7.
[173] Shapira, **Land and Power**, s. 41.
[174] Arendt, **The Jewish Writings**, s. 385.
[175] Friedman, "Theodor Herzl", s. 65.
[176] Göze, s. 338.
[177] Friedman, "Theodor Herzl", s. 55.

Nelkhah/Ey Yakup'un ev halkı hadi gidelim" şeklinde Yahudi kutsal metinlerinde geçen[178] pasajın ilk harflerinden oluşmaktadır. Biluim, Filistin'e modern dönüşe öncülük eden Rus genç Yahudiler olup ilk Siyonist hareketi başlatanlardır.[179] Siyonist tarihçiler onları yücelterek aliyaların Biluim tarafından hayata geçirildiğini söylerler.[180] Bu hareketin ismi ilk zamanlarda *"Dabber el Benei Yisrael Ve-yissa'u/İsrail oğullarına ilerlediklerini söyleyin"*[181] pasajının ilk harflerinden oluşan Davio olarak belirlenmiş olup[182] daha sonraki zamanlarda Bilu'a dönüşmüştür. 1881'lerde Rusya'nın güneyindeki pogromlarda gençler arasında yaygınlaşan asimilasyona muhalif olarak gelişen Yahudi milliyetçi düşüncedir. Harkov şehrini merkez alarak örgütlenen bu hareketin yaklaşık yirmi şehirde şubesi vardı.[183] Hareketin lideri İsrail Belkind, Harkov'daki genç Yahudileri etrafına toplayarak Rusya Yahudilerinin durumunu tartışmaları için toplantılar düzenlemiştir. Filistin'e geçişi tasarlayan grupların öncüsü Bilu olup Rusya'da gelişen Yahudi milliyetçiliğin çatı doktrini Filistin topraklarına göç idi.[184] Hareketin merkezi sonradan Odesa'ya taşınmıştır.[185]

XIX. yüzyılda Rusya Yahudileri yaşadıkları pogromlar karşısında Filistin'e göç hususunda görüş birliğinde değillerdi. Bilu hareketi göçü desteklerken Rusya'daki diğer Yahudi liderleri Bilu'nun göç etmesine karşı bir tutum sergilemişlerdir. Onlar, Osmanlı İmparatorluğu'ndan göç hususunda siyasi güvence[186] alınmadığı sürece hareket edilmemesi gerektiğini savunmuşlardır. Buna karşın, Bilu öncülerinden Zeev Dubnow, göç etmenin gerekliliğini vurgulayarak Filistin'i fethetmek ve iki bin yıl önce Yahudilerin kaybettiği siyasi bağımsızlığımızı yeniden canlandırma hedefini belirtmiştir. Bu gaye ile o, tarımsal yerleşimler, fabrikalar ve endüstri kurup

178 **Yeşaya** 2: 5.
179 Getzel Kressel, "Bilu", **Encyclopaedia Judaica**, C. 3, Second Edition, Jerusalem: Keter Publishing House, 2007, s.700.
180 Leslie Stein, **The Hope Fulfilled: Tthe Rise of Modern Israel**, Westport: Preager Publishers, 2003, s. 30.
181 **Çıkış** 14: 15.
182 Kressel, **"**Bilu**"**, s.700.
183 Medoff ve Waxman, **Historical Dictionary of Zionism**, s. 46.
184 Milton Viorst, **Zionism: The Birth and Transformation of an Ideal**, New York: St. Martins Press, 2016, s. 8.
185 Kressel, **"**Bilu**"**, s. 700.
186 Osmanlı 1882'de Filistin'e Yahudi göçünü sınırlamıştır. Bk. Ali Arslan, **Avrupa'dan Türkiye'ye İkinci Yahudi Göçü**, İstanbul: İdil, 2014, s. 87.

geliştirilmesi ve buna ilave olarak gençlere askeri eğitim verilerek, silahlandırma zaruretinden bahsetmiştir.[187]

Osmanlı Devleti'nin 1882 Nisan kararı ile Filistin'e olan göçleri sınırlandırması, grubun faaliyetlerini sıkıntıya sokmuştur.[188] O sıralarda İstanbul'da ikamet eden İngiliz devlet adamı Laurence Oliphant'ın, Osmanlı'dan bu göçe izin alma hususundaki girişimleri sonuçsuz kalınca grubun bazı üyeleri ümitsizliğe kapılarak hareketten ayrılmış, geriye sadece on dört kişi kalmıştır. Bu on dört üye –grupta sadece bir kadın vardır- hiçbir ön hazırlığı olmamasına rağmen Filistin'e göç etmişlerdir.[189] İlk Biluim dalgası Filistin'e 1882'de İstanbul'dan Yafa'ya Haziran ayında deniz yoluyla varmıştır.[190]

Ülkeye ilk ulaşan kişi, on dört kişilik Bilu'dan birkaç hafta önce gelen Ya'akov Shertok olmuştur. Belkind'in yönettiği grup ise 06.07.1882'de Yafa'ya ulaşmıştır. Biluim üyeleri Filistin topraklarına göç edince yişuvlara[191] yerleşerek komün hayatı yaşamaya başlamış, Mikwe İsrail Tarım Okulunda çalışmışlardır. Orada alışık olmadıkları fiziksel işlere tabi tutuldukları, yetersiz ücretler aldıkları ve okul müdürü tarafından baskıya maruz kaldıkları için büyük zorluklar yaşadıkları belirtilmektedir.[192] Filistin'in zorlu topraklarını işlerken sıkıntılar yaşayan Bilular dışardan gelen yardımlarla ayakta durabilmişlerdir. Zorluğa dayanamayanlar Rusya'ya geri dönmüş veya ABD'ye gitmişlerdir. Bu göç eski dindar yişuvdakileri memnun etmiştir. Çünkü yişuvlarda yaşayan eski sakinlerin dindar olmasına mukabil, yeni yerleşimciler seküler hayat tarzını benimsiyorlardı. Bunun dışında, hayır kurumları tarafından yişuv sakinlerine yapılan yardımdan Bilu'nun faydalanmasına eski sakinler karşı çıkmış ve

---

187 Kressel, **"**Bilu**"**, s. 700.

188 "*Osmanlı Hükümeti 1882'den başlayarak Yahudilerin Filistin'e yerleşmelerini, 1892'de toprak satın almalarını yasaklamış, fakat Osmanlı memurları çok kez bu yasaklara uyulmamasına göz yummuşlardır."* Sina Akşin, **Kısa 20. Yüzyıl Tarihi**, 2. Basım, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2014, s.301. Osmanlı Devleti'nin bu yasağı getirmesindeki neden azınlıkların milliyetçi ayaklanmalarının önüne geçmekti, iddia edildiği gibi bu yasağın antisemitizm ile bir ilgisi yoktu. Nitekim II. Abdülhamid pogrom ve diğer zulümlerden kaçan pek çok Yahudiyi ülkeye kabul etmiştir. Ayrıca bu yasağı çıkartmış olmasına rağmen Filistin'e Yahudi göç dalgasını durdurmak için çok ciddi adımlar da atmamıştır. Shaw, s. 336 ve 342.

189 Medoff ve Waxman, **Historical Dictionary of Zionism**, s. 46.

190 Tudor Parfitt, **The Road to Redemption: The Jews of the Yemen 1900-1950**, Leiden: Brill, 1996, s. 51.

191 Aliya yapan Yahudiler Filistin'de kibutz ve moşav gibi yerleşim birimlerinde iskan ediliyorlardı. Bk. Ulutaş ve diğerleri, s. 136.

192 Kressel, **"**Bilu**"**, s. 700.

onları davetsiz misafir olarak görmüşlerdir.[193] Çağdaşları onları tembel, tartışma yanlısı, disiplinsiz, yoldan çıkmış ve acınası olarak nitelemişlerdir.[194]

1882'de yazar ve halk figürü Yehiel Pines, Biluim'e sahip çıkmış, hareketin lideri ve rehberi olmuştur. O, grubun bazı üyelerini zanaatkâr olmaları için Mikwe İsrail'den Kudüs'e nakletmiştir. Kudüs'teki Bilu grubu kendisini "shehu" olarak adlandırmıştır. Bu tabir, kutsal metinlerde geçen "*Shivat he-Ḥarash ve-ha-Masger/Ustaların ve demircilerin dönüşü*"[195] pasajının ilk harfleridir. Onlar burada marangozluk ve ahşap atölyeleri kurmuş, fakat deneyimsizlik sonucu başarısız olunca Kudüs'tekiler Filistin'in başka yerlerine dağılmışlardır. 1882 yılının Kasım ayında Belkind'in liderliğinde Bilu'nun bazı üyeleri Rishon le-Zion'a geçmiştir. Aliyadan yaklaşık bir yıl sonra, 1883 yılının haziran ayında Bilu'nun Rishon le-Zion'da yedi, Mikwe İsrail'de yedi, Kudüs'te ise üç üyesi bulunuyordu.[196]

Filistin topraklarında dağılsalar da Bilu'nun tarihi yerleşim yeri Gedarah olmuştur. Yehuda eteklerinde bulunan bu yerleşim birimini Pines bir Arap köyü olan Qatra'dan 3.300 dunham (800 dönüm) araziyi satın alarak Bilu'a tahsis etmiştir. Mikwe İsrail ve Rishon le-Zion'da çalışan Bilu üyeleri 1884 yılının Aralık ayında buraya yerleşmiştir. Burada yaklaşık otuz Bilu üyesi ikamet ediyordu.[197] Burada yaşam çok dramatikti. Zorlu ve çetin yaşam koşulları altında Bilu üyeleri temel ihtiyaç malzemeleri olmadan yaşama tutunmaya çalışmışlardır. Bu durum onları, çevredeki Arap köylerini yağmalamaya itmiştir.[198] Bilu grubu, Araplara düşman değildi ve hatta kılık kıyafet ve beslenme açısından Araplara benziyorlardı. Ne var ki onlar Filistin topraklarına sahip olma konusunda Arapları yok saymışlardır. Onlar, Yahudi ırkına vaat edilmiş olmasından dolayı Filistin'in kendilerine ait olduğuna derinden inanıyor, toprakların kutsal olmasına ise inanmıyorlardı.[199] Keza Bilu üyeleri dindar insan değillerdi. Onlar Filistin topraklarının kendi ata mirası olduğunu savunmak dışında Yahudi şeriatını pek de önemsememişlerdir. Dini meselelerin kişinin Tanrı ile kendisi arasında bir mesele

[193] Viorst, s. 9.
[194] Leslie Stein, s. 30.
[195] **II. Krallar** 24: 16.
[196] Kressel, **"**Bilu**"**, s. 701.
[197] Kressel, **"**Bilu**"**, 701. Leslie Stein, s. 29.
[198] Leslie Stein, s. 29.
[199] Viorst, s. 10.

olduğu iddia ederek esas önemli olanın Yahudi halkının seçilmişliği, yani milliyetçilik olduğunu savunmuşlar ve böylece dindar kitlenin tepkisini üzerlerine çekmişlerdir. Bu tepkiyle beraber Bilu ekonomik ve sosyal desteğini de kaybetmiştir. Bilu'nun Şabat ve kadın-erkek ilişkilerinin ahkamına uymamaları dindarları sinirlendirmiş üstelik onları "kutsal toprağı kirletenler" olarak gören rabbiler, Hibbat Siyon'dan, maddi desteğini durdurmasını istemişlerdir. Hibbat Siyon yöneticileri milli kurtuluşun dini anlam barındırdığını esas getirerek Gedarah'daki Biluim'den dini hükümlere uymalarını beklediklerini açıklayınca tartışmalar sonucunda varılan anlaşma Pines'ın Gedarah'a dini rehber olarak atanmasıyla son bulmuştur. Bu süre zarfında hareketin elli-altmış üyesi Filistin'e göç etmiş ve 1885'in başlangıcı itibariyle sadece yirmi aile Rusya'da kalmıştır.[200]

b. Bnei Brit Cemiyeti

Rusya'da ve başka birçok yerde Yahudilere yapılan eziyetler Almanya'da Yahudi topluluğunun dayanışma bilincini geliştirmiş, onları çözüm arayışlarına yönlendirmiştir. Yahudilerin sorunlarının çözümü için kendilerine Filistin topraklarında bir devletin kurulması gerektiği fikri giderek yaygınlık kazanmaktaydı. Bu öneriyi esas alarak Almanya'da kurulan ilk sivil toplum örgütü Bnei Berit teşkilatıdır. Bu teşkilat öğretmen Selig Freuthal ve tüccar Moritz Moses Kaufmann liderliğinde, 1882 Mayıs'ta Yukarı Sileziya topraklarında Kattowitz'de kurulmuştur. Yaklaşık elli üyesi olan teşkilat Rusya, Romanya ve Avusturya'daki Yahudi yardımlaşma teşkilatları ile de bağlantılı faaliyet gerçekleştirmiştir.[201] Teşkilat kendisine temel hedef olarak özellikle Rusya ve Romanya'dan Filistin topraklarına göç etmek arzusunda olan Yahudilere maddi destek temin etmeyi belirlemiştir. Başarılı bir örgütlenme programını hayata geçirdiği için Doğu Avrupa'nın çeşitli yerlerinde teşkilatın şubeleri hızlı bir şekilde oluşturulmuştur.[202]

---

[200] Leslie Stein, s. 29-30.

[201] Jehuda Reinharz, "Ideology and structure in German Zionism: 1882-1933", Jehuda Reinharz ve Anita Shapira (eds.), **Essential Papers on Zionism** içinde (268-297), New York: New York University Press, 1996, s. 271.

[202] Yüksel Kaştan, "Filistin topraklarında Yahudi milliyetçiliğin oluşumunda Chowewe Zion, Bnei Brit ve Esra cemiyetlerinin Rolü", **Tarihin Peşinde: Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, S. 15, 2016, s. 493

1882'nin sonlarına doğru, Bnei Berit teşkilatı hem kendi üyelerini hem de hedef kitlesi olan Yahudi cemaatlerini yeni gelişmelerden haberdar etmek için aylık bilgilendirme bülteni olarak "*Monatsbericht*" adlı yayın organını kurmuştur. Birkaç ay içerisinde bu bülten haftalık yayınlanan "*Der Colonist*" adlı bir dergiye dönüşmüştür. Bu dergi, tamamen Filistin meselelerine eğilen ilk Alman Yahudi yayın organıdır.[203]

Avrupa'daki Yahudi halkının Filistin'de yerleştirilmesiyle ilgilenen çeşitli grupların varlığını gören teşkilat üyeleri güçlerini birleştirmek ihtiyacı hissetmiş, 1884 Kasım'da Kattowitz'de bir kongre düzenlemiştir. Bu kongreye Avrupa'daki tüm ilgili birimlerin ve Hibbat Siyon'un temsilcileri davet edilmiştir. Kongrede teşkilatın merkez yürütme kurulu seçilmiş, başkan olarak Leon Pinsker atanmıştır. Kongrenin aldığı karar gereği, 1885 Mayıs'ta Hamburg'da "*Ahavat Siyon*" teşkilatı kurulmuştur.[204]

Bnei Berit teşkilatı Yahudilerin Avrupa halkları arasında aşağılandığını, eziyet ve baskı altında tutulduğunu ve bu durumun asla değiştirilemeyeceğini belirterek yegâne kurtuluşun Filistin'de sadece Yahudilere özgü yerleşim birimleri kurarak kolektif şekilde göç edilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Yayın organlarında sürekli bu konuları işleyerek ve hamasi üslupla Yahudi tarihine atıf yaparak Yahudileri kendi hedeflerine ikna etmeye çalışmıştır. Teşkilat Rusya'daki pogromlardan kaçanlara da yardım etmiş, onların Doğu Avrupa'ya, Galiçya'ya kaçırılmasını organize etmiştir. Yine Amerika'ya gidenlere de ilgisiz kalmamış, onların gittikleri yerlerde örgütlenmeleri, kutsal topraklara göç için parasal yardımda bulunmaları ve Yahudilerle dayanışma halinde olmaları için girişimlerde bulunmuştur. Her ne kadar diğer yerlere gidenlere destek gösterse de teşkilatın esas hedefi Yahudilerin Filistin topraklarına göçünü sağlamak olmuştur. Bu amaçla politik gereksinimleri de yok saymayan Bnei Berit, Yahudileri Filistin'de iskan ederken Osmanlı Devleti'nden izin alınması üzerinde durmuştur.[205]

---

[203] Reinharz, "Ideology and structure in German Zionism: 1882-1933", s. 271.
[204] Reinharz, "Ideology and structure in German Zionism: 1882-1933", s. 271.
[205] Kaştan, "Filistin topraklarında Yahudi milliyetçiliğin oluşumunda Chowewe Zion, Bnei Brit ve Esra cemiyetlerinin Rolü",, s. 493-495.

c. Esra Cemiyeti

26 Ocak 1884'te Almanya'nın Berlin şehrinde kurulmuştur. Teşkilatın Almanca tam adı "*Verein zur Unterstuetzung Ackerbautreibender Juden in Palaestina und Syrien"* (Filistin ve Suriye'de Yahudi Çiftçilerin Desteklenmesi Topluluğu) şeklindedir. Esra sözcüğü, bu ismin İbranice karşılığı olan "yardım" anlamında "ezra" sözcüğünün Almanca telaffuz şeklidir.[206] Esra cemiyeti, Rusya'daki Hibbat Siyon cemiyetinin Almanya'daki karşılığıdır ve onlar gibi Filistin ve Suriye topraklarında Yahudi tarım yerleşim birimleri oluşturmayı hedeflemektedir. Kurucu liderleri Willy Bambus ve Hirsch Hildesheimer olmuştur.[207]

Almanya'daki Siyonist hareket küçük bir Yahudi üniversite öğrencisi grubunun oluşturduğu Alman Yahudi Cemaati'nin faaliyetlerinin bir sonucuydu. Bu öğrenciler kendilerinin topluma entegre olmalarına engel olan Yahudi doktrinlere ve antisemitizme karşı mücadele eden, Alman kültürünü benimsemiş seküler ve orta kesimden gelen genç öğrencilerdi.[208] Bu öğrencilerin oluşturduğu Esra cemiyeti, Yahudi ulusalcılığı fikrinin Yahudi toplulukları arasında tebliği, Almanya'nın tüm bölgelerinde Siyonist öğretilerin yayılması, Yahudilerin yaşadıkları sorunların gündeme taşınması ve bu sorunların nasıl çözüleceğine ilişkin öneriler gibi hedefler üzerine odaklanmıştır. Kendi aralarında sadece İbranice konuşan ve kolayca örgütlenmeyi başaran Esra cemiyetinin şubeleri tüm Almanya şehirlerinde kurulmuş, böylece onlar toplum içerisinde ciddi bir görüntü vermekle kalmayarak sonuç odaklı faaliyetlerini başarılı bir şekilde sürdürme imkanı elde etmişlerdir. Kurulmasından çok zaman geçmeden Esra cemiyetinin Almanya'daki şubelerinin sayısı 265'e ulaşmıştır.[209]

Esra cemiyeti 1886'dan itibaren tarım birimleri oluşturmak adına para toplamaya başlamıştır. Nitekim cemiyet aylık yayınlanan "*Serubabel*" isimli dergiyi çıkarmaya başlamıştır. Bu dergi müteakip iki yıl boyunca Doğu ve Batı Avrupa'da

---

[206] Margalit Shilo, **Princess or Prisoner: Jewish Women in Jerusalem 1840-1914**, David Louvish (çev.), Waltham: Brandeis University Press, 2005, s. 176.

[207] Getzel Kressel ve Bjoern Siegel, "Esra", **Encyclopaedia Judaica**, C. 6, Second Edition, Jerusalem: Keter Publishing House, 2007, 509.

[208] Hagit Lavsky, **Before Catastrophe: The Distinctive Path of German Zionism**, Detroit: Wayne State University Press, 1996, s. 18.

[209] Kaştan, "Filistin topraklarında Yahudi milliyetçiliğin oluşumunda Chowewe Zion, Bnei Brit ve Esra cemiyetlerinin Rolü", s. 496.

Hibbat Siyon kuruluşunun yayın organı olarak faaliyette bulunmuştur.[210] Cemiyetin ayrıca "*Selbstemanzipation*" ve "*Zion*" isimleriyle çıkan dergileri de olmuştur. 1891'de cemiyet Avrupa'nın tamamındaki dağınık ve birbirinden bağımsız faaliyet gösteren Yahudi dernek ve cemiyetlerini bir tek çatı altında toplamayı başarmıştır. 1901'de kurulacak olan "*Hilfsverein der Deutschen Juden-Almanya Yahudileri Yardım Kuruluşu"* teşkilatının zeminini oluşturan bu çatı organizasyon Filistin topraklarında yerleşim birimleri oluşturmak için hızlı ve kolay destek temin etmesiyle ün salmıştır. İnsanlar bireysel olarak bile Esra'ya başvurarak Filistin topraklarına göç etmek için maddi destek alabilmişlerdir. Cemiyet, insanları tarımsal faaliyetlere yönlendirirken yerleşim birimi seçiminde onları serbest bıraksa da sonradan "Beer Toviya" olarak adlanacak olan Qastina yerleşim birimine yerleşme için özel ihtimam göstermiştir. Golan civarındaki bu yerleşim biriminde sadece Avrupa'dan gelenler değil Yemen'den gelen göçmenler de mevcuttu. Balfour Deklarasyonu'ndan sonra Filistin'e göç hızı artınca Esra cemiyetinin faaliyetleri eski etkisini kaybetmiş, 1920'lerin başlarında cemiyet ortadan kalkmıştır.[211]

II. SİYONİZMİ BESLEYEN FAKTÖRLER

Daha önce de belirtildiği gibi Siyonizm uzun bir oluşum sürecinden geçmiştir. Bu süreçte yaşanan bazı olayların zirve noktasına ulaşması, XIX. yüzyılın siyasi ve fikri konjonktürü ve bazı dini tabuların amaçlar doğrultusunda kullanılması Siyonizmi beslemiştir. Bu doğrultuda Siyonizmin beslendiği üç ana unsur olarak kurtuluş özlemi, antisemitizm ve milliyetçilik üçlüsünden bahsetmek mümkündür.[212]

A. KURTULUŞ ÖZLEMİ

Siyonizmin beslendiği ana kaynakların başında, kurtuluş özlemi gelmektedir. Bu olgu, metinlerde Mesih beklentisi ile eşanlamlı olarak geçer. Dolayısıyla Siyonizmin vurguladığı kurtuluş özlemi türedi bir olgu olmayıp çok eski zamanlara kadar uzanan ve

---

[210] Lavsky, s. 19.
[211] Kressel ve Siegel, **"Esra"**, s. 509.
[212] Mustafa S. Baybal, "Modern Yahudilikte Mesih İnancı Üzerine Bazı Mülahazalar", **Bütün Yönleriyle Yahudilik**, içinde (341-359), Ankara, 2012, s. 357-358; Mim Kemal Öke, "Osmanlı İmparatorluğu, Siyonizm ve Filistin sorunu", **Marife**, C. 6, S. 1, 2006, s. 261-262.

gelenekte kökleri olan bir akidedir. Tanrı'nın onları yaşadıkları sürgünden bir kurtarıcı aracılığı ile kurtaracağına iman eden Yahudiler, sürgün hayatları boyunca "Mesihi Çağın" gelmesini büyük bir sabırsızlıkla beklemişlerdir. Yahudiler açısından bu Mesih Çağı; onların asırlardır çektikleri acılara bir son vererek, Musevileri ebedi bir kurtarışa erdirecektir.[213] İşaret edilmelidir ki Mesih düşüncesi özellikle zor dönemlerinde Yahudiler için bir umut ve sığınma limanı olmuştur.[214]

Kurtuluş özleminin temellerinin Yahudilerin Filistin'den uzaklaştırıldıkları ilk sürgüne yani Babil esaretine kadar uzandığı kabul edilmektedir.[215] İsrailoğulları Babil esareti boyunca, bir kurtarıcının geleceğini ve onları oradan kurtararak kutsal topraklara götüreceğini ve yeniden onun önderliğinde tapınağı inşa edeceklerine inanmışlardır. Nitekim sürgünü, Tanrı'nın bir planı olarak yorumlayan Yeşaya bunu Yahudi halkının dünya halkları için ışık olma[216] gayesiyle ilişkilendirmiş, bu gayenin yerine gelmesi için İsrailoğulları'nın Tanrı tarafından yeniden kurtarılacağı kehanetinde bulunmuştur.[217] Perslerin Babil'i yıkması ile özgür bırakılan Yahudiler, bu inancı beraberlerinde Filistin'e taşımış, rabbiler bu hususta detaylıca yorumlarda bulunmuşlardır. M.S. 132-135'te Romalılara karşı Bar Kohba İsyanı başarısızlıkla sonuçlanmış bu yenilginin ardından Yahudiler sürgüne tabi tutulmuşlardır.[218] Sürgünün hemen başından itibaren Mesih inancı Yahudiler ile beraber olmuş ve bu inanç sonradan oluşturulan iman esasları listesinde sabitlenmiştir.[219] Yahudilerdeki kurtuluşa duyulan özlem bazen David Alroy, Sabatay Sevi gibi sahte Mesihlerin de ortaya çıkmasına sebebiyet vermiştir.[220]

---

213 Cengiz Batuk, **Tarihin Sonunu Beklemek: Ortadoğu Dinlerinde Eskatoloji Mitosları**, İstanbul: İz Yayıncılık, 2003, s. 66-67; Fuat Aydın, **Dinlerde Kurtuluş Anlayışı (Teorik Bir Giriş Denemesi),** PESA Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, cilt.I, sayı.1,71-101, 2015, s.75-76, 82.

214 Kürşat Demirci, **Yahudilik ve Dini Çoğulculuk**, İstanbul: Ayışığı, 2005, s. 44; Baybal, "Modern Yahudilikte Mesih İnancı Üzerine Bazı Mülahazalar", s. 343.

215 Louis H Ginsberg, "Messiah", **Encyclopaedia Judaica**, C. 14, Second Edition, Jerusalem: Keter Publishing House, 2007, s. 110; Sürgün dönemine ait Yahudi kutsal metinlerinde Mesih hakkında pasajlar için bk. M. Selim Yılmaz, "Ahit Geleneğindeki Mesih Kavramının Anlam Serüvenine Genel Bir Bakış", **İslami Araştırmalar Dergisi,** C. 27, S. 3, 2016, s. 315-316.

216 **Yeşaya** 42:6. Yahudiliğin sürgün algısıyla ilgili bk. Ali Osman Kurt, "Yahudilik'te Sürgün Teolojisi: Tanrısal Bir Ceza Olarak Sürgün", **Dini Araştırmalar Dergisi**, C.9, S. 25, 2006, s.61-78.

217 **Yeşaya** 46:13.

218 Gürkan, **Yahudilik**, s. 39-40.

219 Yasin Meral, "İbn Meymun'a Göre Yahudilik'te İman Esasları", **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C. 52, S. 2, 2011, s. 245 ve dvm.

220 Sahte Mesihlerle ilgili detaylı bilgi için bk. Dan Cohn Sherbok, **Jewish Messiah**, Edinburgh: TT Clark: 1997, s. 105-109. Abdurrahman Küçük**, Dönmeler (Sabatayistler) Tarih**i, 6. basım, Ankara: Aziz Andaç, 2003, s. 132-135.

Bu faktörler eşliğinde oluşan ve giderek güçlenen bu inanç esası XIX. yüzyılda da Yahudilerin inandığı bir doktrin olmuştur. Bu çerçevede Siyonizm hareketi; halkın kurtuluş umudunun bel kemiğinde, Mesih inancının yer aldığını ve bunun yüzyıllardır ayakta kalan büyük bir tabu olduğunun farkına vararak bunun avantajını kullanmıştır. Özellikle dini literatüre hakim olan Alkalai ve Kalischer gibi Siyonist öncüler Mesih inanışını, rabbani geleneğe uymasa da farklılaştırarak toplumdaki duruma göre şekil verebilmişlerdir.[221]

Yahudilikte, kurtuluşun nasıl gerçekleşeceğine inanma hususunda pasif bekleyiş ve aktif eylemlerle Mesih'in gelişini hızlandırmak şeklinde iki görüş mevcuttur.[222] Bunlardan ilki, daha çok Ortodoks Yahudilerin inandığı biçim olan pasif bir şekilde beklenen bir kurtarıcının, Tanrı tarafından onlara gönderileceği şeklindedir. Bu görüşe göre "Mesihi Dönem" pasif bir şekilde beklenmeli ve insani hiçbir eylem yapılmamalıdır. Bu nedenle diaspora boyunca Yahudiler, vaat edilmiş topraklara dönüş fikrine sıcak bakmamışlardır.[223] Yahudilerin Filistin'e göç etmeyip pasif biçimde beklemeleri, Talmud'da geçen üç yemine dayanmıştır. Bu üç yemin şu şekildedir; İsrail'e örgütlü bir şekilde dönmeme, uluslara baş kaldırmama ve ulusların İsrail'e aşırı derecede tabi olmaması.[224] Kurtuluşun gerçekleşmesine ilişkin diğer görüş ise aktif eylemlerle Mesihi dönemin hızlandırılması gerektiği şeklindedir. Alkalai ve Kalischer gibi Siyonist din adamları, işte bu aktif anlayışa dayanarak kurtuluşun ve Mesih döneminin gelmesine yönelik faaliyetleri vurgulamış, bu yolla Siyonizme teolojik katkıda da bulunmuşlardır.[225] Dönemin önemli olaylarını kurtuluş çağı perspektifinden yorumlayan Siyonist din adamları, Avrupa'da bir takım özgürlükler elde edilmesiyle sosyoekonomik anlamda oldukça üst mevkilere yükselen Yahudileri baz alarak bu gelişmeleri kehanetin yerine gelmesi olarak görmüşler ve bu olumlu olayların Mesihin dönmesini yaklaştırdığını iddia etmişlerdir. Yine Siyonistler Yahudilerin Şabat ve bayramlar gibi özel günlerde okunan dualardaki cümleleri[226] kurtuluş için aktif

---

[221] Ravitzky, **Messianism, Zionism, and Jewish Religious Radicalism**, s. 2-3. Schoeps, s. 28-31.
[222] Jody Elizabeth Myers, "The Messianic Idea and Zionist Ideologies", Jonathan Frankel (ed.), **Jews and Messianism in the Modern Era: Metaphor and Meaning- Studies in Contemporary Jewry An Annual VII** içinde (3-14), New York: Oxford University Press, 1991, s.5.
[223] Baki Adam, "Yahudilik", Şinasi Gündüz (ed.), **Yaşayan Dünya Dinleri** içinde (206-250), 3.basım, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2010, s.233.
[224] BT- Kethuboth 110b-111a.
[225] Schoeps, s. 28-29.
[226] Örneğin bk. **Sidur Kol Yaakov**, İstanbul: Gözlem Yayınları, 2013, s.262, 476.

faaliyette bulunmaya yorumlamış, böylece pasif bekleyişin doğru olmadığını kanıtlamaya çalışmışlardır.

Siyonistlerin düşüncesinde kurtuluş; bekleyiş ile gerçekleşmeyecektir aksine yüzyıllar süren bu bekleyiş Mesih umudunu boş bir inanca çevirmekten başka bir işe yaramamıştır. Dindar Siyonistlere göre, Yahudiler zamanın şartları altında daha fazla beklememeliler ve somut bir davranış ile yani İsrail'e kolektif olarak dönerek pişmanlıklarını Tanrı'ya göstermeli ve kefaretlerini ödediklerini ispat etmelidirler. Yani bulundukları pasif halden aktif hale geçmelidirler, Mesih ancak böyle gelecektir.[227] Bu bağlamda Mesih'in gelişinin insan müdahalesiyle hızlandırılması ve Yahudilerin Filistin'e göç etmeleri için tüm imkanlar seferber edilmiş ve sürekli propagandalar yapılmıştır. Hatta bu amaç uğruna bazı Siyonistlerin, göçleri hızlandırdığı için antisemitizmden şikayet etmedikleri dahi görülmektedir.[228]

B. ANTİSEMİTİZM

Siyonizmin beslendiği ikinci unsur Yahudi karşıtlığı ve onun modern şekli olan antisemitizm olmuştur.[229] Musevileri ikna etme çabası ile Siyonistler, Avrupa'da asırlardır süren "Yahudi Karşıtlığını" da bir araç olarak kullanmışlardır. Orta Çağ'daki Yahudi karşıtlığından içerik açısından kısmen farklı olan antisemitizmin isim babasının kendisi de Yahudi düşmanı ve Nazi ideolojisinin mucitlerinden biri olan Wilhelm Marr olduğu bilinmektedir. O, bu terimi ilk kez 1879 yılında "*The Victory of Jewry over Christendom"* eserinde kullanmıştır.[230]

---

[227] Ravitzky, **Messianism, Zionism, and Jewish Religious Radicalism**, s. 30-31; Myers, "The Messianic Idea and Zionist Ideologies", 3-14, s. 5. Baybal, "Modern Yahudilikte Mesih İnancı Üzerine Bazı Mülahazalar", s. 357.

[228] Herzl'in antisemitizm ve göç ilişkisine yönelik söylemleri için bk. Roger Garaudy, **Siyonizm Dosyası**, İstanbul: Pınar, 2013, 103-104.

[229] Siyonizm ve Anti-Semitizm arasındaki etkileşim için bk. Derek J Pensler, "Anti-Semites on Zionism: Freom Indifference to Obsession", Jeffrey Herf (ed.), **Anti-Semitism and Anti-Zionism in Historical Perspective: Convergence and Divergence**, New York: Routledge, 2007, s.14-25.

[230] Joshua Gutmann ve Joseph Heinemann, "Antisemitism", **Encyclopaedia Judaica**, C. 2, Second Edition, Jerusalem: Keter Publishing House, 2007, s. 206.

Tarih içerisinde Yahudi karşıtlığı özellikle Hıristiyan toplumlarda görülmektedir.[231] Avrupa'da yaşanan Yahudi karşıtlığı öncelikle Batının tamamen Katolik olduğu dönemde çok büyük ivme kazanmıştır. Bu erken dönemde yaşanan nefret olgusu tamamen dinsel nedenlerle gelişmiştir. Yahudilerin, İsa'ya yaptıkları zulüm, Hıristiyanlığı reddetmeleri, Tanrı'yı kendi tekellerinde tutma çabaları ve Pavlus'un Yahudiler'e dair söylemleri[232] İsevilerin Yahudilere karşı çok şiddetli nefret duymasını sağlamıştır.[233] Portekiz ve İspanya başta olmak üzere, Orta Çağ'da Batı Avrupa ülkeleri Yahudileri kendi topraklarından sürmüşlerdir.[234] Bu sürgünler yaşanırken Osmanlı İmparatorluğu Yahudilere kucak açmış, Yahudiler zimmi tebaa olarak Osmanlı himayesinde yaşamışlardır.[235]

Yahudilerin dinsel ve ırksal nedenlerle dışlanmaları ve aşağılanmaları; XIX. yüzyılda yaşanan bazı olaylar nedeni ile çok daha büyük bir hal almaya başlamıştır. Bu olaylar; özellikle Fransız Devriminden sonra Yahudilere verilen bazı haklar sayesinde onların kısmen özgürleşmeleri, bir kısmının artık gettolarda değil toplumun içinde yaşamaya çalışması, bulundukları ülkelere entegre olma girişimleri, bir kısmının asimilasyon çabası, yeni iş imkanlarına kavuşmaları ve bu nedenle bir kısmının toplumun önde gelen zenginlerinden olmaları ile Avrupa'da onlara duyulan nefretin daha çok körüklenmesi şeklinde sıralanabilir.[236] Yahudilerin dinlerini değiştirip Hıristiyanlığa geçişleri de bu düşmanlıktan kurtulmaları için yeterli gelmemiştir. Çünkü onlar inançlarını değiştirseler de Hıristiyanların gözünde hala ırk olarak İsrailoğulları soyunun temsilcileriydiler.[237] Bu nedenler, XIX. yüzyılda eski Yahudi karşıtlığından

---

[231] Leon Poliakov "Antisemitism: The Early Christian Period", **Encyclopaedia Judaica**, C. 2, Second Edition, Jerusalem: Keter Publishing House, 2007, 209-213. S. Albert Lindermann, **Anti-Semitism Before the Holocaust**, New York: Routledge, 2014, s. 23 ve dvm. Ancak bu dönemden önce de Yahudi karşıtlığının olduğu iddialar arasındadır. Bu iddialar, Yahudilerin Mısır'da düşman olarak görülmesi, Helenlerin ve Romalıların Yahudilerden nefret etmesi ve pagan Roma yöneticilerinin Yahudileri öldürme hadiseleri ile desteklenmektedir. Sombart, s.268-269.

[232] **Romalılar** 2:11, 3:1 ve 3:29; **I. Selanikliler** 2:15-16,

[233] Eva Groepler, **Antisemitizm: Antik Çağdan Günümüze Yahudi Düşmanlığı Tarihi**, Süheyla Kaya (çev.), İstanbul: Belge, 1999, s. 9; Hugh Wyne, "Kilise Tarihinde Antisemitizm", Süleyman Turan (çev.), **Din bilimleri Akademik Araştırma Dergisi**, C. 4, S. 1, 2004, s. 278-280.

[234] Mehmet Özdemir, "Hıristiyan İspanya'da Yahudi Aleyhtarlığı (VI-XIV. yüzyıllar)", **Bütün Yönleriyle Yahudilik**, Ankara: TÜDTAD, 2012, s. 252-255.

[235] Ahmet Hikmet Eroğlu, "Yahudiler: Osmanlı Devleti Dönemi", Bayram Ali Çetinkaya (ed.), **Doğudan Batıya Düşüncenin Serüveni** C. 1, İstanbul: İnsan, 2015, s. 1019-1037.

[236] Johnson s. 214. Groepler, s. 29.

[237] Arendt, **Totalitarizmin Kaynakları I**, s. 163-164.

modern antisemitizme geçiş yaşanmasını sağlamıştır.[238] Toplumda değer gören bazı isimlerin Yahudiler aleyhine söylemleri bu kabul edilemez zihniyetin dışa vurumudur. Örneğin; "*Fitche Yahudilerin vatandaş olamayacakları, bu yüzden de onların ya Filistin'e yollanmaları ya da kafaları kesilip yerlerine Hıristiyan kafaları konması gerektiği fikrindeydi. Grattenauer, dürüst Hıristiyanların artık istedikleri gibi Yahudi öldüremediğinden yakınıyordu. Hundt-Radowski'ye göre, Yahudi öldürmek suç veya günah sayılmayıp en fazla asayişi bozmak olarak nitelenebilirdi. Asayişi bozmak yasak olduğu için de tüm Yahudi erkekleri hadım edilmeli, kadınları genelevlere satılmalı, geri kalanı da, sömürgelerde köle olarak çalıştırılmak üzere İngilizlere teslim edilmeliydi*."[239] XIX. yüzyıl antisemitizmini, Yahudi düşmanlığından farklı kılan en önemli husus, Avrupa devletlerinin bu konuyu "Yahudi Meselesi" adı altında resmen gündemlerine almasında yatmaktadır.[240] Buna ek olarak XIX. yüzyılda antisemitizm, Avrupa'da Yahudilere karşı eylem niteliğinde birçok kez görülmüştür.[241] Çeşitli uydurma hikayeler ve iftiralar, Hıristiyanların Yahudi toplumuna karşı galeyana gelmesine neden olmuş böylece kıyımlar yaşanmıştır.[242]

Özellikle Doğu Avrupa Yahudilerine karşı yapılan düşmanlık ve pogrom olarak adlandırılan kıyımlar ve antisemitlerin giderek artan düşmancıl söylemleri karşısında Yahudi halkı, kimlik açısından çok siyasileşmişti.[243] Umutlarını kaybeden toplumun analizini iyi yapan Siyonistler, ideolojilerinin doğruluğunu bu unsur üzerinden kanıtlamaya çabalamışlardır. Ulus devletlerinin kurulduğu ve ulus bilincinin yükseldiği bir atmosferde gayrı-milli bir sınıf olarak görülen Yahudilere[244] yaklaşımda toplumun sosyal, felsefi, siyasi hemen her basamağının, Yahudi düşmanlığından vazgeçmeyeceğini ve bunun daha da korkutucu boyutlara ulaşmasının an meselesi olduğunu vurgulamışlardır. Tüm bu olanlar karşısında, Siyonistler kolektif olarak geri dönüşün ve orda bir devlet kurmanın tek çıkar yol olduğunu savunmuşlardır. Ayrıca

---

238 Ayrıntılar için bk. Arthur Hertzberg, "Antisemitism: Emancipation and Reaction", **Encyclopaedia Judaica**, C. 2, Second Edition, Jerusalem: Keter Publishing House, 2007, s. 214-216.
239 Sharon, s. 226.
240 Musa Çulcu, **Gelecek yıl Kudüs'te: Siyonizmin İlk Dönemi**, İstanbul: E Yayınları, 2011, s. 13.
241 Mark R. Cohen, **Haç ve Hilal Altında Ortaçağda Yahudiler**, Ahmet Fethi(çev.), İstanbul: Köprü, 2013, s. 255 ve dvm; Paul Johnson, **Yahudi Tarihi**, Filiz Orman (çev.), İstanbul: Pozitif, 2001., s. 282 ve dvm.
242 Cengiz Batuk, "Tanrı'nın Asi Çocukları: Zalimlik ve Mazlumluk Arasında Şiddet Sarmalında Yahudiler", **Milel ve Nihal**, Cilt 5, S. 1, 2008, s. 174-175; Wyne, "Kilise Tarihinde Antisemitizm", 282.
243 Peter Edel, **Siyonizmin Tarihi: Yıldızın Gölgesi**, Burak Sengir (çev.), İstanbul: Ceylan, 2008, s. 103-104.
244 Arendt, **Totalitarizmin Kaynakları I**, s. 51.

1884'te vuku bulan ve döneme damgasını vuran Dreyfus olayının tek sebebinin antisemitizm olduğunun altını çizerek, yaşadıkları toplumlarda kabul görmeyecekleri ve Hıristiyan yerlilerle asla eşit vatandaş olamayacaklarına dair propaganda yapmaları[245] oldukça etkileyici bir yöntem olmuştur. Nitekim Siyonistler bu iddialarıyla Yahudi toplumunu kendi saflarına çekmeyi başarabilmişlerdir. İşaret edilmelidir ki Dreyfus davası, Siyonizmle özdeşleşmiş ve Herzl'i harekete geçiren ana unsur olmuştur. Bu olayın ardından Herzl, Siyonist görüşlerini kaleme aldığı meşhur eseri *Der Judenstaat*'ı *(Yahudi Devleti)* kaleme almıştır.[246]

C. MİLLİYETÇİLİK DÜŞÜNCESİ

XIX. yüzyılda Avrupa'yı saran fikri akımların başında milliyetçilik, ulus devlet ve halk egemenliği üzerine kurulu hukuk devleti anlayışı gelmiştir. Bu fikri akımla azınlıkların tanışması; kendi ulus devletlerini oluşturma isteklerini ve kendi kaderlerine hakim olma güdülerini tetiklemiştir. Siyonizm; bu yeni fikri atmosferi kullanarak kendi söylemleri için destek kazanmaya çalışmış ve milliyetçilik düşüncesini, Yahudi geleneğinde en köklü kavramlardan olan seçilmişlik olgusu ile ilişkilendirmiştir.[247] Yahudi inanç sisteminde oldukça büyük bir öneme sahip olan seçilmişlik ilkesi, Yahudilerin ataları olarak kabul ettikleri İbrahim ile başlamış ve diğer peygamberler döneminde dini sisteme tamamen oturmuştur. İşaret edilmelidir ki sürgün hayatları boyunca seçilmişlik ilkesi Yahudi toplumunda sadece teolojik bağlamda algılanan bir fenomen olmuş, Siyonizme kadar milliyetçi bir düşüncenin gelişiminde rol oynamamıştır. Bu inanç, Yahudilerin kendi ırksal üstünlüklerine ve diğerlerinden olumlu anlamda farklı olduklarına inandıkları bir açı ile özellikli modern dönemde milliyetçi olmalarına neden olmuştur.[248]

Herzl Yahudilerin milli özelliklerinden bahsederken "*tek bir tarihi bütün ve farklı karakteristikleriyle ayrı bir millet olduğumuza inanıyorum"* der ve Siyonizm

---

[245] Johnson, s. 450 ve dvm.
[246] Lutfullah Karaman, "Siyonizm", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. 37, s. 329.
[247] Çulcu, s. 138-139.
[248] Seçilmişlik hususunda detaylı bilgi için bk. Salime Leyla Gürkan, **Kur'an'a Göre Seçilmişlik Kavramı ve İsrailoğulları'nın Seçilmişliği Meselesi**, İslam Araştırmaları Dergisi, cilt: XIII, 2005, s. 25-61. Mehmet Katar, "İsrail Kavminin Seçilmişliği Üzerine Bir Araştırma", **İslâmî Araştırmalar Dergisi,** C. 20, S. 4, 2007, s. 458-463.

düşüncesinde bu fikirden ilham aldığını belirtir.[249] Buna koşut olarak Herzl ve Siyonizmin diğer temsilcileri seçilmişlik ilkesini milliyetçilikle sentezleyerek Yahudi ulusal hareketi olan Siyonizmi kurgulamış oldukları ifade edilebilir.

Siyonistler Yahudi milliyetçiliğini hedeflerine ulaşmak için iki farklı açıdan ele almışlardır.[250] Bunlardan ilki, seçilmişlik inancına önem vermeyen sekülerleşmiş ve Tevrat'tan tamamen ayrılmış Yahudilerin kazanılması, yönünde olmuştur. Kan bağını öne çıkararak Yahudi bir anneden doğanın, Tevrat'a bağlılığı az olsa da hatta hiç olmasa da sonuçta yine bir Yahudi olduğunu ve bu durumda belirleyici faktörün din değil ulus olduğunun altını çizerek vurgulamışlardır. Çünkü seküler Yahudilere ulaşabilmenin tek yolu ulusal bir kimlik teşvik etmekten geçmekte ve onlara Siyonist hareketin modern bir hareket olduğunun ispatlanması gerekmektedir. İkinci hedef ise tamamen farklı olan Yahudilere yönelik olmuştur. Fransız Devriminden sonra Yahudilerin eskiye nazaran özgürleşmeleri asimilasyon gibi bir komplikasyona neden olmuştur. Bazı Yahudiler bundan memnun olsa da dindar Yahudiler için bu kabul edilebilir bir durum değildi.[251] Onlara göre, asimile olan Yahudiler kolektif kimliklerinden tamamen uzaklaşmış ve bulundukları toplumların şekillerini almaya başlamışlardır. Siyonistler, dindar Yahudilerin bu kaygılarının haklı olduğunu ve Siyonizmin bu rejenerasyona çare olacağını belirterek asimilasyonun sadece milliyetçilik düşüncesiyle engellenebileceğini vurgulamışlardır.[252] Yahudilerin seçilmiş ve üstün ırk olduklarının Tevrat'taki önemini dindarca vurgulayarak bu kaybedilen milliyetçi duygunun Yahudilere yeniden kazandırılması gerektiğini savunmuşlardır. Kendilerinin diğerlerinden üstün ve seçilmiş ırk olduklarını ilan eden bu romantik milliyetçilik ile mantığı değil duyguları kazanmaya çalışmışlardır.

[249] Göze, s. 48.
[250] Gürkan, **Yahudilik**, s. 59-60.
[251] Piterberg, **Siyonizmin Dönüşleri**, s.327.
[252] Edel, s. 107-108.

II. BÖLÜM
SİYONİZMİN TEMEL DOKTRİNLERİ, HEDEFLERİ VE TÜRLERİ

I. SİYONİZMİN DOKTRİNLERİ

Her ideolojide olduğu gibi Siyonizmin de kendine özgü doktrinleri vardır. Siyonist kuramcıların üzerinde durdukları dört doktrinden bahsedilmektedir. Siyonizmin kuruluş argümanları olarak adlandırılabilecek ve sacayağı gibi birbirini tamamlayan bu doktrinler: "*Sürgünün hükümsüzleştirilmesi, İsrail Ülkesine Dönüş, Tarihe Dönüş ve Siyonist Tarih Yazıcılığı"* olgularıdır.[253] Siyonist kuramcıların birbirine bağlı olarak sistemleştirdikleri bu dört doktrin Siyonizmin esas kurgusudur. Pek çok düşünüre göre, kuramcıların geliştirdikleri bu doktrinler mitsel özelliktedir. Çünkü Tanah'taki bazı öğeler, söz konusu doktrinlerin içine ustalıkla revize edilerek yerleştirilmiştir. Siyonistler bu dini öğeleri sekülerleştirilerek, millileştirerek kendi isteklerine göre şekil vermiş ve doktrinleri neredeyse bir teolojik öğretiye dönüştürmüşlerdir.

A. SÜRGÜNÜN HÜKÜMSÜZLEŞTİRİLMESİ: ŞELİLAT HA-GALUT

İbranice karşılığı "Galut" olan sürgün, Yahudi geleneği tarafından asırlarca atalarının işledikleri günahlardan ötürü Tanrı'nın İsrailoğullarına vermiş olduğu bir ceza olarak kabul edilmiştir. Yahudi toplumu binlerce yıl süren diaspora döneminde birkaç bireysel girişim dışında bu cezaya itina ile boyun eğmiştir. Siyonist öncüler bu sürgün durumunu hükümsüz kılmaya ve sürgün bilincini Yahudilerin belleğinden silmeye çalışmış, ulusal bir diriliş için sürgünü ve tüm tarihini reddetmişlerdir.[254] Bu yaklaşıma göre Yahudiler fiziksel olarak sürgünde olmalarının yanı sıra varoluşsal olarak da sürgündedir. Ve bu sürgün yani Siyon'dan uzak kalma durumu ve kolektif bir ulus olamama hali gibi yıkıcı ve yok edici bir tehdittir. Siyonistler, Yahudilerin manevi ve fiziksel tüm özelliklerini geri kazanmalarının Filistin'de yaşanabileceğini iddia etmişlerdir. Bu yaklaşım doğrultusunda sürgünü reddetmek aynı zamanda Filistin'de politik bir güce sahip olabilmeyi de beraberinde getirmektedir.[255]

---

[253] Piterberg, **Siyonizmin Dönüşleri**, s. 174.
[254] Dow Schwartz**, Faith at the Crossroads: A Theological Profile of Religious Zionism**, Batya Stein(çev.), Leiden: Brill, 2002, s. 3.
[255] Attias ve Benbassa, s. 277.

Siyonistler, bu doktrin ile hem Yahudi toplumunun hem de Siyon'un asırlar süren bu ayrılığa rağmen asla birbirlerinden kopmadığını iddia etmişlerdir. Diaspora bölümünü bir utanç olarak görerek reddetmişlerdir. Roma sürgününü hem Yahudilerin hem de Filistin'in tarihinde söz etmeye değmeyen bir geçmiş olarak görmüş, sürgünde kalarak Siyon'u var kılmanın mümkün olmadığını belirtmiş ve bu amaçla vaat edilmiş topraklara geri dönerek burada bir devlet kurup sürgünü fiili olarak yok etmeyi vurgulamışlardır. Yeni kurulacak devletin de Davut ve Süleyman dönemindeki güçlü İsrail Krallığı'nın varisi olacağını belirterek antik ve modern zaman arasında aralıksız bir bağ kurmayı hedeflemişlerdir.[256]

Siyonistler hem ulusal bir rönesans gerçekleştirmek hem de ulusal bir devlet kurabilmek adına Yahudi toplumunu, sürgünü reddederek Eretz İsrael'e ivedilikle göç etmeye davet etmiştir. Onlara göre beklenen göç, toprak ile halk arasındaki bağı[257] hatırlatarak onlara yeniden milli bilinç kazandıracaktır. Aynı amaçla diasporanın manevi ve tarihi tüm izlerini yok saymaları gerektiğini iddia edilmiştir. Çünkü Siyonistlerin düşüncesinde diaspora boyunca *"Yahudi yaşamının özellikleri; edilgenlik, soykırımlar, korkaklık ve yumuşak başlılık olmuştur ve bunlar tarih sayılmaz.*"[258]

B. İSRAİL ÜLKESİNE DÖNÜŞ: HA-ŞİVA LA-ERETZ İSRAEL

Siyonizmin kurguladığı sistemde İsrail ülkesine dönüş olgusu sürgünün reddi ilkesinin tamamlayıcı cüzüdür. Siyonistlere göre Yahudi halkının milli bilinçlenmesi İsrail ülkesine dönüşten geçmektedir. Bu doktrinin Siyonizmdeki konumu, Herzl'in birinci Siyonist kongredeki; "*Siyonizm, Yahudi ülkesine dönmeden önce Yahudiliğin geri dönüşüdür*"[259] ifadesinden de anlaşılmaktadır. Bu yolla bahis konusu doktrin ile Siyonizm arasında organik bağ kurulmuştur. Siyonizm, XIX. yüzyılda çoğu ulusalcı tarafından ayıklayıcı bir şekilde yazılarak kutsal topraklar ile birebir bağ kurulmuş Yahudi tarihini, Filistin'e yerleşme girişimini meşrulaştırmak ve bu topraklardaki "ilahi" mülkiyet haklarını ispat etme amacı ile kullanmıştır. Siyonistlere göre İsrail,

---

[256] Gürkan, **Yahudilik**, s. 59 ve dvm.
[257] Yahudi kutsal metinler Tanrı, İsrailoğulları ve kutsal topraklar arasında bir bağ olduğunu vurgular. Bk. Eldar Hasanoğlu, **Temel Kaynaklar Işığında Gerut: Yahudiliğe Geçiş**, İstanbul: Divan, 2018, s. 52 ve dvm.
[258] Piterberg, **Siyonizmin Dönüşleri**, s. 179-180
[259] Baron, **Modern Milliyetçilik ve Din**, s. 277.

Yahudi halkının anayurdudur. İsrail, Tanrının yeryüzündeki kutsal ve biricik halkına verdiği özel bir topraktır ve bu toprakların Tanrı'nın hükmü ile yazıldığı bir Yahudi geçmişi vardır.[260] Onlar Filistin'in Tanrı eliyle Yahudilere verildiğine, oranın Musevilerin öz vatanı olduğuna dair Tevrat'ta geçen pasajları[261] göç amacıyla sıklıkla kullanmış ve bu algı yönetimi sayesinde Yahudi ve Filistin'in ayrılmaz bir ikili olduğu düşüncesini yaratmışlardır. Bu doktrin Ahad Ha-am gibi birçok Siyonist lider tarafından, Yahudi sorununa direkt çare olabilecek bir doktrin olarak kabul edilmiştir.[262]

Siyonistler tarafından İsrail'e dönüş çağrısı sürekli gündemde tutulmaya çalışılmış ve gerçekleştirilmesi yönünde çok ciddi gayretler sarf edilmiştir. 1880'lerden itibaren yapılan geri dönüş propagandalarında Filistin'de asırlardır olan Arap varlığı hep göz ardı edilmiş, o topraklar "boş" olarak nitelendirilmiştir. "*Halksız bir toprağa, topraksız bir halk"* mottosu Siyonistlerin sloganı haline gelmiştir.[263] Bu tabirden kasıt, nüfus varlığından haberdar olmadıkları ya da onları yok saydıkları değil Filistinin manevi açıdan boş olduğudur. Çünkü bu topraklar Yahudi egemenliğine girmediği müddetçe manevi açıdan sürgün halindedir. O toprakları, gerçek bir tarih ile buluşturmak ve yeniden anlamlandırmak Yahudilerin bireysel kurtuluşları bağlamında yapmaları gereken bir görevdir. Bu yaklaşım, "*İsrail topraklarının Yahudiliği, kurtuluşun ta kendisidir"*[264] şiarında anlamını bulmaktadır.

Antisemitizm ile göç olgusu arasında doğru orantılı bir ilişki olduğu ifade edilmiş, antisemitizmden eziyet görenlerin göçe daha istekli olduğu ve göç ile daha çok sevinecekleri belirtilmiştir. Öyle ki ideoloji yol aldıkça bazı Siyonistler hedef odaklı düşündükleri için antisemitik ifadelerde dahi bulunmuşlardır. Bu kimseler özellikle II. Dünya Savaşını ve Nazi zulmünü göç hedefi doğrultusunda bir amaç olarak kullanmaya

---

260 Dov Schwartz, **Religious Zionism History and Ideology**, Boston: Academic Studies Press, 2009 s. 29.

261 Bu pasajlar konusunda bk. Abdurrahman Küçük, "Yahudilikdeki Arz-ı Mevud Anlayışının Boyutları", **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C.33, 1992, s.101-104.

262 Biale, **Gershom Scholem Kabbalah and Counter History**, s. 149.

263 Donald E. Wagner ve Walter T. Davis, **Zionism and the Quest for Justice in the Holy Land**, Cambridge: The Lutterworth Press, 2014, xvii.

264 Abraham Isaac Hakohen Kook, **Orot**, Bezalel Naor (ed. ve çev.), Jerusalem: Maggid Books, 2015, s. 114.

çalışmışlardır.[265] İşaret edilmelidir ki Siyonistler göç hususunda Protestan Hıristiyan liderlerden bazılarının da desteğini almışlardır.[266]

XIX. yüzyılın son çeyreğinden itibaren Filistin'e göç sağlanması için tüm imkanlar seferber edilirken bunun sadece özgürlük değil, özgün Yahudilik amacının külliyen gerçekleşmesi olacağı yönünde yorumlar yapılmıştır. Göç etmeleri için Musevileri ikna etmek ve onları eyleme geçirmek oldukça güç olmuş ve göç dalgaları çok uzun bir zaman dilimine yayılmıştır. İlk etapta Yahudi toplumunun küçük bir kısmı Siyonizmin bu çağrısına kulak vererek istekli bir şekilde aliya yapmıştır.[267] Kurtuluşun toprağa bağlı olduğuna inanan dindarlar ve göçün kendileri açısından hayatta kalmak için tek yol olduğunu düşünen seküler Yahudiler, Hibbat Zion'un etkili olduğu yıllardan itibaren Filistin'e kolektif olarak göç etmeye başlamışlardır. 1882 yılında kolonizasyon amacıyla üç bine yakın Yahudinin, Yafa'ya gelmesi ile başlayan ilk aliya 1904'e kadar sürmüş ve toplamda otuz beş bin kadar Yahudi Filistin'e göç etmiştir.[268] 1928 yılına kadar gerçekleştirilen ilk dört aliya ile yaklaşık yüz elli bin Yahudi Filistin'e yerleşimci olarak göç etmiştir. İç ve dış etkenler neticesi ile Siyon'a binlerce Yahudi akın etmiş, iki bin yıl aradan sonra kutsal topraklardaki İbrani mevcudiyeti doruk noktasına ulaşmıştır.[269]

Diğer yandan Yahudi toplumunun çoğunluğu, Siyonizmin Filistin'e göç hedefine kulak asmamış veya tamamen reddetmiştir. Bu muhalefetin sebebi sosyal refahın kaybı tehlikesi olabildiği gibi dini saikler de olmuştur. Temelde sosyal nedenlerden dolayı bulundukları yerlerden ayrılmak istemeyen veya ayrılsa da Batı'ya göç etmeyi tercih eden Yahudilerin sesi olarak Bernard Lazare (1865-1903), Filistin'e gitmek istemediklerini, daha geniş bir dünyada haklarından vazgeçmeden ve bazı şeyleri yitirmeden yaşamak ve kalmak istediklerini vurgulamıştır.[270] Dindar Yahudiler, dini kaygılardan dolayı göç etme teklifine güçlü bir şekilde muhalefet etmişlerdir. Bu muhalefet kurtuluşun zamansız zorlandığı kanaatine dayanmıştır. Yahudi dini literatürü

---

[265] Bu konuda Ben Gurion'un söylemleri hususunda bk. Perry Anderson, **Scurrying Towards Bethlehem**, s. 6, https://newleftreview.org/II/10/perry-anderson-scurrying-towards-bethlehem (erişim tarihi: 16.01.2017)
[266] Sharon s. 270.
[267] Ilk göç edenlerin Hibbat Zion mu yoksa Biluim grubu mu olması tartışmalıdır.
[268] Arslan, s. 40.
[269] Piterberg, **Siyonizmin Dönüşleri**, s. 173-218.
[270] Piterberg, **Siyonizmin Dönüşleri**, s. 45.

baz alınarak yapılan bu karşıt sesler, daha önce birkaç defa Mesih beklentisiyle kutsal topraklara doğru toplu yola çıkış yaşandığı dönemlerde olduğu gibi hemen üç yemini hatırlatmışlardır. Dindarlar, Tanrı'nın onlara keskin çizgilerle sınır koyduğu, İsrailoğullarının sadece O'nun istediği zaman bu sürgünden kurtulacakları ve ancak o zaman kutsal topraklara dönebilecekleri ekseninde söylemlerde bulunmuşlardır.[271] Ancak Siyonist din adamları da bu üç yeminin revize edilebileceğini ifade etmişlerdir. Herzl'in, Filistin'e göç etmek ve sonucunda Yahudi Devleti kurulması için başlıca hedefinin ulusların onlara izin verdiği siyasal belge elde etmek olduğu söylemi,[272] din adamlarının işini kolaylaştırmıştır. Onlara göre; "uluslara baş kaldırmama" ilkesi, alınacak olan izin belgesi ile hükümsüz kılınabilir ve bu da bir domino etkisi ile diğerlerinin de yasal açıdan düşmesine neden olabilirdi. Nitekim Balfour Deklarasyonu ile Siyonist rabbiler bunu başarmış olduklarını düşünmüşlerdir. Buna ek olarak Siyonist hahamlar, yaşadıkları dönemin Mesihi çağ olduğuna inandıkları için bu üç yeminin artık kendilerini bağlamadığını ifade etmişlerdir. Çünkü onların düşüncesinde üç yeminin yaşadıkları bu kurtuluş çağında bir hükmü yoktur. Onlar, *"Mesih her ne kadar ortaya çıkmamış olsa da, evrensel sürecin kurtuluşun başlamasını gerektirdiğini öne sürmüşlerdir.*"[273]

C. TARİHE DÖNÜŞ: HA-ŞİVA LA-HİSTORİA

Siyonizmin temel doktrinlerinden biri de "Tarihe Dönüş" olgusudur. Bu doktrin, Yahudi halkının eski tarihlerde bağımsız bir devlete sahip olduğu ve devletlerarası münasebetlerde var olduğu gerçeği üzerine odaklanmıştır. Siyonistler, diasporadaki tarihlerinin, Yahudi olmayanlar tarafından yazıldığını ve bunun değişmesi için Musevilerin onlarca asırlık pasifliklerinden uyanmaları gerektiğini savunmuşlardır. Diğer tüm uluslar gibi kendi kaderlerini tayin etmeye hakları olduğunu vurgulamışlardır. Sürgünden çıkıp İsrail'e dönüş yaparak, devletlerini kurarak kendi kaderlerini ve tarihlerini kendilerinin yazabileceklerine inanmışlardır. Siyonistlere göre böylece Yahudiler hem ulusal siyasi egemenliklerine sahip olabilecekler hem de tarihe

[271] Piterberg, **Siyonizmin Dönüşleri**, s. 45.
[272] Bu belge ilerleyen zamanlarda Balfour Deklarasyonu ile uluslararası düzeyde temin edilmiştir.
[273] Israel Shakak ve Morton Mezvinsky, **İsrail'de Yahudi Fundamentalizmi**, İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2015, s.60.

geri dönebileceklerdir.[274] Tarihin yanı sıra yaşadıkları sürgün dolayısıyla dünya politikasından da ayrı kaldıklarını belirtmişlerdir. Dini Siyonizmin öncülerinden rabbi Abraham Kook, dünya siyasetini bulundukları zor şartlar dolayısıyla bırakmak zorunda kaldıklarını ifade etmiştir. Onun düşüncesine göre Yahudilerin dünya politikası ve tarih sahnesinden uzaklaşması sadece geçici bir dönemdir ve bu çok yakında bitecek, Yahudiler yeniden tahtlarına yerleşeceklerdir. Oluşacak bu yeni siyasal sistemde artık dünya düzeni mistik eksenli olacaktır. Kook'a göre bu, Tanrı tarafından Yahudilere yüklenmiş olan ilahi bir vazifedir.[275]

Kook gibi düşünen diğer Siyonistlere ve ulusalcı Yahudi tarihçilere göre yaşadıkları sürgün onları tarihin dışına çıkarmıştır. Buna çare arayan Siyonistler, milliyetçilik düşüncesinin merkez öğretilerinden birini tarihe dönüş kapsamında kullanmıştır. *"Ulus, başlı başına özerk bir tarihsel öznedir ve devlet de onun kendini tamamlama yolculuğundaki telos'tur (hedef).*"[276] Milliyetçi bakış açısı, insan topluluklarının indirgenemez şeklinin ulus olduğunu kabul eder ve her birinin eninde sonunda ulus-devletler biçiminde kendilerini siyasi arenada göstereceklerine inanır. Dolayısıyla Siyonizm bu öğretiyi, tarihe girmenin, dönüş yapmanın bir yolu olarak görmüştür. Bu yüzden milliyetçi kavramlar toplumda ön planda tutulmaya çalışılmış ve bir müddet sonra Yahudiler arasında milli dürtüler yeterince uyanmıştır. Nitekim Siyonizmin tarihe dönüş doktrini, onu diğer Yahudi ulusal hareketlerinden ayıran farklarından biridir.[277]

Siyonistlere göre Yahudiler, aralarında yaşadığı toplumlarda ulus-devletler kendi tarihlerini kendileri yazarken onlar, sürgünde kaldıkları müddetçe asla değişemeyecek, asla var olamayacak ve asla özgür olamayacaklardır. İki bin yıldır yaşandığı gibi tarih dışında bir topluluk olarak kalıp, milliyetçiliğin de vurguladığı gibi tamamlanamayacaklardır. Siyonizme göre bu sorundan kurtulmanın tek yolu, diğer halklar gibi bağımsız bir devlete sahip olmaktan geçmektedir. Şayet Yahudiler diğer uygar halklar gibi ulus devlet olabilirlerse, edilgen halden etken hale dönebilecek ve

---

[274] Amnon Raz Krakotzkin, "Exile, History, and the Nationalization of Jewish Memory: Some Reflections on the Zionist Notion of History and Return", **Journal of Levantine Studies,** C. 3, S. 2, 2013, s. 38.
[275] Kook, s. 122-127.
[276] Piterberg, **Siyonizmin Dönüşleri**, s. 406.
[277] Krakotzkin, "Exile, History, and the Nationalization of Jewish Memory", s. 58.

hatta sadece kendi tarihlerini yazmakla kalmayıp başka devletlerin de tarihlerini etkileyebileceklerdir.[278] Tarihe dönüş doktrinindeki bu diğer ülkelere hakimiyet vurgusu, Tanrı'nın kutsal metinlerde onlara vaat ettiği kurtuluş olgusu ile örtüşmekte olduğu için oldukça dikkat çekicidir. Nitekim İsrail Devleti kuruluşundan itibaren, başkalarının zararına da olsa kendi kaderini tayin etmeye odaklanmış, Yahudi merkezci bir politika gütmüş ve bu tutumunu aşamalı bir şekilde resmi düzeye getirmiştir.[279]

D. SİYONİST TARİH YAZICILIĞI

XIX. yüzyılda Avrupa'da milliyetçi ideolojilerin yaygınlaşmasıyla birlikte tarihselcilik de ön plana çıkmıştır. Bu kaçınılmaz olarak Yahudi toplumunda da tarihe dair bir ilginin oluşmasına ve Yahudi bilim adamlarının Yahudi tarihine dair eserler vermesine neden olmuştur. Bu dönemdeki Yahudi tarihçilerin bir kısmı ulusalcı olmakla beraber içlerinde Siyonizmi benimseyenler de mevcuttu. Binaenaleyh XIX. yüzyılda ulusalcı Yahudiler tarafından bir tarihselcilik oluşturularak bu konuda bir çok çalışmalar yapılmıştır. Siyonizm ise XX. yüzyıldan itibaren ulusalcıların yazmış olduğu Yahudi tarihi çalışmalarını da baz alarak Siyonist Tarih Yazıcılığı olarak adlandırılan bir ekol yaratmıştır. Bu ekolün anlatımına geçmeden önce ulusalcı Yahudilerin XIX. yüzyıldaki tarihselciliği hakkında bilgi vermek yerinde olacaktır.

Ulusalcı Yahudi tarihi yazarları arasında en önemli isim kuşkusuz Heinrich Graetz'dir. Graetz, XIX. yüzyılda Yahudileri bir ulus olarak dizayn eden ve Yahudiler için kesintisiz bir tarih kaleme alan ilk kişidir. *"Graetz Yahudi tarihini "gerektiği gibi" ulusal bir alan olarak kuran ilk kişiydi."*[280] Onun, Tanah'a sadık kalarak yazdığı Yahudi tarihi, yaratılış ile başlar ve modern dönemlere kadar uzanır. Ancak kutsal kitabın atalar ve Musa ile ilgili bölümleri de dahil olmak üzere her anlatısı ile çok fazla ilgilenmemiştir. O, Yuşa, Hakimler, Samuel ve Krallar kitaplarına yoğunlaşarak bu dönemdeki anlatılara önem vermiştir. Dolayısıyla onun, Yahudilerin toprak ile bağları olduğu ve tarih ve politika sahnesinde aktif oldukları dönemlere odaklandığını

[278] Krakotzkin, "Exile, History, and the Nationalization of Jewish Memory", s. 37.
[279] Gilad Atzmon, **Göçebe Kimlik: Yahudi Kimlik Siyaseti Üzerine Bir İnceleme**, Duran Temel ve Fatih Peyma (çev.), İstanbul: İlimyurdu, 2014, s. 136.
[280] Piterberg, **Siyonizmin Dönüşleri**, s. 241.

söylemek doğru olacaktır.[281] Graetz eserlerinde, Yahudilerin bir ulus olduğunu ispatlamak için Yahudi toplumunu üniter olarak ele alarak tarihi süreğen kılmıştır. Böylece Graetz'in varsaydığı Yahudi tarihi, yaratılıştan modern zamana kadar kopuntusuz bir tarih, uzamsal bir bütün olarak şekillenmiştir. Siyonist görüşe mensup olmayan Graetz, Yahudi toplumunu bir ulus olarak tasavvur etmiş ve Yahudi milliyetçiliğine çok büyük katkı sağladığı için Siyonizmi direkt olarak etkilemiştir. Yahudi tarihine ulusalcı bir açı kazandıran ikinci kişi Siyonist öncülerden Moses Hess'tir. Onun düşüncesinde özel bir ulus olan Yahudilerin ulusal karakterde bir tarihleri vardır. Ve bu tarih bir dinin tarihine veya bir inancın tarihine kesinlikle indirgenemez.[282] Bu iddiasına rağmen Hess, Yahudilerin diaspora boyunca yok olmayarak varlık gösterebilmelerini sadece din olgusuna bağlamıştır. Yahudi tarihini ulusalcı bir bakış açısıyla yorumlama, Siyonizme destek veren ve vermeyen tarihçiler tarafından da sürdürülmüştür.[283] Dolayısıyla bahsedilen dönemde Siyonist veya değil birçok ulusalcı Yahudi tarihi uzmanının varlığından bahsedilebilir. Ulusalcı tarihçilerin hemen hepsi Tanah'ı kendilerinin profan ve kutsal tarih kitabı olarak kabul etmişler, Yahudilerin özel ve seçilmiş bir ulus olduklarını kanıtlamaya çalışmışlardır. Dolayısıyla XIX. yüzyıl Yahudi tarihçilerinin, Yahudi milliyetçiliğine katkısının çok güçlü ve önemli olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Bunun yanı sıra Tanah'ın ulusalcılar sayesinde ilk defa bir tarih kitabı olarak değerlendirilmiş olduğunu da vurgulamak gerekir.

Siyonistler ulusalcı tarihçilerin çalışmalarından esinlenerek tarihselciliğe önem vermiş ve bu konuda müstakil bir ekol kurmuşlardır; Siyonist Tarih Yazıcılığı. Keza Siyonizm Yahudi toplumunu bir ulus olarak tasavvur etmek ve buna koşut olarak da ulusal bir devlete sahip olmaları gerektiğini gösterebilme adına Yahudi tarihi ile yakından ilişkili olmuştur. Yahudilerin bir ulus olduğu düşüncesini başlatan Siyonist kuramcılar bu sav üzerinde birçok eser ortaya koyarak ulusal düşüncenin yayılmasını sağlamışlardır. Bunun yanı sıra Siyonist tarihçiler, diğerlerinden farklı olarak savlarını meşru bir zeminde desteklemek için de tanımsal ve tarihsel bazı gerçeklerle oynamak

[281] Avineri, **The Making of Modern Zionism**, s. 14.
[282] Hess, **Rome and Jerusalem,** s. 39.
[283] Şlomo Sand**, Yahudi Halkı Nasıl İcat Edildi: Kitab-ı Mukaddes'ten Günümüze**, Işık Ergüden (çev.), İstanbul: Doğan, 2011, s. 118-130.

zorunda kalmışlardır. Böylece diaspora tarihini görmezden gelinerek kaleme alınan, yepyeni ve tek taraflı bir "Siyonist Tarihi Yazıcılığı" olgusu meydana gelmiştir.[284]

Siyonizm, İsrail ulus kimliğini oluşturmak, Filistin'e somut olarak el koymasını meşrulaştırmak ve ona anavatan statüsü kazandırmak adına Tanah ve Yahudi Tarihi üzerinden kendini kanıtlamaya çalışmıştır. *"Çünkü Siyonizmin, Yahudilerin gerçekten bir bütün oluşturduğunu, İsrail ve Eski Çağın Yehuda'sı ile çağdaş Musevilik (Yahudilik) arasında hiçbir kesinti olmadığını kanıtlamak için tarihe ihtiyacı vardı*."[285] Bu yüzden Siyonist tarihçiler; yazdıkları tarihi, gelecek beklentilerine kaynak teşkil edebilecek bir geçmiş ile kaleme almaya çalışmışlardır. Bahsi geçen tüm doktrinleri haklı çıkarma gayesi ile geçmişin bazı maddelerini kısmen değiştirmişler bazılarını ise yeniden kurgulayıp, yaratmışlardır. Siyonist tarihçiler yeniden yazdıkları tarih ile; geçmiş, şimdiki zaman ve gelecek arasında senkronizasyon oluşturmayı hedeflemişlerdir. Özellikle *"Yahudi İncelemeleri Enstitüsü'nün*" kurulması ile akademisyenlerin tarih yazılımı çalışmaları "Ben Gurion'ın"[286] destekleri ile formel bir nitelik kazanmaya başlamıştır. Bu akademisyenler arasında; Ben-Zion Dinur (1884-1973), Itzhak-Fritz Baer (1888-1980), Gershom-Gerhard Scholem(1897-1982) tarih yazılımında en etkili olmuş isimlerdir. Bu üç isim Siyonist İsrail Devleti'nin profesyonel tarih yazımını şekillendirmiştir.[287]

Bu isimler, özellikle ulus ve toprak öğeleri üzerinde durarak Yahudi tarihini ve Tanah anlatılarını revize ederek, tarihi yeniden yazmaya başlamışlardır. Öncelikli olarak, kutsal metinleri baz alarak Yahudi halkının kutsal topraklarda bulundukları zamanı ve Tanrı'nın onlara vaat ettiği toprağın sınırlarına dair bir bilgi akışı sağlamışlardır. Yahudilerin Filistin'de yaşadıkları dönemlere maksimum önem

---

[284] Avineri, **The Making of Modern Zionism**, s. 14.

[285] Attias ve Benbassa, s. 227.

[286] 1886 Polonya- 1973 İsrail. Babası Siyonist olan Ben Gurion, babasının kurmuş olduğu eğitim dili İbranice olan bir okulda okumuştur. Ergenlik döneminde Esra cemiyetine girmiştir. 18 yaşında Varşova'da Sosyalist Siyonist olan Poalei Zion grubuna dahil olmuştur. 1906 yılında Filistin'e gelmiş, kibbutzların oluşumuna ve paramiliter örgüt olan Hashomer'in kurulmasına katkı sağlamıştır. 1912 yılında hukuk okumak için İstanbul'a gelmiştir. Ancak onun Poalei Zion'un bir ajanı olduğu ve asıl amacının Osmanlı Yahudileri arasından Siyonizm yaymak ve ittihatçılar ile işbirliği yapmak olduğu anlaşılınca sınırdışı edilmiştir. New York'a giderek Siyonizm için burada bürokratik çabalar göstermiş, 1934 yılında Jabotinsky vasıtasıyla Filistin'e dönmüş ve işgücü kurumu olan Histadrut'u kurmuştur. Ben Gurion 1948 yılında İsrail Bağımsızlık Bildirgesini okumuş ve İsrail Devleti'nin ilk başbakanı ve savunma bakanı olmuştur. Shaw, s. 357-358. https://www.jewishvirtuallibrary.org/david-ben-gurion (erişim tarihi: 15.11.2018)

[287] Piterberg, **Siyonizmin Dönüşleri**, s.226.

vermişler, Yahudi tarihinin en önemli fragmanını toprağa indirgemişlerdir.[288] Yahudilerin Filistin'den ayrı kaldıkları dönemleri bahsetmeyi uygun görmemiş, Kral Davut döneminden Ben-Gurion dönemine çok büyük bir sıçrama yaparak bir tarih incelemesi yapmışlardır. Diaspora dönemine dair herhangi bir konunun araştırmaya değer olmadığının altını çizerek Yahudiliğin içkin bir bileşeni olan binlerce yıllık sürgünü es geçmişlerdir.[289]

II. SİYONİZMİN HEDEFLERİ

Siyonist kuramcılar ideoloji için kendi seküler veya dini kimliklerine paralel birçok hedef geliştirmişlerdir. Ancak hemen tüm Siyonistlerin ortak paydada buluştuğu iki temel hedef vardır: bilinçli ve milliyetçi bir Yahudi kimliği oluşturmak ve ulusal ve bağımsız bir Yahudi Devleti kurmak. Siyonistler bu hedeflerin sağlanması ile Avrupa'daki Yahudi Sorununa çözüm getireceklerini düşünmüşlerdir. Ayrıca onlar diğer halklar gibi etnik kültürel kimliğe ve uluslararası arenada siyasal varlığa sahip olabilmenin bu hedeflerden geçtiğine inanmışlardır.[290]

A. YAHUDİ KİMLİĞİNİN CANLANDIRILMASI

Geleneksel Yahudiliğin oluşturduğu Tevrat'ı merkez alan kimlik özellikleri, Yahudilerin asırlarca taşıdığı kimlikleri olmuştur. Yahudi toplumu bu dini kimliğe sahip olmanın yanı sıra bir ulus devlete sahip olmamaları dolayısıyla göçebe halk olarak da tanımlanmış ve bulundukları ülkelerde cemaat veya azınlık olarak adlandırılmışlardır. Asırlar boyunca bu özellikler ile var olan Yahudi kimliği, Haskala hareketi ve XIX. yüzyıldaki özgürleşme hareketi dolayısıyla farklılaşmaya başlamıştır. Reformist mezhebi tercih eden, özgürleşen ve entegrasyon yanlısı olan Yahudiler gitgide geleneğin tabu haline getirdiği Yahudi kimliğinden uzaklaşmışlardır.[291] Bu zihniyette olanlar, Yahudi kimliklerinden kurtulmayı herhangi bir çıkar uğruna değil içtenlikle istiyorlardı.[292] Bu bağlamda XIX. yüzyılda Fransa ve Almanya başta olmak üzere

[288] Sand, s. 141.
[289] Piterberg, **Siyonizmin Dönüşleri**, s.229.
[290] Traverso, s. 19.
[291] Michael Brennerr, s. 157.
[292] Arendt, **Totalitarizmin Kaynakları I**, s. 124.

birçok batı Avrupa ülkesinde Yahudilerin asimile olarak din değiştirdiği bilinmektedir. Tam özgürlük elde etmek için bazı Yahudiler vaftiz olarak Hıristiyan olmuşlardır.[293] Bu kısım Yahudiler kendilerini tanımlamada İsrailoğlu/İsraeli gibi etnisite eksenli bir isimlendirme kullanmayı tercih etmişlerdir.[294]

Tüm bunlara bağlı olarak, Siyonizmin ortaya çıktığı ortamda Yahudi toplumunda ciddi bir kimlik erozyonunun yaşandığı görülmektedir. Dolayısıyla milliyetçilik, sekülerleşme ve özgürleşmenin ortaya çıktığı XIX. yüzyılda Yahudilerin kendi kimliklerini yeniden tanımlamaları bir gereklilik haline gelmiştir.[295] Siyonizm, kimlik algısı açısından heterojen bir yapıda olan Yahudi toplumunda herkesi toparlayacak milli bir diriliş gerçekleştirmek istemiştir. Yahudi toplumunu bahsedilen dönemde Avrupa'da yaygın ve popüler olan ulusal bir kimliğe dönüştürmek Siyonistlerin ilk hedefi olmuştur. Nitekim 1897 yılında gerçekleştirilen I. Siyonist Kongre karar listesinde Yahudi kimliğinin ve bilincinin yeniden yapılandırılması ve güçlendirilmesi de yer almıştır.[296]

Bu hedefini gerçekleştirmek için Siyonist söylemler ulus kavramı etrafında şekillendirilmiştir. Diğer ulusların yapmış olduğu gibi, Siyonistler de şanlı tarihlerine sürekli atıfta bulunmuşlardır. Hess bu durumu ifade etmek için *"eski ulusları hayata geri çağırmanın zorunlu olduğu zaman geldi"* demektedir.[297] Siyonistler Tanah'ın kahramanlık anlatılarını, İsrailoğulları'nın anayurtlarında yaşadıkları dönemleri veya Yahudi tarihinden Makkabi savaşçılarını topluma örnek göstererek bu bağlamda bir kimlik algısı yaratmaya çalışmışlardır. Yahudi olarak kendilerinin diğerlerinden sadece din ve inanç bağlamında değil aynı zamanda farklı bir ırk, özel bir ulus olarak da ayrıldıklarını iddia etmişlerdir. Yahudilerin seçilmiş ve kutsal halk olduğu ve vaat edilmiş toprak doktrinini, gerektiği zaman ve yerlerde vurgulamış ve özgürlük mücadelesi veren çağdaş uluslar gibi kendilerinin de mücadele vermeleri gerektiğini

[293] Arendt, **The Jewish Writings**, s. 22. Alman Yahudi filozof Heinrich Heine de vaftiz olanlardan biridir.
[294] Traverso, s. 15.
[295] Avineri, **The Making of Modern Zionism**, s. 16.
[296] Boyer, s. 102.
[297] Hess, **Rome and Jerusalem**, s. 154.

vurgulamışlardır.[298] Siyonistler bu söylemleriyle hem seküler hem de dindar Yahudiler üzerinde bir farkındalık yaratmayı hedeflemişlerdir.

İşaret edilmelidir ki Siyonizmin hedeflediği yeni Yahudi kimliği, diaspora kimliğinden oldukça farklıdır. Siyonist kimlik; diğer milletlerden tamamen ayrı bir ulus-ırk niteliğinde olan yeni milliyetçi bir kimliktir ve bir toprağa- ülkeye sahip olacaktır. Seçilmiş olmasının yanı sıra diğer uluslardan ayrı ve üstün olan bir kimliktir. Ancak bu kurgu, kendilerini dini bir cemaat olarak gören çoğu Yahudi için oldukça şaşırtıcı olmuştur. Çünkü onlara göre *"Yahudi halkı kavramı bir etnik grubu değil, bir dini cemaati tanımlıyordu."*[299] Dikkat çekici olan noktalardan biri de Protestan kiliselerinin mileryanist ve Mesihçi görüşleri dolayısıyla Yahudi kimliğinin canlandırılması bağlamında Siyonistlere destek olmalarıdır. Özellikle Anglikan kilisesi bu konuda 1800'lerin başından itibaren bir çaba içine girmiştir. Anglikanların düşüncesi, Yahudilerin Tevrat'ta anlatılan kimlik özelliklerine yeniden kavuşabilmeleri için kutsal topraklara geri dönüş yapmaları gerektiği yönündedir. Bu doğrultuda İngiltere, XIX. yüzyılın başlarından itibaren Yahudilerin Filistin'e göç etmeleri, İngiltere mandası altında orada yerleşim birimleri kurmaları için destek vermiştir.[300]

Siyonistler, oluşturmayı hedefledikleri Yahudi kimliğini tanımlamak için İbrani sözcüğünü uygun görmüşlerdir. Nitekim ilk dönemlerden itibaren Siyonistler her alanda sadece İbrani, İbrani edebiyatı ve İbrani gençliği gibi söylemlerle algıları değiştirmeye başlamışlardır.[301] Bu çalışmalarla tasarladıkları yeni İbrani tipolojisi, sürgün Yahudisinden kendini farklı hissederek, o şanlı ve gurur duyulan Eski Çağ tarihine kendini ait hissedebilecek ve atalarının eylemlerini özümseyebilecektir. Bu yeni kimlik, sürgündeki Yahudi gibi edilgen bir karakterde olmayacak, Tevrat'taki ataları gibi tekrardan kutsal toprağa kavuşan, toprağı önemseyerek onun için savaşacak, seçilmiş ve dinamik karakterde bir insan olacaktır.[302]

---

[298] Shlomo Avineri, "Zionism and Jewish Religious Tradition: The Dialectics of Redemption and Secularization", **Zionism and Religion** içinde (1-12), Shmuel Almog, Anita Shapira ve Jehudah Reinharz (ed.), Hanover and London: University Press of New England, 1998, s. 4.
[299] Traverso, s. 17.
[300] Alexander Scholch, "Britain in Palestine 1838-1882: The Roots of the Balfour Policy", **Journal of Palestine Studies**, C. 22, 1992, s. 44-52.
[301] Attias ve Benbassa, s. 229.
[302] Sand, s. 318.

Siyonist hareket, hedeflediği ulusal kimliği tamamlamak adına İbraniceyi de diriltme çabası içine girerek ulusal bir ana dil oluşumu üzerinde durmuştur. *"İlk dönem Siyonistleri; dil üzerindeki tam hakimiyetin, kendi dünya görüşlerini sonraki nesillere kabul ettirme imkanı vereceğini anlamışlardı.*"[303] Yahudilerin sürgünde olma durumları ortak tek bir dil konuşmalarına engel olmuş ve zamanla kutsal dil olarak kabul ettikleri İbranice unutulmaya yüz tutmuştur. Bu bölünmüşlük Siyonizm açısından ulusal birlikteliklerine engel olan bir sorun olarak görülmüştür. Alkalai, Yahudilerin dil konusunda bölünmüşlüklerine dikkat çekmiştir. O, her bir Yahudi topluluğunun farklı bir dili konuştuğunu ve farklı geleneklere sahip olduğunu vurgulamış, bu durumun kurtuluş için bir engel olduğunu ifade etmiştir. Alkalai'a göre Mesih geldiğinde, Tanrı'nın lütfu ile kutsal topraklarda bir araya geldikleri zaman Yahudiler birbiri ile İbranice konuşamazlarsa başarılı olamayacaklardır.[304] Ulusal dilin canlandırılması hedefiyle XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren birçok önemli isim İbranice kaleme aldığı eserler ve dergiler yayınlamıştır. Moshe L. Lilienblum, Alexander Zederbaum, Juda Leib Gordon, Peretz Smolenskin, Ahad Ha-am bu isimlere örnek gösterilebilir.[305] Bu bağlamda Siyonistlerin toplumda bir diriliş gerçekleştirmek için dil devrimine inandıklarını söylemek doğru olacaktır.

Siyonizmin erken dönemlerde İbrani kelimesi ile tanımladığı ulusal kimlik hedefi, ileriki dönemde devletin kurulması ile birlikte İsrailli sözcüğü ile yer değiştirmiştir. Buna ek olarak Filistin'de doğan ve büyüyen İsrail vatandaşları Sabra olarak tanımlanmaktadır. *"İsrail'in kuru topraklarında büyüyen vahşi bir kaktüsten dolayı doğma-büyüme İsrail vatandaşına "Sabra" lakabı verilmiştir; bu bitkinin meyvesinin dışı dikenli, içi ise yumuşaktır. Bu da sabra kimliğinin sert olduğunu fakat içinin ise şaşırtıcı bir biçimde yumuşak ve tatlı olduğunu ima eder.*"[306] Siyonistlerin tanımlaması ile Sabra, sürgünü tamamen reddedip hem gerektiğinde adam öldürecek kadar sert hem de Batı Duvarında ağlayacak kadar narin bir kimliktir. Buna koşut olarak İsrailli Sabra tipinin, fiziki ve manevi açıdan getto tipi Yahudi ile taban tabana zıt olduğu ifade edilebilir.[307] Siyonizm, kimlik tasarımına 1967 sonrasında da devam

[303] Atzmon, s. 49.
[304] Avineri, **The Making of Modern Zionism**, s. 16.
[305] Michael Brenner, s. 187.
[306] Atzmon, s.59.
[307] Arthur Koestler, **Onüçüncü Kabile**, Belkıs Çorakçı (çev.), 4.basım, İstanbul: Plato Yayınları, 2010, s.270.

ederek vaat edilmiş toprakların tamamını elde etmeyi fanatik olarak talep eden yeni bir kimlik daha yaratmıştır. Batı Şeria Yerleşimci Yahudisi radikal mesihçi militanlar olarak yetişmiştir.

Sonuç olarak Siyonizm, birçok aşamaya tabi tuttuğu yeni bir Yahudi kimliği yaratmayı başarmıştır. Ve Siyonistler, güttükleri amaçlar doğrultusunda diaspora Yahudisi ile İsrailli Yahudi arasında uçurumlar açmışlardır. Dolayısıyla ortaya Sabra ve diğer Yahudi yerleşimcilerin iyi, diaspora Yahudilerinin ise kötü olduğu algısı çıkmıştır. Üstelik bu algı birçok Siyonist, yazar ve hatta İsrail hükümeti tarafından desteklenmiştir.[308]

B. FİLİSTİN'DE TOPLANMA VE YAHUDİ DEVLETİNİN KURULMASI

Siyonistlere göre bir ulus olabilmenin en büyük gerekliliği kolektif olarak ve özgürce bir devlete sahip olabilmektir. Bu amaç Siyonizm hareketinin hem özelliklerine hem de bugüne kadarki vardığı sonuçlara direkt olarak etki eden bir hedeftir. Bu hedefin hayata geçirilmesinde Tanah ve milliyetçilik gibi çeşitli unsurlar çok yönlü etkilerle kullanılmıştır. Siyonist proje; Yahudi halkına, kurtuluşu vaat ederek Yuşa gibi kutsal topraklara girmek ve Davut dönemindeki gibi ihtişamlı bir devlet kurmak için söz vermiştir. Siyonizm devlet kurma hedefini Yahudi toplumunun büyük değer yargıları üzerinden yönetmiş, toprak ile ilgili birçok dini argümanı kullanmıştır. Toprağın Yahudilere adanmış olduğu, ahitlerin sonsuza kadar sürdüğü, Yuşa ile vaat edilmiş topraklara ilk girişleri ve Davut ve Süleyman'ın güçlü krallık dönemlerine sürekli atıfta bulunmuş ve siyasi ve tarihi arenada edilgen değil artık etken bir ulus olacaklarını vaat etmiştir. Özellikle de "dindarlığın ve Siyonizmin olağandışı bir karışımı"[309] olarak nitelendirilen rabbi Kook'un, açtığı yoldan ilerleyen ideolojinin dindar kesimi Mesihi bir devlet kurabilme adına tüm Siyonistlerle işbirliği halinde olmuşlardır. Kutsal

[308] Atzmon, s. 59-64; http://www.jewishpost.com/archives/news/the-myth-of-the-israeli-sabra.html (erişim tarihi: 24.01.2018)
[309] Avineri, "Zionism and Jewish religious tradition: the dialectics of redemption and secularization", s. 4.

metinlerdeki toprak ve devlet ile ilgili tüm anlatılar üzerinden toplumda güçlü bir farkındalık oluşturmuşlardır.[310]

Birçok Siyonist düşünür, Filistin'de veya belirlenen başka bir bölgede bağımsız bir Yahudi devletinin kurulmasının şart olduğunu ifade etmiştir. Siyonistler kurmak istedikleri Yahudi ulus devletinin tam olarak nerede olması gerektiği konusunda erken dönemde fikir ayrılığına düşmüşlerdir. Arjantin, Filistin, Kıbrıs ve Uganda –bazı Siyonistlere göre Filistin dışındaki fikirler sadece aciliyetten doğan geçici bir çözüm olarak ortaya atılmıştır- gibi farklı ülke isimleri ortaya atılmış, nihayetinde teolojik ve tarihsel nedenlerle Filistin fikri olumlu karşılanmıştır. Aslında Yahudilerin Filistin'e yerleşmesi konusunda çalışmalar yapan İngiltere vatandaşı "Moses Montefiore"[311], 1839 yılında Filistin'de İngiltere himayesinde bir Yahudi Devleti kurulması gerektiğini ifade eden ilk kişi olmuştur. Diğer taraftan ise dini kaygılar nedeniyle Filistin'e göç etme ve devlet kurma amaçlarına muhalefet eden çok büyük bir Yahudi kitlesinin de var olduğunu belirtilmelidir. Sonuç olarak VI. Siyonist Kongre itibariyle ata toprakları olarak adlandırdıkları Filistin üzerinde karar kılınmıştır. Siyonizm, *"Yahudi halkı için Filistin'de, açık güvenceleri bulunan ve kamusal hukuk tarafından tanınan bir yurt yaratma"* hedefini deklare etmiştir.[312]

Yahudi sorununun çözümünün Filistin'de –sosyalist- bir Yahudi ulus devleti ile aşılabileceğini dillendiren ilk kişilerden biri Moses Hess olmuştur.[313] Ona göre Yahudi ulusunun "solu", Kudüs kapılarını yeniden inşa etmek için yeterlidir. Buna koşut olarak Yahudilerin Filistin'e kolektif olarak göç etmelerini ve kurulacak olan Yahudi devleti ile üçüncü sürgünün nihayet sona ereceğini belirtmiştir.[314]

---

[310] Baron, **Modern Milliyetçilik ve Din**, 282.

[311] Sir Moses Haim Montefiore. İtalya 1784- İngiltere 1885. Rothschild ailesi ile akraba olan ve büyük servet sahibi olan Montefiore, 1834 yılında İngiltere'de köleliğin kaldırılmasını sağlayan önemli isimlerden biridir. 1838 yılında İngiltere'ye yaptığı mali katkılar nedeniyle kendisine Kraliçe Viktorya tarafından "Sir" asalet ünvanı verilmiştir. Montefiore, sadece İngiltere değil hemen her bölgedeki Yahudilerin sorunları ile birebir ilgilenmiştir. Şam olaylarına ve Çarlık Rusya'da Yahudilerin çektiği eziyetlere kısmen çare olmuştur. 1846 yılında Baron ünvanını kazanmıştır. 1848 yılından itibaren Filistin'deki Yahudiler için var gücü ile çalışmıştır. Onlara ilk yeni yerleşim yerleri kuran, yeni okullar açan, tarım yapabilmeleri için yeni araziler satın alan ve işgücü sağlayan Montefioredir. Montefiore hayatının sonuna kadar Filistin'deki Yahudilerin ıslahı için ve orada bir Yahudi devleti kurulabilmesi için çabalamışıtr. Bu amaç doğrultusunda mali destekten hiçbir zaman kaçınmamıştır. 1875 yılında "Kutsal Topraklar Seyahatim: 40 Günün Hikayesi" adıyla bir eser yayınlamıştır.

[312] Boyer, s. 102. Arslan, s. 37; Avineri, **The Making of Modern Zionism**, s. 22.

[313] Avineri, **The Making of Modern Zionism**, s. 15.

[314] Hess, **Rome and Jerusalem,** s. 105, 157.

Theodor Herzl 1896 yılında yayınladığı ve o zaman ütopik olarak değerlendirilen "Yahudi Devleti" adlı kitabında, Yahudilerin bir devlete sahip olmalarının önemini ve bu amaca ulaşmak için yöntemlerin neler olduğunu açık bir dille ifade etmiştir. Sosyalist görüşleri dışında Hess'in tüm değerlendirmelerini takdirle karşılayan Herzl, bu kitabında Yahudi toplumunun yaşadıkları ülkelerden kovulduklarından bahsetmiş ve kendilerini Avrupa'dan çıkarmak isteyenlere *"Şimdi, çıkacaksak nereye çıkacağız?*"[315] sorusuyla bu hususta onların Yahudilere yardımcı olmaları gerektiğini vurgulamıştır. Mısır'dan Yahudilerin çıkışına nazire yapan Herzl modern göçün Sina çölüne yapılmayacağını ve Avrupa'dan ancak Yahudi Devleti kurmakla gidebileceklerini belirterek kurulacak devletin yönetim şeklini "Aristokratik Cumhuriyet" olarak belirlemiştir.[316] Göçü teşvik etmek adına Herzl, Yahudi tarihine atıflar yapmış, bu uğurda her bir Yahudinin ideolojiye katkısı olabileceğini ve sahip oldukları yetenekleri ve donanımlarının bu uğurda gerektiği gibi kullanılması gerektiğini vurgulamıştır.[317]

Siyonistlerin, Filistin'de kurmayı planladıkları Yahudi Devleti için yapmaları gereken, bölgeye Yahudi göçlerini hızlandırmak, çoğaltmak ve dünya siyasetinde güçlü olan Avrupa devletlerinin onayını kazanmak olmuştur. Aliyalar ile bölgede yeni Yahudi yerleşimlerinin sayısı giderek artmıştır. Dolayısıyla Filistin'e göçler ve oluşturulan yeni yerleşim alanları Siyonizmin devletleşme sürecindeki önemli aşamalardır. Her aliya ile Filistin'de Yahudi nüfusu giderek artmış, Filistin'in demografik yapısı sürekli değişmiştir. Filistin'de Yahudi nüfusu sürekli artarken, yerlilerin bir kısmı gönüllü veya zorunlu olarak göç etmiştir. O dönemde Filistin'in değişen demografik verileri ile ilgili birçok yazar tarafından farkındalık oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu veriler Siyonizmin Filistin yerlisi için demografik açıdan bir tehdit yaratacağını daha o dönemde kanıtlamaktadır.[318] Filistin topraklarına getirilen Yahudiler, kibutz olarak adlandırılan yerleşim birimlerinde iskân edilmişlerdir. Açıkcası kibutzlar, İsrail devletinin kurulmasının gerçek çekirdeği olmuştur.[319] Sosyalist özellikte kurulan kibutz gibi

---

315 Herzl, **Yahudi Devleti**, s. 55.
316 Göze, s. 76.
317 Herzl, **Yahudi Devleti**, s. 176.
318 Emanuel Beska, "Filastin's Changing Attitude toward Zionism before World War I", **Jerusalem Quartely**, S. 72, 86-101, 2017, s. 96.
319 Piterberg, **Siyonizmin Dönüşleri**, s. 162.

kooperatif yerleşimler; kendi içlerindeki tarıma dayalı ekonomi ve eşitlik ilkesi ile adeta öncü şehir statüsüne ulaşarak İsrail Devleti'nin kurulmasında oldukça önemli rol oynamışlardır. *"Kibutz, toplumcu tarım yerleşimi, kendi kendini savunma, iradecilik, sadelik, ekonomik açıdan kendi kendine yetme iradesi olarak nitelendirilir*."[320]

Siyonistlerin bir kısmı, Yahudi devletinin inşası için meşru bir zemin oluşturmak uğruna var güçleri ile diplomasi ile meşgul olmuşlardır. Herzl, hareketin başarıya ulaşması için bürokratik hamlelerin gerekliliğini ısrarla vurgulamıştır. Diplomatik bir başarı elde etmeden Filistin'e yapılan göçlerin başarısızlığa mahkum olduğunu düşünen Herzl, *"Kapalı kapılar ardında diplomatik yoldan bir barış elde etmenin yolunu*" bulmalarını şart olarak görmüştür.[321] Bu bağlamda Osmanlı İmparatorluğu, Rusya, İngiltere, Almanya ve Fransa'nın güçlü devlet adamları ile görüşmeler yapmıştır. Rusya, kendi bünyesinde Yahudi nüfusunun azalması bağlamında Siyonizme kısıtlı olarak destek verebileceğini açıklamış, Almanya, Filistin'de Yahudi kolonizasyonlarının ancak Osmanlı İmparatorluğu'nun izni dahilinde olması gerektiğini bildirmiştir. Vatikan, Yahudilerin Filistin'e göçlerine engel olamayacaklarını ve Siyonist hareketi takdir etmelerinin de mümkün olmadığını dile getirmiştir. İlk olumlu adım İngiltere'den gelmiş, hükümetin *"Yahudi ırkının durumunun iyileştirilmesine yönelik iyi hesaplanmış tüm tasarılarla"*[322] ilgileniyor olduğu belirtilmiştir.

İşaret edilmelidir ki Yahudi Devleti'nin kurulması ve Filistin'in şekillendirilmesindeki en önemli rollerden biri şüphesiz İngiltere'nindir. *"Filistin'in geleceği hakkında iki belirleyici gerçek vardır; Balfour Deklarasyonu ve Filistin'in İngilizler tarafından işgali*."[323] 1915 yılının başlarından itibaren Siyonist Chaim Weizmann (1874-1952) var gücüyle, önde gelen İngiliz politikacıların Siyonist harekete destek olmaları için çalışmıştır. 1917 yılında Filistin'de bir Yahudi Devleti kurulması için İngiliz Hükümeti ile uzun görüşmelerde bulunmuştur. Ardından Siyonist hareketin en büyük başarılarından biri gerçekleşmiştir. 2 Kasım 1917 günü "Balfour Deklarasyonu" ile İngiltere Filistin'de bir Yahudi Devleti kurulmasını destekleyeceğini

[320] Attias ve Benbassa, s. 197.
[321] Göze, s. 19.
[322] Boyer, s. 112-114.
[323] Shapira, **Land and Power**, s. 83.

ilan etmiştir. Bakan Balfour, bu bildiriyi İngiltere Yahudi cemaatinin başı olan Lord Rothschilde'a bir mektup aracılığı ile bildirmiştir.[324]

Bu deklarasyon ile İngiltere, Filistin'de yerli nüfusun varlığına rağmen Yahudi halk için ulusal bir yuva kurulmasının kolaylaştıracağını taahhüt etmiştir. 1917 yılında Osmanlı Devleti'nin hakimiyetinden çıkarak İngiltere'nin söz sahibi olduğu Filistin'e Yahudi göçünün önündeki engeller de kısmen kaldırılmıştır. Buna paralel olarak 1917 ile 1920 arasında Siyonist hareket çok büyük değişime uğramış, ulusal bir özgürlük hareketi iken global bir ağ oluşturup, büyük güçler ve uluslarası hukuk tarafından tanınan bir harekete dönüşmüştür. 1919 yılında Mekke Şerifi Hüseyin'in oğlu olan Faysal, Basra Körfezinden Akdeniz'e kadar olan bölgede bir Arap Devleti kurulması ve bu devletin başkanı olmak şartı ile C. Weizmann ile Filistin'de bir Yahudi devletinin kurulması konusunda uzlaşmıştır. Bu uzlaşmada her iki taraf da Filistin'de dini ibadet yerlerinin korunması ve bireylerin dini özgürlüğünün muhafaza edileceği sözü vermiştir.[325] Aynı zamanda bu yıllarda toplumun dindar kesiminde Mesih'in geleceğine dair umutlar kuvvetlenmiştir.[326] Filistin'in 1922 yılında İngiliz mandası olması Yahudilerin İsrail Devleti'nin kurulmasına kadar bir geçiş dönemi yaşamalarını olanaklı kılmıştır. Yahudiler, bu geçiş döneminde bölgedeki durumlarını ıslah etmiş ve niteliksel ve niceliksel açıdan güçlendirmiştir. Bu süre zarfında onlar İngilizler tarafından korunmuş, yönetim tecrübesi kazanma imkanına kavuşmuşlardır. Bu açıdan değerlendirilirse, İngiliz desteği ve koruması olmadan Filistin'deki Siyonist devlet kurma projesinin ilerlemesinin imkansız olduğu söylenebilir.[327]

1947 yılında BM, Filistin topraklarının %57'si Yahudi, % 43'ü Arap kontrolünde olacak şekilde bölüştürme kararını açıklamıştır.[328] 1948 yılına kadar Yahudiler Filistin topraklarının %7'sini ele geçirmiştir ve aynı yılın mayıs ayında İngiltere manda yönetimini bitirerek Filistin'den çekilmiştir. 14 Mayıs 1948 günü

---

[324] Sharon, s. 280. Bildiriyi İtilaf Devletleri ve Amerika Birleşik Devletleri desteklemiştir. Akşin, s.302.

[325] Denis Ojalvo, "**Ortadoğu Sorununun Yakın Tarih Cemaziyülevel'i**", Şalom Gazetesi, 09.12.2009. http://www.salom.com.tr/arsiv/haber-71983-ortadogu_sorununun_yakin_tarih_cemaziyulevveli.html (erişim tarihi: 25.04.2019)

[326] Shapira, **Land and Power**, s. 84,85

[327] Zachary Lockman, "Land, Labor and the Logic Zionism: A Critical Engagement with Gershon Shafir", **Settler Colonial Studies**, C. 2, S. 1, 2012, s. 22.

[328] Birleşmiş Milletler Filistin'i üçe bölme planı yapmıştır. Halkının Arap ve Yahudilerden oluşacağı bir Yahudi bölgesi, halkının sadece Araplardan oluşacağı bir Arap bölgesi ve Kudüs ve çevresinden oluşacak uluslararası bir bölge. Bk. Akşin, s. 305-306.

"*İsrail Bağımsızlık Bildirgesini*" okuyan David Ben–Gurion "İsrail Devleti'nin" kurulduğunu ilan etmiştir. Böylece Siyonizmin en başından beri hedeflediği Yahudilere ait ulusal ve bağımsız bir devlet kurma amacı başarıya ulaşmıştır.

Siyonistler, devleti kurabilme hedefleri kapsamında kendi kutsal tarihleri olarak adlandırdıkları Tanah metinlerine defalarca başvurmuşlardır. Buna paralel olarak Siyonistlerin büyük kısmı için ve Ben Gurion'un da vurguladığı gibi; Tanah, *"yenilenmiş Yahudi devletinin kuruluşundaki ortak paydadır*."[329] Ayrıca dindar Siyonistlerin ve Siyonist hahamların düşüncesine göre devleti kurabilmiş olmaları Tanrı'nın kendilerinden razı olduğunun bir göstergesidir. Rabbi Kook'un takipçileri olanlar için kurdukları devlet, mesihi İsrail krallığının yeryüzündeki ifadesi olmuştur. Bu başarı aynı zamanda dindarlar için Mesihi çağda yaşadıklarının ve Siyonizmin Mesihi bir hareket olduğunun somut, elle tutulan delilidir.[330] Ancak devletin mesihi çağ ile bağdaştırılmış olması Siyonistlerin İsrail'i tarihin sonunda kurulacak eskatolojik bir devlet olarak gördükleri anlamına gelmemektedir. Onların düşüncesinde İsrail Devleti, Yahudiler için büyük bir başlangıcı ve tarihe egemen bir şekilde dönmelerini simgelemektedir. Üstelik Ben Gurion gibi önemli siyasiler Kitab'ı Mukaddes ülkesinin fethini yeniden gerçekleştirdiklerine ve Davut'un Krallığını model alarak bir devlet kurduklarına inanıyordu. Hatta Ben Gurion'a göre; kurdukları yeni İsrail, III. Tapınak kralllığıydı.[331]

III. SİYONİZMİN TÜRLERİ

Siyonizmin oluşum sürecinde toplumun farklı kesimlerinden ve mercilerinden destek alması iç bölünmelere sebep olmuş ve bu fraksiyonlar nedeniyle çeşitli Siyonizm türleri meydana gelmiştir. Siyonizm, felsefesini kurgulayanların birikimi ve dünya görüşüyle direkt ilişkili olarak bazen siyasi bir ideoloji bazen dini bir amaç bazen de kültürel bir olgu gibi farklı şekillerde tezahür etmiş ve bununla bağlantılı olarak da değişik algıları muhatap almıştır. Aralarında biçim ve görüş farklılıkları olmasına rağmen tüm Siyonizm çeşitleri hedef odaklı olarak daima tek bir ortak payda etrafında

[329] Attias ve Benbassa, s. 210.
[330] Avineri, **The Making of Modern Zionism**, s. 30.
[331] Sand, s. 39-40.

toplanmışlardır. Bu ortak hedef; "Filistin'de bağımsız bir Yahudi devleti kurmak" olmuştur.

Dini, Siyasal, Liberal, Kültürel, Sentetik, Pratik, Sosyalist gibi birçok çeşiti bulunan Siyonizmin başrolünde eylemci özelliğiyle Siyasal Siyonizmin olması yadsınamaz bir gerçekliktir. Ancak diğer Siyonizm çeşitlerinin varlığı ve yan rollerde olmaları ideolojinin, Yahudi toplumunun hemen her hücresine nüfuz etmesini yardımcı olmuştur. Örneğin; çoğunluğu Rus Yahudilerinden oluşan ilk aliyalardaki Yahudiler; sosyalizme olan yakınlıklarını, emek ve sınıf dayanışmasını kibutzlarda göstermişlerdir. İsrail'in kurulum aşaması için oldukça önemli olan bu aliyalar, Siyonizmin çeşitleri arasındaki en marjinali olan "İşçi-Sosyalist Siyonizminin" oluşmasına neden olmuşlardır. Bir başka örnek ise Rusya Yahudilerinden; asker geçmişi olan Yahudi lider Vladimir Jabotinsky'nin şekillendirmiş olduğu Revizyonist Siyonizmdir. Jabotinsky'e göre Siyonizmin hedefi tamamen milli karakterler üzerinde bir Yahudi Devleti kurmak olmalıydı ve bu hedef içinde askeri yöntemler kullanılmalıydı. Siyonizm bu gibi fikir ayrılıkları veya birleşmeleri ile birçok dala ayrılmıştır.

A. SİYASAL SİYONİZM

Siyonizm, ismini Tanah'ta geçen Siyon teriminden alarak İsrail'de bir Yahudi devleti kurmak amacıyla XIX. yüzyıl sonlarında ortaya çıkmış olan siyasi bir harekettir. Siyonizm, geniş anlamda Arz-ı Mev'ud dışında yaşayan Yahudileri Filistin'de toplayıp orada bağımsız bir Yahudi devleti inşa etme ideolojisi olarak açıklanabilir. Siyonizmin kurucusu olarak Theodor Herzl kabul edilse de birinci bölümde belirtildiği gibi Herzlden daha önce Siyonizm düşüncesinin alt yapısını oluşturmaya başlayan önemli şahsiyetler vardır. Bu kimselerden farklı olarak Theodor Herzl, Siyasal Siyonizm akımını başlatırken Batı toplumuna alışmış ve entegre olmuş olan o devirde Almanya ve Avusturya'da tahsil gören Max Nordau, Max Bodenheimer, Otto Warburg ve David Wolfson gibi eğitimli gençlerin desteğini görmüştür. Siyasal Siyonizm kurulduktan sonraki süreçte Chaim Weizmann, Leo Motzkin, Berthold Faibel, Menachem Usiskhin,

Yechiel Zlenov, Nahum Sokolov ve daha birçok Doğu Avrupalı şahsiyet Theodor Herzl'e katılmıştır.[332]

Siyasal Siyonizmin "kurucu babaları" olarak telakki edilen Yahudilerin dini eğilimleri olmamakla beraber XIX. yüzyılda Avrupa milliyetçiliğine benzer şekilde zuhur eden Yahudi yurdu isteği aslında Yahudilerin varlığını etnik ve belirli bir toprakla sınırlandırarak normalleştirmeyi hedefleyen düşünce yapıları vardı. Kimi araştırmacılara göre Siyasal Siyonizm düşüncesi Batı Avrupa kültürüne açık olan Yahudilerin öncülüğünde Batı Avrupa Yahudilerinin kültürel olarak dejenere olmaları ve Doğu Avrupa Yahudilerinin kendi mahallelerinde baskı altında yaşamalarına karşı bir alternatif sunmuştu.[333] Fransa'da Yahudilerin özgürleştirilmeleri ve antisemitizmin bertaraf edilmesi meselesinde başarısız olunmasıyla doğan Siyasal Siyonizm düşüncesi devlet ve göç konularına dikkat çekerek İsrail devletinin kurulmasında ana temellerden birisi olmuştur.[334]

Siyasal Siyonizm, Siyonizm ideolojisini amacına ulaştırmak için güdülen Siyonist emellerin nev-i şahsına münhasır yöntemini savunan bir Siyonizm tipidir. Araştırmacıların yaygın kanaatine göre Siyasal Siyonizm sadece ideoloji değil aynı zamanda dünya organizasyonu hareketiydi.[335] Siyonizmin ortaya çıkışından sonra farklı yorumlar ve yöntemler benimseyen diğer Siyonizm tipleri arasında temayüz etmiş olan Siyasal Siyonizm idealini gerçekleştirmek için siyasal aksiyon ve diplomasiye önem vermiştir. Kimi araştırmacılara göre Siyasal Siyonizmin diğer Siyonizm formlarını kendisinde toplayan bir şemsiye mahiyetindeydi.[336] Bazılarına göre de Siyasal Siyonizmin doğuşu sadece mevcut grupların coşkusunu etkilemekle kalmamış, aynı zamanda eski üyelerini geri getirme noktasında fayda sağlamıştır.[337] Bazı araştırmacıların zikrettiği gibi Siyasal Siyonizmin en karakteristik özelliği Yahudiliği

[332] Raphael Falk, **Zionism and the Biology of Jews**, Cham: Springer, 2017, s. 56-57.
[333] Smith, "Siyasal Siyonizm: Bir Yahudi Eleştirisi", s.239.
[334] Ulutaş ve diğerleri, s. 16.
[335] Hyman Lumer, **Zionism: It's Role in the World Politics**, New York: International Publishers, 1973, s. 11.
[336] Julie S. Roppestad, **The Judge and the President: How the American Zionist Movement Began**, Universite Oslo, 2015, Yayınlanmamış YL tezi, s. 4.
[337] Ben Halpern ve Jehuda Reinharz, **Zionism and The Creation of a New Society**, Oxford: Oxford University Press, 1998, s. 102.

bir din olarak değil, her şeyden evvel onu bir milliyet olarak telakki etmesidir.[338] Theodor Herzl başta olmak üzere Siyasal Siyonistler Yahudiliği bir din olarak savunanlara karşı çıkmışlar ve Yahudileri her şeyden evvel "halk" olarak tasvir etmişlerdir.[339]

Siyasal Siyonizmin kurucularından en etkili şahsiyetlerden birisi Leon Pinsker olmuştur. Hatta birçok araştırmacıya göre Pinsker, Siyasal Siyonizmin teorik temellerini açıkça ortaya koyan ilk kişidir.[340] Ona göre Yahudiler tıpkı tüm insanlar gibi devlet kurmaya ihtiyaç duyup bunu hak etmektedirler.[341] 1881'de Rusya'da Çar II. Aleksandr'ın iki yüz kadar köy ve şehirde başlattığı katliamdan sonra Pinsker Rusya'dan ayrılıp Batı ve Merkezi Avrupa'ya giderek ulus devlet ve Yahudi toplumu hakkında yeni düşüncelerini geliştirmeye odaklanmıştır.[342] Pinsker düşüncelerini, "Auto Emancipation" yani "Kendi kendini özgürleştirme" başlıklı çalışmasıyla dile getirmiştir. 1881 yılında Rusya'da gerçekleşen pogromdan bir yıl sonra kaleme aldığı bu yazısında Pinsker asimilasyonun başarısız olduğunu belirtirken Yahudilerin ulus olarak kendilerini özgürleştirmeleri konusunda istekte bulunmuştur.[343] Siyasi Siyonizmi kurgulayan ilk kişi Pinsker olmasına rağmen Herzl bu bağlamda tüm zaman ve mekanlarda daima Siyonizmin kurucusu olarak kabul edilerek ön planda yer almıştır.

Siyonizmin kurulmasına giden yolda Theodor Herzl'in Yahudilerin Avrupa'da karşılaştıkları olayları okuması ve çözüm arayışına girmesi önemlidir. Üniversite yıllarında antisemitizmle karşılaşan Theodor Herzl Eugen Dühring'in yazılarında ırkçılığa dair söylemleri müşahede etti. Paris'e gittiğinde yine antisemitizme tanıklık etti. Yahudi Sorunu'nu oldukça önemli bir mesele olarak gören Herzl, Yahudilerin çaresizce asimile olduklarına dikkat çekmiştir. Theodor Herzl, Viyana'da Yahudilere karşı küçük bir pogromdan bahsetmiş ve burada Yahudilere küfürler edilerek saldırıldığını zikretmiştir.[344] Herzl'i Siyonist düşüncelere iten en temel olayın Dreyfus Vakası olduğu bilinmektedir. Bu olay Herzl'in düşüncesinde büyük bir değişim

[338] Roger Garaudy, **İlâhî Mesajlar Toprağı Filistin**, Cemal Aydın (çev.), İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, 2011, s. 203.
[339] Garaudy, **Siyonizm Dosyası**, s. 18-19.
[340] Achad Ha-Am, **Pinsker and Political Zionism**, Londra: The Zionist, 1916, s. 7.
[341] Troy, s. 3.
[342] Klausner,"Leon Pinsker" s. 173.
[343] Michael Brenner, s. 215.
[344] Boyer, s. 82-83.

meydana getirmiştir. Nitekim Herzl'in 1899 yılında *North American Review* adlı dergide yayımlanan makalesinde "*Beni Siyonist yapan Dreyfus Davası idi*" şeklinde bir ifade geçmektedir.[345]

Theodor Herzl'in Siyonizm anlayışı siyasi bir yapı arz ediyordu. Onun Filistin dışında Arjantin ve Uganda'yı da alternatif olarak görmesi ve bu ülkeler arasında görünürde bir fark olmadığını söylemesi de bu tezi doğrulamaktadır.[346] Theodor Herzl, Siyasal Siyonizmin amacını Yahudi halkının Filistin'deki vatanlarında yasal olarak emniyetlerinin sağlanması ve açıkça tanınması şeklinde telakki etmektedir.[347] Bu görüşleri doğrultusunda onun eski Siyonist görüşlerle yeni "Siyasal Siyonist" ideolojisini harmanlayarak Siyonizmi yeniden yapılandırmış olduğunu söylemek mümkündür.[348] Herzl'in antisemitizme karşı ortaya attığı çözüm önerisi, antisemitizmin meydana getirdiği negatif atmosferi kullanmak ve doğuracağı zararlardan kurtulmak için bir devlet kurmak olmuştur.[349] Herzl'e göre ideallerini gerçekleştirmesinin en önemli yolu diplomasiydi.

Theodor Herzl'in Siyasal Siyonizm düşüncesi, Yahudi ulusal yurdunun uluslararası hukuk tarafından garanti alınmasının zorunluluğu üzerinde durmuştur.[350] Siyasal Siyonizmin olmazsa olmazı olan diplomasiye verilen önem bu düşüncenin doğmasından hemen sonra fiiliyatta kendisini göstermiştir. Bürokrasiye olan hakimiyetiyle birçok önemli diplomat ile görüşmeyi başaran Herzl, Almanya ile yakınlaşmayı isteyip Almanya'nın Viyana büyükelçisi Eulenbourg vasıtasıyla Kayzer II. Wilhelm ile 1898 yılında görüşme imkanı bulmuştur. Alman himayesinde imtiyazlı bir şirket kurması teklifini Kayzere sunan Herzl Siyonizmin İngiltere, Fransa ve Rusya karşısında Almanlara fayda sağlayacağını belirtmiştir. Bunun üzerine II. Abdülhamid'in saygısına mazhar olmuş olan Kayzer, Herzl'e *"Tek kelimeyle Sultan'dan ne isteyeceğimi söyle!"* demesi üzerine Herzl, *"Benim Alman himayesinde imtiyazlı*

---

345 Israel Cohen, **Theodor Herzl: Founder of Political Zionism**, New York: Thomas Yoseloff, 1959, s. 67.
346 Roppestad, **The Judge and the President**, s. 4.
347 Medoff ve Waxman, **Historical Dictionary of Zionism**, s. 161. Troy, s. 11-12.
348 Halpern ve Reinharz, s. 101.
349 Smith, "Siyasal Siyonizm: Bir Yahudi Eleştirisi", s. 241.
350 Chaim Gans, **A Just Zionism: On the Morality of the Jewish State**, Oxford: Oxford University Press, 2008, s. 46.

şirketimi" şeklinde cevap vermiştir.[351] Theodor Herzl devrin Osmanlı Sultanı II. Abdülhamid ile irtibat kurarak Filistin'de toprak talebinde bulunmuşsa da bu teklif Sultan tarafından kat'i suretle reddedilmiştir.[352] Siyonizm tarihinde Herzl'in en önemli başarısı I. Siyonist Kongre'yi düzenlemesi olmuştur. Bu organizasyon ağustos 1897'de iki yüzden fazla delegenin katılımıyla İsviçre'nin Basel şehrinde toplanmış ve neticesinde Dünya Siyonist Örgütü (World Zionist Organization) kurulmuştur. Basel'de gerçekleşen bu I. Siyonist Kongresi'nin amacı "Yahudi halkının toplumsal olarak tanınması ve Filistin'de yasal olarak güvenliklerini sağlamak" olarak belirlenmiştir.[353] Herzl, bu kongre ile nitelikli bir organizasyona imza atmış olduğuna kanaat getirmiş olmalı ki, günlüğüne "*Ben Basel'de Yahudi devletini tesis ettim…*" ifadesini düşmüştür.[354]

Siyasal Siyonizmin kurucusu olan Theodor Herzl, Cecil Rhodes (1853-1902) adlı Anglo-sakson ırkını ilahi bir planı tatbik etmek için beşeri evrimin en ileri noktasında gören ve mirasını bıraktığı Britanya İmparatorluğu'na dünyaya yayacak olan bir şirketin kurulmasını vasiyet eden şahsiyetin faaliyetlerinden etkilenmişti. Cecil Rhodes'in başında bulunduğu İngiliz Güney Afrika İmtiyazlı Şirketi'ne İngiltere başbakanı Lord Salisbury tarafından 1889 yılında verilen ayrıcalıkların önemini gören Herzl, onun bu stratejisini sömürgeci devletlerin rekabetini kullanmak suretiyle Ortadoğu'ya uyarlamak istemiştir.[355] Bu amaçla 1902 yılında Herzl, Rhodes'e mektup gönderip kendisinden himaye ve destek talep etmiştir. Nitekim o devirde Osmanlı İmparatorluğu'nu yıkarak topraklarını ele geçirmek için kıyasıya bir mücadele içerisinde olan sömürgeci Avrupa devletlerinin bu emellerinin farkında olan Herzl, İngiltere'ye onların himayesi altında imtiyazlı bir şirket kurma teklifini sunmuştur. Bunun yanı sıra 1903 yılında Britanya Hükümeti kendisine Uganda'da özerk yönetim için yerleşme önerisinde bulunmuştur.

Siyasal Siyonizm XX. yüzyıla girerken sadece şehirler inşa edip koloniler kurmak suretiyle değil aynı zamanda Yahudi sermayesinin Filistin topraklarında

---

[351] Garaudy, **İlâhî Mesajlar Toprağı Filistin**, s. 241-242.
[352] Karaman, "Siyonizm", s. 330.
[353] Troy, s. 13-14.
[354] Göze, s.129.
[355] Garaudy, **İlâhî Mesajlar Toprağı Filistin**, s. 234.

Siyonist projelere harcanması yolunda da adımlar atmaya başlamıştır.[356] Göç yanlısı Siyonistler Filistin'de koloni faaliyetlerinin neticesinde devrimsel değil evrimsel süreçle devletin kurulması gerektiğini savunduğu için Siyasal Siyonizmi ütopik olarak nitelendirmişlerdir.

C. KÜLTÜREL SİYONİZM

Kültürel Siyonizm Ahad Ha'am (1856-1927), Moses Hess ve Peretz Smolenskin gibi şahsiyetlerin öncülük ettiği bir akım olup bazıları tarafından *Ruhanî Siyonizm* olarak da adlandırılır.[357] Kültürel Siyonizmin öncüsü Ahad Ha'am olsa da savunucuları arasında Eliezer Ben Yehuda (1858-1922), Hayyim Nahman Bialik (1873-1934), Micah Joseph Berdichevski (1865-1921) ve Martin Buber (1878-1965) gibi önemli şahsiyetler de yer almıştır. Ekseriyetle Doğu Avrupa'da yaşayan ve büyük baskılara maruz kalmış olan Yahudiler tarafından savunulan Kültürel Siyonizm, Filistin coğrafyasında kendi ihtiyaçlarını karşılayabilecek yerleşim yerleri oluşturmak ve bu coğrafyada kültürel olarak bir yeniden doğuş yaşanması gerektiği prensibini savunan bir düşüncedir.[358]

Kültürel Siyonizm, ünlü Rusya Yahudisi müstear adı Ahad Ha'am olan Asher Zvi Ginsberg tarafından ortaya atılmıştır. Theodor Herzl'in görüşüne eleştiride bulunan Ahad Ha'am, Siyonizmi, Yahudi Kültürel Rönesansını gerçekleştirmek için bir araç olarak tasvir etmiştir. Yine o, Herzl'in benimsediği görüşün Yahudilikle hiçbir alakası olmadığını ve seküler olan bu düşüncenin ancak asimilasyonun farklı bir versiyonu olduğunu iddia etmiştir. Ahad Ha'am Siyasal Siyonizmde manevi hiçbir yön olmadığından dolayı bu hareketi tenkit etmiş ve göçlerin niceliğinden ziyade niteliğine dikkat edilmesine vurgu yapmıştır. Keza Ha'am, Yahudilerin ancak manevi bir kudrete ulaşmaları halinde Filistin topraklarında başarıyla yerleşebileceklerine inanmıştır. Kültürel Siyonizmin savunucuları Yahudi gelenek ve görenekleri ile yabancı etkilerden bağımsız yeni bir Yahudi kimliği hassasiyeti yaratmayı istemişlerdir. Filistin projesinin ekonomik ve siyasi fikrini reddeden bu kesim Siyonistler yalnızca "kültürel merkez

[356] Ilan Pappe, **Modern Filistin Tarihi**, Nuri Pulimer (çev.), Ankara: Phoenix, 2007, s. 65.
[357] Medoff ve Waxman, **The A to Z of Zionism**, s. 60.
[358] Ulutaş ve diğerleri, s. 16-17.

temelli" projeyi kabul etmişlerdir. Onlara göre bu kültürel merkezde Yahudilerin kendi hassasiyetleri ve özel rol oynamaları gerekiyordu.[359]

Kültürel Siyonizm, kendisini Siyasal Siyonizmden farklı bir ses olarak tanımlamıştır. Nitekim Siyasal Siyonizm diasporadaki Yahudiler'in öz vatanlarına dönmesiyle Filistin'de siyasal bir özerkliği hedeflerken Kültürel Siyonizm başta Ahad Ha'am ve Martin Buber gibi öncülerin de vurguladığı gibi Yahudi milli kültürü problemine odaklanmaktadır.[360] İşaret edilmelidir ki Ahad Ha-am'ın amacı ulus-devlet anlayışına değil Yahudilerin yaratıcılığına ve bilinçlenmesine hizmet etmekti. Bu sebeple Kültürel Siyonizm, Yahudiler arasında eğitim faaliyetlerine önem verilmesi üzerinde durmuştur. Ahad Ha'am'ın düşüncesinde dil, kültür ve tarih alanlarında eğitim ve öğretim önemli unsurlardı.[361] Ayrıca ona göre Yahudi eğitiminin modernleşmeye ihtiyacı vardı. Yeni okulların seküler olmasını ve Yahudi gençler için Yahudi atletik ve spor kulüpleri kurulmasının gerektiğini vurgulamıştır.[362]

Bu akıma göre Filistin yurdundaki yeniden doğuş diasporadaki Yahudi yaşamını da canlandıracak ve böylelikle Yahudi ahlak ve değerlerinin etrafında bir Yahudi kimliği ortaya çıkabilecekti. Ahad Ha'am bu kültürün ve bu kimliğin oluşturulmadan devletin kurulma fikrine karşı çıkmıştır.[363] "*Lo Zeh ha-Dereh"* adlı makalesinde Ahad Ha'am Siyonizmin İsrail'de acil bir şekilde bir devlet kurma isteğini ağır bir dille tenkit ederek Filistin'de amacına uygun bir yerleşim kurmak için eğitimi hararetli bir şekilde savunmuştur.[364] XX. yüzyılın başlarına gelindiğinde ise Ahad Ha'am İsrail topraklarında bir "ruhani merkez" kurma konusunu gündeme getirmiştir.[365] Kurulacak olan Yahudi devletinin temelinin Yahudi halkının gönlünden geçmesi gerektiğine inanan Ahad Ha'am Filistin'deki maneviyatı güçlü Yahudi topluluğunun diğer bölgelerdeki Yahudilere örnek olarak bir uyanışa vesile olacağını düşünmüştür.[366]

---

[359] Medoff ve Waxman, **The A to Z of Zionism**, s. 60.
[360] Noam Pianko, **Zionism and the Road Not Taken**, Bloomington: Indiana University Press, 2010, s. 16.
[361] Troy, s. 103.
[362] Fred Skolnik ve Michael Berenbaum, "Zionism", **Encyclopaedia Judaica**, C. 21, Second Edition, Jerusalem: Keter Publishing House, 2007, s. 549.
[363] Ulutaş ve diğerleri, s. 17.
[364] Alter Hilewitz, "Ahad Ha'am", **Encyclopaedia Judaica**, C. 1, Second Edition, Jerusalem: Keter Publishing House, 2007, s. 525.
[365] Gans, s. 53.
[366] Troy, s. 103.

Akımın destekçileri, IV. Siyonist Kongresi'nde geçmiş kongrelerde etkisiz kalan çözümler üzerine odaklanmış ve Yahudilerin manevi olarak durumunu güçlendirmeyi hedeflemişlerdir.[367] Ayrıca Kültürel Siyonistler Siyon'da sadece bir Yahudi toplumu odaklı, İbrani dili ve edebiyatı vasıtasıyla ulusal ahlakın yeniden canlanmasını ummuşlardır.[368] Kültürel Siyonizmin önde gelen şahsiyetleri İbranice dilinin Yahudi ulusal bilinçlenmesine katkı sağlayacağını düşünmüşlerdir.[369]

Birçok araştırmacıya göre Kültürel Siyonizm düşüncesinin doğuşu temel olarak retorik bir hareket olmuş ve sadece Siyonist hareketi etkilemekle kalmamış aynı zamanda Yahudi devletinin sorunları hakkında muhtelif öngörüler belirtmiştir.[370] Dolayısıyla Siyonizm Hareketi'nin doğuşundan itibaren ideolojinin gelişimi ve tarihi seyrinde Kültürel Siyonizmin büyük bir etkisi olduğunu söylemek mümkündür. Hatta bu etkinin bugün de devam ettiğini savunan araştırmacılar mevcuttur. Mesela yapılan bir araştırmaya göre Kültürel Siyonizmin yansıması bugün başta İsrail ve Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere dünyanın hemen her yerinde görülmektedir. Özellikle Amerikan Yahudileri olmak üzere diaspora Yahudileri tarafından Kültürel Siyonizm benimsenen bir ideoloji haline gelmiştir.[371] Kültürel Siyonizmin bir uzantısı olarak ortaya çıkan *Amerikan Kültürel Siyonizmi* düşüncesi de Filistin'de Yahudi ulusal merkezinin ortaya çıkmasının ve bunun da diaspora üzerinde manevi ve entelektüel etkisinin önemini vurgulamaktadır.[372]

C. REVİZYONİST SİYONİZM

Revizyonist akım da Siyonizmin türlerinden biridir. Bu akım görece radikal tutuma sahip olup daha çok Rusya Yahudileri arasında ortaya çıkmıştır. Hareketin kurucusu ve lideri ünlü Yahudi gazeteci Vladimir Zeev Jabotinsky (1880-1940) olmuştur. Rusya'nın çeşitli bölgelerindeki Yahudilerin yaşadıkları pogromlar onun Yahudi sorununuyla yakından ilgilenmesine sebep olmuş ve bunun bir sonucu olarak

[367] Halpern ve Reinharz, s. 107.
[368] Halpern ve Reinharz, s. 258.
[369] Jacques Kornberg, **At the Crossroads: Essays on Ahad Ha-Am**, New York: State University of New York Press, 1983, s. 13-14.
[370] Stutzman**,** s.153-154.
[371] Troy, s. 267.
[372] Evyatar Friesal, "American Zionism and American Jewry: An Ideological and Communal Encounter", **American Jewish Archives**, C. 40, S. 1, 1988, s. 10.

Siyonist harekete katılmıştır. Jabotinsky, Jöntürklerin iktidara gelmesiyle 1909'da İstanbul'da Rus gazetesi muhabiri olarak çalışmaya başlamış, bu sırada Dünya Siyonist Örgütü tarafından İstanbul'da Siyonist neşriyat yapmak üzere görevlendirilmiştir.[373]

Revizyonist-Siyonist hareketin temel gayesi Ürdün Nehri'nin iki yakasını kapsayacak şekilde bir İsrail Devleti kurmaktı. Devlet kurma gayeleri bir olsa da, Revizyonist Siyonizmin kurucusu olan Jabotinsky ile Herzl'in ideolojileri arasında farklar vardır. Herzl ve takipçileri Osmanlı Devleti ile karşılıklı menfaatler ilkesi doğrultusunda iyi geçinmekten yana tavır sergilerken, Jabotinsky büyük Avrupa devletleriyle işbirliği yaparak savaşta Osmanlı Devleti'nin karşısında durmayı Siyonist düşüncenin bir gereği olarak görmüştür. Nitekim Jabotinsky'nin Filistin'i Osmanlı Devleti'nden koparmak için Britanya'nın yanında savaşacak bir Yahudi Lejyonu kurma kararı Dünya Siyonist Örgütü'nde ön plana çıkmıştır.

Jabotinsky, Doğu ve Orta Avrupa'daki genç Yahudileri bir araya getirerek Revizyonist-Siyonist hareketini kurgulamıştır. Revizyonistler, vaat edilmiş topraklarda Yahudi devletini kurmak için Britanya hükümetine gösteriler düzenlemiş, toplu dilekçeler yazmış ve Filistin topraklarında Yahudi çoğunluğu oluşturabilmek için kitlesel göçleri düzenlemişlerdir. Jabotinsky, "*Demir Duvar*" adlı makalesinde, Araplarla anlaşmaya gidilecek tek yolun mevcut olduğunu bunun da siyasal ve silahlı savunma olduğunu ifade etmiştir. Jabotinsky'nin Demir Duvar politikası Yahudi devletinin inşası ve Yahudi-Arap ilişkilerinin seyri üzerinde her zaman etkili olmuştur.[374] Jabotinsky'nin, Siyonist yerleşimciliğin bir sömürge ve işgal faaliyeti olduğunun farkında olduğu, bu yüzden de politikasını Araplarla uzlaşma ile değil onlara karşı güç kullanma şeklinde belirlediğini söylemek mümkündür. Jabotinsky'nin Araplara karşı sert tutumlara sahip olan "Demir Duvar" stratejisi şu şekilde özetlenebilir: Yahudiler Arap düşmanı değildir. Arapları Filistin'den sürmek mümkün değildir. Ancak Araplarla eşit şartlarla bir arada yaşamak, onların Siyonizme karşı olan tutumlarına bağlıdır. Araplar, Filistin'de Yahudi çoğunluğunu kabul etmeli ve Yahudilerle gönüllü olarak anlaşmaya varmalıdır. Arapların Siyonistlere karşı iyi

[373] Mahmut Salihoğlu, "Jabotinsky, Siyonizm ve Osmanlı Devleti", **Osmanlı'dan Günümüze Filistin Sempozyumu**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, Dizi 8, S. 8, 2013, s. 1-2.
[374] Avi Shlaim, **The Iron Wall: Israel and the Arab World**, New York: W.W Norton, 2001.s. 12.

düşünceler beslemeyeceği açıktır. Onlar yabancıların topraklarına yerleşmesine izin vermemek için direneceklerdir. Araplar, Yahudi kolonizasyonunu gönüllü olarak kabul etmeyeceklerine göre, bu ancak yerli halkın delip geçemeyeceği demirden bir duvar ile mümkün olacaktır.[375]

Jabotinsky, İsrail Devleti'ni Arap topraklarında kolonyal, sömürgecilik işgal sistemi ile kurabileceklerinin farkında olmuş ve bu işgali meşrulaştırmanın fikri zeminini oluşturmaya gayret etmiştir. Ona göre, Yahudilerin bir devlete ihtiyaçları vardır ve bu devlet Yahudilere Tanrı tarafından vaat edilen kutsal topraklarda kurulmalıdır. Dolayısıyla Yahudi halkının Filistin'e dönmesi ve orada bir devlet kurması en doğal haktır. Keza Yahudilerin bir devletleri olmadan Yahudi sorununun çözülmesi de mümkün değildir. Ancak Yahudiler bu kutsal topraklarla yetinmek zorunda değillerdir. Jabotinsky'e göre devleti olmayan Yahudilerin bir devlet kurmaları meşru ise işgal de meşrudur ve zaten bu yolda işgal de kaçınılmazdır. Zira Arapların topraklarını Yahudilere vermeyecekleri açıktır. Bunun için gerekirse Arap halkına en sert şekilde müdahale edilmelidir. Çünkü Filistinliler bölük pörçük, barbar ve uygarlaşmamış bir Arap kabilesinden başka bir şey değillerdir ve o topraklarda bir Filistin Devleti de yoktur. Bu yüzden onun düşüncesinde Yahudilerin bu toprağı sahiplenmesi bir sorun teşkil etmez. Üstelik Siyonizm, bu geri kalmış bölgeye güçlü bir ekonomi, modern bir uygarlık, adalet ve demokrasi getirecek, bölgede adalete dayalı bir sistem inşa edecektir.[376] Jabotinsky, bu fikirleri doğrultusunda askeri örgütlenmeye önem vermiş, 1923'te genç askeri örgüt Betar'ı kurmuş, 1931'de Haganah örgütünden bölünen İrgun'un (Milli Savunma Örgütü) temellerini atmıştır. 1939 yılında Jabotinsky ve takipçileri Filistin'de geçici Yahudi hükümeti kuracaklarını ilan etmek üzereyken II. Dünya Savaşı başlamış dolayısıyla bunu gerçekleştirememişlerdir.[377]

Vladimir Jabotinsky, her tarafı Araplarla çevrili bir İsrail Devleti'nin kurulmasının getireceği zorlukların da farkında olmuştur. Ona göre Yahudi işgalinin dünya nezdinde meşrulaştırılması önem arz etmiştir. Bunun için atılması gereken en

---

[375] Salihoğlu, "Jabotinsky, Siyonizm ve Osmanlı Devleti", s. 6-7.

[376] Guy Bajoit, "Siyonizm ve Emperyalizm", Türkkaya Ataöv (çev.), **Siyonizm ve ırkçılık**, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Yayınları, 1982, s. 146-147.

[377] "Ze'ev (Vladimir) Jabotinsky", http://www.jabotinsky.org/Site/content/t2.asp?Sid=10&Pid=123 (erişim tarihi: 28.07. 2017)

önemli adım, Arap ve Müslüman olmayan güçlü Batılı imparatorlukların desteklerini sağlamaktı. Böylelikle onlar manda döneminde Britanya'nın, İsrail Devleti kurulduktan sonraki dönemde ise yeni süper güç olan ABD'nin desteğini alarak Siyonist stratejilerini uygulamaya koymuşlardır.[378] Siyonistler, başta Yahudi göçleriyle bölgedeki Yahudi nüfusunun artışını sağlamış, daha sonra saf yerleşimci Siyonist sömürgeciliğin gereklerini bir bir uygulamışlardır. Herzl'in, bölgeye yerleşen Yahudilerin sayısının artmasıyla doğru orantılı olarak toprak sınırlarının da artacağı öngörüsüne dayanarak yayılmacı politikalarını sürdürebilmek amacıyla Siyonistler bir Yahudi Anayasası yayınlamayı da reddetmişlerdir. Zira anayasalarda sınırlar bellidir. Ancak Revizyonistlere göre İsrail Devleti'nin sınırı yayılabildiği yere kadardır. Dolayısıyla sınırların anayasa ile belirlenmemesi yayılmacı Revizyonist düşünceye göre daha uygundur.[379]

İsrail Devleti'nin kuruluşunda Jabotinsky'nin geliştirdiği strateji aynen takip edildiği gibi sonraki süreçte de onun çizgisi devletin iç ve dış politikasına şekil vermeye devam etmiştir. Kuruluşundan bu yana yayılmacı ve saldırgan bir dış politika izleyen İsrail Devleti'nin bu tutumu ve bazı Arap Devletlerinin ona karşılık vermesi neticesinde 1948, 1956, 1967, 1973 ve 1982 yıllarında Ortadoğu'da büyük ölçekli beş savaş patlak vermiştir.[380] İlk Arap-İsrail savaşı sonunda BM tarafından kendilerine verilen Filistin toprakları üzerindeki paylarını %56'dan %80'e çıkaran İsrail Devleti, BM kararını da tanımayarak "Büyük İsrail" projesini savunduğunu göstermektedir. Tevrat'ta bahsedilen Fırat'tan Mısır Nehri'ne kadar olan vaat edilmiş topraklar elde edilinceye kadar da Jabotinsky'nin Demir Duvar stratejisi sürdürülmektedir. II. Dünya Savaşı sonrası

---

[378] Abdülveheb M. El-Messiri, "Siyonist Yerleşme Sömürgeciliğinin Belirgin Özellikleri", Türkkaya Ataöv (çev.), **Siyonizm ve ırkçılık**, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Yayınları, 1982, s.161.

[379] El-Messiri, "Siyonist Yerleşme Sömürgeciliğinin Belirgin Özellikleri", s. 164-166.

[380] 1948: İlk İsrail-Arap savaşıdır. İsrail Devleti kurulduktan bir gün sonra Ürdün, Mısır, Lübnan, Irak ve Suriye ordularını İsrail'e savaş açmıştır. Yaklaşık on ay kadar süren bu savaş sonrası ateşkes ilan edilmiş, Kudüs İsrail ve Ürdün arasında, Gazze Mısır ve İsrail arasında paylaşılmıştır. Bu savaştan en karlı çıkan iki ülke İsrail ve Ürdün olmuştur. 1956: Mısır-İsrail savaşı. Bu savaşın nedeni Mısır'ın Süveyş Kanalı'nı millileştirmesi ve Filistinlilerin kendi yurtlarından zorla atılmasıdır. Bu savaş İngiltere ve Fransa'nın kendi çıkarları için İsrail'i kışkırtması nedeniyle çıkmış, Mısır'ın diplomatik başarılarıyla İsrail'in geri çekilmesi ile sonlanmıştır. 1967: Altı Gün Savaşı, FKÖ'nün kurulması ve Mısır'ın Akabe Körfezi'ni İsrail'e kapaması nedeniyle çıkmıştır. Bu savaşta Mısır, Suriye ve Ürdün'ü yenen İsrail, savaş bittiğinde topraklarını 4 kat genişletmiş, Doğu Kudüs, Batı Şeria, Golan Tepeleri ve Gazze ve Sina Yarımadasını işgal etmiştir. 1973: Yom Kippur savaşı. Mısır ve Suriye, 1967 yılında İsrail'in işgal ettiği yerleri geri almak için İsrail'e savaş açmış, savaş boyunca tüm taraflar büyük kayıp vermiştir. Neticesinde İsrail, sadece Sina'dan geri çekilmiştir. 1982: Lübnan-İsrail savaşı. İsrail, Lübnan'ı işgal ederek, Beyrut'u kuşatmıştır. Bu savaşta, Lübnanlı Hıristiyan askerler, İsrailli askerlerin sorumluluğunda olan Sabra ve Şetilla Filistin mülteci kamplarına saldırarak toplu katliam yapmıştır. İsrail, işgal ettiği Lübnan'dan üç yıl sonra geri çekilmiştir.

ABD'nin desteğiyle kurulan İsrail Devleti'nin uyguladığı Revizyonist-Siyonist politika, Sol Siyonist kanadı temsil eden Ben-Gurion tarafından bile isteyerek ya da istemeyerek uygulanmıştır. Bazı otoritelere göre bu politikanın nihai gayesi, Büyük İsrail hedefine ulaşmaktır. Tüm barış süreçleri sadece geçici bir dönemi kapsamakta ve İsrail'in Filistinli Araplar karşısında çıkar elde etme anlayışına dayanmaktadır.[381] 1977'de İsrail'deki başbakanlık seçimlerini ilk kez Neo-Revizyonist Likud partisi kazanmıştır. Bundan sonra, aradaki kısa İşçi Partisi dönemi hariç, iktidar sürekli Neo-Revizyonistlerin elinde olmuştur. Ancak sağ ve sol Siyonistlerin yönetimi arasında büyük bir düşünce farkı olmamıştır. Yönetim zaman zaman el değiştirse de bütün liderler Jabotinsky'nin Demir Duvar stratejisinin etkisinde kalmıştır.[382] İşçi Partisi'nin İsrail ile Filistin Kurtuluş Örgütü arasında Oslo barış sürecini başlatmasının altında yatan neden de Demir Duvar politikasından başka bir şey olmamıştır. Zira Arapları İsrail Devleti'ne karşı uygulayacakları herhangi bir hareketten caydırmanın yolu bazen saldırgan bazen de barışçıl gibi görünen bir politikadan geçmekteydi.[383]

Britanya manda yönetiminin uzun yıllar boyunca Filistin'e girmesine izin vermediği Jabotinsky, 1940 yılında New York'da Betar'ın bir kampını ziyaret ettiği sırada kalp krizi geçirerek ölmüştür. Ölmeden önce, Filistin'de bir Yahudi devleti kurulup naaşının oraya taşınmasını vasiyet eden Jabotinsky'nin dileği çeyrek yüzyıl sonra gerçekleşmiş ve bir devlet töreniyle Kudüs'e defnedilmiştir. Ölümünden yıllar sonra, İsrail parlementosu Knesset'te 2005 yılında Jabotinsky için özel bir kanun çıkartılmıştır. Ayrıca, İsrail'deki caddelere en çok adı verilen kişi Jabotinsky'dir. Menahem Begin, İzak Şamir, Ariel Şaron ve Benyamin Netanyahu gibi isimler, politik hayatlarında Jabotinsky'nin varisleri olmuşlardır. Ayrıca İsrail Evimiz Partisi lideri Avigdor Lieberman ile Yahudi Yurdu Partisi başkanı Naftali Bennett ise Jabotinsky'nin Siyonist yorumlarını benimseyen siyasetçiler olarak öne çıkmaktadır. Jabotinsky'nin Siyonist düşünce sistemi 1948 öncesi dönemde de İsrail Devleti kurulduktan sonra da Siyonistler arasında devamlı taraftar bulmuştur. İsrail-Arap ilişkileri halen "Demir Duvar" ideolojisi çerçevesinde yürütülmektedir. İsrail Devleti yöneticileri ve İsrail halkı

---

[381] Garaudy, **İlâhî Mesajlar Toprağı Filistin**, s. 413-417

[382] Lenni Brenner, **The Iron Wall: Zionist Revisionism from Jabotinsky to Shamir**, London: Zed Books, 1984, s. 112.

[383] Pappe, s. 344. Avi Shlaim "The Middle East: The Origins of Arab-Israeli Wars", Ngaire Woods (ed.) **Explaining International Relations Since 1945** içinde, New York: Oxford University Press, 1996, s. 219-240.

arasında halen azımsanmayacak bir çoğunlukla kabul görmesi Jabotinsky ve Revizyonist Siyonizm düşünesinin etkilerinin devam ettiğini göstermesi açısından kayda değerdir.[384]

Genç yaşlarından itibaren İsrail siyasetinde olan ve devlet politikasına yön verici konumda olan Benyamin Netanyahu Büyük İsrail vizyonunu Jabotinsky'nin fikirlerinden esinlenerek geliştirmiştir. 1993'da Vladimir Jabotinsky ve babası Benziyon Netanyahu'nun düşüncelerinden devşirerek yazdığı "*A Place Among the Nations: Israel and the World"* başlıklı eserinde, Yahudilerin Arapların topraklarını değil, aksine Arapların Yahudilerin topraklarını işgal ettiğini, dolayısıyla İsrail topraklarının Yahudilerin hakkı olduğunu yazmıştır. O, İsrail'in Arap dünyası ile ilişkilerini hiç bitmeyen bir savaş olarak telakki etmektedir. Eserinin Jabotinsky'nin fikirlerine dayanarak isimlendirdiği "Demir Duvar" bölümünde Golan Tepelerinde ve Batı Şeria'da askeri kontrolün genişletilmesi gerektiğini belirtmiştir. Tüm bunlar, Jabotinsky'nin fikirlerinin Netanyahu'da da oldukça etkili olduğunu ve onun fikirlerinin İsrail devlet vizyonunda bugün bile halen geçerli olduğunu göstermeye yeterlidir.[385]

D. İŞÇİ SİYONİZMİ

Theodor Herzl ile özdeşleştirilen Siyonizm,[386] salt siyasi ve ideolojik bir hareket değildir. Sosyalizm, Marksizm ve liberalizm gibi birçok düşünceden etkilenen Avrupa Yahudi liderleri birbirlerinden ayrı ya da kolektif olarak birçok Siyonist hareketin öncülüğünü yapmışlardır. Bunlardan biri de İşçi (Sosyalist) Siyonizm hareketi olmuştur. İşçi Siyonizmi, Filistin topraklarına göç eden proletarya sınfını esas alan ve yerleşimin kalıcı olması için bu toprakların Yahudi işçiler tarafından sahiplenilmesi ve işlenmesi gerektiğini vurgulayan bir akımdır. Siyonizmin çeşitli kollarının her biri İsrail Devleti'nin kuruluşunda ve İsrail devlet politikasında etkili olmakla beraber, İşçi Siyonizmi İsrail Devleti'nin bağımsızlığını elde etmesinden önce ve sonra, uzun yıllar

[384] Salihoğlu, "Jabotinsky, Siyonizm ve Osmanlı Devleti", s. 8-9.
[385] Shlaim, **The Iron Wall: Israel and the Arab World**, s. 565-567.
[386] Boyer, s. 80.

boyunca ülkenin genel ideolojisini belirleyen en önemli Siyonist düşünce hareketi olmuş ve birçok siyasal-kurumsal başarıya imza atmıştır.[387]

İşçi Siyonizminin ekonomi ve Yahudi işgücü konusundaki sosyalist fikirleri büyük ölçüde ikinci aliya döneminden sonra şekillenmiştir.[388] İşçi Siyonizmi, İsrail Devleti'nin kurulmasından önce bölgedeki Yahudi toplumunun kurumsal yapısını belirlemede önemli bir role sahip olmuştur. Bunun yanısıra İsrail Devleti kurulduktan sonra da devletin kurucu ideolojisi haline gelmiş ve siyasi gücün önemli bir unsuru olarak etkisini sürdürmüştür. İşçi Siyonizminin gerek Yahudi toplumu gerekse siyasi kurumlar üzerindeki etkileri halen aktif bir şekilde gözlemlenebilmektedir. Hatta 1880-1930 yılları arasındaki göçlerin ve egemen Sosyalist Siyonist demokratik liderliğin olmadığı düşünüldüğünde İsrail Devleti'nin hiç kurulamamış olacağı belirtilmektedir.[389]

Avrupa'daki Yahudilerin, antisemitizme tepki olarak başlattıkları ilk göçler, dini kaynaklı bir hareket noktasına sahipken, ikinci aliya dönemi, özellikle Rusya ve Doğu Avrupa'daki işçi Yahudilerin ekonomik kaynaklı göç dalgasını oluşturmakta ve sosyalist bir nitelik taşımaktadır. İkinci aliyadaki bu göçmenler Filistin'de yeni yerleşim bölgeleri (Yeni Yişuv) oluşturarak, bölgede kooperatif iş gücünün kurulmasına ve Araplardan bağımsız bir Yahudi iş gücünün ortaya çıkmasına yardımcı olmuşlar, İsrail Devleti'nin kurulmasından sonra ise devletin temel kurumlarını tesis etme görevini üstlenmişlerdir.[390] İşaret edilmelidir ki bazı araştırmacılara göre ikinci aliya değil üçüncü aliyalar tam anlamıyla sosyalist ve Marksist özelliktedir.

Siyonist örgüt yapısında etkin bir hareket olan İşçi Siyonizmi, Yahudi devletinin kurulabilmesinin İsrail topraklarında Yahudi işçi sınıfının oluşturulmasıyla mümkün olacağını savunmuştur. Bu hareket İsrail topraklarında kırsal kibutzim ve moshavim gibi komün yaşama dayalı kentsel Yahudi proletaryası oluşturulmasını

---

[387] James L. Gelvin, **The Israel-Palestine Conflict: One Hundred Years of War**, New York: Cambridge University Press, 2005, s. 68.

[388] Mark Tessler, **A History of Israeli-Palestinian Conflict,** Bloomington: Indiana University Press, 1994, s. 67-68.

[389] Ayşe Ö. Atmaca, "**İşçi Siyonizminin Kökenleri: Sosyalist Düşüncelerin Yeni Ülkesi Olarak İsrail?",** http://orsam.org.tr/tr/isci-siyonizminin-kokenleri-sosyalist-dusuncelerin-yeni-ulkesi-olarak-israil/ (erişim tarihi: 18.04.2017).

[390] Tessler, s. 67-68.

öngörmüştür. Özel mülkiyetinin olmadığı, eşitlikçi bir sosyal yapıya sahip olduğu için burada sınıf çatışmasının olmayacağı düşünülmüştür.[391]

İşçi Siyonizmi, adil bir toplumun ancak eşitlikle sağlanabileceği görüşündedir. İkinci aliya göç faaliyetlerini başlatan önemli Siyonist liderlerin birçoğunun sosyalist düşüncelerden etkilenmesi, bu görüşün şekillenmesinde önemli rol oynamıştır. Bu önemli isimlerin başında Ber Borochov (1881-1917) ve Aaron David Gordon (1856-1922) gibi sosyalist Yahudiler gelmektedir. Bu önemli isimlerle birlikte birçok Yahudi aydın ve siyasi lider, Yahudilerin Filistin'de kalıcı, sağlıklı ve etkili bir devlete sahip olabilmelerinin, özellikle sosyal bir devlet düzeni ve Yahudilerin doğrudan iş sahibi olabilecekleri bir sistemle mümkün olabileceği düşüncesini savunmuşlardır. Bu sistemin, hem birinci aliya döneminde Filistin'e göç ettikten sonra ekonomik nedenlerle geri dönmek zorunda kalan Yahudilerin durumuna düşmemeyi hem de bölgede bağımsız ve kalıcı bir Yahudi işçi sınıfı oluşturarak ekonomik istikrarı sağlaması beklenmiştir. Nitekim, ikinci aliya döneminde Filistin'e göçen binlerce Yahudinin, yukarıda bahsi geçen sosyalist liderlerden etkilenerek Filistin'de kolektif çiftlikler kurdukları bilinmektedir.[392]

İşçi Siyonizmin liderlerinden olan Ber Borochov toplumu üç basamaklı piramit örneği üzerinden izah etmiştir. Bu piramitte işçiler, aydınlar ve kapitalistler yer almaktadır. Piramite göre Yahudi işçilerin daha iyi bir konumda olması gerekirken, diaspora Yahudi işçi sınıfının aleyhinde olarak ters bir piramit yaratmıştır. Zira dünyanın çeşitli yerlerinde uzun yıllar yaşamalarına rağmen Yahudiler her zaman misafir olarak görülmüş ve içinde bulundukları toplumların sınıf yapısının büyük ölçüde dışında tutulmuşlardır. Bu, gerçek işçilerin azınlıkta olduğu bir Yahudi sınıf yapısını meydana getirmiştir. Ekonominin kalkınmasıyla profesyonel anlamda Yahudi işçilerin yetiştirilmesi de bu sonucu değiştirmemiş, aksine Yahudilerin toplumda söz sahibi

[391] Gelvin, s. 67; Mitchell Cohen, **Zion and State: Nation, Class and the Shaping of Modern Israel**, New York: Columbia University Press, 1992, s. 111.

[392] Atmaca, "İşçi Siyonizminin Kökenleri", http://orsam.org.tr/tr/isci-siyonizminin-kokenleri-sosyalist-dusuncelerin-yeni-ulkesi-olarak-israil/ (erişim tarihi: 18.04.2017).

olmaları antisemitizmin şiddetlenmesine yol açmış ve Yahudi işçilerinin mevkilerine göz dikilmesine sebep olmuştur.[393]

Siyonizm ideologlarından olan A. David Gordon, diasporadaki Yahudilerin durumuyla ilgili Borochov ile benzer düşünceler sergilemiştir. O, Yahudilerin yaratıcı faaliyetlerde bulunamadıklarından ötürü toplumda parazitler olarak görüldüklerini belirterek, Yahudilerin diasporadaki tüm sıkıntıların temelini bu soruna dayandırmıştır. Yahudilerin bu durumdan kurtulabilmeleri için öncelikle göç zorunlu görülmüştür. Ancak sadece Filistin'e göç etmenin bütün bu sorunları çözemeyeceği açıktır. Bu yüzden Yahudi işçi hareketinin liderleri aynı zamanda bu sorunun çözümü üzerinde de kafa yormuşlardır. Bu sorunun çözüm yolunu bulabilme adına Borochov, İşçi Siyonizminin Marksist teorik yapısını oluşturmuştur. Bu kurgusu Borochov'a nam ve saygı kazandırmıştır. Nitekim kendisi bu görüşleri doğrultusunda 1905'te Poalei Zion (Siyon İşçileri) partisine katılmıştır. İşçi ve çiftçilerden oluşan Yahudi toplumu fikrini Aaron David Gordon da desteklemiştir. Gordon, bedensel çalışmanın Yahudi toplumunun bütün sıkıntılarından kurtulması için en önemli çözüm yolu olarak görmüştür. Ayrıca toprağı işlemenin kutsallığına vurgu yaparak, bunun aynı zamanda halkı bir araya getirecek ve İsrail Devleti'nin devamını sağlayacak olan en önemli etmen olduğunu dile getirmiştir. Gordon, daha sonraki bir dönemde Degenya'daki destekçileriyle ilk kibutz'u kurmuştur.[394]

İsrail Devleti'nin ilk başbakanı olan David Ben Gurion da Gordon'un ilgili fikirlerini desteklemiştir. Ben Gurion, ekonomik gücü, siyasi gücün en önemli unsuru olarak kabul etmiştir. Gurion'a göre Siyonizmin gücü Yahudi ekonomisinin gücüne bağlıdır. Bunu başarmanın yolu ise güçlü bir Yahudi işçi sınıfının oluşturularak Yahudi ekonomik yapısını tesis etmekten geçmektedir. Bu düşünceleriyle Ben Gurion, Filistin'deki Yahudi toplumunun kurumsal yapısınının bir taslağını oluşturmuştur denilebilir.[395] O, Filistin'de Arap işçilerin istihdam edilmelerini şiddetle eleştirmiş ve Arap işçilerin işe alınarak Yahudilerin bizzat çalışmadıkları bir toplumu diasporadakine

---

[393] Ber Borochov, **Nationalism and Class Struggle: A Marxian Approach to the Jewish Problem Selected Writings**, New York: Poalei Zion of America, 1937, s. 59-60.

[394] Ayşe Ö. Atmaca, "Roots of Labor Zionism: Israel as a New Land of Socialist Ideas?"**, Ortadoğu Etütleri**, C. 4, S. 1, 2012, s. 177-178.

[395] Aaron D. Gordon, "Our Tasks Ahead", Arthur Hertzberg (ed.), **The Zionist Idea: A Historical Analysis and Reader** içinde, Philedelphia: Jewish Publication Society, 1997, s. 381-382.

benzer bir durum olarak açıklayarak, bunu bir çeşit "sürgün" olarak nitelendirmiştir.[396] Ancak bu sert söylemler tepkiye yol açmış ve diasporada insani haklardan mahrum bırakılan Yahudilerin Filistin'de ayrımcılık yaparak yabancı işçilere hayat hakkı tanımamaları, bazı Siyonistler tarafından eleştirilmiştir. Gordon ise bunu bir ayrımcılık olmadığını savunanlardandır. Zira ona göre işgücü insanı toprağa bağlayan tek güçtür. Milli bir kültürün oluşması da ancak işgücüne bağlıdır. Keza dünyada mutlak adaleti sağlamak gibi hayali düşüncelerle bir yere varmak da mümkün değildir.[397]

İsrail Devleti kurulduktan sonra İşçi Siyonizmi ülkedeki en etkili siyasi güç olmuştur. Ancak zamanla yeni sosyal, ekonomik ve siyasi şartlara ayak uyduramayan bu hareket yeniden şekillendirilmek zorunda kalmıştır. Bugün ise İşçi Partisi geçmişteki sosyalist politikalarını büyük ölçüde değiştirmiş ve liberal ekonomi politikalarını benimsemiştir.[398]

E. DİNİ SİYONİZM

Dini Siyonizm, Yahudilik dininin Yahudi milliyetçiliğinin temeli olduğuna inanan, Siyonist projenin bir dini canlanma projesi olması gerektiğini ve Siyonizmin mesajının Yahudiliğin yeniden canlanması olduğunu düşünen bir akımdır. Dini Siyonist harekete göre, Yahudi milliyetçiliğinde esas önemli olan Yahudiliğin doktrinlerine inanmaktır ve dini öğretiler olmadan Yahudi milliyetçiliği oluşturulamaz.[399]

Dini Siyonizm, ana Siyonizm akımından ortaya çıkan ilk Siyonizm türüdür ve belli kaygılar neticesinde ortaya çıkmıştır. Dini Siyonizm ile diğerlerinin ayrıldığı en önemli nokta, devletin ve toplumun şekillenmesinde Yahudi dinine temsil imkanı verilmesi meselesi olmuştur. Dini Siyonizmin bel kemiğini, dindar olmayan Siyonistlerin seküler bir bakış açısıyla ele aldıkları konuları engelleme ve Yahudi şeriatı

---

396 Itamar Even- Zohar, "The Emergence of a Native Hebrew Culture in Palestine, 1882-1948", Jehuda Reinharz and Anita Shapira(eds.), **Essential Papers on Zionism** içinde (727-744), 1996, s.727-729.
397 Shapira, **Land and Power**, s. 64-65.
398 Clive Jones ve Emma Murphy, **Israel: Challenges to Identity, Democracy and the State**, London: Routledge, 2002, s. 35-36.
399 Schwartz, **Religious Zionism History and Ideology**, s. 1-2.

Halaka ile Siyonizm arasında sekülerlik karşıtı olarak görülen bağın aslında kabul edilebilir bir ideoloji olduğunu ispatlamak oluşturur.[400]

Din meselesi 1898'de II. Siyonist Kongresi'nde gündeme getirilmiş, seküler liderlere göre dinin kişisel bir mesele olduğu ve Dünya Siyonizm Örgütü'nün dine karşı resmi bir duruşu olmadığı vurgulanmıştır. Dindar Yahudiler, Siyonist projenin akide ile ilgilenmediğini, sadece siyasi ve ekonomik konularla ilgilendiğini düşündükleri için bu fikri ilk başta kabul etmemişlerdir. Ancak Siyonizmin, seküler liderlerinin belirttiği laiklik anlayışında Yahudilere, Yahudi milliyetçiliğinin ruhunu öğreten bir eğitim programını denetlemesine imkan verilince dindar Yahudiler bu durumun Yahudiliğin ortadan kaldırılmasına yol açabileceği endişesine kapılmışlardır. Bu nedenle Haham Yitzhak Yaacov Reines (1839-19159 V. Siyonist Kongresi'nin ardından 1902'de Basel'de Mizrahi Parti olarak bilinen dini partiyi kurmuştur. Bu parti Siyonist örgütün içinde dini bir faaliyet yürütmeye karar vermiştir.[401] İşaret edilmelidir ki Reines, Siyonizmin ilk resmi hahamıdır ve Dini Siyonizmin ilk temsilcisidir.

Reines, yeşivaların kurulmasıyla, Halaka ile Siyonizm arasında bağ kurulmasını hedeflemiştir. Bu amaçla kurulan Mizrahi Partisi Rusya ve Doğu Avrupa'da Siyonist hareketin en önemli temsilcilerinden biri olmayı başarmıştır. Mizrahi Partisi, Siyonizmin ilk bağımsız örgütüdür ve üyeleri, belirtildiği gibi Tevrat'tan alınan "*İsrail toprakları İsrail halkı içindir*" gibi bir slogan benimsemişlerdir. Herzl, dini bir partinin kurulmasına hiç karşı çıkmamış, aksine Mizrahi partisini finanse etmiştir. O, Avrupa'daki Yahudileri tek bir çatı altında himaye etme amacı olan Siyasi Siyonizm ile Dini Siyonizm arasında önemli bir çatışma olmadığına inanmıştır. Buna ilaveten, Siyasi Siyonizm hareketi, Yahudileri cezbetmek ve Siyonizm ile Yahudilik arasındaki farkları ortadan kaldırmak için dinin kullanılmasının yararlı olduğuna inanmıştır.[402]

---

[400] Shalom Linker, **Kibbutz Judaism: A New Tradition in the Making**, Pennysylvania: Associated University Presses, 1982, s. 93.

[401] Itzhak Goldshlag, "Mizrachi", **Encyclopaedia Judaica**, C. 14, Second Edition, Jerusalem: Keter Publishing House, 2007, s. 389-390; Moshe Hellinger ve diğerleri, **Religious Zionism and the Settlement Project: Ideology, Politics, and Civil Disobedience**, New York: State University Press, 2018, s. 25-27.

[402] Hellinger ve diğerleri, s. 26-27.

Rabbi Abraham I. H. Kook, Dini Siyonizmin en önemli ismidir. 1865 yılında Letonya'da doğan Kook, 23 yaşındayken rabbi olmuştur. Talmud alimi, posek ve Kabalist olan Kook, 1904 yılında Yafa'ya göç ederek burada hahamlık yapmış ve yişuvlarda kendi fikirlerine paralel çalışmalar yürütmüştür. Onun düşüncesinde Siyasi Siyonistler Yahudilerin sadece fiziksel dirilişlerini önem vermektedir ve bu gerçekleştirmek istedikleri İbrani rönesansı için yeterli bir gayret değildir. O, Yahudilerin manevi ve mistik dirilişlerini gerçekleştirmenin elzem olduğunu düşünerek 1918 yılında yeni tarzda yişuvlar kurulması gerektiğini belirtmiştir. Onun düşüncesinde bu yeni yişuvlar, diasporadaki tüm Yahudiler için kutsal bir merkez olacaktı ve hem Eretz İsrael'deki hem de diasporadaki Yahudi gençler için bir odak noktası haline gelecekti. Mistik düşüncelerle yola çıkan Kook, Siyonizmi Mesihsel bir kurgu ile yorumlayan ve ideolojiye Mesihsel bir açı kazandıran ilk kişidir. Kendisinin Mesihsel güdülerle yorumladığı ideolojisini "Jerusalemizm" –ona göre ideolojinin laik kısmı Siyonizmdir- olarak adlandırmıştır.[403] Rabbi Yitzhak Reines gibi Kook da öğretileriyle seküler Siyonist hareketin din dışı bir örgüt özelliği göstermesinin önüne geçmek istemiştir. Balfour Deklarasyonunu ve I. Dünya Savaşını mesihsel çağda olduklarının bir kanıtı olarak olarak yorumlayan Kook, Yahudilerin Eretz İsrael'e dönmelerinin kurtuluşları için ilk adım olduğunu iddia etmiştir. Belirtilmelidir ki Kook'un ideolojisi Filistin yerlisine karşı tehdit doludur. Onun Dini Siyonizminde diğer halklara yer yoktur ve bu doğrultuda o Filistin'de yapılmış birçok saldırgan Siyonist eylemi desteklemiştir. Buna koşut olarak Kook'un radikal dini Siyonizmi kurgulayan ilk kişi olduğunu söylemek mümkündür. Kook, 1921 yılında İngiltere manda yönetimi tarafından Filistin'e atanan ilk Aşkenaz hahambaşı olmuş, 1935 yılında Filistin'de ölmüştür.[404] Kookist teoloji olarak adlandırılan onun Dini Siyonizmi, radikal biçimiyle oğlu Z. Yehuda Kook tarafından devam ettirilmiş ve bugüne kadar etkili olmuştur.

Seküler Siyonizmin ana gündemlerinden biri olan kibutzların kurulmasında bile asıl unsurlarından vazgeçmeyen Dini Siyonizm, kibutzların kendi versiyonlarını geliştirerek öğretilerini her zeminde savunmuştur. Şeriat kurallarına uygun yerleşim yeri kurma konusundaki mücadele, dini Siyonistler ile seküler Siyonistleri karşı karşıya

[403] Kook, s. 108.
[404] Detaylı bilgi için bk. Zvi Zinger Yaron ve Benjamin Ish-Shalom, "Abraham Isaac Kook", **Encyclopedia Judaica**, C.12, Second Edition, Jerusalem: Keter Publishing House, 2007, s.a. 289-293.

getiren bir husus olmuştur. Uzun bir mücadelenin hemen akabinde dini kibutzların kurulması mücadelesi başlamıştır. Her iki durumda da avantajlı olan grup Dini Siyonizm olmuştur.[405]

Dünya Siyonist Örgütü içerisinde kendini kabul ettirmeyi başaran Dini Siyonizm başta Mizrahi hareketi olmak üzere, Bnei Akiva adlı gençlik teşkilatlarının birleştirilmesiyle Ulusal Dini Parti, Gush Emunim ve Kach Partisi -Siyonistlerin daha radikal ve militarist yanını yansıtan bir parti olarak kurulmuştur- gibi oluşumlarla her dönem varlığını korumuştur.[406]

İsrail Devleti'nin kurulması dini Siyonistlerin başarısı olarak yorumlanabilirse de devletin kurulmasında dindarlar geri planda kalmış, seküler Siyonistler ön planda olmuştur. Dini Siyonistler, İngiliz yönetimini yasadışı ve Tevrat düşmanı olarak görmüş, manda yönetimine ve Araplara karşı protesto ve silahlı eylemleri desteklemiş, hatta içinde yer almışlardır. Dini Siyonistler, İngiltere'nin "Peel Raporu"[407] olarak bilinen Araplar ve Yahudiler arasındaki kutsal toprakları bölme planına karşı çıkmışlardır ve bunun dini olarak kabul edilemez bir bölüşme olduğunu söylemişlerdir. Ayrıca, İngiliz mandasının idaresine karşı yürüyüş ve protestolar düzenlemiş, bahsedilen rapora karşı çıkmışlar ve Yahudi Devleti'nin kurulması sürecinde böyle bir durumdan kaçınılması gerektiğini belirtmişlerdir.[408]

Arap-İsrail Savaşları ile İsrail toprakları genişledikçe, dini Siyonistlerin temel sloganı "*Büyük İsrail*" olmuştur. İsrail devletinin Araplarla girdiği savaşlar sonucunda kazandığı topraklar dini Siyonistlerin yerleşim yeri politikasını uygulamaya geçirme

---

[405] Chaim Weizmann, **The Letters and Papers of Chaim Weizmann**, Jerusalem: Transaction Publishers, 1984, s. 46.

[406] Ian S. Lustick**, For The Land and The Lord: Jewish Fundamentalism in Israel**, New York: Councilion Foreign Relation Book, 1988, s.42.

[407] 1936 yılındaki Arap ayaklanmaları için İngiltere hükümeti bölgeye Lord Robert Peel başkanlığında bir komisyon atamıştır. Komisyon, Temmuz 1937'de "White Paper" olarak yayınladığı raporunda İngiliz manda yönetiminin bölgede huzur ve barışı sağlamak için yetersiz kaldığını belirtmiş, Arap ve Yahudilerin arasında bir uzlaşma bulmanın neredeyse imkansız olduğunu bildirmiştir. Bu doğrultuda çare olarak Filistin için bir bölme planı sunmuştur. Bu plana göre Filistin, Arap bölgesi, Yahudi bölgesi ve Tel-Aviv, Yafa, Beytlehem ve Kudüs'ü içine alacak şekilde Manda bölgesi olmak üzere üç parçaya bölünmeliydi. Kudüs, ayrıca Milletler Cemiyeti'nin koruması altında olacaktı. Bu plan Araplar tarfından reddedilmiş, Yahudi Ajansı tarafından kabul edilmiştir. Ancak Ağustos 1937'de gerçekleşen XX. Siyonist Kongresinde kurulacak olan Yahudi devletinin sınırlarının Filistin ve Ürdün topraklarının tamamı olması gerektiği yönünde bir açıklama yapılması, bu planın Siyonistler tarafından kabul edilmediğini gözler önüne sermektedir. Bu rapor için bk. https://www.jewishvirtuallibrary.org/text-of-the-peel-commission-report (erişim tarihi: 21.04.2019)

[408] Stephan Wendehorst, **British Jewry, Zionism, and the Jewish State 1936-1956**, Oxford: Oxford University Press, 2012, s. 185.

zamanının geldiğini destekler nitelikte bir gelişme olarak kabul edilmiştir. Bu aşamada, Gush Emunim üyeleri Dini Siyonizmin temsilcisi olarak ön planda olmuştur. Genel olarak savaş dönemlerinde gönüllü olan taraf Gush Emunim olmuş dolayısıyla Dini Siyonizm İsrail toplumunda önemli hale gelmiştir. Savaş sonunda yapılan barış görüşmeleri ve Sina'dan çekilme politikası Dini Siyonizme olan inancı zayıflatmıştır.[409]

Dini Siyonistler bugüne kadar güç dalgalanmaları yaşamalarına rağmen Siyonizme, Yahudiliği yani Halaka'yı dahil etme düşüncesinden hiçbir zaman vazgeçmemişlerdir. Dini Siyonistler devletin kurulması sonrasında ve yerleşimlerin inşası meselelerinde güç merkezinden uzaklaştırılmışlardır. Bu onlar için Halaka'ya dayalı ideallerinin istedikleri gibi gerçekleşemeyeceği demekti.[410] Bu nedenle dini Siyonistler öğretilerinde yumuşama eğilimi göstermişlerdir. Bunun yanı sıra istediklerine destek almadan ulaşamayacaklarını düşünerek İşçi Siyonistlerle ittifak arayışına girmişlerdir. Dini Siyonizm, dünya Siyonist örgütünün programına dahil edemedikleri eğitim sistemlerini uzun bir mücadelenin ardından İsrail'de genel eğitim sisteminin bir parçası haline getirmeyi başarmıştır.[411]

---

409 Andrew R. Murphy, **The Blackwell Companion to Religion and Violence**, Oxford: Blackwell Publishing, 2011, s.73.

410 Bernard Maza, **With Fury Poured Out: The Power of the Powerless During the Holocaust**, New York: Saints Peres, 1989, s. 193.

411 Shlomo Swirski, **Politics and Education in Israel**, New York: Falmer Press, 2002, s. 49.

III. BÖLÜM
SİYONİZMİN TEOLOJİK ESASLARI

Siyonizm, XIX. yüzyılda birçok etkenin biraraya gelmesiyle oluşan bir ideolojidir. Dünyanın hemen her yerinde yaşayan Yahudi topluluklarını bulundukları ülkelerdeki zor koşullardan kurtararak, Yahudilere ait olacak bir toprakta bir araya getirmek ve Yahudi halkı için ulusal bir devlet kurmak, Siyonizm ideolojisinin amaçlarıdır. Buradan yola çıkarak, ideolojinin toprak, halk, kurtuluş ve milliyetçilik kavramları ile birebir ekileşim içerisinde olduğunu söylemek mümkündür. Bu kavramlardan milliyetçilik dışındakiler Yahudi dininin bazı temelleri ile bağlantı kurulabilir niteliktedir. Yahudiliğin olmazsa olmazı, vaat edilmiş topraklar inancı, seçilmiş halk olma doktrini ve Mesih itikadı bu kavramların karşılığını doldurabilecek nitelikteki teolojik verilerdir. Bu kavramsal etkileşim, Siyonizmin ideolojisinin bu üç teolojik esas üzerine bina edilmesini kaçınılmaz kılmıştır. Bir diğer ifadeyle, Siyonizmin barındırdığı teolojik esaslar, vaat edilmiş topraklar, seçilmişlik ve Mesih inancıdır. Siyonizm bu teolojik esaslardan beslenerek felsefesini kurgulamış, teolojiden politikaya doğru giden bir yol izlemiştir. Keza Siyonizmi diğer ideolojilerden ayıran en önemli fark da budur. Siyonizm, Yahudi milli kurtuluş hareketi olması hasebiyle direkt olarak Tanah'a sahip olması ve Yahudiliğin teolojik essaslarını ideolojisinin yapıtaşları haline getirmesiyle büyük bir avantaj sağlamıştır. Bu veriler göz önünde tutulduğunda Siyonizmin sadece siyasi ve ulusalcı bir ideoloji olduğunu söylemek eksik bir tanımlama olacaktır. Siyonizm, barındırdığı bu üç teolojik esas sayesinde aynı zamanda dini bir ideolojidir. Nitekim daha önce de detaylıca anlatıldığı gibi ideolojinin kendi içerisinden başlı başına Dini Siyonizm olarak bir ekol türemiştir.

Yahudi toplumunun, neredeyse iki bin yıl boyunca koruduğu vaat edilmiş topraklar inancı ve bu topraklara dini açıdan duydukları özlem, Siyonizmin hedeflediği ulus devletinin Filistin'de kurulması kararında etkili olmuştur. Bu inanç, aynı zamanda Yahudilerin ata mirası olarak gördükleri Filistin'e göç etmelerinde ikna edici bir rol oynamıştır. Seçilmiş ve kutsal halk olma inancı, XIX. yüzyılda hemen her toplumu etkisi altına alan milliyetçiliğin Yahudi toplumunda oluşturulması için gerekli zemini hazırlamıştır. Yahudi toplumunun kendisine atfettiği kutsal ve seçilmiş olduğu düşüncesi birçoğunun ulusalcı ve milliyetçi bir karaktere bürünmesini kolaylaştırmıştır. Yahudi teolojisinde Mesih akaidi ise kurtuluş olgusu ile içkin bir kavramdır ve Siyonizm de kendisini bir kurtuluş yolu olarak lanse etmiştir. Eşitsizlik, antisemitizm ve

birçok olumsuzluklarla boğuşan Yahudi toplumunun Siyonizmi bir kurtuluş, bir çare olarak görmesinde etkili olmuştur. Dolayısıyla bu üç esas hem Siyonizmin felsefesinin kurgulanmasında hem de Yahudi toplumunun ideolojiye göstermiş olduğu ilgi ve inanç bağlamında birinci dereceden rol oynamıştır.

XIX. yüzyılda Yahudi toplumunun büyük çoğunluğunun inandığı bu dini esaslar, Siyonist akımın dindar veya seküler yapıdaki her üyesinin fayda sağladığı birer argüman olmuştur. Seküler karakterdeki Siyonistler, Yahudi toplumunun değer yargılarını hem önemsemiş hem de başarının bu yoldan geçtiğinin farkında olmuşlardır. Nitekim Siyonizmin her ne kadar siyasi ayağına önem vermiş ve kendisi de seküler bir yaşam tarzını benimsemiş olsa da Theodor Herzl de bu konuya imtina etmiştir. Onun düşüncesinde halkın dini kaygı ve gelenekleri gözetilmelidir ve ideolojinin içerisinde mutlaka Siyonizmi destekleyen rabbilere yer verilmelidir. Buna koşut olarak seküler Siyonistlerin pek çoğunun siyasi hamlelerini dini baz alarak şekillendirmiş olduklarını söylemek doğru olacaktır. Diğer yandan bazı hahamlar, erken dönemde dini kaygılar nedeniyle siyasete destek göstermiş ve Siyonist olmuşlardır. İlerleyen dönemler de ise Siyonist rabbiler başlı başına tamamen teolojik bir siyaset kurgulamışlar ve Dini Siyonizmi yaratmışlardır. İsrail Devleti'nin kurulması itibari ile Dini Siyonizm belirli aralıklarla güçlenmiş ve bu ekolün içerisinden radikal dinci Siyonist gruplar türemiştir.

Belirtilmesi gereken önemli bir başka husus, oluştuğu dönemden bugüne Siyonizmin bu üç teolojik esasa ne kadar sadık kaldığıdır. Dini kanadı da dahil olmak üzere Siyonizmin, bu üç esası Yahudi teolojisindeki tüm unsurları ile değerlendirip değerlendirmediği önemli bir soru işaretidir. Bu sorunun cevabı bazılarınca, Siyonizmin bu üç teolojik esası sadece marka yüzü bağlamında yüzeysel ve pragmatik amaçlı kullanmasıdır. Bu kimselere –pek çoğu Yahudidir- göre Siyonistler, teolojik esasların ne anlama geldiğini veya mahiyetini bilmeyen ve bilmekten uzak kimselerdir ve bu nedenle de dini açıdan sürekli hata yaparak Yahudilere günah işletmektedirler. Dolayısıyla onların düşüncesinde Siyonizm sahte teolojik davranışlar sergileyerek Tanah'a ihanet eden bir ideolojidir. Diğer yandan Siyonistler özellikle de Siyonist rabbiler, Yahudiliğe ihanet etmediklerini ısrarla vurgulamış ve Tanrı'nın rızasını kazandıklarını iddia etmişler ve etmektedirler. Bu doğrultuda Siyonizmin Yahudi

toplumunu fikirsel manada ikiye bölmüş olduğunu söylemek mümkündür. Yahudi toplumu içerisindeki Siyonizme dair bu fikir ayrılığı ideolojinin oluşumundan bugüne kadar devam etmektedir. İşaret edilmelidir ki, bu fikir ayrılığı Siyonizmin hedeflerine ulaşmasında yavaşlatıcı bir etki yapmış olsa da durdurucu bir güç olamamıştır.

Siyonizmin siyasi olduğu kadar dini bir ideoloji olması ve Yahudi toplumunu ikiye bölmüş olması ideolojinin merkezinde yer verdiği vaat edilmiş topraklar, seçilmişlik ve Mesih inançlarını Yahudilik açısından incelemeyi kaçınılmaz kılmaktadır. Dolayısıyla, bu bölümde bu üç teolojik esas, Yahudi teolojisi açısından etraflıca ele alınmaya çalışılacaktır. Her bir esas anlatıldıktan sonra Siyonizmin bu teolojik esasa paralel yapmış olduğu söylem ve eylemler aktarılacaktır. Bu incelemeyle, hem Siyonizmin teolojik açıdan sınırlarının ne olduğu hem de bu teolojik esasların Siyonistler için ne ifade ettiği anlaşılacaktır. Diğer yandan bu inceleme yöntemiyle Siyonizmin Yahudi teolojisi ile ne kadar bağdaştığı veya bağdaşmadığı hususunda zihinlerde bir fikir oluşabilir. Ayrıca bu bölümde ideolojiyi Tanah'a ihanet etmekle suçlayan Yahudilerin de iddialarında haklı olup olmadıkları konusunda da bir algı oluşabilecektir.

I. VAAT EDİLMİŞ TOPRAKLAR- ERETZ İSRAEL

Tevrat, Tanrı'nın, İbrani ataları ve Musa ile ahitleşmiş olduğunu aktarmaktadır. Yapılan ahitlerde Kenan ülkesi olarak adlandırılan bölgenin İbrahim itibariyle İsrailoğulları'na vaat edilmiş olduğu görünmektedir. Tanrı, toprak vaadinin merkezine daima İbrahim'i koyarak bu sözünü İshak, Yakup ve Musa'ya da tekrarlamıştır. Tanrı'nın yapmış olduğu ahitler kapsamında vermiş olduğu bu toprak vaadi haham otoriteleri açısından Kenan ülkesinin İsrailoğulları'na sonsuza kadar verilmiş olduğunun göstergesi ve garantisidir. Buna koşut olarak, otoriteler tarafından dinin bünyesinde vaat edilmiş topraklar adıyla güçlü bir inanç teşekkül ettirilmiştir. Nitekim Yahudilik kitap merkezli bir din olmasına rağmen bir diğer adı Arz-ı Mevud olan bu ilke Yahudiliği Yahudilik yapan dört ana unsurdan biridir.[412]

[412] Fuat Aydın, **Yahudilik**, 2.basım, İstanbul: İnsan Yayınları, 2010, s. 19-27.

Yahudi toplumunun vaat edilmiş topraklarla olan münasebeti ve bu konudaki algısı dönemsel olarak farklı aşamalardan geçmiştir. Mısır'dan çıkış, Babil sürgünü ve diaspora dönemi Yahudi toplumu açısından bahsedilen toprakların fazlaca değer kazandığı ve hedefe konmuş olduğu zaman dilimleridir. Yahudi toplumunun büyük çoğunluğunun miladi II. yüzyıl itibariyle vaat edilmiş topraklar ile fiziki bir bağı kalmamıştır. Ancak bu, sürgündeki Yahudilerin Arz-ı Mevud'a duymuş oldukları sevgi ve inancı daha da arttırmıştır. Sürgün boyunca haham otoriteleri tarafından Eretz İsrael'e mutlaka birgün geri döneceklerine dair verilen umut ve bu umudu canlı tutabilmek adına yapılan her dua, Yahudi toplumunun özellikle Kudüs'e duyduğu bağlılığı ve özlemi körüklemiştir. Dolayısıyla Yahudi toplumunun çoğunluğunda modern zamana kadar vaat edilmiş topraklar inancı korunmuştur. İşaret edilmelidir ki, bu inanç, hem otoriteler hem de halk tarafından sadece dini düzeyde ve siyasi olmayan bir eksende yaşanmış, Filistin'e geri dönmek gibi herhangi bir siyasi veya dini bir fiiliyat yapılmamıştır.

Yahudiler için bağımsız ve ulusal bir yurt arayışı ile ile yola çıkan Siyonizm, aradığı toprağı Tanah'ta bulmuş ve hedefine Filistin'i koymuştur. Böylece Yahudi teolojisinde ve toplumunda var olan vaat edilmiş topraklar inancını kendi felsefesine yerleştirmiştir. XIX. yüzyılın sonlarına doğru Siyonist hareket, vaat edilmiş topraklar inacına ve Filistin'e dair birçok söylemde bulunarak, Yahudi toplumunda siyasi bağlamda farklı algılar oluşturmuştur. Filistin'e yapılan göçlerle bu topraklarda Yahudi nüfusu artmış böylece Siyonistlerin toprağa dair fiili eylemler sıklaşmış ve güçlenmiştir. XIX ve XX. yüzyılda Avrupa'da değişen düşünsel ve siyasi dengeler de Siyonizmin leyhine olmuştur. Netice olarak teolojik, siyasi ve sosyal birçok faktörün bir araya gelmesi ile Siyonizm 1948 yılında vaat edilmiş topraklar üzerinde İsrail devletini kurmayı başarmıştır.

Bu bölümde tüm bu unsurlar ve süreçler anlatılmaya gayret edilecektir. İlk olarak vaat edilmiş toprakların Yahudi teolojisi ve geleneğindeki ehemmiyeti etraflıca aydınlatılacaktır. Eretz İsrael'in Yahudi toplumu için farklı dönemlerde ne ifade ettiği analiz edilecektir. Daha sonra ise Siyonizmin vaat edilmiş topraklar algısına değinilecektir. Siyonistlerin bu konuda yapmış olduğu söylem ve eylemler kronolojik

olarak aktarılmaya çalışılacaktır. Böylece Siyonist hareketin toprak bazlı attığı her adım ile nasıl bağımsız ulusal devlet hedefine ulaşmış olduğunun hikayesi de anlaşılmış olacaktır.

A. YAHUDİ TEOLOJİSİ VE GELENEĞİNDE VAAT EDİLMİŞ TOPRAKLAR- ERETZ İSRAEL

1. Yahudi Kutsal Metinlerinde Vaat Edilmiş Topraklar- Eretz İsrael

Yahudi tarihi, teolojisi ve siyaseti için büyük bir öneme sahip olan Arz-ı Mevud kavramı Tanrı'nın Hz. İbrahim'e ve onun soyundan gelenlere vermeyi vaat ettiği yer için kullanılan bir terimdir.[413] "Tanrı tarafından İsraillilere söz verilen-vaat edilen toprak"[414] Tanah pasajlarında sırasıyla; "*Kenan Diyarı - Ülkesi*", "*Ha-Eretz*"[415], Samuel'in kitabından itibaren "*Eretz İsrael*" olarak adlandırılmış, ikinci mabet dönemi itibari ile "*Arz-ı Mevud*" olarak tanımlanmıştır. Ayrıca Tanah boyunca bu coğrafya için "süt ve bal akan ülke, iyi ve geniş diyar, bütün memleketlerin süsü olan diyar" gibi adlandırmaların da kullanılmış olduğu görülmektedir. Arz-ı Mevud kavramı Yahudiliğin temel ilkelerinden biridir. Ayrıca kutsal toprak anlayışı Yahudiliği, İslamiyet, Hıristiyanlık ve diğer dinlerden farklılaştıran en temel özelliktir.[416]

Toprak olgusu, Tanah'ta birkaç farklı perspektif ve derin anlam içerikleri ile ele alınmıştır. Tevrat'ta, İbrani ataları ve peygamberleri ile yapılan ahitler doğrultusunda toprağın İsrailoğulları'na adanmışlığını anlatan pasajlar, bu olgunun Yahudiler açısından önemini arttıran noktalardır. Toprağın, Tanrı tarafından İsrailoğulları'na vaat edilmiş olduğuna dair pasuklar, Yaratılış kitabından itibaren tüm Tanah boyunca birçok pasajda tekrarlanmış ve bu pasajların her biri Yahudi teolojisinde toprağın güçlü bir akait maddesine dönüştürülmesinde rol oynamıştır. Pentakök'ün

---

413 Abdurrahman Küçük, "Arz-ı Mev'ud", **DİA**, C. 3, s. 442.

414 Bustanay Oded and Shimon Gibson, "Canaan, Land Of", **Encyclopaedia Judaica**, C. 4, Second Edition, Jerusalem: Keter Publishing House, 2007, s.391.

415 Raşi'ye göre; Eretz hem yeryüzü anlamına gelmekte hem de gelecek dünyayı ifade etmektedir. Tora: Türkçe Çeviri ve Açıklamalarıyla: **Tora ve Aftara, 3. Kitap Vayikra**, 2.basım, Moşe Farsi (çev.), İstanbul: Gözlem Yayınları, 2010, s. 427.

416 Adam, "Yahudilik", s. 227.

gerçek bir şekilde okunması Eretz İsrael'in Yahudilerin mülkü olduğunu mükemmel bir senet gibi gösterir.[417]

Toprak, Tevrat'ta yaratılış bölümü itibari ile gündemde olmuştur. Toprağın yaratılması ve insanın da "Adama" denen topraktan yaratılması ve insan ve toprak arasında derin bir etkileşimin olduğu yaratılışla ilgili pasajlarda dikkati çekmektedir. Bunun yanı sıra bu pasuklarda toprağın mülkiyetinin sadece Tanrı'da olduğu ve toprak ve insan arasındaki ilişkinin tamamen evrensel düzeyde seyrettiği görülmektedir. Yahudi müfessirlere göre, Tevrat'ın Yaratılış bahsi ile anlatımına başlaması, birçok önemli farkındalık oluşturma amacı gütmektedir. Bu amaçlardan birisi; Yaratılış bahsi ile Tanrının tüm insanlığa ve Yahudilere vaat edilmiş topraklar doktrini açısından önemli bir açıklama yapmasıdır. Talmud alimi Raşi'nin düşüncesinde Tanrı -zaten- dünyayı yaratmalı ve İsrailoğullarına –zaten- özel bir toprak vermelidir.[418] Ayrıca Raşi açısından Tanrı'nın her şeyin tek yasal sahibi olduğunun Tora aracılığı ile belirtilmesi, O'nun nimetlerini istediği şekilde paylaştırmasını da açıklamaktadır. *"R.Yitzhak (Rashi) dedi ki: Tevrat "ayların ilki olan bu ay sizin içindir" den (Exodus 12:2)*[419] *başlamalı, bunun için ilk kural İsrail'e emredilmiştir. Ve neden "başlangıçta" ile başlatılmıştır. Çünkü "halkına taahhütlerinin gücü ile ilişkilidir, onlara ulusların mirasını verir" (Mezmurlar 111:5). Dünyanın ulusları için eğer İsrail'e "Yedi ülkeyi istila eden hırsızlarsınız (Kenan ulusları) derse, İsrail de şöyle diyecek: Tüm dünya Tanrı'nındır – onu Tanrı yarattı ve her kimi uygun gördüyse ona verdi*."[420] Yahudi otoritelerin bir kısmı için başlangıçta her şeyin evrensel bir perspektif ile anlatılması aslında Tanrı'nın adil sıfatının tecellisidir. Zira başlangıçta her şey evrensel şekilde tasarlanmışken, insanoğlunun yapmış olduğu hata ve günahlar neticesinde bu plan değişerek sadece Avraam ve onun soyuna indirgenmiştir. Dolayısıyla Raşi ve pek çok Yahudi alime göre, Yahudilerin İsrail toprağı "mutlak hakkıdır."[421] Nitekim rabbi otoritelerin düşüncesinde Tekvin kitabı insanlığın tarihine dair ilk bilgileri verirken aynı zamanda İsrailoğulları ile

---

[417] Mordecai Menahem Kaplan, **Judaism as a Civilization: Toward a Reconstruction of American-Jewish Life**, New York: Thomas Yoseloff, 1957, s. 264.

[418] Shalom Carmy ve David Shatz, "Felsefi Düşünme İçin Bir Kaynak Olarak Kitab-ı Mukaddes", Daniel Frank ve Oliver Leaman (ed.), **Yahudi Felsefesi Tarihi** içinde (27-52), Ankara: Hece Yayınları, 2018, s. 44.

[419] **Çıkış** 2:1-2 *"Tanrı, Mısır Ülkesi'nde Moşe ve Aaron'a konuşarak şöyle dedi: Bu ay sizin için ayların başı olacak. Yılın ayları açısından bu ay sizin için birincidir."*

[420] Carmy ve Shatz, "Felsefi Düşünme İçin Bir Kaynak Olarak Kitab-ı Mukaddes", s.43.

[421] Carmy ve Shatz, "Felsefi Düşünme İçin Bir Kaynak Olarak Kitab-ı Mukaddes", s.44.

ilgili de ipuçları sunmaktadır. Kısacası Tevrat sözüne yasa ile değil yaratılışla başlayarak, Avraam'ın neden seçildiğini ve neden kutsal topraklara layık görüldüğünü de anlatmaktadır.

Yaratılış kitabının toprakla ilgili evrensel karakterdeki mesajları insanlığın "ilk yirmi neslini"[422] anlatan pasajların sonlanması itibariyle daraltılmış Tora'nın geri kalanında toprak-insan ilişkisine dair bilgiler sadece bir insan ve onun soyu üzerinden devam ettirilmiştir. Bu daraltma ilk olarak "Avram" ile ilgili bilgilerin aktarıldığı XII. bölümde başlamış ve kitabın ilerleyen bölümlerinde birçok kere tekrar edilmiştir. Bir başka ifadeyle Tora toprak olgusunu sadece Avram'a indirgeyerek, bu olguyu sadece İsrailoğulları ile ilişkilendirmeye başlamıştır.

Avram, Ur kentinden Harran'a[423] ailesi ile göç etmiş[424] bir müddet sonra orada Tanrı'dan vahiy almıştır. *"Tanrı Avram'a "Ülkenden, doğduğun yerden ve babanın evinden ayrıl, sana göstereceğim ülkeye git" dedi*."[425] Bu pasaj itibariyle Tevrat'ta ilk defa belirli bir toprağın odak noktası haline getirilmeye başlandığı ve bu ifadenin toprak için bir kırılma noktası olduğu söylenebilir. Avram, uzun bir yolculuktan sonra Kenan ülkesine vardığında Tanrı ülkeyi onun soyuna vereceğini vaat etmiştir.[426] Ne var ki kısa bir süre sonra Avram Kenan topraklarındaki şiddetli kıtlık dolayısıyla Mısır'a göç etmek zorunda kalmıştır.[427] Mısır'da eşi "Saray"[428] ile çeşitli badireler atlatan ve firavunun verdiği hediyelerle zenginleşen Avram bir müddet yaşadığı bu ülkeden ayrılarak Kenan topraklarına doğru çıkış yapmıştır.[429] Bu yolculuğunun hemen başında Avram beraberinde olan yeğeni "Lot-Lut'tan" hangi yöne gitmek istediğine dair bir

---

422 Yahudi teolojisine göre ilk yaratılan insan olan Adem ile Nuh arasında tam on nesil, Nuh ile İbrahim arasında yine tam on nesil vardır. İbrahim, yaratılıştan tam yirmi asır sonra doğmuş ve bu insanlığın ikinci yaratılışı olarak kabul edilmiştir.

423 Harran: Mezapotamya'da, kutsal toprakların 740 km. kuzeydoğusunda bir şehir. Bugün Harran Ovası'nın bulunduğu Urfa olduğu sanılmaktadır. Ur kenti ile Harran arası mesafe yaklaşık 1100km.ydi.

424 **Yaratılış** 11:31

425 **Yaratılış** 12: 1.

426 **Yaratılış** 12: 7 "*Tanrı Avram'a göründü ve "Bu ülkeyi, senin soyuna vereceğim" dedi."*

427 **Yaratılış** 12: 10 "*Ülkede kıtlık başgösterdi. Avram, bir sure kalmak üzere Mısır'a indi; çünkü ülkedeki kıtlık ağırlaşmıştı."*

428 Yahudilikte az sayıda da olsa kadın peygamberler vardır. Sara, yedi kadın peygamberden biridir. Diğerleri; Miryam, Hana, Devora, Hulda, Avigayil ve Ester'dir. bk. Martti Nissinen, "The Dubious Image of Prophecy", Michael Floyd and Robert D. Haak (ed), **Prophets, Prophecy, Prophetic Texts in Second Temple Judaism** içinde (26-42), New York:T&T Clark, 2006, s.32-35; İkinci kadın peygamber Miryam kardeşleri ile Eretz İsrael'e ulaşmak için elinden geleni yapmıştır. Rabbi Dov Peretz Elkins, **Sidras Sparks: Talking Torah at the Table With Your Family**, Indiana: Author Home, 2010, s.365.

429 **Yaratılış** 13: 1 "*Avram, eşi ve sahip olduğu her şeyle birlikte, yanında Lot da olmak üzere, Mısır'dan Negev yönüne doğru çıktı*." bk. Adam, "Yahudilik", s. 207.

seçim yapmasını istemiş, onun seçtiği Ürdün Ovası'nı gönül rızasıyla Ammon ve Moav halkının atası olan Lut'a bırakmıştır.[430] Böylece Avram ve Lut yollarını ayırmıştır. Bu hadisenin hemen sonrasında Tekvin, Avram'a daha önce yapılmış olan toprak vaadini daha da güçlü bir şekilde sunmaktadır. *"...Tanrı Avram'a "Gözlerini kaldır ve bulunduğun yerden kuzeye, güneye, doğuya ve batıya bak" dedi. "Çünkü gördüğün tüm bu ülkeyi sonsuza kadar sana ve soyuna vereceğim.*"[431]

Bu, Avram'a toprak ekseninde yapılmış olan son vaat olmuştur. Bunun ardından Tanrı Avram ile bir antlaşma yaparak ona sınırlarını da belirttiği toprakları net bir şekilde vermiştir.[432] *"O gün, Tanrı Avram'la bir antlaşma yaptı ve "Mısır'daki Nehir'den, büyük nehre –Fırat Nehri'ne- kadar olan bu ülkeyi senin soyuna* ***verdim****" dedi."*[433] Bu topraklar Avraam'a sonsuza kadar verilmiştir. "*Şu anda yabancı olarak yaşadığın toprakları –Kenan Ülkesi'ni- sana ve ardından gelecek çocuklarına ebedi bir mülk olarak vereceğim ve onlara (soyuna) Tanrı olacağım." Tanrı daha sonra Avraam'a "Sana gelince-antlaşmamı korumalısın" dedi. "Hem sen, hem de nesilleri boyunca ardından gelen çocukların*."[434]

Yukarıda Avraam özelinde verilmiş olan dört adet pasaj Yahudi teolojisinde ki Arz-ı Mevud doktrininin temel yapıtaşlarını oluşturmaktadır. Yahudi teolojisine göre bu ayetler Mısır'daki büyük nehir ile Fırat nehri arasında bulunan toprakların Bizzat Tanrı tarafından İbrahim ve onun soyuna verilen bir mülk olduğunu ve İsrailoğulları ile bu toprakların yine Tanrı tarafından sonsuza kadar birbirine bağlandığını ispatlamaktadır. Rabbi Hirsch'e göre, İsrailoğulları ile Bizzat Tanrı tarafından İbrahim'e bir mülk olarak verilen Eretz İsrael ebediyen birbirleriyle bağlantı içinde olacaklardır.[435] Eretz İsrael'in başka milletlerin eline geçmesi veya Yahudilerin burada ikamet etmemesi bu ebedi mülkiyeti iptal edemeyecektir.[436] Dolayısıyla Yahudi teolojisi açısından Mısır ve Fırat

---

[430] Robert Graves ve Raphael Patai, **İbrani Mitleri Tekvin-Yaratılış Kitabı***,* 2.basım, Uğur Akpur (çev.), Ankara: Say Yayınları, 2013, s. 213

[431] **Yaratılış** 13:14-15

[432] Alexander Keith, **The Land of Israel, According to the Covenant with Abraham and Isaac and Jacob**, Edinburgh: Balfour and Jack Printers, 1843, s. 58.

[433] **Yaratılış** 15: 18

[434] **Yaratılış** 17: 8-9.

[435] https://halakhah.com/rst/hirsch.pdf (erişim tarihi: 15.09.2018)

[436] Paola Marrati, "Mysticism and the Foundation of the Open Society: Bergsonian Politics", Hent de Vries and Eugene Sullivan (ed.), **Political Theologies: Public Religious in a Post Secular World** içinde (557-591), New York: Fordham University Press,2006, s. 578.

Nehirleri arasındaki topraklar tartışmasız olarak İbrahim'e özel kılınmıştır. Üstelik İbrahim ile ahitleşen Tanrı'nın bu toprakları sadece ona değil "erdemli ve adaletli"[437] olmaları şartı ile İbrahim'in soyuna da sonsuza kadar vermiş olması yine teoloji için tartışmaya açık olmayan bir konudur.[438]

Bu noktada İbrahim'in soyundan kimlerin kast edilmiş olduğu önemli bir mevzudur. Tevrat anlatıları baz alındığında *"... Çünkü senin soyun İshak'la sürecektir*" mesajının İbrahim'e toprak vaadinden sonra verilmiş olduğu görünmektedir. Dolayısıyla bu olaylar silsilesi kutsal toprakların İshak'a verilmiş olduğu gibi Yişmael-İsmail'e de verilmiş olduğunu aktarmaktadır. Çünkü Tanrı, İsmail'in de İbrahim'in soyu olduğunu Tevrat aracılığıyla belirtmiştir. Ancak Yahudi müfessirlerin çoğuna göre, soyun İshak'tan devam edeceğinin belirtilmiş olması Lut, İsmail veya Esav'ın bu toprak vaadine muhatap edilmediğini göstermektedir. Tora yorumcuları Tanrı'nın topraklara dair vermiş olduğu sözü İbrahim'e tekrar etmeden önce onun Lut ile ayrılmasını beklemiş olduğuna dikkat çekmektedirler. Lut'un ayrılışında sonra Tanrı, Avraam'a daha önce verdiği sözü (12:7) tekrar etmektedir. Bunun nedeni, Tanrı'nın Eretz İsrael'i sadece Avraam'a ve onun soyuna verdiğini; Lut'un ise bu topraklarda ilişkisi olmadığını vurgulamaktır. Sforno'nun düşüncesinde Tanrı, Lut'un ayrılmasını özellikle beklemiştir çünkü Lut'un açgözlülüğü daha da çoğalacaktır.[439] İbrahim'in ilk oğlu "İsmail" de bu kullanım hakkından mahrum bırakılmış, onun payına çöl düşmüştür.[440] Ayrıca "Yakup'un" kardeşi "Esav" da bu topraklar için uygun görülmemiştir.[441] Bunlar göz önünde tutulduğunda Tevrat'ın vermiş olduğu mesajın içeriğinde Kenan Ülkesinin sahibi olabilmek için seçilmenin yanı sıra seçilmeme olgusunun da bulunması dikkati çekmektedir. Yahudi teolojisine göre seçilmiş olan İbrahim'e Tanrı'dan devreden bu topraklar, İbrahim'den İshak'a ondan da Yakup'a devretmiştir. Yakup'tan ise hiç biri dışlanmadan onun on iki çocuğunun hepsine devretmiştir.

---

[437] **Çıkış** 23:1-9.

[438] Jacob Neusner, **Judaism When Christianity Began: A Survey of Belief and Practice**, London: Westminster John Knox Press, 2002, s. 136.

[439] Tora: Türkçe Çeviri ve Açıklamalarıyla **Tora ve Aftara, 1. Kitap Bereşit**, 2.basım, Moşe Farsi (çev), İstanbul: Gözlem Yayınları 2010, s. 91.

[440] **Yaratılış** 21:12,14 ve 25:5:18.

[441] **Yaratılış** 27: 39. Esav, dedesi İbrahim'in vefat ettiği gün gerçek yüzünü göstererek beş büyük günah işlemiştir: Tanrı'yı reddetmiş, ölülerin dirilişini reddetmiş, behorluk hakkını satmış, cinayet işlemiş, bakire ve nişanlı bir kızı kandırmıştır. Louis Ginzberg, **The Legends of The Jews vol: I**, Henrietta Szold (çev.), Philadelphia: The Jewish Publication Society of America, 1913, s.318.

Toprak ekseninde İbrahim'e aktarılan bir diğer önemli bilgi ise şu şekildedir: "Tanrı Avram'a *"Şunu iyi bil ki, soyun, kendilerine ait olmayan topraklarda 400 yıl boyunca yabancı olacak" dedi. "Onlara kölelik edecekler ve onlara eziyet edecekler… Buraya ancak dördüncü nesil dönecek; zira Emoriler'in günah sınırı bu zamana kadar tamamlanmayacak.*"[442] Yahudi müfessirlerin yorumlarına göre İbrani ataları Tanrı'nın takdiri neticesinde Kenan Ülkesi'ni kalıcı olarak yurt edinememişlerdir lakin bu topraklar İbrahim'in soyu için ileride mutlaka kalıcı bir yurt olacaktır.[443] Buna ek olarak Raşi'nin düşüncesinde bu pasaj Tanrı'nın sabır ve adaletini gözler önüne sermektedir. Çünkü Tanrı hiçbir insanı günah kotasını doldurmadan cezalandırmaz ve hatta günahkarlığın doruğunda olan bir insana dahi "Teşuva"[444] şansı verir.[445]

Ayrıca Yahudi teolojisi, Mısır sürgününün bu pasaj ile İbrahim'e daha önceden bildirilmiş olduğuna da dikkat çeker. Yahudi müfessirlere göre Tanrı bu sürgünün yaşanması gerektiğine hükmetmiştir. Bu hüküm, İsrailoğullarının olumlu veya olumsuz davranışlarına bağlı olarak verilen veya iptal edilebilecek bir karar değildir. İlahi düzende olması gereken bir hadisedir.[446] Ancak Tanrı, Mısır'ı Yahudilerin yurdu olarak tayin etmemiştir. Mısır, Yahudilere ait olmayan bir topraktır ve onlar bu ülkede yabancı statüsünde yaşayacaklardır. Dolayısıyla Yahudi yorumcuların düşüncesinde İsrailoğullarının gerçek yurdunun Eretz İsrael olduğu bu pasaj aracılığıyla Tanrı tarafından yeniden belirtilmektedir. Aynı pasaj, Yahudilerin hem bedenen hem ruhen "darlık ve sıkıntı" çekecekleri Mısır'dan Tanrı'nın belirlediği vakitte çıkacaklarına da işaret etmektedir.[447] Yahudi alimlere göre, Tanrı'nın İbrahim'e, soyunu sonsuza kadar koruyacağına dair yemin etmiş olması ve Yahudilerin Tevrat'ın temsilcisi olmaları,

---

[442] **Yaratılış** 15:13-16'da sürgünün süresi 400 yıl olarak belirtilmiştir. Ancak Yahudiler Mısır'da sadece 210 yıl kalmıştır. Bunun nedeni bu sürgünün, İbrahim'e bildirildiği zamandan otuz yıl sonra doğan İshak'ın doğum yılı ile başlamış olmasıdır. Nitekim İshak da Yakup da Filistin'i kalıcı olarak yurt edinememiş, orada yabancı statüsünde yaşamışlardır. Dolayısıyla her ikisi de aslında bir nevi sürgün yaşamışlardır.

[443] Wessels Anton, **A Stranger is Calling: Jews, Christians and Muslims as Fellow Travellers**, Henry Jansen (çev.), Oregon: Wipf and Stock Publishers, 2017, s.74.

[444] Teşuva, tövbe anlamına gelmekte olup kötü amellerden pişman olarak Tanrı'ya dönmeyi ve O'nun istediği şekilde iyi bir kul olmayı ifade etmektedir. bk. Mehmet Katar, **Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam'da Tövbe**, 3.basım, Ankara: Eskiyeni Yayınları, 2017, s.25-26.

[445] Rashi on Genesis 15:16:2

[446] Shlomo Zalman Elazar Grafstein, **Judaism's Bible: A New and Expanded Translation: The Book of Genesis**, USA: Spirit of the Desert Production, 1999, s. 230; Viktor P. Hamilton, **The Book of Genesis, Chapters 1-17**, Cambridge: B. Eerdmans Publishing, 1990.

[447] Mısır sözcüğünün İbranice karşılığı olan Mitsrayim; sınırlı yer, darlık ve sıkıntı anlamına gelmektedir. Tanrı'nın belirttiği 400 yıl İshak'ın doğumu ile başlamıştır. Mısır'da geçirilen süre sadece 210 yıldır. Bunun 116 yılı kölelik ve eziyet ile geçmiştir. Ronald L. Eisenberg, **Dictionary of Jewish Terms: A Guide to the Language of Judaism**, Maryland: Schreiber Publishing, 2008, s.272.

O'nun İsrailoğullarını kurtarmasını bir anlamda zorunlu kılmıştır. *"Tanrı, Evren'i Tanrısız olması için yaratmamıştır. Bu yüzden Yahudileri kurtarmalıdır".*[448]

Sonuç olarak Tevrat'ta İbrahim ile yapılan ahit kapsamında İsrailoğullarına adanmış olan toprağın Yahudiler için daimi bir yurt olabilmesi için gereken ilahi koşulları özetlemek gerekirse ortaya iki şart çıkmaktadır. İlk şart; Tanrı tarafından seçilen İbrahim'e verilen bu topraklar erdemli ve imanlı olmaları şartı ile onun soyuna bir miras olarak aktarılacaktır. İkincisi ise; İbranilerin bu topraklara sahip olabilmeleri için orada yaşayan diğer halkların günahlarının doruk noktasında olması gerekmektedir. Tevrat'ın koştuğu bu iki şart yerine geldiği vakit vaat edilmiş topraklar Yahudilerin vatanı olabilecektir.[449] Buna ek olarak Yahudi teolojisindeki şartlar ve ödül üzerine kurulu olan bu sistem, Tanrı'nın adaletinin yeryüzünde tecelli etmesi ile ilişkilendirilebilir.

Tevrat'ta Tanrı'nın, İshak ve Yakup ile toprak vaadini aynı şartlar kapsamında devam ettirmiş olduğu görülmektedir.[450] Bununla beraber her toprak vaadinin desteklendiği zemin daima İbrahim olmuştur. *"...Seninle olacak ve seni mübarek kılacağım, çünkü bu toprakların hepsini sana ve soyuna vereceğim. Baban Avraam'a etmiş olduğum yeminimi böylece yerine getireceğim... Sırf baban Avraam, Sesim'e itaat ederek Emanetim'i, Emirlerim'i, Hükümlerim'i ve Kanunlarım'ı koruduğu için!"*[451] Bu pasaj hem İbrahim'in vaadin merkezine yerleştirilmiş olduğunu göstermekte hem de İbrahim'e bu toprakların neden verilmiş olduğunu açıklar niteliktedir. Bu pasukta geçen "*emanet, emir, hüküm ve kanun*" sözcükleri müfessirler tarafından dört emir kategorisinde yorumlanmıştır. Raşi'ye göre "emanetim"; Tanrı'nın Tora'yı emanet etmesidir, "emirlerim"; insanı ahlaklı yapacak ve mantıken yadsınamayacak kanunlardır, "hükümlerim"; mantıkla açıklanması mümkün olmayan kanunlardır ve "kanunlarım"; Tanrı'nın yazılı ve sözlü öğretileridir.[452] Müfessirlerin genel kabulüne göre "Ruah Akodeş-Tanrısal İlham" sayesinde İbrahim Tora'ya hakim olmuş ve bunları

---

[448] Pesah Agadası, s.70
[449] Kaplan, **Judaism as a Civilization**, s.265.
[450] **Yaratılış** 26: 2-5 (İshak) ve 28: 13-14 (Yakup)
[451] **Yaratılış** 26: 3-5
[452] Rashi on Genesis 26:10:2,3,4,5. BT- Yevamoth 21a ve Yoma 67b. Midrash Bereishit Rabbah 64: 4. Sa'adya Gaon, **Tefsiru't-Tevrat Bi'l-'Arabiyye: Tevrat (Tora) Tefsiri,** Nuh Arslantaş (hzl.), İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, C. 1, 2018, s. 486.

tamamen gönüllü olarak uygulamıştır. Dolayısıyla İbrahim; Tora'ya bir emanet olarak sahip çıkmış, mantığını kavrasın veya kavramasın tüm emirlerini uygulamış böylece Tanrı katında makbul olmuş ve toprak ve ulus vaadi ile ödüllendirilmiştir. İshak ve Yakup ile yapılan ahitler toprak vaadi içerdiği için Yahudi teolojisinde vaat edilmiş topraklar inancını güçlendiren ve sabitleyen anlatılar olarak kabul edilmektedir. Tanrı'nın Yakup ile ahitleşmesinden sonra Yaratılış/ Tekvin kitabında toprak vaadi ön planda kalmamıştır. Toprak vaadine, Mısır'dan Çıkış kitabının ilk bölümlerinden itibaren yeniden güçlü bir şekilde değinilmeye başlanmıştır.

İşaret edilmelidir ki İbrani atalar için bu topraklar kutsal ve özel bir anlam ifade etmiş ancak onların geçici olarak konakladıkları uğrak bir yurt olmaktan öteye geçememiştir. O dönem için soy kavramının ve asimile olma kaygısının toprak vaadinden daha ön planda olduğunu söylemek doğru olacaktır.[453] İbrahim'in oğlu İshak için kendi ata yurdundan bir eş getirtmesi bunun delillerinden birisidir.[454] Dolayısıyla İbrani atalar Kenan Ülkesi'nde birer yabancı olarak yaşamışlardır. İbrahim ailesinin onlara vaat edilen toprakları tam anlamıyla elde etmelerine kadar geçen ara süreçte Yahudi teolojisi ve tarihi açısından birçok önemli olaylar silsilesi yaşanmıştır. Bu aradaki zaman dilimine; Yakup'un on iki oğlu olması ve İsrail adıyla Tanrı tarafından kutsanması, Yahudilerin Yusuf ile kolektif olarak yaşamaya başladıkları, zamanla çoğaldıkları ve en sonunda köle durumuna geldikleri bir Mısır dönemi sığmıştır.[455] Yine bu zaman aralığına Yahudi tarihinde bir dönüm noktası olarak kabul edilen Musa önderliğinde köle oldukları Mısır'dan çıkış yapmaları, Sina ahdi ve çölde geçirdikleri ceza yılları damgasını vurmuştur.

Yahudi teolojisine göre Levi kabilesinden Amram ve Yoheved'in üçüncü çocuğu "Moşe-Musa", Tanrı tarafından seçilmiş ve Midyan'da ilk vahyi almıştır.[456] *"... Tanrı "Ben babanın Tanrısı; Avraam'ın Tanrısı, Yitshak'ın Tanrısı ve Yaakov'un Tanrısı'yım" deyince, Moşe hemen yüzünü gizledi... Tanrı "Mısır'daki Halkım'ın*

---

[453] Hasanoğlu, **Gerut**, s.49.

[454] **Yaratılış** 24: 3-9

[455] Mısır'da Goşen bölgesinde ikamet eden ve çobanlık yapan İsrailoğulları gittikçe çoğalmıştır. Mısırlı yetkililer bu çoğalmanın kendilerine karşı bir tehdit unsuru olmasından korkmuştur. Bunun üzerine Yahudilerin sayısının azaltılması için ağır işlerde çalışma zorunluluğu getirilmiş ve yeni doğan erkek bebekleri su kanallarında boğulmuştur. Böylece İsrailoğulları Mısır'da özgürken esir durumuna düşmüşlerdir. Heinrich Graetz, **History of The Jews vol: I**, Bella Löwy (çev.), Philadelphia: The Jewish Publication Society of America, 1891, s.11.

[456] BT-Baba-Bathra 120a

düşkünlüğünü mutlaka gördüm" dedi… "Onu Mısır'ın elinden kurtarmak, iyi ve geniş bir ülkeye –süt ve balın aktığı ülkeye- Kenaani, Hiti, Emori, Perizi, Hivi ve Yevusi'nin bölgesine götürmek üzere o ülkeden çıkarmak için indim… Şimdi git –seni paro'ya gönderiyorum- ve Halkım Bene-Yisrael'i Mısır'dan çıkar."[457] Bu pasaj hem Musa'ya verilen "büyük görevi"[458] aktarmakta hem de İbrahim'e daha önceden belirtilen sürgün döneminin sonlandığını göstermektedir. Midraş'a göre Tanrı, Moşe'ye zamanın tam olarak şu anda geldiğini söylemektedir.[459] Dolayısıyla bu pasaj itibariyle Kenan toprakları ile İbrani ilişkisi Tevrat'ta yeniden gündeme gelmeye başlamıştır. Buna ek olarak Yahudi teolojisi için Eretz İsrael'in Yahudilere verilmiş olduğu gerçeği bu anlatımlar ile bir kez daha sabitlenmiştir.

Mısır'dan Çıkış kitabının birçok yerinde Tanrı, Musa'ya İbrani ataları ile yapmış olduğu ahitleri ve toprak vaadini tekrarlamıştır. Bu hatırlatmaların yapıldığı bazı pasajlarda Tanrı'nın Yahudilere, onları Mısır'dan kurtaracağına dair yeni bir vaat daha verdiği görünmektedir. *"... onlarla, Kenaan Ülkesi'ni – konuk olarak yaşadıkları konaklama diyarlarını – kendilerine verme yönündeki Antlaşmam'ı kesinleştirdim. Dahası, Mısırlılar'ın kölelik ettirdikleri Bene-Yisrael'in inlemesini duydum ve Antlaşmam'ı hatırıma getirdim. Bu yüzden Bene-Yisrael'e (Benim Adıma şöyle) söyle: "Ben Aşem'im. Sizi Mısır'ın yükü altından çıkaracağım ve sizi onların (köleleştirici) işlerinden serbest kılacağım. Sizi (büyük bir) güç gösterisi ve sert yargılar eşliğinde özgürlüğe kavuşturacağım. Sizi Kendim'e Halk olarak alacağım ve size Tanrı olacağım. Böylece Benim, sizi Mısır'ın yükü altından çıkaran Tanrınız Aşem olduğumu bileceksiniz. Siz, Avraam'a, Yitshak'a ve Yaakov'a vereceğime yemin ettiğim Ülke'ye getireceğim. Ona size miraslık vereceğim; Ben Aşem'im!"*[460] Yahudi teolojisinde bu pasaj farklı konularda birçok ilahi mesaj ve hükmü aktarmaktadır. Bu mesajlardan biri; İbrani atalarının ülkede konuk olarak yaşamış olmaları ile ilgilidir. Rabbi Malbim'in düşüncesinde bu ifadenin daha derin bir anlatımı vardır: *"Atalar, gerçek mekanlarının manevi dünya olduğunun bilincine vardıkları ve bu dünyayı sadece geçici bir*

---

[457] **Çıkış** 3: 4-10

[458] Raşi'ye göre Tanrı yedi gün boyunca bu görevi Musa'ya söylemiş ancak o bunu reddetmiştir. Musa bu görevi üç nedenden dolayı reddetmiştir; o kendisini bu vazife için değersiz ve yetersiz görmüş, hem firavunun hem de soydaşlarının kendine inanmayacağını düşünerek başarısız olacağını zannetmiş ve Mısır'daki mevcut Yahudilerin Tanrı'nın yardımını hak etmediğini düşünmüştür. Rashi on Exodus 4:10 ve Midrash Vayikra Rabbah 11.

[459] Midrash Tanchuma Buber, Shemot 17:1.

[460] **Çıkış** 6:4-8

konaklama yeri olarak gördükleri için, Tanrı da onlara bu dünya üstündeki manevi mükemmelliğe en uygun yeri vereceğine söz vermiştir."[461] Müfessirlere göre bu pasajdaki kurtuluş vaadini belirten şu dört ifade: "Sizi … çıkaracağım", "Sizi … serbest kılacağım", "Sizi … özgürlüğe kavuşturacağım" ve "Sizi … alacağım" aynı zamanda kurtuluşun aşamalı olacağının beyan edilmesidir. Onların düşüncesinde bu aşamalar, Tanrı'nın Yahudileri henüz Mısır'dan çıkmadan kölelikten kurtaracağına, Kızıldeniz'i ikiye yaracağına ve Tevrat'ı İsrailoğulları'na vereceğine delalet etmektedir. Buna ek olarak Tanrı bu pasaj ile Kenan ülkesinin Yakupoğulları'nın tüm nesillerine miras olarak bırakılacağını belirtmektedir.[462] Dolayısıyla Yahudi teolojisine göre bu pasaj Kenan ülkesi'nin sonsuza dek İsrailoğullarına verilmiş olduğunu bir kez daha vurgulamaktadır.[463]

Yakupoğulları'nın tümü Mısır'dan kurtularak Musa önderliğinde belirlenen vakitte oradan çıkmışlardır.[464] *"Bizim tasarımımıza göre Mısır'dan çıkış 1358 ile 1350 yılları arasında yani İkhnaton'un ölümünden sonraya ve Haremhab tarafından devlet otoritesinin kurulmasından öncesine tekabül etmekteydi.*"[465] Yahudi geleneğine göre Mısır'dan çıkarılmalarının nedeni Tanrı'nın İbranileri Eretz İsrael'i yurt edinmelerini istemesidir. İsrailoğullarının Mısır'dan kurtulmuş olmaları onların kendi topraklarında özgür bir şekilde kendi ülkelerini kurmalarını sağlayan güçtür.[466] "*Tanrı, bizi oradan, bizi buraya getirmek, bize vereceğine dair atalarımıza yemin ettiği ülkeyi bize vermek için çıkardı.*"[467] Tevrat anlatıları Musa jenerasyonunun kendilerine vaat edilen topraklara doğru yolculuk yapacaklarının bilincinde olduğunu göstermektedir. Söylemiş oldukları "Deniz Şarkısı" içeriğindeki bazı ifadeler bunu kanıtlar niteliktedir. *"... Kuvvetin'le götürüyorsun onları Kutsal İkemetgahın'a…. Titreme aldı Moav kahramanlarını; korkudan eridiler tüm Kenaan sakinleri…*"[468] Bunun yanı sıra

---

461 **Şemot**, s. 46.
462 Frederick Brotherton Meyer, **Moses, Servent of God**, New York: Fleming H. Revell Company, 1867, s.51-52.
463 Haamek Davar on Exodus 6: 8.
464 Bazı araştırmacılara göre, bu olay tüm Yahudileri kapsamamaktadır. *"Mısır'dan çıkış hadisesi, tüm Yahudi halkının göçü değildir. Sadece Musa'nın başında bulunduğu grubun hicretinden ibaret olduğu halde daha sonra bütün İsrail kabileleri tarafından üstlenilmiştir."* Bk. Ramazan Adıbelli, **Mircea Eliade ve Din**, İstanbul: İz Yayıncılık, 2011, s.265; Samuel Henry Hooke, **Ortadoğu'da Mitoloji: Mezopotamya, Mısır, Filistin, Hitit, Musevi, Hıristiyan Mitosları**, 4.basım, Alaeddin Şenel (çev.), İstanbul: İmge Kitabevi, 2002, s.208.
465 Sigmund Freud, **Musa ve Tek Tanrılı Din**, Oya Kasap (çev.), İstanbul: Say Yayınları, 2012, s.43.
466 Pesah Agadası, s.74.
467 **Yasanın Tekrarı** 6: 23.
468 **Çıkış** 15: 13-15

Mısır'dan çıkan halkın bu bilinci; Yahudilik için bir dönüm noktası olarak kabul edilen Sina ahdi sonrasında oldukça kuvvetlenmiş ve şekillenmeye başlamıştır. Nitekim Tanrı, antlaşma yapmış olduğu İsrailoğulları'na birçok defa Kenan ülkesini onlara mülk olarak vereceğini belirtmişir.[469] "*Size mülk olarak vermekte olduğum Kenan Ülkesi'ne geleceğiniz zaman…*"[470] Dolayısıyla çöldeki İsrailoğulları için aslında pek de tanımadıkları vaat edilmiş topraklara girebilmek artık kolektif bir amaca dönüşmüştür. Bir diğer ifadeyle; söz edilen bu dönem itibariyle İsrailoğullarının bir kısmının ilk defa bir amacı vardır; Kenan ülkesine ulaşmak ve orayı yurt edinmek.

Ancak Musa döneminde İsrailoğullarının amaçlarına ulaşabilmeleri için bazılarının değil bütünün çabası önemli olmuştur. Kenan ülkesine girmek için savaşmaktan korkan, Musa'yı önder olarak reddeden ve Mısır'a dönmek isteyen birçok ses bütünlüğün bozulmasına neden olmuştur.[471] Bunun sonucu olarak Musa'nın nesli, Tanrı tarafından ölünceye kadar kırk yıl çölde başıboş yaşam ile cezalandırılmıştır.[472] Müfessirlerin düşüncesinde bu cezalandırmanın nedeni Musa kavminin on iki casus hadisesi ile günah kredilerini tüketmiş olmalarıdır.[473] Sayılar kitabında[474] Musa'nın

---

469 Tevrat'ta sıklıkla kullanılan "Mülk- Nahala (İbranice)" kelimesi miras alınan ebedi mülkü tanımlamaktadır. Bir nahala ait olduğu kişinin elinden asırlar boyunca çıksa bile, yine de onun olmaya devam edecektir. Siyonist terminolojide "nahalat am" ifadesi Yahudi halkı mülküne, anavatanına geri dönüyor şeklinde sıklıkla kullanılmıştır. Bk. Rona Yona, "Zionist Terminology and the Jewish Sources: Berl Katznelson and the Creation of the Term 'Hanhalat Halashon' (Bequeathing the Language)", Arthur Eyffinger, Gordon J. Schochet (ed.), **Hebraic Political Studies içinde**, Shalem Press, C.2, 2007, s. 448-469.

470 **Levililer** 14: 34 bk.18:3 ve 25: 38.

471 **Sayılar** 14: 3-4 "*Tanrı neden bizi kılıçla düşmemiz için bu ülkeye getiriyor? Karılarımız ve çocuklarımız tutsak olacaklar! Bizim için en iyisi* Mısır'a dönmek! Birbirlerine "*yeni bir baş atayıp Mısır'a dönelim" dediler*.

472 **Sayılar** 14: 31-33 "*Tutsak olacak" dediğiniz çocukarınıza gelince… Onları ülke'ye getireceğim ve sizing hor gördüğünüz ülke'yi tanıyacaklar. Ama siz… leşleriniz bu çölde düşecek. Çocuklarınız da kırk yıl çölde dolaşıp duracaklar ve çölde leşleriniz tamamlanana kadar ihanetinizin yükünü taşıyacaklar*."

473 Yahudi teolojisine göre bu cezalandırma Tanrı'nın tek bir günah neticesinde vermiş olduğu bir hüküm değildir. Tanrı'nın sabrının sonu gelmiştir çünkü İsrailoğulları çöldeyken birçok günah işlemiştir. **Sayılar** 14: 22 *"... Onurum'u ve Mısır'da ve çölde gerçekleştirdiğim mucizelerimi görmüş olup Beni halihazırda on kez sınamış, yine de Sözüm'ü dinlememiş olan tüm bu adamlar"* Rabbi otoritelere göre İsrailoğulları çöldeyken Tanrı'nın emrine on kere karşı gelmiş ve şikayet etmişlerdir: " Atalarımız çölde Tanrı'yı on kez test ettiler. Tora'da yazıldığı gibi "Beni on kere denediler ama yine de Benim sesimi dinlemediler." (**Mishnah** 5:6) "Mısırlıların İsrailoğulları'nı denize kovaladıkları (**Çıkış** 14:11), Mara'da acı sular dışında içme suyu bulamadıkları (**Çıkış** 15:24), yiyecekleri bittiği (**Çıkış** 16:3), gökyüzünden gelen manın gerektiğinden fazlasının toplanmaması gerektiği bildirilmesine rağmen aç gözlülük yaptıkları (**Çıkış** 16:20) ve Şabat günü kampı terk ederek manı topladıkları (**Çıkış** 16:27) zaman Tanrı'nın emirlerine karşı gelmişlerdir. Ve yine Refidim'de sularının bitmesi (**Çıkış** 17: 2), altın buzağıya tapanlara karşı gelmemeleri (**Çıkış** 32:4), Tanrı'nın emirlerine karşı geldiklerinde (**Sayılar** 11:1), manın taze olmamasından şikayet ettiklerinde(**Sayılar** 11:4) ve casusların Eretz İsrael hakkında verdiği kötü rapora inandıklarında (**Sayılar**14:22) Tanrı'ya isyan etmişlerdir.

474 **Sayılar** 13: 2 "*Tanrı… dedi: Kendi adına adamlar gönder ve Benim Bene Yisrael'e vermekte olduğum Kenaan ülkesini araşırsınlar. Her atasal kabile adına birer kişi gönderin. Her biri aralarında lider olsun."*

Tanrı'nın emri ile, Yasanın Tekrarında[475] Musa'nın halkın talebi doğrultusunda Kenan ülkesine orayı keşfetmek için casuslar göndermiş olduğu yazılıdır. Tevrat'ta isimleri tek tek belirtilen Musa tarafından seçilmiş her bir kabileden bir kişi olmak üzere "12 adam"[476] ülkeyi araştırmak için gitmişler ancak kırk gün sonra olumsuz haberlerle geri dönmüşlerdir.[477] "Kalev ben Yefune" ve "Oşea bin Nun/Yuşa"[478] dışındaki diğer on casus o ülkede yaşayanların kendilerinden çok daha güçlü olduklarını, kentlerin çok iyi korunduğunu ve onlarla savaşamayacaklarını rapor etmişlerdir.[479] İsrailoğulları, ülkeyle ilgili güzel sözler söyleyen Yuşa ve Kalev'i dinlememiş ve onlara inanmamış hatta onları taşa tutmak istemişlerdir.[480] Diğer on casusun anlattıklarına inanarak isyan etmişlerdir. Sonuç olarak Tanrı onları kırk yıl çöle hapsedeceğine ve Yuşa ile Kalev dışındaki tüm bireyleri o topraklardan mahrum bırakacağına yemin ederek, Musa nesilini cezalandırmıştır.[481] Bu ceza Musa ve Harunu da kapsamıştır.[482]

İşaret edilmelidir ki Yahudi alimlere göre bu ceza sadece ilahi bir cezalandırmadır ve hiçbir şekilde toprağın Yakupoğulları'na sonsuza kadar verilmiş olmasını değiştirmemiştir.[483] Bunun yanı sıra bu cezanın değiştirmiş olduğu önemli hususlar vardır. Bunlardan biri; Yahudiler'in Kenan ülkesine girmek için artık savaşmak zorunda kalacak olmalarıdır. Oysa ki Tanrı önceden savaşsız bir şekilde onlara ülkeyi

---

[475] **Yasanın Tekrarı** 1: 22 *"Bana yaklaştınız –hepiniz- ve "Önümüzden adamlar gönderelim" dediniz. "Ülke'yi bizim için keşfedip, oraya çıkmakta kullanacağımız yol ve gireceğimiz ilk şehirler hakkında bize rapor getirsinler."*

[476] Ruben kabilesinden Şamua ben Zakur, Şimon kabilesinden Şafat ben Hori, Yeuda kabilesinden Kalev ben Yefune, Yisahar kabilesinden Yigal Ben Yosef, Efrayim kabilesinden Oşea bin Nun, Binyamin kabilesinden Palti ben Rafu, Zevulun kabilesinden Gadiel ben Sodi, Yosef ve Menaşe kabilesinden Gadi ben Susi, Dan kabilesinden Amiel ben Gemali, Aşer kabilesinden Setur ben Mihael, Naftali kabilesinden Nahbi ben Vofsi, Gad kabilesinden Geuel ben Mahi. (**Sayılar** 13:4-15) 12 casusun içinde Levi kabilesinden kimse yoktur.

[477] Benny Tucker**, God, Man, Death and then the Judgement**, North Carolina: LuLu Publishing, 2015, s.107-108.

[478] Musa Oşea'nın isminin başına "Yod" harfi ekleyerek, onun adını "Yeoşua" koymuştur. Yeoşua; Tanrı seni kurtarsın anlamına gelmektedir. Rashi on Numbers 13:16, BT-Sotah 34b. Talmud, Sara'nın, isminden "Yod" harfi alındığı için Tanrı'ya yakındığını ve Tanrı'nın bu harfi Yuşa'nın isminin ilk harfi haline getirdiğini aktarır. BT-Sanhedrin 107a.

[479] **Sayılar** 13:28,31-33.

[480] **Sayılar** 14:10.

[481] **Sayılar** 14:21-37. Bk. Meyer, s.163-165.

[482] Yahudi teolojisi Musa'nın Kenan ülkesine girememesine iki varsayım geliştirmiştir. İlki, Sayılar 20:10'da aktarıldığı gibi Musa'nın kavmini sert bir şekilde kınayarak onları asilikle suçlamasıdır. İkincisi ise Musa'nın çöldeyken bir susuzluk anında Tanrı'nın emrine uymamasıdır. Tanrı, Musa'ya "taşa konuş" demiştir ancak o taşa asasıyla vurmuştur. Pesah Agadası, s.81. Harun da aynı emre itaat etmemiş, Musa'nın kayaya vurup su çıkarma günahına ortak olmuştur. Dolayısıyla vazifesini tam anlamıyla yapamayarak halkın "Tanrı'ya inanmasını sağlayamamıştır." Bu nedenle Harun Filistin'e girememiştir. Tora: Türkçe Çeviri ve Açıklamalarıyla: **Tora ve Aftara, 4. Kitap Bamidbar**, 2.basım, Moşe Farsi (çev.), İstanbul: Gözlem Yayınları, 2010, s.398. bk. M. Margaliot, "The Transgression of Moses and Aaron: Num. 20: 1-13", **The Jewsih Quaeterly Review New Series**, University of Pennsylvania Press, C. 74, S. 2, 1983, s.196-228.

[483] H.S. Haddad, "The Biblical Bases Of Zionist Colonialism"**, Journal of Palestine Studies**, C. 3, S. 4, 1974, s.104.

miras olarak almalarını buyurmuşken[484], Musa nesli Kenan ülkesine girme hakkını yitirmiş, ileriki zamanlarda Yahudiler o toprakları, ancak savaşarak fethetmişlerdir.[485] Bu hüküm, vaat edilmiş topraklar ile savaş kavramının kesiştiği ilk nokta olması hasebiyle muazzam bir öneme sahiptir. Nitekim ülkeye girememe cezasından muaf olan Yuşa ve Kalev vaat edilen toprakların sahibi olmak için Tanrı'nın izni ve emri doğrultusunda ve O'nun mucizeleri eşliğinde savaşmışlardır.

Musa'nın vefatından sonra Tora'yı bir sonraki nesle taşıma görevi Talmud bilginlerinin "aya benzettiği Yuşa'ya"[486] uygun görülmüştür.[487] Musa'dan sonra lider olan Yuşa Yahudilik açısından çok önemli bir şahsiyettir çünkü Tanrı'nın izni ile Yahudileri vaat edilmiş topraklara kavuşturan ilk kişidir. Yahudi teolojisine göre Yuşa 7 Nisan 2488 tarihinde[488] Tanrı tarafından İbranilere önderlik etmesi için göreve getirilmiştir. *"... Şimdi kalk ve onlara (Bene Yisrael'e) vermekte olduğum Ülke'ye girmek üzere şu Yarden'i[489] geç – sen ve tüm halk. Ayağınızı basacağınız her yeri size verdim – tıpkı Moşe'ye konuşmuş olduğum gibi... Hayatının tüm günleri boyunca karşında kimse duramayacak. Moşe'yle olduğum gibi seninle de olacağım; seni bırakmayacağım ve seni terk etmeyeceğim. Güçlü ve cesur ol; çünkü atalarına kendilerine vereceğime dair yemin etmiş olduğum Ülke'yi miras olarak bu halka sen vereceksin*."[490] Yahudi teolojisi için bu pasaj Tanrı'nın ahdini Yuşa ile yinelediğini göstermekte olup Onun İsrailoğullarının kırk yıllık cezasının bittiğini ve onların tövbesini kabul ettiğini ilan etmesidir. Ahitleşme esnasında Tanrı'nın Yuşa'ya ülkede "*ayağınızı basacağınız her yeri size verdim*" vaadini tekrarlamış olması dikkat çekicidir. Rabbi Abravanel'in düşüncesinde bu cümle "*Size başarı konusunda garanti veriyor olmama rağmen, buraları fethetmek için oraya ayaklarınızı basmanız ve savaşmanız gerekiyor" anlamına gelmektedir.*[491]

---

[484] **Yasanın Tekrarı** 1: 9 "*Gör! Ülke'yi önünüze serdim. Gelin ve Tanrı'nın, atalarınıza –Avraam'a, Yitshak'a ve Yaakov'a- onların ve arkalarından soylarına vermeye yemin ettiği Ülke'yi miras alın*."

[485] Rashi on Deuteronomy 1:8:2. Midrash Sifrei Devarim 7.

[486] BT- Shabbath 75a. Rabbi otoriteler Musa'yı güneşe, Yuşa'yı aya benzetmişlerdir.

[487] Mishnah, Seder Nezikin, Pirkei Avot 1:1.

[488] **Yeoşua**: Türkçe Çeviri ve Açıklamalarıyla, Moşe Farsi (çev.), İstanbul: Gözlem Yayınları, 2015, s.3.

[489] Ürdün Nehri

[490] **Yeşu** 1: 2-6.

[491] Yeoşua, s. 2.

Yuşa, elde etmeyi hedeflediği "Eriha-Yeriho"[492] şehrini kuşatmış ve ordusuyla birlikte kuşatmanın yedinci gününde "Şofar'ın"[493] çalınmasıyla şehre hücum etmiştir.[494] Şehre giren Yahudiler, kendilerine yardım eden Rahav ve ailesi dışındaki herkesi "*Erkekten kadına kadar, çocuktan yaşlıya kadar, boğa, öküz ve eşeğe kadar, şehirdeki her canlıyı kılıcın ağzıyla helak ettiler."*[495] *Daha sonra ise "Şehri ve içindeki her şeyi ateşte yaktılar.*"[496] İsrailoğulları Eriha'yı ele geçirerek kırk senedir elde etmeyi bekledikleri vaat edilmiş topraklara nihayet girebilmişlerdir. Buna koşut olarak bu şehir, teolojik ve ulusal manada özel bir anlam kazanarak, Kudüs'ten sonra ikinci kutsal şehir olarak kabul edilmiştir.[497] Rabbi otoritelerin düşüncesinde; Eriha şehri, Eretz İsrael'in kilididir ve bu şehir ele geçirildiği takdirde diğer yerlerde kolaylıkla ele geçirilir.[498] Bu savaşı takiben İsrailoğulları Yuşa önderliğinde Kenan ülkesindeki birçok şehri kuşatmış ve fethetmişlerdir. Tanah, elde edilen şehirlerin bir kısmının Eriha'da yapıldığı gibi kanlı savaş ile bazılarının ise barış yoluyla ele geçirildiğini anlatmaktadır. Yeşu'nun kitabı, Tanrı'nın kutsal halkının kibirli putperestlere karşı kazandığı zaferlerine ışık tutmaktadır.[499]

Kutsal kitap pasajları; Yuşa'nın bu savaşları sadece kentleri ele geçirmek için yapmamış olduğunu aynı zamanda orada yaşayanları yok etmek için de saldırdığını aktarmaktadır. Belirtilmelidir ki, İsrailoğullarının vaat edilmiş topraklara girerken nasıl bir tutum ve tavır içinde olmaları gerektiği Yuşa'nın lider olduğu dönemden daha önce Musa'ya Tanrı tarafından gerekçeleri ile belirtilmiştir. "*Çok dikkatli ol! Sakın üzerine gelmekte olduğun Ülke'nin oturanları ile antlaşma yapma ki (bu antlaşma, senin) içinde*

---

[492] Antik Yeriho şehrinin, bugünkü Eriha Şehri'nin 2 km. kadar kuzeydoğusunda olduğu sanılmaktadır.

[493] Eriha şehrinin surları Şofar sesiyle yıkılmıştır. **Yeşu** 6:20.

[494] Yahudi teolojisine göre şehre hücum edilen gün Şabat'tır. Tanrı'nın izniyle Şabat kuralları ihlal edilmiştir. Yeoşua, s.69.

[495] **Yeşu** 6:21.

[496] **Yeşu** 6:24 Eriha şehri içindeki her nesne ile –gümüş,altın,bakır,demir eşyalar dışında- yakılmıştır. Şehir herem olmuştur, yani yakılıp, yıkılıp bir daha inşa edilemeyecektir. Üstelik Talmud bilginlerine göre "*Yıktığımız bu şehri, olduğu yerde başka bir isimle de olsa tekrardan inşa eden veya herhangi bir yerde başka bir şehir inşa edip adını Yeriho koyan lanetlidir."* BT- Sanhedrin 113a. Ancak bu yasak, Rambam'ın mitsvot listesinde yer almadığına göre bugün için geçerli değildir.

[497] Charlie Trimm, "Jericho, Battle of (ca. 1400 BCE or 1200 BCE)", Jeffrey M. Shaw ve Timothy J. Demy (ed.), **War and Religion: Encyclopedia of Faith and Conflict volume 1** içinde, Colorada: ABC-CLIO ,LLC, 2017, s.416-417; Bryant G. Wood, **"**Did the Israelites Conquer Jericho? A New Look at the Archaeological Evidence", **BAR**, 1990, s.2 ve 16.

[498] Midrash, Bamidbar Rabbah 15:12

[499] Israel Finkelstein ve Neil Asher Silberman, **The Bible Unearthed: Archeology's New Vision of Ancient Israel and the Origin of Its Sacred Texts**, New York: The Free Press, 2001, s.72

ölümcül bir tuzak oluşturmasın."[500] Müfessirlere göre barışçıl olmayan bu ilahi hüküm, savaşı övmek için değil konservatif nedenlerle emredilmiştir.[501] O dönem konjonktüründe, Yahudilerin Kenan diyarında yaşayan diğer halkların putperestliklerinden etkilenmemeleri ve diğerleri ile yapılacak karma evliliklerin önüne geçilebilmesi için barışın teolojik kaygıların önüne geçememiş olduğu görülmektedir. Musa, kavmine ileride vaat edilen topraklara girdiklerinde nasıl davranmaları gerektiğini bildirmiştir. "*Kenaani halkların – Tanrın Aşem'in sana mülk olarak vermekte olduğu – şehirlerinden hiçbir ruhu hayatta bırakmamalı, aksine, onları –Hiti, ... Yevusi uluslarını – Tanrın Aşem'in sana emretmiş olduğu gibi tamamen imha etmelisin*."[502] Buna koşut olarak çöldeki Yahudilerin daha fetih hareketi başlamadan çok önce vaat edilen topraklara saldırgan bir tutum ile yaklaşmaları yönünde güdümlenmiş oldukları söylenebilir. Böylece önceden var olan güdüsel saldırganlık Yuşa döneminde savaşların başlamasıyla somut bir şekil almıştır. Yuşa'nın savaş yoluyla ele geçirdiği şehirlerin tüm yaşayanları Tanrı'nın izni ile öldürülmüştür. *"... tüm canlıları kılıcın ağzıyla vurup imha ettiler; tek ruh kalmadı.*"[503]

Yuşa önderliğindeki İsrailoğulları, panikleyen diğer Kenan şehirlerinden birkaçını savaş, bazılarını ise barış yoluyla ele geçirmiş, bu toprakları; kendi aralarında paylaşarak yurt edinmişlerdir.[504] Ayrıca Kenan Ülkesinin yapılan savaşlar veya antlaşmalarla aşamalı şekilde fethedilmiş olması da her elde edilen yerin ayrı ayrı önem ve anlam kazanmasına neden olmuştur. Binaenaleyh vaat edilen toprakların bir kısmı[505] artık Yahudilerin mülkü olmuş ve İsrailoğulları ilk defa Yuşa sayesinde göçebe hayattan sıyrılarak nihayet yerleşik düzene geçmişlerdir. Ve Kenan ülkesinin de büyük kısmı artık Yuşa dönemi ile İsrailoğullarının egemenliği altına girmiştir. Bunlara koşut olarak İsrailoğulları ilk defa bağımsız bir halk ve toprak sahibi olmanın ne demek olduğunu

---

500 **Çıkış** 34: 12.

501 **Çıkış** 34: 15-16 "*Sakın Ülke'nin oturanları ile antlaşma yapma! Aksi takdirde onlar kendi tanrılarının peşi sıra çarpıkça davranıp tanrıları onuruna kesim yaptıklarında, birisi seni çağırır, sen de sakınca görmeyip onun kurbanından yersin. Sonrasında oğullarını onun kızlarıyla evlendirirsin. Nihayet, onun kızları kendi tanrılarının peşi sıra çarpıkca davranırlar, senin oğullarını da tanrılarının ardından çarpıklığa sürüklerler!"*

502 **Yasanın Tekrarı** 20: 16-17

503 **Yeşu** 11: 11

504 Finkelstein ve Silberman, s.75. Ayrıca Yuşa'nın, Kenan ülkesinin sadece bir kısmını ele geçirebilmiş olması onun Musa ile arasındaki farkı göstermektedir. Ülkenin tamamını ele geçirebilecek vasfa sahip olan tek kişi Musa'dır. Yuşa çok kutsal biri olmasına rağmen asla Musa ile aynı seviyede değildir bu yüzden de toprakların tamamını ele geçirememiştir.

505 **Yeşu** 11: 17 "*Seir'e çıkan çıplak dağdan Hermon Dağı'nın eteklerinde, Levanon Vadisi'ndeki Gad Ovası'na kadar...*" Yahudi teolojisi Yuşa'nın fethettiği toprakların bu pasajda belirtilen yerler olduğunu belirtmiştir.

öğrenmişlerdir. Bir başka ifadeyle Tanrı'nın İbrani atalara ve Musa'ya yapmış olduğu toprak vaadi Yuşa zamanında gerçekleşmiştir.[506]

Yuşa ile kutsal topraklara girilmesinin ardından Davut dönemine kadar geçen süre zarfında Yahudilerin toprak fetihleri farklı önderler eşliğinde devam etmiştir. Bu bağlamda Tanah anlatıları; Davut'un Yuşa'dan sonra toprak ile alakalı büyük ve önemli başarılar kazanan ikinci şahsiyet olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla Yahudi tarihi, teolojisi ve vaat edilmiş topraklar doktrini açısından Davut'un, İsrail'in krallığını yapmış olduğu dönem muazzam büyük bir öneme sahiptir.

"Kral David", Yahudi teolojisi ve tarihi için çok önemli bir şahsiyettir. Midraş'a göre; İsrail'in liderliğini yapacak kişilerde aranan özellikler olan gayret, merhamet ve karakter sağlamlığı, Musa gibi Davut'da da vardır. Nitekim Davut atalarına benzediğini, gayretli ve merhametli olduğunu genellikle erdemli kişilerin mesleği olan çobanlık yaparak göstermiştir.[507] Bu özelliklerin yanı sıra Davut; peygamberler gibi tevazu[508] sahibidir ve Tora'yı çok iyi bilmekte hatta kendi döneminin en önde gelen Tora otoritesidir.[509] Tanah anlatılarına göre çok başarılı bir asker olan aynı zamanda yargıçlık yetkisine sahip olan[510] Davut, İsrail'in ikinci kralı olarak meshedilmiştir.[511] Davut, (M.Ö. 1004-965) yaklaşık kırk yıl boyunca İsrail'de krallık yapmış ve ülkeyi askeri fetihlerle büyütmüştür. Kendisi gibi her askeri tsadik olan ordusunun[512] daima önünde[513] yer alan Davut, yapmış olduğu birçok savaşı kazanmıştır. Buna paralel olarak Davut dönemi, İsrailoğulları'nın kendilerine adanmış toprakta ilk defa tamamen bağımsız ve güçlü bir devlet ile tanışmalarının devri olmuştur. Dolayısıyla Davut'un krallığı vaat edilmiş topraklar ile Yahudi devleti kavramının nitelikli bir şekilde kesiştiği ilk nokta olması nedeniyle muazzam bir öneme sahiptir. Nitekim Davut, İsrail tarihinin en büyük askeri zaferlerini kazanmış en güçlü

---

506 Adam, "Yahudilik", s.229.
507 Midrash, Shemot Rabbah 2: 2 ve 2: 3.
508 Yahudi teolojisine göre İbrahim, Musa, ve Davut benzersiz bir tevazu sahibiydi. İbrahim; "toz ve külden ibaretim", Musa; "neyiz-hiçiz", Davut; "Ben bir solucanım – insan değil" demiştir. **Yaratılış** 18:27, **Çıkış** 16:7, **Mezmurlar** 22:7
509 BT Gittin 59a ve Berachoth 3b.
510 **II. Samuel** 15: 2.
511 **Çıkış** 30: 31
512 Tora: Türkçe Çeviri ve Açıklamalarıyla: **Tora ve Aftara, 5. Kitap Devarim**, 2.basım, Moşe Farsi (çev.), İstanbul: Gözlem Yayınları, 2010, s.691.
513 **I. Samuel** 18: 16 *"... bütün İsrail ve Yehuda halkı Davut'u seviyordu; çünkü Davut onlara öncülük ediyordu*."

kralı, onun döneminin İsrail Krallığı ise muhteşem bir imparatorluk olarak kabul edilmiştir.[514]

Halkı tarafından çok sevilen Davut'un yapmış olduğu en büyük fetih şüphesiz vaat edilmiş toprakların gözbebeği olan Siyon'u ele geçirmiş olmasıdır.[515] Kral Davut, M.Ö. 1000 civarında "Yeruşalayim/ Yeruşalim'i"[516] zapt etmiş ve ahit sandığını buraya getirmiştir.[517] Tanah bu olayı şöyle aktarmaktadır: "*Kral Davut'la adamları Yeruşalim'de yaşayan Yevuslular'a saldırmak için yola çıktılar. Yevuslular Davut'a "Sen buraya giremezsin, körlerle topallar bile seni geri püskürtebilir" dediler. "Davut buraya giremez" diye düşünüyorlardı. Ne var ki, Davut Siyon Kalesi'ni ele geçirdi. Daha sonra bu kaleye "Davut Kenti" adı verildi.*"[518] Kör kelimesiyle İshak'a, topal ile ise Yakup'a gönderme yapan Jeruziler, Davut'un marifetini ve acımasızlığını küçümsemişlerdir. Ancak Davut'un komando mangasını görünce şaşırmışlar ve kaçınılmaz olarak yenilmişlerdir.[519] Bu pasajda fetih anlatısının yanı sıra dikkat çekici olan nokta "Siyon" tanımının Tanah'ta ilk defa kullanılmış olmasıdır. "Siyon" kelimesi ile Yeruşalim şehrinin veya orada bulunan bir bölgenin kast edilmiş olduğu düşünülmektedir. Her iki takdirde de sonuç olarak fethedilen Yeruşalim'in o dönemde Siyon ve Davut'un Kenti kelimeleri ile eşanlamlı kullanıldığını söylemek mümkündür.

Davut, halihazırda zaten gelişmiş olan bir diğer adı da "Hermon" olan Siyon şehrine yatırım yapmış burayı krallığın merkezi durumuna getirmiştir. Davut'un Siyon'u fethetmesi ile daha önce kırsal bölgelerde yaşayan Yahudiler ilk defa gelişmiş

---

514 Finkelstein ve Silberman, s.3.

515 Yahudi kutsal metinleri Kudüs'ün Yuşa zamanında Amorluların, Davut döneminde ise Yebusiler olarak bilinen Kenanlı Fenikelilerin elinde olduğunu aktarmaktadır. İsrailoğulları'na kadar Yeruşalim'in eski sakinleri için bk. Eldar Hasanoğlu, "Tanah'a Göre Kudüs'ün Kutsallaşma Süreci", **Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,** C. 24, S. 2, 2015. s.125-148.

516 "Yeruşalim" sözcüğü Tanah'ta ilk olarak **Yeşu** 10:1 de geçmektedir. Tanah'ta bu pasajdan başka Yeruşalim kelimesi 666 defa daha tekrarlanmıştır. Bunların bazısında Yeruşalim bazısında ise "Yeruşaleyim" olarak geçmektedir. Aramice bölümlerde ise "Yeruşalem" olarak geçmekle birlikte bunun dışında Siyon, Davut kenti, kutsal kent ve Ariel gibi kelimelerle de ifade edilmiştir. Ancak rabbi otoritelere göre **Yaratılış** 14:18 pasajında geçen "Şalem şehri" Yeruşalimdir. "*Şalem Kralı Malkitsedek…"* Hahamlara göre Malkitesedek; "Dürüst kral" demektir ve bu kral Nuh'un oğlu Şem'dir. Buraya Şalem ismini Malkitsedek yani Nuh'un oğlu Şem vermiştir; Onlara göre bu kelime; Yire ve Şalem sözcüklerinin birleşiminden oluşmaktadır. Daha sonraki dönemlerde Avraam oğlunu bu bölgede kurban ederken, koçun gönderilmiş olması ile oranın adını "Adonay Yire: Tanrı Görecek" (Yaratılış 22:14) koydu. Dolayısıyla buranın orijinal ismi Şalem ile Yire kelimesi birleşerek şehrin ismi Yeruşalim olmuştur. Yeruşalim atalar döneminden kalma bulgularda bile rastlanan çok eski bir isimdir. Mısır esareti döneminde ait olan Tel El-Amarna yazılarında bu şehir Arşalem olarak geçmektedir. Yeoşua, s.124.

517 Besalel, **Yahudi Tarihi**, s.43.

518 **II. Samuel** 5: 6-7.

519 Jonathan Kirsch, **King David: The Real Life of the Man Who Ruled Israel**, Toronto: Random House Publishing Group, 2001, s.151-152.

bir şehirle ve bu şehir hiçbir kabilenin mülkiyetinde olmadığı için de merkezi bir yönetim ile tanışmışlardır.[520] Bir başka ifadeyle; Siyon, krallığın toprak ve yönetim anlamında vizyonunun değişmesini sağlamıştır. Siyon'un fethi halk üzerinde olumlu bir etki yaratmış ve halk bu zaferi Tanrı ile yapılan ahitlerin geçerli olduğunun delili olarak kabul etmiştir. İşaret edilmelidir ki Siyon'un krallığın başkenti yapılması ile Yahudilerin vaat edilmiş toprak algısı –sınırı değil- Kudüs ile daralmış olsa da toprak ile olan bağları daha derinleşmiş ve güçlenmiştir. Aynı zamanda ahit sandığını barındıran Kudüs'ün kutsallaşma süreci de başlamıştır.[521]

Kral Davut, Siyon'u fethettikten hemen sonra Aşem için bir saray inşa ettirmek istemiştir. Bunun üzerine Tanrı peygamber Natan aracılığıyla "*Adını dünyadaki büyük adamlar gibi büyük kılacağım"*[522] yeminini ederek Davut ile ahitleşmiştir. Tanrı ahdinde Davut'un krallığının sonsuza dek süreceğini vaat etmiş, Davut'un yapmak istediği tapınağı ise onun soyundan gelecek olan bir başkasının yapacağını bildirmiştir.[523] İşaret edilmelidir ki İsrail'in daima var ve geleceğinin parlak olacağına dair yapılan bu vaat, hemen tüm dönemlerde Yahudiler'in umudunu güçlendirmiştir. Davut, Aşem için yapılacak sarayın yerinin belirlenmesi için girişimlerde bulunmuştur. Fiiliyatta bu araştırmayı Kral Davut yapmış bulduğu yeri de peygamber Gad'a onaylatmıştır.[524] Davut, Gad peygamberin onayladığı bu yeri[525], sahibi olan Yevusi Aravna'dan elli şekel gümüş karşılığında almıştır.[526] Buna ek olarak rabbi otoriteler, Musa'nın kabileleri kutsarken tapınak bölgesinin nerede olacağına dair bir gönderme yapmış olduğunu düşünmektedir. "*Binyamin hakkında şöyle dedi: "Tanrı'nın sevgilisi, güvenle barınacaktır O'nun*

---

[520] "Yeruşalayim, Bene Yisrael'in tümünü aittir ve kabilelerden herhangi birine "miras edinmesi için verilmiş" değildir. BT- Sotah 45b.

[521] Yahudilerin fetih öncesi ve sonrası Kudüs algısı ve Davut'un Kudüs'ü başkent yapması hususu için bk. Hasanoğlu, "Tanah'a Göre Kudüs'ün Kutsallaşma Süreci", s. 125-148.

[522] **II. Samuel** 7: 9.

[523] **II. Samuel** 7:11-16 *"RAB senin için bir soy yetiştireceğini belirtiyor: Sen ölüp atalarına kavuşunca, senden sonra soyundan birine ortaya çıkarıp krallığını pekiştireceğim. Adıma bir tapınak kuracak olan odur. Ben de onun krallığının tahtını sonsuza dek sürdüreceğim. Ben ona baba olacağım, o da bana oğul olacak. Kötülük yapınca, onu insanların değneği ile, insanların vuruşlarıyla yola getireceğim. Ama senin önünden kaldırdığım Saul'den esirgediğim sevgiyi hiçbir zaman esirgemeyeceğim. Soyun ve krallığın sonsuza dek önümde duracak; tahtın sonsuza kadar sürecektir."*

[524] BT- Zevachim 54a.

[525] Rambam'ın yorumuna göre; Adam, Kayin, Evel, Noah, Avraam, David ve Şelomo hepsi mizbeahlarını Bet Ha-Mikdaş'ın inşa edildiği Morio Dağı'nda kurmuşlardır. **Mishneh Torah**, The Chosen Temple, 2: 2; Kirsch, s.150.

[526] **II. Samuel** 24:24 Bu konuda Talmud bilginlerinin yapmış olduğu yorum şöyledir; Davut kendi kabilesi Yeuda adına 50 şekel vermiş ve her kabileden de 50'şer şekel daha alarak toplamda bu araziyi 600 şekele almıştır. Böylece bu araziye her kabile eşit şekilde ortak olmuştur. BT- Zevachim 116b.

yanında. (Şehina) Gün boyu siper olur ona ve omuzları arasında barınır."[527] Onların düşüncesinde bu pasaj ile Musa, yapılacak olan tapınağın Binyamin kabilesinin topraklarına denk düşeceğini bildirmiştir.[528] Keza, Davut'un da tapınak için onaylattığı yer; Binyamin ve Yeuda kabilelerinin topraklarının kesiştiği bölge olmuştur.[529]

Sonuç olarak İsrail toprağına damgasını vuran ve onu sonsuza dek İsrailoğulları adına mühürlemiş olduğu düşünülen Davut ile vaat edilmiş topraklar algısı, kutsallık ve siyasi açıdan Yahudi toplumunda nitelikli bir ivme kazanmıştır. Davut'un Siyon'u fethetmesi krallıkta olumlu yönde gelişmeler yaşanmasını sağlamıştır. Tanrı'nın Yahudilerden memnun olduğunun bir göstergesi olarak kabul edilen Siyon, İsrailoğulları için siyasal bir güç formuna dönüşmüştür. Kabileleri birleştirici etkisi ile Yahudileri ilk defa ortak bir değer ve toprak fikri altında toplaması, siyasal otoritenin ve kutsallığın merkezi olması ve tam anlamıyla ilk İsrail kenti sayılması Siyon'u unutulmaz kılmıştır. Bu dönemden sonra Siyon, artık Yahudi belleğinde asla silinemeyecek şekilde yerini alacaktır. Ve binlerce yıl sonra bu şehrin ve dönemin anısı ve özlemiyle teolojik doktrinlerden beslenen bir ideoloji onun adıyla Siyonizm olarak doğacak ve birçok ulusu etkileyecektir. Aynı zamanda ne Davut ne de onun yönettiği krallık dönemi unutulacak, İsrail Krallığı ile Davut Krallığı eş anlamlı sözcükler gibi anılacaktır. Talmud alimleri, Davut hanedanlığını ay ve ayışığına benzetmiş, krallığın ay gibi yükselmesine ve batışına dikkat çekmişlerdir. Onların yorumunda ay sonsuza kadar batmadığına göre David'in krallığı da kaçınılmaz olarak yeniden yükselecek ve ay ışığı gibi yeniden parlayacaktır.[530] Bu nedenle Yahudi geleneği her Roş Hodeş arefesinde ve Roş Aşana'da edilen duaları Davut'un krallığı ile özdeşleştirmiştir. "*David, Melech Yisrael Chaiv'kayam (Hay VeKayam) -Yisrael'in Kralı David*, *yaşamaktadır ve ayaktadır.*"[531]

---

[527] **Yasanın Tekrarı** 33:12

[528] Yahudi teolojisine göre Şehina, Bet Amikdaş kurulmadan önce de her zaman Binyamin topraklarında barınmıştır. Nitekim mişkanın kurulduğu üç yer; Şİlo, Nov ve Givon –hepsi- Binyamin'in topraklarıdır. Rashi on Deuteronomy 33:12:1 ve BT- Megilah 26a ve Midrash Tanchuma Vayechi 14:12.

[529] Merkez bina ve batı kanadı Binyamin kabilesinin, kalan kısımlar ise Yeuda kabilesinin topraklarındadır. Yani Bet Ha-Mikdaş, Tanrı'nın Hükümdarlığının merkezi bu iki kabilenin topraklarındadır. BT- Zevachim 54a.

[530] R. Manasseh Ben Israel, **The Conciliator of R. Manasseh Ben Israel: The Prophets and Hagiography vol:I**, Elias H. Linda (der.), London: Duncon and Malcolm, 1842, s .54.

[531] Eisenberg, **Dictionary of Jewish Terms: A Guide to the Language of Judaism**, s.94.

Davut'un vefatından sonra oğlu "Süleyman" bir nehir kıyısında meshedilerek kral ilan edilmiştir.[532] Yahudi teolojisi ve tarihi açısından Süleyman'ı unutulmaz kılan en büyük başarısı şüphesiz ki inşa etmiş olduğu tapınaktır. Rabbi otoritelerin düşüncesinde Tanrı, Şehinası'nın sabit bir şekilde barınacağı bir tapınağın ileride yapılacağını Musa aracılığı ile bildirmiştir.[533] Nitekim geleneğin kabulüne göre; "altın buzağı" hadisesi, Yahudilerin yüksek manevi düzeyini kaybetmesine neden olduğu için " mişkan" gibi bir kutsal mekan inşa etmek İsrailoğullarına farz olmuştur.[534] Bunun yanı sıra Yahudilerin vaat edilmiş topraklara girmesi ile bu emir daha da güçlenerek taşınabilir olan mişkandan, sabit bir "mikdaş" yapılması doğrultusunda şekillenmiştir. Zira Talmud'a göre, Yahudiler'e Kenan Ülkesi'ne girişleriyle yerine getirilmesi gereken üç emir verilmiştir: *"Kendilerine bir kral seçmeleri, Amalek'in neslini kurutmaları ve Bet Ha-Mikdaş'ı inşa etmeleri*."[535] Tüm bunlara bağlı olarak İsrail Krallığı'nın içinde Şehina'nın barınacağı bir tapınak bina etmesi hatta mabedin içindeki "kutsal eşyaları"[536] yapması ilahi emir kapsamında olan bir zorunluluktur.[537] Rambam'ın yorumunda on iki kabileye tapınağın yapılması yönünde verilen emir ancak bir Kral çıktıktan sonra verilmiştir. Nitekim tapınağın varlığı İsrail kabileleri arasındaki çekişmelere son vermiştir.[538]

Süleyman'ın krallığı Yahudi tarihi ve teolojisinde çığır açan bir dönem olarak kabul edilmektedir. Süleyman babasından devraldığı, yönetimin ve kutsallığın merkezi olan Yeruşalim'de, Bet Ha-Mikdaş'ı inşa etmiştir. Böylece hem kendi hem de ileriki dönemlerde Kudüs'ün kutsallığının ve öneminin azami seviyeye ulaşmasına vesile olmuştur. Süleyman, tapınağın ve sarayın yapımına exodusun 480. yılında başlamıştır.

---

[532] **I. Krallar** 1:38.

[533] **Levililer** 26: 11 "*Barınağım'ı içinize yerleştireceğim; Ruhum size reddetmeyecek."*

[534] Rabbi Sforno'ya göre, Sina ahdinden sonra Yahudilerin dualarının kabul edilmesi için aslında bir tapınağa ihtiyaçları olmayacaktı ancak altın buzağı hadisesi İsrailoğullarının ilahi bir sembole ihtiyaç duyduklarını göstermiştir. Bu yüzden mişkan yapımı elzem hale gelmiştir. Sforno on Exodus 20:21, 25:8. Raşi de mişkan emrinin altın buzağı günahı ile ilgili olduğunu belirtmiştir. Rashi on Exodus 31:18:1.

[535] BT- Sanhedrin 20b. **Yasanın Tekrarı** 12:11 " *(O zaman) Tanrınız Aşem'in, İsmi'ni barındırmak üzere seçeceği yer (belirlenmiş) olacak. Size emretmekte olduğum her şeyi- Ola- kurbanlarınızı ve (Şelamim-) kesimlerinizi, maaserlerinizi, elinizin bağışını ve Tanrı'ya taahhüt edeceğiniz tüm seçme genel vaatlerinizi- oraya getireceksiniz."* Bu Talmud maddesi bu pasaja istinaden geliştirilmiştir.

[536] Yahudi teolojisine göre Kral Süleyman, tapınak için gerekli olan kutsal eşyaları Yarden nehrinin suladığı geniş bir ovada yapmıştır ve Tanrı bunu daha önceden Musa'ya göstermiştir. Rashi on Deuteronomy 34:3:2, Midrash Sifrei Devarim 357:21

[537] Bu mitsva Rambam'ın listesinde 20. sıradadır. Tora: Türkçe Çeviri ve Açıklamalarıyla: **Tora Kitaplarının İndeksi**, Moşe Farsi (hzl.), İstanbul: Gözlem Yayınları, 2015, s.223.

[538] Hatice Doğan, **Musa bin Meymun Rambam Maymonides'in Hayatı ve Eserleri: Delaletü'l- Hairin-More Nevuhim**, İsranbul: Gözlem Yayınları, 2010, s. 174.

Tahminlere göre hem kendi sarayı hem de tapınağın inşası M.Ö. 975 yılında tamamlanmıştır. Midraş, tapınağın yapımında Süleyman'ın anne tarafı olan Dan kabilesi ve Yeuda kabilesinin çalıştıklarını ve işin önemli kısmının Dan kabilesinden olan Hiram adındaki bir usta tarafından üstlenilmiş olduğunu belirtir.[539] Farklı bir yoruma göre ise Süleyman, tüm kabilelerin kendi olanakları doğrultusunda tapınağın yapımına iştirak etmesini istemiş, her kabileyi tapınağın belirli bir bölümünden mesul tutmuştur.[540] Yahudi takviminde yedinci ay olan Etanimde, Süleyman tapınağın yapımını bitirmiştir. O, tapınağın "*Kutsallar Kutsalı, Kodeş Ha-Kodaşim*" olarak adlandırılan iç odasına; Siyon tepesinde muhafaza edilen, içinde Sina'da yazılmış olan iki taş levhanın bulunduğu Ahit Sandığını Levililer aracılığı ile buraya getirterek yerleştirtmiştir. Ayrıca Süleyman tapınağın açılış gününde ahit sandığı odaya yerleştirilirken, Tanrı'ya sayısız[541] kurban sunmuştur.[542] Bulunduğu dönem itibari ile Aşem'e tapmaları kaidesiyle yabancıları da kabul eden tek yasal ulusal tapınak olan[543] Bet Ha-Mikdaş'ın

---

[539] Tora: Türkçe Çeviri ve Açıklamalarıyla: **Tora ve Aftara 2.kitap Şemot**, Moşe Farsi (çev.), İstanbul: Gözlem Yayınları, 2010, s.408

[540] Tapınağın sütun, kubbe ve merdivenlerinin yapımı saray erkanı ve yönetici sınıfı tarafından üstlenilmiştir. Kohen ve Leviler ahit sandığının konulduğu kutsallar kutsalı olan odanın inşaası ile görevlendirilmişlerdir. Tapınağın doğu bölümü güçlü ve zengin halk, batı bölümü ise fakir ve muhtaç halk tarafından yapılmıştır. Fakir halk üstüne düşen görevi yapmak için türlü zorluk çekmiş, fedakarlık yaparak kocaman taşları taşımış ve yontmuştur bu yüzden de tapınağın inşaasında en son batı bölümü tamamlanmıştır. Bu fedakarlık neticesinde Tanrı tapınağın yapımı sonlandığında Batı Duvarı üzerinde durmuş ve şöyle buyurmuştur: "*Fakir ve muhtaç halkın el emeği ve alın teri benim nazarımda en değerli olanıdır. Bu duvarı ebediyen kutsuyorum." Ve ilahi ses de yankılanarak şöyle tekrarlamış, "Tanrı'nın kutsal varlığı, Batı duvarını ebediyen terk etmeyecektir."* Suzan Alalu ve Diğerleri, **Yahudilikte Kavram ve Değerler: Dinsel Bayramlar-Dinsel Kavramlar-Dinsel Gereçler**, 3.basım, Yusuf Altıntaş (hzl), İstanbul: Gözlem Yayınları, 2018, s.201.

[541] *"Açılış töreninde 22.000 öküz ve 120 koyun Korban olarak sunulmuş, 14 gün bayram edilmişti*." Alalu ve diğerleri, s.204.

[542] **I. Krallar** 8:1-5

[543] J. Maxwell Miller ve John H. Hayes, **A History of Ancient Israel and Judah**, London: Westminster John Knox Press, 1986, s. 202.

açılmasıyla İsrailoğulları için yepyeni bir sayfa açılmış; din ve toplum birçok yeni anlam ve işleyişler kazanmıştır.[544]

Tapınağın kurulmasıyla Yahudi toplumunda kendilerini tahlil etmelerini sağlayan bir inanç gelişmiştir. Tanrı'nın Süleyman'a yapmış olduğu; ileride tapınak kurulduğunda yasaya uydukları takdirde "*Halkım İsrail'in arasında yaşayıp onları hiç terk etmeyeceğim*"[545] vaadinden yola çıkan Yahudiler için Şehina'nın içinde bulunduğu farz edilen tapınağın var olması Tanrı'nın İsrailoğullarından hoşnut olduğunun bir göstergesi olarak kabul edilmiştir. Nitekim ahit sandığının yerleştirilmesi ile Tanrı'nın görkemi tapınağı doldurmuş[546] bu vaat gerçekleşmiştir. Tanrı'nın "*orada bulunacağım*"[547] ve *"... bu tapınağı kutsal kıldım. Gözlerim onun üstünde, yüreğim her zaman orada olacaktır*"[548] dediği tapınak buna koşut olarak simgesel anlamda Tanrı'nın yeryüzündeki evi olarak kabul edilmiştir.[549]

Sonuç olarak Yahudi toplumunda soyut anlamda Kudüs ile daralan toprak algısı, tapınak ile daha da özelleşmiş ve Siyon tüm kabileler için mutlak kutsal merkeze

---

[544] Tapınağın açılması ile dinin işlevsel özelliklerinde birçok yenilik meydana gelmiştir. Tapınak merkez olması dolayısıyla Yahudiler için kıble vazifesi görmeye başlamış ve hemen tüm ibadetlerini yaptıkları bir merkez haline dönüşmüştür. Mabet için kurulan ortak bağış sistemi toplum üzerinde birleştirici rol oynamıştır. En önemli ibadet şekli olan kurban sadece tapınakta uygulanmaya başlanmış ve bu bir zorunluluk haline dönüşmüştür. Bet Ha-Mikdaş itibariyle başka bir yerde korban gerçekleştirmek ebediyen yasaklanmıştır. Bu zorunluluk ile kurban ibadetinin içeriğindeki "arınma ve affedilme" anlamına, tapınak ortak edilmiştir. Yahudilik için bu noktadan itibaren kurban ibadeti ve tapınak birbirine bağımlı kılınmış ve tapınağın olmaması İbraniler için ibadetlerini yapamamaları tehlikesini doğurmuştur. Ayrıca tapınağın kurulması ile Şabat günü ve bayramlar yalnızca Bet Ha-Mikdaş'ta eda edilmeye başlanmış ve bu özel günleri yaşamak için sadece Yeruşalimdekiler değil diğer şehirdeki Yahudiler de Yeşaya peygamberin (30:29) bahsetmiş olduğu gibi sevinçle tapınağa gelmişlerdir. "Matsa, Şavuot ve Sukot bayramları" da mutlaka tapınakta eda edilmiş ve tüm erkekler güçlerinin yetmiş olduğu kurban ve sunu ile mabede gelmiştir. (BT- Rosh HaShanah4b: *"Bu üç bayramda Bet Ha-Mikdaş'a gel ve elin boş olmasın; vaat etmiş olduğun kurbanları getir*.") Tapınak Yahudi inancına hac ibadetinin de girmesine vesile olmuş, dine bağlılıklarını gösterebilmek ve pekiştirmek adına İbraniler dinsel takvimlerinin belirli zamanında buraya akın etmişlerdir. *"Hac ibadeti yılda üç defa Mabed'in ziyaret edilmesi ve her üç ziyarette de kan akıtılarak gerçekleştirilen kurbanın takdim edilmesi şeklinde gerçekleştirilmekte idi."* (İsmail Taşpınar, **Din ve Fenomenoloji Arasında Yahudilik ve Hıristiyanlık**, İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Vakfı Yayınları, İFAV,2017,s.79.) Bunlara ek olarak kutsal kent ve tapınak Yahudi bireylerin omuzlarına maddi bir sorumluluk da yüklemiştir. Yahudi teolojisine göre mabet ile bağlantılı bir bağış sistemi vardır; "Terumat Aşem – Tanrı Adına Bağış." Rabbi otoritelere göre bu bağış üç tanedir ve bunlardan ikisi zorunlu diğeri ise gönüllüdür. Zorunlu olan iki bağış; Bet Ha-Mikdaş'ta yapılacak olan toplumsal kurbanlar, din adamları ve tapınağa gerekli masraflar için halka farz kılınmış ve vergi şeklinde tahsil edilmiştir. Zengin veya fakir fark etmeksizin herkes tapınak için her yıl yarım şekel vermek ile hükümlü kılınmıştır ve bu bir mitsvadır. Yine tapınağın kurulmasıyla peygamberler artık halkla burada bir araya gelerek vaazlarını tapınakta yapmaya başlamışlardır. Birinci tapınak döneminde ibadet için bk. Şinasi Gündüz, **Namaz ve Yahudilikte Günlük İbadet**, İslami İlimler Dergisi, C.13, S.2, 2018, s.215-238.

[545] **I.Krallar** 6: 13.

[546] **I. Krallar** 8: 11.

[547] **I. Krallar** 8: 16, 29.

[548] **I. Krallar** 9: 3.

[549] Ellen Frankel ve Betsy Platkin Teutsch, **The Encyclopedia of Jewish Symbols**, New York: Rowman&Littlefield Publishers, 2004, s. 171.

dönüşmüştür. Bir diğer ifade ile Kudüs Yahudiler için bir kez daha kutsallaştırılmıştır. Tapınağın kazandırdığı tüm bu değer ve tecrübeler zamanla Yahudilik içinde güçlenerek kök salmış ve hemen hepsi bugüne kadar baki kalmıştır.

Süleyman'dan sonra oğlu "Rehavam" İsrail kralı olmuştur. Rehavam tahta geçtiğinde, halk angarya işlerden ve ağır vergi sisteminden bıkmış ve yorulmuş olduğu için yeni kraldan kendilerinin üzerindeki bu yükü kaldırmasını istemişlerdir. Halkın bunu yapacağı takdirde ona köle olacaklarını belirtmesine rağmen Rehavam, gerek tecrübesizliği gerekse kibri ile bunu kabul etmemiştir. Üstelik onlara daha fazla angaryalar yükleyeceğini bildirmiştir.[550] Rehavam'ın bu tavrı halkın onu terketmesine neden olmuştur. "*Kralın kendilerini dinlemediğini görünce tüm İsrailliler, "İşay oğlu, Davut'la ne ilgimiz ne de payımız var!" diye bağırdılar, "Ey İsrail halkı, haydi evimize dönelim! Davut'un soyu başının çaresine baksın*."[551]

Bu cümle başkenti Kudüs olan İsrail Krallığı'nda söylenen son sözler olmuştur. İlk kralı Saul olan ve MÖ.1020'lerde kurulan İsrail Krallığı MÖ.928 yılında son kralı Rehavam döneminde eşit olmayan bir şekilde ikiye ayrılmıştır. Bünyamin ve Yeuda kabilesinin yaşadığı ve Kudüs'ün de içinde bulunduğu güney bölgesi Yeuda soyu ile yönetilmeye ve "Yehuda Krallığı" ismiyle, "Kral Rehavam" ile yoluna devam etmiştir. Kuzey bölgelerde yaşayan diğer "on kabile" ise Yusuf soyu; "Kral Yarovam"[552] ile yönetilmeye başlanarak "İsrail Krallığı" adıyla ve diğerine bir rakip olarak yolculuğuna başlamıştır. [553] Teolojik açıdan krallığın parçalanması Tanrı'nın yozlaşmış Yahudilere yapmış olduğu bir ikazdır. Tanrı'nın onlara teşuva şansı vermesidir aynı zamanda Tanrı ahdinin hükümlerinin kesin ve kati olduğunun bir göstergesidir. Nitekim krallığın son dönemlerinde ve krallık bölündükten sonra İsrailoğullarına gönderilen tüm peygamberlerin mesajının özü teşuva olmuş ve hemen hepsi Yahudileri tövbe etmeye çağırmıştır.[554]

---

[550] **I. Krallar** 12: 1-15.
[551] **I.Krallar** 12: 16.
[552] Kral Yarovam, kendi bölgesinde kalan Yahudileri Kudüs'ün ruhani etkisinden kurtarmak için iki tane mabed inşa etmiş, Kudüs'e haccı yasaklamış ve bayramların tarihlerini değiştirmiştir. Nuh Arslantaş**, İslam Dünyasında Samiriler –Osmanlı Dönemine Kadar-**, 2.basım, İstanbul: İz Yayıncılık, 2010, s.24
[553] Krallığın ikiye bölünmesi, Yehuda ve İsrail Krallığı ve kralları için bk. Miller ve Hayes, s.218-250.
[554] Katar, **Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam'da Tövbe**, s. 38-41; Mehmet Aydın (dly.), **Din Fenomeni**, 3.basım, Konya: Din Bilimleri Yayınları, 2000, s. 96.

Krallığın parçalanmasından sonra da ahdin hükümlerini yerine getirmemekte ısrar eden İsrailoğulları için zaman dolmuş ve cezai işlem devreye girmiştir. Bu ceza, bu topraklarda daha önce günah işleyen Kenan uluslarına verilen ile aynı olmamış yani Yahudiler helak edilmemiştir. Yahudilerin cezaları ölüm değil "sürgün"[555] olmuş Eretz İsrael Tanrı'nın onları daha önce ikaz ettiği gibi İsrailoğulları'nı kusmuştur. Ve yine Tanrı'nın daha önce de uyardığı gibi ceza neticesinde İsrailoğulları sayıca azaltılmışlardır.[556]

Öncelikle kuzeyin merkezi olan Samiriye kentinin düşmesiyle M.Ö. 722 yılında İsrail Devleti Asurlular tarafından yıkılmıştır.[557] Dolayısıyla Peygamber Ahiya'nın "*Tanrı Yisrael'i saz sapının suda sallanmasına benzer hale getirecek şekilde vuracak…*"[558] kehaneti gerçekleşmiştir. Asur kralı II.Sargon, İsrail Devletin'deki on kabilenin daha ziyade vasıflı olanlarını zorunlu olarak göçe tabi tutmuştur.[559]

Yeruşalayim merkezli olan güneydeki Yehuda Krallığı ise M.Ö. 586 yılında Babil Kralı Nebukadnessar tarafından yıkılmıştır. Başta toplumun önde gelen bireyleri olmak üzere Yehudalıların önemli bir kısmı "Babil'e"[560] zorunlu göçe tabi tutulmuştur. "*Böylece RAB'bin Yeremya aracılığıyla söylediği söz yerine geldi: 'Ülke tutulmayan Şabat yıllarını tamamlayıncaya, yetmiş yıl doluncaya kadar ıssız kalıp dinlenecek.'*"[561] Ayrıca Nebukadnessar sadece devleti değil dinin merkezi olan Bet Ha-Mikdaş'ı da "9 Av günü"[562] yıkmıştır.[563] Tapınağın yıkılması Tanrı'nın onları terk ettiğinin en büyük

---

555 Midraş'a göre İsrailoğulları'nın günahları neticesinde çekecekleri cezanın sürgün olmasını Avraam belirlemiştir. Tanrı Avraam'a, İsrailoğulları günah işlediğinde hak edecekleri ceza ya cehennemde ebedi olarak kalmak veya bu dünyada sürgün olarak yaşamak şeklinde iki şık sunmuştur. Avraam, cehennemi değil sürgünü tercih etmiştir. Midrash – Tanhuma, Perkude 8.

556 **Yasanın Tekrarı** 28: 62.

557 İsrail Krallığı ve yıkılışı hakkında geniş bilgi için bk. Shaichi Hasegawa, Christoph Levin ve Karen Radner (Ed.), **The Last Days of the Kingdom of Israel**, Berlin: De Gruyer, 2019.

558 **I.Krallar** 14: 16.

559 Arslantaş, s. 26.

560 Babil'in diğer adı "Şinar"dır.

561 **II. Tarihler** 36: 21.

562 Yahudi geleneğinde "Teşa-Beav"; Av ayının dokuzu Yahudi tarihinin ve takviminin en acılı günü olarak kabul edilir. Çünkü Yahudi tarihinin en trajik hadiseleri bu tarihte yaşanmıştır. Mişna Taanit 4:6 bu üzücü olayları şöyle belirtmektedir. Tanrı, Musa jenerasyonunu kırk yıl çölde dolaşma cezasını bu tarihte vermiş, onları terk etmiştir. Babilliler I. Bet Ha-Mikdaş'ı 9 Av'da yıkmış, Romalılar II. Bet Ha-Mikdaş'ı 9 Av'da tahrip etmiştir, Bar Kohba isyanında Yahudi direnişinin son kalesi olarak bilinen Betar, Romalı askerler tarafından MS. 135'de ve 9 Av günü ele geçirilmiştir. MS. 136 senesinde Roma İmparatoru Hadrian Yeruşalim'i putperest bir şehir haline getimiş ve 9 Av günü Yahudilerin Kudüs'e girmesini yasaklamıştır. Ayrıca Yahudilerin diasporada bazı ülkelerden kovulmaları da bu tarihe denk düşmektedir. Yahudiler, 9 Av 1290 tarihinde İngiltere'den ve 9 Av 1492 tarihinde İspanya'dan kovulmuşlardır. Alalu ve diğerleri, s.36.

delili olduğu için İsrailoğullarına büyük bir darbe olmuştur. Dolayısıyla Tanrı'nın *"... Beni kızdıran onu göremeyecek"*[564] uyarısı gerçekleşmiştir. Böylece Yahudi toplumu parçalanmış, bir kısmı Babil'e sürgüne gitmeye mahkum edilmiştir.[565] *"Bütün Yehudalılar sürgüne gönderilmemişti hatta Kudüs'te kalanlar tapınağın harabelerinde ibadet ederek bir araya gelirdi."*[566]

Babil sürgünü hem yaşandığı hem de daha sonraki dönemleri etkileyecek şekilde toprak teolojisini şekillendirmiştir. Yahudiler hem mülkleri olan Eretz İsrael'i hem de bağımsız devletlerini sürgüne giderek kaybetmişler, yeniden göçebe ve topraksız hayata dönmüşlerdir. Dolayısıyla Babil Sürgünü itibariyle Yahudiler açısından Eretz İsrael yeniden "vaat edilmiş topraklar" olmuş ve tüm bunlara tepki olarak da toprak ve tapınak onlar için birer tabu haline dönüşmeye başlamıştır. Tanrı'nın kendilerini terk etmesinin üzüntüsü ve kaybettikleri vatanlarının acısı ile sarsılan dindar sürgünler için Tanrı'yı – Şehina'sının barındığı tapınağı - ve toprağı yeniden elde etmek bir hedef olmuştur. Toprak, Yahudiler açısından hedef ve özlemle harmanlanan yeni bir "vaat"e dönüşürken onlar Babil'de Siyon için ağıtlar yakmışlardır. *"Babil ırmakları kıyısında oturup ağladık..."*[567] Toprağın yanı sıra Şehina'ya da yeniden kavuşabilmek – oysaki O, Yeruşalim'i terk etmiş yine onlarla birlikte göçebe olmuştu-[568] ve tapınakta tüm dua ve ritüellerini yeniden yapabilmek için Tora'ya ve birbirlerine daha sıkı bağlanmışlardır. Babil'de kayda değer sayıda ki Yahudi yaptıklarından pişman olmuştur.[569] Günahlarını ve Tanrı'ya karşı kayıtsızlıklarını kabul edip, itiraf etmişler ve sabretmişlerdir.[570] Umutla Tanrı'nın ahdini yerine getirmesini beklemişlerdir.[571] Bir diğer ifadeyle Babil sürgünlerinin bir kısmı teşuva yapmışlar ve Tanrı'nın onlara

---

563 Yahudi teolojisine göre I. Bet Ha-Mikdaş; putperestlik, cinsel ahlaksızlık, kan dökme ve şemita kurallarının ihlali neticesinde yıkılmıştır. BT- Yoma 9b ve **Levililer** 26:35.

564 **Sayılar** 14: 23.

565 **Amos** 6:7.

566 Lenni Brenner, s. 24.

567 **Mezmurlar** 137

568 **Hezekiel** 11: 23 "*Tanrı'nın O'nuru, şehrin içi üzerinden yükseldi*." Ve BT- Megilah 29a "Rabbi Şimon ben Yohay şöyle dedi: Gel ve Yisrael'in Tanrı'nın Huzuru'nda ne kadar sevildiğini gör. O kadar ki; sürgüne gittikleri her yerde Şehina onlarladır ve gelecekte kurtulacakları zaman da Şehina onlarla olacaktır."

569 **Book of Baruch** 1:15 ve 3:8.

570 **Levililer** 26:40-42 "*Ama günahlarını ve atalarının, Bana ettikleri ihanetleri dahilinde işlemiş oldukları günahlarını, ayrıca Bana karşı kayıtsız davranmış olduklarını itiraf edecekler. Ben de onlara karşı kayıtsız davranacağım. Onları düşmanlarının topraklarına getireceğim. Ancak eğer o noktada tıkanık kalpleri boyun eğerse, o zaman günahlarını telafi etmiş olacaklar. Bu durumda Yaakov'la olan Antlaşmam'ı hatırıma getireceğim. Hatta Yitshak'la olan Antlaşmam'ı ve hatta Avraam'la olan Antlaşmam'ı hatırıma getireceğim. Ülke'yi de hatırıma getireceğim."*

571 Haddad, "The Biblical Bases Of Zionist Colonialism", s.100

göndermiş oldukları peygamberlerin ve topluma liderlik[572] edenlerin sözünü dinlemişlerdir.[573] Eğer geri dönerlerse uygulamaları gereken tüm kuralları yerine getireceklerine söz vermişlerdir.[574]

Peygamber Yeşaya'nın ilettiği gibi Tanrı "*bir an için seni terkettim*"[575] dediği Yahudiler'in sürgününe son vermiştir. Ancak Tanrı, bu kurtuluşu onların hak etmesinden dolayı değil, putperest kavimler arasında Kendisine inanan tek kavmi kurtarmak için gerçekleştirmiştir.[576] Yeremya peygamber yıl sayısını "yetmiş sene"[577] olarak bildirmiş olsa da Babil sürgünü Tanrı tarafından kırk sekiz yıl sonra sonlandırılmıştır. MÖ.538 yılında Pers Kralı Koreş bir diğer adıyla Keyhüsrev şu sözleriyle Yahudilerin Siyon'a geri dönmelerine salık vermiştir: "*Göklerin Tanrısı RAB yeryüzünün bütün krallıklarını bana verdi. Beni Yehuda'daki Yeruşalim Kenti'nde kendisi için bir tapınak yapmakla görevlendirdi. Aranızda O'nun halkından kim varsa oraya gitsin, Tanrısı RAB onunla olsun!*"[578]

Sonuç olarak Babil sürgünü Yahudi toprağı, tarihi, teolojisi ve belleği üzerinde muazzam farkındalıklar ve etkiler yaratan bir süreç olmuştur.[579] Sürgün ile Yahudi düşüncesinde Yeruşalayim'in önemi çok güçlenmiş, tapınak ise vazgeçilmez bir ihtiyaç olmuştur. Kudüs, krallık döneminde Yahudiler tarafından daha çok siyasi bir merkez olarak algılanmışken Babil sürgünü itibariyle kutsal bir merkez olarak kabul edilmiştir. Geri dönmek için ağıtlar yakanlar için vaat edilmiş topraklar özlem duygusu ile kıymetlendikçe kutsallaşmıştır. Bunların yanı sıra yasanın toprağı mülk olarak elde etmek için gerekli ve şart olduğunun ayrımına varmışlardır. Aynı zamanda "kefaret ve teşuvaya" ve ahdin ebedi olduğuna dair duydukları inanç güçlenmiştir. Ancak Eretz

---

572 Babil'deki Yahudilere önderlik yapması için daima Yeuda kabilesinden kimseler seçilmiştir. Rashi on Genesis 49:10:1, BT-Sanhedrin 5a ve Horayoth 11b.

573 Ramban on Deuteronomy 4:30. Diğer taraftan ise Babil'de Yahve'ye tapmaktan vazgeçip putperest olan ve orada asimile olan oldukça fazla sayıda Yahudi vardır. Bk. Donald Werner, **Revelation's Essential Truths**, North Carolina: LuLu Publishing, 2018, s.67.

574 Yeremya (7:7 ve 22:3-5) İsrailoğullarının Eretz İsrael'de yaşayabilmesi için gerekli kuralları özetlemiştir. Yahudiler, putperestlikle savaşacak, adaletli olacak, haksızlık yapmayacak, yabancıya, dula ve yetime baskı yapmayacak aksine onları koruyacak, masum kanı dökmeyecektir.

575 **Yeşaya** 54: 7.

576 Katar, **Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam'da Tövbe**, s.48

577 **Yeremya** 29: 10 Rab diyor ki; "*Babil'de yetmiş yılınız dolunca sizinle ilgilenecek…"*

578 **II.Tarihler** 36: 23.

579 Miller ve Hayes, s. 416. Ayrıca bk. Bob Becking ve Marjo Christina.A. Korpel (eds.), **The Crisis of Israelite Religion: Transformation of Religious Tradition in Exillix and Post-Exilix Times**, Leiden: Brill, 1999.

İsrael, Babil sürgünü itibariyle yeniden Yuşa dönemi öncesine geri dönmüş ve onlar için yeniden vaat edilmiş topraklar olmuştur.[580]

Babil sürgününün sonlanması ile atalarının ülkesine dönmek isteyen Yahudiler kendilerine sağlanmış imkanlar ile Yuşa'dan sonra ikinci defa Eretz İsrael'e girmişlerdir.[581] Ancak bu sefer savaşla değil barış ile ve siyasi açıdan bir toprak hedefleri olmadan gelmişlerdir. Böylece Yahudi tarihinde II. Bet Ha-Mikdaş/tapınak dönemi olarak adlandırılan devir başlamış, Yahudiler Eretz İsrael'de bağımsız bir devlet kurmadan yeniden yaşamaya başlamışlardır. Bu dönemde dağınık olan –geri dönen- Yahudiler birleşmiştir.[582] İşaret edilmelidir ki Babil'den geri dönüşlerin kısmi olması Yahudi toplumunun toprak üzerindeki bütünlüğünün daha önceki dönemlerdeki gibi bir seviyeye ulaşmasını engellemiştir. Bu, Siyon'a dönenler ve peygamberler için önemli bir sorun olmutur. Çünkü onların düşüncesinde geri dönmeyenler yüzünden ahdin kolektif birlik çağrısı yerine getirilememiştir. Ayrıca geri dönenler özellikle Samiriyelileri görünce Eretz İsrael'in salt bir Yahudi toprağı olmayacağının ayrımına varmışlardır. "*Bu dönemde Yahudi yaşamı daha çok kendisini teokratik bir medeniyet olarak yeniden düzenleme sürecinde olmuştur.*"[583]

II. tapınak döneminde Eretz İsrael'in sınırları algısal bağlamda azımsanmayacak derecede daha dardır.[584] Eretz İsrael bünyesinde tamamen merkez durumuna gelen Yeruşalim'e geri dönen sürgünler Siyon'un yeniden yapılandırmaya çalışmışlar ve Davut'un soyundan olan Zerubavel önderliğinde[585] M.Ö. 516 yılında eskisi kadar muhteşem olmasa da tapınağı yeniden kurarak Tanrı'nın İsmin'ni oraya yeniden yerleştirmişlerdir.[586] İsrail Krallığında halk tarafından tek mabed desturuna karşı tereddüt yaşanmışken II. Tapınak döneminde Siyon'a dönenler tek mabed anlayışını tam olarak kabul etmiştir.[587] Ancak gerek halk gerek din adamları tarafından

---

[580] Babil sürgünü hadisesinin Yahudi tarihi, psikolojisi ve teolojisi üzerindeki etkileri için bk. Kurt, "Yahudilik'te Sürgün Teolojisi", s.61-78.
[581] Lester L. Grabbe, **A History of the Jews and Judaism in the Second Temple Period**, London: T&T Clark, C. 1, 2004, s. 272
[582] Samuel Schulman, "Proffesor Moore's Judaism", **The Jewish Quarterly Review**, C. 18, S. 4, 1928, s. 340.
[583] Kaplan, **Judaism as a Civilization**, s. 362.
[584] Bezalel Porten, **The Return of Babylon: Vision and Reality**, Cathedra, 4, 1977, s. 4-12.
[585] Besalel, **Yahudi Tarihi**, s.55.
[586] II. tapınakta Mizbeah'ın tam olarak nereye konacağına Malaki, Hagay ve Zekeriya peygamber belirlemiştir.
[587] Sa'adya Gaon, **Tefsiru't-Tevrat Bi'l-'Arabiyye: Tevrat (Tora) Tefsiri,** Nuh Arslantaş (hzl.), İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, C. 2, 2018, s. 1267-68

ikinci mabed kutsallık açısından ilkinin çok altında bir seviyede algılanmıştır.[588] Ama bunun tam tersi olarak Eretz İsrael'in kutsallığı doruk noktasına varmıştır. *"Babil'den dönen Yahudilerin yeniden elde ettikleri toprağın kutsallığı sonsuza kadar sürecektir. Zira yasal olarak kazanılan bir mülkiyet hakkını bundan sonraki hiçbir yeni fetih iptal edemez ve zorbalık, hukuka karşı öncelik kazanamaz!*"[589]

II. Bet Ha-Mikdaş döneminin öne çıkan en önemli iki ismi peygamber "Ezra ve Nehemya"dır.[590] Kahin ve yazıcı olan Ezra ve ondan önce ülkeye dönerek surları yeniden inşa eden Nehemya[591], ulusal birliği yeniden Eretz İsrael'de oluşturmak için yasa bağlamında çalışmışlar ve halka önderlik yapmışlardır. II. Tapınak döneminin hemen başında yer alan bu iki peygamber toplumun yeniden eskisi gibi Eretz İsrael'de bir bütün olması için var güçleri ile çalışmışlar, toplumu yasaya bağlı kalması yönünde eğitmeye çalışmışlardır.[592] Buna ek olarak Ezra ve Nehemya ulus bilincine azami önem yüklemiş ve Yahudi milliyetçiliğinin antik dönemdeki ilk temsilcileri olmuşlar ve Eretz İsrael'e tüm sürgünlerin geri dönmesine önem vermişlerdir.[593] Yahudi olmayanlara, Samiriyelilere hatta Babil'e sürgüne gitmemiş Yahudilere karşı oldukça dışlayıcı bir tutum sergilemiş ve Yahudi toplumunu bu konuda bilinçlendirmeye çalışmışlardır.[594] Piteristik bir hareket başlatmaya gayret eden Ezra, Yahudi olmayanlarla evlenenlere yabancı eşlerinden ve çocuklarından ayrılmalarına buyruk vermiştir.[595] Bu tutum sürgünden dönenler ile sürgüne hiç gitmemiş olanlar arasında bir gerilim oluşmasına neden olmuştur. Bu gerilimin öncelikli nedeninin dini değil esasen politik olduğu da iddia edilmektedir.[596] Geri dönenler ile Samiriyeliler arasında yaşanan bu gerilim toprağın yeniden yapılandırılma çabalarını aksatmış bu nedenle tapınak ancak I. Darius

---

588 Bunun nedeni I. Bet Ha-Mikdaş'ın Sam'in soyundan gelen Süleymanın, ikincisini ise Yefes'in soyundan olan Keyhüsrev tarafından yaptırılmış olmasıdır. Dolayısıyla ikinci tapınak, Şehina'yı hiçbir zaman barındırmayacaktır çünkü Tanrı sadece Sam'in çadırlarında yaşayabilir. BT- Yoma 10a.

589 Lawrence A. Hoffmann, **The Land of Israel: Jewish Perspectives**, Notre Dame: Universtiy of Notre Dame Press, 1986, s. 109.

590 Ezra ve Nehemya için bk. Lester L. Grabbe, **Ezra- Nehemiah**, New York: Routledge, 1998.

591 Nehemya Pers sarayında çalışırken, Kral I. Artakserkses'ten Kudüs'e gitmek ve mabedi yeniden inşa etmek için izin istemiştir. Geri döneceğine dair söz vererek Kudüs'e gitmiş ve şehir surlarını onarmaya başlamıştır. **Nehemya** 2.

592 **Nehemya** 8:8 "*Tanrı'nın Yasa Kitabı'nı okuyup açıkladılar, herkesin anlamasını sağlayacak biçimde yorumladılar..*

593 **Nehemya** 1: 9.

594 **Ezra** 10: 10-11, 9: 12 ve **Nehemya** 13.

595 Grabbe, **A History of the Jews and Judaism in the Second Temple Period**, s.328. bk. **Ezra** 10: 11.

596 Carl Schultz, "The Political Tensions Reflected in Ezra-Nehemiah", Carl D. Evans, William W. Hallo, John B. White (ed.), **Scripture in Context: Essays on the Copmparative Method** içinde (221-244), Eugene: Pickwick Press, 1980, s.224.

zamanında MÖ.516 senesinde tamamlanabilmiştir.[597] Bazı tarihçiler ise bu gecikmeyi Yeremya peygamberin sürgünün yetmiş yıl süreceğine dair kehaneti ile ilişkilendirmiştir. Onların bakış açısı ile Eretz İsrael'e geri dönülmüştür ancak tapınak olmadığı için sürgün devam etmiştir. Böylece tapınağın yapımının bitimine kadar (586-516 yılları arasında) Yahudiler tam olarak yetmiş sene sürgün kalmıştır.[598]

Tanah anlatıları Babil dönüşü sonrasında toprak ve tapınak bazında bir genelleme yapılmış olduğunu göstermektedir. Daha önce Süleyman'ın duasında belirttiği üzere diğer halkların da Aşem'e dua etmesi için tapınağı kullanabilir olması bu dönemde de görünmektedir. Peygamber Yeşaya, Yeruşalim'in ve tapınağın Aşem'i kabul ettikleri takdirde tüm uluslara açık bir ibadet ve ikamet yeri olacağını almış olduğu vahiy doğrultusunda bildirmiştir. "*RAB'bin Tapınağı'nın kurulduğu dağ, son günlerde dağların en yücesi, tepelerin en yükseği olacak. Oraya akın edecek ulusların hepsi. Birçok halk gelecek, "Haydi, RAB'bin Dağı'na, Yakup'un Tanrısı'nın Tapınağı'na çıkalım" diyecekler, "O bize kendi yolunu öğretsin, bizde O'nun yolundan gidelim." Çünkü yasa Siyon'dan, RAB'bin sözü Yeruşalim'den çıkacak.*"[599] Yeşaya'nın İsrail hakkında yapmış olduğu bu kehanet toprağın yüceliğini ona teslim etmiş ne var ki tüm Yahudilere has özelleştirilmeyi daraltmıştır. Nitekim Yeşaya'daki bir başka pasaj bunun bizzat Tanrı'nın iradesi ve rızası ile olacağına delalet etmektedir. "*RAB'be hizmet etmek, O'nun adını sevmek, Kulu olmak için O'na bağlanan yabancıları, Şabat Günü'nü tutan, bayağılaştırmayan, Antlaşmama sımsıkı bağlı kalan herkesi, Kutsal dağıma getirip dua evimde sevindireceğim. Yakmalık sunularıyla kurbanları sunağımda kabul edilecek. Çünkü evime "Bütün ulusların dua evi denecek."*[600]

II. Bet Ha-Mikdaş döneminde Yahudiler'in tamamı hiçbir zaman Davut'un krallığında olduğu gibi bir araya gelememişlerdir. Babil'dekilerin dönmemesinin yanı sıra, Eretz İsrael'den başka ülkelere –örneğin Mısır'a- çeşitli nedenlerden ötürü göç edenler de olmuştur.[601] Tanah, Malaki peygambere tekabül eden dönem itibariyle anlatısına son vermektedir. Bundan sonraki İnter-Testamental dönemde (takribi olarak

[597] Diana V. Edelman, **The Origins of "Second" Temple, Persian Imperial Policy and Rebuilding of Jerusalem**, New York: Routledge, 2014, s. 7.
[598] Charles C. Torrey, **Ezra Studies**, Illinois: The Universtiy of Chicago Press, 1910, s. 285 ve dvm.
[599] **Yeşaya** 2: 2-4.
[600] **Yeşaya** 56: 6-7.
[601] Besalel, **Yahudi Tarihi**, s. 58.

MÖ. 400 ile MS.100 arasındaki zaman dilimi) Yahudilerin Eretz İsrael'deki durumları hakkında o dönemde yazılmış olan pseudoepigrafik ve apokrif metinlerden, Talmud'dan ve bazı önemli isimlerin eserlerinden bilgiler elde edinilmiştir. Bu bilgiler ışığında II. Tapınak döneminde Haşmonay hanedanlığı dışında İsrailoğullarının bu topraklarda eskisi gibi siyasal bir üstünlük, erk ve devlet kuramamış oldukları söylenebilir.[602] Yasayı gözeterek yaşamaya çalışmışlar ve siyasi bir amaçla toprağa sahip olma kaygısı gütmemişlerdir. Birçok krallık ve hanedanlığa bağlı olarak yaşadıkları Eretz İsrael'de "dini kaygılarla oluştuğu düşünülen "Makkabi isyanı"[603] ve "Bar Kohba" hadisesi dışında bu toprakların tarihine etki edememişlerdir.[604]

MÖ. II. yüzyılda Seleukos İmparatoru IV. Antiokhos Epiphanes, intikam almak istediği ve öfkeli olduğu Yahudilere Zeus'a tapınmalarını emretmiş ve tapınağa Zeus altarı dikmiş ve putperest ritüller gerçekleştirmiştir. Bir müddet sonra Modi köyünden Mattathias, Zeus'a tapmaya -domuz eti yemek gibi daha pek çok şeye- zorlanması ile bir ayaklanma başlatarak tüm inançlılarla birlikte krala karşı savaşmıştır. Mattathias'ın vefatından sonra oğlu Judas Makkabi direnişin lideri olmuştur.[605] Judas ve takipçileri, üç yıl boyunca Antiokus ve ordusuna karşı savaşmış ve sonunda zafer elde ederek MÖ. 165 yılında Kudüs'e girmişlerdir.[606] Tapınağı putlardan temizleyen Makkabiler'in zaferi ve hemen ardından Haşmonay hanedanlığının kazanmış olduğu siyasi erk çok uzun sürmemiş, MÖ.63 yılında Romalı kumandan Pompei Kudüs'ü fethetmiştir.[607] Dolayısıyla Yahudiler kısa bir aradan sonra yeniden başka bir krallığa, Roma'ya bağlı olarak yaşamaya başlamışlardır. Roma'nın baskıcı tutumu sonucunda MS.67 yılında Yahudi Zelotlar ayaklanma başlatmışlardır. "Celile'li Yahuda" adındaki bir Yahudi, vergi ödenmesi için yapılan nüfus sayımına karşı çıkmış Yahudi toplumunda farkındalık yaratmıştır. Bu ayaklanma, rabbi Eleazar ben Ananias

---

602 Makkabi ve Bar Kohba isyanı arası dönemde Yahudi kimliği, politikası ve tarihi için bk. Benedikt Eckhardt, **Jewsh Identity and Politics Between the Maccabees and Bar Kokhba: Groups, Normativity, and Rituals**, Leiden: Brill, 2012.

603 **Makkabiler** 8: 1 "*Halkımızı içine düştüğü sıkıntıdan kurtaralım ve halkımız ve kutsal topraklar için savaşalım*."

604 Eretz İsrael'deki Yahudiler MÖ. 352 yılına kadar Pers, 352-301 arasında Makedon, 301-198 yıllarında Ptolomeler, 198-166 Selefkiler egemenliği altında yaşamışlardır. MÖ.160 yılında Haşmonay hanedanlığı ile nihayet egemen devletlerin yönetiminden çıkmışlardır. Ancak bu uzun sürmemiş MÖ.63 yılında Roma hakimiyetine girmişlerdir.

605 Avner Falk**, A Psychoanalytic History of the Jews**, London: Associated University Press, 1996, s.226-240.

606 Mustafa Ünal, **Dinlerde Kutsal Zamanlar: Takvimler, Dini Günler, Bayram ve Törenler**, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2008, s. 139.

607 Eldar Hasanoğlu, "Yahudilik", Mustafa Alıcı ve Süleyman Turan (ed.), **Dinler Tarihi I-II** içinde (369-425), İstanbul: Lisans Yayıncılık, 2018, s. 380.

tarafından desteklenince savaşa dönüşmüştür.[608] Büyük İsyan olarak adlandırılan bu savaş Yahudilerin yenilgisi ile sonuçlanmış ve II. Bet Ha-Mikdaş Roma valisi Titus Flavius Vespasianus tarafından MS.70 yılının 9 Av günü tüm hazinesiyle birlikte yakılarak yıkılmıştır.[609] Yahuda'nın iki oğlu da çarmıh cezası ile idam edilmiştir. Yahuda'nın torunu olan Eleazar Ben Jair'in lideri olduğu yüzlerce Yahudi ise "Masada'da" 15.000 kişilik Roma ordusuna karşı iki yılı aşkın süre direniş göstermişlerdir. Ancak Roma ordusunun yaptıkları rampa ile şehre ulaşacağını anladıklarında toplu olarak intihar etmişlerdir.[610] Masada, kadın ve çocuklar da dahil olmak üzere yaklaşık bin kişinin mezarı olmuş, sadece iki kadın ve beş çocuk su kanalına saklanarak hayatta kalmayı başarmışlardır.[611]

Yahudi teolojisine göre II. Bet Ha-Mikdaş'ın yıkılması birincisinde olduğu gibi yine Yahudilerin işledikleri günahlarla bağlantılıdır. Peygamber "Malahi-Malaki'ye"[612] göre Yehudalılar ikinci tapınak döneminde kardeş kardeşe ihanet etmiş, Tanrı'ya isyan etmiş, uygun olmayan kurbanlar sunmuş, adaletsizlik yapmış, haksızca eşlerini boşamış ve birçok günah işlemişlerdir.[613] Talmud bu konuda şöyle der: *"İkinci Bet Amikdaş niye yıkıldı? Sinat hinam, bir Yahudi'nin başka bir Yahudi'ye karşı duyduğu sebepsiz nefret yüzünden."*[614]

Tapınağın ikinci kere yıkılmasından onlarca yıl sonra Yehudalıların Eretz İsrael'de son bir çırpınışları daha olmuştur; Bar Kohba isyanı. Roma İmparatorluğu'nun Kudüs'te Jüpiter tapınağı yapma girişimi ve Yahudilere uygulanan eziyetler 132 yılında "Shimon Bar Kokhba"[615] liderliğindeki isyanın çıkış nedenleri arasında gösterilmektedir. İsyanın dini gerekçelerle çıkarıldığına ve Simeon'un Mesih olduğuna

---

608 Besalel, **Yahudi Tarihi**, s. 64
609 Barbara Levick, **Vespasian**, New York: Routledge, 2005, s. 118.
610 John Rose, **The Myths of Zionism**, London: Pluto Press, 2005, s.44.
611 https://www.jewishvirtuallibrary.org/vie-masada (erişim tarihi 26.03.2019)
612 Talmud'a göre Malaki, Ezra'nın diğer adıdır. BT- Megilah 15a.
613 **Malaki** 2:10, 2:17, 1:7, 2:9, 2:15
614 BT- Yoma 9b.
615 Bar Kokhba'ya dair Talmud, Midraş ve Eusebius'da bilgiler yer almaktadır. Bar Kokhba'nın adı tam olarak bilinmemekle beraber, Şimon ismine isyan döneminde bastırılan sikkeler üzerinde rastlanmıştır. Ancak soyadı farklı belgelerde Ben Koziva veya Bar Kozevah gibi birçok varyasyonla yazılmıştır. Adının aslen Bar Koseba olması ve isyan sırasında Bar Kokhba olarak değişmiş olduğu düşünülmektedir. Roma'ya karşı isyanda hem ekonomiden hem de ordudan sorumlu olmuş, Nasi unvanını taşımıştır. Agada'ya göre Bar Kokhba savaş'ta Tanrı'nın Yahudiler'e yardım etmesi için dua etmemiştir. Buna rağmen Bar Kokhba, Şabat gününü gözetmiş ve Yahudi yasasına bağlı kalmıştır. 135 yılında Betar kalesindeki son çatışmada ölmüştür. https://www.jewishvirtuallibrary.org/shimon-bar-kokhba (erişim tarihi 27.02.2019)

inanan dönemin önemli otoritelerinden "rabbi Akiba/Akiva ben Joseph"[616] ve Yehudalıların sadece bir kısmı Bar Kohba isyanına destek vermiştir. Başlangıçta mucize olarak adlandırılabilecek başarılar elde eden isyancılar, umutlarını Kudüs'ün güney batısındaki Betar kalesi düştüğünde tamamen kaybetmişlerdir. Sonuç olarak 135 yılının 9 Av gününde Roma bu isyanı tamamen bastırarak, tapınağın son kalıntılarını da yerle bir etmiş ve Yahudilerin Kudüs'e girmesini yasaklamıştır. Yahudi yaşam merkezi Celile'ye taşınmıştır. Kudüs'ün adı Roma tarafından "Aelia Capitolina" şeklinde değiştirilmiştir. Ülkeye de çoktan unutulmuş olan Filistinliler'in adı verilerek "Suriye Filistini" olarak değiştirilmiş ve mabedin yerine de Jüpiter tapınağı dikilmiştir.[617] Böylece MS. 135 yılında Yahudiler için asırlar öncesinde İbrahim'e bildirilen ve otoritelerin Roma sürgünü olarak adlandırdıkları büyük diaspora dönemi başlamıştır. Bir başka ifadeyle Tora'da Musa aracılığıyla bildirilen Yahudilere verilecek olan doksan sekiz adet lanetten biri olan sürgün gerçekleşmiştir. *"... miras edinmek üzere gelmekte olduğun toprağın üzerinden söküp atılacaksınız. Tanrı seni, yeryüzünün bir ucundan yeryüzünün diğer ucuna kadar tüm halkların içine saçacak..."*[618]

2. Eretz İsrael'in Kutsiyeti ve İsrailoğulları ile Manevi Etkileşimi

Yahudi otoritelere göre; Eretz İsrael yeryüzünün tek kutsal toprağıdır ve diğer tüm topraklardan farklı özelliklere sahiptir. Tanah ve diğer Yahudi kutsal metinlerinde bu kutsallığa ve farklılıklara dair tanımlamalara fazlasıyla rastlanmaktadır. Tevrat'ta kitap boyunca toprağın özelliklerinden bahsedilirken, Mişna'nın içerdiği hükümlerin en az üçte biri İsrail toprağıyla ilişkilidir. Talmudlar Eretz İsrael'in kutsallığını oldukça çarpıcı şekilde sunmuş, Zohar ise toprağın kutsallığını daha da mistik bir boyuta taşımıştır. Eretz İsrael içerisinde Kudüs'e çok büyük bir önem verildiği ve bu şehrin diğerlerinden farklı kılınmış olduğu görülmektedir. Bu teolojik veriler Eretz İsrael, Tora ve İsrailoğulları arasındaki birebir manevi etkileşimi de vurgulamaktadır. Bu manevi etkileşim İsrailoğulları ile Eretz İsrael'i seçilmişlik çatısı altında özdeşleştirmekte ve

[616] Filistin Tannası (MS.50-135) Yahudi teolojisine göre Joseph ben Akiva, yaşadığı dönemde Filistin'de Yahudiliğin en önemli alimlerinden biridir. Birçok otoriteye göre o rabbanik Yahudiliğin babası olarak adlandırılmayı hak etmektedir. Mesih inancını sistemleştiren ilk otoritelerden biridir. Bar Kokhba ayaklanmasında aktif olarak yer almış ve Kudüs'te işkence görerek şehit olmuştur. http://jewishencyclopedia.com/articles/1033-akiba-ben-joseph (erişim tarihi 27.02.2019)

[617] Bernard Lewis, **Ortadoğu**, 11. basım, Selen Y. Kölay (çev.), Ankara: Arkadaş Yayınevi, 2015, s. 41.

[618] **Yasanın Tekrarı** 28:63,64

Tora ile de bütüncül bir sisteme oturtmaktadır. Aslında teolojinin geliştirmiş olduğu formül çok basittir; toprak biriciktir çünkü onun verildiği halk biriciktir ve toprak bu seçilmiş halk için, halk da bu seçilmiş toprak için vardır. Ve her ikisinin de kutsallığı ve seçilmişliği ebediyete kadardır.

Rabbi otoritelerin düşüncesinde "*Vayetse/Yakup'un Rüya'sı*"[619] pasajı ve birçok ayet ülkenin kutsallığını sembolik dille anlatmaktadır.[620] Musa'nın Horev'de aldığı ilk vahiy ise vaat edilmiş toprakların kutsallığını direkt olarak beyan edilmesinin örneklerinden biridir. "*Buraya (daha fazla) yaklaşma" dedi (Tanrı). "Ayakkabılarını ayaklarından çıkar; çünkü üzerinde durmakta olduğun yer; kutsal topraktır.*"[621] Yine müfessirlere göre Tanrı'nın İsrailoğulları'nın ülkeye girdikten sonra orada ikametlerini devam ettirebilmeleri için yapmaları için şart koştuğu mitsvalar da vaat edilmiş toprakların kutsiyetini işaret etmektedir.[622]

Yahudi müfessirlere göre yeryüzünün diğer kalanı ile Eretz İsrael arasında ölçülemez derecede büyük farklar vardır. Bunun başlıca nedeni Tevrat'ın, sadece tam manasıyla bu topraklar üzerinde uygulanabilir ve Tanrı'ya gerektiği şekilde sadece bu topraklarda hizmet edilebilir olmasıdır. Nitekim Tanrı dünyayı yaratırken Tora'nın ülkesi olacak Eretz İsrael'i Kendi halkı için dizayn etmiştir.[623] Üstelik Tanrı, bu topraklarda İsrailoğulları'nın Tanrısı olmak için onları Mısır'dan çıkarmış olduğunu belirtmiştir.[624] Dolayısıyla rabbi otoritelere göre; Aşem'in Yahudilerin Tanrısı olması için Eretz İsrael muazzam önemli bir kilit noktadır: "Kim Eretz İsrael'de yaşarsa Ben onun Tanrısı'yım. Eretz İsrael'in dışında yaşayan kişi ise Tanrısı olmayan biri gibidir."[625] Hatta Talmud, "*Orada insan ellerinin ürünü olup, görmeyen, duymayan, yemeyen ve koklamayan ahşap ve taş ilahlara hizmet edeceksiniz"*[626] ayetinden yola

---

619 **Yaratılış** 28: 11-15. Yahudi geleneğinde vahyin bir başka şekli rüyadır ve Yakup da bu rüya ile aslında vahiy almıştır. Bk. Gaon, **Tefsiru't-Tevrat Bi'l-'Arabiyye: Tevrat (Tora) Tefsiri**, C. 1, s.504

620 İsmail Taşpınar, **Dinler, Tarih ve Sembolizm**, İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İFAV, 2017, s.138.

621 **Çıkış** 3: 5.

622 **Yasanın Tekrarı** 12: 1 "*Atalarının Tanrı Aşem'in sana onu miras edinmen için verdiği Ülke'de, toprağın üzerinde yaşadığınız tüm günlerde titizlikle uygulamanız gereken hükümler ve kanunlar şunlardır*" Yasanın Tekrarı 12:1-19 ayetleri arasındaki mitsvalar Eretz İsrael'in kutsiyetini ön plana çıkarmaktadır.

623 Schweid, **The Land of Israel**, s.80.

624 **Levililer** 25: 38 "*Ben, size Kenaan Ülkesi'ni vermek ve size Tanrı olmak üzere, size Mısır'dan çıkarmış olan Tanrınız Aşem'im."*

625 BT- Kethuboth 110b.

626 **Yasanın Tekrarı** 4: 28.

çıkarak sürgün de dahil olmak üzere Eretz İsrael'de yaşamama durumunu kasıtsız putperestlik olarak yorumlamıştır.[627] *"Eretz İsrael dışında yaşayan İsrailoğulları, temiz bir şekilde –bilmeden ve buna niyetlenmeden- putperestlerdir.*"[628] Onlara göre İsrail ile diğer topraklar arasında bu kadar büyük ve dramatik farklar vardır. Dolayısıyla Yahudiler ancak Eretz İsrael'de yaşarlarsa tam olarak yasaya uyabilecek ve böylece beraha olabileceklerdir. Bir diğer ifade ile Yahudiler için ideal olan Eretz İsrael'de yaşamaktır. Musa da bu yüzden Kenan ülkesine girmek için Tanrı'ya toplam "515 kere ayrı dua etmiş"[629] ve ülkeye giremediği için çok üzülmüştür.[630] Talmud bu nedenle *"Eretz İsrael'in Torası gibi Tora yoktur; Eretz İsrael'in bilgeliği gibi bilgelik yoktur"* der.[631] Keza Yahudi teolojisinde peygamberlik de sadece Eretz İsrael topraklarına has bir statüdür.[632] *"Tanrı, Yahudiler ile iletişimini daima Eretz İsrael'deki Yahudi bir peygamber yoluyla yapmıştır, bu topraklar dışında peygamberlik yoktur*."[633] Ancak yine Yahudi otoritelere göre; tüm bunlar, toprağın bir amaç haline getirilmesi gerektiği anlamına kesinlikle gelmemelidir. Yahudi teolojisinde öncelikli olan husus, Yahudilerin *"Tanrı'nın halkı"* olmasıdır. Zira Tanrı, Yahudileri öncelikle bir ulus haline getirmiş daha sonra onları ülkeye sokmuştur. Yahudilerin değer yargıları ve karakterleri diğer uluslar gibi bir toprak parçası ile şekillenmemiş, bunlar Tanrı tarafından belirlenmiştir. Sonuç olarak Eretz İsrael, Tanrı'ya hizmet etmek için bir araç olmalıdır asla bir amaç olmamalıdır.[634]

---

627 II. tapınağın yıkılmasından çok sonra Filistin'li rabbiler oradan göçü engellemek için sadece Eretz İsrael'de yaşayanların Tanrı inancına sahip olduğunu, diğerlerinin Tanrısız olduğunu söyleyecek kadar ileri gitmişlerdir. Kaplan, **Judaism as a Civilization**, s. 269.

628 BT- Avodah Zarah 8a. Dolayısıyla Yahudiler sürgüne neden olabilecek günahlardan sakınmalıdırlar zira sürgüne çıktıkları takdirde bu putperestlik olarak kabul edilecektir

629 Pesah Agadası, s.110.

630 Meyer, s. 179. Bk. BT- Sotah 14a: Musa ülkeye girip Tevrat'ın tamamını uygulayamadığı için çok üzülmüştür. Musa şöyle demiştir: İsrail'e birçok emir verildi ve bunların pek çoğu sadece Eretz İsrael'de yerine getirilebilir. Lütfen ben de ülkeye gireyim ve bu mitsvaları da yerine getireyim.

631 Midrash Sifrei Devarim 37:6 ve Bereishit Rabbah 16: 2.

632 Oysa ki, Hezekiel ve Daniel Babil'de, Yeremya Mısır'da peygamber olmuşlardır. Yehuda Halevi bu isimlerin İsrail'de peygamber olmadıklarını ancak peygamberlik görevlerini kutsal topraklar için yapmış olduklarını belirtmiştir. Jehuda Halevi, **The Kuzari: An Argument For The Faith of Israel**, Henry Slominsky (int.), New York: Schocken Books, 1987, s.55, 56.

633 Detaylı bilgi için bkz. Eldar Hasanoğlu, **Yahudilikte Peygamberlik ve Peygamberler**, İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, C.3, S.4, 2014.

634 Devarim, s.724

Tanah, Tanrı'nın, İsrail toprağına ihtimam gösterdiğini ve tüm yıl orayı gözlediğini belirtmektedir.[635] Yahudi teolojisine göre bu bilgi; Tanrı'nın tüm dünyayı gözetim altında tuttuğuna ancak merkezde daima Eretz İsrael'in olduğuna delalet etmektedir. Dolayısıyla onlar açısından dünyanın merkezi/kalbi Tanrı'nın "evim, mirasım, sevgilim"[636] olarak tanımlamış olduğu Eretz İsrael'dir.[637] Buna koşut olarak da Tanrı; "İsrail'in Tanrısı- Ülke İlahı" olmuştur.[638] Ayrıca dünyanın kalbi olan bu topraklarda eğer Yahudiler Tora'yı hayata geçirebilirlerse tüm insanlığın kurtuluşuna vesile olacaklardır: "*Seni uluslara ışık yapacağım*."[639] Dolayısıyla haham otoritelerinin düşüncesinde Yahudilerin sürgünde olmaları bütün insanlığın başına gelmiş olan bir talihsizliktir.[640]

Yahudi geleneğinde Eretz İsrael dünyadaki tüm topraklardan daha yüksektedir.[641] Bu yükseklik ifadesiyle rakım değeri değil yüksek kutsiyet kast edilmektedir. Zaten Tevrat bu nedenle İsrail'den ayrılan biri için iniş/yerida, İsrail'e gelen biri için yükseliş/aliya ifadesini kullanmıştır.[642] Rabbi otoritelere göre yeryüzünün bu en yüksek noktası İsrailoğulları'na Tanrı tarafından hediye edilmiştir. Rabbi Şimon Bar Yohay : *"Tanrı, İsrailoğullarına üç hediye verdi. Bu üç hediye ancak çaba gösterilerek ve gerekirse acı çekilerek elde edilebilir. Bunlar: Tevrat, Eretz İsrael ve gelecek dünya.*"[643]

Mişna'da, Eretz İsrael'in kutsallığı Tanrı'nın bu toprakları seçmiş olması ve burada barınması ile ilişkilendirilmiştir. Ayrıca bu kutsallığı İsrailoğulları ile zincirleme bir etkileşime sokmuş bütüncül bir portre çizmiştir. Tanrı, yaratılıştan önce var olan Tora'yı vermek için İsrailoğullarını seçmiş, Tora'yı onlara teslim etmek için de Sina çölünü seçmiştir. Tanrı yeryüzünde sadece orada barındığı Eretz İsrael'i seçmiş olduğu İsrailoğullarına vermiş, tapınağın da yapılması için Kudüs'ü seçmiştir. Mişna bu

---

635 **Yasanın Tekrarı** 11: 12 *"Tanrın Aşem'in ihtimam gösterdiği bir ülkedir; Tanrın Aşem'in Gözleri sürekli olarak onun üzerindedir –yılın başından, yıl sonuna kadar."*

636 **Yeremya** 12:7 "*Evimi terk ettim, mirasımı reddettim, sevgilimi düşmanların eline verdim."*

637 Yahudi teolojisine göre Kenan ülkesi eski dünyanın da tam merkezinde yer almış ve yeryüzünün tüm ulusları için önem taşımıştır. Midrash Sifrei Devarim 353: 11.

638 **II. Krallar** 17: 26.

639 **Yeşaya** 49: 6 ayrıca 42:6 ve 51:4.

640 Devarim, s. 230.

641 Mircea Eliade, **Kutsal ve Kutsal Dışı**, Ali Berktay (çev.), İstanbul: Alfa Basım Yayın, 2017, s. 36; Bk.BT-Kiddushin 69a, Zevachim 54b.

642 Medoff ve Waxman, **Historical Dictionary of Zionism**, s. 5.

643 BT- Berachoth 5a.

zincirleme seçilmişlik kavramları ile bütüncül bir plan ortaya çıkarmıştır: Tanrı; Tevrat, İsrailoğulları ve Eretz İsrael'i bir bütünün parçaları olarak özdeşleştirmiş ve kutsamıştır.[644]

Yahudi mistisizmine göre, Tanrı tüm dünyayı yaratmaya İsrail'den başlamıştr. Eretz İsrael, yaratılışın başlangıcında dünya tamamen sularla kaplıyken, suyun yüzeyine çıkan ilk kara parçasıdır, bu nedenle İsrail toprağı dünyanın merkezi olmuştur.[645] Hezekiel de Tanrı'nın dünyanın tam ortası olan bu topraklara Yahudileri yerleştirdiğini belirtmiştir.[646] Zohar açısından İsrail toprağı Tanrı'nın kendisi için seçmiş olduğu dünyanın en yüksek dairesidir. Çünkü Tanrı bu topraklarda yıldız veya melek gibi herhangi bir aracı olmadan burayı korumakta ve iletişime geçmektedir.[647] Ayrıca bu kutsal toprak cennet bahçesinden sadece bir basamak aşağıda bulunmakta ve bu ayrıcalıklı statüden sadece Tanrı'nın seçmiş ve orayı miras olarak vermiş olduğu ırk faydalanabilmektedir.[648] Çünkü diğer topraklar kötülük ile murdar hale gelmiş ve tüm enerji kanalları insanların işledikleri günahlar neticesinde tamamen kapanmıştır. Sadece tek bir açık kapı kalmıştır, o da Eretz İsrael'dedir ve sadece burada Tanrı ile iletişime geçmek mümkün olabilir. Zohar'a göre *"İsrailoğulları Kutsal Topraklar'da yaşadıkları zaman, her şey olması gerektiği gibidir."*[649]

Yahudi teolojisinde İsrail toprakları içindeki Kudüs şehri başlı başına ele alınmış diğerlerinden ayrıcalıklı kılınarak en kutsal şehir olarak ilan edilmiştir. Yahudi otoriteler tarafından bu şehir kutsandıkça kutsanmış ve vaat edilmiş topraklar kavramını neredeyse tek başına kapsar hale gelmiştir. Yahudi teolojisinde Kudüs'ün en önemli misyonu Yahudilere Tanrı tarafından verilen bir toprak parçası olması değildir. Kudüs bir olgunun idealize olması için gerekli olan merkezdir. Tapınağın bulunması gereken

---

644 Attias ve Benbassa, s. 74-78.

645 Zohar, II:222a-b

646 **Hezekiel** 5:5 ve 38:12 Talmud geleneği bu pasajlara binaen; Sanhedrin'in dünyanın kalbinde olduğunu belirtmiştir. BT- Sanhedrin 37a.

647 Tanrı, her ulusa belirlediği şekilde toprak parçası vermiştir ve bu ülkeyi temsil etmesi için de belirli bir melek, burç veya semavi bir varlık görevlendirmiştir. Ancak Eretz İsrael'in üzerinde böyle bir görevli yoktur. Çünkü bu topraklar direkt olarak Tanrı'nın denetimi ve yönetimindedir. Örneğin, Mısır'ın koruyucu meleği "Uza", Edom'un ki "Samael"dir. Vayikra, s.375. Buna ek olarak Midraş'a göre, Tanrı, yedi Kenan ulusunun göklerdeki temsilci meleklerini mevkilerinden düşürüp Musa'nın önünde bağlamış ve "İşte artık onları hiçbir gücü yok" demiştir. Midraş-Tanhuma 4. Ancak İbn Ezra, Eretz Israel ve İsrailoğulları, Satürnün hakimiyeti altındadır. Dan Cohn-Sherbok, **Medievel Jewish Philosophy: An Introduction**, New York: Routledge, 1996, s.68.

648 Detaylı bilgi için bk. Halevi, s.89-91, 99, 161-163.

649 Zohar, I:84b.

yerdir ve Yahudiliğin kutsallık merkezidir. Yani Kudüs, Yahudiliğin somut izdüşümüdür. Kudüs aynı zamanda zamanın da başlangıç noktasıdır. Dolayısıyla Kudüs, insanlık tarihinin de merkezidir. Adem'in ilk kurban kestiği, ilk cinayetin işlendiği, Nuh'un gemiden çıkıp mihrabını diktiği ve İbrahim'in İshak'ı kurban edeceği yerdir Kudüs.[650]

Rabbi otoritelere göre Kudüs; İsrail toprakları içerisinde en kutsal şehir olmayı fazlasıyla haketmektedir. Çünkü Tanrı Şehina'sının barınması için Yeruşalim'i seçmiştir. Bu seçim Kudüs'ü hem mutlak hem de ebedi olarak kutsal kılmaktadır. Rambam, Kudüs'ün diğer topraklardan fiziksel olarak bir farkı olmadığını belirtmiştir. Ancak onun düşüncesinde Tanrı orayı Kendisine konut olarak seçtiğine göre Kudüs mutlak ve ebediyen yeryüzündeki en kutsal yerdir.[651] Buna paralel olarak Yeruşalim'in başlıca görevi; Şehina'ya ev sahipliği yapmasıdır.[652] Ayrıca Yeruşalim dürüstlüğün ve adaletin tam manasıyla yaşanabilecek yer olması hasebiyle kutsaldır ve bu nedenle bir diğer adı da Tsedek'tir.[653] Ve yine bu kutsiyeti nedeniyle Yahudilerin işledikleri günahlar neticesinde yıkılmıştır. Bu şehirde yapılan ibadetlerin fazileti diğer yerlere göre çok daha fazla aynı şekilde işlenen günahların da cezası diğer şehirlere göre kat kat fazladır.[654]

Yahudi geleneğinde hem yeryüzünde Yeruşalim hem de gökyüzünde bir Yeruşalim vardır.[655] Yahudi mistikler bu görüşe Kudüs'ün yukarısı ile iletişim kurulabilecek bir toprak olduğu yorumunu ilave etmiştir.[656] Sefer Ha-Zohar kitabındaki bir anlatı Yeruşalim'i herşeyin başlangıcına yerleştirir niteliktedir. Bu anlatıya göre, Tanrı dünyayı yaratacağı sırada tahtının altından Nirengi adlı bir taşı boşluğa bırakmıştır. Tanrı'nın tahtına görünmez bağlarla bağlı olan bu taş yeryüzünü ve suları

---

650 Kirsch, s.150.
651 Schweid, **The Land of Israel**, s.80.
652 BT- Baba Kama 82b.
653 Yeoşua, s. 127.
654 İsmail Taşpınar, **Tarihin Aynasında Dinler ve Mezhepler**, İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İFAV, 2018, s.125-126
655 Eliade, **Kutsal ve Kutsal Dışı**, s.56.
656 Ayrıca Kabala öğretisinde, İsrail toprağı özellikle Kudüs ve Siyon ile cinsel simgeciliğin anahtar öğelerinden biri haline getirilmiştir. Kabalaya göre; Kudüs Tanrı'daki dişil enerji, Siyon ise eril güçtür ve bu ikisinin birlikteliğinin yararlı tohumları İsrailoğullarına aktarılır. Bu konuda detaylı bilgi için bk. Moshe Idel, "On Jerusalem as a Feminine and Sexual Hypostasis: From Late Antiquity Sources to Medievel Kabbalah", Mihail Neamtu ve Bogdan Tataru-Cazaban (ed.), **Memory, Humanity, and Meaning: Essays in Honor of Andrei Pleşu's Sixtieth Anniversary** içinde (65-111), Bükreş: Zeta Books, 2009.

şekillendirerek aşağı düşmüştür. Tanrı, bu taşın düştüğü yere Kudüs şehrinin kurulmasını emretmiştir ve şöyle demiştir: *"İşte Yeruşalim, onu dünyanın merkezine yerleştirdim diğer ülkelerde etrafında bulunuyor*."[657] Zohar Kudüs'ü gözbebeğine benzetir. Bu ekole göre; dünya bir göz olarak tasavvur edildiği takdirde, gözün akı Yahudi olmayanların yaşadığı yerdir, iris ise İsrail topraklarıdır. Gözbebeği Kudüs'tür ve gözbebeğindeki yansıma ise tapınaktır.[658]

Kudüs'ün merkezi özelliği ve doruk noktadaki kutsiyeti nedeniyle tüm Yahudilerin dua ve ibadetlerini yaparken oraya yönelmeleri gerekmektedir.[659] Yine bu yüzden diasporada yaşanan yüzlerce yıl hemen tüm bayramlarda ve kutsal günlerde İsrail toprağına dair edilen dualar önce genelden başlayarak en sonunda Kudüs ile sonlandırılır. Nitekim "Tehiyat Ametim – Ölülerin Dirilişi" ve bağışlanması Kudüs'te gerçekleşecektir. Mesih geldikten bir süre sonra Adem'den kıyamet gününe kadar olan tüm insanlar Yeruşalim'de yeniden dirilecektir.[660] Dolayısıyla Yeruşalim başlangıç olmasının yanı sıra hem de "son"dur; diriliş toprağıdır. Buna bağlı olarak Babil sürgünlerinden çok azı, büyük diasporada ise özellikle üçüncü asırdan itibaren ölenlerin bir kısmının cenazesi Kudüs'e getirilerek gömülmüştür.[661] Tüm bunlara koşut olarak Kudüs'ün *"Yahudiliğin en önemli unsurlarından biri"* olduğunu söylemek doğru olacaktır.[662]

Yeruşalim'in kutsallığını pekiştiren unsurların en önemlisi dünyanın zirvesi olarak kabul edilen Moriah Dağında (Tapınak Dağı) inşa edilen Bet Ha-Mikdaş'tır.[663] *"Bet Ha-Mikdaş, Şlomo Hameleh'in, babası David Hameleh'in vasiyeti gereğince ve Tanrı iradesine göre Yeruşalayim şehrinde inşa ettirdiği görkemli tapınaktır.*"[664] Bet Ha-Mikdaş hem vaat edilmiş toprakları kutsal ve ayrıcalıklı kılan unsurlardan biridir hem de kendisi başlı başına bir kutsiyet olgusudur. Yahudi teolojisinde pek çok akaidi

---

657 Alalu ve diğerleri, s. 200.
658 David Patterson, **Open Wounds: The Crisis of Jewish Thought in the Aftermath of the Holocaust**, Seaatle: University of Washington Press, 2006, s.88-89.
659 Taşpınar, **Tarihin Aynasında Dinler ve Mezhepler**, s.125
660 Yeşaya 49: 20 ve 54: 2 pasajlarına binaen geliştirilmiş olan rabanik yorum.
661 Yahudilikte ölüm ve diriliş inancı için bkz. İsmail Taşpınar, **Yahudi Kaynaklarına göre Yahudilik'te Ahiret İnancı**, 3.basım, İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İFAV, 2015.
662 Taşpınar, **Tarihin Aynasında Dinler ve Mezhepler**, s.120
663 Cengiz Batuk ve Rabia Mert, "Çatışan Kutsalların Ortasındaki Şehir: Kudüs", **Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi**, C. 17, S. 2, 2017, s.139; Bk. Midrash, Sifrei Devarim 352:9.
664 Alalu ve diğerleri, s.199.

şekillendiren Bet Ha-Mikdaş, Tanrı'nın Kutsal Varlığı'nı içinde barındırması[665] (Kodeş Ha-Kodeşim/Kutsallar Kutsalı odasında) hasebiyle başka hiçbir mekan ile kıyaslanamaz bir kutsiyete sahiptir. Ancak bu Yahudi inancında Tanrı'nın herhangi bir mekan ile sınırlandırılmış olduğu anlamına gelmemektedir. Rambam, Tanah'ta Tanrı'ya nispet edilen mekanların mecazi anlatımlar olduğunu ifade etmiştir. *"Tanrı kalıcı ve değişmez bir varlıktır. Çünkü madde ve bedenden uzak olan bir varlık bir yer ve mekana sahip olmaktan da uzaktır."*[666] Bunun simgesel bir yaklaşım olduğunun delili; "*Sen göklere, göklerin göklerine bile sığmazsın. Benim yaptığım bu tapınak ne ki!"* [667] sözleriyle Tanrı'ya yakaran Süleyman'ın duasının içinde bulunmaktadır. Keza Yahudi teolojisi bu hususa önemle vurgu yapmıştır. Rabbi otoritelere göre Tanrı asla fiziksel olarak bir mekanla sınırlanamaz. Buna koşut olarak "Tanrı dünyadadır, sinagogdadır, dağdadır vs…" söylemi yanlıştır ve günahtır, bu O'nu fiziksel bir mekanla sınırlamak olur. Diğer yandan "dünya Tanrı'dadır" doğru olan söylemdir, bu O'nun tüm evreni yarattığını ve devam ettirdiğini belirtmek olur.[668] Ayrıca Yahudi teolojisine göre; Bet Ha-Mikdaş dünyanın dengesi ve sağlam olması için gerekli ana unsurdur. *"İnşa edilene kadar, dünya iki ayaklı bir sandalye gibiydi. İnşa edildikten sonra sandalye sağlamlaştı*."[669]

Ortodokslara göre; iki defa yıkılan tapınak üçüncü defa inşa edilecektir.[670] Tanah'ta Hezekiel ve Yeşaya peygamberler Bet Ha-Mikdaş'ın üçüncü kere inşa edileceğini dolaysız bir şekilde ifade etmişlerdir.[671] Ayrıca Tanrı Tevrat'ta tapınağın üç kere inşa edileceğini sembolik bir dille bildirmiştir: "*Binyamin hakkında şöyle dedi: "Tanrı'nın sevgilisi, güvenle barınacaktır O'nun yanında. (Şehina) gün boyu siper olur ona ve omuzları arasında barınır.*"[672] Onların düşüncesinde "güvenle barınacaktır" birinci tapınağu, "gün boyu siper" ikincisini, "omuzları arasında barınır" ise III. Bet Ha-

---

665 *"Yahudi teolojisinde her zaman her yerde olan Tanrı asla Bet Ha-Mikdaş'ta ikamet etmez. Mabed, "Şehina"nın, yani Tanrı'nın sadece İlahi Varlığı'nın konuşlandığı ve kişinin Tanrısına kalbini açacağı bir mekandan başka bir şey değildir*." Alalu ve diğerleri, s. 261.

666 Doğan, s. 86-87.

667 **I.Krallar** 8: 27.

668 Pesah Agadası, s. 48. Tanrı'nın sıfatlarından biri "Ha-Makom/Mekan"dır ancak O yarattığı dünyanın mekanıdır, dünya O'nun mekanı değildir, olamaz.

669 Midrash-Tanhuma 9.

670 Motti Inbari, **Jewish Fundamentalism and the Temple Mount: Who Will Build Third Temple?**, Shaul Verdi (çev.), Albany: Published by State of New York Press, 2009, s. 2.

671 Bk. **Yeşaya** 60: 7 ve 60: 1-4, **Hezekie**l 40:4, 43:16

672 **Yasanın Tekrarı** 33: 12, ayrıca Bk. **Sayılar** 7:63 "Ola-Korbanı olarak genç bir boğa, bir koç, ilk yaşında bir (erkek) kuzu." Yahudi müfessirlere gore Ola-korbanı olarak getirilen üç hayvan, üç Bet Ha-Mikdaş'ı simgelemektedir.

Mikdaş'ı ima etmektedir. Birinci ve ikinci tapınak Bünyamin kabilesinin topraklarında inşa edilmiştir, üçüncü tapınak da yine Bünyamin topraklarında aynı yerde kurulacaktır. Bunun yanı sıra bu ifadeler, her üç tapınağın arasındaki farklılıklara da gönderme yapmaktadır. Müfessirlere göre; Tanrı'nın ilk tapınakta güvenle barınacağı vahyedildiği için I. Bet Ha-Mikdaş Şehina'nın çok yoğun ve daimi bir şekilde var olduğu bir mekan olmuştur. İkinci tapınağa ise gün boyu siper olacağı bildirilmiş olduğu için II. Bet Ha-Mikdaş'ta Şehina ilkine göre yoğun bir şekilde barınmamıştır. Hatta bazı müfessirlere göre Şehina orada hiç ikamet etmemiştir.[673] Gelecekte yapılacak III. Bet Ha-Mikdaş için ise Tanrı'nın onun omuzları arasında barınacağı ifadesi mevcuttur. Dolayısıyla üçüncü tapınak kurulduğunda Şehina buraya ilkinden de daha kuvvetli ve yoğun bir şekilde yerleşecektir.[674] Birinci ve ikinci tapınak arasında gerek Şehina'nın yoğunluğu farkından dolayı gerekse birinciyi Süleyman'ın ikinciyi Keyhüsrev'in yaptırması nedeniyle yapı ve kutsiyet açısından fark vardır.[675] I. Bet Ha-Mikdaş, Keyhüsrev'in cömertliği sayesinde yapılmış olandan katbekat kutsaldır. Ancak ikisinin ortak noktası Musa tarafından yapılmamış oldukları için yıkılmaları olmuştur. Birinci Tapınağın yapımında Süleyman çoğunlukla yabancı işçiler çalıştırmıştır bunun sonucu olarak mabed zamanla eskimiş ve tamire ihtiyaç olmuştur. İkinci tapınakta ise ahit sandığı – Şehina bu yüzden ikinci tapınakta barınmamıştır- ve diğer kutsal eşyalar olmamıştır.[676] Tüm bunların sonucunda her iki tapınak da düşmanların eline geçerek yıkılmıştır.[677] III. Bet Ha-Mikdaş ise Mesih geleceği zaman yapılacak ve özel bir seremoniyle açılacaktır.[678] Müfessirlerin düşüncesinde Mesih'in yapacağı üçüncü tapınak; Şehina'nın en kuvvetli ve en yoğun şekilde barınacağı mabed olacaktır. Dolayısıyla III. Bet Ha-Mikdaş'ın kutsiyeti çok yüksek olacaktır.[679] Rambam, üçüncü tapınağın inşa edildiği semadan, Tanrı'nın takdir ettiği bir zamanda mucizevi bir biçimde Kudüs'e ineceği şeklinde yorum yapmıştır.[680]

---

673 Robert Johns, **The Visions of Daniel the Hebrew Prophet**, Bloomington: West Bow Press, 2012, s.169.
674 Rabbeinu Bahya on Deuteronomy 29:6:3
675 S. J. Andrews, "The Worship of the Tabernacle Compared with That of the Second Temple", **Journal of the Society of Biblical Literature and Exegesis**, C. 6, S. 1, 1886, s. 56-68.
676 Linda Munk, "The Shekinah in Jonathan Edwards", **Early American Literature**, C. 27, S.. 1, 1992, s. 1-30
677 Şemot, s. 495.
678 **Hezekiel** 43:26,27
679 Sforno on Exodus 40:36
680 Besalel, **Yahudilik Ansiklopedisi**, C. 1, s. 113.

Tüm bu bilgiler ışığında Yahudi teolojisindeki toprak ve kutsiyet ilişkisi beş basamaklı bir merdivene benzetilebilir. En altta tüm insanlara verilen ve insanın yaratıldığı "Adama" olarak adlandırılan toprak vardır. İkinci basamakta sadece İsrailoğulları'na verilen "Eretz İsrael" tüm kutsallığıyla yer almaktadır. Dünyanın merkezi olma sıfatıyla ve Eretz İsrael'in içindeki heryerden daha yüksek bir kutsiyete sahip olduğundan dolayı Kudüs üçüncü basamaktadır. Dördüncü basamak ise Yeruşalim'in en kutsal mevkiinde inşa edilen Şehina'nın barınmış olduğu Bet Ha-Mikdaş'tır. Aron Aberit'in –Ahit Sandığı- yerleştirildiği Kodeş Ha Kodaşim ise merdivenin en kutsal ve en üst, beşinci basamağıdır. İsrailoğulları bu merdivene, birinci basamağı atlayarak ikinci basamaktan itibaren tırmanmaya başlar ve yukarı çıktıkça onların da kutsallıkları artar. Üstelik Yahudiler yukarı tırmandıkça toprağın da kutsallığı artar. Sonuç olarak Yahudi din otoriteleri, mistikler, düşünürler ve felsefeciler tarafından çok güçlü bir toprak kutsiyetinin geliştirilerek teolojinin içine yerleştirilmiş olduğu söylenebilir.

3. Eretz İsrael'in Sınırları

Tanrı'nın İsrailoğulları'na vaat ettiği ve girmelerine izin verdiği Eretz İsrael'in sınırları ve hangi bölge topraklarını kapsadığına dair coğrafi konum bilgileri Tanah'ta birçok pasajda bildirilmiştir. Ancak bu pasajların bazılarında sınır isimlerinin birbirinden farklılık gösterdiği görünmektedir.[681] Bu yüzden Eretz İsrael'in sınırlarının tanımlamasının karmaşık bir mesele olduğu söylenebilir. Bu karmaşıklığın başlıca nedeni, farklı peygamberlerle yapılan ahitlerde farklı sınırların bildirilmesidir.[682]

Arz-ı Mevud'un sınırlarına dair ilk bilgi İbrahim ile yapılan antlaşma sırasında verilmiştir: *"...Mısır'daki Nehir'den, büyük nehre – Fırat Nehri'ne – kadar olan bu ülkeyi senin soyuna verdim" dedi.*"[683] Yahudi müfessirlere göre, Mısır'daki Nehir ile büyük olasılıkla "Şihur Irmağı" kastedilmektedir. Azınlıkta olan görüş ise buranın Nil

[681] Adam, "Yahudilik", s. 228.
[682] Yahudilikte bu farklı sınırlar için bk. Küçük, "Yahudilikdeki Arz-ı Mevud Anlayışının Boyutları", s.103 ve dvm.
[683] **Yaratılış** 15: 18-21.

Nehri olması yönündedir.[684] Dolayısıyla Eretz İsrael'in güney sınırı bahsedilen bu iki nehirden biri, kuzey sınırı ise Fırat'tır.

Tevrat'ta Musa'ya yapılan toprak vaadi Eretz İsrael'in sınır bilgisini sunmakla beraber, bu hudutların İbrahim'e yapılmış olandan farklı adlandırmalarla tarif edilmiş olduğu görülmektedir. *"Sınırlarını Kızıldeniz'den Pelişti denizine kadar ve çölden ve nehre kadar olacak şekilde belirleyeceğim…"*[685] Tevrat, çölde başıboş dolaşmakla cezalandırılan halka miras olarak alacakları ülkenin dört taraftaki sınırlarını en ince ayrıntısına kadar aktarmıştır.[686] İşaret edilmelidir ki Musa zamanında hedeflenen toprakların sınırları hususunda Yahudi kutsal metinleri farklı bilgiler vermektedir. Örneğin, yukarıdaki sınırların yanında Tevrat *"Emori dağına ve onun Arava'daki, dağdaki alçak arazideki, güneydeki ve deniz kıyısındaki tüm komşu (bölgelerine; yani) büyük nehir Fırat nehrine kadar (olan) Kenaan Ülkesi ve Levanon'a gelin. Gör! Ülkeyi önünüze serdim…"*[687] der. Ayrıca o dönemde anlatılan bir başka sınır bilgisi; "*Topraklarınız, çölden ve şu Levanon'dan büyük nehre (yani) Fırat Nehri'ne kadar tüm Hiti toprakları ve batıda Akdeniz'e kadar olacak*."[688] şeklindedir.

Eretz İsrael'in sınırlarını detaylıca aktaran ve nasıl pay edileceğini bildiren bir diğer isim Hezekiel peygamberdir. Hatta Hezekiel'in bu bilgiyi en ince detayına kadar aktaran tek peygamber olduğunu söylemek doğru olacaktır. Bu sınırlandırma şu şekildedir: Ülkenin kuzey sınırı Akdeniz'den Hama şehri boyunca uzanacak, doğu sınırı Şam'dan başlayarak Lut Gölü'ne kadar bir çizgide olacak. Güney sınırı Mısır Vadisi'nde Akdeniz'e kadar bir bölgeyi kapsayacak, batıda ise Lübnan'ın Hamat şehrinin karşısına gelen Akdeniz bölgesi sınırı noktalayarak kapatacak.[689]

Yahudi müfessirler yukarıda örnekleri verilen pasajlar ve daha fazlası ile Eretz İsrael'in sınırlarını tayin edebilmişlerdir.[690] Eretz İsrael'in sınırlarına dair Yahudi otoriteler arasında birçok görüş farklılığı olmasına rağmen Yahudi teolojisinin bu konudaki genel kabulü şöyledir: Batıda Akdeniz, Doğuda Fırat Nehri, Kuzeyde

---

684 Keith, **s.** 89-90.
685 **Çıkış** 23: 31
686 **Sayılar** 34: 2-15
687 **Yasanın Tekrarı** 1: 7-8.
688 **Yeşu** 1: 4.
689 **Hezekie**l 47: 13-20
690 Bu konuda geniş bilgi için bk. Abdurrahman Küçük, "Arz-ı Mev'ud", **DİA**, C.3, s.442-444.

Lübnan'ın bir kesimi de dahil olmak üzere Lübnan dağları, Güneyde ise Tsin Çölüdür. Güney sınırların uzantısı Güneydoğuda Ölü Deniz, Güneybatıda ise Rafah bölgesidir. Tanah Fırat bölgesi de dahil olmak üzere bu sınırların tamamına I. Bet Ha-Mikdaş döneminde Süleyman zamanında ulaşılmış olduğunu aktarmaktadır.[691] Ancak İsrail Krallığı döneminde Yahudilerin bilfiil genel olarak Dan ile Beer-Şeva arasında yaşadıkları anlaşılmaktadır.[692]

Tanrı, İbrahim'e yapmış olduğu başka bir vaatde ise toprağın sınırlarını belirtmemiştir: "*Gözlerini kaldır ve bulunduğun yerden kuzeye, güneye, doğuya ve batıya bak… Çünkü gördüğün tüm bu ülkeyi sonsuza kadar sana ve soyuna vereceğim*."[693] Bu pasajda toprağın verilmiş olduğu nettir ancak sınırlar net değildir. İbrahim'e dört yöne bakmasının belirtilmesi bu toprakların sınırlarını alabildiğince genişletirken, ona sadece gördüğü yerlerin verilmiş olması da daha sınırlı bir ölçeği ima etmektedir. Yakup'a yapılan toprak vaadinde kullanılan ifadelerden de bu sınırların bütün dünyayı kapsadığı sonucuna varılabilmektedir.[694] Tanrı Musa'ya *"Ayağınızın bastığı her yer sizin olacak…*"[695] vaadinde bulunmuş, bu yeminini Yuşa'ya da tekrar etmiştir.[696] Gözünün gördüğü, ayağının basacağı gibi oldukça izafi tanımlamalar Eretz İsrael'in sınırlarını hem oldukça daraltabilmekte hem de tüm dünyayı içine alacak şekilde genişletebilmektedir. Bu göreceli tanımlamalara İbrahim, Yakup, Musa ve Yuşa ile yapılan ahitler kapsamındaki anlatılarda rastlanmaktadır. Bu ahitlerdeki ortak nokta, söz konusu toprakların Tanrının lutüf ahdi sonucu İsrail halkına ebedi olarak verilmesidir.[697]

Yapılan vaatlerdeki farklı sınırların belirtilmiş olması, tefsircileri de bu konuda farklı görüşler sergilemeye götürmüştür. Örneğin, Raşbam bu sınırların sadece yedi Kenan kabilesinin yaşadığı topraklarla sınırlı tutarken, rabbi Hirsch kutsallığın bulaşıcı olduğunu ve bu bölgeye hakim olduktan sonra daha geniş sınırları elde etmek için

---

691 **I. Krallar** 4: 21 "*Süleyman, Fırat Irmağı'ndan Filist'e, oradan Mısır sınırına kadar bütün ülkelere egemendi*."
692 **I. Samuel** 3:20 - **II. Samuel** 3:9, 17:11, 24: 2,15 - **I.Krallar** 4: 25.
693 **Yaratılış** 13: 14-15
694 **Yaratılış** 28: 13-15.
695 **Yasanın Tekrarı** 11: 24
696 **Yeşu** 1: 3 "*Ayağınızın basacağı her yeri size verdim –tıpkı Moşe'ye konuşmuş olduğum gibi*."
697 Keith, **s.** xii-xiii.

fetihlerin devam edebileceğini söylemiştir.[698] Özetle Yahudi kutsal metinlerinde geçen bu izafi sınır tanımlamaları ve bunlara paralel geliştirilmiş olan tefsir analizleri, vaat edilmiş toprakların sınır açısından gayet esnek olabileceği hatta tüm dünyayı kapsayabileceği ihtimalini ortaya çıkarmaktadır.

Antik dönemde bu toprakların bir kısmı Yuşa ve diğerleri tarafından fethedilse de, Yahudi alimler vaat edilmiş toprakların tamamına Mesih döneminde sahip olabileceklerine inanır.[699] Tanrı, İsrailoğulları'na Kenan Ülkesindeki üç halkın topraklarını ele geçirmelerine Mesih gelene kadar yasaklamıştır. Buna ek olarak müfessirlere göre Fırat Nehri'nin de Eretz İsrael'in doğu sınırı olabilmesi için Mesih'in gelmesi şarttır. Tanrı; başlıca bu bölgeler olmak üzere Yahudilere toprak fethi yasağı koymuş ve Mesih'i beklemeleri gerektiğini emretmiştir. Bu bilgiler ışığında Mesih'in misyonlarından bir tanesi de ortaya çıkmaktadır: Mesih geldiğinde yasaklanmış olan topraklara sahip olacak ve vaat edilmiş toprakların sınırlarını Fırat'a kadar uzatarak tam anlamıyla ele geçirebilecektir.[700]

Bu teolojik verilerin yanı sıra başta Siyonistler ve bazı Yahudiler tarafından kabul edilmiş olan Eretz İsrael'in sınırlarına dair yapılmış güncel yorumlar da oldukça fazladır. *"Haham otoritelerince İsrail devletine bağlanması için ideal görünen yerlere ilişkin yorumlara göre, İsrail devletinin Kutsal Kitap'ça belirlenmiş sınırlarının hangi bölgeleri kapsayacağı konusunda farklı versiyonlar yaygındır. Bunlar arasında en geniş sınırları içereni aşağıdaki bölgeleri kapsamaktadır: Güneyde, tüm Sina Yarımadası ile Kahire'nin kuzeyinden itibaren tüm Kuzey Mısır; doğuda tüm Ürdün ile Suudi Arabistan'ın büyük bir bölümü, tüm Kuveyt ve Güney Fırat Havzası ile birlikte Irak'ın bir bölümü; kuzeyde tüm Lübnan ve Suriye ile Van Gölü'ne kadar ki Türkiye topraklarının güney bölümü; batıda ise Kıbrıs*."[701]

---

[698] Devarim, s.245.

[699] David Ohana, **Political Theologies in the Holy Land: Israeli Messianism and its Critics**, New York: Routledge, 2010, s. 9. Neusner, **Judaism When Christianity Began**, s. 136.

[700] Devarim, s.44.

[701] Israel Shahak, **Yahudi Tarihi Yahudi Dini**, 4.basım, Ahmet Emin Dağ (çev.), İstanbul: Ağaç Kitabevi Yayınları, 2010, s. 31.

4. Eretz İsrael'in Yahudilere Verilme Şartı ve Şekli

Yahudi teolojisinde Eretz İsrael'in İsrailoğulları'na Tanrı tarafından verilmiş olması tartışmaya açık bir konu değildir. Ancak başta Tanah olmak üzere diğer kutsal yazınlar baz alındığında bu toprakların Yahudilere kayıtsız şartsız bir şekilde verilmediği de açıktır. Tanah ahit çerçevesinde bu toprakların Yahudilere hangi şartlar altında verilmiş olduğunu dair birçok bilgi sunmaktadır. Yahudiler hem toprağa sahip olmak hem de Eretz İsrael'de yaşayabilmek için bu şartları yerine getirmekle mükelleftir. Yahudilerin toprağı elde tutmak için yapması gerekenler özellikle yasanın Tekrarı kitabının başından sonuna kadar belirtilmiştir. Bu anlatımlar, Musa'nın en büyük endişelerinden birinin bu mülkiyet hakkını kaybetmek olduğunu göstermektedir.[702]

Yahudi geleneğine göre Mısır sürgünü, toprak bağlamında oldukça önemli bir hadisesidir. Tanrısal planda bu sürgünün amacı, Yahudilerin Eretz İsrael'i hak etmeleri gerektiğidir. *"İsrailoğullarının Eretz İsrael'i hak edebilmeleri için, öncelikle bunun bedelini ödemeleri gerekecekti. Onlara Tanrı'nın Halkı olmanın değerini anlatmak için, öncelikle başkasının kölesi olmanın anlamını gösterdim*."[703] Tanrı Musa'ya, Yakupoğullarını köle oldukları Mısır'dan çıkaracağına ve onları İbrahim'e verdiği ülkeye götüreceğine vaat etmiş ve eklemiştir: *"... halkı Mısır'dan çıkardığın zaman, bu dağ üzerinde Tanrı'ya ibadet edeceksiniz.*"[704] Dolayısıyla Yahudi müfessirlerin düşüncesinde bu pasuk Tanrı'nın Yahudileri Mısır'dan çıkarma ve kutsal toprakları onlara verme sebeplerinden ve şartlarından birini aktarmaktadır: Tanrı İsrailoğulları'nı ibadet edebilmeleri için kölelik evinden çıkarmıştır.[705] Bunun yanı sıra İsrailoğulları'nın vaat edilmiş toprakları elde etmek için yapmaları gereken ibadetler ve uymaları gereken kural ve şartların tam olarak neler olduğu Sina Ahdi ile detaylıca aktarılmıştır. Bu şartlar bir yasa sistemidir ve bir şartname olarak Musa kavmine teklif edilmiş ve o jenerasyon tarafından kabul edilmiştir: *"Halk bir ağızdan cevap verdi ve "Tanrı'nın söylediği her şeyi yapacağız!" dediler..."*[706] Rabbi otoritelere göre, Musa halkına

---

[702] Kaplan, **Judaism as a Civilization**, s.266.
[703] Pesah Agadası, s.64.
[704] **Çıkış** 3: 12.
[705] Pesah Agadası, s.3.
[706] **Çıkış** 19: 8.

kuralları yerine getirmedikleri takdirde ağır bir biçimde cezalandırılacaklarını söylemiş buna rağmen Yahudiler kararlarından vazgeçmeyerek Tevrat'ı ve mitsvaları sevgi ve istekle kabul etmişlerdir.[707]

Musa kavminin toprağa sahip olabilmek ve Tanrı'nın diğer nimetlerinden faydalanabilmeleri için kabul ettikleri şartname, 613 mitzvottan oluşmaktadır. İsrailoğullar'ı kendilerine vaat edilen topraklara girmek ve orada kalıcı olarak yaşamak istiyorlarsa Tanrı'nın sunmuş olduğu bu şartları kabul etmeleri ve uygulamaları gerekmektedir. Yani İsrailoğulları'nın vaat edilmiş toprakları hak etmeleri gerekmektedir. Bunu yaptıkları takdirde hem toprağın tek sahibi hem de Tanrı'nın daimi gözetimi altında olabileceklerdir.[708]

Bu fıkhi meselelerin içerisinde Eretz İsrael ile birebir bağlantılı olanların ve sadece orada uygulanabileceklerin sayısı oldukça fazladır.[709] Rabbi Chofetz Chaim'e göre; 613 mitzvotun içerisinde Eretz İsrael dışında uygulanabilir olan 77 adet emir ve 194 adet yasak vardır.[710] Bundan daha da önemlisi; mitsvaların hepsinin tam ve kusursuz uygulanması İsrailoğullarına, toprak nezdinde kanuni bir hak sağlayacak tek şeydir. Yahudilerin toprak için uygulaması gereken en önemli kural Tanrı'nın yeryüzündeki evinde her şeyden önce adalet ve hakkı yerine getirmektir. Buna koşut olarak yabancıya, dul ve yetime baskı yapmaktan kaçınmalı ve masum kanı dökmekten sakınmalıdır.[711] Yahudiler için bu mitsvaların yerine getirilmesi toprağa kavuşmak ile anlam bulacakken yasaya uyulmama durumu ise beraberinde cezai hükümleri getirecektir.[712] Ve bu cezai hükümlerden en somut olanı toprağın tıpkı diğer günahkar halklara yaptığı gibi İsrailoğullarını da kendi üzerinde barındırmaması olacaktır.

---

707 Rabbeinu Bahya on Exodus 19:8:1-2.

708 Sarah Chaimson, "From the Perspective of Your Children", Tzvia Ehrlich-Klein (ed.), **To Dwell in the Palace: Perspectives on Eretz Yisrael** içinde (301-314), Kudüs: Feldheim Publishers, 1991, s.310

709 Mitsvot: Sina'da doğrudan Tanrı tarafından İsrailoğulları'na verilen Tevrat, hayattayken uygulanacak tüm dinsel kuralları içerir. Bu kurallara mitsva denir. Tüm kurallar 613 adettir. Bunların 365 tanesi güneş yılının gün sayısına eşittir ve bunlar Yapılmaması Gereken Emirlerdir. Diğer 248 tanesi insan bedeninin kemik sayısına eşit olup bunlar da Yapılması Gereken Emirlerdir. Bu mitsvalar Rambam tarafından Mişne Torah adlı eserinde derlenmiştir. 613 mitzvotun içerisinde direkt olarak toprakla ilgili tarımsal kurallar, sadece İsrail devletinde uygulanabilecek emirler ve Bet Ha-Mikdaş'ta uygulanabilecek ibadetler vardır. Bk. Chafets Hayim, **Mitsvot/Mitsvalar**, Şeli Toros ve Jack Pardo (çev.), İstanbul: Gözlem Yayınları, 2009.

710 Tora Kitaplarının İndeksi, s.220.

711 Dov Peretz Elkins ve Abigail Treu, **The Bible's Top 50 Idea's: The Essantial Concepts Everyone Should Know**, Eugene: Wipf& Stock, 2005, s.265-266.

712 Ronald L. Eisenberg, **The 613 Mitzvot: A Contemporary Guide to the Commandments of Judaism**, Maryland: Schreiber Publishing, 2005, xxvıı.

Tanrı'nın bu konuda çifte standart uygulamadığı görünmektedir.[713] Bu ceza Yahudi tarihinde "Musa ile çöl'de"[714], Babil Sürgünü ve Büyük Diaspora'da birçok kere sürgün ile kendini göstermiştir. Her iki tapınak döneminde de ahdin ihlali neticesinde Yahudiler Tanrı'nın takdiri ile Eretz İsrael'den kopartılmışlar ve başta topraksızlık olmak üzere bir takım cezalara çarptırılmışlardır. Ayrıca bu cezalandırma sadece cezaya neden olan mevcut jenerasyonla sınırlandırılmamıştır.[715]

Nitekim rabbi otoriteler, iki tapınağın yıkılması ile özdeşleşen son iki sürgünü, Yahudilerin işledikleri günahların karşılığı; ilahi cezalar olarak yorumlamıştır. "*Uluslar İsrail halkının işlediği suç yüzünden, bana ihanet ettiği için sürgüne gittiğini anlayacaklar. Yüzümü onlardan gizledim, onları düşmanlarının eline teslim ettim, hepsi kılıçtan geçirildi. Onları kirliliklerine, isyanlarına göre cezalandırdım, yüzümü onlardan gizledim."*[716] Ezra ve Nehemya kitapları Babil sürgünü ve sonrasını ele almakla beraber Yahudilerin işledikleri günahlar sonucunda ata yurtlarından sürgün edilişlerini konu alır.[717] Birinci tapınak; toplumun zina, cinayet ve putperestlik eğiliminden, ikincisi ise Yahudilerin kendi aralarındaki anlaşmazlıkları, nedensiz nefretlerinden yıkılmıştır.[718] Keza bu her iki suç da yasadan ayrılmış olmanın göstergesi olarak kabul edilmekle beraber Yahudileri, kutsal topraklarda mitsvaların terk edilmesinin çok daha büyük bir günah olduğu gerçeği ile tanıştırmıştır. Dolayısıyla Tanrı Yahudileri, Kendisinin onlarla birlikte olduğu tapınaktan ve yeryüzünde tek murdar olmayan yer olan Siyon merkezli kutsal topraklardan men etmiş, İsrailoğullarının toprak ile bağlarını kesmiştir. *"...RAB şöyle diyor... İsrail halkı*

---

[713] T. Desmond Alexander**, From Eden to the New Jerusalem: An Introduction to Biblical Theology**, Nottingham: Inter-Varsity Press, 2008, s. 83-84

[714] Çöldeki İsrailoğulları Musa'nın mesajına, yeterli seviyede maneviyata sahip olmadıkları için gerektiği gibi önem vermemiştir. O neslin Eretz İsrael'e girememe sebeplerinden biri de budur. Bk. David Grossman, **The Second Book of Moses: Called Exodus**, Marsha Weinstein (çev.), Edinburgh: Canongate Books, 1999, ıntroduction III. Gaon, 2018, s.1266.

[715] Tanrı, Tevrat'ta net bir şekilde ebeveynin günahının etkisi ve cezasını onun dört nesli boyunca sürdüreceğini belirtmiştir. (**Çıkış** 20: 5)Tanrı bir çocuğu ancak ebeveyninin günahkar tutumunu devam ettirirse cezalandırır. Çünkü baba ve oğul aynı şekilde günahkar olursa bunun üçüncü ve dördüncü sirayet etmesi kaçınılmaz olacak ve bu da toplumda günahın yaşam tarzına dönüşmesine ve değer yargılarının değişmesine neden olabilecektir. Dolayısıyla rabbi otoritelere göre bu hükmün mantığı, inanç ve kültür dejenerasyonunun engellenmesidir. Başka bir ifade ile Karmik geri tepmedir. Ebeveynin yapmış olduğu sevap ve iyi davranışın mükafatını ise binlerce nesile kadar dayandırabilir. (**Çıkış** 20:6) Maurice D. Harris, **Leviticus: You Have No Idea**, Eugene: Cascade Books, 2013, s. 103-104.

[716] **Hezekiel** 39: 23-24

[717] Grabbe, **Ezra- Nehemiah**, s. 184.

[718] *"Tapınak, Yahudilerin günahları ve esas olarak da kendi aralarındaki sebepsiz nefret yüzünden yıkılmıştır*." BT-Yoma, 9b.

kesinlikle ülke dışına, Sürgüne gönderilecek."[719] Üstelik İsrailoğulları'nın işledikleri günahlar sadece kendilerinin değil aynı zamanda toprağın da felaketine neden olmuştur. *"... Bu yüzden Tanrımız başımıza ve bu kente bela yağdırmadı mı?"*[720] Mika toprağın felakete uğrayacağını daha önceden bildiren peygamberlerden sadece biridir. *"Siyon tarla gibi sürülecek sizin yüzünüzden. Taş yığınına dönecek Yeruşalim. Tapınağın kurulduğu dağ, çalılarla kaplanacak.*"[721] Yahudilerin işledikleri günahlardan dolayı Kudüs'ün başına daha önce hiçbir şehrin başına gelmeyen büyüklükte yıkım gelmiştir.[722]

Bu konuya paralel olarak Eretz İsrael'in, Yahudilere verilme şekli de ayrı bir değerlendirme konusudur. Yahudi müfessirlerin bazısı, vaat edilmiş toprakların Yahudilere Tanrı tarafından bir mülk olarak devredilmiş olduğunu iddia etmişlerdir. Bazı alimler ise Eretz İsrael'in sadece kullanım hakkının İsrailoğulları'na verilmiş olduğu şeklinde yorum yapmışlardır.

Tanrı, İsrailoğulları'na Kenan ülkesi'ni "sonsuza kadar" ve "miraslık" vereceğini defalarca belirtmiştir.[723] Yahudi teolojisi açısından; "miraslık" oldukça kuvvetli bir tanımlamadır ve bu miras alınacak şeyin tüm nesillere de miras olarak bırakalacağı anlamına gelmektedir. Ayrıca "sonsuza kadar" ibaresi de Yahudilerin bu topraklar üzerindeki mülkiyet hakkının süresiz olduğuna dikkat çekmektedir.[724] Nitekim Tanrının şimdiki zaman çekimli olarak söylediği "size vermekte olduğum" ifadesi de ülkeyi her an Yahudilere bir hediye olarak verdiğinin göstergesidir.[725] Bu ibareleri barındıran pasuklardan yola çıkan rabbi otoritelerin birçoğu, Tanrı'nın yeryüzünde mübarek kıldığı Eretz İsrael'i, İsrailoğulları'na bir mülk olarak sonsuza kadar vermiş olduğuna kanaat getirmişlerdir. Bir başka deyişle Eretz İsrael'in tapusu Tanrı'dan direkt Yahudilere "bir hediye olarak"[726] devretmiştir. Bu devir de ilk olarak İbrahim aracılığıyla gerçekleşmiştir. Buna koşut olarak Talmud Eretz İsrael'in, ataların

---

719 **Amos** 7: 17.
720 **Nehemya** 13: 18.
721 **Mika** 3: 12.
722 **Danie**l 9: 12 *"...Yeruşalim'in başına gelen, göğün altındaki başka hiç bir kentin başına gelmemiştir*."
723 **Yaratılış** 15:7**, Çıkış** 6:8, **Sayılar** 33:53, 34:2, **Yasanın Tekrarı** 4:20, 4:40, 9:1, 11:8, 19:3, **Yeşu** 1:6
724 Moshe D. Lichtman, **Eretz Yisrael in the Parashah: Essays on the Centrality of the Land of Israel in the Torah**, Jerusalem: Devora Publishing, 2006, s. 113, 130.
725 Vayikra, s. 559.
726 *"Bu ülkeyi kendi hakkınız yada kuvvetinizin bir sonucu değil Benim size hediyem olarak alıyorsunuz."* Bamidbar, s. 660.

İsrailoğulları'na mirası olduğunu belirtmektedir.[727] Yahudi otoriteler açısından İsrailoğulları bu topraklarda yaşamadıkları dönemlerde bile Arz'ı Mevud'un tapusu onlarındır. Ayrıca bu topraklar başka milletlerin eline geçmiş dahi olsa bu durum sonsuza kadar sürmeyecek ve Yahudilerin ebedi mülkiyet hakkını asla iptal etmeyecektir.[728]

Diğer taraftan ise Tevrat'ta geçen birçok anlatı, İsrailoğulları'na vaat edilmiş topraklar üzerinde sadece kullanım hakkı verilmiş olduğunu düşündürtmektedir. Toprağın asıl sahibi Tanrı'dır ve İsrailoğulları bu topraklar üzerinde bir nevi konuktur.[729] Tanrı ülkenin Kendisine ait olduğunu net bir şekilde ifade etmiştir: "*Ülke'deki hiçbir arazi size temelli olarak satılamaz, çünkü Ülke bana aittir, zira siz, yanımda geçici bir süre oturan birer yabancı ve mukim (den ibaret)siniz.*"[730] "Tüm dünyanın kendisine ait olduğunu"[731] belirten Tanrı bununla İsrailoğulları'na hem toprağın gerçek sahibini açıklamakta hem de onların sadece geçici olduklarına vurgulamaktadır.

Toprağa dair hemen tüm mitsvaların mantığının da bu kaideyi desteklediği düşünülmektedir.[732] Örneğin, yukarıdaki pasajda da yazdığı gibi Eretz İsrael'de herhangi bir arazinin temelli olarak satılamaması bu kaideyi desteklemektedir.[733] Ayrıca "Toprakta altı yıl boyunca tarım yapılabilir ama yedinci yıla gelindiğinde, toprağın Şabat yılının başlamasıyla tarımın o yıl yasak olması" bu kaideyi hatırlatan bir mitsvadır.[734] "Şemita"[735] adındaki bu mitsva Yahudilere toprağın gerçek sahibinin Tanrı

---

727 BT- Bava Batra 119b
728 Lichtman, s.224-225.
729 Hasanoğlu, **Gerut**, s.31.
730 **Levililer** 25:23
731 **Çıkış** 19: 5
732 Roberta Aluffi ve Domenico Francavilla, "Property and the Religious Sphere", Michele Graziadei ve Lionel Smith (ed), **Comparative Property Law: Global Perspectives** içinde (355-374), Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2017, s. 361-362
733 Bu mitsva Rambam'ın listesinde 227. sıradadır.
734 **Levililer** 25:2-4 "*Size vermekte olduğum Ülke'ye geldiğinizde, toprak belirli yıllarda Tanrı Adına Şabat adı altında dinlecektir. Şöyle ki: Altı yıl tarlanı ekebilir, altı yıl bağını budayabilir ve ürününü toplayabilirsin. Fakat yedinci yılda, Ülke için tarımsal işi bırakmayı gerektiren bir Şabat olacaktır. Tanrı Adına Şabat. Bu yıl içinde tarlanı ekme, bağını budama.*"

olduğunu hatırlatmak ve onların dünyalık his ve isteklerini törpülemek içindir. I. Tapınak döneminde Şemita mitsvasının uygulanmamış olması Yahudilerin sürgün edilmesinin en büyük nedenlerinden biri olarak gösterilmiştir.[736] Ayrıca yedi Şabat döngüsü yani kırk dokuz yıl geçtikten sonra kim bu yıllar içerisinde bir toprak satın almışsa, onu almış olduğu eski sahibine bedelsiz şekilde iade etmelidir. "Yovel"[737] mitsvası olarak adlandırılan bu emir de Eretz İsrael'in tek ve gerçek sahibinin Tanrı olduğunu vurgulamaktadır. Yovel yılında satın almış olduğu malı iade edecek kişi dünyada fani olduğunu ve toprağın sahibinin kendisi olmadığını anlayacaktır.[738] Yovel de Şemita yılı gibi kutsaldır ve bu yıl Yahudi kölelerin de azat edilmesi gerekmektedir. Bir diğer ifade ile Yovel yılında herşey aslına rücu etmelidir.[739]

Toprağın vermiş olduğu tüm ürünler için de emredilmiş kurallar yine Tanrı'nın toprağın tek sahibi ve her şeyin Tanrı'nn insanlara bir hediyesi olduğunu hatırlatmak içindir. Buna koşut olarak, her Yahudi Eretz İsrael'de yaşadığı müddetçe her "Bikkurim -First Fruits"[740] bir diğer adıyla toplama bayramında toprağın tüm meyvelerinin ilklerinden alarak, Tanrı'ya sunmak için mabede getirmelidir.[741] Yeni ekilen bir ağacın

---

735 Haftanın yedinci günü Şabat iken, toprağın Şabat'ı yedinci yıldadır ve bu yıl içerisinde toprak kendi halinde bırakılmalıdır. Ve bu toprağın Tanrı'ya ait olduğunun altını çizmektedir. Bu mitsva Rambam'ın listesinde 135. sıradadır. Ayrıca Şemita yılında tarım ürünlerini sahipsiz bırakmak da bir mitsvadır ve bu Rambam'ın listesinde 134. sıradadır. Ve Şemita yılı Tanrı'ya ibadet ile geçirilmesi gereken bir yıl olmalıdır. Buna paralel olarak kişi tüm verdiği borçları silmeli ve arazi üzerindeki ürünlerden feragat ederek herkese açmalıdır. Bu mitsva Rambam'ın listesinde 141. sıradadır. Bk. Hayim, s.63. Ayrıca Şemita yılına dair beş adet yasak, mitsva vardır. "Şemita yılında toprağı işlemek" (220), "Şemita yılında ağaçların verimliliğini arttırıcı işlem yapmak" (221), "Şemita yılında kendiliğinden yetişen ürünleri her yıl olduğu şekilde hasat etmek" (222), "Şemita yılına ait ağaç meyvelerini normalde yapıldığı şekilde toplamak" (223), "Şemita yılı yaklaşırken borç vermekten kaçınmak" Rambam'ın listesinde 231. sıradadır

736 I.Bet Ha-Mikdaş döneminde İsrailoğulları'nın Şemita mitsvasını ihlal ettikleri, Tanrı'nın kutsal topraklarına rahat vermemiş oldukları ve toprağın Yahudiler orayı terk edince rahata kavuşacağına dair bilgiler Tevrat'ta birçok kez belirtilmiştir. Bk. Levililer 26: 33-35, II.Tarihler 36:21 ve Yeremya 25:8-11."Toprak, halk onun üzerindeyken dinlenemiyorse, dinlenmek için onları üzerinden atacaktır." BT- Shabbat 33a.Yahudi geleneğine göre, I.Bet Ha-Mikdaş zamanında ve öncesinde İsrailoğulları toplam toplam yetmiş Şemita yılını ihlal etmişlerdir. Babil sürgünü de tam 70 yıl sürmüş, bu süre tamamlandığında tapınak yeniden kurulmuştur.

737 Yovel'e dair dört adet mitsva (pozitif emir) vardır. "Yedi Şemita yılı saymak" (140), "Yovel yılında Şofar çalmak" (137), "Yovel yılının kutsal ilan edilmesi" (136), "Satın alınmış arazileri, Yovel yılında orijinal sahiplerine geri vermek" bu Rambam'ın listesinde 138. sıradadır. Buna ek olarak Yovel yılına dair üç adet de yasak, mitsva vardır. "Yovel yılında toprağı işlemek" (224), "Yovel yılında kendiliğinden yetişen ürünleri her yıl olduğu şekilde hasat etmek" (225), "Yovel yılına ait ağaç meyvelerini normalde yapıldığı şekilde toplamak" Rambam'ın listesinde 226. sıradadır.

738 İsrail devletinde Şemita ve Yoel uygulaması için bk. Shakak, s.84-85.

739 BT- Rosh HaShanah 34a.

740 https://www.chabad.org/parshah/article_cdo/aid/3434818/jewish/Bikkurim-First-Fruits.htm (erişim tarihi: 20.03.2019)

741 **Yasanın Tekrarı** 26:2 "*her yıl toprağın tüm meyvelerinin ilklerinden alacak ve Tanrın Aşem'in sana vermekte olduğu Ülken'den getireceğin bu meyveleri sepete koyarak Tanrın Aşem'in, İsmi'ni barındırmak üzere seçeceği yere gideceksin."*

meyveleri üç yıl boyunca asla yenmemeli ve Tanrı'ya adanmalıdır.[742] Dördüncü yıl ise ağacın meyveleri kutsal olarak kabul edilir. Ve bu ürünlerin Yeruşalim içerisinde tüketilmesi uygundur.[743] Üstelik toprak sahibi bir Yahudinin tarlasından çıkan ürünler hiçbir zaman tamamıyla kendisinin olamaz, elde ettiği ürünlerden fakirin ve asla toprak sahibi olamayacak "din görevlilerinin"[744] payını ayırmalı ayrıca yere düşen ürünleri asla toplamamalı, ihtiyacı olanlara bırakmalıdır.[745] Hatta hasat yaptıktan sonra tarlada unuttuğu ürünleri toplamak için geri dönmemelidir[746] çünkü artık bu ürünler "Ger, yetim ve dulun" hakkıdır.[747]

Yahudi otoritelerin de altını çizdiği gibi, tüm bu mitsvalar toprağın gerçek ve tek sahibinin Tanrı olduğunu belirtmektedir. Ayrıca tüm bu kurallar Yahudilere durmaları gereken bir çizginin olduğunu da göstermektedir. Rabbi Sforno'nun, "Bikkurim" özelinde yapmış olduğu yorum bu kaideye ışık tutar niteliktedir: *"Bu meyvelerin gerçekten din adamları için olmadığını biliyorum. Bu toprakların gerçek Sahibi olan Tanrı'nın burayı bana hediye olarak verdiğini göstermek için, buradaki çalışmamın ilk ürünlerini, toprak Sahibi'ne getirdim.*"[748] Buna ek olarak Ramban'a göre tüm bu kurallar Yahudilerin Eretz İsrael'e getirilmelerindeki amacı gün yüzüne çıkarmaktadır. Onun düşüncesinde Yahudiler bu topraklara Tanrı'ya hizmet etmek için getirilmişlerdir ve onların bu kurallara uymaları bu amacı bildiklerini teyit etmek anlamına gelmektedir.[749]

---

[742] "Orla niteliğine sahip bir meyveyi yemek" Bir ağaç dikildikten sonra, ilk üç yıl içinde meyveleri "orla/ulaşılmaz" sınıfında kabul edilir ve yenmesi yasaktır. Bu (yasak) mitsva Rambam'ın listesinde 192. sıradadır.

[743] Neta Revai mitsvası: Dördüncü yılın meyveleri kutsal niteliktedir ve kişi bunları Yeruşalayim'e getirip orada yemelidir. Eğer yol uzaksa veya meyveler dayanamayacaksa, satılabilir ve parası Yeruşalayim'e getirilerek burada yiyecek ve içecek satın alınır ve yenir. Bu (pozitf emir) mitsva Rambam'ın listesinde 119. sıradadır.

[744] "Koenler için Teruma Gedola ayırmak şarttır; tarım ürünlerinden ortalama %2'lik pay Koenlere verilmelidir" (126) "Kutsal amaçlı olmayan hayvan kesimlerinde hayvanın sağ kol, alt çene ve işkembesini Kohenlere vermek" (143), "Levililer'e Maaser Rişon vermek; tarım ürünlerinin ilk onda biri Levililer'e verilmelidir" bu mitsva Rambam'ın listesinde 127. sıradadır.

[745] Şihha Mitsvası: Hasat sırasında tarlada unutulan ürünler fakirlere terk edilmelidir" (122), "Hasatta çalışan bir işçinin topladığı meyvelerden yemesine izin verilmelidir" (201), "Tarlanın köşeleri, fakirlere hiçbir şey bırakmadan, tamamen biçilemez" (210), "Hasat sırasında tane tane düşmüş başaklar toplanamaz, fakirlere bırakılmalıdır" (211), "Bağdaki az gelişmiş salkımlar koparılamaz, fakirlere bırakılmalıdır" (212), "Bağ bozumu sırasında düşen üzüm taneleri toplanamaz, fakirlere bırakılmalıdır" Rambam'ın listesinde 213. sıradadır. Ayrıca "Tarım ürünlerinden Ma'sar Ani ayırmak zorunludur yani ürünlerin onda biri fakirler için ayrılmalı ve dağıtılmalıdır." Rambam'ın listesinde 130. sıradadır.

[746] Bu mitsva Rambam'ın listesinde 214. sıradadır.

[747] **Yasanın Tekrarı** 24: 19.

[748] Sforno on Deuteronomy 26:4

[749] Ramban on Deuteronomy 26:4.

Bu bağlamda İbrahim, Yakup ve Davut'un Kenan ülkesinden para karşılığında toprak satın alma hadiselerine de dikkat çekilmiştir.[750] İbrahim, Sara'yı defnetmek için dört yüz şekele Hitili Efron adlı birinden, Makpela Mağarasının bulunduğu tüm araziyi satın almış ve burası İbrahim'in mülkü olmuştur.[751] Midraş'a göre; bu mağaranın bulunduğu arazi kutsal topraklardaki İsrailoğullarına ait olan tartışmasız üç yerden biridir.[752] Diğerleri ise Bet Ha-Mikdaş'ın inşa edildiği ve Yusuf'un mezarının olduğu yerdir ve bu ikisi de bir miktar ücret karşılığında alınmış tapulardır. Yuşa döneminde, "Mısır'dan çıkarken Musa'nın yanına aldığı Yusuf'un kemikleri"[753] daha önce Yakup'un çadırını kurmak için "Şehem soyundan 100 kesita/yüz parça gümüşe satın aldığı" araziye gömülmüştür.[754] Bu arazi para karşılığında elde edilen bir mülkiyet olup tartışmasız olarak Yusuf kabilesine ait olarak kabul edilmiştir. Bet Ha-Mikdaş'ın arazisi ise Davut tarafından Yevuslu Aravna'dan elli şekel gümüş[755] karşılığında alınmıştır. İbrahim, Yakup ve Davut'un davranış biçimi onların kutsal toprakları Tanrı tarafından kendilerine yapılan bir mülk devrimi olarak görmediklerinin, sadece maddi ve manevi yollarla çaba göstererek elde edilmesi önerilen bir kullanım hakkı olarak algılandığını göstermektedir.

5. Gentilelerin Eretz İsrael'de Yaşama Hakkı

"Yahudiler, kutsal topraklar ve Ger; yabancılar" ifadeleri ve bunlar arasındaki ilişki Tanah'ta birçok pasajda aktarılmıştır. Bu pasajlarda yabancı kimliktekilerin hem Yahudi toplumu ile ilişkisi hem de toprak ile münasebeti tahlil edilmiştir. Bu pasajların bazılarında, İsrailoğullarının başka topraklarda yabancı olarak yaşadıklarına da gönderme yapılarak bu statünün duygusal boyutuna dikkat çekilmiştir. Tanah'ın yabancı kavramını tüm koşullarda incelemiş olması bu kavramın oldukça önemli bir sosyal ve psikolojik içeriğe sahip olduğunu düşündürmektedir. Bu başlık altında teolojik bir inceleme yapmadan önce Yahudi geleneğinde var olan yabancılara dair adlandırmalardan kısaca bahsetmek doğru olacaktır.

---

750 Ester Reisel and Rudi Reisel, **Modern Jewish Identity: A Ratinalistic Motivation For Remaining Jewish**, Jerusalem: Gefen Publishing House, 2000, s. 117-118.
751 **Yaratılış** 23: 7-20.
752 Midrash, Bereishit Rabbah 79: 7.
753 **Çıkış** 13:19
754 **Yaratılış** 33: 19 ve **Yeşu** 24:32.
755 **II. Samuel** 24:15-25.

Yahudi geleneği insanlığı Yahudi ulusu ve diğer milletler olmak üzere ikiye ayırmıştır. Diğer milletlerden olanları da yabancı başlığında farklı sınıflandırmalar ile tanımlamıştır. Yahudiliğe göre insanların bütünü Nuh ahdi itibariyle Nuhoğlu olmuştur. Ancak İsrailoğulları Sina ahdi ile artık Yahudi olmuş, diğerlerinin bir kısmı Nuhi kalmış bir kısmı ise yeniden sapkın inançların peşine düşmüştür. Bu dönemden sonra insanlık Yahudiler ve Nuhiler olmak üzere ikiye ayrılır.[756] Bu ayrım Yahudiliğin etniksel anlamda sınırını çizmekte olup hem dinsel hem de kimliksel anlamda bilgi vermektedir.[757] Dolayısıyla Yahudi teolojisi için yabancı kavramının ilk kesiştiği nokta Nuhiler- Nuhiliktir. "Oved Avoda Zara" terimi ise putlara, gökcisimlerine veya herhangi bir pagan tanrısına tapan yabancıları ifade etmek için kullanılmıştır.[758] Bunların yanısıra yabancılara dair farklı kimliksel adlandırmalar da vardır. *"Söz konusu kimlikler "ger tzedek", yerleşik yabancı anlamında "ger toşav"[759], dünyanın dürüst insanları anlamında "hasidey umot ha-olam" ve Tanrı'dan Korkanlar anlamında "Yir'ey Yahve/Şamayim" kimlikleridir."*[760] Ger Toşav Ramban tarafından Nuhi olarak kabul edilmektedir.[761] Ancak genel kabul bu kimselerin Nuhi olmadığı yönündedir.[762] "Ger Tzedek" adlandırması ise Yahudi olarak doğmamış ancak sonradan Yahudi inancını benimseyen yabancılar için kullanılmaktadır.[763]

Yabancıların kutsal topraklarda ki yaşama hakkı bağlamında öncelikle Tanrı'nın Musa ve Yuşa'ya kutsal topraklara girdiklerinde orada yabancıya barındırmamaları yönünde verdiği emirler dikkati çekmektedir.[764] Yahudi alimlere göre bu emir, bölgede yaygın olan putperestlikten Yahudileri iman bazında korumak için konservatif nedenlerde verilmiştir. Nitekim genel kabule göre Davut döneminin krallığı çok uluslu bir devlet olmuş ve Yahudiler diğer politeist inançlara kayma göstermişlerdir. Bunun yanı sıra müfessirlere göre Musa döneminde Kenan'da yaşayan

---

[756] Eldar Hasanov, "Nuhi Kimliği Bağlamında Yabancı Algısı", **Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi**, C. 20, S. 1, 2015, s.137-160.
[757] David Novak, **The image of non-Jew in Judaism: A Historical and Constructive Study of the Noahide Laws**, New York: The Edwin Melen Press, 1983, xiii.
[758] Sacha Stern, **Jewish Identity in Early Rabbinic Writings**, Leiden: Brill, 1994, s.9.
[759] BT- Kiddushin 17b.
[760] Hasanov, "Nuhi Kimlik Bağlamında Yabancı Algısı", s.147.
[761] Jacob Katz, **Exclusiveness and Tolerance: Studies in Jewish- Gentile Relations in Medieval and Modern Times**, New Jersey: Behraman House Published, 1961, s. 187.
[762] Hasanov, "Nuhi Kimliği Bağlamında Yabancı Algısı", s.147.
[763] Sacha Stern, s.90.
[764] **Yasanın Tekrarı** 7: 2

yedi halk, dünyada putperestliğin ve ahlaksızlığın temelini atmış uluslardır ve Tevrat'ın vermiş olduğu bu sert emir onların yaşama haklarını kaybettiklerini belirtmektedir. Buna bağlı olarak Kenan halkları için Tanrı Yahudilere üç tane emir vermektedir. *"Yedi ulus imha edilmelidir, onlarla barış yapmak ve onlara lütuf göstermek yasaktır."*[765] Ancak yedi ulusun öldürülmesi emrinde Yahudi müfessirlerin kesin ve kati bir şekilde ortaya koymuş olduğu bir hüküm vardır: *"Tevrat'ın buradaki sert emirleri sadece ve sadece o dönemdeki yedi Kenan ulusu için geçerlidir."*[766] Dolayısıyla Tevrat'ın Yahudilere kutsal topraklarda yabancıları barındırmama ve onları öldürme yetkisini antik dönemlerde putperestlik ile mücadele kapsamında vermiş olduğu açıktır.[767] Üstelik yabancı sapkın inancından vazgeçerse Yahudi dinini kabul etmese dahi bu konuda esneklik başlar. Talmud'da da kutsal toprakların bir yabancıya yaşaması için putperest davranışından vazgeçtiği takdirde yasak olmadığı kesin bir hükümdür.[768] Tanrı'nın bu topraklarda yaşamaları için Yahudiler ve diğer halklar arasında bir ayrım yapmadığı ve Tanrı'nın toprak bağlamındaki tek şartının Eretz İsrael'in kirletilmemesi olduğu ifade edilebilir.[769] Binaenaleyh Tanah'taki bu yabancı yasağı politeist inanç mensuplarını kapsamakta olup, sınırlı bir zaman için geçerlidir ve tüm zamanlara yayılamaz.

Kutsal toprakların, diğer ırk ve din mensuplarına yasak olup olmaması ve yabancıların bu topraklardaki hakları ve statülerinin ne olabilirliğine dair ipuçları Tanah'da bazen Yahudilerin yaşadıkları köle hayatından onlara dersler verilerek anlatılmıştır. "*Yabancıya haksızlık ve baskı yapmayacaksınız. Çünkü siz de Mısır'da yabancıydınız."*[770] Tanrı'nın yasasında sosyal sorumluluklara, adalet ve doğruluk yasalarına dair verilmiş hükümlerde Yahudi toplumunun bir yabancıya nasıl davranması gerektiği gayet açık ve net bir şekilde emredilmiştir. Yahudi teologlar hem bir Yahudi

---

765 Putperest toplumun işlediği günahlar Yahudiler için bir tehdittir. Onlarla sosyal ilişkiler Yahudileri bir müddet sonra Kenan halklarının yapmış olduğu aynı günahlara sürükleyecektir. Bu nedenle Kenaan'ın ülkesinin yedi halkı ile ilişki kurmak sakıncalıdır ve kesinlikle yasaktır. Keza putatapar halklarla evlilik, putataparlığa götürür ve putataparlık kınanacak cinsel uygulamalarla ilişkilidir.

766 Devarim, s.153.

767 Çünkü ahit hükümlerinden kaynak alarak Yahudi düşüncesinde bu toprakları tevhid inancına tamamen ters olan tüm politeist inançlardan korumakla sorumlu oldukları gibi dini bir vazife gelişmiştir. Bu yüzden özellikle putperestliğin çok yaygın olduğu antik dönemlerde Yahudiler vaat edilmiş toprakları mülk edindikten sonra buradaki sapkın inançlara ve kötü ahlaka sahip yabancıyı barındıramaz bu kesinlikle yasaktır.

768 BT- Gittin 45a.

769 Gerut, s.31.

770 **Çıkış** 22: 21

hakim ve yöneticinin hem de sivil bir Yahudinin hiçbir yerde ve hiçbir koşulda bir yabancıya zulmetmemesi gerektiğinin emredildiğine hem fikir gibi görünmektedirler.[771] Ve yine bu konu araştırıldığında İsrailoğulları'nın Kenan topraklarına yavaşça girdikleri ve ülkedeki halkların birçoğu ile savaşmadığı, onlarla birlikte yaşadığı neticesi çıkmaktadır.[772] Haşmonay döneminde de ger toşavların -daha aşağı bir sınıf olarak kabul edilmişlerdir- topraklardan kovulmadıkları bilinmektedir.[773] Eretz İsrael'e gelerek Yahudi inancını seçsin veya seçmesin bir yabancıya maddi manevi haksızlık yapılmaması gerektiği yasa ile aktarılmıştır. Üstelik Yahudinin yabancıya dair sorumlulukları bir tavsiye değil "emirdir". Yahudilerin diğer insanlara tutum ve onlarla arasındaki ilişki kaçınılmaz olarak Tanrı ile aralarındaki ilişkiyi etkileyecektir.[774]

Bu konu Yahudilerin Eretz İsrael'de yaşayabilmelerini de birincil dereceden etkileyen bir mevzudur. Yahudiler bu topraklarda yaşamak istiyorlarsa yabancının hakkını gözeterek yaşamayı öğrenmeliler ve yabancı hakkında tüm emirlerin de yer aldığı 613 mitsvotun hepsini kusursuz yerine getirmelidirler. Yahudiler topraklarından elde ettikleri ürünleri de en kutsalları olan Şabat günlerini de yabancılarla paylaşmalıdırlar. Tanrıya adanan Şabat gününde yabancılar da iş yapmamalı böylece Tanrı'nın evrenin tek sahibi olduğuna onların da tanıklık etmesine izin verilmelidir. Toplanan ürünlerin yabancıya ve fakire payları ayrılmalı ve hatta yere düşen meyve dahi yabancının göz hakkı olduğu için ona bırakılmalıdır. Hakimler tam bir adalet içinde yabancıyı yargılamalı, halk onlara kötü davranmamalıdır. Ve en dikkat çekicisi ise Yahudi toplumu kendi arasında yaşayan yabancıyı sevmelidir tıpkı ırkdaşı gibi. "*Bir Ger ülkenizde sizinle yaşadığı zaman, onu taciz etmeyin. Aranıza katılan Ger, sizin için*

---

[771] Midrash Sifrei Devarim 16:8:9. **Yasanın Tekrarı** 1: 16 "*O zaman yargıçlarınıza şöyle emrettim: "Kardeşleriniz arasında ki her türlü anlaşmazlığı dikkatle dinleyin ve kişi ile kardeşi ya da davalısı arasında adil yargıda bulunun*."

[772] **Hakimler 1:19**: *"…Yehudaoğulları dağlık bölgeyi ele geçirdilerse de ovada yaşayan halkı kovmadılar*." 1: 21: *"… Benyaminoğulları Yeruşalim'de yaşayan Yevuslular'ı kovmadılar."* 1:27: "*Manaşşeoğulları Beytşean, Taanak, Dor, Yivleam, Megiddo ve bunların çevre köylerindeki halkı kovmadı.*" 1:29: "*Efrayimoğulları Gezer'de yaşayan Kenanlılar'ı buradan sürmediler.*" 1:30: *"Zevulun da Kitron ve Nahalol halklarını kovamdı*." 1:31: "*Aşeroğulları'na gelince onlar da Akko, Sayda, Ahlav… halklarını kovmadılar.*" 1:33: "*Naftali Beytşemeş ve Beytanat halkını kovmadı."*

[773] Aryeh Kasher, **Jews and Hellenistic Cities in Eretz Israel: Relations of the Jews Eretz-Israel with the Hellenistic Cities During the Second Temple Period (332 BCE- 70 CE**), Tübingen: J.C.B. Mohr, 1990, s.123.

[774] Byron L. Sherwin, **Jewish Ethics for the Twenty-First Century Living in the Image of God**, New York: Syracuse University Press, 2000, s. 11

sizden bir vatandaş gibi olmalıdır. Onu kendin gibi sevmelisin; çünkü siz de Mısır Ülkesi'nde yabancı konumundaydınız. Ben, Tanrınız Aşem'im."[775]

Hezekiel peygamberin kitabında titizlikle ele alınan vaat edilmiş topraklar ve sınırları ve kabilelerin paylarına düşenler en ince detayına kadar anlatılmıştır. Üstelik bu detaylandırma ülkede yabancı olarak adlandırılanların payları da gözetilerek yapılmıştır. Hezekiel, Tanrı'dan aldığı vahyi çok net bir ifade ile aktarmaktadır. "*Ülkeyi içinizde yaşayan ve içinizdeyken çocukları olan yabancılarla kendiniz aranızda 'mülk' olarak bölüşeceksiniz. Onları İsrail'de doğan yerliler sayacaksınız. Onların da İsrail oymakları arasında sizin gibi mülkleri olacak. Yabancı hangi oymaya yerleşmişse, orada ona düşen payı mülk olarak vereceksiniz.*"[776] Bu pasaj İsrail'in vaat edilmiş topraklarda yabancıların yaşaması için bir kota koyamayacağına işaret etmektedir.

Tanah anlatılarında görünen o ki, Yuşa'nın yaptığı fetihler ve Ezra dönemi dışında antik dönemdeki Yahudiler için yabancı kavramı olumsuz bir fenomen değildir.[777] Nitekim başta Davut ve Süleyman olmak üzere İsrail kralları yabancıların Eretz İsrael'de yaşamasına izin vermiştir. Peygamberler ve Krallar döneminde yabancının olumsuz bir fenomen olmamasının en büyük delillerinden biri, Yahudilerin şabat ve tapınak gibi en kıymetli tabularını yabancılarla paylaşmak konusunda herhangi bir sıkıntı yaşamamalarıdır. Kral Süleyman'ın, Tanrı'ya tapınakta yabancılar için yakarmış olması bunun göstergelerinden bir diğeridir.[778] *"Halkın İsrail'den olmayan, ama senin yüce adını, gücünü, kudretini duyup uzak ülkelerden gelen yabancılar bu tapınağa gelip dua ederlerse, göklerden, oturduğun yerden kulak ver, yalvarışlarını yanıtla. Öyle ki, dünyanın bütün ulusları, halkın İsrail gibi, senin adını bilsin, senden korksun ve yaptırdığım bu tapınağın sana ait olduğunu öğrensin."*[779]

---

[775] **Levililer** 19:33-34
[776] **Hezekiel** 47:22-23
[777] Martha Himmelfarb, **A Kingdom Of Priests: Ancestry and Merit in Ancient Judaism**, Philadelphia: Universtiy of Pennsylvania Press, 2006, s. 123-125.
[778] Daniel R. Schwartz**, Studies in the Jewsih Background of Christianity**, Tübingen: J.C.B. Mohr, 1992, s.108.
[779] **I.Krallar** 8:41-43

6. Farklı Dönemlerde Yahudi Toplumunun Eretz İsrael Algısı

Yahudi etnisitesinin başlangıcı olarak kabul edilen İbrahim'den bugüne kadarki tüm bu uzun tarihi süreçte İsrailoğulları ya da Yahudi kimliğinde olan bireylerin vaat edilmiş topraklara yüklemiş olduğu anlam ve ehemmiyet kendi içinde farklılık göstermiştir. Eretz İsrael, Yahudi bireylerin bazısında yaşanması gereken tek toprak olarak bazısı için de sadece atalarının tarihine tanık olan bir toprak parçası olarak algılanmıştır. Yahudi belleğinde hemen her zaman kutsal olarak algılanan bu topraklar aynı zamanda onların yaşamlarına bir acı hatıra, bir özlem, bir kaybediş ve bir hedef olarak yansıyabilmiştir.

İbrani atalar döneminde Eretz İsrael, bu seçilmiş aile için siyasi bir hedef olmaktan ziyade kutsal bir toprak mahiyetinde olmuştur. Ataların birer göçebe ve misafir olarak yaşadığı bu topraklar onlar için kalıcı bir yurt olmamıştır.[780] Yahudi toplumunda Eretz İsrael'in ilk olarak hedefe yerleştirilmesi Musa döneminde gerçekleşmiştir.[781] Mısır'dan çıkış yaparak esaretten kurtulan İsrailoğulları'nın bir kısmı ortak bir gaye etrafında toplanmıştır: Kenan ülkesine ulaşmak ve orayı yurt edinmek. Bunun yanı sıra Musa jenerasyonunun hedefledikleri ülkeyi Tanrı'nın kutsal toprakları olarak algıladıkları ve kendilerine Tanrı tarafından verilmiş olduğunu düşündükleri Tevrat'ın bu konuya dair pasajlarından anlaşılmaktadır.[782]

Musa jenerasyonu içinden Yuşa ve Kalev'in vaat edilmiş olan toprak için vermiş oldukları çaba oldukça dikkat çekicidir. Yahudi düşünürlere göre Yuşa ve Kalev, Eretz İsrael'e haketmiş olduğu değeri veren çöldeki Yahudilerin temsilcileridir. Bu konuda en çarpıcı yorumlardan biri modern zaman filozofu Emmanuel Levinas'dan (1906-1995) gelmiştir. Levinas'ın düşüncesinde; Yuşa ve Kalev o zamanın Siyonistleridir. Diğer on casus ise anti-Siyonisttir –hatta ateisttir- ve o zamanki mevcut Siyonistleri umutsuzluğa sevk etmek ve onların amaçlarına ulaşmalarına engel olmak için bu keşfe çıkmışlardır.[783] Bu yorumlar ışığında Siyonizm toprakla ilgili bir ideoloji

---

[780] Doron Mendels, **The Land of Israel as a Political Concept in Hasmonean Literature: Recourse to History Second Century B.C. Claims to the Holy Land**, Tübingen: J.C.B. Mohr, 1987, s. 92.

[781] Jose Krasovec, **Reward, Punishment, and Forgiveness: The Thinking and Beliefs of Ancient Israel in the Light of Greek and Modern Views**, Leiden: Brill, 1999, s. 333-334.

[782] **Çıkış** 15: 13-15

[783] Emmanuel Levinas, **Dört Talmud Okuması**, E. Burak Şaman (çev.), İstanbul: Alfa Baım, 2017, s.125.

olduğu için Musa zamanına dayandırılmakta ve Yuşa ve Kalev proto-Siyonist olarak kabul edilmektedir. Bazı yorumlarda ise Filistin'e ilk göç eden kişi olması nedeniyle ilk Siyonist İbrahimdir.[784]

Yahudi teolojisi ve tarihi açısından çölde cezalandırılma hadisesi aslında İsrailoğulları ile vaat edilmiş topraklar için yepyeni bir başlangıçtır. Bunun nedeni, çölün başıboş gezinme yeri olmaması ve Yahudi bilincinin ilk olarak orada tedirginlik ve vicdan azabını tecrübe etmesidir.[785] Ayrıca çöl, Yahudi bilincinde umut mekanizmasının güçlendiği bir mekandır. Yahudilerin toprak veya başka bir konuda Tanrı'dan umutlarını hiçbir zaman kesmemeleri gerektiğinin bir kanıtıdır.[786] Çöl, toprağın kesin olarak ele geçirilmesinden önce son bir yargılanma ve arınma "an'ıdır."[787] Ve toprağa bu kadar yakınken ondan mahrum kaldıkları çöl; toprağın ideoloji haline getirildiği mekanlardan biridir.[788]

İsrailoğulları'nın çöl cezasının bitmesi ile Yuşa önderliğinde Eretz İsrael'e girmiş olmaları ve orada birçok şehri fethetmeleri Yahudi toplumu açısından oldukça önemli bir fraksiyondur. Şehirlerin ele geçirilmesi ile Yahudiler ilk defa kendilerine ait bir yurt sahibi olmuşlar ve göçebe hayattan yerleşik yaşama geçiş yapmışlardır. Bir başka ifadeyle İsrailoğulları ilk defa bağımsız bir halk ve toprak sahibi olmuşlardır. Böylece Tanrı'nın kendilerine vaat etmiş olduğu toprak Yahudiler için vazgeçilmez olmaya başlamıştır. Bu algı Kral Davut ve Süleyman döneminde pik noktasına ulaşmıştır. Davut'un güçlü yönetim anlayışı ve Siyon'u fethederek başkent yapması vaat edilmiş toprakların bir devlet statüsünde Yahudi zihinlerde sonsuza kadar kazınmasına neden olmuştur. Buna ek olarak Kral Süleyman'ın Siyon'da inşa ettiği Bet Ha-Mikdaş da, o dönemden itibaren Yahudi inancında Kudüs'e kutsiyet açısından

---

[784] Nur Masalha, **The Bible and Zionism: Invented Tradition, Archaeology and Post-Colonialism in Israel-Palestine,** London: Zed Books, 2007, s. 22.

[785] Levinas, s.122.

[786] *"Tanrı'nın merhametinden hiçbir zaman ümidinizi kesmeyin, çünkü gözyaşı kapıları hiçbir zaman kapanmaz."* Midrash, Sifrei Devarim 26:7

[787] **Yeremya** 2: 2 "… Rab diyor ki, *"Gençliğindeki bağlılığını, gelinliğindeki sevgini, çölde ekilmemiş toprakta, Beni nasıl izlediğini anımsıyorum*." **Hezekiel** 20:36 "*Atalarınızı Mısır Çölü'nde nasıl yargıladıysam, size de öyle yargılayacağım."*

[788] Karen Grumberg, **Place and Ideology in Contemporary Hebrew Literature**, New York: Syracuse University Press, 2011, s. 32-34

önemli bir ivme kazandırmıştır. Tanrı ile halkı arasında ki ilişkiye dair datalar sunan Siyon şehri bahsedilen dönem itibariyle derin bir teolojik önem kazanmıştır.[789]

Bu verilerle, Yahudi toplumunun inancında vaat edilmiş toprakların kutsallığının, birçok eylem ve yaşanmışlıkla bir üst seviyeye çıktığı anlaşılmaktadır. Eretz İsrael yaratılıştan beri kutsaldı ancak Yahudilerin burayı bir mülk olarak edinmeleri toprağın daha da kutsallaşmasına neden olmuştur. Kudüs, yaratılıştan beri en kutsal şehirdir ve Davut'un orayı fethetmesi ve Yahudilerin orada yaşaması Siyon'u daha da kutsal yapmıştır. Tapınağın yine orada yapılması Siyon'u kutsallığın zirve noktasına ulaştırmıştır. Ve Siyon'un zirve noktasında ki kutsallığını Babil Sürgünü onaylamış ve bunu Yahudi belleğine nakşetmiştir. Ayrıca Musa döneminden Krallığın yıkılışına kadar olan süre zarfında Yahudi halkının kutsal topraklardaki her girişimi ve beklentisi teolojik unsurlar taşıdığı gibi siyasi egemenlik ve bağımsızlık isteği de taşımaktadır. Ayrıca İsrail Krallığı dönemi Yahudi toplumunun tek başına bu topraklara tamamen hakim ve sahip oldukları tek dönem olmuş, İbraniler modern zamanlar da dahil olmak üzere kutsal topraklarda bir daha salt bir egemenlik yaşayamamıştır.

Graetz'in Yahudi tarihinin ikinci büyük periodu olarak kabul ettiği Babil sürgününde Yahudiler bağımsızlıklarını kaybederek yeniden yurtsuz kalmışlardır.[790] Dolayısıyla Yehudalılar için Eretz İsrael yeniden vaat edilen bir toprağa dönüşmüştür. Buna koşut olarak da Eretz İsrael ve Bet Ha-Mikdaş Yahudilerin bir kısmı için mutlak ve vazgeçilmez bir algı seviyesine yükselmiştir. Ayrıca bu sürgün vasıtasıyla toprağın özellikle de Kudüs'ün kutsallığı Yahudi inancında zirveye taşınmıştır. Yine bu dönem itibari ile Yahudilerin zihinleri İsrail ve sürgün arasında takılmaya başlamıştır. Babil'in zihinlerde yaratmış olduğu algıya dair XVIII. yüzyılda yaşamış, Talmud ve Kabala alimi Hasidi lider "rabbi Dov Baer of Mezritch'in" ses getiren şu ifadesi örnek olarak gösterilebilir. *"Dürüst olmayan insana Babil denir… dürüst olan insana da İsrail."*[791]

Koreş deklarasyonu ile Babil sürgünlerinin bir kısmı Eretz İsrael'e geri dönmüşlerdir. Ancak Ezra kitabından anlaşılacağı üzere geriye sadece 42.360 kişi

[789] Michael Prior, **Zionism and the State of Israel: A Moral Inquiry**, New York: Routledge, 1999, s.48.
[790] Dan Cohn Sherbok, **Fifty Key Jewish Thinkers**, 2. Basım, New York: Routledge, 2007, s.86.
[791] https://dash.harvard.edu/bitstream/handle/1/17463960/MAYSE-DISSERTATION-2015.pdf?sequence=1 (erişim tarihi: 20.07.2018)

dönmüştür.[792] Otoritelere göre bu sayı Babil'deki nüfusun son derece küçük bir yüzdesidir. Sürgünlerin bazıları Babil'de yüksek rütbelere gelerek rahatlık içinde oldukları ve Babil'i sevdikleri için geri dönmek istememişlerdir.[793] Bazıları da dinin evrensel karakterde olduğunu savunduklarından dolayı geri dönmemişlerdir.[794] İşaret edilmelidir ki bazı araştırmacılara göre Ezra kitabındaki geri dönenlerin sayısı gerçeği yansıtmamaktadır. Böylesi bir devasa toplu dönüş, imkansız gibi gözükmektedir. Muhtemelen bu yalnızca yazar tarafından yaratılmış bir efsanedir. Arkeoloji Persler döneminde Kudüs'te hiçbir zaman büyük bir artış olmadığını göstermektedir.[795] *"Farklı diaspora merkezlerinden kaç sürgünün döndüğünü bilmiyoruz; ama İkinci Tapınak bittiğinde bile büyük bir bölümü Pers İmparatorluğu'nda veya Mısır'da kalmıştı*."[796] O dönemde Samiriye ve Yehuda'da yaşayan toplam Yahudi nüfusunun 40.000 den az olduğu düşünülmektedir.[797] Tüm bunlar Babil itibariyle Yahudilerce sürgünün gönüllü bir şekilde kabul edildiğinin bir göstergesi olarak yorumlanmıştır. Sürgünlerin bir kısmı ise tapınağı kurmak amacıyla şevkle geri dönmüşlerdir.[798] Dolayısıyla II. Tapınak döneminde Yahudi toplumunun sadece bir kısmının toprağa birincil derecede önem verdiğini söylemek mümkündür.

Bu dönemin toplumsal ve fikirsel konjonktürüne dair ipuçlarına Flavius Josephus ve Philo'nun eserlerinde rastlanabilir.[799] Josephus'a göre birinci tapınağın yıkılışı da, Romalıların Kudüs'ü ele geçirmesi de Tanrı'nın İsrailoğullarına vermiş olduğu bir ceza değil aksine bir onaylamadır. Tanrı bizzat Kendisi Yahudileri kutsal topraklarından ayırmak istemiştir çünkü Aşem İbrahim'den başlayarak İsrailoğulları ile yaptığı ahitlere bağlı kalmıştır. Tanrı'nın ahitlerde müjdelediği gibi İsrail toplumu o kadar çoğalmış ve büyümüştür ki dünyanın her yanına yerleşmeye doğru yayılma göstermişlerdir. Yani Tanrı antlaşmalarda yıldızların sayısı kadar çok olacaklarına dair Yahudilere verdiği sözü tutmuştur. Onun düşüncesinde, İbrahim'e verilen söz, asla

---

792 **Ezra** 2: 64.
793 Werner, s.67.
794 Babil sürgününde milli Tanrı anlayışı yerini evrensel Tanrı anlayışına bırakmıştır. Bk. Ali Osman Kurt**, "**İkinci Mabed Dönemi Yahudiliğine Genel Bir Bakış", **C.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C. 10, S. 2, 2006, s.445-463.
795 Grabbe, **A History of the Jews and Judaism in the Second Temple Period**, s. 274.
796 Lenni Brenner, s. 25
797 Simon Schama, **Yahudilerin Tarihi MÖ 1000- MS 1492**, Leyla Tonguç Basmacı (çev.), İstanbul: Alfa, 2019, s.55.
798 http://jbqnew.jewishbible.org/assets/Uploads/312/312_EXILE3111.pdf "Exile and Return", Shimon Bakon, Ph.D., is the editor of The Jewish Bible Quarterly. (erişim tarihi:20.07.2018)
799 Rose, s.27.

İsrail toprağının bağışlanması değil, esas olarak, soyunun genişletilmesidir. Ünlü tarihçinin bu düşüncesi onun din adamlarından oluşan bir ailesinin olması dikkati alınacak olunursa; o dönem hahamlarının veya toplumunun bir kısmının kutsal toprakları nasıl değerlendirdikleri ortaya çıkmaktadır.

Helen kültüründe yetişen teolog ve filozof olan Philon, ikinci tapınağın yıkılmasından yirmi yıl önce vefat etmiştir. Ona göre; Tevrat'ta anlatılan kutsal toprakla Yahudiler arasında var olan bağ ekspresyonisttir. Yani İbrani ataların bu topraklara ziyaretleri verdiği mesaj açısından fiziksellikten uzaktır. Philon'a göre İbrahim ve diğerlerinin Eretz İsrael'e gitmesi ve bunların Tevrat'ta anlatılıyor olması gizli mesajlar içermektedir. Toprak bilgeliğin sembolü, sonsuza kadar buraya sahip olma argümanı ise ruhu sembolize eder. Ve bu ikisinin vuslatı yaratılışın ana amacına hizmet ederek ruhun gelişimini tamamlar. Şabat yılında toprağı dinlendirmek gibi kutsal toprakların kullanım hakkına dair bildirilen tüm hükümler de insanın tekamülüne yöneliktir.[800] Dolayısıyla onun düşüncesinde kutsal topraklar, kendileri için bir vatan/home land değildir.[801]

Genel kabule göre 135 yılında Yehudalılar Kudüs'ten sürgün edilmişlerdir. Böylece Yahudi dinini ve Yahudileri birçok açıdan etkilemiş olan diaspora dönemi başlamıştır. Bu süreç Yahudilikte, sürgüne dair vaat edilmiş topraklar ve Mesih akaidi ile birebir bağlantılı bir teolojinin oluşmasına neden olmuştur. Yahudi toplumun toprak algısını şekillendirdiği için sürgün teolojisine kısaca değinmek doğru olacaktır.

Sürgün, Yahudiler için sadece topraktan yoksun kalmak değil, yasayı tam uygulama hakkından da mahrum kalmak demek olmuştur. Çünkü Yahudilik kutsal topraklar dışında tüm kuralları ile uygulanabilen bir din değildir.[802] Kutsal topraklarda yaşamayan İsrailoğulları bundan böyle kurban gibi güçlü bir ibadet ritüelini ve toprağa dair mitsvaları yapmakla hükümlü olmayacaklar ve bu onura erişemeyeceklerdir.[803] Ne var ki, sürgündekiler yasanın bu maddeleri dışında kalan tüm mitsvalarını kesin bir

---

800 Attias ve Benbassa, s. 53-55.
801 Rose, s. 39.
802 Adam, "Yahudilik", s.227.
803 Üstelik topraksız kalmanın sorunsal boyutu bu kadarla da kalmaz. Çünkü Yahudi geleneğinde toprakla ilgili olmayan birçok mitzvot kutsal topraklarda farklı onun dışındaki yerlerde farklı uygulanmaktadır. Yapılan akitler, evlilik ve boşanmalar, bir evin kiralanması veya satın alınması gibi birçok konu diasporada farklı kutsal topraklarda farklı uygulanmaktadır. Örneğin; Mezuza İsrail topraklarında hemen, diasporada ise en geç otuz gün içerisinde takılmalıdır. Eva-Maria Jonsson, **The Message of a Mitsvah: The Mezuzah in Rabbinic Literature**, Nova Press, 1999, s. 91.

şekilde uygulamakla hükümlüdür. *"Ayrıca bilin ki, bu iğrençliklerden herhangi birini yapan herhangi bir kişi olduğunda bunu yapan canlar, halklarından kesilip atılacaktır*."[804] Sonuç olarak sürgünün ilahi tasarımı Yahudilerin teolojik, sosyal, psikolojik boyutlarda acı çekecekleri sancılı bir dönem şeklinde tayin edilmiştir. Ancak tasarlanan sürgünde, iyiliğe hizmet eden hayırlı bir yan olduğunu da unutmamak gerekir. Yahudilerin sürgüne çıkması onların hem fiziksel ama daha da önemlisi manevi ve ahlaki açıdan kurtuluşlarını sağlayacaktır. Dolayısıyla sürgün bir ceza olmanın yanı sıra Yahudi geleneğinde günahlardan arınma süreci kavramını da taşır. Binaenaleyh sürgün; suç-günah-ceza-kefaret-kurtuluş olgularını içinde barındıran multidisipliner bir hadiseye dönüşmüştür. Nitekim Yahudilerin günahlarına karşılık ilk kefareti ödeyen de Bet Ha-Mikdaş olmuştur. *"Dahası Bet Amikdaş'ın kendisi de, Bene Yisrael'in günahlarına karşılık yıkılmış ve onlar için af sağlamıştır. Zira Tanrı, Yahudiler'in hak etmiş oldukları cezayı onları yok ederek değil, sembolleri ve merkezleri olan Bet Amikdaş'ı yıkarak vermiş, bu şekilde Yahudilerin devamlılığı sağlanmıştır."*[805] Hadisenin ferahlatan bir diğer tarafı ise; sürgünün her türlü acısının, Yahudi zihinlerinde Mesih'in doğum sancılarından öte bir algı yaratmaması gerektiğidir ve kişinin kurtuluşu için her daim umut içinde Tanrı'ya dua etmesinin şart olmasıdır.[806]

Yahudi teolojisi yaşanmış sürgün hadisesini daha derin ve olumlu olan bir nedensellik ilkesine daha bağlamıştır. Bu bakış açısı ile geçmiş hatalar neticesinde ortaya çıkan sürgün, Yahudilerin insanlık için gerekli bir köprü vazifesi görerek Tanrı'nın Işığını diğerlerine yaymasını sağlayacak bir süreçtir.[807] Bu bağlamda Yeşaya kitabının birçok pasajı delil gösterilebilir. Yeşaya peygamber Tanrı'nın Yahudileri sürgünden geri getirirken yabancıların da onlarla gelmesine izin vereceğini, yabancıların tevhid inancından haberdar olmaları gerektiğini, onların tapınakta Tanrı'ya ibadet yapabileceklerini ifade etmiş ve gerleri ilahi mesajdan haberdar etme görevinin de Yahudilere verilmiş olduğunu ifade etmiştir. Yeşaya bu doğrultuda İsrailoğulları'nı

---

[804] **Levililer** 18: 29. Rabbeinu Bahya : "*Ülkenin bu günahlar nedeniyle sizi kusmasıyla sürgüne çıktıktan sonra da 'ceza sürgün olduğuna ve zaten sürgünde olduğumuza gore, bu davranışlarımıza devam edebiliriz' düşüncesine kapılmayın. Çünkü bu davranışlarda bulunanlar, her durumda Karet cezasını hak edeceklerdir."*

[805] Pesah Agadası, s. 111.

[806] *"Tefila (dua), iyi eylemlerden (mitsvalardan) daha kuvvetlidir, mitsvalar bir isteğinin kabul edilmesi için yeterli değildir ve onların yanında dua da vazgeçilmez bir gerekliliktir*." Devarim, s.64-67

[807] Devarim, s. 88.

"uluslar içinde ışık" olarak nitelendirmiştir.[808] Yani galut Yahudilerin başlarına gelmiş bir bela olmanın yanı sıra aynı zamanda hayırlı bir iştir de. Yahudiler evrensel olan dinlerini diğer toplumlara örnek yaşam şekilleriyle göstermeli ve Tanrı'nın yasasını öğretmelidir. *"Rabbi Eleazar, Tanrı'nın İsrailoğullarını kafirler arasına sürgüne göndermesinin yegane amacının daha çok mühtedi kazanmak olduğunu belirtmiştir.*"[809]

Krallık döneminde ve Babil sürgünü sonrasında Yahudilik tapınak merkezli bir din olarak kabul edilmiştir. II. Tapınak döneminin ortalarından itibaren ise özellikle Yochanan Ben Zakkai/ Zakay (Tannaim MÖ.30-MS.90) ve Prens Judas/Yehudah HaNasi (135-220) sayesinde Tevrat'ın bizatihi toprağın yerini almış olduğu ve böylece Yahudiliğin zaman ve mekan koşullarından bağımsız, kitap merkezli bir dine dönüşmeye başladığı bilinmektedir. Nitekim onlar açısından Yahudilerin daha önce yaşadıkları sürgünler de "dinin" taşınabilir olduğunun bir delilidir.[810] Nihai olarak; tapınağın yıkılması ve sürgününün de konuya ivme kazandırmasıyla Tevrat artık Yahudilerin "ulusal toprağı" vazifesi görmeye başlamış, kesin bir şekilde dinin merkezi olmuştur.[811] Artık öncelikli olan Tevrat'ın öğrenilmesidir, toprak sevgisi ve ona bağlılık ikinci derecede önemdedir. Böylece Tevrat hem Tanrı'nın Kelamı hem de Yahudilerin "taşınabilir toprağı", "Heinrih Heine'nin de dediği gibi seyyar vatanı"[812] olarak çift yönlü bir mekanizmaya sahip olmuştur. Deuterokanonik Baruk kitabının pasajları bunu doğruluyor gibidir.[813] "*Ama şimdi, haklılar uzaklaştırıldı ve Peygamberler uykuya daldı; bizler de toprağımızdan çıktık, Sion elimizden alındı ve artık Yaradan ile Yasa'sından öte bir şeyimiz kalmadı."*[814] Yine bu konuda George Steiner'in ifadesi dikkat çekicidir; *"Kitap bizzat Yahudilerin anavatanıdır. Bundan böyle Yahudiler "kitap halkı" olarak bilinecektir; liderleri fatih bir general değil bilgin, talmid haham'dır*."[815]

---

[808] **Yeşaya** 56:3-8, 42:6, 49:6, 51:4.
[809] Adam, "Yahudilik", s. 231.
[810] Prior, s.48.
[811] Marc B. Shapiro, **Between the Yeshiva World and Modern Orthodoxy: The Life and Works of Rabbi Jehiel Jacob Weinberg, 1884-1966**, Liverpool: Litmann Library of Jewish Civilization, 1999, s.99.
[812] Lenni Brenner, s.55.
[813] Woojing Chung, **Translation Theory and the Old Testament in Matthew: The possibilities of Skopos Theory**, Leiden: Brill, 2017, s. 74.
[814] **II. Baruch** 85:3 https://www.yahwehswordarchives.org/books-of-baruch/book-2-of-Baruch.pdf (erişim tarihi: 25.08.2018)
[815] http://azure.org.il/include/print.php?id=242 (erişim tarihi 25.08.2018)

Dindar bir Musevi ve Yahudi tarihi yazılımının önde gelen isimlerinden biri olan Salo W. Baron bu konuda; Musa ile yaşanan çöl hadisesinden yola çıkarak daha teolojik ve derin bir yargıya varmıştır. Onun açısından İsrailoğulları zaten başından beri toprak halkı olarak değil kitap halkı olarak tasarlanmıştır. Musa'nın tevhid inancına muazzam büyük bir katkısı olduğunun altını çizen Baron, On Emir'i, hem dinin mesajını anlamak hem de o dönem Yahudilerini tahlil etmek için ellerinde bulunan en önemli belge olarak nitelemiştir. Ona göre temel yasanın çölde aktarılmış olması ve içinde tapınak veya toprağa dair bir hükmün olmaması Musa'nın inanç sistemini gayet net yansıtmaktadır.[816] Bir başka deyişle; Musa, ne toprağın ne de egemenliğin merkezi bir yer işgal ettiği bir inanç kurmuştur.[817]

Ne var ki, dinin evrensel özelliği ve kitap merkezli olması ve Tevrat'ın Yahudilerin bizatihi toprağı olduğu kabulü, geleneksel Yahudilikte hiçbir şekilde Eretz İsrael'in İbranilere ait ve onun evrenin kutsal merkezi olduğu gerçeğini sarsmamış, değiştirmemiştir. *"Sen Tanrı'mızsın, Sen Avram'ı seçtin ve onu Ur Kasdim'den çıkarttın ve ona Avraam ismini verdin Ve Sen oun kalbinin Sana olduğunu gördün. Ve Sen onunla anlaşma yaptın, onun soyundan gelenlere Kenaan topraklarını, Hiti'lerin, Amori'lerin, Perizi'lerin, Yebuzi'lerin ve Girgaşi'lerin topraklarını vereceğine dair söz verdin. Ve Sen sözünü tuttun çünkü Sen adilsin."*[818] Keza sürgünün, zamanı sadece Tanrı tarafından bilinen bir nihayeti vardır ve Yahudiler muhakkak ki kendilerinin olan toprağa döndürülecektir. İşte tam da bu yüzden Yahudilerin sürgündeyken yasaya bağlılık göstermeleri gerekmektedir. Bu sadakat öncelikle onların kutsal toprağa dönmesini sağlayacaktır. İkincil olarak ise yasaya yabancı kalmamalarına neden olacaktır. Böylece oraya döndüklerinde mitsvaları yadsımayacak ve onları uygulamaları mümkün olacaktır. Bu yüzden Yeremya İsrailoğulları'na şöyle seslenmiştir: "*Kendine yol işaretleri*[819] *koy, kendine direkler dik. Yolunu, gittiğin yolu iyi düşün. Geri dön, ey*

---

816 Ayrıca On Emir'in içinde tapınak ve toprak ile ilgili bir hüküm olmaması, yasanın çölde verilmiş olduğunun da en büyük kanıtıdır.

817 Salo Wittmayer Baron, **A Social and Religious History of The Jews,** C. 1, New York: Columbia University Press, 1952, s.61-71.

818 **Kipur Türkçe çeviri ve Transliterasyonu ile**, Liliane Zerbib (çev.), İstanbul: Gözlem Yayınları, 2006, s. 282-283.

819 Yahudi geleneğinde bu işaretler Tanrı'nın emirleri olarak kabul edilmiştir. Yahudiler kendi iradeleri ile işaretlere uymalı ve kendilerine dini bir yol çizerek kurtulmalıdırlar. Ayrıca Yahudi geleneği her insanın cüzi irade bağlamında özgür olduğunun altını çizmektedir. Dolayısıyla mekanın çok büyük bir önemi yoktur önemli olan Yahudinin kendini koruması ve dine aykırı çevrelere girerek yozlaşmamasıdır.

erden kız İsrail, kentlerine dön!"[820] Orta Çağ'ın önde gelen İspanyol rabbi Musa İbn Nahman'a[821] göre Yahudilerin sürgündeyken yasaya uymalarının çok önemli dinsel bir değeri vardır. Bu Yahudilerin başlı başına yasayı unutmayarak Yahudi özelliklerinin devamlılığını sağlayacaktır. Bunun yanı sıra yasaya sadakat Nahman açısından daha da önemli konuları pekiştirecek ve kanıtlayabilecektir. Yahudi düşüncesinde bu bağlılık; Tevrat'ın sürekli geçerli olduğunun ve Tanrı'nın evrensel egemenliğinin delili ve simgesi mahiyetindedir. [822]

Sürgünün hemen başında Mişna ve Talmud yani Rabbani geleneğinin yardımı ile "Sözlü Vahiy" Yahudilerin toprak da dahil olmak üzere hemen her konudaki algılarını şekillendirme hususunda etkili olmuştur. Talmud'daki hükümlerin ve özellikle de Mişnanın hükümlerinin birçoğunun toprağa ilişkin olması, vaat edilmiş toprakların din içerisindeki yerini sağlamlaştırmış aynı zamanda bu konuda Yahudi belleğini, daima canlı tutmuştur. Birçok düşünüre göre rabbani geleneğin kendi merkezinde toprak ve tapınağa bu kadar büyük bir rol vermesi Yahudiliğin var olmasını, sürekliliğini sağlamıştır. Her kutsal günde yapılan ritüellerde[823] ve dualarda tekrarlandıkça tekrarlanan Tanah'ın kutsal toprak anlatılarının, Yeruşalim merkezli Eretz İsrael'le ilgili olması diasporanın hemen her döneminde her Yahudinin özellikle Kudüs'ü tanıyormuş hissine kapılmasına ve onu içselleştirmesine neden olmuştur. Üstelik Yahudi halkı, Tanah'ın teşekkül ettiği zamandan bugüne, Kudüs'ü unutmamak için yemin etmektedir. *"Ey Yeruşalim, seni unutursam, sağ elim kurusun, Seni anmaz, Yeruşalim'i en büyük sevincimden üstün tutmazsam, dilim damağıma yapışsın!"*[824] Kutsal metinler dışında, Yahudi edebi yapıtlarında da yıkım ve sürgün acılarına değinilmiş, Siyon'a duyulan çok büyük özlemden bahsedilmiş, tapınağın olmamasına ağıt yakılmış bunların yanı sıra kurtuluş olacağına dair umut dağıtılmıştır. Böylece neredeyse on dokuz yüzyıl boyunca,

---

[820] **Yeremya** 31:21

[821] Diğer adlarıyla, Moses ben Nahman veya Nahmanides ve Ramban. 1194 Katalanya- 1270 (Akka) Acre,Filistin. İspanyol dini lider ve Kabalist, aynı zamanda akademisyen ve filozof. Bir yahudinin kutsal topraklarda yaşamasının farz olduğuna ve geri dönmeleri gerektiğine inanmış ve Filistine yerleşmiştir. https://www.jewishvirtuallibrary.org/moshe-ben-nachman-nachmanides-ramban (erişim tarihi 25.01. 2019)

[822] Attias - Benbassa, s. 129.

[823] *"Sukot bayramında dua esnasında Eretz İsrael ile bağlantılı dört çeşit bitki kullanılmaktadır: Etnog; ağaç kavunu, Lulav; hurma dalı, Hadas; mersin dalı ve Arava; dere söğüdü. Tu Bişvat bayramında masada bulundurulan 15 çeşit gıdadan; nar, zeytin, incir, bal, buğday, arpa ve üzüm gibi en az 7 tanesi mutlaka Eretz İsrael'de yetişen ürünlerdir. Aslında bu meyvelerin yenmesindeki amaç Diaspora'daki Yahudilerin Eretz İsrael ile duygusal bir bağ oluşturmalarıdır."* Alalu ve diğerleri, s.56 ve 69

[824] **Mezmurlar** 137:5-6

toprakla hiçbir fiziksel bağ kurulmamasına rağmen, Yahudi zihninde toprak ekseninde bir yas ve umut mekanizması geliştirilebilmiştir. Yahudi dualarından da anlaşılacağı üzere yokluk, yas, kurtuluş ve umut ile kutsal topraklar hemen her Yahudi birey için idealleştirilebilmiştir. "*Günahlarımız yüzünden ülkemizden atılıp sürgüne gönderildik ve toprağımızdan uzaklaştırıldık. Şimdi Tapınağı'na karşı yöneltilen el yüzünden çıkıp Sana görünemiyor, önünde eğilemiyor ve seçtiğin Ev'de yükümlülüklerimizi yerine getiremiyoruz. Senin istediğin olsun ki, Tanrı'mız ve atalarımızın Tanrı'sı Bağışlayıcı Kral büyük merhametinle bize ve Tapınağı'na karşı bir daha bağışlayıcı olasın ve onu yeniden inşa edesin ve görkemini arttırasın. Baba'mız, Kral'ımız, krallığının görkemini bize çabucak göster; tüm canlıların gözleri önünde Kendini göster ve üzerimizde yüksel. Ulusların arasında dağılmış olanlarımızı yakınlaştır ve sürgündeki insanlarımızı dünyanın dört bir ucundan toplayarak bir araya getir. Bizi coşkulu bir şarkıyla Şehrin Sion'a ve sonsuz bir sevinçle Tapınağı'nın evi olan Yeruşalim'e getir.*"[825] Her Pesah'da edilen dualar da Eretz İsrael'e dair umut mekanizmasını kamçılamıştır. Her Yahudinin çocuklarına anlatmakla ve her Pesah'ta anmakla hüküm olduğu Mısır'dan çıkış olayı Eretz İsrael'in İsraioğulları'na verilmiş olduğu inancının devamlılığında etkili olmuştur. *"Bizi Mısır'dan çıkardı. Onlara karşı yargılarını uyguladı. Bunu onların putlarına da yaptı. Behorlarını öldürdü. Bize servetlerini verdi. Bizim için Kızıldeniz'i yardı. Bizi denizin içindeyken kuru toprak üzerinden geçirdi. Düşmanlarımızı denizin içinde boğdu. Kırk yıl boyunca çölde ihtiyaçlarımızı karşıladı. Bizi Man'ı yedirdi. Bize Şabat'ı verdi. Bizi Sinay dağının önüne getirdi. Bize Tora'yı verdi. Bizi Erets-Yisrael'e soktu. Ve tüm günahlarımızın affı için Bet-Abehira'yı*[826] *inşaa etti.*"[827]

Ayrıca belirtilmesi gereken hususlardan biri, Yahudilerin zihinlerinde oluşturulan toprağın, diaspora zamanındaki değil, geçmiş zamandaki "Kenan Ülkesi" olmasıdır. Yani Yahudilerin düşünü kurdukları peygamberlerin yaşadığı, bolluk ve bereketin yaşandığı, Davut ve Süleyman'ın başarılarının gerçekleştiği zaman

[825] Sidur Kol Yaakov, s. 876.
[826] Bet-Amikdaş'ın bir başka ismidir.
[827] Yahudi teolojisi Tanrı'nın Mısır'da kendilerine verdiği nimetlerin ve bahşettiği iyiliklerin hesaplanamayacağını belirtmektedir. Ancak bu nimetleri anmak ve şükretmek için on beş maddeli bir dua oluşturmuşlardır. Pesah Agadası, s.108.

dilimindeki eski topraktır. Yahudi otoriteler toprağa bile isteye o döneme sabitlemişler, toprak için zamanı durdurmuşlardır.[828]

Diaspora boyunca orayı anmak ve oraya duyulan özlem duygusu Siyon'u her Yahudi için bir rüyaya dönüştürürken aynı zamanda toprağı her yerde ve her zaman hazır ve nazır kılmıştır. Bu da bir noktada toprağın elde edilmesinin imkansız olduğu duygusunu beraberinde getirmiştir. Nitekim Yahudi toplumu bu rüyanın gerçekleşmesi için asırlar boyunca hiçbir girişimde bulunmamış, Eretz İsrael'i uzaktan sevmeyi kanıksamıştır. Vaat edilmiş toprakları ve oraya dönüş yapmayı sadece gelecek zamanla ilgili bir detay olarak görmüşlerdir.[829] Eretz İsrael'de onlara vaat edilen özgürlük eskatolojiktir yani günlerin sonu ile ilgilidir.[830] Hatta diaspora Yahudileri, bulundukları yerleri benimsemişler ve yaşadıkları ülkenin barışı ve geleceği için dua etmişlerdir.[831] *"Yahudiler, (İsrail Topraklarına) geri dönüş tasavvuruna Hıristiyanların çoğunun İsa'nın İkinci Gelişi'ne gösterdiğinden daha fazla ilgi göstermediler. Bu tasavvur, inancın, bütünleşmenin ve grup kimliğinin bir sembolü olarak değer sisteminin güçlü bir bileşeniydi ancak tarih boyunca, tarihsel praksisin ve değişen gerçekliğin etkinleştirici bir unsuru olarak tamamen dinginci idi.*"[832]

Haskala hareketinin etkisi ile oluşan Reforme Yahudilik, XIX. yüzyılın başından itibaren Yahudi toplumunun bir kısmında sürgün ve vaat edilmiş topraklar algısının değişimine neden olmuştur. Sürgün ile Yahudiliğin evrenselciliği arasındaki bağ Reformistler için önem teşkil etmiştir. Zira onlar Yahudilerin kutsal görevlerinin dini yaymak olduğunu belirterek, vaat edilmiş topraklar ve seçilmiş halk inancını

---

828 Anita Shapira, **The Bible and Israeli Identity**, Cambridge University Press on Behalf of the Association for Jewish Studies, vol.28, No:1, 2004, s.7

829 Schwartz, **Faith at the Crossroads**, s. 74.

830 Rose, s. 47.

831 *"Koen Gadol'un yardımcısı rabbi Hanina şunları öğretir: "Devletin düzeni ve barış içinde olması için dua et; çünkü eğer devlet korkusu olmazsa düzen bozulur ve bunun sonucunda insanlar birbirlerini yutarlar." Dolayısıyla Yahudi geleneği her bayram veya diğer özel günlerde ulundukları ülkenin selameti için Anoten Duasını okumayı adet edinmişlerdir.*" **Pirke Avot**, Rav Naftali Haleva (der.), İstanbul: Gözlem Yayınları, 2004, s.172.

832 Avineri, **The Making of Modern Zionism**, s.1-2 "(Introduction: Zionism as a revolution)

reddetmişlerdir.[833] Reformistlere göre, Moses Mendelssohn'un *"Jerusalem or On religious Power and Judaism*" eserinde belirttiği gibi Siyon ve vaat edilmiş toprakların muhakkak kendine has özellikleri vardır. Ancak bu onlara yol gösteren İbrani atalarının orada yaşamaları ve bulunmalarından öte bir duygu değildir.[834] Böylece bu dönem itibariyle toprak ve diğer birçok inanç bağlamında Yahudi toplumunda bir ayrışma yaşanmıştır.[835]

Reformist akımı bir kenara koyarak diaspora boyunca Yahudilerin vaat edilmiş topraklara dair algısını özetlemek gerekirse, ortaya bütüncül bir portre çıkmaktadır. Filistin'den sürgün edilme ile Yahudilerin toprak anlayışları soyut zemine taşınmış ve neredeyse XIX. yüzyılın ortalarına yani Siyonizme kadar siyasi hiçbir emel taşımamıştır. 135 yılından itibaren Tevrat bizatihi Yahudilerin seyyar vatanı olmuştur. Üstelik Tevratı öğrenmek de mabedin günahları affettirmekteki rolünü üstlenmiştir.[836] Ama bu değişiklikler toprak algısının büsbütün ortadan kalktığı anlamına gelmemektedir. Aksine diaspora döneminde toprak ile fiziksel temasın olmaması toprağın idealleştirilmesine ve bir teolojisinin oluşmasına neden olmuştur. Yahudiler vaat edilmiş topraklarda sayıca azaldıkça buna ters orantılı olarak toprağa dair inanç ve toprağın kıymeti artmıştır. *"Yahudi halkı, diaspora boyunca Eretz İsrael ile ilgili bilince sahip olarak bir yaşam sürdü ve nereden geldiğini asla unutmadı*."[837]

Yahudi toplumunun yakın geçmişte ve şimdiki zamanda kutsal topraklara dair inanç ve düşünce yapısı bağlı oldukları mezheplere ve dünya görüşlerine göre değişkenlik göstermektedir. Diaspora Yahudilerin bir kısmı reformist oldukları için kendi yaşadıkları ülkelerde Yahudiliği yaymaları gerektiği gibi bir evrensellik amacını içselleştirmişlerdir. Onlar için yeryüzünde bir Yahudinin ayak bastığı her yer Tanrı'nın

---

[833] Dan Cohn-Sherbok, **Modern Judaism**, London: Macmillan Press, 1996, s. 31-32. İşaret edilmelidir ki, vaat edilmiş toprakları bir meta ve akait olmaktan çıkaran ilk teologlar Reformistler olmamış, bu döneme kadar çok ses getirmese de Siyon'a dair istisnai sesler olmuştur. Örneğin VIII. yüzyılda yaşayan Pirkoi Bin Baboi Siyon hakkındaki bu yargıya onlardan asırlarca önce varmıştır. Babil akademisinin ve Talmudunun üstünlüğünü savunan Baboi, gerek yasayı öğretme, gerekse de dindarlık açısından öne çıkan, kendini gösteren her yere Siyon denebileceğini ifade etmiştir. Joseph E. Lowry, "Early Islamic Exegesis as Legal Theory: How Qur'anic Wisdom (Hikma) Became the Sunna of the Prophet", Natalies B. Dohrmann ve David Stern (ed.), **Jewish Biblical Interpretation and Cultural Exchange: Comparative Exegesis in Context** içinde (139-160), Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2009, s.158-159.

[834] Sherbok, **Fifty Key Jewish Thinkers**, s.152.

[835] Reformist mezhep için bk. Hasanoğu, "Yahudilik", s. 416-417.

[836] Rabbi otoritelere göre; Tanrı, Bet Ha-Mikdaş'ın yokluğunda günahların onarımı için Tora öğreniminin yeterli olacağını belirtmiştir. BT- Menachoth 110a.

[837] Kaplan, **Judaism as a Civilization**, s.264.

yasasını oraya yansıtacağı için Siyondan çok da farklı bir yer değildir. Diaspora Yahudilerinin bir kısmı ise vaat edilmiş topraklar fenomenine gönülden bağlı olmalarına rağmen İsrail'e göç etmemektedirler. Genelde Ortodoks mezhebe dahil olan bu kesim Yahudilerin bu konudaki hassasiyetleri en üst seviyede olup kutsal topraklara dönüşün ancak ve ancak Mesih ile mümkün olacağına iman edip, beklemekte ve asırlardır edilen duayı tekrar etmektedirler. *"Şehrin Yeruşalayim'i kısa zamanda, günümüzde yeniden inşa et. Kutsalsın Sen Tanrım Yeruşalayim'i inşa eden, Amen."*[838]

İsrail'de yaşayan Yahudi toplumu bu konuda birbirinden farklı düşüncelere sahiptir. Tamamen seküler nedenlerle bir devlet çatısı altında yaşadıklarını düşünen kimlik Yahudileri bu doktrini siyasal olarak ülkeleri yararına bir argüman olarak yorumlamakta ve İsrail politikasına gönüllü veya gönülsüz destek vermektedirler. Ortodoks ve bu mezhepten kaynak alarak oluşan bazı tarikatlara üye bir kısım dindar Yahudi ise ülkede yaşamalarına rağmen İsrail devletini yok saymakta ve tanımamaktadır. Bu kısım Yahudiler vaat edilmiş topraklar akaidine karşı oldukça güçlü inanç beslemekte olup, Mesih'in gelmesini halen beklemektedirler. Bunların yanı sıra dindar Museviler arasında vaat edilmiş topraklar akaidine tam tamına inanan ve tüm bu yaşananları olması gereken fraksiyonlar, kutsal krallığın kurulması için çekilen sancılar olarak gören kimselerin de varlığı şüphe götürmemektedir. Siyonizmin sadece siyasi ayağının olmadığı, onu dini argümanlarla besleyen bir Dini Siyonizmin varlığının bu kimseler için yol haritası mahiyetinde olduğu muhakkaktır. Siyonist dindarların "Biz bu topraklar üzerindeki hakkımızı Tevrat'tan alıyoruz" sloganları onların düşünce ve eylemlerinin özeti niteliğini taşımaktadır.

Bu konu; 1981 yılında Siyonist terminolojiye göre aliya yaparak İsrail'e göç eden bir New Yorklunun kutsal topraklara dair toplumun düşüncelerini yansıttığı, yakın zamanlarda yapılan bir röportaj ile sonlandırılabilir. Bütün olumsuzlukların hem İsrail hem de Filistinli fanatiklerden dolayı yaşandığının altını çizen konuşmacı "Bu toprakların gerçekten Yahudilere vaat edildiğine inanıyor musunuz?" sorusuna verdiği cevabı okuyucuya oldukça geniş bir perspektif sunmaktadır. *"Biz binlerce yıl bize düşman ortamlarda var olmayı başardık. Her yıl Pesah'ta Kudüs'ü düşündük ve*

[838] Sidur Kol Yaakov, s.476

binlerce yıl hep "Gelecek yıl Kudüs'te (kutlayalım)" diye dua ettik. Geleneklerimiz bile İsrail'deki mevsimlere göre şekillenmiş. Kudüs'e ve bu topraklara bağlı olmak kültürel bir şey. Ben buraları "Vadedilmiş Toprak" olarak görmüyorum ama kültürel bir bağlılık olduğunu da inkar edemem. Bütün geleneklerimiz bu topraklara bağlı ve bu çerçevede bizim burada olmamız doğal bir şey. Binlerce yıl bu toprakları düşündük. Dualarımızda "İsrail'e yağmur yağsın" diye dua ettik. Bir eve dönüş bizim için buraya gelmemiz. Uzun yıllar doğduğu yere gitmeyi isteyip de sonra oraya gitmek gibi bir şey bu. Burada olmamız sadece siyasi bir şey değil. Vaat edilmiş toprak ya da değil. Bence bunun önemi yok. Önemli olan burada olmaya hakkımız olması çünkü tüm kültürümüz bunun üzerine kurulu. Binlerce yıl her şeye karşın varlığımızı korumamızı sağlayan güç bu. Tanrı bize vadetmedi bu toprakları biz kendimize vadettik. Binlerce yıl bekledik Kudüs'e geleceğiz diye."[839]

B. SİYONİZMİN VAAT EDİLMİŞ TOPRAKLAR ALGISI

Siyonizm toprak eksenli bir ideolojidir. Bunun en basit dışa vurumu topraksız bir halk için, halksız bir toprak sloganında kendini göstermektedir. Ancak Siyonizmi toprak eksenli diğer ideolojilerden farklı kılan unsur Tanah'tır. Vaat edilmiş topraklar doktirini, Siyonizmin hedefine Filistin'i yerleştirmesini olanaklı kılmıştır. Dolayısıyla Siyonizm kendisine Tanah sayesinde kutsal bir ayrıcalık sağlamıştır. İşaret edilmelidir ki, Siyonizmin öncüleri, Hibbat Zion grubu ve Yahudilere ait bir ana yurt hedefi ile yola çıkan Siyonizmin çabası ile vaat edilmiş topraklar kavramı XIX. yüzyıl Yahudi toplumu açısından oldukça yeni ve siyasi algılar ile gündeme getirilmeye başlanmıştır. Vaat edilmiş topraklar kavramının; İsrail kimliği ve milliyetçilik kavramı ile birleştirilerek oluşturulan bu siyasi algılar uzun diaspora boyunca gerek dini gerek seküler nedenler ile Filistin'e geri dönmeyi pek de aklına getirmeyen Yahudi toplumunun derinden sarsılmasına ve dini ve tarihi açıdan fraksiyon yaşayacağı bir döneme girmesine neden olmuştur.

[839] Selin Çağlayan**, İsrail Sözlüğü: Siyonistler, Muhalifler, Tarihçiler, Eylemciler, Yerleşimciler, İsrailliler**, 3.Basım, İstanbul: İletişim Yayınları, 2010, s. 173.

1. Siyonist Öğretide Vaat Edilmiş Topraklar- Eretz İsrael

Diaspora boyunca Yahudi toplumunun unutmadığı, kendilerini oranın bir parçası gibi hissettiği ve güçlü bir inanç şeklinde varlığını devam ettiren vaat edilmiş topraklar doktrini, Siyonistler için hali hazırda rahatlıkla kullanabilecekleri çok kuvvetli bir argüman olmuştur. Siyonizm, öncelikli olarak toprağın din ile olan ilişkisinden beslenmiş, Yahudi teolojisinde Eretz İsrael'e dair var olan bazı hükümlerden ideolojinin menfaatine pay çıkarabilmiştir.[840] İkincil olarak ise; XIX. yüzyılda ulusalcı Yahudi tarihi yazarlarının İbranilerin ulus ve vatan kavramlarını kopuntusuz bir şekilde antik dönemlere kadar dayandırabilmiş olması, Siyonistlerin bu inancı ulus-devlet anlayışına içkin bir şekilde işlemesine olanak sağlamıştır. Dolayısıyla "geçmişin" Siyonist teori için oldukça önemli olduğunu söylemek doğru olacaktır. Siyonist devrimin gerekliliğini meşrulaştırmak ve kanıtlamak için tarih çağrıldı, vaat edilmiş toprakların ana hatlarının kurgulanması bununla mümkün olabilirdi.[841] Bir diğer ifade ile Tanah Siyonistler için kullanılabilir bir geçmişti.

Vaat edilmiş topraklar doktrini, 1850'li yıllar itibari ile dindar veya laik tüm ulusalcılar tarafından teolojik unsurları asla göz ardı edilmeden ama aynı zamanda seküler motiflerle de desteklenerek bir varoluş argümanı olarak ortaya atılmıştır. Siyonist akıma destek versin veya vermesin hemen tüm Yahudi tarihi yazarlarının, başlangıç noktalarının merkezine Filistin'i yerleştirmiş oldukları bilinmektedir. Özellikle de H. Graetz ve M. Hess'in, Siyonizme Yahudi toprağı ve kimliği bağlamında muazzam büyük bir katkı sağladığı kabul edilmektedir. Pek çok Siyonist ve Yahudi ulusalcı tarihçi, Tevrat'ı, İsrail Toprakları üzerindeki iddialarını ve oluşturdukları algıları meşrulaştırmak için kullanmıştır. Tanah'ın toprak anlatıları bu kimselerin vatan edinme amaçlarında birer araç haline gelmiştir. *"... milliyetçiler de Siyonistler de her zaman ideolojilerini üzerine oturtacakları temel mitoslara başvuracaklardır ve öyle görünüyor ki ancak bu mitoslar onların gerçekten toprağa erişmesine olanak*

[840] Charles Selengut, **Our Promised Land: Faith and Militant Zionism in Israeli Settlements**, Lanham: Rowman and Littlefield, 2015, s. 121-122.

[841] Arthur Hertzberg (ed.), **The Zionist Idea: A Historical Analysis and Reader**, Philadelphia: The Jewish Publication Society, 1997, s.16.

verebilecek, ekilebilir toprakların sadece satın alınması ülkenin ulusal açıdan sahiplenilmesi için yeterli olmayacaktır."[842]

Bir milletin var olabilmesi için bir toprağa sahip olması gerektiğini düşünen ulusalcı Heinrich Graetz, bu sebeble Tanah odaklı tarih anlatımında Yahudilerin en fazla Kenan toprakları üzerindeki dönemlerine yer vermiştir. Ona göre; kutsal toprakların fethi ve İsrailoğullarının orada ikamet etmiş olması tartışmaya açık bir konu değildir ve o dönemler Yahudi bilincini, kültürünü en iyi yansıtacak zaman dilimleridir. Onun savına göre olağanüstü fiziksel morfolojisi ve kendisine özgü iklimiyle Kenan ülkesi, ilk cesur adımlarını orada atan Yahudi ulusunun farklı karakterini belirlemiştir. Dolayısıyla Graetz'in düşüncesinde Yahudi halkının özü ve hedefleri ezelden itibaren belirlenmişti ve asla değişmeyecekti. *"İsrailoğulları, koyunları için mera alanı bulma hedefi ile bu ülkeye gelmediler, onların hedefi çok ama çok daha büyüktü. Kenan Ülkesi'ni mülk olarak talep ediyorlardı. Bu ülke onların atalarının mezarlarını barındırıyordu.*"[843]

Reformist görüşe oldukça muhalif olan Graetz, toprak bazlı ulus bilincinin temelini atmış olmasına rağmen bir Siyonist değildi. Ama arkadaşı ve en çok etkileşimde olduğu Moses Hess, dindar olmayan bir Siyonistti. Hess laik bir anlayışa sahip olmasına rağmen yine de dogma olarak kabul ettiği akaitlerden yardım almış ve ulusal var oluşlarını vaat edilmiş topraklara dayandırmıştır. Bu nedenle o, Graetz'den bir adım öne giderek Yahudilerin kurtuluşunun tek çaresinin; kutsal topraklara göç etmeleri olduğunu "Rome and Jerusalem" kitabında açıkça deklare etmiştir. Hess, kan savaşlarının asla son bulmayacağına kanaat getirerek Yahudi toplumunun da Avrupalıları taklit etmesi gerektiğini vurgulamıştır. Ona göre; nasıl ki milliyetçilik dürtüsü ile yabancılar varsaydıkları köklerine dönmeye başladıysa, Yahudiler de artık yüzlerini doğudaki köklerine çevirmeli, Filistin'e göç etmelidirler. Bahsi geçen her iki tarihçinin de ulusalcılıklarının tadına varacakları bir Yahudi ulus devletine sahip olmak gibi bir özlemi olduğu muhakkaktır. Yine her ikisinin de bu özlemlerinin gerçekleşmesi için herhangi bir zoralım veya şiddete yönelik bir mesaj vermemiş olduğunu da belirtmek gerekir.

---

[842] Attias ve Benbassa, s. 203.
[843] Graetz, s.4.

Eretz İsrael'e dair toplumda var olan inanç, ulusalcı tarihçilerin bu tezleri ve bunların yankısı Siyonizm felsefesinin kurgulanmasında yardımcı etkenler olmuştur. Daha da önemlisi ideolojinin erken döneminde Yahudilerin göç edeceği ve kurulacak devletin coğrafi konumu hususundaki kararsızlık, vaat edilmiş topraklar inancı ile aşılabilmiştir. 1903 yılında yapılan VI. Siyonist kongrede Siyonist akımın bu konudaki nihai kararı; Yahudi toplumunda kültürel, dinsel, tarihi tüm bam tellerine dokunan ve güçlü bir şekilde varlığını devam ettiren vaat edilmiş topraklar yani "Filistin" olmuştur.[844] Hatta çoğu Siyonistin düşüncesinde ortada, (bazısının inanmadığı) Tanrı'nın Filistin topraklarını onlara sonsuza kadar vermiş olduğuna dair ilahi bir mesaj varken kendilerinin başka bir yerde hatta murdar sayılan bir toprağın peşine düşmesi de abesle iştigaldir. Üstelik Yahudiler, Filistin'in görünmeyen kutsal tapusuna sahiplerken bunu kullanmamaları kendilerine yaptıkları bir haksızlık olacaktır. Siyonistlerin bolca dillendirdiği Yahudilerin vatansızlıktan kaynaklanan anormal olma durumları;[845] Filistin'de kendilerine ait özgür ve ulusal bir devlete sahip olduklarında nihayete erecek, böylece o topraklarda normal olabileceklerdir.[846] Tüm bunlar neticesinde Siyonist terminolojide normalleşme ülkesellik ile eş anlamlı bir kavram haline getirilmiştir. Bunun yanı sıra Filistin toprakları da İsrail Ülkesi olarak adlandırılarak her ikisi ile eşanlamlı bir konuma taşınmıştır. Ayrıca Siyonistler tarafından Filistin hakkında "işgal edilen toprak" olduğu yönünde propagandalar yapılmış böylece toplumda bu yönlü bir algı oluşmuştur.

Buna paralel olarak dindar veya seküler karakterdeki tüm Siyonistler Eretz İsrael olgusuna ve vaat edilmiş toprakların teolojik boyutuna sıklıkla değinmiş ve bu yolla savlarını ispat yoluna gitmiştir. Birçok Siyonist, Filistin'in kendilerine Tanrı tarafından verilmiş olduğunu ve kendi atalarının yaşadığı o kutsal topraklara sahip olmaları gerektiğini dillendirmiş ve toprağa güçlü bir milliyetçi perspektif kazandırmıştır. *"Bu toprak bize vaat edilmiştir. Onun üzerinde hakkımız vardır."*[847]

---

[844] Sami Hadawi ve Walter Lehn, "Siyonizm ve Filistin Toprakları", Türkkaya Ataöv (hzl.), **Siyonizm ve Irkçılık** içinde (65-87), Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, No.511, 1982, s. 67.

[845] **The Complete Diaries of Theodor Herzl**, Harry Zohn (çev.), New York: Herzl Press and Thomas Yoseleff Publisher, 1960, s.23.

[846] Boas Evron, **Jewish State or Israeli Nation?**, Bloomington: Indiana University Press, 1995, s. 42.

[847] Garaudy, **Siyonizm Dosyası**, s.79.

Ateist olan Siyonistler de Tanrı'nın varlığına inanmamalarına rağmen Onun bu toprakları kendilerine söz verdiğini iddia etmişlerdir.[848]

Toprağın Tanrı tarafından İsrailoğulları'na sonsuza kadar verildiğini gösteren kutsal pasajlar aracılığıyla, Siyonizmin oldukça kolay bir şekilde kendi ideolojisine teolojik bir ilkeyi destek yapmış olduğu görülmektedir.[849] Nitekim gerektiğinde Tanah'a çok akıllıca başvuran Ben Gurion'a göre Yahudi tarihinde belirleyici olan önemli bir hadise vardır. Bu hadise, İbrahim'in sadece Sara'dan olan soyuna Kenan ülkesinin vaat edilmesidir.[850] Filistin'in Yahudi halkının mülkiyeti ve vatanı olduğu inancında şüphe duymayan Siyonistler için *"Atalarından kendilerine miras olarak kalan İsrail toprağı; sadece İsrail halkınındır"*[851] ve orada bağımsız bir Yahudi devleti kurmaları da en doğal haklarıdır. Onların düşüncesinde Eretz İsrael, Yahudi benliğinin ayrılmaz bir parçası olduğu için de bu miras hakkı sonsuza kadar devam edecektir. XIX. yüzyılın son çeyreğinden itibaren Siyonist kuramcıların toprak olgusunu ulusalcı bir düzlemde ele alması dolayısıyla Yahudi toplumunun bir kısmında Eretz İsrael teolojik boyuttan milliyetçi bir algı seviyesine değişim gösterebilmiştir.

Daha da önemli olan husus Siyonistlerin bu mülkiyet hakkını zaman ve şartlardan sıyırabilmiş ve Filistin'de ikamet etme eylemini bir zorunluluk boyutuna sokabilmiş olmasıdır. Bunu yapabilmek adına kolaylıkla yine kendi kutsal pasajlarına başvurmuşlardır: "*Ülke'yi mülk edinin ve içinde yerleşin; çünkü size bu Ülke'yi, onu miras almanız için verdim.*"[852] Bu pasajın tefsirleri incelendiğinde hem Yahudilerin Eretz İsrael'de yaşama zorunluluğuna hem de ülkenin sakinlerinin oradan sürülmesi gerektiği gibi bir yorumlama dikkati çekmektedir. Raşi'ye göre mülk edinmek ifadesinden kasıt, -fiilin iki farklı yapıda anlam içermesi dolayısıyla- "Ülkede

---

848 Yakov M. Rabkin, "Religious Roots of a Political Ideology: Judaism and Christianity at the Cradle of Zionism", **Mediterranean Review**, V.5, S.1, 2012, s. 14.

849 **Yaratılış** 15:18

850 David Ben Gurion, **Ben Gurion Looks at The Bible**, Jonathan Kolatch (çev.), New York: Jonathan David Publishers, 1972, s.90,134. Ben Gurion ve diğerlerinin bu gibi söylemlerde "İbrahim ve Sara" ikilisini dikkatle vurguladıkları görünmektedir

851 Menachem Begin'in ifadesi ile "…The Land of Israel is ours forever." Gerald M. Steinberg ve Ziv Rubinovitz, **Menachem Begin and the Israel-Egypt Peace Proces: Between Ideology and Political Realism**, Bloomington: Indiana University Press, 2019, s. 23.

852 **Sayılar** 33:53

yaşayanları oradan sürün" manasına gelebilir.[853] Ramban ise "mülk edinin ve yerleşin" ifadesini Tora'nın 613 emrinden biri olduğunu iddia etmiştir. Ona göre; Eretz İsrael'i mülk edinmek, buraya yerleşmek, ülkeyi bayındır hale getirip geliştirmek, Tora'nın "yap" şeklindeki emirlerinden biridir.[854] Yani Ramban'ın açısından her Yahudinin İsrail'de yaşaması zorunludur. Üstelik ona göre, Yahudilerin oraya sadece göç etmeleri yeterli değildir, Filistin'i mutlaka fethetmeleri de gereklidir.[855] Bu pasajı Ramban'ın yorumlaması ışığında ele alarak öne süren dindar Siyonistler, Yahudilerin geri dönüş yaparak orada yaşamalarının bir seçim hakkı değil bir emir olduğunu iddia etmişlerdir.[856]

Siyonist akım, Yahudilerin kendi vatanları olarak benimsedikleri Eretz İsrael ile hiçbir zaman bağlarını kopartmadıklarına ve daima oraya bir gün dönme ümidi içerisinde türlü sıkıntılara göğüs gerdiklerine vurgu yapmıştır. Bu vurguyu yapabilmek adına Siyonizm, Yahudilerin asırlardır her gün, her Şabat ve her özel dini günlerinde[857] Siyon için dua ettiklerine dikkat çekmiştir. Evini badana yapan bir Yahudinin, Siyon'un hatırasına karşın bir duvarını boyamadığına, şölenlerde dahi toprağın unutulmayıp onun anısı için iki tabağın kenara koyulmuş[858] olduğunun altını kalın harflerle çizmiştir. Yahudilerin asırlarca sinagogun[859] zeminine bastıklarında İsrail'e ayak bastıklarını farz ettiklerini bunu; kutsal bir eylem olarak saydıklarını anlatmıştır. Diasporadakiler o kadar çok geri dönmek istemişlerdir ki; kıyamet günü ölmüş tüm sürgünlerle beraber

---

853 Mülk edinmek İbranice Veoraştem. Fiilin kökü Yaraş, iki farklı yapıda iki zıt anlam alır. Biri; mülk edinmek ve miras almak anlamına gelir. Diğer anlamı ise "Yoksun bırakmak" şeklindedir. Bu ikinci anlam doğrultusunda tefsir "Ülkenin sakinlerini oradan sürün" şeklinde yapılabilir. Bamidbar, s.661.

854 Robert Eisen, **Religious Zionism, Jewsih Law, and the Morality of War: How Five Rabbis Confronted One of Modern Judaism's Greatest Challenges**, New York: Oxford University Press, 2017, s.39-40.

855 Shakak ve Mezvinsky, s. 59.

856 Bu iddialarını daha da güçlendirmek için Talmud'un aynı paraleldeki hükümlerine başvurmuşlardır. Talmud alimlerine göre belli başlı istisnai durumlar dışında İsrail'i terk etmek yasaktır. (BT- Kethuboth 110b) Talmud zorunluluğa dair bu hükmü eşler arasında boşanma hakkına kadar detaylandırmıştır. Eretz İsrael'de yerleşmek isteyen bir kocanın eşini oraya gitmeye zorlamaya ve eğer karşı koyarsa, tazminat ödemeksizin boşama hakkı vardır. (BT- Kethuboth 110a)

857 Yahudiler bir yıl boyunca eskiden üç hac bayramı olarak eda ettikleri Sukot, Pesah ve Şavuot bayramlarını sürgündeyken de kutlamaya devam etmişlerdir. Bu özel günler aynı zamanda toprak bayramıdır ve mevsimleri düzenlenmesi ve takvimin oluşturulmasına temel teşkil ederler. Bu üç bayramda Diaspora Yahudileri yaşadıkları ülkelere değil başta Siyon olmak üzere kutsal topraklara dua etmişlerdir. İsrail toprağının gereksinimi olan şebnem ve yağmur duaları edilmiş hatta o topraklardan dualarına güç katabileceği düşüncesi ile hurma ağacı dalı ve çeşitli meyveleri türlü zorluklarla getirtmişlerdir.

858 "Evini badana yapan adam, Kudüs'ün anısına, duvarlardan birini badanalamaz. Bir şölen veren kimse, Kudüs'ün anısına bir iki tabağı bir kenara bırakacaktır." BT- Baba Bathra 60b.

859 Sinagog, Bet Ha-Mikdaş yerine geçici bir sure hizmet için görevlidir. Minyatür tapınak olan sinagoglarda içtenlikle edilen her dua mabedde ediliyormuş gibi kabul edilmektedir. Aynı zamanda bu, kutsal topraklara ve tapınağa olan özlemi çoğaltacak ve orayı hiç unutturmayacaktır.

Kudüs'e aktarılacağına inandıkları[860] sinagogların bulundukları toprak ile bir bağ kurmasını önleme adına havraların zeminine taş döşememişlerdir. Siyonistler havralarda yaptıkları her ibadet ve şeklini, tapınağı baz alarak orada nasıl yapıldıysa aynı şekilde taklit ettiklerini, bazı bayramlarında Eretz Israel'den çeşitli meyve bile getirttiklerini hatırlatmışlardır.[861]

Bu hatırlatmalar ile Siyonistler, Yahudilerin dualarında her zaman toprak ve Siyon olduğunu kimsenin inkar etmemesi gerektiğini belirterek tüm bunları, Filistin'in gerçek sahibinin Yahudiler olduğu iddiasına bağlamışlardır. Bu bağlamda Siyonist hareket, dua ettikleri, hatırasını evlerinden[862] sokaklara kadar yaşadıkları ve yaşattıkları o toprakların, İlahi takdirle ezelden beri Yahudilerin mülkiyetinde olduğunu iddia etmiş ve özellikle bunun altını çizmiştir. *"Bu toprak Yahudilerin tarihi yuvasıdır…"*[863] Aynı zamanda onlar için bu yuva Yahudilerin özünün yeşerdiği ve onları bekleyen topraklarıdır. *"Kaynak özü belirler, öz ise köklerine, toprağın ilk kez yeşerdiği toprağa geri dönüşü hedefler."*[864] Siyonistler açısından, Yahudilerin hayatının değişmeyen bir parçası olan ama hiç tanışmadıkları Kudüs'e yağacak yağmur için bile dua edilirken oraya geri dönmemek ve bitmek bilmeyen bir sabırla bunun bir gün olmasını beklemek oldukça mantıksız ve saçma bir tutumdur. Bu mantıksızlığa son vermek isteyen Siyonizm, Yahudi teolojisinin mesihçi bir düzlemde ele aldığı bu toprak beklentisini artık bir hayal olmaktan çıkarılması gerektiğini –çünkü Siyon, asırlarca Yahudiler için bir rüyadır- ve ideoloji ile bunun başarılabileceğini ilan etmiştir.

Siyonist Yahudi tarihi yazılımının başlıca isimlerinden biri, 1950'lerde İsrail Eğitim Bakanı olan Yitzhak-Fritz Baer'in "Galut" kitabının giriş bölümünde Yahudiler ve Filistin topraklarının ilişkisine dair ideolojik pencereden özet niteliğinde gayet net bir kompozisyon resmetmiştir. *"Tanah, Tanrı halkının seçilmesini ve olgunlaşmasını adım adım anlatmıştı, Vaat Edilmiş Toprak'ta, İsrail toprağında yaşama hakkını doğrulamıştı*

---

860 BT- Meggillah 29a.

861 Hess, **Rome and Jerusalem,** s.63.

862 Bet Amikdaş'ın yokluğunda evlerdeki dua ritüelleri sanki tapınakta yapılıyor gibi ihya edilir. Örneğin; ev sofrası mihrap olur, Pesah yemeğine başkanlık eden aile babası ise başhaham görevini üstlenir ve dua esnasında herkes Bet Amikdaş'a doğru döner.

863 3.02.1919'da Paris Barış Konferansında Dünya Siyonist Örgütünün beyanında yer almıştır. https://www.jewishvirtuallibrary.org/zionist-organization-statement-on-palestine-at-the-paris-peace-conference (erişim tarihi: 19.03.2019)

864 Sand, s.133.

ve uluslar tarihindeki yerini ona vermişti."[865] Bir başka ifade ile Siyonizm hareketi açısından; Yahudiler Filistin üzerinde, kendi kabul ettikleri teolojik, siyasi, etnik, tarihsel tüm verilerle hak sahibidir, oranın hiçbir zaman el değiştirmeyecek tapusunun sahipleridir. Ayrıca toprağın bir Yahudi geçmişe sahip olması da İbranilerin orada istedikleri zaman ve şartlarda yerleşme eyleminin yasal çerçevede olmasını sağlar. Bu yasal yerleşme hakkı aynı zamanda Siyonistlerin Filistin'de yaşayan yerli halkı görmezden gelmesini de meşru kılar.

Siyonistler açısından o toprakların, başka bir milletin ülkesi olması çok da önemli bir konu olmamıştır. Çünkü vaat edilmiş toprakların asıl sahibi İsrailoğulları oradan yüzyıllarca ayrı kalmış olsa dahi her zaman ve her koşulda Filistin'e sadık kalmışlardır. Dikkat çekici olan bir detay ise Tanrı'nın İbrahim'e toprakları mülk olarak verme şartnamesinde o topraklarda yaşayan milletlerin doruk noktada günahkar olacaklarına dair verdiği hükümdür. Siyonistler için Filistin'de yaşayan halk günahkar olmaktan daha ziyade yok hükmündedir, *"Filistinliler yoktur."*[866] Dolayısıyla bu topraklar daha en başında Israel Zangwill'in[867] ifade ettiği ve popüler hale gelen söyleminde[868] olduğu gibi onlar açısından boştur, çünkü üzerinde yaşayan insanların bu topraklarda anlam bulması veya kazanması imkansızdır. Üstelik teolojik açıdan aşkın olan bu toprak da İsrailoğulları'nın yeniden gelerek kendisini canlandırmasını ve onunla içkin bir etkileşim halinde olmayı beklemektedir. Keza o topraklar da üzerinde İsrailoğulları'nın egemenliği var olmadığı müddetçe sürgün olmaya mahkumtur. Rabbi Kook'a göre Yahudilerin sürgünde olmaları demek, toprağın telef edilmesi ve ıssızlaşarak anlamsız kalması ayrıca onun Yahudiler için kefaret ödemesi demektir.[869] Siyonist düşüncede bu topraklar mana açısından boş, boşaltılacağı gibi tarihi açıdan da bomboştur. Çünkü Filistin'in tarihi sadece üzerinde İsrailoğulları yaşadığı zaman

---

[865] Yitzhak F. Baer**, Galut**, Robert Warshow (çev.), New York: Schocken Books, 1947, s.11.

[866] Golda Meir ifadesi ile "Filistinliler yoktur. Yani Filistin'de kendilerini Filistin'li sayan ve bizim gelerek onları kapı dışarı atıp ülkelerini ellerinden alacağımız bir Filistin halkı yoktur." Rashid Khalidi, "The Formation of Palestinian Identity: The Critical Years, 1917-1923", James Jankowski ve Israel Gershoni (ed.), **Rethinking Nationalism in Arab Middle East** içinde (171-191), New York: Columbia University Press, 1997, s.172.

[867] Israel Zangwill, İngiliz Yahudisi yazar ve Siyonist lider. 1864-1926 İngiltere. T.Herzl ile 1896 yılındaki görüşmesinden sonra Siyonist harekete katıldı. Siyonzmin sözcülüğünü yaptı ancak kısa bir süre sonra "Jewish Territorial Organization for the Settlement of the Jews With in the British Empire" kurumunu oluşturmak için hareketten ayrıldı. 1905-25 yılları arasında Yahudilerin İngiltere'ye yerleşim hareketinin kurucu başkanı oldu. https://www.jewishvirtuallibrary.org/israel-zangwill (erişim tarihi: 20.03.2019)

[868] "Toprağı olmayan bir halk için halkı olmayan bir toprak."

[869] Kook, s.115.

yazılabilmektedir.[870] Diğerlerinin yaşamış olduğu dönemlerdeki Filistin tarihi de Siyonistler için hükümsüzdür.[871] Bu noktada daha da önemli olan husus; Siyonist tarihçilerin, Arapların bu toprakları işgal ettiğine dair geliştirdikleri kurgudur. Bu kurguda en büyük pay sahibi olan Siyonist tarihçi Ben-Zion Dinur'a göre İsrailoğulları'nın Filistin'den sürgün edilmesi, miladi yedinci yüzyıldan sonradır yani Müslümanların Kudüs'ü fethetmelerinden sonra. Bu sav ile vardıkları nokta Arapların kutsal topraklara geldiklerinde Yahudisiz bir toprak bulmadıkları ve Yahudilerin Filistin'den sürgün edilmesinde Arapların pay sahibi olduğudur.[872] Binaenaleyh Siyonistlere göre ülkelerini işgal eden Araplardan topraklarını geri almaları en doğal haklarıdır. Dolayısıyla Siyonist akım açısından bu kutsal toprak elbette ki İbrani'ye aittir, orada bulunma sebebi ve bir anlamı olmayan, nereden ve nasıl geldiği belli olmayan tarihsiz ve talihsiz kitleye değil.[873]

Üstelik bazı Siyonistler Filistin yerlisi için kutsal toprakların çok da önemli olamayacağını iddia etmişlerdir. Bunu ispat etmek için de Kuran-ı Kerim ve Tanah içerisinde Kudüs ve vaat edilmiş toprakların ele alınış biçimlerini ve değinilme sayısını kıyaslamışlardır. Bu kıyasta; Tanah'ın çok büyük bir sayısal üstünlüğü vardır ve bu da onlara göre Filistin'in Yahudilerin olduğunun bir kez daha ispatıdır. Daha da çarpıcı olan ise İsrailoğulları'na bir toprak vaadinin yapıldığı ve onların seçilmiş ve üstün halk olduğunu anlatan ayetler barındırdığı için Kuran-ı Kerim'in Siyonistler tarafından proto-Siyonist bir kitap olarak yorumlanmasıdır.[874]

Dindar bir Siyonist olan Baer gibi ideolojinin birçok ismi de kendi benliklerinin Eretz İsrael ile ilişkili olduğunu ileri sürmüştür. Herzl, Yahudi Devleti adlı kitabında Filistin'den "tarihi evimiz" diyerek bahseder ve o toprakların halka olağanüstü çekici göründüğünü belirtir. Ve ekler, *"İsrail bizim için ve kendisi için dua*

---

[870] Amnon Raz Krakotzkin, "Exile Within Sovereignty: Critique of "the Negation of Exile", Zvi Ben-Dor Benite, Stefanos Geroulanos, Nicole Jerr (ed.), **Israli Culture** içinde, New York: Columbia University Press, 2017, s. 394

[871] *"Arabın bir tarihi varsa eğer; tarihin ona …ve daha sonra Siyonist gelenek tarafından verilen parçasıdır."* Edward W. Said, **Şarkiyatçılık: Batı'nın Şark Anlayışları**, Berna Yıldırım(çev.), 9.basım, İstanbul: Metis Yayınları, 2016, s.299

[872] Tom Segev, **One Palestine Complete: Jews and Arabs Under The British Mandate**, Haim Watzman (çev.), New York: Metropolitian Books, 2000 s.327.

[873] Said, s.299.

[874] https://unitedwithisrael.org/analysis-the-quran-is-a-pro-zionist-document/ (erişim tarihi: 05.01.2019) bk. **İsra Suresi** 104, **Araf Suresi** 137, **Taha Suresi** 80, **Maide Suresi** 20-21, **Yunus Suresi** 93. ayetleri.

etsin…"[875] Siyonizmin önemli kuramcılarından biri olan Aaron David Gordon[876] da tutarsız bir şekilde, ilahi kökenini reddettiği Tevrat'ı kullanmış ve vaat edilmiş topraklar doktrini ile ideolojiyi meşrulaştırmaya çalışmıştır. O, bu paradoksu yaratan çoğu ateist Siyonistten sadece biridir. *"Bizler bu ülkede "insan Tanrı'nın suretinde yaratılmıştır" deyimini yarattık ve bu söz, tüm insanoğlunun yaşamının bir parçası haline geldi. Bu sözle bütün bir evren yaratıldı. Bununla, toprak hakkımızı kazandık; Tanah ile ondan menşeli olan her şey ortadan kalkmadıkça, bu hakkımız da hiçbir zaman ortadan kalkmayacaktır.*"[877]

Öncü Kalischer ve Alkalai'nin düşüncelerinde İsrail toprağı Yahudilerin kurtuluşa erebileceği yegane topraktır.[878] Dini Siyonizmin en önemli ismi rabbi Abraham Kook için ise Eretz İsrael salt bir topraktan çok daha ileridir, orası nihai kurtuluş için köprü vazifesi gören tek kutsal basamaktır. Ona göre Filistin dünyada kutsallığın uzamsal merkezidir, dikey olarak orada yaşayan İbranilere, yatay olarak ise dünyanın geri kalan kesimlerindeki diğer halklara ışığını yayar. İsrail dünya için bir nimettir.[879] Kook'un takipçilerinden biri olan rabbi Harlap da Eretz İsrael'in Yahudilerin olduğunu tüm milletlerin kabul etmesi gerektiğini ve bunu yapmadıkları takdirde kendi çöküşlerine neden olacaklarını iddia etmiştir.[880] Rabbi Kook'un oğlu Z. Yehuda Kook açısından vaat edilmiş topraklar Yahudilerin asla vazgeçmemesi gereken kendileri için tek ideal olan topraktır. Onun düşüncesinde Tora'nın ve Yahudiliğin sadece Eretz İsrael'de düzenli bir şekilde uygulanabilir olması Yahudilerin bu topraklar dışında başka bir yerde yaşamasının yanlış olduğunun göstergesidir. Ayrıca Eretz İsrael dışındaki sinagogların ve Talmud merkezlerinin kutsallığı kalıcı değildir.[881] Dini Siyonizmin sıklıkla dile getirdiği savlarından biri de Yahudilerin İsrail topraklarında bir

---

875 Herzl, **Yahudi Devleti**, s.71 ve 122.

876 Ukrayna 1856-1922 Deganya; Filistin. Siyonist yazar ve fiozof. Filistin'e geri dönüş doktrininde tarımın önemini aşıladı. Gordon 1904 yılında Filistin'e göç etti, Petah Tiqva köyüne yerleşti. Kütüphanecilik teklifini kabul etmeyerek, çiftçi oldu. Filistin'de emek fethine dikkat çekti ve bu konuda Yahudilere ilham verdi. İşçiliğin bedensel ve ruhsal boyutları arasındaki bağı sıkılaştırdı, kutsal niteliğini vurguladı ve "dat ha avoda" çalışma dini kavramının geliştirilmesine olanak verdi. İşçi Siyonizminin felsefesini oluşturdu. Filistinde ilk işçi partisi fikrini ortaya atan kişi oldu. Mapai partisi onun bu çalışmaları sayesinde kuruldu. www.biography.yourdictionary.com (erişim tarihi: 06.01.2019)

877 Zeev Sternhell, **The Founding Myths of Israel**, David Maisel (çev.), New Jersey: Princeton University Press, 1998, s.57.

878 Prior, s.59.

879 Kook, s. 113-115.

880 Schwartz, **Faith at the Crossroads**, s.164

881 Motti Inbari, **Messianic Religious Zionism Confronts Israeli Territorial Compromises**, New York: Cambridge University Press, 2012, s.24.

araya gelerek kurtuluşa ermesinin insanlığın bütününü ilgilendirdiğidir. Onların düşüncesinde seçilmiş olan İsrailoğulları ile Eretz İsrael'in vuslatı tüm dünyayı manevi ve dinsel açıdan kalkındıracaktır.[882]

İdeoloji ile yolu belli bir süreliğine kesişen Martin Buber ise Yahudi ile toprak ilişkisini teolojik unsurların yanı sıra felsefi düzlemde de değerlendirmiştir. Kutsal topraklara sevgiyle bağlı olan Buber'in bu değerlendirmeyi yaparken Yahudi geleneğinin ve teolojisinin desturlarını ihlal etmediği bilinmektedir. Bu bağlamda Buber ile Gandi'nin 1939 yılındaki mektuplaşmaları bir gösterge olarak kabul edilebilir.[883] Başka bir milletin topraklarına Yahudilerin yerleşebilme çabalarının nedenini soran Gandi'ye Buber'in cevabı; Yahudi imanının tam anlamıyla sadece kutsal topraklarda yaşanabileceği olmuştur. Filistin yerlisi ile barış içinde kutsal topraklarda beraber yaşamak istediklerini belirtmiş ve eklemiştir: *"Bizim için mühim olan bir toprak vaadi değildir. Önemli olan yerine getirilebilmek için sadece bu toprağa ve bu toprağın üzerinde özgür bir Yahudi halkının mevcudiyetine bağlı olan ihtiyaçlardır*."[884] Martin Buber, Yahudi dinini gerçekleriyle yaşamaya ve aktarmaya çalışmış ve İsrail'de barışın temsili olmuştur. Onun barış rüyası ve toprak algısı güçsüz de olsa yankı bulmuştur.

Siyonistlerin Eretz İsrael ile Museviler arasında var olduğuna inandıkları maddi ve manevi etkileşim, Yahudilerin fizyolojik ve psikolojik boyutlarına kadar dayandırılabilmiştir. Bu yolla kutsal toprakların Yahudilere ait olduğu inancı bir kez daha ispat edilmeye çalışılmıştır. Siyonistlere göre Yahudilerin tam manada tamamlanabilmesi için vaat edilmiş topraklara sahip olması ve orada yaşaması gerekli bir maneviyat yoludur. Bu hal, hem manevi hem de psikolojik olarak tamamlanabilmelerinin tek çaresidir. Onların bu noktada Eretz İsrael'i öven Yehuda Halevi'yi kendilerine örnek almış oldukları söylenebilir.[885] Nitekim Siyonistler

---

[882] Schwartz, **Faith at the Crossroads**, s.160

[883] Martin Buber, **Israel and the World: Essays in a Time of Crisis**, New York: Syracuse University Press, 1997, s.227-233.

[884] Buber, **Israel and the World**, s.229.

[885] Halevi'nin Kutsal Topraklara olan ilgisi ve yolculuğu için bk. Schama, **Yahudilerin Tarihi MÖ 1000- MS 1492**, s.381- 398.

tarafından "proto-Siyonist" olarak adlandırılan Halevi[886] teolojik boyutta bir tamamlanmadan bahsetmiş ve bunun gerçekleşmesi için Yahudilerin mutlak şekilde Eretz İsrael'e muhtaç olduklarının altını çizmiştir. Onun düşüncesinde Yahudilere Tanrı tarafından bahşedilmiş olan kutsal sezgi ve karakterleri, Eretz İsrael dışında başka bir yerde yeşeremez.[887]

Oldukça çarpıcı olan bir başka iddia ise vaat edilmiş toprakların Yahudi bireylerin anatomik ve fiziksel yapıları üzerindeki etkilerine dair yapılmıştır. Yahudi müfessirler Mısır gettolarının bir sonucu olarak Musa döneminin İsrailoğulları hakkında onların fiziki yapılarına dair zayıf ve çelimsiz yorumunu geliştirmişlerdir.[888] Buna paralel olarak Siyonistlere göre de modern dönemdeki mevcut Yahudiler zayıf, güçsüz ve ufak tefektiler. Max Nordau biyoloji ve genetik konularıyla yakından ilgilenenlerden biriydi ve ona göre diasporadaki yaşam koşulları Yahudileri güçsüzleştirmişti. *"Halkımızın tarihi bir zamanlar fiziksel olarak güçlü olduğumuz gerçeğiyle ilgilidir. Ama bugün durum böyle değil. Diğerleri bizi fiziksel olarak yozlaştırmayı başardı."* Bu güçsüz ve çelimsiz vücut yapısını topraksızlıklarına bağlayan Nordau, Siyonizmin buna çare olacağını II. Siyonist Kongrede yaptığı söylevinin içinde beyan etmiştir. Ona göre; bu "kaslarını yitirmiş Yahudilik" antik dönemdeki gücüne yeniden vaat edilmiş topraklara geri döndüğünde kavuşabilecek, Yahudiler kuvvetli atalarına ve Davut gibi güçlü krallarına benzeyebileceklerdir. Vücutları da dahil olmak üzere tüm gelişimlerini tamamlamak için onların ata topraklarına ihtiyaçları vardır. Ve Nordau'ya göre bunu gerçekleştirebilecek tek somutluk Siyonizmdir.[889]

Aynı zamanda vaat edilmiş topraklar onlar için hapsedildikleri gettolardan – bazı düşünürlere göre aslında gettolar bir hapishane olmaktan çok Yahudilerin ve

---

[886] Judah ha-Levi 1075 Tudela- 1141 Mısır. İspanyol Yahudisi, şair ve filozof… Halevy yaşlandıkça Kudüs'e duyduğu sevgi ve özlem iç dünyasında üst boyutlara varmış, bir ihtiyaca dönüşmüştür. Nitekim Kuzari adlı eseri onun Sion'a olan sevgi ve bağlılığını ve İspanya'ya veda edişinigöstermektedir. Ayrıca "Zionide" adlı şiiri kutsal topraklarla ilgili olan ve ortaçağ İbranicesini aktaran önemli eserlerden biridir. https://www.jewishvirtuallibrary.org/judah-halevi (erişim tarihi: 07.01.2019)

[887] Sherbok, **Fifty Key Jewish Thinkers**, s.88-92.

[888] Bu yorum on iki casus olayı ile bağlantılıdır. Kenaan ülkesine girip savaşmak istemeyen casuslar orada yaşayan halkların kendilerinden daha güçlü olduklarını dillendirmişlerdir. **Sayılar** 13:31*"… O halka karşı ilereyemeyiz… Çünkü bizden daha güçlüler*." On iki casusunun orada yaşayanlar için bu raporu vermeleri, hem yerlilerin cüsseli insanlar olduğu hem de Yahudilerin Mısır'daki zor şartlardan dolayı fiziki olarak güçsüz olabileceğine delalet etmektedir.

[889] http://www.jewish-american-society-for-historic-preservation.org/images/Max_Nordau.pdf (Jerry Klinger, Max Nordau From Degeneration to Regeneration) (erişim tarihi: 11.01.2019)

Yahudiliğin korunduğu bir kaledir-[890] veya XIX. asırda oluşan "yeni getto" açmazından ve asırlarca çektikleri Yahudi aleyhtarlığından kurtulmaları anlamına gelmektedir. Tüm fiziksel ve manevi varlıklarını özgürce ortaya koyabilecekleri, hür bir şekilde yaşayabilecekleri ve kendilerinden utanmayacakları bir yerdir Eretz İsrael. *"Vaat edilmiş topraklar, çengel burunlarımız, kızıl veya siyah sakallarımız ve çarpık bacaklarımızla hor görülmeden yaşayabileceğimiz uygun yerdir. Nihayet kendi vatanımızda özgür insanlar olarak yaşayabilir ve barış içerisinde ölebiliriz…"*[891]

Eretz İsrael'in ahit kapsamında Yahudilere sonsuza kadar verilmiş olduğu doktrininin yanı sıra Siyonizm için bu toprakların Tanah bazlı tarihi de oldukça değerlidir. Bu nedenle Siyonistler, ulusalcı tarihçilerin Tanah'ı baz alarak yazdıkları Yahudilerin Filistin'de varlık gösterdikleri tüm tarihsel olaylara sıklıkla değinmişlerdir. Çünkü XIX. yüzyıl da dahil olmak üzere tüm diaspora Musevileri için toprak özlemi; *"idealleştirilmiş bir geçmişin, simgesel bir şimdiki zamanın ve Mesih'in dolduracağı bir geleceğin bir parçası olagelmiştir."*[892] Siyonist tarihçiler, Yahudilerin vaat edilmiş topraklarla ilgili idealleştirilmiş bu geçmişini üç dönemde tasvir etmiştir. Yahudilerin o topraklara ilk girdiği dönem, toprağa sımsıkı bağlandığı dönem ve oradan uzaklaştığı yani sürgün dönemleri. Graetz başta olmak üzere ulusal tarihçilerin Yahudi ulus tarihine şanlı bir dokunuş yapabilme adına İsrailoğulları'nın o toprakları fethettiği ve orada güçlü bir şekilde yaşadığı dönemleri ön plana çıkararak derinlemesine bir tarih yazılımı gerçekleştirmiş oldukları bilinmektedir. Yahudilerin toprak dışındaki (Mısır ve Musa ile çöl hayatı dışında) veya üzerindeki stabil veya parlak olmayan dönemlerinin ise çok fazla üzerinde durmamışlardır. Dolayısıyla Siyonizm kendisi için de önemli olan toprağın fethi ve oraya göç olaylarının yaşandığı tarihsel dönemleri teolojik çerçevede pragmatik olarak kullanmıştır. Buna koşut olarak Çıkış, Yuşa ve Davut'un krallığının

[890] Eric Hoffer, **Kesin İnançlılar**, Erkıl Günur (çev.), 3. Basım, İstanbul: Plato Yayınları, 2011, s.72
[891] Shapira, **Land and Power,** s. 10.
[892] Attias ve Benbassa, s. 163.

anlatıldığı kitaplar, Siyonistlerin başucu kitapları haline gelmiştir. Özellikle de Herzl, Ben Gurion, Dinur, Kaufmann, Binyamin Mazar'ın.[893]

Herzl, özellikle exodusu ve krallık dönemini hem kitaplarında hem de propagandasında sürekli ön plana çıkarmıştır. Herzl'in çok iyi bildiği üzere; Yahudi geleneğinde Mısır'dan Çıkışı anlatmak ve sürekli anmak oldukça gerekli ve önemli[894] bir eylemdir. Hatta bu bir mitsvadır.[895] "*Hepimiz bilge, hepimiz anlayış sahibi ve hepimiz Tora'yı bilen kişiler olsak bile, Mısır'dan Çıkış olayını anlatmak, üzerimize bir görevdir."*[896] Ve Mısır'dan Çıkışı anlatmayı çoğaltan her kişi övgüye layıktır."[897] Herzl'in Mısır'dan Çıkış olayını bu kadar tekrarlamış olması sevap olgusundan daha ziyade Yahudi toplumuna kazandırmış olduğu tarihsel, kimliksel ve mucizevi karakteridir. Daha da önemlisi Mısır'dan çıkış yapan Musa kavminin Kenan Ülkesine gidecek ve orayı yurt edinecek olmalarıdır.

Ayrıca Herzl'in yazılarından, onun Exodus'a dair yapılmış tüm dini yorumlara hakim olduğu düşünülebilir. Örneğin, hahamlara göre *"Mısır'dan çıkış ne kadar süratli ve ani gerçekleşmişse, gelecekteki kurtuluşta o kadar basamaklar halinde ve yavaşça gerçekleşecektir.*"[898] Herzl, Yahudi meselesinin çözümünün hızlı eylemlerle değil bürokratik çerçevede yavaşça ve basamaklı bir şekilde olabileceğini defalarca belirtmiştir. Bunun ötesinde o; vaat edilmiş topraklara göç etmek ve bunu yapabilmek için bekleyecekleri zaman dilimini, Musa ve onun çöl hayatına benzetmiştir. Herzl kendilerinin hicreti tercih etmeleri durumunda diaspora Yahudilerinin tıpkı çöldeki Musa gibi biraz beklemesi gerektiğini düşündüğünü yazmış ve eklemiştir: *"Vaat edilen*

---

[893] Belirtilen bu isimler, Ben Gurion kendi konutunda iki haftada bir topladığı Tanah'ı inceleme ekibinin üyelerinden bazılarıdır. Dinur; ulusalcı tarih yazılımın en önemli isimlerinden biridir. Profesör Kaufmann hem müfessir hem de radikal bir milliyetçidir. Binyamin Mazar, Kiabı-ı Mukaddes arkeologları arasında en önemli isimdir. Ve bu isimlere ek olarak birçok önemli din ve devlet adamı bu ekibin üyesidir. Ayrıca bu inceleme grubunun ortaya attığı savlar basın aracılığı ile geniş kitlelere duyurulmuştur.

[894] Mısır'dan Çıkış olayının bu kadar önemli olmasının sebebi, onun Yahudi tarihi ve bilincinde bir ilk oluşudur. [894] Pesah Agadası, s.40

[895] "*O gün çocuğuna anlatacak,'Mısır'dan çıkışım sırasında, Tanrı, benim için -tüm mucizeleri- işte bunun uğruna yaptı' diyeceksin*." **Çıkış** 13:8. Pasajda her ne kadar çocuğuna anlat demiş olsa da müfessirler bundan kastın herkes olduğunu düşünmektedir.

[896] Yahudi geleneğinde, Pesah Agadasını okumanın birçok fayda ve amacı vardır. Pesah agadasını okumak; aile bireylerini ve farklı nesilleri birbirine bağlar, 3300 yıllık kolektif Yahudi bilincini gelecek nesillere aktarılır, insanlığın inşaasına katkı sağlar. Aynı zamanda bir Yahudiye, kendine dair nereden geldiği gibi meraklarına cevap verir. Tarihi, ulusu, mirasının ne olduğu, ona bu destan olarak kabul edilen Mısır'dan Çıkış olayı ile açıklanır. "Bu senin geçmişin ve bugünündür. Ve geleceğinin temelidir." (rabbi Şimon Apisdorf) Dolayısıyla Mısır'da yaşanan hem kölelik hem de mucizeler gelecekte yaşanacakların sadece bir ön gösterimidir.

[897] Pesah Agadası, s.38.

[898] Pesah Agadası, s.32.

topraklara varabilmemiz için Musa kırk sene beklemişti. Bizim için ise yirmi otuz sene gerekecektir. Bu müddet zarfında yeni nesiller yetişecek ve bunları eğitmek lazım gelecektir."[899] Bir başka açıdan Herzl'in Yahudi toplumunun organize olarak ahenkli bir şekilde hareket etmesine, maksimum derecede önem verdiğini belirtmek mümkündür. Tıpkı Mısır ülkesinde olduğu gibi toplum göç etmeden önce tüm hiyerarşik düzenini kurmalı ve Filistin'e organize bir ulus olarak girilmeliydi.[900]

İsrail Krallığı, Herzl'in siyasetinin vazgeçilmezlerinden biri olmuştur. Herzl, krallık dönemine dair geçmişi ve amaçladığı geleceği birbirine bağlayarak, zihinlere; ulusal Yahudi toprağı imgesini yerleştirmeye çalışmıştır. Onun bu imgeleme çabası, bir anlamda Yahudi toplumunun yaşadığı zamanın dışına çıkmasına olanak sağlamıştır. *"Herzl, kalabalıklara seslenirken kendinden önce Schönerer ve Lueger'in kullandığı arkaik ve fütürist unsurları tıpkı onlar gibi harmanladı. Üç lider de sosyal adalet davasını benimsemiş ve liberalizmin başarısızlıklarına getirdikleri eleştirilerde sosyal adaleti merkez almışlardı. Her üçü de bu modern özlemlerini arkaik bir komüner geleneğe bağlamışlardı. Schönerer, Alman kabilelerine, Lueger Orta Çağ'ın Katolik sosyal düzenine, Herzl ise diaspora öncesi İsrail krallığına. Her üçü de bellek ve ümidi "ileriye ve geriye" bağlıyordu… ve böylece endüstriyel kapitalizmle bütünleşmeden önce onun kurbanları olan takipçilerin sevmediği şimdiki zamana karşı üstünlük kazanıyorlardı.*"[901] Herzl, kurmak istediği devletin sınırlarını da Tanah'ın İsrail Krallığı anlatımlarına dayandırmıştır. Bu konuda ona, köktenci bir Hıristiyan papaz ve aynı zamanda bir Siyonist olan Rev Hecler yol göstermiştir. Siyonist papazın direttiği sınırlar şu şekildedir: "*Güney sınırı Süveyş Kanalı, kuzey sınırı ise Kapadokya'ya bakan dağlardır. Sloganımız; Davut ve Süleyman'ın Filistin'i.*"[902]

Siyonistlerin Eretz İsrael ile ilgili yaptıkları eylemler bahsinde detaylandırılacağı üzere Yeşu kitabı, Siyonizmin toprak üzerinde tüm işgal ve yerleşim hedefini desteklemek ve aklamak için kullanılmıştır. Güçlü bir devlet kurma amacını

---

899 Göze, s. 27.

900 Yahudi teolojisi; Tanrı'nın "Mısır'dan çık" emrini vermeden önce toplumun hiyerarşik ve yargı düzeninin sağlanmış olduğunu belirtir. Bu hiyerarşik düzen İsrailoğullarının Kenaan ülkesine organize bir şekilde girmesini, yargı sistemi ise kabilelerin farklı yerlerde sorunsuz yaşamalarını sağlayacaktır. Bu sistem tüm bunları olanaklı kılacakken 12 casus olayı bunun gerçekleşmesine engel olmuştur. Devarim, s.11.

901 Carl E. Schorske, "**Politics in a New Key: An Austrian Trio, Fin-de-Siecle Vienne: Politics and Culture**, New York: Vintage Book, 1981, s.167.

902 Haddad, "The Biblical Bases Of Zionist Colonialism", s.108.

tüm Yahudilere benimsetmek ve onaylatmak adına ise özellikle Davut'un hükümranlığı olmak üzere Krallık döneminin anlatıldığı Tanah bölümleri ön plana çıkarılmıştır. Hatta Ben Gurion, 1956 yılında Sina Yarımadasını ele geçirdikten sonra Tanah ülkesinin fethini ikinci defa yeniden gerçekleştireceklerini ve Davut'un Krallığını model alarak bir devlet kuracaklarını iddia etmiştir. *"Antik tarihimizin en yüce kader anı ve Tora'nın bize verildiği ve seçilmiş insanlar olduğumuz yer. Atalarımızın Mısır'dan Çıkışı ve Sina Çölü'ne gelmesi gözümüzün önünde.."*[903] Üstelik onun tarihsel imgelemesinde yeni İsrail, Üçüncü Tapınak kralllığıydı.

Anlatılmaya çalışıldığı üzere Siyonizm; siyasetini ve felsefesini, teoloji ile destekleyerek Filistin'in gerçek halkı ve tek sahibinin Yahudiler olduğunu ileri sürmüştür. Tüm Tanah verileri ile bunun Tanrı'nın buyruğu olduğunu vurgulamıştır. İdeoloji, Yahudi halkı ile toprağı arasında galut boyunca kırılmayan bağı, XIX. yüzyılın liberal ve milliyetçi akımlarının kendi felsefesine sağladığı elverişli koşullarla harmanlayarak kendi yükselişini sağlamıştır.[904] Siyonist tarihçi Dinur ve meslektaşlarının düşüncesinde Tanrının sadece Yahudilere verdiği kutsal topraklar üzerindeki teolojik ve tarihi haklarını anlamak için Tanah'tan başka bir kitap aramanın gereği yoktur. Yahudi teolojisinden destek alarak, o toprağın da Yahudiler gibi sürgünde olduğunu ve kurtarılmayı beklediğini hatta Tanrısallığın bile sürgünde[905] olduğunu belirterek geri dönmeleri gerektiğini iddia etmişlerdir. Siyonistlere göre Yahudilerin normalleşerek yeniden kutsal topraklara dönmesi ve oraya egemen olması, yaratılışın gayesine hizmet edebilecek ve özgün Yahudilik gerçekleştirilebilecektir. Devletin kurulması ile bunu yapabildiklerine inanan Siyonistler, İsrail Bağımsızlık Bildirgesi'nin bir maddesinde sürgün, halk ve toprak kavramlarını şöyle kesiştirir; *"Sürgüne mahkum edilen Yahudi halkı her tarafa dağılırken, geri dönebilmek için sürekli dua ederek, ulusal özgürlüğünü orada inşa etme umuduyla hep İsrail ülkesine sadık kaldı. Bu tarihsel bağlılığın harekete geçirdiği Yahudiler, yüzyıllar boyunca atalarının ülkesine geri dönmeye çabaladılar."* [906]

---

[903] Ariel Z. Feldestien, **Ben Gurion, Zionism and American Jewry 1948-1963**, New York: Routledge, 2006, s.95.
[904] Hertzberg, **The Zionist Idea: A Historical Analysis and Reader**, s.17.
[905] Krakotzkin, **Exile Within Sovereignty**, s.399.
[906] https://www.jewishvirtuallibrary.org/the-declaration-of-the-establishment-of-the-state-of-israel (erişim tarihi 13.02.2019)

2. Siyonizmin Eretz İsrael Bağlamında Fiili Eylemleri

İkinci bölümde belirtildiği gibi, vaat edilmiş topraklar doktrininden güç alan Siyonizm Yahudilere ait ulusal bir vatan edinme gayesine ulaşabilmek adına kendi iç dinamiğine "Sürgünün hükümsüzleştirilmesi, İsrail'e dönüş, tarihe dönüş ve Siyonist tarih yazıcılığı" adıyla dört adet doktrin yerleştirmiştir. Bu doktrinler Siyonistlerin vaat edilmiş topraklara dair eylem planlarının şekillenmesinde rol oynamıştır. Bu doktrinlerin yanı sıra, Tanah anlatılarında Yahudi atalar, peygamberler ve krallarının, Eretz İsrael için yapmış olduğu tüm eylem ve davranış biçimleri de Siyonist akım için birer yol haritası mahiyetinde kabul edilmiştir. Tanah'taki toprakla ilgili eylemleri kendilerine birer destek olarak almış ve bu hadiseleri taklit etmeye çalışmışlardır. Bir başka ifade ile Siyonizm, Filistin toprağını elde etme adına teolojik davranışlar sergilemiş, teoloji kokan eylemler yapmıştır.

Eretz İsrael'i elde etme yolunda ki ilk basamak Sürgünün hükümsüz kılınma çabası olmuştur. Yahudi teolojisinin temellerinden biri olan galut Siyonistlerce yok sayılmıştır. Büyük diaspora da dahil olmak üzere İsrailoğullarının yaşamış olduğu sürgün hadiseleri; hem Yahudi teolojisi hem de tarihi üzerinde oldukça etkili olmuş yaşanmışlıklardır. Öyle ki; yaşanmış tüm sürgünlerin Yahudiliğe içkin olduğu ve bunların Yahudilerin zihinlerinde bir yapı taşı olduğunu söylemek hiç yanlış olmayacaktır. Tarihçilere göre, Yahudiliğin kurumsallaşma döneminin neredeyse tamamında sürgün olması onu dışarlıklı bir fenomen haline getirmiştir. Dolayısıyla sürgün çok büyük ölçüde Yahudiliğe içkindir ve bu noktada toprak ve devlet kavramları bu kümenin dışında kalmaktadır. Bu da *"Yahudilerin ulusal toprak yapısına sahip olmadığı"*[907] anlamına gelmektedir. Yahudi tarihi uzmanı ve Siyonizm eleştirmeni olan Raz-Krakotzkin galut kavramının *"Yahudi varoluşunun temellerinden biri değil, bu varoluşun tanımının tam da merkezindeki temel*"[908] olduğunu vurgulamaktadır. Nitekim Siyonist Yahudi tarihi yazılımının başlıca isimlerinden biri, Yitzhak-Fritz Baer'in Yahudilik üzerine tezleri de bu eleştiriyi istemsiz olarak destekler niteliktedir. Dindar bir Siyonist olan Baer, Yahudi toplumunun özünün din ve dindarlık olduğuna inanmış ve bunu ısrarla vurgulamıştır. Ona göre Yahudiliğin dindar özü, miladi ilk iki yüzyıl

[907] Piterberg, **Siyonizmin Dönüşleri**, s.195
[908] Krakotzkin, "Exile Within Sovereignty, s.397.

içinde din alimleri tarafından oluşturulmuş ve bu durum farklı coğrafyalarda yaşayan Yahudi ulusunun varlığına temel olmayı sürdürmüştür.[909] Dindar Baer'in; Yahudilik ve Yahudilerin varoluşuna dair yapmış olduğu bu saptamaları, sürgünün ilgası konusunda ideolojiyi eleştirenlere istemeden de olsa ayna tutmasına neden olmuştur.

Baer, buna rağmen sürgünün ilgasının en fanatik taraftarlarından biri olmuştur. Ona göre sürgün hem Yahudiliğin özgünlükten yoksun kalmasına neden olmaktadır hem de Tanrı'nın iradesine karşı gelmekten başka bir şey değildir. Yaratılışın özündeki üç halkayı birbirinden koparan ve anlamsız kılan inorganik bir süreçtir. *"Gerçekten de, sürgün, Yahudi halkına İsrail Toprağı'ndaki doğal yerini bahşederek her ulusa kendi yerini buyurmuş Tanrı'nın kurduğu düzene karşı çıkar. Sürgün, kendi doğal yerini terk etmek anlamına gelir; kendi doğal yerini terk eden her şey, geri dönmediği sürece doğal yapısını yitirir. İsrail'in uluslar arasında dağılması doğal bir şey değildir. Yahudiler ulusal bir birlik oluşturduklarından ve bunu da diğer halkların ulusal birliğinden çok daha yüksek bir düzeyde gerçekleştirdiklerinden fiili birliklerine yeniden kavuşmaları şarttır..."*[910] Baer'in söz ettiği fiili birliktelik, Yahudilerin ilk varlık gösterdiği toprak olan Filistin'de yaşanmalıdır ve Yahudiler köklerine yani vaat edilmiş topraklara geri dönmelidirler. Nitekim Siyonist Dinur da meslektaşı Baer gibi Yahudilerin diaspora boyunca acı çektiklerini ve daima geri dönmek için bir arzu içinde olduklarını düşünmüştür. Bu yüzden her ikisi de ulusun uzun süreli varlığı içinde *"İsrail toprağı"nın merkezi konumunu kanıtlamak için Kitaplar Kitabı'na defalarca başvurmuşlardır."*[911]

Zvi Hirsch Kalischer ve Yehuda Alkalai, Yahudilerin sürgün hallerinin bitmesi gerektiğini düşünen ve bunun için farkındalık yaratanların başında gelmektedir. Kalischer ve Alkalai'nin kutsal toprakların Yahudilerin ezeli ve ebedi mülkiyetleri ve vatanları olduğuna inançları şüphesiz ki tamdır. Bunun yanı sıra her ikisi de; geleneksel yorumlardan oldukça farklı bir bakış açısı ile yaşadıkları olumlu ve olumsuz koşulların sürgünü sonlandırmaları yönünde verilmiş ilahi sinyaller olarak algılamıştır. Anlaşılan şu ki; iki öncü haham yaşadıkları yüzyıldaki zorlu şartlar ile Mısır dönemi arasında

[909] Efraim Shmueli, "The Jerusalem School of Jewish History (A Critical Evaluation)", **Proceedings of the Academy for Jewish Research**, S. 53, 1986, s.173. Ayrıca bk. Yitzhak F. Baer, s. 101.
[910] Yitzhak F. Baer, s. 118
[911] Sand, s. 139.

birçok bağ kurmuşlardır. Çünkü Yahudi geleneğine göre *"tüm zorlu sürgünler "Mısır" sınıfındandır."*[912] Bu bağlardan bazıları, Mısır'da köle durumunda olan İsrailoğullarının maddi ve manevi olarak çektikleri sıkıntılar için Tanrı'ya haykırmaları[913], teşuva yapmaları ve bunlar sonucunda kölelik evinden kurtarılmış[914] olmalarıdır. Dolayısıyla Yahudi geleneği, tövbe eyleminin Mısır'dan kurtuluş amacına fayda sağladığını teyit etmektedir. Onlara göre; Yahudiler Tanrı'ya döndükleri zaman (teşuva yaparak), Tanrı da onlardan çevirdiği Yüzünü hemen onlara döner. Her iki haham, Yahudierin asırlardır sürgünde haykırdıklarını ve teşuva yaptıklarını vurgular. Buna bağlı olarak tıpkı Mısır'da olduğu gibi bu noktada kurtuluşun başlamış olabileceği durumu açığa çıkar. Mısır ile kurulan bir diğer bağ ise, Tanrı'nın Avraam'a vermiş olduğu sözdür: *"... Soyun oradan büyük mal varlığı ile çıkacak."*[915] XIX. yüzyılın ekonomik verileri göstermektedir ki Yahudilerin pek çoğu varlıklıdır, bir kısmı ise dünyayı yönetebilecek derecede zengindir. Keza bu zenginlik onların çıkış yapmaları için fazlasıyla yeterlidir. Sonuç olarak her iki öncü haham açısından, XIX. yüzyılın konjonktürü, Mısır ve oradan Çıkış yapma şartlarına benzerlik göstermektedir.

Siyonist düşüncede kurtuluş için gerekli olan ilk eylem, sürgünü yok saymaktır ve bunu da anlamlı kılmak İsrail ülkesine dönüş yaparak yani Filistin'e göç ederek gerçekleşecektir. Dolayısıyla sürgünü tüm güçleri ile hükümsüz kılmaya çalışan Siyonistlerin Eretz İsrael'e dair teoloji kokan eylemlerinin ikinci basamağı İsrail ülkesine dönüş algısı yaratmak olmuştur. Siyonist akım, Filistin'e kolektif olarak Yahudi göçü sağlamak için var güçleri ile çalışmışlar ve bunu da zamanla başarmışlardır. Ve yine bu bağlamda sıklıkla İbrahim'in Kenan ülkesine çıkış yapmasına ve Musa kavminin exodus hadisesine değinmek zorunda kalmışlardır.

Bu teolojik hadiseler eşliğinde Siyonizm özellikle tüm Avrupa Yahudilerine ilk ataları olan İbrahim gibi göç etmeleri gerektiğini dayatmıştır. Ama göç; İbrahim gibi Filistin'e yapılmalıdır başka bir ülkeye veya ıssız bir coğrafyaya değil. Nitekim

---

912 Pesah Agadası, s.121.

913 Yahudi geleneği, sürgünde acı çeken halkın artık dayanacak gücü kalmadığında haykırmasını, teşuva belirtisi olarak yorumlar. Pesah Agadası, s.85.

914 Çıkış 3:7 "*Tanrı 'Mısır'daki halkımın düşkünlüğünü mutlaka gördüm' dedi. 'Başlarindaki angayacıların yaptıkları yüzünden ettikleri feryatlarını duydum; çünkü acılarının bilincindeyim."* Yahudi teolojisine göre, feryat etmek yakarıştır ve Tanrı ezilmişlerin umutsuz yakarışlarına mutlaka cevap verir.

915 **Yaratılış** 15:14.

İbrahim'e bir keşiş olması için ıssız bir bölgeye değil bir ülkeye gitmesi emredilmiştir.[916] O nasıl Tanrı'nın çık emri ile doğduğu toprakları ve ailesini bırakıp bir bilinmezliğe, bir başka toprağa gitmek için çıkış yaşamışsa Siyonistler de tüm Yahudileri bunu yapmaya davet etmişlerdir. İbrahim bir yabancılaşma ile göç etmiştir, kendi evine bırakmıştır ama mükafatı çok büyük olmuştur. Siyonistler, tüm Yahudilerin Filistin'e kolektif olarak göç ederlerse İbrahim gibi ilahi ödüle kavuşacaklarını dillendirmişlerdir. Siyonistler için Musa'nın yaşadığı çıkış da modern Yahudi toplumuna bir örnek olmalıdır. Zira XIX. yüzyıl Yahudi toplumu da tıpkı asırlarca önce Mısırda gettolarda yaşayan ve kölelik yapan ırkdaşları gibi eziyet çekmekte ve soykırıma tabi tutulmaktadırlar. Nasıl ki Musa jenerasyonu toplum olarak hareket edip Mısır'dan çıktıysa tüm Yahudilerde nerede yaşıyor olurlarsa olsunlar kolektif olarak kutsal topraklara göç etmelidirler. Çünkü Siyonist hahamlara göre, gözyaşı kapılarının hiçbir zaman kapanmadığına inanan Museviler, Tanrı'nın merhametinden asla ümit kesmeden asırlarca içtenlikle dua etmişlerdir. Nitekim içten yapılacak olan bir dua her türlü cezayı Tanrı'nın iptal etmesini sağlayacak güce sahiptir.[917]

Alkalai, üçüncü kefaretin olması için bu çıkışı yapmalarını ve Filistin'e göç etmelerini şart görmüştür. Eretz İsrael'e döndüklerinde toprağa dair tüm mitsvaları yapmaları gerektiğini düşünen Alkalai, bu organizasyonların yapılabilmesi için dindar/alimlerden oluşacak bir yaşlı meclisi kurmalarını tavsiye etmiştir. Böylece İsrail topraklarında Sanhedrin sayesinde çobansız koyun gibi kalmayacaklar, kötü alışkanlıklar ve inançlarını zayıflatan kötü güçlerden kurtulacaklardır. Dolayısıyla onun düşüncesinde yozlaşmış olan toplumun kefareti için Eretz İsrael ve Sanhedrin vazgeçilmez ikilidir. Osmanlı Padişahının, kendisine her daim sadakat gösteren Yahudilerin bu isteğine itiraz etmeyeceğine inanan Alkali böylece kutsal topraklara geri dönüş yapmanın kendileri için hiç de imkansız olmadığının altını çizmiştir. Kutsal toprakların isminin bir kez daha İsrail olması ile tüm Yahudi toplumunun etkileneceğini ve şevke geleceğini vurgulamıştır.[918]

---

916 Novak, **Zionism and Judaism: A New Theory**, s.126.
917 Devarim, s. 60.
918 Hertzberg, **The Zionist Idea: A Historical Analysis and Reader**, s.107.

Herzl'in Filistin'e göç konusunda Musa'ya öykünmüş olduğu günlüğünde açıkça görünmektedir. Herzl günlüğüne, büyük diaspora gibi asırlar süren bir hadise boyunca Yahudilerin başında bir kez dahi bir kral bir şef olmamasını garipsemiş ve tüm çektikleri sıkıntıların bununla birebir bağlantıda olduğu kanaatini yazmıştır. Herzl'in kendine bir başkan misyonu yüklemiş olduğu görünmektedir. Nitekim Rothschild aile meclisine yazdığı bir pusulada kendini Musa'nın yerine koymuş olduğu açık ve nettir. *"Kavmimizin ananevi iç ağrısını dindirmek için bir hamle de ben yapıyorum. Onların başına geçip Mev'ud Arz'a götüreceğim. Bunu bir fantezi zannetmeyiniz..."*[919] Ayrıca Herzl'in kendi siyasetini Musa'nın teolojik göçü ile mükemmellik çatısı altında bir tuttuğu görünmektedir. *"Büyük Perhiz arife gününde Hans Sachs'ın Singspiel'inin bir Wagner operasına benzemesi gibi, Musa'nın göçü de benimkine benziyor*."[920]

Siyonist hahamların hemen hepsi Yahudi toplumunun, acil olarak çıkış yapması gerektiğini defaatle vurgulamışlardır. İdeolojinin resmi olarak ilk Siyonist hahamı olarak adlandırılabilecek Talmud bilgini Isaac Jacob Reines[921], Yahudilerin sekülerleşme ile hastalandığına inanmış ve bunu iddia etmiştir. Reines açısından Avrupa'da yaşanmaya başlanan liberalizm çatısı altındaki özgürleşme bunun başlıca sebebidir. Dini kaygılarla yaptığı bu söylem ile toplumda farkındalık yaratan Reines, bu durumun Filistin'e göç edilmesi ile tedavi edilebileceğini iddia etmiştir. Özellikle Herzl'in desteğinden faydalandığı Reines ve onun kurduğu Siyonist parti Mizrahi, dindar çevreleri "The Land of Israel for the people of Israel according to the Torah of Israel - İsrail Halkı, İsrail Toprağında, İsrail'in Thora'sına göre…" sloganı ile etkisi altına almıştır.[922]

İngiliz mandasının Filistin'e ilk hahambaşı olarak atadığı Abraham Isaac Kook, kutsal topraklara geri dönüşe güçlü olarak destek veren hahamlardan biri olmuştur. Dini Siyonizmin en tanınmış ve ideolojiye dinamizm kazandıran hahamı Kook, toprak olgusunun milliyetçi perspektiften ele alınış biçiminden oldukça etkilenmiştir. Bu durumu, Tanrı'nın ışığını yayma ve kurtuluş bağlamında mistik bir zemine oturtarak

---

[919] Göze, s.26 ve 42.
[920] **The Complete Diaries of Theodor Herzl**, s.38.
[921] Isaac Jacob Reines, 1839-1915: Rus İmparatorluğunda doğmuştur. Belarus'ta hahamlık yaparken ideolojiyi az sayıda destlekleyen hahamlardan biridir. Ulusal dindar hareket Mizrahi'nin kurucularından biridir.
[922] **The Oxford Dictionary of the Jewish Religion**, Adele Berlin (ed.), 2.basım, New York: Oxford University Press, 2011, s.619.

Yahudilerin Filistin'e dönüşü için var gücü ile çalışmıştır. Kook, kutsal topraklara geri dönüş olasılığı varken bu hakkı kullanmamayı toprağın "adını kirletme" olarak nitelendirmiştir. Siyonist hahamın düşüncesinde, Avrupa'da sekülerleşme ve asimilasyon gibi bir tehlike altında olan Yahudiler, Tanrı'nın kutsal topraklarına döndüğü vakit, bu durumdan kurtulabileceklerdi. Böylece ulusal rönesanslarını gerçekleştirebileceklerdi.[923] Bu noktada belirtilmesi gereken; aynı tedirginliği paylaşan Reines ve Kook'un buna paralel geliştirdikleri Filistin'e göç formülünün, yine "İsrail Vücudunun Temeli"[924] olarak nitelendirilen Mısır'dan Çıkış hadisesi ile bağlantılı olduğu ve benzerlik gösterdiğidir. Keza, Yahudi geleneği şu düşünceyi yansıtmaktadır; *"Mısır'dan hiçbir şekilde çıkmamış olsaydık, artık dönüşü olmayan bir asimilasyonun kurbanı olacak ve bir ulus olarak adımız dünya sahnesinden silinecekti*."[925] Dolayısıyla her ikisine göre; Yahudiler tıpkı Mısır'daki ataları gibi Avrupa'dan, asimile olmamak için acil şekilde çıkmalıdırlar. Bu düşünce yapısına sahip olan Kook, Yahudileri din yoluna ve geleneğe döndürme amacıyla üç yemini göz ardı ederek tabuları yıkmış ve İsrail'i toprak ve insan bazında yeniden inşa etmek için oldukça etkin bir kişi olmuştur. Kook, hedefine ulaşmak için her türlü yolu denemiş, siyasilerle işbirliği yapmıştır. Örneğin, dua etmek gibi bir niyet ve kaygıları olmayan Siyonist örgütlerin Batı Duvarını işgal etmek için organize ettiği ve kargaşa ile biten birçok gösteride haham Kook ön sıralarda yerini almıştır.[926]

Ancak özellikle erken dönemlerde Yahudi toplumunu Filistin'e göç etmeye ikna etmek oldukça güç olmuştur. Çünkü Filistin'e göç etmek üstelik kolektif olarak göç etmek Yahudi toplumunun asırlardır kanıksadığı ve titizlikle uyguladığı dini kurallara taban tabana zıt bir tutumdur. Nitekim Yahudilerin neredeyse tamamı 1850'li yıllardan önce Filistin'e kolektif olarak dönmek gibi bir gayret içinde olmamışlar, birkaç kayda değer dönüş dışında vaat edilmiş olduğuna inandıkları Eretz İsrael'e uzaktan sevgi beslemeyi tercih etmişlerdir. Yahudilerin geri dönüşü tercih etmemelerindeki nedenin, bireysel ve toplumsal olarak duydukları teolojik ve sosyal

---

923 Kook, s.107-109.

924 Samson Raphael Hirsch, **Horeb: A Philosophy of Jewish Laws and Observances**, Dayan I. Grunfeld (çev.), London: The Soncino Press, 1962, s. 252.

925 Pesah Agadası, s.39 *"Zira atalarımız da Mısır'dayken Mısırlılar'ın geleneklerini benimsemişlerdi, hatta aralarında puta tapanlar bile vardı."*

926 Segev, **One Palestine Complete**, s.325.

kaygılar olduğu bilinmektedir. Asırlar boyunca Yahudi din bilginleri kuvvetli teolojik nedenlerden yola çıkarak Musevi toplumuna sürgünün boyunduruğunu kanıksamalarını öğütlemiştir. Yahudi geleneğinin bu kabulleniş çağrısı sürgüne dair Tanrı'nın koymuş olduğu kurala, yasağa dairdir. Bu kural, sürgünü sadece ve sadece Tanrı'nın sonlandırabileceğidir. Buna ek olarak Tanrı'nın sürgüne son vereceğinin işareti olan Mesih'in yeryüzünde belirmesi ancak ve ancak geri dönüşü meşrulaştırabilir. Ayrıca otoritelerin bu konuda Babil Talmudunda yer alan dönüş yasağına ilişkin "Şaloş ha-Şvuot" üç yemin[927], destur aldıkları en önemli kaideler olmuştur. *"Bu yeminler İsrail'e kitlesel geri dönüş heveslerini köreltti, gelenek bunu büsbütün gayri meşru görüyordu."*[928] Bu yasaklamalarla teolojinin vardığı nokta, sürgünün sadece Mesih'in gelişi ile sonlanacağı ve bunun zamanın da Tanrı'nın takdirine bağlı olduğudur. Dolayısıyla otoritelere göre Yahudilerin Filistin'e kolektif olarak geri dönüş yapmaları demek Tanrı'nın yasağını çiğnemek demektir.

Üstelik Tanah ve Talmud baz alındığında, vaat edilmiş topraklarda yaşamanın bir mitsva olmadığı da anlaşılmaktadır.[929] Yahudi geleneği Filistin'de yaşamanın sadece dinsel maneviyat açısından önemli olduğuna hükmetmiştir. *"İsrail toprağında yaşamak, dinsel açıdan değerli bir etkendir ama bu, zorunlu olduğu için değil, değerli olduğu içindir ve yani orada yaşayan bir değer kazanır, ama orada yaşamayan da salt bu yüzden, günah işlemiş sayılmaz."*[930] Dolayısıyla Yahudi din adamları cemaatlerine o topraklarda yaşamanın zorunluluğuna dair herhangi bir hükmün[931] olmadığını belirterek, kendilerinin sürgünde kalarak yasayı çiğnemedikleri yönünde onları telkin ve teskin etmişlerdir. Daha da önemlisi dindar bir Yahudinin Filistin'de yaşama düşüncesine duyduğu tedirginlik gibi geri dönüş yolunda caydırıcı duygusal ve bireysel bir nedenin de var olmasıdır. Bu; dindar kişinin hem bireysel hem de toplum boyutunda

---

927 BT- Kethuboth, 111a. Şükürler olsun! Çok kutsal Tanrı Yahudilere, dünya milletlerine karşı isyan etmemelerini emretmektedir. Şükürler olsun! Çok kutsal Tanrı, putperestlerin Yahudilere gereğinden fazla boyun eğdirmemesini emretmektedir

928 Rabkin, **Yahudilerin Siyonizm Karşıtlığı**, s.122.

929 BT- Kethuboth 110b

930 Attias ve Benbassa, s. 130.

931 İbn'i Meymun, Kutsal topraklarda yaşama zorunluluğunun sadece orayı ilahi emirle fethetme döneminde geçerli olduğuna hükmetmiştir. Yani iki döneme; Musa-Yuşa ve Davud dönemlerine işaret etmiştir. Dolayısıyla İbn Meymun, 613 temel kural listesine Yahudilerin Filistin'de yaşama zorunluluğuna dair bir mitsva koymamıştır.

duyduğu[932]; en ufak bir hataya bile izin vermeyen kutsal topraklarda işlenebilecek günah kaygısı ve yeniden daha büyük bir bela ile cezalandırılma korkusudur.[933]

Neticede bu dini kurallara ve yasaklara bağlı olarak ve sosyal kaygıları nedeniyle Yahudi toplumu Filistin'e dönüş yapmayı düşünmemiş, bunun günahından kendini sakınmaya çalışmıştır. Özellikle edilmiş yeminleri iman esası gibi benimseyen Yahudiler, bunları çiğnedikleri takdirde başlarına daha büyük felaketlerin geleceğinden, daha ağır bir şekilde cezalandırılacaklarından korkarak yüzyıllar boyunca geri dönmemişlerdir.[934] Dini otoriteler, belirli dönemlerde tüm Yahudileri şaşırtarak kolektif olarak geri dönmeyi dillendirenleri meczup kategorisine koymuşlar, ellerinden geldiğince bu halin bir akım olmasını engellemişlerdir. Nitekim Yehuda Halevy XI., Nahmanides ise XIII. yüzyılda kutsal topraklara göç etmeleri gerektiğini haykırarak, oraya gitmişlerdir ancak kendilerini kimse takip etmemiştir. Hatta Nahmanides Filistin'e yerleştiğinde, oradaki Yahudileri, teolojik yasakları çiğnediği için öfkelendirmiştir.[935]

Tüm bu nedenlerle Yahudi toplumu ideolojinin erken döneminde Filistin'e göç konusunda fiili bir davranış sergilemek istememiş veya kaçınmıştır. Ama XIX. yüzyılın şartları göç konusunda Yahudi toplumunun Siyonizme gönüllü veya gönülsüz olarak destek vermesinin yolunu açmıştır. Ve yine Siyonist hahamların Filistin'e göç konusunda yapmış oldukları dini söylemler Yahudilerin bir kısmının fikri olarak değişmesine ve Siyonist eylemlere bilerek ve isteyerek katılmasına ve çıkış yapmalarını sağlamıştır.

Tanrı ile İsrailoğulları arasında yapılan ahitlerin ebedi olma özelliğine ve büyük sürgünün de bir sonlanma ve kutsal topraklara dönme vakti olduğuna dikkat çeken dindar Siyonistler, bu zamanın dolduğunu ilan etmişlerdir. Ayrıca Siyonist

---

[932] Musa ahdi'nin dine kattığı en önemli hükümlerden biri, her Yahudinin birbirinden sorumlu olması gerektiğidir. Dolayısıyla dindar olsun olmasın her Yahudi birey, Filistin'e kolektif olarak geri dönüş yapılma eyleminden suç bağlamında sorumlu tutulacaktır. Ve döndükten sonra orada mitsvalara uymayan kişinin günahına ortak olacaktır.

[933] Rabkin, **Yahudilerin Siyonizm Karşıtlığı**, s.117.

[934] Sadece Tanah'ı kutsal kitapları olarak kabul eden ve sözlü geleneği yani Talmudları reddeden Karaitler için böyle bir durum söz konusu olmamıştır. Talmudları Tanrı kelamı ve yasası olarak kabul etmedikleri için dönüş yasağı ile ilgili üç yemin onları hiç bir şekilde etkilememiştir. Sürgünün ağır koşullarına boyun eğmek gibi zorunlulukları olmadığı için Kudüs ve diğer şehirlere kalabalık kitleler halinde yerleşmişlerdir. Özellikle X. yüzyılda Kudüs'ün nüfusunun büyük kısmını, kendilerini "Siyon'un yasını tutanlar" olarak niteleyen Karaitlerin oluşturduğu düşünülmektedir.

[935] Ravitzky, **Messianism, Zionism, and Jewish Religious Radicalism**, s. 221-222.

düşüncede; kolektif olarak göç etmek Yahudiliğin özünü koruyacağı gibi aynı zamanda toprağın da "sürgününe ve yalnızlığına" son verecektir. Buna koşut olarak Siyonizm, Yahudi toplumu üzerinde; asırlardır sürgün yaşayan Tanrı'nın yeryüzündeki toprağına olan ödevlerini yerine getirmek, ona şanlı sınırlarını ve onurunu geri vermek zorunda oldukları yönünde bir algı oluşturmuştur. Üstelik Siyonistlere göre, Nahmanides'in dediği gibi toprak da ayrıldığı günden beri Yahudileri beklemektedir.[936]

İsrail topraklarına örgütlü bir şekilde dönmeme, uluslara başkaldırmama ve ulusların İsrail'e aşırı derecede tabi olmaması yönünde Talmud'da geçen bu üç yemin Siyonistler tarafından yok sayılmıştır. Siyonist din adamları, kolektif olarak dönüş yasaklarını delmek için özellikle Mesih kavramı üzerinden çeşitli yorumlamalar yapmıştır. Siyonist hahamlar, Talmud'da yer alan bu yeminler bağlamında kendilerine yapılan muhalefete, yeminlerin Mesih döneminde uygulanmayacağı cevabı ile karşılık vermişlerdir. Onlar, Mesih her ne kadar ortaya çıkmamış olsa da, evrensel süreç olan kurtuluşun başlaması gerektiğini öne sürmüşlerdir.[937] O dönemki mevcut Yahudi toplumu, bu bir kısım din adamının tabulara yönelik yorumlamalarından oldukça etkilenmiş ve sarsılmıştır. Bunun yanı sıra Siyonist din adamları bu konudaki en etkili adımlarını Balfour Deklarasyonunun ilan edilmesi ile atmışlardır. Bu deklarasyon öncesinde Şaloş ha- Şvuot'dan dolayı sürekli kendisini savunma halinde olan dini Siyonizm rahatlamıştır. *"Balfour deklarasyonu dini Siyonist ideolojiye en güzel zamanını bahşetmiştir."*[938] Siyonizm dini tabular yüzünden Filistin'e göç etmeye tereddüt eden Musevilere bu izin belgesini bir ikna aracı olarak kullanmıştır. Siyonist din adamları elde ettikleri bu diplomatik izin belgesi ile tüm Yahudilere uluslara başkaldırmama yemininden artık muaf olduklarını ilan etmişlerdir. Çünkü Yahudiler izin almışlardır ve herhangi bir isyan da yapmamışlardır. Dolayısıyla Tanrının emrini ihlal etmediklerini bu yüzden içleri rahat olarak kolektif bir şekilde geri dönmelerinin artık mümkün olduğuna hükmetmişlerdir.

Bunun yanı sıra Siyonizmin, sürgünü hükümsüz kılma ve göç çabalarında ulusalcı veya değil hemen tüm tarihi ekollerin istemli veya istemsiz bir şekilde

---

936 Eisen, s.37-41.
937 Shakak ve Mezvinsky, s.60.
938 Schwartz, **Religious Zionism History and Ideology**, s.35.

ideolojiye katkı yaptığı önemli bir husus vardır; *"Sürülmesiz sürgün."* Bu kavram, tarihsel veriler ışığında teolojik bir engeli, Siyonistler için ortadan kaldırması hasebiyle kilit noktada önemlidir. Öncelikle belirtilmesi gereken, tarihçilerin genel kabulüne göre, Romalılar, elde ettikleri topraklardaki halklara sürgünü dayatmamışlardır, tıpkı Babil ve Asurlular gibi. Hatta Romalılar diğerlerinden farklı olarak yerli halka bir dışlama politikası da uygulamamışlardır. Araştırmacılar; hiçbir tarihi ve arkeolojik verinin zorunlu sürgünü onaylamadığını belirtmektedirler. Bunun üzerine hemen tüm tarihçiler, İsrailoğullarının asla tam manası ile Yehuda ülkesinden sürülmemiş olduğuna dair ortak bir kanaat içindedirler. Bu hem Babil hem de Roma sürgünleri için geçerli olmakla birlikte tarihçiler, Yahudilerin bir bölümünün kendi istekleri ve amaçları doğrultusunda ülkeden ayrılmış olduğunu ifade etmektedirler. Üstelik bazı tarihçilere göre İbranilerin Eretz İsrael'den ayrılmaya başlamaları Büyük İskender dönemi ile başlamıştır.[939] Yahudileri kutsal topraklardan gönderen olmadığına göre bu, bir sürülme olmadığı gibi Filistin dışında zorunlu şekilde ikamet etme durumunun da bir anda ortadan kalkmış olmasıdır. Sürgün durumunun ortadan kalkması ise direkt olarak teolojinin kanıksamış olduğu yeminlerden ikisinin imha edilmesine olanak sağlamaktadır. Yani kovuldukları Filistin'e kolektif olarak göç etmeme ve diğer milletlerden izin alma yasakları otomatikman hükümsüz hale gelmektedir. Dolayısıyla sürülmesiz sürgün yargısı ile Siyonizmin tüm gücü ile dayattığı İsrail ülkesi'ne dönüş doktrininin önündeki en büyük dini engellerden biri kısmen kaldırılabilmiştir.[940]

Belirtildiği gibi XIX. yüzyılın konjonktürü de Yahudilerin göç konusunda ikna olmalarına neden olmuştur. Bahsedilen yüzyılın ikinci yarısında Avrupa'da antisemitizm kapanına sıkışıp kalan Yahudi halk tabakasının çoğunluğu özgür olabilecekleri ya da en azından hayatta kalabilecekleri bir başka toprağa göç etmenin gerekliliğini günbegün hissetmiştir. Siyonizmin Filistin'e göç çağrısına ilk yanıt 1882 yılında Rusya'dan gelmiştir.[941] Pogromlardan bezmiş olan Rus Yahudileri, asırlar sonra vaat edilmiş topraklara kolektif dönüşü gerçekleştiren, teolojik yeminleri çiğnemek zorunda kalan ve Yahudi geleneğinin asırlarca çizmiş olduğu kimlik profilini değişime

939 Rose s.36.
940 Sand, s.164-178
941 *"Çarlık Rusya'sının son sıkışık devresinde Yahudi halkı ya Siyonizme ya da Komünist devrime katılmıştır."* Hoffer, s.26.

uğratan ilk Musevi toplumu olmuştur. Birinci Aliya[942] olarak adlandırılan Filistin'e ilk göç; bünyesinde 35 bin Rus Yahudisi ile 1882-1905 yılları arasında gerçekleşmiştir. Bu kapının açılmasından sonra aliya adı altında 1939 yılına kadar Filistin'e çoğunluğu Rusya'dan olmak üzere aralıklarla kademeli olarak on binlerce Yahudi göç etmiştir. Siyonizm, aliyalar ile Filistin'de aşamalar halinde toprak ve işgücü dengelerini Yahudilerin leyhine çevirmiş, Arapların ulaşamayacağı hale getirmiştir.[943] Dolayısıyla; Siyonistler, aliyalar aracılığıyla bir diğer hedefleri olan yerli halkın fakirleştirilmesi amacına da ulaşmıştır.[944]

Filistin'e Yahudi göçü, II. Dünya Savaşı öncesinde ve savaş sırasında Museviler için bir ihtiyaç haline dönüşmüştür. Siyonist rabbilerin düşüncesinde, Tanrı bu savaş ile Yahudilere sürgünde yerlerinin olmadığını göstermiş ve tüm İbranilerin Filistin'e dönmesi için onları bu yolla zorlamıştır.[945] Bu göç dalgaları, devlet kurulmadan önce ve sonrasında da hızlı bir şekilde sürmüştür. Anlaşılacağı üzere Filistin'de Yahudi nüfusu yavaş yavaş ilerleyerek yıllar sonra hatırı sayılır bir rakama ulaşmıştır.[946] Tıpkı Tevrat'ta yazdığı gibi; kutsal topraklara yerleşim parça parça olmuş, ülkede yerliler gittikçe azalmış ve Yahudiler gittikçe artmıştır.[947]

Aliyalar aynı zamanda; Yahudi tarihinde gerçekleşmiş olan bürokratik ve siyasi bir yaşanmışlıkla benzerlik göstermektedir; bürokratik yollarla geri dönen Babil sürgünündeki Yahudilerle. Daha önce detaylıca anlatıldığı gibi Herzl'in hedefine gidebilmek için tek önem verdiği konu, dünya siyasetine hakim olan devletlerin Yahudilere, Filistin'e göç etmeleri için siyasal bir izin belgesi vermesidir. Siyonistler

---

[942] Birinci aliya da etnik plantasyon kolonisidir. Toprak satın alımı bu aliyada merkezde tutulmuş, istihdam yaratılmış fakat işgücünün çoğu Araplarda kalmıştır. İkinci aliya ise saf yerleşimci kolonisidir. Toprak satın alımı azaltılarak merkeze işgücü yerleştirilmiştir. Böylece toprak ve işgücü pazardan çekilmiş, Arapların ulaşamayacağı hale getirilmiştir. Uzmanlara gore iki aliya arasındaki bu fark devletin kurulmasını sağlayan en büyük adımdır. Etan Bloom, **Arthur Ruppin and the Production of Pre-Israeli Culture**, Leiden: Brill, 2011, s.194-196.

[943] Bu planlamayı yapan ve destekleyen DSÖ'nün Yahudi Milli Fonu ve Histadrut örgütüdür. Aralık-1920 yılında kurulan işgücü kurumu, İsrail'in en büyük işçi sendikası, iç mekanizması ile ulus-devletini simgelemiştir https://www.jewishvirtuallibrary.org/the-histadrut (erişim tarihi: 02.02.2019)

[944] Siyonistler tarafından kendi portakal bahçesinde bir Arap işçiyi çalıştıran Yahudiye hain gözü ile bakılmıştır. Çünkü o, ülkeyi Yahudi bir işçiden yoksun bırakan alçak bir gericidir. Dolayısıyla bu bahçelere saldırılmalı ve Araplar kovulmalıydı. Gerekirse kan dökmek meşruydu. Uri Avnery, **Israel Without Zionism: A Plan for Peace in the Middle East**, New York: Macmillan, 1968, s. 85.

[945] Schwartz, **Religious Zionism History and Ideology**, s.78.

[946] Filistin'deki nüfus değişimi için bk. Gudrun Kramer**, A History of Palestine: From The Ottoman Conquest to the Founding of the State of Israel**, Graham Harman ve Gudrun Kramer (çev.), New Jersey: Princeton University Press, 2008.

[947] **Çıkış** 23:30. Rabbeinu Bahya: "Ülke sakinleri gittikçe azalacak, Yahudiler ise gittikçe artacaktır."

eski dönemde Keyhüsrev'in izni gibi elde ettikleri Balfour deklarasyonu ile kutsal topraklara geri dönmek için gerekli olan o izni, bürokrasi ile sağlamışlardır. Bu belge sayesinde aliyaların önündeki engellerin ve Filistin'de yerleşime dair olan sorunların birçoğuna kökten çözüm bulmuşlardır. Böylece diaspora Yahudilerinin bir kısmı Babildeki Yehudalılar gibi Filistin'e bürokrasi yoluyla geri dönebilmişlerdir. Ayrıca Siyonizm kuluçka dönemindeyken, II. Tapınak döneminde olduğu gibi tüm Yahudilerin Filistin'e geri dönmesine azami önem yüklemiş ve özen göstermiştir.

Siyonizmin toprağa dair Tanah odaklı eylemleri, yapılan aliyaların Filistin'e varması ile de devam etmiştir. Siyonist akım ilk dönemlerinde E. Rothschild ve diğer oldukça zengin Museviler sayesinde Yahudi ataları ve kralları gibi hareket etmişlerdir. Tıpkı İbrahim, Yakup ve Davut gibi Filistin'den para ile toprak satın almışlardır. İbrahimin de Makpela mağarasını satın aldığına dikkat çekerek bu hareketin caiz olduğunu belirten ve satın alımlara teşvik edenlerden biri rabbi Alkalai'dır.[948] Satın alınan topraklara özellikle kuzey bölgede yaşayan ve oldukça kötü şartlara maruz kalan Aşkenazlar yerleştirilmiştir. Siyonizmin yaşam alanları kurarken dahi yine Tanah'a gönderme yapmış olduğu görünmektedir. Örneğin; 1882 yılında Filistin'deki ilk yerleşim hareketinin ismi; "Bilu'dur" ve bu sözcük Yeşaya'da geçen bir ayetin ilk dört kelimesinin bir akronimidir[949]: *"Ey Yakup soyu, gelin Rab'bin ışığında yürüyelim.*"[950]

Filistin'e kolektif olarak göç eden Yahudiler için Siyonistler tarafından yaşam sahası oluşturulmuştur. Aliyalar, Yahudi zenginlerin bağışlarıyla satın alınan arazilere belirli bir düzende yerleştirilmiştir. Bu yerleşim düzeni kendi kendine yetme iradesinde olabilecek kolektif sosyalist yaşam sahaları olarak tasarlanmış, kvutza, kibutz ve moşav olarak adlandırılmıştır. Bolşevizme aşina ve yatkın olan ilk yerleşimcilerin[951] komünist

[948] Hertzberg, **The Zionist Idea: A Historical Analysis and Reader**, s.104.
[949] https://www.jewishvirtuallibrary.org/bilu (erişim tarihi 03.02.2019)
[950] **Yeşaya** 2:5
[951] Birinci ve ikinci aliyalar sosyalist veya marksist değildir. Üçüncü aliyalar ilk olarak kooperatif alanlara marksist etkiyi yapanlardır. Emanuel Gutmann, "View of Israeli Politics: Political Science or Political Advocacy?", Peter Y. Medding (ed.), **Israeli State and Society 1948-1988: Studies in Contemporary Jewry Vol: V** içinde (295-305), New York: Oxford University Press, 1989, s. 300.

düzende teşekkül ettirilmesi de oldukça efektif neticeler vermiştir.[952] Siyonist akımın Tevrat anlatısına öykünmelerinden biri de bu yerleşim sahalarının iç dinamiği ile ilgilidir. Bahsedilen sosyal düzendeki yaşam alanlarının içyapısının, Musa jenerasyonunun çöl hayatındaki eşit pozisyonları ve Tanrı'nın onlardan tevekkül etmelerini beklediği yönündeki teolojik yorum ile tasarlandığı düşünülebilir. Yahudi teolojisine göre Tanrı, her daim İsrailoğullarının ihtiyaçlarını karşılayacaktır. Tıpkı çölde onlara "Man" gönderdiği ve her birine sadece günlük ihtiyacı kadar toplama şartı koyduğu gibi. Erken dönemlerde Filistin'e göç eden ve oldukça sınırlı imkanlar dahilinde, sosyal ve ekonomik eşitlik içinde kibutzlarda var olma savaşı veren Yahudiler *"Bugün yeterli yiyeceği olan ve yarın ne yiyeceğim diye endişelenen kişinin inancı zayıftır*"[953] yorumundan etkilenmiş olabilirler. Ancak bu noktada Yahudiliğin komünist ideolojiyi empoze etmiş olduğu düşünülmemelidir. Nitekim Tanah anlatıları çölden sonra Yahudilere zenginliği vaat etmektedir. Siyasi Siyonizm de emeklediği ilk dönemde tüm toplumun eşit ve kenetlenmiş olmasından emin olmak istemiş böylece sosyalizmden geçici bir süre ile pragmatik olarak faydalanmış, İşçi Siyonizmini ön plana çıkarmıştır. Aksi yönlü bir tutum sergilenmiş olsaydı ilk aliyaların bir toplum düzenine kavuşmadan dağılması ve sonucunda Siyonizmin hedefine ulaşamaması söz konusu olabilirdi. Nitekim Siyonizm kuluçka döneminden çıktıktan sonra birçok Yahudi kibutz sınırları dışına hızla yayılım göstermiş, bireysel olarak yoluna devam etmiştir. Dolayısıyla İşçi Siyonizminin İsrail devletinin kuruluşunda büyük pay sahibi olduğu yadsınamaz bir gerçektir.

Siyonistler, göç etmeye başladıkları yıllardan itibaren toprak eksenindeki Tevrat anlatılarını tek taraflı bir açı ile Filistin'e yerleşen tüm Yahudilere her fırsatta aktarmayı başarmışlar üstelik kendi pencerelerinden yorumladıkları doktrinleri okullardaki eğitim müfredatına yerleştirmişlerdir. *"Öğretmenler öğrencilerini; kendi zayıf babalarına ve büyük babalarına benzesinler diye değil, verimli hayal dünyalarında fatih Yuşa'nın, kahraman yargıçların ya da bilindiği gibi aynı zamanda*

[952] Yerli fellahların dışına itilmiş olduğu tarıma dayalı olan bu kooperatif düzen Rusya'da komünist ideolojiye destek veren veya aşina olan Yahudiler için şaşırtıcı olmamıştır. Nitekim bolşevik devrimcileri destekleyen Rus Yahudilerin önde gelenleri bu sistemin kurulmasını sağlamıştır. Bk. Baruch Kimmerling, "Discontinuties of Elite Recrutiment in Israeli Society", Ian S. Lustick (ed.), **Books on Israel vol: I**, Albany: State University of New York Press, 1988.

[953] BT- Sotah 48b

askeri lider de olan "İsrail Kralları" Şaul ile Davut'un yönlendirdiği, toprağa kök salmış bu İbrani köylülerine ve savaşçılarına benzesinler diye eğitiyorlardı."[954] Göç edenlerin zihinlerinin Tanah öğretileri ile aşılanması hususunu, Moshe Dayan'ın kendi hayatından örnekler sunarak kaleme aldığı *"Kitab'ı Mukaddes'le Birlikte Yaşamak*" adlı kitabı ispatlar niteliktedir. *"Ben küçükken Tanah'taki hikayeleri keşfettim. Öğretmenlerim, halkımızın antik dönemlerini anlatan kutsal kitabımızı öğretip yorumlamakla kalmıyor, onu açıklıp bizlere aşılıyorlardı. Binlerce yıl önce yaşanmış olaylar adeta bizim gözlerimizin önünde yaşanıyor gibiydi. Çevremiz de hayal gücümüzün artmasına ve zamanı aşarak, atalarımızın ve kahramanlarımızın yaşadığı kadim günlere dönmemize yardımcı oluyordu. İçinde yaşadığımız İsrael vadisi, Karmel ve Gilboa dağları, Şeria ırmağı, bütün hepsi daha Tanah döneminde mevcuttu."*[955]

Siyonistler, aliya yaparak geri dönenler ile kutsal kitaplarındaki şanlı olarak adlandırdıkları tarihleri ve önemli şahsiyetleri arasında benzerlik olduğunu iddia etmişler, vaat edilmiş topraklara gelen her Yahudiye büyük bir misyon yüklemişlerdir.[956] Göç edenlerin zihinlerinden diaspora kültürüne dair ne varsa çekip çıkarmak bunun yerine kutsal topraklara dair aidiyet duygusu yerleştirmek için her türlü imkan ve aygıt ile çabalamışlardır. Zihinlerde kültürel bir reform yapmak adına, coğrafi olarak yer isimlerinin yanı sıra göç edenlerin de isimlerini değiştirmişlerdir. Her birinin diasporaya özgü adları silinmiş, onlara Tanah'taki atalarına benzeyecek şekilde İbranice isimler verilmiştir.[957] Bu mübadele edişler şüphesiz hem zihinleri İbranileştirmek hem de İbranice dilinin reformasyonu ve canlandırılması içindi.

Siyonist tarih yazıcılığı sayesinde göç edenler, orada doğanlar ve devletin kurulması ile artık kimlik olarak gerçekten İsrailli olanlar, ulus devlet kapsamında aşılanmış bir belleğe sahip olmuşlardır. Hemen her İsrailli kuşkusuz bir şekilde Siyonistler tarafından elde edilen bu toprakların Davut ve Süleyman'ın krallığının inşa

---

954 Sand, s.144.

955 Moshe Dayan, **Living with the Bible**, New York: William Morrow & Co, 1978, s. 13. ayrıca bk. Nur Masalha, **The Zionist Bible: Biblical Precedent, Colonialism and the Erasure of Memory**, New York: Routledge, 2014, s.131.

956 Bu misyonlara en uç örnek İşçi Siyonizminin felsefesinden gelmiştir. Sosyalist Siyonist olan (Hasidi aileden, Ukrayna 1900-1973 Filistin) Avraham Shlonsky'e göre Siyonist yerleşimci, yaratıcı olarak Tanrı'nn yerine geçer. www.hartman.org.il (erişim tarihi: 13.02.2019)

957 https://www.haaretz.com/.premium-in-the-name-of-zionism-change-your-name-1.5307543 (erişim tarihi: 13.02.2019)

edildiği topraklar olduğuna inanmıştır. Ayrıca diğerlerinin bu toprakları işgal ettiğine Siyonistlerin de bu toprakları kurtarmış olduğuna da inanmıştır. Ben Gurion, 1956 Savaşı'nda bu aşılanmış bellek ile Sina'yı fetheden İsrail ordusuna bir konuşma yapmıştır. Onun bu konuşması; Siyonizmin her İsrailliyi atalar dönemindekilerle özdeşleştirmiş olduğunun göstergelerinden biridir. *"İsrail'in bütün ordularının uçsuz bucaksız atılımı içinde (...) Musa'nın ve İsrailoğullarının kadim şarkısını yeniden söyleyebiliriz. Üç bin yıl önce Eliat'ı, İsrail'in ilk limanı yapan Kral Süleyman ile aramızda yeniden bağ kurdunuz siz. (...) Yotvata tekrardan Üçüncü İsrail Krallığının bir parçası olacaktır.*"[958]

Siyonizmin Filistin topraklarındaki bir diğer fiiliyatı ise orayı keşfetme çalışmalardır. Filistin'e göç çağrıları ile eş zamanlı, vaat edilmiş topraklara göçü kontrol altına alarak başarılı kolonileşme sağlama ve o toprakların topografyasını kavrama adına 1865 yılında "*Filistin Keşif Örgütü*" kurulmuştur. Onlarca asır sonra on iki casus olayı adeta tekerrür etmiştir. Siyonistler Filistin'i keşfetmek için kendi önlerinden ülkeye kaşifler göndermiştir. Siyonist akımın planına göre bu örgüt, Yahudilerin Filistin'e dönüşlerini kolaylaştırıp bu toprakların gerçek sahibine iadesine ön ayak olacaktır. Ve bu örgütün o toprakların zaten bir halka ait olduğunu görmezden geldiğini belirtmek şaşırtıcı olmayacaktır.

XX. yüzyılın hemen başında Avrupa'daki Siyonistler bürokratik başarılar için uğraşırken, aliyalar Filistin'e doğru çıkış yaparken, Filistin Keşif Örgütü de İsrail haritasını çizmek için tüm çalışmalara başlamıştır. Siyonistlerin hedefindeki "mapa lvrit le-lo pegam: kusursuz bir İbrani haritası" çıkarmaktır ve bunu da onlara göre mümkün kılacak olan Tanahtır. İngiltere de Tanah aracılığıyla, İsrailoğullarının antik dönemde Ortadoğu'nun tam olarak neresinde yaşadıklarının ortaya çıkarılmasını sağlamak için örgüte güçlü bir şekilde destek vermiştir.[959] *"İngiliz Hükümeti, İsrail topraklarına ve Yahudilerin bu topraklara yerleşme meselesine, Yahudilerden daha fazla önem vermiştir.*"[960] I. Dünya Savaşı öncesinde iki İngiliz kolonyal uzman Herbert H. Kitchener ve T. E. Lawrence –Arabistanlı-, Tanah'ta vaat edilmiş topraklara değgin ve

[958] Feldestien, s.95.
[959] Detaylı bilgi için bk. Daniel Foliard, **Dislocating the Orient: British Maps and the Making of the Middle East, 1854-1921**, Illinois: The University of Chicago Press, 2017.
[960] Novak, **Zionism and Judaism: A New Theory**, s.141.

İsrailoğullarının izini bıraktığı tüm coğrafi bölge verilerini göz önünde bulundurarak Ortadoğu için temel bir haritalandırma yapmışlardır.[961] Bu ikilinin yaptıkları harita, bahsedilen kusursuz İbrani haritası elde etmek için ilerleyen dönemlerde de temel vazifesi görmeye devam etmiştir. Siyonistler çöl de dahil olmak üzere İbranilerin ayağını değdirdikleri her yeri ata toprağı olarak addetmişler ve devletin, Tanrı'nın istediği kutsal sınırlarda olacağı, olması gerektiğini idealaştırmışlardır. Ayrıca araştırmacı M. Benvenisti'nin saptamasına göre Siyonist haritacılar, bu idealarına Filistin topraklarının "boş bir levha" olduğunu da bir gerçeklikmiş gibi eklemişlerdir.[962] Onlar için haritada çizdikleri yerler İsrail halkınındı ve bu sadece kağıt üzerinde kalmayacaktı. Ve daha da önemlisi onlar da tıpkı İsrail peygamberleri gibi bu toprakları aşama aşama fethedeceklerdi.[963]

Siyonizm için, bu sınır hususunun nerdeyse bir mitsvaya dönüştürülmüş olduğunu söylemek çok yanlış olmayacaktır. Altı gün savaşlarından iki ay kadar sonra M. Dayan'ın vermiş olduğu demeç, bu hassasiyeti göstermektedir: *"Eğer Tanah'a sahip çıkıyorsak ve eğer kendimizi Tanah'ta yazılmış olan halktan sayıyorsak, Tanah'ta yazılı olan toprakların da tamamına sahip olmamız gerekir. Hakimlerin, Kralların, Kudüs'ün, Hevron'un, Eriha'nın ve daha pek çok yerin topraklarına…*"[964] Bu zihniyeti paylaşan Ben Gurion daha 1937 yılında İsrail'in sınırlarını Tanah'tan bakarak çizmiş ancak ilerleyen yıllarda diğer Siyonistler gibi o da bu hudutu esnetme gereği duymuştur.[965] 1956 yılında Süveyş savaşının üçüncü gününde Knesset'te yaptığı konuşmada *"Bu savaşın nedeni Davut ve Süleyman Krallığının Tanah'taki sınırlarını elde etmektir*"

---

[961] Lawrence ve Kitchener, şarkiyatçıydı ve yaşadıkları dönemde şarkiyatçılık aynı zamanda ajan oldukları anlamına geliyordu. Her ikisi de imparatoluk ajanıydı, Ortadoğu haritasını şekillendirmede ve de hem Arap hem Yahudilere milli düşünce/his aşılamanın gayreti içinde olmuşlardır. Lawrence Samiye milli düşüncesini yaratmış olduğunu ifade ederek, onların hep birlikte dünyanın hizmetinde olacaklarını belirtmiştir. Bk. Said, s.250-255.

[962] Meron Benvenisti, **Sacred Landscape: The Buried History of the Holy Land Since 1948**, Maxine Kaufman Lacusta (çev.), California: University of California Press, 2000, s. 33-37.

[963] Siyonizmin bu planı Tevrat'ta geçen bir ayeti anımsatmakatadır. **Çıkış** 23:29 "*Fakat düşmanını önünden bir yıl içerisinde sürmeyeceğim ki ülke ıssız hale gelip yabani hayvanlar senin başa çıkamayacağın kadar çoğalmasın."* Müfessirler göre bu pasajda; Tanrı, Yahudiler'e, Ülke'yi kendilerine yararlı olacak biçimde, yavaşça ve zamanla ele geçireceklerini söylemektedir. Fetih, Yahudiler'in topraklar boşaldıkça parça parça yerleşmelerine olanak sağlayacak şekilde yavaşça ilerleyecektir. Ülke sakinleri gittikçe azalacak, Yahudiler ise gittikçe artacaktır.

[964] Muhammed El-Farra, **Years of No Decision**, New York: Routledge, 1987, s. 103.

[965] Siyonistler arasında vaat edilmiş toprakların sınırlarına dair sabit ve ortak bir fikir birliği yoktur. Bazısına göre Mısır Nehri; Nil'di, bazısına göre Vadi El-Ariş'di, Hama; Suriye'de Humus şehri belki de Türkiye'deki Halep'di, Kıbrıs adasıda keza İsrailoğullarına vaat edilmiş olabilirdi…

şeklinde ifadede bulunmuştur. Konuşmanın tam bu noktasında tüm meclis üyeleri duygu seline kapılmış ve hep birlikte ayağa kalkarak milli marşlarını söylemişlerdir.[966]

Bu soyut düzlemdeki harita çalışmasına ek olarak XIX. yüzyılın sonlarından itibaren Filistin topraklarında, "Tanah arkeolojisi" güçlü bir şekilde boy göstermiştir. Filistin'de arkeoloji çalışmalarını başlatanlar aslında Hıristiyan –protestan- araştırmacılardır ve Eski Ahit'i somut kalıntılarla ispat etmek onları eskatolojik ve apokaliptik bir rahatlığa kavuşturacaktı.[967] Hıristiyanların ardından Siyonizmin içinden olan önemli ve güçlü isimler de arkeolojiye maksimum seviyede itina göstermişlerdir.[968] Ben Gurion'un ekibinden olan ordu mensubu Yigael Yadin,[969] vaat edilmiş topraklarda arkeolojik çalışma yapmayı mesleği haline getirmiş ve bu konuda en önemli isim olmuştur. O ve diğerleri sahip oldukları dini motivasyonla, İsrail arkeolojisini Tanah araştırmasının ek bir dalına dönüştürmüşlerdir.[970]

Siyonistler bu arkeolojik çalışmalardan; İsrail halkının İsrail toprakları üzerindeki mülkiyet hakkını güçlendirebilmesini hem de ülkenin kutsal sınırlarını belirleme hususunda somut verileri açığa çıkarmasını beklemiştir. *"Ben Gurion daha 1949 yılındayken Yahudi arkeolojisini, "geçmişimizi bugüne taşıyan ve kutsal topraklardaki tarihsel sürekliliğimizi gerçek kılan tüm fetihleri" desteklemişti.*"[971] Buna bağlı olarak arkeologlar tüm Tanah verilerini açığa çıkarmak ve bilimsel olarak kanıtlamak adına tam güçleri ile çalışmışlardır. Ancak arkeologların istemeden

---

966 M. Shahid Alam, **Israeli Exceptionalism: The Destabilizing Logic of Zionism**, New York: Macmillan, 2009, s. 9.

967 Hıristiyan arkeologlardan en ünlüsü ve bu konuda çalışmaları ile önder olan isim William Foxwell Albright'dır. Amerikan Metodist misyoner bir ailenin oğlu olarak 1891 yılında Şili'de doğmuş, 1971'de Amerika Birleşik Devletlerin'de ölmüştür.. Kitabı Mukaddes arkeoloğu ve akademisyendir. Semitik diller üzerine uzmandır. XX. yüzyılın en etkili Kitab-I Mukaddes arkeologlarından bir olarak kariyerinde ilerledi ve Baltimore Ekolü diye anılan ekolün lider ismi oldu. 1920'li yıllarda Filistin'de kazı çalışmalarına başlamıştır. Amacı, Alman araştırmacığını çürütmek ve Tanah anlatılarını ispet etmek olmuştur. Yahudi-Hıristiyan teolojisnin manevi üstünlüğüne inanmış, Kutsal Kitap anlatılarının güvenilirliği tezini her daim savunmuştur. Eski ahiti siyasi okuması sayesinde geliştirdiği güçlü ırkçı görüşlerini kitaplarında yansıtmıştır. Bazı kitapları: The Archaeology of Palestine, Archaeology and the Religion of Israel, From the Stone age to Christianity. Michael Avi -Yonah, "Albright, William Foxwell", **Encyclopaedia Judaica**, C. 1, Second Edition, Jerusalem: Keter Publishing House, 2007, 596.

968 Ben Gurion ve Moshe Dayan arkeolojiye önem veren isimlerin başında gelir. Üstelik Moshe Dayan'ın arkeolojik nesnelere karşı oldukça meraklı olduğu, koleksiyonu ile kendi evini minyatür bir İsrail'e dönüştürmüş olduğu bilinmektedir.

969 Yigael Yadin gerçek adı Yigael Sukenik. 1917 Kudüs-1984 Hadera, İsrailli general ve arkeolog. 1932-48 yılları arasında Haganah terror örgütü militanı. 1949-52 genelkurmay başkanı, 1977-81 başbakan yardımcısı. Oldukça önemli ve prestijli olan Hazor, Megiddo, Masada; Ölü deniz yazmaları arkeoloji çalışmalarını yönetmiştir. https://www.jewishvirtuallibrary.org/yigael-yadin (erişim tarihi: 15.02.2019)

970 Rose, s.24-33.

971 Shapira, **The Bible and Israeli Identity**, s.24.

vardıkları nokta; Tanah ile Filistin toprağının anlattıklarının birbirinden farklı olduğu, toprak verilerinin Tanah anlatılarının çoğunu çürüttüğü sonucu olmuştur.[972] Ama Siyonistler için bunun da pek bir önemi yoktur onlar açısından teolojik metnin söylediği arkeolojik verilerden çok daha önemlidir. Siyonist arkeologlar *"aykırı görüşteki kalıntıları kendi arzularına göre konuşturmak ve bunları Tanah'ın sesine uydurarak uyumlu bir güvenilirlik kazandırdılar."*[973] Mahmud Derviş'in (1941-2008) ifadesi ile "Tarih içerisindeki coğrafya, coğrafya içerisindeki tarihten daha güçlüdür"[974] görüşü böylece ön plana çıkmıştır. Tarih içerisindeki coğrafyayı, tabu haline getiren en önemli kişinin de Heinrich Graetz olduğunu unutmamak gerekir. Onun Tevrat anlatılarına paralel olarak kaleme aldığı "Geschichte der Juden von den altesten Zeiten bis auf die Gegenwart"[975] adlı eseri Filistin'deki Siyonist kolon yöneticilerinin toprağı elde etmede yönlendirici bir kılavuz olarak hizmet etmiştir.

Yahudi teolojisinin toprak bazındaki iki gözbebeği Siyon ve tapınak ideoloji için de vazgeçilmez birer tabudur. Eretz İsrael'in can damarı olan Kudüs'ü elde etmek, Siyonistlerin kendilerini kanıtladıkları bir davadır, tapınak ise yeniden kurmakla kendilerini hükümlü gördükleri bir vazife. Siyonizm Tanrı'nın Yahudiler ile birlikte olduğunun bir göstergesi olan Bet Ha-Mikdaş'ı bir gün elbet yeniden inşa etmeye adeta and içmiştir.[976] Tapınak olmadan ne ideolojinin ne de Yahudi toplumunun tamamlanamayacağı ayrımında olan Siyonizm, üçüncü tapınağı yeniden oluşturabilme adına kademeli bir şekilde çalışmalarına başlamıştır. Siyonist hahamların tapınağın yeniden var olacağına inançları tamdır çünkü Tanrı tapınağı yeniden kurulacağına dair

---

[972] 1999 yılında Tel Aviv üniversitesinden İsrailli eleştirel arkeolog Ze'ev Herzog Haaretz'de (29.Oct.1999) bir makale yayınlayarak Eski Ahit'in anlatılarının en temel bölümünü çürüttü: *"Arkeologların İsrail topraklarındaki kazılardan öğrendiği şeyler şunlardır: İsrail kavmi hiçbir zaman Mısır'da bulunmamış, hiçbir zaman çölde dolaşmamış, topraklar askeri seferler yaparak fethetmemiş ve onu 12 İsrail kavmine devretmemiştir. Hatta belki de hazmı bundan daha da zor olan gerçek şudur ki, Kitabı Mukaddes'te bölgesel bir iktidar olarak anlatılan Davut ve Süleyman'ın ortak monarşisi, olsa olsa sadece ufak bir kavim krallığından ibaretti. Yine pek çoklarının nahoş bir şok olarak karşılayacağı bir diğer bulgu da şudur; İsrail tanrısı Yehova'nın bir karısı vardı ve erken İsrail dininde bu monarşinin yok olmaya yüz tuttuğu dönemde tek tanrıcılık kabul edilmişti ve bu da Sina Dağında gerçekleşmedi. Kitabı Mukaddes, arkeoloji ve Yahudi halkının tarihinin birbiriyle kenetlendiği noktalar üzerinde bilimsel çalışmalar yapan- ve kutsal kitabın doğruluğuna kanıt bulmak için sahaya inen- insanların çoğu artık, yahudi halkının ortaya çıkış safhalarına dair tarihsel olayların kitapta anlatılanlardan tamamen farklı olduğu konusunda hemfikir. ... bu arkeoloji devriminin kritik sorusu henüz kamuoyunun bilincine sızmadı ama varlığı da inkar edilemez."* Shapira, **The Bible and Israeli Identity**, s. 36.

[973] Sand, s. 147.

[974] Benvenisti, s. 340.

[975] En Eski Zamanlardan Bugüne Kadar Yahudilerin Tarihi. İlk basım tarihi 1870.

[976] *"Şehina'nın halk arasında barınması için bir Kutsal Mekan inşa etmek*" bir mitsvadır. Rambam'ın listesinde 20. sıradadır. (pozitif emir)

onlara söz vermiştir. Yeruşalim'e geri döndüklerine göre sıra tapınağın yeniden kurulmasındadır. *"…Yeruşalim için 'Yeniden kurulacak', Tapınak için, 'Temeli atılacak' diyen RAB benim.*"[977]

Siyonistler, kusursuz İbrani haritası elde etmek için yapılan çalışmalarda kağıt üzerindeki ölçeklendirmelere ve arkeolojiye önem verirken eşzamanlı olarak Filistin'in Yahudileştirilmesi için de var güçleri ile çalışmışlardır. Filistin'in "Yahudileştirilme çabasından" kasıt, o topraklarda sadece Yahudilerin mevcudiyetini sağlamak değildir, içinde toplu katliamların da yaşandığı işgaller, yok edilen araziler, yapılan isim değişiklikleridir. Ve tüm bunlar Siyonizmin hedeflerine yaklaştıkça ve özellikle İsrail devletinin kurulması ile şiddetini arttırmış yaşanmış gerçekliklerdir.

Vaat edilmiş toprakların Tanah pasajlarıyla örtüşmesi ile göç eden Yahudilerin Kutsal Kitaptaki betimlemeleri yaşaması ve hissetmesi için işgal edilen bütün bölgelerdeki tüm Arap isimleri yok edilmiştir. *"Çeşitli teknik ve kriterlerle, bütün değişim vakalarında İbranice adlar kasıtlı olarak ve kurnazca Tanahtan alıntılanmış böylece eskiyi çağrıştırması sağlanmıştır ama Siyonistlerin belirttikleri yerle bu isimlerin tarihsel veya coğrafi açıdan ilişkileri kurulamamıştır."*[978] Ama bu uyuşmazlığın Siyonistler için hiçbir önemi yoktur. Ben Gurion'un ifadesi ile *"Devlet oluşturma gayesiyle Arapça isimleri yok etmekle yükümlüyüz. Bu topraklarda siyasi bir Arap mülkiyetini kabul etmediğimiz gibi, Arapların isimlerini ve manevi mülkiyetlerini de tanımıyoruz."*[979] Aslında Siyonistler, mülkiyetini tanımadığı Filistin yerlisinin yardımı ile istedikleri İbrani haritasını oluşturabilmişlerdir. M.S. 638 de Hz. Ömer'in fethi ve İslam'ın hakim olduğu sonraki uzun dönemler boyunca Filistin'deki çoğu mevcut yerleşim yerinin ismi değiştirilmemiştir. Şu da bir ironidir ki Yahudiler Filistin'e döndüklerinde gittikleri yerleri tanıyordu ve bunun olmasını sağlayan da orada yaşayan Arapların o yerlerin isimlerini korumalarıdır. *"Araplar, eski İbranice-Aramice*

[977] **Yeşaya** 44: 28 ayrıca **Zekeriya** 1:16 *"…RAB, 'Yeruşalim'e sevecenlikle döneceğim' diyor, 'Tapınağım orada yeniden kurulacak ve Yeruşalim üzerine ölçü ipi çekilecek!'…"*
[978] Benvenisti, s. 23.
[979] Benvenisti, s. 14.

isimlere bu kadar sıkı sıkıya bağlı kalmasalardı, Siyonistlerin yeni bir İbrani haritası çıkarabilmeleri mümkün olmayacaktı."[980]

Siyonistler tarafından işgal edilen alanlar Yahudileştirilmiş, onların diliyle terk edilen ama gerçekte öldürülerek veya zorla göç ettirilerek boşaltılan Arap köyleri haritadan silinmiştir. Boşaltılan kasabaların isimleri değiştirilmiş, göç eden Yahudilerin yeni yerleşim yerleri haline getirilmiştir. Aynı zamanda XX. yüzyılın ilk yarısındaki hareketli ve karışık siyasi gelişmeler de Filistinlilerin bir kısmının kendi rızası ile göç etmesine neden olmuştur. Herzl'in Altnueland kitabında *"onların çoğu öylece ortadan kayboluverecek*"[981] sözleri Filistin yerlisinin yaşadıkları ile benzerlik göstermiştir. Böylece tüm bu yapılan zor alımlar, işgaller, katliamlar ile Filistin Keşif Örgütü ile başlayan kusursuz İbrani haritası çalışmaları 1950'li yılların sonunda tamama erdirilmiştir. Bu noktadan sonra artık kutsal toprakların bir kısmı sadece harita üzerinde değil tapu evrakı üzerinde de Yahudi'ye ait olmuştur. Çoğu düşünüre göre, Filistin aşamalar halinde "çalınmıştır."[982] Nitekim bu iddia birçok Siyonist tarafından da tasdik edilmektedir. *"Bize duydukları şiddetli nefrete nasıl itiraz edebiliriz? Şu anda sekiz yıldır Gazze'deki mülteci kamplarında yaşıyorlar; onların ve atalarının yaşadığı toprakları, köyleri gözlerinin önünde kendi malımıza dönüştürüyoruz."*[983] İsrail Devleti bu yaşanmış gerçekliklerin üzerine kurulmuş ve kurulduktan sonra da işgallerle haritasını genişletmiştir. Bu harita ve sınır mevzusunda Siyonistlerin çok büyük bir trik yapmış olduklarını da belirtmek gerekir. Bu trik, İsrail bağımsızlık bildirgesinde devletin sınırlarına dair herhangi bir tanımlama yapılmamış olmasıdır.

Mamafih 1948 yılında kurulduktan sonra da İsrail'in sınırlarını, 1967 yılındaki Altı Gün Savaşında yaptığı gibi genişletmesi Siyonistlerin kutsal topraklara dair

[980] Benvenisti, s. 46.
[981] Piterberg, **Siyonizmin Dönüşleri**, s.420.
[982] Garaudy, **Siyonizm Dosyası**, s.152
[983] Piterberg, **Siyonizmin Dönüşleri**, s.324.

kusursuz harita beklentilerinin tam karşılanmadığını göstermektedir.[984] Aynı zamanda bu savaş Siyonist ideolojinin expansiyonalist olduğunu açığa çıkardığı hadiselerden biridir.[985] Bazı muhaliflerin düşüncesinde Siyonistlerin stratejilerinin devlet sınırını sürekli genişletmek olduğu ve etkiledikleri bölgenin sadece Filistin olmadığı, tüm Ortadoğu ülkelerinin onların hedefinde olduğu ortadadır.[986] Bu düşüncedeki kimselere göre Siyonist planda komşu veya değil hemen tüm Arap devletlerin parçalanması hedefi vardır.[987] Keza Ben Gurion kurulan devletin sınırlarını genişletme hedefinde olduğunun sinyalini şu sözlerle vermiştir: *"Statükoyu devam ettirmemiz söz konusu olamaz. Yeniden biçimlendirici, dinamik, yaratıcı ve genişlemeye yönelik bir devlet kurduk*."[988] Nitekim İsrail Devleti uluslararası arenada ifade ettiği gibi kendine "Hayat sahası" açarak aralıksız büyümüştür. Dolayısıyla Ortadoğu haritası, İsrail devletinin kurulmasından sonra da Siyonistlerin daha önceden planladıkları gibi sınır ihlalleri yapmasıyla –oysa ki bu Yahudi teolojisinin yasaklarından, mitsvalarından biridir-[989] sürekli değişim göstermiştir. Zira Yahudi müfessirler gibi Siyonistler için de kutsal toprakların sınırları Tevrat'tan anladıkları üzere değişmez ve kesin olarak Mısır Nehri ile Fırat nehri arasındadır. Moshe Dayan'ın ısrarla dediği gibi, Yahudiler Tevrat topraklarının tamamına sahip olmalıydılar. Öte yandan, birçok otorite İsrail Devleti'nin bu bölgeleri elde etmek gibi bir gayesi olmadığını, bu sınırları kapsayan Büyük İsrail projesinin bölgede Arap-Yahudi çatışmasını körüklemek için bazı mecralar tarafından

---

984 İsrail bağımsızlığını ilan ettikten bir gün sonra 15.05.1948 günü Mısır, Ürdün, Suriye, Lübnan ve Irak birlikleri Filistin'e girmişlerdir. Bu savaş Ocak 1949'a değin sürmüş Arapların yenilgisiyle sonuçlanmıştır. Bu savaş sonucunda İsrail, BM bölme planındaki toprakların çok daha fazlasını elde ederek, Filisitin'in %80'ine egemen olmuştur. Altı Gün Savaşı ise 05.06.1967 günü sabahı başlamıştır. İsrail, Mısır, Suriye, Ürdün ve Irak hava üslerini bir hamlede yok etmiştir. Sadece altı gün süren bu savaşın sonucunda İsrail topraklarını genişletmiştir. Mısır'dan Sina Yarımadası ve Gazze, Ürdün'den Doğu Kudüs ve Batı Şeria, Suriye'den Golan Tepeleri bölgelerini almıştır. Bk. Akşin, s.306-307 ve 360-364. 1967 Arap-İsrail savaşı için ayrıca bk. Fawaz A. Gerges, "The 1967 Arab-Israeli War. U.S. Actions and Arab Perceptions", David W. Lesch (ed.), **The Middle East and The United States**, 3.basım, Colorado: Westview Press, 2003, s.191-211.

985 Prior, s. 2.

986 Bu konuda bk. **Kivunum/14**,Şubat 1982; https://sarizeybekhaber.com.tr/israil-in-de-bir-ortadogu-projesi-oldugunu-biliyor-muydunuz ve Oded Yinon, **The Zionist Plan for the Middle East**, Israel Shakak (çev.), Massachusetts: Association of Arab- American University Graduates, 1982.

987 Genel kabule göre Siyonizm bu hedefini gerçekleştirmek için savaşı göze almakla beraber, daha sessiz bir yol izlemiştir. Komşu devletlerin siyasal yapılarının karışmasını ve devletlerin genetiğinin bozulmasını sağlayarak, ülkelerin bütünlüğünü ve sağlığını bozmuştur. Bugün ortadoğu ülkelerinin görüntüsü Siyonizmin bu bağlamda etkisini gözler önüne sermektedir.

988 David Ben-Gurion, **Rebirth and Destiny of Israel**, Mordechai Nurock (çev.), New York: Philosophical Libraray, 1955, s.419.

989 "Komşu arazi ile aradaki sınır çizgisini onun aleyhine olacak şekilde öteye itmek." Bu mitsva (yasak) Rambam'ın listesinde 246. sıradadır.

uydurulmuş bir safsata olduğunu belirtmektedir. Onların düşüncesinde İsrail'in 1956 ve 1967 yılında elde ettiği Sina'dan barış kaygısıyla çekilmesi bunu ispatlamaktadır.[990]

Siyonistlerin Filistin toprakları ile ilgili ve en dramatik sonuçlara neden olan eylemlerinden biri; Yuşanın yaptığına inandıkları gibi kutsal toprakları savaş yolu ile ele geçirmesidir. Bir kısım Siyonistler, Tanah'ta daha çok Tevrat, Yeşu ve Hakimler kitaplarında anlatılmış olan güç kullanım örneklerini ve Ezra'nın dışlayıcı politikasını kendilerine rehber olarak almış ve bu anlatılara paralel teolojik bir saldırganlığa bürünmüşlerdir. Aynı zamanda Yahudi tarihinde milliyetçilik ve güç gösterisi örneği olarak kabul edilmiş olan Makkabi ve Bar Kohba isyanları ve Masada direnişi de Siyonistler tarafından toprak bağlamında Tanah'tan sonra ön plana çıkarılmış olan hususlar olmuştur.

XX. yüzyılda güç kazanan Siyonizm, ilk Yahudi göçlerinin hemen ardından - bölgede oldukça saldırgan bir kimliğe bürünmüştür. Filistin yerlisinin sıkça maruz kaldığı darwinizm içerikli "en güçlü olan hayatta kalır"[991] mantığındaki hiyerarşik sistem; zorla toprağa el konulma, zorlu göçe tabi tutulma, cinayetler ve en kötüsü ise toplu katliamlar şeklinde kendini göstermiştir. Bazı Siyonistler Siyon'u kana bulamışlar, Kudüs'de cinayet işlemeyi kendilerine hak görmüşlerdir. Bunu da akıl almaz bir şekilde Tanah'ın içerisinde yer alan beş tane argümana dayanarak gerçekleştirmişlerdir. "*Miras dağıtırken Yüce Tanrı, uluslara, ayırırken insanoğullarına*[992]*, belirlemişti sınırlarını halkların…*"[993] Geleneğin bu pasajdan yola çıkarak kabul etmiş olduğu *"Tanrı tüm uluslara belirli bölgeleri yurt olarak vermiştir*"[994] prensibi Siyonistlerin toprak işgaline başlarken ceplerine koydukları birinci argümandır. İkinci olarak Tanrı'nın İbrahim'e on

---

990 Denis Ojalvo, **"Nil'den Fırat'a Büyük İsrail Devlet'i Safsatası",** Şalom Gazetesi, 07.11.2012. http://www.salom.com.tr/arsiv/haber-84661-nilden_firata_buyuk_Israil_devleti_safsatasi.html (erişim tarihi: 11.03.2019)

991 John Gray, **Kara Ayin: Apokaliptik Din ve Ütopyanın Ölümü**, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2013, s. 112. "Güçlü olanın hayatta kalması" bilinenin aksine bu ifade Darwin'ine değil, Herbert Spencer'a (1820-1903) aittir. Ona gore toplumlar sürekli bir evrim içerisindedir ve toplumlara müdahale edilmesse onlar kendiliğinden mükemmel olan düzene doğru ilerleyecektir.

992 Yahudi teolojisine göre; Tanrı insan ırkını farklı ailelere ve memleketlere dağıtmış, böylece her biri kendi fiziksel ve kültürel özelliğine sahip, kendine has dili, uzmanlık alanı, değerleri ve karakterleri olan birer halk haline gelmiştir. Yurt edindikleri topraklardaki yaşam ve şartlar da ulusal karakterlerine katkıda bulunmuştur. Bu şekilde her ulus, insan karakteristliğinin özel bir yanını temsil eder. Devarim, s.725.

993 **Yasanın Tekrarı** 32: 8.

994 Devarim, s. 35.

ulusun yaşadığı Kenan ülkesini ona ve soyuna sonsuza kadar vereceğini[995] belirtmiş olmasıdır. Diğer iki argüman ise; Aşem'im Musa'ya bu halkların topraklarına gitmesi[996] için buyruk vermesi ve oraya girerken ülkedeki on ulustan yedisini öldürmelerini[997] emretmesidir. Siyonistlerin beşinci olarak baz aldıkları prensip ise Yuşa'nın tüm bunları hayata geçirmesidir, yani toprakları feth etmesi ve oradaki halkları öldürmesidir. Rabbi Kook, Yahudilerin toprak için savaşmaları gerektiğini, bunun teolojik açıdan yapılması zorunlu bir mücadele olduğunu net bir şekilde belirtmiştir. Onun düşüncesinde Filistin topraklarında yapılacak çatışmalar ciddi şekilde somut sonuçlar doğuracaktır.[998]

Siyonistler ideolojinin kuluçka döneminin bitmesi ile teolojik kuralları es geçerek ve pragmatik olarak ele aldıkları bu pasajlarla Filistin'de saldırgan eylemlerine başlamışlardır. 1929 yılında güçlenen Arap ayaklanmaları ile Siyonizmin saldırgan tutumu daha da artmıştır.[999] Bu dönemden sonra Filistinlilere karşı uygulanan zorunlu olarak göçe mahkum edilme[1000] ve cinayetlerin gittikçe artmış olduğu, 1948 yılına gelindiğinde ise Deir Yassin'de yapılan toplu katliam[1001] ile pik noktasına ulaşmış olduğu belgelerle[1002] sabittir.

---

[995] **Yaratılış** 15: 19-21 Bu halkların isimleri şu şekildedir; Keni, Kenizi, Kadmoni, Hiti, Perizi, Refaim, Emori, Kenaani, Girgaşi ve Yevusi. Tanrı Keni, Kenizi ve Kadmoni'lerin toprağına dokunulmasına izin vermemiştir. Çünkü bu topraklar; Edom, Moav ve Amon halklarına Mesih dönemine kadar verilmiştir. İsrailoğulları bu topraklara ancak Mesih döneminde sahip olabileceklerdir.

[996] **Çıkış** 3:8 ve 12: 81.

[997] **Yasanın Tekrarı** 7: 2 "*Tanrı Aşem onları senin önüne teslim edecek ve onları vuracaksın. O zaman onları tamamen imha etmelisin. Onlarla antlaşma yapma ve onlara lütuf gösterme." Devaarim 20:16-17 "Ancak bu Kenaani halkların- Tanrın Aşem'in sana mülk olarak vermekte olduğu- şehirlerinden hiçbir ruhu hayatta bırakmamalı, aksine, onları- Hiti, Emori, Kenaani, Perizi, Hivi ve Yevusi uluslarını- Tanrin Aşem'in sana emretmiş olduğu gibi tamamen imha etmelisin."*

[998] Kook, s. 121-123.

[999] Bu yılın ağustos ayında Araplar ve Siyonistler arasındaki gerginlik kanlı çatışmalara dönüşmüş, 110 Filistin'li öldürülmüştür. http://news.bbc.co.uk/2/shared/spl/hi/middle_east/03/v3_ip_timeline/html/1929_36.stm (erişim tarihi: 16.02.2019) Arapların protestoları 1920 yılında başlamış, 1921 yılında Kudüs müftüsü Hacı Muhannet Emin el-Hüseyni direnmek isteyen Arapların lideri olmuştur. 1929 yılında ise Ağlama Duvarı'na ilişkin bir sorun dolayısıyla çatışma çıkmış, 250 kişi ölmüştür. Bk. Akşin, s.302.

[1000] Örneğin 1949 yılında 770 bin Filisitnli zorunlu şekilde göç ettirildi, mülteci durumunda getirildi. http://www.un.org/Depts/dpi/palestine/ch2.pdf (erişim tarihi: 16.02.2019)

[1001] 9 Nisan 1948 gününün gecesi, Irgun ve Stern terör örgütlerinin 132 üyesi, Menachem Begin önderliğinde Kudüs'ün batısında bulundan Deir Yassin köyüne baskın düzenlemiştir. Ertesi gün öğlen vaktinde 100'ü aşkın çocuk ve kadının olduğu 250'yi aşkın tüm köy nüfusunu katletmişlerdir. İnsanlar kesilerek, su kuyularına atılarak ve gaz yağı ile yakılarak öldürülmüştür. Bazı kadınlar tecavüze uğradıktan sonra öldürülmüştür. Bu saldırı civar köylerdeki Filistinlilerin yerlerini boşaltmasına neden olmuştur. Prior, s.24.

[1002] Birleşmiş Milletlerin bir aracısı olan Conte Folke Bernadotte gözlemlerini 16 Eylül 1948 tarihinde şu şekilde raporlamıştır: "Anlaşmazlığın bu suçsuz kurbanlarının, ülkelerine geri dönmelerini önlemek, onları bir kez daha mahkum etmek olur. Halbuki Filistin'e dolan Yahudi muhacirler derhal gidenlerin yerlerini alıyorlar. Yüzyıllardan beri bu topraklarsa kökleşmiş olan Arapları söküp atıyorlar. Siyonistler her yanı yağma ediyorlar, hiçbir askeri gerek bulunmadığı halde köyleri yakıp yıkıyorlar…" **U.N. Document A.648 s.14**. Bernadotte bu son raporundan bir gün sonra Kudüs'te Siyonistler tarafından öldürülmüştür.

Daha önce de belirtildiği gibi Yeşu kitabı özellikle dindar ve siyasi Siyonistler için bir rehber kitabı haline getirilmiştir. "Ben Gurion kendi tefsir"[1003] çalışmalarında[1004] Yeşu kitabına maksimum önem atfetmiş, onu kendi siyasetine rehber yapmıştır. Çünkü Yuşa siyasilerin yapmak istediği toprak fethini ve yerlileri yok edilerek boşaltılan toprağa İbranileri yerleştirme eylemini asırlar önce yapmıştır. Kutsal kitaplarını literal okuyan tüm Siyonistlere göre Yuşa, vaat edilen topraklara girmiş ve Tanrı'nın emri ile orada yaşayan halkları öldürmüştür. "*Kadın, erkek, genci yaşlı, küçük ve büyük baş hayvanlardan eşeklere dek, kentte ne kadar canlı varsa, hepsini kılıçtan geçirip yok ettiler*."[1005] Dolayısıyla bazı Siyonist hahamlara göre "bu yok ediş; kutsal yok ediştir"[1006], bu yok ediş kutsal kitaplarına sadık kalabilmektir. Bu minval üzere; onlar da Samuel'in şu sözlerine kulak vermekten başka çıkar yol görememişlerdir: "*Şimdi git Amalekliler'e saldır. Onlara ait herşeyi tümüyle yok et, hiçbir şeyi esirgeme. Kadın, erkek, çoluk, çocuk… hepsini öldür*."[1007] Üstelik Siyonist hahamlar hiçbir şekilde barış mesajı[1008] dahi göndermeden başladıkları bu savaşı dünya barışının ilk adımı olarak göstermekte ısrarcı olmuşlardır. Siyonist haham Eliezer Waldman'ın, *"Çalışmayı Sonuca Erdirme Gücü*" adlı makalesinde Siyonizmin kutsal kitaba sadakatini ve bu savaşın Yuşa'nın ki ile aynı değerde olduğunu trajik bir şekilde iddia etmiş olduğu okunmaktadır. Ona göre Lübnan'ı kanlı eylemlerle işgal etmek[1009] dünya barışı için gereklidir. *"Barış yolunda ilerlediğimiz için Lübnan'a vardık.. Altı gün*

[1003] Bu konuya dikkat çekenlerden biri araştırmacı Michael Keren'dır. *"Keren, okurlara Ben-Gurion'un Kitab-ı Mukaddes yaklaşımının, seküler olduğunu sık sık hatırlatır. Keren, seküler derken, Yahudilikle ilgisi açısından din dışı ve anti-rabbinik olmasını kastetmektedir, yani modernitenin Hıristiyanlığı sekülerleştimesi manasında, Protestan ve sekülerdir. Asla tam anlamıyla seküler değildir. Tam seküler olması için Ben Gurion'un Otonomist ve Bundistler gibi Tanah'ı tamamen yok sayması ve onu bir dogma olarak nitelendirmesi gerekirdi. Ama bunu yapsaydı o zamanda Siyonist olmazdı.*" Piterberg, **Siyonizmin Dönüşleri**, s.453.

[1004] *"1959'da… tüm seanslar –Ben Gurion'un en sevdiği- Yeşu Kitabı'na ayrılmıştı ve en önde gelen araştırmacıların sunumları hep Kenan diyarının fethedilmesi, fethin askeri veçheleri ve kavimlerin ülkeye yerleşmesi konularına dairdi*." Piterberg, **Siyonizmin Dönüşleri**, s.455.

[1005] **Yeşu** 6: 21 Ayrıca bakınız **Yeşu** 11: 11, **Yeşu** 10:34, **Sayılar** 31:9-18.

[1006] Garaudy, **Siyonizm Dosyası**, s.85.

[1007] **Samuel** 15: 3.

[1008] Tora bir savaş öncesinde barış mesajı gönderilmesini emretmektedir, bu bir mitsvadır. Devarim, s.44. Bu mitsva Rambam'ın listesinde 90. sıradadır. (pozitif emir)

[1009] İsrail, hava bombardımanının ardından Haziran 1982 yılında Lübnan'ı işgal etti. Bu sırada Falanjistler'in ve Maruniler'in İsrail'in Suriye ve Filistinliler aleyhine yaptığı operasyonlara destek vermesi mevcut cemaatler arası krizi daha da derinleştirdi. Müslüman milletvekillerinin boykot ettiği seçim sonucunda İsrail'in desteklediği Beşir Cemayel cumhurbaşkanı seçildi, ancak üç hafta sonra öldürüldü. Bunun üzerine İsrail'in de desteğiyle Sabra ve Şatilla Filistin kamplarına giren Falanjistler binlerce kişiyi öldürdüler. (16-17 Eylül 1982) Tufan Ş. Buzpınar, **"Lübnan:Osmanlı Dönemi**", Dia, cilt:27 ,s.253. 1982'de Lübnan'ın işgal edilmesiyle ilgili bir mahkeme, katliamdan dolaylı olarak Ariel Sharon'u sorumlu bulmuştur. http://news.bbc.co.uk/2/hi/programmes/panorama/1390979.stm (erişim tarihi: 18.02.2019) Katliamdan sonra 27 Eylül 1982'de Menachem Begin'in beyanatı ise "Yahudi olmayanlar, Yahudi olmayanları kesti." şeklinde olmuştur.

savaşındakinden çok daha ileriye ulaştık… Nitekim bu savaşla askeri beceri ve gücümüzü ispat ettik… Sadece Ortadoğu'nun değil tüm dünyanın düzeninden sorumluyuz…"[1010]

Siyonizm, Yeşu kitabını ön plana çıkarmış olduğu gibi Makkabiler[1011] ve Bar Kohba isyanlarını da tarihi olaylar kategorisinde parlatarak sürekli gündeme taşımıştır. Bu iki isyanı da direniş ve savaş örneği olarak toplumda popüler hale getirerek Yahudilerin benimsemesini sağlamışlardır. Bar Kohba, toprakda egemenlik sağlamak için mücedale ettiği için Siyonizmin vazgeçilmezlerinden biri olmuştur. Zafer elde eden Makkabi'nin ve hezimete uğramış olsa da Bar Kohba'nın politikacılar için bir sembol olduğunu söylemek doğru olacaktır. Onlar için Bar Kohba atalarının toprağında ulusal bir varlık elde etmek için toprağa karşın savaşmanın önemini anlayan ve onurlu bir şekilde ölmeyi bilen bir kahraman figür örneğidir. *"Makkabi'nin çocukları, Bar Kohba'nın torunları, halkları ve özgürleri için savaşta ölen ve düşen kahraman atalarının yerine geldi*."[1012] Herzl'in Yahudi Devleti adlı kitabına son verirken Makkabilere dikkat çekmiş olduğu görünmektedir. *"Ülke uğruna cömertçe, bencillikten uzak bir şekilde kendisini kavganın ortasına atanlar için ne büyük bir zafer ve nam var! Maccabiler takrar yükselişe geçecek… Yahudiler, istedikleri devlete kavuşacak!*"[1013] Makkabi ismi erken dönemlerden itibaren farklı gruplara özellikle de spor dalında birçok takıma ön ad olarak ulusalcı bir karakter kazandırma amacı ile verilmiştir. Siyonistlerin bu iki tarihsel olay dışında bir olayı daha ön plana çıkararak parlattıkları görünmektedir: Masada. XIX. yüzyılda Yahudi tarihi çalışmaları sayesinde yeniden keşfedilen Masada, Siyonist propagandalarda neredeyse başroldedir. Yigael Yadin'e göre Masada'daki kardeşleri bugün Siyonizm dedikleri şeyi yapmışlardır. Antik dönemde "Tüm ruhumla tüm kudretimle" manifestosu ile özgürlük savaşı verilen bu yer Siyonistler için tüm Yahudi toplumunun kahramanca davranması gerektiğine bir örnek

---

[1010] Lustick**,** s. 77.

[1011] Helenistik dönemde, Selevkos Kralı Antiokhos 4. Epiphanes'in Helenleştirme politikasına karşı ulusal ayaklanmada (M.Ö. 167) önemli rol oynayan yurtsever Yahudi ailesi. Ayaklanmayı, Kudüs yakınlarında bir şehirde yaşayan Matatyau adlı bir başkahin başlattı. Ayaklanmayı, babaları ölünce Matatyau'nun beş oğlu sürdürdü. Bunlardan Makkabi ünvanı olan Yuda (M.Ö.166- M.Ö 161) din özgürlüğünü elde etti fakat bir Yahudi iktidarı kuramadı ve bir savaşta öldürüldü. Mücadeleyi, kardeşleri Yonatan ile Şimon sürdürerek ulusal bağımsızlığı elde ettiler. Makkabi tabiri, Yuda'nın bütün ailesi ve partisi için kullanılmıştır. Besalel, **Yahudi Tarihi**, s. 380.

[1012] Shapira, **Land and Power** s. 8,14 ve74.

[1013] Herzl, **Yahudi Devleti**, s. 176.

olmalı ve onları harekete geçirmelidir.[1014] Bundan dolayı Masada ile ilgili birçok slogan geliştirilmiştir. *"Go up the flame of dance/ Again Massada shall not fall. Open Massada, your gate, and I, the refugee, shall enter!*"[1015]

Bunlara ek olarak Siyonistler hem Tanah'tan kendi seçtikleri bu savaş bölümleri hem de antik dönemde yapılmış isyan örnekleri ile yeni yişuvları etkilemeye çalışmış onların zihinlerini saldırganlık ile kodlamışlardır. Siyonistlerin uyguladıkları zihin kontrolü ile kurdukları terör örgütlerine militan bulmaları hiç de zor olmamıştır. *"Bizler en çok eylem yeteneğiyle, bedenle, cesaretle, fiziksel duruşla ilgiliyiz… Bir kabadayı jenerasyonu yaratmayı başardık*."[1016] Araştırmacılara göre Revizyonist siyonist Jabotinsky, Makkabilerin sekülerleşmiş ilk arketipi olarak kabul edilmiştir. Rus Yahudisi olan Jabotinsky bir militan olarak yolunu çizmiş ve genç yişuvları bu şekilde etki etmiştir. Hemen tüm yişuvları savaş, isyan ve fedakarlık için adeta seferber etmiştir. Rusya'daki pogromlara şahitlik etmesiyle acımasızlıkla tanışan Jabotinsky, aynı şiddeti yerlilere uygulama da bir sakınca görmemiş; "*Yahudi gençliği, ateş etmeyi öğrenin*"[1017] sloganı ile binlerce kişiyi etkilemiştir.[1018]

Jabotinsky ve onun gibilerin çabası ve seçmeci bir tarih anlatımı ile kibutzlarda faşizm ile güdümlenmiş İsrail Yahudilerinin bir kısmı militan haline dönüşmüş ve kurulan Haganah[1019], Irgun[1020] ve Stern[1021] gibi terör örgütlerine katılmışlardır.[1022] Daha

---

[1014] Rose, s.36-37.

[1015] Shapira, **Land and Power**, s. 310-319.

[1016] Anita Shapira, **Where Has 'the Negation of Exile' Gone?**, Alpayim: A Multidiciplinary Publication for Contemporary Thought and Literature, vol:25, 2003, s. 9-55.

[1017] Hela Tamir, **Israel, History in a Nutshell: Highlighting the Wars and Military History**, Jerusalem: TsurTsina Publications, 2012, s. 71.

[1018] Etkilediği ve ona hayran olan tanınmış isimler arasında Menachem Begin, Ariel Sharon ve Benjamin Netanyahu örnek gösterilebilir. Bu konuda döneminin en etkin ismi o olmuş ve haklı olarak Yahudi dünyasından birçok eleştiri almıştır. *"Almanya, Hitler için; Polonya Pilsudski için; Filistin, Jabotinsky için!*" Mandeleine Tress, "Fascist Component in The Political Thought of Vladimir Jabotinsky", **Arab Studies Quarterly**, C. 6, S.4, 1984, s.304-324.

[1019] Haganah; Yahudi-Siyonist savunma ve yeraltı örgütü. 1920 yılında Filistin'de İngiliz mandası döneminde yişuvları korumak amacı ile kuruldu. 1948 yılında kadar etkili oldu. Üyeleri: Moshe Dayan, Vladimir Jabotinsky, Yigal Allon… https://www.jewishvirtuallibrary.org/the-haganah (erişim tarihi:19.02.2019)

[1020] Irgun Tz'va'i Le'umi (Etzel)- Milli Askeri Örgüt. Yahudi- Siyonist sağ yeraltı örgütü. 1931-1948 yılları arasında etkin oldu. 1946 yılında King David Hoteli bombalı eylemini ve 1948 yılında Deir Yassin katliamını gerçekleştirdi. Üyeleri: Vladimir Jabotinsky, Menachem Begin… https://www.jewishvirtuallibrary.org/background-and-overview-of-the-irgun-etzel (erişim tarihi: 20.02.2019)

[1021] Stern Gang, 1940 yılında Irgun örgütünden ayrılan Avraham Stern tarafından Filistin'de kuruldu. 1948 yılına kadar etkili oldu. Özellikle bölgedeki İngiliz güçlerine karşı saldırılar düzenledi. Üyeleri; Yitzhak Shamir, Nathan Yalin Mor… https://www.jewishvirtuallibrary.org/lo-x1e25-amei-x1e24-erut-israel (erişim tarihi: 20.02.2019)

sonra devletin kurulmasında ve yönetilmesinde adı geçen birçok siyasi isim bu terör örgütlerinin eylemlerinde aktif birer militan olarak rol almıştır. Terör örgütlerinin zorla yerinden ettiği ve öldürülen yerlilerin mülkiyetlerine el konulmuş ve bazı Arap köy ve kasabaları haritadan silinmiştir. Araplardan boşaltılan bölgeler Yahudilerin yeni yerleşim haline getirilmiştir. 1947 yılında gelindiğinde Siyonizm, bu eylemleriyle vaat edilmiş topraklar olarak gördüğü Filistin'in yüzde 7'sini ele geçirmiştir. Yine aynı yıl içerisinde Birleşmiş Milletler 1947 yılında bir bildirge yayınlayarak, Filistin/Eretz İsrael adını taşıyan bölgede bir "Yahudi Devleti" ile "Arap Devleti" kurulmasını oy çokluğu ile kabul etmiştir.[1023]

Bu kaos ortamında anti-Siyonist Yahudiler ideolojiye muhalefetlerini güçlendirmişler, Siyonistleri Yahudiliğe ihanet ile suçlamışlardır. Ama ideolojinin dindar kanadı da dahil olmak üzere Siyonistler için ortada kendilerince yapılmış bir ihanet yoktur. Aksine onlara göre anti-Siyonistler tıpkı Musa'nın ajanlarının on tanesi gibi İsrail'i karalayarak Yahudiliğe ihanet etmektedir.[1024] Çünkü bazı Siyonistlere göre; biçimi ne olursa olsun yaptıkları ve yapacakları mücadelede haklıdırlar, onlar Kalev ve Yuşadır; kendi topraklarını kazanmak için "düşmanla" savaşmışlar ve savaşacaklardır. Kook'a göre Siyonistler Yuşa'nın, Davut'un ve diğer savaşçı atalarının ruhunu şad etmektedirler ve savaşmakla dini görevlerini yerine getirmektedirler. Hatta onun düşüncesinde Siyonistler biblical savaşçıların reenkarnasyonudur, savaşçı atalarının ruhları şimdiki savaşçılara gelmiştir.[1025] İşaret edilmelidir ki sadece Kook için değil hemen tüm Siyonist hahamlara göre savaşmak tam manasıyla bir tsadik olabilmek için gerekli bir mitsvadır. *"Bu savaşı ve bizim burada bulunuşumuzu doğrulayan Tanah'ın asıl kaynaklarını hatırdan çıkarmamak zorundayız. Burada oluşumuz bir Yahudi olarak dini görevlerimizi yerine getirmek içindir. Kitapta şöyle yazılmıştır: Dini görevimiz – mitsva- toprağı düşmanın elinden almaktır.*"[1026] Üstelik ideoloji ve ona gönül verenler açısından yerli halkın kendi evini, kendi vatanını savunması, Siyonizme direnmesi saçma ve haksız bir tutumdur ve bu da Siyonistlerin saldırgan eylemlerini bir noktada

---

[1022] İlk kurulan paramiliter örgüt, Romalılara karşı direnişin lideri olan Yahudi bir savaşçıdan ismini alan Bar-Giora'dır. 1907 yılında aliya yapan Yahudileri korumak için kurulan bu örgüt, iki yıl sonra yeraltına inerek ofansif bir örgüt olmuş ve Hashomer adını almıştır. Shaw, s. 343.

[1023] https://www.knesset.gov.il/docs/eng/megilat_eng.htm (erişim tarihi: 20.02.2019)

[1024] Rabkin, **Yahudilerin Siyonizm Karşıtlığı**, s. 310.

[1025] Kook, s. 122.

[1026] Garaudy, **Siyonizm Dosyası**, s.86.

meşru kılmaktadır. *"Ülkemizde Yahudi halkından başkasına yer yoktur. Araplara "Çekilin" diyeceğiz. Eğer kabul etmez ve direnirlerse onları şiddet kullanarak atacağız…*"[1027] Bu onlar için meşru bir davranıştır çünkü Siyonizm Tanrı'nın onlara vaat ettiği o topraklara bir ulus devlet kurma ideası ile gelmiştir ve bu düşüncede Filistin yerlisine pek de pay düşmemektedir.

Nitekim ilk kolonyal yerleşimlerde dahil olmak üzere oluşturulan yeni sosyal ve kültürel çevrelere yerliler imtina ile dahil edilmemiştir. Devlet öncesinde ve sonrasında tüm politika yerliyi ötekileştirme ve kasıtlı bir şekilde dışarda tutma hedefi ile şekillendirilmiştir. Belirtildiği gibi Siyonizm, kendi yarattığı tarihle Yahudiler için bir ulus devlet kurmayı amaçlamıştır. *"Hayal edilen İsrail, ne İsviçre ve Belçika gibi çok toplumlu ne de İngiltere ve Hollanda gibi çok kültürlü olmamalıdır.*"[1028] 1938 yılında Ben Gurion etnik ayrımcılığı desteklediğini ve bunda etik olmayan bir taraf görmediğini açıklamıştır. Ulusal arazi fonu departmanı müdürü Yosef Weitz ise 1940 yılında günlüğüne şunları yazmıştır: *"Ülkede iki halk için yer yok!"* Weitz, Filistin yerlisini kovmayı düşünüyordu. *"Tek bir köy, tek bir Bedevi kabilesi dahi bırakılmamalı"*[1029]

Araştırmacılar tarafından Siyonizmin saldırgan tutumuna dair birçok tez ortaya atılmış, Siyonistler kendini savunmuş, muhalif dindarlar ve anti-Siyonistler bu savunmaları reddetmiştir. Bazı Siyonistler açısından bu netice ideolojinin istemeden ve eli mahkum bir şekilde vardığı sonuçtur. Ve buna paralel geliştirdikleri "*ein berera-çare yok*" ifadesi ile Siyonistlerin kendilerine haklılık payı çizmekte oldukları görünmektedir. *"Her ne kadar onların (Yahudilerin) Filistin'de çarpışmaktan başka çareleri olmadığı (yani ya çarpışacakları veya Araplar tarafından boğazlanacakları) söylenmekte ise de, onların cesareti ve ölümü göze alışları, çaresizlikten değil, düşüncelerini iyice kaplamış olan ata toprağını ve ata ruhunu yeniden canlandırma fikrinden doğmaktadır.*"[1030] Anita Shapira, Siyonizmin savunmacı bir etosken, saldırgan bir etosa dönüşmüş olduğunu iddia etmektedir. Siyonistler için bu saldırgan hale dönüşün ana nedeni Arap ayaklanmalarıdır. Mesela Golde Meir'a göre Araplar

[1027] http://www.maannews.com/Content.aspx?id=455765 (erişim tarihi: 20.02.2019)
[1028] Sand, s.69.
[1029] Alam, s. 79.
[1030] Hoffer, s. 89.

Yahudilere karşı iki şekilde ve affedilmesi zor büyük hatalar yapmıştır. *"Arapların çocuklarımızı öldürmesini affedebiliriz. Fakat bizi onların çocuklarını öldürmeye mecbur etmelerini affedemeyiz. Arapların çocuklarına olan sevgisi, bizlere duydukları nefretten daha güçlü olacağı gün onlarla barış yapabiliriz."*[1031]

Bazı yorumculara göre ise cinayetler, etnik temizlik ve yerlilerin mülteci haline getirilmesi Siyonizmin gerçek maksadıdır. Bunun nedeni; yerleşimci milliyetçilik nosyonu taşıyan Siyonizmin etnik temizlik ve katliamlar yapmadan istediği sonuca ulaşmasının mümkün olamayacağıdır. İsrailli tarihçi Benny Morris, Filistin'de yapılan etnik temizliklerin İsrail devletinin var olabilmesinin bir parçası olduğunu iddia edenlerden biridir. *"The Birth of the Palestinian Refugee Problem, 1947-1949"* adlı kitabında Morris, İsrail'in kurulurken işlediği insanlık suçlarını, bu çatışma tarihini ayrıntılı bir şekilde aktarmıştır. Ayrıca modern dönemlerde verdiği bir demeçte Morris, Siyonist projenin başarıya ulaşması için zaten planlı bir etnik temizliğin gerekli olduğunu vurgulamıştır. Ve Siyonistlerin Arapları tümüyle ortadan kaldırmamalarının geçici ve taktiksel bir durum olduğunu belirtmiştir.[1032] Morris gibi düşünen araştırmacılara göre Siyonizmin etkili olduğu ilk dönemlerde barışçıl ifadelerle yola çıkması ve saldırgan bir tutum sergilememesi pragmatik nedenlerledir. *"Eğer Herzl'in emrinde beş adet asker bölüğü olsaydı, Türklerin elinden Filistin'i almak için bir saniye dahi tereddüt etmezdi."*[1033] Dolayısıyla Herzl ve dava arkadaşları askeri bir güce sahip olamadıkları için diplomasinin gücüne inanmışlar ve izin belgesini elde etmek için çalışmışlardır. Binaenaleyh Siyonist hareketin elinde askeri bir güç olsaydı bu onların zaman kaybetmeden ve bir belge beklemeden direkt olarak Osmanlı toprakları olan Filistin'i savaşarak fetih yoluna girmelerine neden olacaktı. Ayrıca İngiltere siyasi manada her türlü destek verdiği ideolojiyi Filistin'de yapmış olduğu eylemlerde de desteklemiş, Siyonistlerin terör saldırılarında sessiz kalmayı tercih etmiştir. İngiltere manda döneminde Siyonizm için askeri bir koruma kalkanı görevi görmüş ve Siyonist girişimin devlete dönüşmesine olanak sağlamıştır. Diğer taraftan Siyonizmin başlangıçtaki maksadı her ne olursa olsun Filistin yerlisi için tek bir gerçek vardır; o da

[1031] https://www.jewishvirtuallibrary.org/golda-meir-quotes-on-israel-and-judaism (erişim tarihi: 20.02.2019)
[1032] Benny Morris, "On Ethnic Cleansing", **New Left Review,** 2004, (editörün giriş yazısı) https://newleftreview.org/issues/II26/articles/benny-morris-on-ethnic-cleansing
[1033] Benny Morris, **He Tried Harder**, Haaretz, 26.04.2004. https://www.haaretz.com/1.4827479

ampirik veya hedef amaçlı Siyonistler tarafından Filistin'den egale edilmeye çalışılmasıdır.

Araştırmacılar, Siyonizmin saldırgan tutumunda önemli bir noktaya daha dikkat çekmektedirler; aliyaların Rusya kökenli olmasına. Bilindiği gibi XIX. yüzyılda Çarlık İmparatorluğu'nda, Yahudilere karşı pogromlar uygulanmıştır. Pogromlara tanık olan ve entegrasyon umudu kalmayan Rus Yahudileri –sadece bir kısmı- Museviliğin barışçıl yöntemlerine karşı isyan etmiş, savaş yanlısı bir tutum sergilemeye başlamış ve zamanla radikalleşmiştir. *"Çarlık Rusya'sında yaşanan gelişmelerin hatırı sayılır radikalleştirici bir etkisi oldu: Rus Yahudilerinin önemli bir kısmı yeni, seküler bir ulusal kimlik benimsediler ve onunla beraber de siyasi şiddet fikrini*."[1034] Rus Yahudileri daha önce bu gibi durumlara maruz kaldıklarında yaptıkları gibi dine daha sıkı sarılmak yerine, haklı olarak direniş yolunu tercih etmişler, asimile olamamanın verdiği düş kırıklığı ve intikam duygusuyla örgütlenmişlerdir. Ahad Ha-Am gibi isimler Rus Yahudilerini meşru müdafaaya davet etmiş, bazıları ise kendilerini bu duruma düşüren dinlerine karşı lanet okumuştur. Rusya Yahudi cemaatinin önde gelen isimleri bu doğrultuda sloganlar geliştirerek toplumda milliyetçi ve fanatik bir kıvılcım yaratarak Yahudileri harekete geçirmek istemişlerdir. *"Ağlamayı ve yalvarmayı kes! Düşmanlarına ve seni dışlayanlara destek olmak için ellerini kaldırmayı bırak. Kendi silahlarının seni kurtarmasına izin ver."*[1035] Yahudileri öldürmek ve aşağılamakla suçladıkları birçok Rus yetkiliye suikast düzenlemişler, meşru müdafaa olarak düşündükleri cinayetler işlemişlerdir. Dolaysıyla bahsedilen yüzyıldaki Rus Musevisinin nefsi müdefaa bağlamında gelenekten radikal bir sapma yaşamış olan ilk Yahudi toplumu olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Ve yine Yahudi toplumunun asırlarca koruduğu barışçıl mentalitesinin Rus Yahudileri ile değişime uğramaya başladığını da dile getirmek doğru olacaktır. Bu kesim Yahudilerin özbenliklerindeki bu değişim Rusya'da başlayıp Filistin'de devam etmiştir. Filistin'e gelen ve güç kullanımı ve öldürme güdüsünde olan aliyaların bir kısmı, kolaylıkla Siyonizmin saldırgan yüzleri haline gelmiştir. Araştırmacılara göre özellikle seküler karakterdeki Rus Yahudileri oldukça acımasızlardı ve Filistin'de terörü bilerek ve isteyerek çıkarmışlardı. Üstelik

[1034] Rabkin, **Yahudilerin Siyonizm Karşıtlığı**, s.312.
[1035] Shapira, **Land and Power**, s. 36.

her gelen yeni aliyanın bir öncekine göre çok daha acımasız bir karakterde olduğu ve saldırı ve savaş yapmak için istek duyduğu bilinmektedir. Nitekim birçok Rus aliyanın zihniyeti, devletin biran önce kurulabilmesi için bu acımasızlık ve savaşın gerekli olduğu yönündedir. *"Çünkü onlara göre bir devleti ellerinde beyaz eldivenlerle inşa edemezlerdi."*[1036] Özellikle erken dönemlerde Filistin'de kan döken Siyonistlerin büyük bir kısmının Rus Yahudisi olduğu bilinmektedir. Daha sonraki dönemlerde saldırganlıkları ve yaptıkları vahşet eylemleri ile ün yapan Rus Yahudileri devletin kurucularının ve askeriyenin büyük çoğunluğunu oluşturmuştur.[1037]

Hemen tüm düşünürün ortak fikrine göre; özellikle Rus Yahudileri olmak üzere Siyonistlerin toprak işgalleri ile eş zamanlı yürüttükleri cinayetler, hedeflerine ulaşmalarında onlara yardımcı olmuştur. Ayrıca Siyonizmin bu tutumu ile Filistin, XX. yüzyılın ilk yarısından itibaren bitmek bilmeyen bir savaş ortamına dönüşmüş, işgaller, cinayetler ve toplu katliamlar yerlilerin kaderi haline gelmiştir. Bu savaş ortamı Filistin yerlisini kendi topraklarında nicelik ve nitelik açısından azaltırken, Yahudileri günbegün arttırmıştır. Tüm bunlar neticesinde Siyonizmin sonuç olarak vardığı nokta; en başından beri hedeflediği ulus devletini kurmayı başarmak olmuştur. Nitekim birçok Siyoniste göre de uygulamış oldukları saldırganlıklar ve yarattıkları savaş ortamı İsrail devletini doğurmuştur. 9 Nisan 1948 günü Filistin'de kayıtlara geçen ilk toplu katliamın Deir Yassin'de yapılmış olduğunu yeniden belirtmek Siyonizmin kendi içindeki geçiş dönemlerini başka bir açıdan da anlamak için önemlidir. Mısırdan çıkış yaptıkları ay ile aynı ay olan nisan ayında, Siyonist militanlar tüm köy halkını çocuk, yaşlı demeden, "atlamadan", "merhamet etmeden"[1038] vahşi bir şekilde katletmiş, bu hadise Filistin için bir kırılma noktası olmuştur. Özellikle "48 kuşağı- Palmach" olarak adlandırılan o dönemdeki Siyonistlerin yaptığı birçok saldırganlıkları ve vahşet olarak tanımlanabilecek bu tutumları, ideolojinin maksadının etnik temizlik olduğunu bir nevi

---

[1036] Shapira, **Land and Power**, s .368.

[1037] Yahudi geleneğine yabancı olup Filistin'de cinayetler işleyen ve terörü yaratan Rusya Yahudilerinin bir kısmının ismi: Irgun örgütünü yöneten Vladimir Jabotinsky, Stern çetesini kuran Avraham Stern, oldukça dindar olan, Irgun örgütünün militanı ve yöneticisi ve 1977-1982 yılları arasında İsrail devleti başbakanı Menachem Begin, Arap köylerini yıktıklarını itiraf eden Haganah militanı ve daha sonra İsrail Savunma Kuvvetlerinin dördüncü genelkurmayı olan Moshe Dayan, Siyonist silahlı kuvvetlerinde görev yapmış ve daha sonra iki dönem İsrail başbakanlığını yapmış olan İzak Rabin, Arapların topluca sınır dışı edilmesini isteyen Rehavem Zeevi, bar mitsvasında kendisine dini kitap yerine hançer hediye edilen Haganah örgütü militanı Ariel Schneiderman yani Sharon.

[1038] Pesah kelimesi; atladı veya merhamet etti anlamına gelmektedir.

beyan etmiştir. Buna ek olarak, hemen tüm analizcilere göre 48 kuşağının ve onların kurdukları terör örgütlerinin yapmış olduğu her türlü fiiliyat özellikle de şiddet içeren eylemler, İsrail Devleti'nin kurulmasını ve varlığını devam ettirmesini sağlamıştır.[1039] Bunu deklare edenlerden biri de Menachem Begin'dir. Onun düşüncesinde Deir Yassin olayı gerçekleşmeseydi, İsrail devleti kurulamazdı.[1040] Bir diğer ifadeyle bu nesil, İsrail devletinin politikası için güçlü bir temel vazifesi görmüştür.

Siyonizmin, yukarıda aktarılmış olan toprak bazlı tüm girişim ve eylemleri onları istedikleri hedefe ulaştırmıştır. Siyonistlerin tabiri ile "yaşamak için yapmak zorunda kaldıkları" tüm yıkımların üzerine vaat edilmiş topraklar yeniden İsrail olmuş, 14 Mayıs 1948 tarihinde İsrail Devleti dünyaya var olduğunu ilan etmiştir. Hemen tüm Siyonistler için İsrail Devleti, yemininden asla dönmeyen Tanrı'nın ahdinin bir simgesidir. *"Bu ülke, Tanrı tarafından yapılmış olan bir vaadin yerine gelişidir. Onun yasallığını tartışmak gülünç olur*."[1041] Aynı zamanda Siyonizmin ana hedefine ulaşması; ulusalcı dindarlar için Tanrı'nın rızasını, onayını kazandıklarının bir delili olarak değerlendirilmiştir. Onlar, başarılarını ve devletin kurulabilmiş olmasını İlahi yardıma ve takdire bağlamışlardır. Dindar Siyonistlere göre ulusal bir devlete sahip olmaları, Tanrı'nın Davut zamanında yaptığı gibi İsrailoğulları'na cömertliğidir. Siyonistler aynı zamanda kurdukları devleti, Yahudilerin ve İsrail toprağının tarihe kaldıkları yerden devam edebilecekleri bir dönüm noktası ve üçüncü tapınak döneminin başlangıcı olarak adlandırmışlardır. Ayrıca Siyonist terminolojide devlet öncesinde işgal edilen toprak olarak adlandırılan Filistin, devletin kurulmasından sonra kurtarılmış toprak olarak adlandırılmıştır.

Filistin yerlisine yaşama hakkı tanımayan Siyonist sistem, İsrail devletinin kurulmasından sonra da hızını arttırarak devam etmiştir. "*İsrail Devleti (...) ülkeyi bütün yaşayanların yararına geliştirecektir; İsrail Devleti, İsrail peygamberlerinin öğrettiği özgürlük, adalet ve barış prensipleri üzerinde temellenecektir; inanç, ırk ya da cinsiyet ayrımı yapmaksızın bütün yurttaşlarına toplumsal ve politik hak eşitliği*

[1039] Shapira, **Land and Power**, s. 277 ve dvm.
[1040] Menachem Begin, **The Revolt: Story of The Irgun**, Samuel Katz (çev.), Jerusalem: Steimatzky Agency, 1977, s. 162.
[1041] Michael B. Hammer, **The Dot on the I in the History: Of Gentiles and Jews- A Hebrew Odyssey Scrolling The Internet,** Lulu Publishing, 2017, s.2. (Le Monde, October 15 1971 alıntı)

sağlayacaktır; vicdan, inanç, eğitim ve kültür özgürlüğünü eksiksiz biçimde garanti altına alacaktır."[1042] Çoğu düşünüre göre İsrail Bağımsızlık Bildirgesinde geçen bu madde maalesef pratik olarak uygulanmamıştır. Devletin kurulmasıyla Filistin yerlisi Nakba; felaket olarak adlandırdıkları günler yaşamaya başlamıştır. Ben Gurion gibi siyasilerin başucu rehberi olan Yeşu kitabı, içeriğindeki savaş anlatıları ile tatbik edilmeye devam edilmiştir. Hatta Ben Gurion'a göre; *"Orta Çağ'da ya da günümüzde, Yahudi olsun olmasın hiçbir Tanah yorumcusu, Yeşu kitabını, geçtiğimiz yıl -1948- İsrail Savunma Kuvvetlerinin hamleleri kadar iyi yorumlayamazdı.*"[1043] Saldırgan bir etos ile kanser hücresi gibi yayılan bu dengesiz güç kullanımı, Filistindeki demografik yapıyı daha da fazla etkilemiştir. Ve 1950 yılına gelindiğinde Siyonizm Filistin topraklarının yüzde doksanından fazlasını ele geçirmiştir.

Ayrıca o dönemdeki mevcut genç entelektüel kuşak, İsrail Devleti kurulurken Siyonistlerin işlediği günahları asli bir zeminde değerlendirerek bunu böyle kabul etmiştir. Bu kabulleniş, bir müddet sonra o kuşağın ve dolayısıyla sonrakilerin bu asli günahları özümsemesine ve benimsemesine neden olmuştur. *"Şoah'ın karşısında Nakba'nın ne hükmü olabilir? Filistinlilerin kısa ve sınırlı sürgünü gezgin halkın yaşadığı binlerce yıllık kıyım ve sürgünle karşılaştırılabilir mi?*"[1044] İşaret edilmelidir ki Filistin'e ilk göç edenler için Tanah kuvvetli bir bağlayıcı iken devletin kurulmasından sonra İsrail halkı için yakın geçmiş tarihleri daha ön plana çıkmıştır.

Devletin kuruluşundan hemen sonra "ülkenin bekasının tehlike altında olduğu" ve "İsrail'in varlığı pamuk ipliğine bağlı" gibi söylemler Siyonistler tarafından sıklıkla dile getirilmiş ve Yahudi toplumunda bu şekilde bir algı yaratılmıştır. *"...Bu bizim yaşam seçimimiz: elimiz kılıç tutamaz hale gelmesin, yaşamımız sona ermesin diye hazırlıklı ve silahlı olmak, güçlü ve sert olmak."*[1045] Talmud'da yazılı olan "Seni öldürmeye geleni, ayağa kalk ve öldür" hükmünü gayet iyi bilen dindar Siyonistler ve hahamlar, yarattıkları tehdit altında oldukları algısı ile işledikleri cinayetlere teolojik bir düzleme oturtmuşlardır. Bu bağlamda, Şoa/Holokost Siyonistler tarafından sıkça

[1042] https://www.jewishvirtuallibrary.org/the-declaration-of-the-establishment-of-the-state-of-israel. (erişim tarihi: 21.02.2019)
[1043] Shapira, **The Bible and Israeli Identity**, s.24.
[1044] Sand, s. 38.
[1045] Piterberg, **Siyonizmin Dönüşleri**, s. 324.

kullanılan bir araç haline gelmiş, algı yönetiminde oldukça etkin olmuştur. *"Holokost, sıklıkla kullanılan bir araçtır. Holokostun, kamuoyunu özellikle de Yahudi toplumunu, hem İsrail Devleti'nde hem de diasporada yönlendirmek için en elverişli ve uygun konulardan biri olduğu söylenebilir. İsrail Devleti'nin siyasetinde Holokost, silahsız bir Yahudi'nin ancak ölü bir Yahudi kadar iyi olduğunu kanıtlamaya devam etmektedir.*"[1046]

1950'li yıllardan sonra sayıları giderek artan bağnaz dindar olarak adlandırılabilecek yeni yerleşimciler de Filistin yerlisi için büyük tehdit yaratmıştır. Rabbi Kook'un yaptığı dışlayıcı söylem ve eylemler, takipçileri tarafından daha fanatik bir şekilde tatbik edilmiştir. Gush Emunim hareketi bu tutumun dışa vurumudur. Yahudilerin, Tanah'ta yazan vaat edilmiş toprakların sınırlarından gönüllü olarak vazgeçmemesi gerektiğini düşünen[1047] Oğul Kook'un müritleri tarafından kurulan ve bağnaz Yahudilerin hızlıca destek olduğu hareketin amacı, Filistin yerlisinin işgal ettiklerini düşündükleri toprakları onlardan geri almak ve mevcut olan Yahudi yerleşimlerini genişletmektir. İşaret edilmelidir ki dönemin savunma bakanı Shimon Peres'in desteği ile Gush Emunim hareketi kısa sürede İsrail yerleşim politikasını kökünden değiştirmeyi başarmıştır. Agresif fetih anlayışıyla Batı Şeria ve Gazze'de Yahudi yaşam sahaları açılmış ve binlerce Yahudi bu bölgelerde yayılım götermiştir. Baba Kook ile başlayıp Gush Emunim ile kurumsallaşan ve giderek agresifleşen bu Siyonist Yahudi köktenciliği kendi ideolojisini Kabala'dan beslemiştir. Yahudi olmayan kişilerin ruhlarının şeytani ve onların uğursuz olduğu görüşünde olan Lurianic Kabala bu fanatik dindar Siyonistlerin en büyük dayanaklarıdır.[1048] Dolayısıyla onlar Filistin yerlisine yapılan şiddeti desteklemekte ve yetkilileri acımasız davranmaya teşvik etmektedirler. Bu hareket ve diğer köktenci Yahudilere göre diğerleri İsrail'de yaşamak istiyorlarsa "Nuh Kanunlarını" uygulamaları gerekmektedir. Bunun yanı sıra kendilerinin aşağı seviyede olduklarını, İsrail'e vergi ödemeyi, hizmet etmeyi ve ikinci sınıf bir yaşamı kabul etmek zorundadır. Bunlara karşı geldikleri takdirde Yahudilerin

---

[1046] Yeshayahu Leibowitz, **Peuple, Terre, Etat**, Catherine Neuve and Eglise Gerard Haddad (çev.) Paris: Plon, 1995, s. 61.

[1047] Norman Solomon ,"The Ethics of War: Judaism", Richard Sorabji and David Rodin (eds.), **The Ethics of War: Shared Problems in Different Traditions** içinde (108-137), Aldershot U.K.: Ashgate, 2006, s.128.

[1048] Shakak ve Mezvinsky, s. 124-125.

onlara savaş açması zorunludur.[1049] Öte yandan, saldırganlık bağlamındaki tüm söylem ve eylemlerin kesinlikle her Siyoniste mal edilemeyeceği de bir gerçektir. Pek çok Siyonistin bu eylemlerde herhangi bir payının olmadığını ve bu kimselerin barış için kaygı güttüklerini vurgulamak şarttır.

Bu bölümde Siyonistlerin vaat edilmiş toprakları teorik ve pratik olarak Tanah odaklı ele alış ve bir koz olarak kullanma biçimleri anlatılmaya çalışılmıştır. Vaat edilmiş topraklar doktrininin Siyonizmin merkez noktalarından biri olması hasebiyle, ideolojinin toprak üzerindeki girişimleri ve yöntemleri hakkında nokta atışları ile yeniden vurgu yapmak faydalı olacaktır.

Toprak eksenli bir ideoloji olan Siyonizm en başından itibaren, toprak aşkını teşvik etmiş ve bu aşk güçlü bir şekilde siyasi ve ideolojik biçimler kazanmıştır. Siyonizm öyle bir aşk yaratmıştır ki, toprak bir anda Yahudiliğin süreklilik ilkesi olmuştur. Siyonistler bu aşkı meşru kılmak için de Tanah'a adeta demir atmıştır. Toprak ve Yahudi çatısı altında bile isteyerek teolojik, laik ve ulusal kavramlarla bir kaos yaratmıştır. Önce toprağı dinsel anlatı ile ele almış, sonra ise kutsal anlatıyı ulusalcı bir şekilde kurumsallaştırmış, devletleştirmiştir. Toprağı zamandan ve mekandan bir anda koparmış, Yahudi vicdanlarını ise ansızın toprağa bağlamıştır. Dolayısıyla toprağı dünyasal bir statüden ayırmış, Yahudileri ise dünyevi bir toprağa mahkum bırakmıştır. Böylece Yahudi var oluşundaki Tevrat, toprak ve İsrailoğulları kavramlarını neredeyse kutsal bir üçleme şekline sokmuştur.[1050] Ve Yahudilerin olanca ilgisini vaat edilmiş topraklara yönlendirmeyi başarmıştır.

Siyonist akım, Tanah içerisinde vaat edilmiş topraklara değgin tüm verileri geri dönebilmek için kullanmış ayrıca Filistin'e döndüklerinde kutsal kitap pasajlarını kendi eylemlerine bir önder olarak tayin etmiştir. Siyonistler öncelikle, sürgünlere tıpkı ataları İbrahim ve Musa gibi doğdukları ülkeleri, baba ocaklarını bırakarak Filistin'e göç etmelerine yönelik dayatmacı bir tutum sergilemişlerdir. Kendilerini Musa'ya benzeterek exodusu gerçekleştirmek için tüm yolları denemişler ve aliyaların gerçekleşmesini sağlamışlardır. Kolonizasyonların amacına ulaşması için göç

[1049] Lustick, s. 147.
[1050] Nitekim bunlar Yahudi teolojisinde (yasak) mitsvadır. "Tora'nın emirlerine ekleme yapmak." Rambam'ın listesinde 313. sıradadır. Ve "Tora'nın emirlerinden eksiltmek." Rambam'ın listesinde 314. sıradadır.

edenlerden, çöl hayatında man ve bıldırcına tevekkül edenler gibi zorluklara göğüs germelerini istemişlerdir. Filistin'de İbrahim, Yakup ve Davut gibi para ile toprak satın almışlardır. Babil sürgününde olduğu gibi bürokratik yollarla elde ettikleri Balfour deklarasyonu sayesinde, göçleri ve yerleşimlerini resmi zemine taşımışlardır. Göç etmeye başladıkları yıllardan itibaren Tanah anlatılarını tek taraflı bir açı ile Filistin'e yerleşen tüm Yahudilere her fırsatta aktarmayı başarmışlar üstelik kendi pencerelerinden yorumladıkları doktrinleri okullardaki eğitim müfredatına yerleştirmişlerdir. Aliya yaparak geri dönenler ile kutsal kitaplarındaki şanlı olarak adlandırdıkları tarihleri ve önemli şahsiyetleri arasında benzerlik olduğunu iddia edip, vaat edilmiş topraklara gelen her Yahudiye büyük bir misyon yüklemişlerdir. Yarattıkları Yahudi milliyetçiliği ile göçlere yeni bir bellek aşılamışlar, faşist militanlar yetiştirip, terör örgütleri kurmuşlardır. Siyonist akım bunlarla eş zamanlı olarak "kusursuz İbrani haritası" çalışmalarına başlamış, Filistin'i boş bir levha olarak varsayıp, Tanah'ın antik dünya anlatılarını kullanarak kendi sınırlarını çizmişlerdir. Arkeoloji ile toprağın altını üstüne getirmişler ama istedikleri onayı elde edememişlerdir. Kendi tayin ettikleri haritanın gerçek olması için yerlilerin topraklarını işgal etmişler, Yuşa'nın kutsal toprakları fethederken yaptığı gibi saldırmışlardır. Tüm savaşlarını defaatle Yeşu kitabına dayandırmışlardır. Devlet öncesinde ve sonrasında yaptıkları tüm saldırganlıkları ve savaşları, Tanah'ta yer alan benzer anlatımlarla özdeşleştirmiş, beslemişlerdir. Cinayet işlemişler, diğerlerini fakirleştirmiş, modern köleler haline getirmişlerdir. Yuşa'nın yaptığına inandıkları veya inanmak istedikleri için toplu katliamlar yapmışlar, bazı köylerde tek bir canlı bırakmamışlardır. Yerlileri öldürerek veya kovarak elde ettikleri topraklara göç eden Yahudileri yerleştirmişler, toprağın Arap tarihini kısmen yok etmişlerdir. Kendilerine engel olmak isteyen, var güçleri ile muhalefet eden dindar veya seküler tüm Yahudileri ise dışlamışlardır. Onları Musa'nın on casusuna benzeterek İsrail'e ve Tanah'a ihanet etmekle suçlamışlardır.

Ve sonuç olarak 1948 yılında Filistin'de yaptıkları tüm eylemler üzerine ülkelerini inşa etmiş, Yahudi devletini kurmuşlardır. Siyonistler kurdukları devletin, esinlendikleri Davut Krallığı modelinde olduğunu iddia etmişlerdir. Onlar İsrail devletini, tıpkı Davut'un, dev Golyat'ı yenmesi gibi bir mucize olarak nitelemişlerdir. Devleti neredeyse tanrısallaştırmışlar, askeri eylemler de dahil tüm eylemlerini

kutsallaştırmışlardır. Dolayısıyla devleti kurmalarına rağmen durmamışlardır; zoralımlara, işgallere ve sınır ihlallerine devam etmişlerdir. Ve "Vaat Edilmiş Toprakların" ideoloji için ne kadar merkezi ve büyük bir öneme sahip olduğunu da İsrail Bağımsızlık Bildirgesi ile bir kez daha gözler önüne serip, deklare etmişlerdir. *"İsrail toprağı Yahudi halkının doğduğu yerdir. Manevi, dini ve ulusal karakteri burada oluşmuştur. Bağımsızlığına burada kavuştu, hem ulusal hem de evrensel kapsamlı bir kültür kurdu ve ezeli-ebedi Tanah'ı tüm dünyaya bağışladı.*"[1051]

II. SEÇİLMİŞLİK İNANCI VE YAHUDİ IRKI

Yahudi teolojisi açısından ahit kapsamında gelişen toprağın ayrıştırılması ve seçilmiş olması gibi, ırklar arasında da Tanrı tarafından bir seçilme ve seçilmeme durumu söz konusudur. Tanah'a göre bu ırk seçimi dünyanın yaratılışı itibari ile tayin edilmiş olsa da İbrahim döneminde açığa çıkan bir gerçekliktir. Tanrı, İbrahim'i seçmiş ve onunla, ondan sonra gelecek olan tüm İbranileri kapsayacak bir antlaşma yapmıştır. Tanrı seçmiş olduğu İshak ve Yakup ile ahdini devam ettirmiş, Musa ile İsrailoğullarının seçilmiş olduklarına mutlak bir nokta koymuştur. *"Yahudilik, İsrailoğulları'nın atalarının Tanrı ile yaptıkları ahde, sözleşmeye dayanır ve bu yüzden Yahudiler kendilerini seçilmiş ırk olarak görürler.*"[1052] Yahudi teolojisinde bu seçilmenin tek nedeni, Yahudilerin putperest toplumlar içerisinde Aşem'i Tanrı olarak kabul eden ve Tevrat'ın sorumluluğunu alan tek halk olmalarıdır.[1053]

Yahudiliğe göre; Tanah, İsrailoğullarının Tanrı tarafından diğer milletlerden ayrılarak kavimler arasından seçilmesini, Tanrı'nın has halkı olmalarını ve diğerlerinden üstün kılınmasını kesin ve sarsılmaz bir şekilde nakletmektedir. Bu anlatılarla İsrailoğullarının üstün kılınması ile milletler arasında sadece Yahudilere has olan bir kutsallık vasfının da sahneye çıkmış olduğu görünmektedir. Asırlarca teşekkülü devam eden Yahudilik, Tanah'ta nakledilmiş bu veriler ışığında dinin iç mekanizmasına

[1051] https://www.jewishvirtuallibrary.org/the-declaration-of-the-establishment-of-the-state-of-israel (erişim tarihi: 25.01.2019)
[1052] Hasanoğlu, "Yahudilik", s. 370.
[1053] Devarim, s.599.

bu ayrıcalıklı statüyü "Seçilmişlik" ilkesi olarak yerleştirmiş ve ortaya bu isimle güçlü bir doktrin çıkartmıştır. Dolayısıyla Yahudi geleneğinde "seçilmişlik" kavramı muazzam ve vazgeçilmez bir kutsal tema olarak yer almıştır. *"Yahudi dini "seçilmiş halk" fikri olmaksızın düşünülemez.*"[1054]

Seçilmişlik kavramı, beraberinde getirdiği olumlu hükümler ile Yahudi kimliğine bir takım özellikler eklemiştir. Ahit kapsamında ortaya çıkan seçilmişlik ve diğer hükümler Yahudi kimliğini oluşturan ana parçalar olmuştur. Yahudi teolojisinde güçlü bir şekilde var olan seçilmişlik doktrini ile İsrailoğulları her daim kendilerini kutsal olarak tanımlamış, Tanrı'nın has kavmi olarak nitelemiş ve diğer halklardan farklı ve özel olduklarına inanmışlardır. Ayrıca Tevrat tefsirleri sayesinde kendilerini bazen yıldızlar kadar parlak ve ulaşılmaz hissetmiş ve asla yok olmayacak bir ırk olduklarını düşünmüşlerdir. Dolaysıyla bu doktrin ve beraberindeki Yahudi kimlik özellikleri erken dönemlerden itibaren Yahudi milliyetçiliğini –çoğunlukla siyasi olmayan bir şekilde- besleyen ögeler olmuştur.

Hem teolojik hem de milli açıdan tüm bam tellerine dokunan "Seçilmişlik" kavramı Yahudi kimliği, tarihi, psikolojisi ve sosyoekonomisi üzerinde birinci dereceden etkili rol oynamıştır. Ayrıca seçilmişlik kavramı; tüm muhatap olduğu toplumlarda ve Yahudi halkının kendi içinde farklı zamanlarda olumlu veya olumsuz bir fenomen olmuş ancak daima yaşayan ve yaşatılan bir algı şeklinde ve neredeyse iman esası kadar büyük bir önem arz etmiştir. Yahudi teolojisinin ön plana bir yıldız olarak çıkardığı seçilmişlik kavramı, hem kutsallıkla donatılmış bir Yahudi etnisitesini-kimliğini oluşturmuş hem de Siyonizmin modern dönemlerde kullanacağı temel bileşenlerinden biri olan milliyetçiliğe zemin hazırlamıştır. Nitekim Siyonizmin felsefesi milliyetçilik üzerine inşa edilmiştir. Buna koşut olarak Siyonizm, modern Yahudi ulusal hareketi olarak tanımlanmaktadır.[1055]

Bu önemli etkileri nedeniyle, öncelikle tarih ve dinin iç içe geçtiği ve İsrailoğullarının bir aileden bir millet seviyesine nasıl geldiğini anlatan Tanah içerisindeki; seçilmişlik doktrininin ve Yahudi kimlik özelliklerinin oluşturulmasına

[1054] Baron, **Modern Milliyetçilik ve Din**, s. 294.
[1055] Uri Ram**, Israeli Nationalism: Social Conflicts and the Politics of Knowledge**, New York: Routledge, 2011, s. 28.

olanak sağlayan hemen tüm veriler dikkatlice ele alınmaya çalışılacaktır. Buna paralel olarak teolojik Yahudi kimliğinin tüm yapıtaşları kendini göstermeye başlayacaktır. Bu verilerin yanı sıra, seçilmişlik kümesinin yapılan yorumlamalarla nasıl daraltıldığı örneklerle detaylandırılacaktır. Ve ahit ile şartlara bağlanmış olan bu seçilmişliğin yanında getirdiği komplikasyonlardan bahsetmeye gayret edilecektir. Kısacası bu doktrinin teolojik mahiyetini kavramak adına Tevrat'ta anlatılan Tanrı'nın seçtiklerine ve seçmediklerine dair hemen tüm verilere anlatı sırasıyla değinmek yerinde olacaktır. Ayrıca seçilmişlik ilkesinin Yahudi toplumu üzerinde farklı dönemlerde oluşturmuş olduğu etki ve Yahudi ırkı meselesine dair yorumlamalar ele alınacaktır. Ama en önemlisi Siyonizmin bu ilkeyi ve Yahudi milliyetçiliğini ele alış şekli ve ondan faydalanması tüm çıplaklığı ile gözler önüne serilecektir. Dolayısıyla bu maddenin anlatımında ilk adım, hemen tüm kutsal kaynak verileri ile teoloji merkezli ve Yahudi ırkı meselesi ile ilgili, ikinci adım ise Siyonizm bazlı olacaktır.

A. YAHUDİ TEOLOJİSİ VE GELENEĞİNDE SEÇİLMİŞLİK İNANCI

1. Yahudi Teolojisinde Seçilmişlik İnancı ve Yahudi Kimliği

Tanah anlatılarına göre; bazı insanlar seçilmiştir, bazıları seçilmemiştir. Yeryüzünün bir bölümü kutsal olarak seçilmiş, diğer bölümü bir kenara koyulmuştur. Kavimler arasından İbrahim ve soyu olmak üzere sadece bir ırk seçilmiştir. Aynı zamanda bu seçilen ırk içinden de seçilenler ve seçilmeyenler olmuştur. Ayrıca seçilen insanlarla seçilen toprak Tevrat'ın önderliğinde birleştirilmiş, böylece Tevrat-İsrailoğulları ve Eretz İsrael halkalarından oluşan zincirleme bir varoluş meydana gelmiştir.[1056] Bu zincirin her bir halkası birbirini güçlendiren, pekiştiren ve hatta aktifleştiren etkileşim içinde tayin edilmiştir. Bunların dışında kalanlar; "diğerleri" Yahudi penceresinden Tanrı tarafından seçilmemiş olanlardır ve seçilen soyla bu grup arasında keskin bir sınır vardır. Ayrıca bu seçilme durumu Yahudilerin etnik ve milli kimliklerinin içkin bir bileşenidir. Seçilmişlik paralelinde gelişen teolojik ve etnik kimlik İbrahim ile oluşmaya başlamış ve bu Sina Ahdi ile doruk noktasına ulaşarak

[1056] Detaylı bilgi için bk. Hasanoğlu, Gerut, s.28-32

milli bir bilince dönüşmüştür.[1057] *"Musa peygamber zamanında İbranilerin Mısır'dan göçü, dini ve milliyetçi bir hareket halini almıştır."*[1058]

Tevrat, ırksal anlamda bir seçim yapıldığını her ne kadar İbrahim bölümünden itibaren nakletmeye başlamış olsa da Yahudi teologlar Tanrı'nın planındaki bu seçimin çok daha önceden yapılmış olduğunu ve buna dair ipuçlarının yaratılış bölümünde yer aldığını belirtmişlerdir. Dünyanın, insanın ve Şabat'ın yaratılışının detaylıca anlatıldığı Tekvin kitabının ilk bölümleri, müfessirler için bir bazdır. Midraş'a göre ilk üç gün ile son üç gün Tanrı'nın yapmış olduğu işlerin ve yaratmış olduklarının her biri birbirlerini tamamlayıcı unsurlardır. Örneğin; ikinci günde denizler beşinci günde su canlıları, üçüncü günde kuru toprak ve bitkiler altıncı günde insan ve diğer canlılar yaratılmıştır. Bu birbirini tamamlayıcı zincirden sadece yedinci gün olan Şabat nasibini alamamıştır. Midraş'a göre Şabat, Tanrı'nın huzuruna gelerek "her güne bir eş verdiğini ama kendisinin bir eşi olmadığını" söylemiştir. Tanrı Şabat'a, onun eşinin İsrailoğulları olacağı şeklinde cevap vermiştir.[1059] Bir diğer ifade ile İsrailoğulları Şabat'ın eşi olmuştur ve bu Yahudilerin seçilmiş olduğunun ilk göstergesidir.

Yahudi teolojisinde Şabat'ın eşi olarak tayin edilen İsrailoğulları'nın seçilmişliği yaratılışın başından beri bilinen ve planlanmış olan bir gerçekliktir. Hatta Talmud'a göre Tanrı yaratışa başladığında eğer İsrailoğulları Tevrat'ı kabul ederse dünyayı var edeceğini buyurmuştur.[1060] Dolayısıyla Yahudi teolojisi Tanrı tarafından daha başlangıç aşamasında İsrailoğullarının seçilmiş olduğunu ve bunun potansiyel bir gerçeklik olarak var olduğunu iddia etmektedir. Philo, "herşeyin eş zamanlı yaratılmış"[1061] olduğunu vurgulayarak bir anlamda bu ilkeye açıklama getirmiştir. Yahudi mistisizmi açısından ise seçilmiş olan Yahudiler ve seçilmemiş olan diğerleri arasında yaratılıştan beri asli ve derin bir fark vardır. Zohar'a göre diğer milletlerin ruhu, hayvani ruh seviyesinde kalmıştır nitekim bu tüm canlıların ortak ruhudur. Ancak İsrailoğulları bu ruhi seviyeden çok üstündür, onlar tam anlamıyla insan olabilmişlerdir.

[1057] Aharon Lichtenstein, **Leaves of Faith: The World of Jewish Learning**, New Jersey: Ktav Publishing House, 2003, s. 72.
[1058] Hoffer, s. 30.
[1059] Midrash-Bereishit,Rabbah:11.
[1060] BT- Shabbath 88a.
[1061] Philo'nun düşüncesinde Tanrı herşeyi eş zamanlı olarak yaratmıştır ve Tekvin'deki anlatılan sadece sıralı yaratmadır. Carmy ve Shatz, "Felsefi Düşünme İçin Bir Kaynak Olarak Kitab-ı Mukaddes", s.44.

Böylece Yahudiler Tanrı'nın suretinde olmayı bu insani ruh ile sağlayabilmektedirler.[1062]

Rabbi otoritelere göre Tanrı'nın bu seçimi başlangıçta tayin etmesinin nedeni özellikle İbrani atalar olmak üzere İsrailoğullarının üstün meziyetlere sahip olacaklarını biliyor olmasıdır. Ama daha da önemlisi Tanrı, Tevrat'ı tüm milletler arasından sadece Yahudilerin kabul edeceğini bildiği için bu seçimi yapmıştır.[1063] Talmud'a göre; Tanrı tüm uluslara Tora'yı kabul etmelerini teklif etmiş ancak içlerinden bu görevi kabul eden sadece İsrailoğulları olmuştur.[1064] *"Tanrı İsrail'i kainatın ve yaratılışın ölçüsü ya da modeli gibi görülen Tevrat'ı alıp kabul etmesinden dolayı kendine has kavim yapmış, kendi ismini ve şanını İsrail kavmine bağlamıştır.*"[1065] Yahudi geleneği buna koşut olarak yaratılıştan önce var olduğuna inandıkları Tevrat ve İsrailoğulları arasında güçlü ve sarsılmaz bir bağ olduğunu iddia etmişlerdir. Binaenaleyh Yahudilikte İsrailoğullarının bir halk olmasını sağlayan, onları diğerlerinden farklı kılan, onları kutsal ve özel yapan yegane etken Tora olarak kabul edilmektedir. Bu kabul Yahudilerin kendilerini "Tora Halkı" olarak adlandırmalarını sağlamıştır.[1066] Buna koşut olarak Yahudiler, Tora öğrenmeli ve öğretmelidirler ve hiçbir zaman da Tora'yı öğrenmiş olmaktan dolayı da kibir sahibi olmamalıdırlar.[1067] İşaret edilmelidir ki Tora'yı vermek için Yahudilerin seçilmiş olmasına rağmen dünyanın geri kalanı yani diğerleri Tora'dan mahrum edilmemiştir.[1068]

Tekvin'in insanlığın oluşumuna ve gelişimine dair verdiği diğer tüm bilgiler de Yahudi teolojisi açısından seçilmişlik kavramı ile bağlantısı olan anlatılardır. Müfessirlere göre, Adem ve İbrahim arasında geçen zaman diliminde yaşananların

---

[1062] Gürkan, **Yahudilik**, s. 126

[1063] Kaplan, **Judaism as a Civilization**, s.147. Sifrei Devarim 343. Yahudi teolojisine göre; Tanrı, kabul etmeyeceklerini bilmesine rağmen sırf adaletli olmak adına Tora'yı Esav ve İsmail olmak üzere tüm uluslara peygamberler aracılığıyla teklif etmiştir. Ancak hepsi Tora'nın hükümlerinin kendilerine uygun olmadığı gerekçesi ile Tora'yı reddetmişlerdir. Örneğin, Esav'ın soyu kitabın içinde ne yazıyor sorularına "öldürmeyeceksin", İsmail soyu ise "çalmayacaksın" cevabı alınca, Tora'yı kabul etmemişlerdir.

[1064] BT- Avodah-Zarah 2b

[1065] Ömer Faruk Harman, **Yahudilik (İnanç Esasları)**, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (DİA), cilt:43, 2013, s. 206

[1066] Samson Raphael Hirsch, **The Nineteen Letters of Ben Uziel: Being a Spiritual Presentation of the Principles of Judaism,** Bernard Drachman (çev.), New York: Funk & Wagnalls, 1899, s. 161.

[1067] Mishnah, Seder Nezikin, Pirkei Avot 2:9 "*Fazla Tora öğrendiğinden dolayı övünmene gerek yok, çünkü hepimiz zaten Tora'yı öğrenmek için yaratıldık."*

[1068] David Novak, **The Election of Israel: The Idea of Chosen People**, New York: Cambridge University Press, 1995, s.14.

kutsal kitapta anlatılması İsrailoğullarının neden seçildiğinin ve diğerlerinin neden seçilmediğinin bilgisini tüm insanlara sunmak içindir. Onların düşüncesinde Tanrı, evreni yaratttığı sırada "İsrail" adlı bir proje hazırlamıştır. Aslında Tora'ya hizmet etmek olan bu proje tüm insanlığa verilecekken bu mümkün olmayarak sadece Yahudilere indirgenmiştir.[1069] Bu projedeki tek amaç yaratılanın Yaratıcısı'nı tanımasıdır. Talmud, yaratılışın gayesinin Tevrat'ı uygulamak olduğunu, her insanın mükemmelliğe ulaşmak için doğduğunu ve bunun da sadeece Tevrat ile mümkün olabileceğini belirtir.[1070] Yahudi müfessirler, *"tüm nesillerdeki insanların kayıtlı olduğu kitabın gösterildiği"*[1071] Adem'in ve Hava'nın ilk yaratılanlar olarak Tanrı'nın yükümlülüklerini başarıyla yerine getiremediklerini iddia etmiştir. Rabbi Eliezer'e göre, Adem'in bakmak ve korumak ile görevlendirildiği "Hayat Ağacı", Tevrattır ve Adem'e aslında emredilen Tevrat'ın hükümlerini gözetmesidir.[1072] Onların düşüncesinde; Adem'den Nuh'a "on nesil"[1073] vardır ve bunlar Enoş'un nesli (üçüncüsü) itibariyle yaratılışın asıl gayesinden daha da fazla sapma göstermiştir. Tanrı bu on nesil boyunca sabretmiş onların teşuva yapmasını beklemiştir. Ancak bu gerçekleşmemiş ve insanlık tufan ile cezalandırılmıştır.[1074] Rabbi otoritelere göre bu on nesil Tanrı'nın sabır derecesini göstermektedir. Tevrat, Nuh ile İbrahim arasında yine "on nesil"[1075] olduğunu ve Nuh ile ahit yapılmasına rağmen bu on neslin hepsinin yine başarısız olduklarını aktarmaktadır. Yahudi teolojisine göre, bu on nesil de Tanrı'nın sabır derecesini göstermektedir. *"Bu on nesil Tanrı'ya karşı öfke duymuş olsa da Tanrı sabretmiştir."*[1076] Dolayısıyla rabbi otoritelerin düşüncesinde Tevrat'ta yaratılışın ve bu başarısızlık hikayelerinden oluşan insanlığın anlatılması hatta kutsal kitabın bu anlatılarla başlaması İsrailoğullarının doğuşunun ve seçilmişliğinin nedenini önemle vurgulamak içindir. Bir diğer ifade ile Adem ve Avraam arasındaki zaman dilimi

---

[1069] Devarim, s.728.

[1070] BT- Sanhedrin 99b. Ayrıca Tanrısal amaç Tevrat'ın yanı sıra Bet Ha-Mikdaş varken tamamlanabilir. Tapınak olmadan Tanrısal amaca tamamıyla ulaşılmış sayılmaz. Pesah Agadası, s.106.

[1071] **Torah Commentary by Rabbi Bachya ben Asher**, Eliyahu Munk (çev.), Jerusalem: Urim Publications, 1998. Rabbeinu Bahya, Shemot 31: 2

[1072] Baki Adam, **Yahudi Kaynaklarına Göre Tevrat**, 3.basım, İstanbul: Pınar Yayınları, 2010, s.78.

[1073] Adam-Şet-Enoş-Kenan-Mealale-Yered-Hanoh-Metuşelah-Lemeh-Noah (1056-2006)

[1074] Mishnah, Seder Nezikin, Pirkei Avot 5: 2 "*Adam'la Noah arasında on nesil vardır. Bu bize Tanrı'nın sabır derecesini gösterir. Bu aradaki nesiller tufan olana kadar Tanrı'yı git gide daha çok kızdırdılar. Bunun sonunda Tanrı onlara tufanı getirdi."*

[1075] Şem-Arpahşad-Şelah-Ever-Peleg-Serug-Nahor-Terah-Avraam (1948-2123)

[1076] Mishnah, Seder Nezikin, Pirkei Avot 5:3 *"Noah'la Avraam arasındaki on nesil bize Tanrı'nın ne kadar sabırlı olduğunu gösterir. Bu, nesillerin Tanrı'ya karşı öfkesi giderek artmış ve atamız Avraam onların ödüllerine sahip olmuştur."*

başarısızlık devresidir ve diğer milletler kendi hataları nedeni ile seçilmemişlerdir. Bu bilgilere koşut olarak, Yahudi kimliğine dair üç özellik daha ortaya çıkmaktadır; Yahudiler, Tanrı'nın "İsrail" adındaki projesidir, yaratılışın asıl gayesine hizmet edebilecek ve bunu gerçekleştirebilecek tek "özel"[1077] halktır.

Yahudi takvimine göre; Nuh'tan on nesil sonra henüz Nuh daha hayattayken 1948 yılında Tanrı'nın ilk ve son olarak seçeceği kişi olan Avram doğmuştur.[1078] Şem soyuna mensup olan Ur kentinde yaşayan Terahın[1079] oğlu Avram'ın doğuşunun Tekvin'de anlatılması Yahudi teologlar tarafından yeni bir yaratılış olarak yorumlanmıştır. Çünkü Avram, Tanrı tarafından görevlendirilip dünyaya kutsiyeti yaymak için tek başına çalışacak olan kişidir. Raşi'ye göre; Avram'ın ismi de bunu ispatlar niteliktedir. *"Av-Aram: Aram'ın öğretmeni veya babası anlamındaydı. Avram öncelikle sadece kendi milletinin lideri olmuştur. Daha sonra ise tüm milletlerin babası haline gelmiştir.*"[1080]

Tevrat, Avram'ın henüz bir vahiy almadan önce babası Terah, kendi eşi Saray ve yeğeni Lut ile birlikte doğduğu ülkeden ayrılarak Harran'a göç ettiğini aktarmaktadır.[1081] Yahudi müfessirlerin düşüncesinde; Avram'ın Harran'da 75 yaşlarındayken almış olduğu ilk vahiy Tanrı'nın önceden diğerlerine yapmış olduklarından oldukça farklıdır. Bilindiği gibi, Tevrat, Adem ve oğullarının ve Nuh'un vahiy almış olduklarını ve Tanrı ile ahitleştiklerini aktarmaktadır. Yahudiliğe göre bu isimler Tanrı'nın, insanlığa Kendini tanıtmak için iletişime geçtiği salih kullarıdır. Ancak iletişim kurulan bu kimseler ile sadece evrensel karakterde gelişmeler yaşanması amaçlanmış, bu isimler aracılığıyla asla bir insana veya kavme özel bir kutsallık ve seçilmişlik bahşedilmemiştir. Dolayısıyla bu kimseler sadece Tanrı'nın varlığını tüm insanlığa öğretmek için tek sefere mahsus görevlendirilmiş kimseler olmuşlar, bu görevleri babadan oğula geçmemiştir. Ancak İbrahim ile yapılan ahit onun tüm soyunu

---

[1077] Yahudi teolojisi ve mistisizmine göre; dünya, ilk yaratılan ve "Nur" olarak betimlenen (**Süleyman'ın Meselleri** 6: 23) Tora uğruna yaratılmıştır. Bu da Tanrı'nın Tora'yı vermek üzere seçtiği Yahudileri özel kılar.

[1078] bk. Şaban Kuzgun, "Hz. İbrahim'in Doğum Yeri", **I. Hz. İbrahim Sempozyum Bildirileri**, Şanlıurfa, 2007, s. 35-43.

[1079] Yahudi teolojisine göre Terah putperest olmasına rağmen öbür dünyasını garanti altına almıştır. Teşuva yaparak "Olam Aba'ya" hak kazanmıştır.

[1080] Rashi on Genesis 17:5

[1081] **Yaratılış** 11: 31. İslam kaynaklarına göre İbrahim Harran'a göç ettiğinde 37 yaşındadır, daha önce Süryanice konuşurken, Fırat'ı geçtikten sonra İbranice konuşmaya başlamıştır. A. Ekrem Ülkü, **Ulusların Babası Hz. İbrahim,** İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi, 2012, s.38.

kapsamıştır. İbrahim'in seçilme durumunun da babadan oğula kalan bir miras özelliği barındırması dolayısıyla bu ahitleşme öncekilerden oldukça farklıdır.

Yahudi teolojisine göre; Tanrı'yı henüz çocuk yaşta akıl yoluyla keşfeden[1082], Tanrı'yı tüm kalbiyle seven[1083], Tanrı'nın ondan "Sevenim"[1084] olarak bahsettiği, tevazuu sahibi[1085] ve Tanrı'nın dostu olan Avraam seçilmiş olmayı fazlasıyla haketmiştir. *"İbrahim, büyüklüğü Tanrı'ya itaat etmek olan, tüm Kantçı gücü ve ihtişamı bakımından ahlaki emrin bilincinde kalan bir "iman şövalyesi"[1086]dir."*[1087] Tevrat'ı kendi kendine öğrenen İbrahim, Tanrı tarafından seçilmiştir ve Adem ve Hava'dan beklenen görevler ona ve eşi Sara'ya devredilmiştir.[1088] Böylece hem ortaya seçilmiş olduğunun farkında olan hem de kutsal görevin verildiği bir aile çıkmış ve bu aile bu özelliğini koruyarak kendini zamanla topluluk olma yolunda geliştirmiştir. Bunun akabinde ilk İbrani atası olarak kabul edilen İbrahim'e miras kalan görevler asırlarca onun, yine seçilen soyuna devretmiş ve ortaya ahit merkezli seçilmişlik kavramının beslediği bir İbrani toplumu çıkmıştır.[1089] En sonunda ise kendini üstün, özel ve kutsal hisseden ve böyle tanımlayan bir millet; İsrailoğulları adıyla uluslararasında yerini almıştır.

İşaret edilmelidir ki İbrahim'in almış olduğu her vahiy bünyesinde, onun seçilmiş olduğu bilgisinin yanı sıra Yahudilere bahşedilmiş bazı özellikler de barındırmaktadır. Buna bağlı olarak Yahudi kimliği, din otoriteleri tarafından seçilmiş olmanın yanı sıra birçok olumlu özelliklerle beraber bir kalıp haline getirilmiştir. Ve bu kalıp seçilmişlik adı altında dinin içine bir mekanizma gibi yerleştirilmiştir. Bu nedenle

---

[1082] Midraş'a göre, İbrahim daha çocukken Tanrı'nın varlığını gök cisimleri hakkında derin düşüncelere dalma suretiyle keşfetmiştir. Önce güneşin tanrı olabileceğini düşünmüş ancak gece olunca ayın da bir tanrı olma olasılığı doğmuştur. Sabah olup ay gidince İbrahim hem güneşi hem ayı yaratmış olan ve onların hareketlerini kontrol altında tutan bir tek Tanrı'nın mevcut olması gerektiğini savunmuştur. Midrash, Bereishit Rabbah 38:13

[1083] İbrahim, Tanrı'yı tüm "kalbi ile", canını kurban olarak vermeye razı olan İshak Tanrı'yı tüm "canı ile", Yakup ise Tanrı'yı tüm varlığı ile sevmiştir. (çünkü tüm varlığının ve çocuklarının onda birini Tanrı'ya adamıştır.) Rabbeinu Bahya, Devarim 6: 5.

[1084] **Yeşaya** 41: 8.

[1085] BT- Chullin 89a, **Yaratılış** 18: 27.

[1086] Soren Kıerkegaard**, Korku ve Titreme Diyalektik Lirik**, Nur Beier(çev.), İstanbul: Pinhan Yayıncılık, 2014, s. 35-77.

[1087] Camy ve Shatz, "Felsefi Düşünme İçin Bir Kaynak Olarak Kitab-ı Mukaddes", s. 31.

[1088] İbrahim Tevrat'ı oğullarına da öğretmiştir. Adam, **Yahudi Kaynaklarına Göre Tevrat**, s.79.

[1089] *"Ondan öncekiler atanız olarak adlandırılmayacak. İlk atanız Avraam'dır*." Yahudi teolojisine göre, İbrahim'den önceki nesillerin neredeyse tamamı putperest olduğu için İsrailoğulları'nın başlangıcı İbrahim olarak kabul edilmiştir. İbrahim'den önceki ataları içerisinde Şem ve Ever gibi Tanrı inancına sahip kişiler olsa da onların sadece kendilerine faydalara dokunabilmişti. Pesah Agadası, s.63

başta İbrahim olmak üzere İbrani ataların ve Musa'nın aldığı her çağrıyı Yahudi kimliğini oluşturan birer aşama olarak görmek yanlış olmayacaktır. Bu aşamaların genelde oldukça olumlu ve hep yükseğe çıkaran bir ivmeden oluştuğunu da belirtmek faydalı olacaktır. Aynı zamanda bu vahiyler barındırdığı mesajlarla, Yahudilerin neleri yapmaları veya yapmamalarını ve nasıl davranmaları gerektiğini de aktarmaktadır. Bir diğer ifadeyle Tanrı'nın Yahudilerden beklediği hali detaylıca belirtmektedir. Ve bu hal, Yahudi kimliğinin bir parçası olmalıdır. Dolayısıyla vahiylerin Yahudilerin hem karakter özelliklerini hem de davranış biçimlerini şekillendirme maksadı güttüğünü de söylemek mümkündür.

Kadir-i Mutlak Tanrı (El Şadday) Avram'la ilk olarak *"…Ülkenden, doğduğun yerden ve babanın evinden ayrıl, sana göstereceğim ülkeye git" dedi. Seni büyük bir millet haline getireceğim. Seni mübarek kılacağım ve ismini yücelteceğim. Bir Beraha*[1090] *olacaksın. Seni mübarek kılanları mübarek kılacak, seni lanetleyeni ise lanetleyeceğim. Yeryüzünün tüm aileleri senin sayende mübarek kılınacaklar"*[1091] mesajıyla iletişime geçmiş ve İbrahim'i seçtiğini ve onu kutsadığını ona bildirmiştir. Böylece İbrahim'e ilk seçimişlik kıyafetinin giydirilmiş olduğu bu pasaj ile hem kendisinin hem de bir millet olabilecek kavminin binlerce yıl sürecek ve kendilerince seçilmiş ve üstün kılınmış kutsallık kokan var oluşlarının hikayesi başlamış olur.[1092] Nitekim rabbilerin düşüncesinde Tanrı tarafından seçilen İbrahim'in soyu da seçilmiştir.[1093] Ve Tanrı tarafından kutsal kılınmış olan İbrahim'in soyu da kutsal olacaktır. Ve bunlar yapılan ahdin sonsuz olma özelliği hasebiyle sonsuza kadar bahşedilmiş ayrıcalıklardır. Sonuç olarak Yahudi teolojisi "seçilmenin" ilk aşaması sayılabilecek bu pasajdan Yahudi kimliğine, sonsuza kadar "seçilmiş" ve "kutsal" halk olma özelliklerini kazandırmıştır.[1094] Ayrıca İsrail'in seçilmişliği somut olarak anlam kazanmaya bu noktadan itibaren başlamıştır.

[1090] Beraha: bereket veya mübarek kılış anlamına gelmektedir.
[1091] **Yaratılış** 12: 1-3
[1092] Bu vahiyle aynı zamanda tek tanrılı Semitik dinler başlamış oluyordu. Ülkü, s.40.
[1093] Rambam on Exodus 19: 5.
[1094] Genel kabule göre; Yahudi halkı bu kutsallık payesiyle öbür dünyada Tanrı ile birlikte olacağının güvencesini almıştır. *"Tevrat'a sadık kaldıkları takdirde İsrailoğulları bu dünyada ve öbür dünyadaki varlığını garantide görebilir."* Rabbeinu Bahya, Shemot 19:6

Bunun yanı sıra müfessirlere göre, bu pasukta Tanrı Avram'a "Leh Leha/ kendin için git" emir ifadesini kullanmıştır.[1095] Dolayısıyla Avram kendi iyiliği için Tanrı'nın göstereceği ülkeye gitmelidir. Çünkü göç ettiğinde tanınabilecek ve çocuk sahibi olabilecektir. Dolayısıyla manevi görevini gerçekleştirmek için bir fırsatı olabilecektir.*"Avram bir bereket kaynağı olacak ve insanları mübarek kılma da aracı olarak görev yapacaktır.*"[1096] Bu görev insanlığa Tanrı'yı tanıtmaktır. Pasajdan da anlaşılacağı üzere Avram'ın bereketli kılacakları veya vahiy görevinde aracı olması gereken kimse veya ırklarda seçici davranılmamıştır. Avram tüm insanlara vahyi ulaştırmalıdır böylece onun çağrısına ayak uyduran yeryüzünün tüm aileleri onun sayesinde kutsanabileceklerdir. Yani bu pasuk, Avram'a evrensel boyutta bir misyonerlik görevi yüklenmiş olduğunu düşündürtmektedir.

İman sahibi olan İbrahim ve eşi bu noktadan sonra farklı bir bilinç kazanmış ve seçilmiş ve kutsal olma vasıflarıyla diğer insanlardan ayrılmaya başlamıştır. Avram, kutsal bir ilhamla geleceği görme yeteneğine sahip olan[1097] karısı Saray (rızasını alarak) ve büyütme sorumluluğunu üstüne almış olduğu yeğeni Lut ile birlikte Kenan ülkesine göç etmiştir. Yahudi teolojisine göre seçilmiş olan Avram, Kenan'da yaşayan halklar için bir nevi "Ever" yani diğer taraftan gelmiştir ve bu sözcükten türetilen "Yvri" lakabıyla çağrılmıştır. İbrani kelimesinin etimolojisine kaynaklık eden bu sözcüğün lafzi manasının *"Fırat Nehri'nin karşı tarafından gelen"* olduğu düşünülüyor olsa da alimler açısından kast edilmiş olan sadece bu değildir. Müfessirlere göre, Avram ve Saray nehrin karşısına geçmişlerdir ancak bu geçiş daha derin bir olayı ifade etmektedir. Avram ve eşi aslında Tanrı'ya inanmayan, Onu kabul etmeyen tüm insanların karşı tarafına geçmişlerdir. Bir diğer ifade ile İbrahim ve onun çağrısını kabul edenler ile inanmayanlar arasında keskin sınırlar oluşmaya başlamıştır. Buna koşut olarak Yahudi geleneğinin düşüncesinde, İbrahimin görevine başlamasıyla birlikte, insanların manevi doğasında büyük bir değişim meydana gelmiştir.[1098]

[1095] Yahudi mistisizmine göre, İbrahim gizli bilgeliğe sahip biridir ve Harran'da buna paralel birçok çalışma yapmış ancak bulunduğu mekan sığ olduğu için bir müddet sonra tıkanmıştır. Tanrı'nın ona buyurmuş olduğu "Çık" emri, İbrahim'in ezoterik ve okült çalışmalarında verimli olması, daha yoğun ve üst düzey bilgi sahibi olması içindir. Ülkü, s.79-81.

[1096] Ramban on Genesis 12:2

[1097] Rashi on Genesis 11:29

[1098] BT- Avodah- Zarah 9a.

Nitekim rabbi otoritelere göre; Avram'ın, ülkeye vardığı zaman Bet-El yakınlarında bir mizbeah inşa ederek, Tanrı'nın İsmi ile dua etmiş[1099] olması İbrahim'in göreve başladığını göstermektedir.[1100] Bazı müfessirler açısından İbrahim'in bu davranışları, onun görevine hemen başlayarak etrafındaki insanlara Tanrı'dan bahsettiğini ve onları tevhid inancına davet ettiğini göstermektedir.[1101] Dolayısıyla bu pasuk Yahudiliğin evrensel bir din olduğunu gösteren mesajlardan biri olarak kabul edilmiştir. Ayrıca bu pasuk *"yeryüzünün tüm aileleri senin sayende mübarek kılınacaklar*" ayetini de güçlendirmektedir. Haliyle İbrahim'e verilen görevin sadece kendi ailesine ve ırkına karşı olmadığı ortaya çıkmaktadır. Nitekim rabbi otoritelere göre de –Yahudi tarihinde- 2000 yılında göreve başlayan İbrahim, insanlara tevhid inancını kazandırmaya, onlara iman aşılamaya başlamıştır. Talmud'a göre, İbrahim'in göreve başlamasıyla insanoğlunun başarısızlık devresi bitmiş, Tevrat devresi başlamıştır.[1102] Ayrıca Yahudi geleneği, İbranilerin başlıca görevlerinden birinin Tanrı'yı diğer milletlere tanıtmak olduğunu ve ancak bunu başardıkları takdirde diğerlerinden üstün olabileceklerini belirtmektedir. Aslında bu seçilme durumu, Yahudi dindarlar açısından ağır bir yükümlülüktür.[1103] Bu bağlamda dikkat çeken bir diğer yorum ise İsrailoğulları'na bahşedilen iyiliklerin, tüm dünya bu iyiliklerden yararlanmadığı sürece tam olamayacağıdır. Yahudilere verilen tüm iyilikler onlarla birlik olmaları kaydıyla tüm dünyaya yayılacaktır.[1104] Neticede bu pasuk, Yahudiliğin evrensel bir din olduğunu aktarmakta ve Yahudi kimliğine uluslar için bir ışık, öğretmen özelliğini kazandırmaktadır.[1105]

[1099] **Yaratılış** 12:8.

[1100] Ancak birçok araştırmacıya göre, *"Yahudiler İbrahim ve Musa dönemi arasında yabancıların kendi kavimlerine katılmasını istememişler, kendi inanç ve yaşam biçimlerini yayma faaliyetinde bulunmamışlardır*." Hasanoğlu, Gerut, s.47-53.

[1101] Sforno on Genesis 4: 26

[1102] BT- Avodah- Zarah 9a.

[1103] Aydın, **Yahudilik**, s. 22.

[1104] Bamidbar, s.191.

[1105] Yeşaya peygamber İsrailoğulları'nın, Tanrı'nın takdiri ile "uluslara ışık" olacağını ve Tanrı'nın Tek olduğuna "şahitlik" yapıp, tevhid inancını yeryüzünün "dört bucağına" ulaşmasında rol oynayacağını aktarmıştır. (**Yeşaya** 42:6, 43:10, 49:6) Ancak bu noktada gerekli bir detay sunmak yine Yahudi kimliği ve milliyetçiliği hakkında önemli bir çıkarım sağlamaktadır. Bazı rabbi otoritelere göre Yahudilik evrensel bir din olsa da İsrailoğullarının genetik ve manevi üstünlükleri tartışılamaz. Ortaçağ Yahudi alimlerinin en başında sayılabilecek Yehuda Halevi, bu genetik ve manevi üstünlüğü savunanların başında gelmektedir. Başlıca eseri olan "Kuzari"de sonradan Yahudiliğe geçenlerin asla doğuştan Musevi olanlarla bir tutulamayacağını iddia etmiştir. Tanrı'nın seçmiş olduğu İsrailoğulları, Tevrat pasajlarıyla sabittir ki milletlerin ve hatta dünyanın kalbidir. Bu yüzden sonradan Yahudiliği kabul eden bir kimseden çok ama çok üstündür. Ve yine bu sebeple peygamberler sadece İsrailoğullarından çıkabilir. Gürkan, **Yahudilik**, s. 126. Ayrıca bk. Lichtenstein, s. 194-195.

Avram'ın, seçilmişlik bağlamında aldığı ikinci önemli vahiy şöyledir: *"Soyunu toprağın tozu gibi yapacağım. Öyle ki, eğer bir kişi toprağın toz zerrelerini sayabilirse, o zaman soyun da sayılabilecektir*."[1106] Bu pasajda Avram'ın soyunun bereketin ve yaşamın kaynağı olan toprak ile sembolize edilmiş olması dikkat çekicidir. Rabbi otoriteler açısından İsrailoğullarının seçilmiş olduklarının açık ve net bir şekilde ikinci göstergesi olan bu pasaj aynı zamanda onların istikbali ile ilgili bazı bilgiler de sunmaktadır. Raşi'nin düşüncesinde İbrahim'e verilen bu müjde; nasıl ki toprağın tozunu saymak imkansız ise, Avram'ın soyunun da aynı şekilde sayılamayacak kadar kalabalık olacağı anlamına gelmektedir. Rabbi Hirsch ise bu konuya farklı bir yorum katmış; bu mesajın sayısal bir berekete değil, ölümsüz olmaya işaret ettiğini iddia etmiştir.*"İsrailoğulları sonsuza kadar var olacak ölümsüz bir ulustur ve toprağın tozu ifadesi de bunu vurgulamak için kullanılmıştır*."[1107] Nitekim Midraş'a göre de bu pasuk Yahudilerin daima var olacaklarına işaret etmektedir: *"Nasıl ki toz, üstüne basılmasına rağmen yok olmuyorsa aynı şekilde İsrailoğulları da kendisni ezen ve yok etmeye çalışan tüm uluslara rağmen yok olmayacak, var olmaya devam edecektir.*"[1108] Binaenaleyh Yahudi teolojisi bu pasuk aracılığıyla Yahudilerin sayılamayacak kadar kalabalık ve ebedi bir ulus olacakları yönünde inanç geliştirmiştir.

Avram'ın almış olduğu bir diğer önemli vahiyde kullanılmış olan bazı ifadeler yine kimlik özellikleri açısından oldukça önemlidir. Bu vahiyde Tanrı, Avram'a korkmamasını söyler ve hemen akabinde Kendisinin ona "*kalkan*" olacağını belirtir.[1109] Ve ekler; *"...Gökyüzüne bir bak. Sayabilirsen, yıldızları say..."*[1110] Rabbi otoriteler bu vahiyde yer alan "kalkan ve yıldız" sözcüklerini birer sembol olarak kabul etmiş ve bu ifadeler üzerinden Yahudi kimliğine olumlu özellikler eklemişlerdir. Yahudi müfessirlerin düşüncesinde; "Kalkan/Magen" sözcüğü Tanrı'nın Avram ve soyunu ilelebet koruyacağına dair etmiş olduğu bir yemini simgelemektedir.[1111] Buna paralel olarak "*Tanrı benim kalkanımdır*" diye dua eden Davut gibi Yahudilerin tümü Tanrı'nın

---

[1106] **Yaratılış** 13: 16.
[1107] Rabbi Joseph Brever, **Introduction to Rabbi Samson Raphael Hisrch's Commentary on the Torah vol:I**, New York: Philipp Feldheim Publisher, 1948, s. 50.
[1108] Midrash, Tanchuma 1.
[1109] **Yaratılış** 15: 1 *"... Tanrı'nın Sözü, Avram'a bir vizyonla geldi: "Korkma Avram! Dedi."Ben sana kalkanım. Ödülün çok büyüktür*."
[1110] **Yaratılış** 15: 4.
[1111] Rashi on Genesis 15:1

korumasından emin olmalı ve Ona sığınmalıdır.[1112] Ayrıca din alimlerine göre Tanrı bu sözle, *"Avraam'ın mirasının her Yahudi'de bulunan kıvılcımının hiçbir zaman sönmeyeceğine dair de bir garanti vermektedir."*[1113] "*Yıldızlar*" kelimesi ise Yahudi müfessirlerin düşüncesinde İsrailoğulları'nın mertebesine işaret etmektedir. Eğer, Yahudiler Tanrı'nın şeriatına uyar ve O'nun yolundan ayrılmazlarsa yıldızlar gibi her şeyin üstünde ve erişilmez olacaklardır.[1114] Dolayısıyla bu pasuk aracılığıyla Yahudi kimliğine; her daim Tanrı tarafından korunacakları, İbrahim'in mirasını yaşatacakları, gelecekten endişe etmemeleri ve yıldızlar gibi her şeyden üstün ve erişilemez olacakları özellikleri kazandırılmıştır.

Tanrı ile ahitleşirken ismi Avraam olarak değiştirilen Avram'a, birçok milletin babası olarak tayin edilmiş olduğu, uluslar haline getirileceği ve kralların onun soyundan çıkacağı[1115] bilgisi verilmiştir. Müfessirlerin düşüncesinde bu pasaj ile verilmek istenen mesaj, Adem ile başlayan manevi görevin artık tamamen İbrahim'e devredilmiş olduğunun altını çizmektir. Ve yine daha güçlü bir şekilde İbrahim ve tüm Yahudilerin görevinin insanlığa Tanrı'yı tanıtmak olduğunu bildirmektir. Bu noktadan hareket eden Yahudi alimlerin düşüncesinde sonradan Yahudi dinini benimseyen herkes İbrahim'in oğlu olarak kabul edilmelidir.[1116] Ve "Ger Tsedek" olan kimse ahit kapsamında tüm hükümlerden sorumlu olduğu gibi nimetlerinden de faydalanabilmelidir. Ayrıca Tanrı'nın İbrahim'e "seni uluslar haline getireceğim" sözü, ondan birçok milletin teşekkül edeceği şeklinde yorumlanmıştır. Keza Avraam'ın isminin değiştirilmiş olmasının sebebi de budur.[1117] Tevrat baz alındığında bu

---

[1112] *"Magen David: Altı Köşeli Yıldız sembolünün simgelediği ana fikirlerden biri Tanrı'nın Yahudilere kalkan gibi onları korumasıdır. Altı Köşeli Yıldız figürünün en eski arkeolojik kalıntısı MÖ.10-20'li yıllara dayanmaktadır. Megan David Kabala'da çok büyük önem arz etmektedir. Özellikle ortaçağ sonlarından itibaren yaygın bir şekilde kullanılarak Yahudiliğin sembolü haline gelmiştir. Modern dönemlerde Yahudi yaşantısının ulaştığı her yerde bu sembolü görmek mümkündür. Ama en önemlisi Magen David, İsrail Devletinin bayrağında yer almaktadır. Bayrağı 1933 yılında dizayn eden kişi, Herzl'in yakın arkadaşı Dr. David Wolfson'dur*." Alalu ve diğerleri, s. 220-224.

[1113] Bereşit, s. 101.

[1114] Yahudi teolojisine göre; İsrailoğulları çöldeyken Tanrı'ya olan bağlılıklarını ispat etmişlerdir. Bunu da Tanrı tarafından bütün ihtiyaçlarının karşılanmış olmasına rağmen kibirlenmeyerek başarmışlardır. Bu nedenle Yahudiler yüksek hizmet meleklerinden bile daha üstündürler. Sforno on Deuteronomy 8:2:3

[1115] **Yaratılış** 17:4-6

[1116] Mishnah Bikkurim 1:4.

[1117] Çocuk sahibi olduktan sonra Saray'ın ismi de Prenses anlamına gelen Sara olarak değiştirimiştir. Bu değişim, Ortadoğu tarım toplumunda erkek çocuğu doğurna kadının değer kazandığına bir işarettir. Bk. Taşpınar, **Tarihin Aynasında Dinler ve Mezhepler**, s.106.

milletlerin Yakup menşeli on iki İsrail kabilesi, İsmail ve soyu, Esav'ın soyu olan Edom ırkı ve Ketura'nın[1118] doğurdukları olduğu düşünülebilir.[1119]

Yukarıda verilmiş bu isimler ve soylarının Tevrat baz alındığında İbrahim'e dayandığı bir gerçektir. Ancak Yahudi teolojisi bu kan ve akrabalık bağlarını kabul ediyor olsa da İbrahim'in soyunun İshak'tan devam etmiş olduğunu iddia etmiş ve seçilmişlik kümesini sadece İshak ve onun oğlu Yakup'a indirgemiştir. Ve bu iddialarını Tevrat'ta İbrahim'in İsmail ile İshak arasında uygulamış olduğu seçime dayandırmıştır. Tekvin, İbrahim'in eşi Sara'nın isteği üzerine cariyesi Agar- Hacer ve oğlu İsmail'i evinden göndermiş olduğunu aktarmaktadır.[1120] İbrahim "dertlenmiş"[1121] olsa da Hacer ve İsmail'i evinden Tanrı'nın izni ile göndermiştir: *"Tanrı Avraam'a "Oğlun ve cariyen sebebiyle dertlenme" dedi. "Sara sana ne derse onu dinle. Zira soyun, Yitshak yoluyla devam edecektir. Ama cariyenin oğlunu da bir ulus haline getireceğim; çünkü o senin çocuğundur."*[1122] Yahudi teolojisinin muazzam derecede önem verdiği bu pasuk, Tanrı'nın İbrahim'in soyunun kesin ve açık bir şekilde İshak ile devam edeceği yönündeki hükmünü bildirmektedir. Bir diğer ifadeyle Tanrı tarafından seçilen ve İbrahim'in asıl ve tek varisi İshak'tır, İsmail değildir. Rabbi otoritelerin

---

[1118] **Yaratılış** 25:1-2 "*Avraam, ismi Ketura olan başka bir kadınla evlendi. Ketura, Zimran, Yokşan, Medan, Midyan, Yişbak ve Şuah'I doğurdu*." Birçok Yahudi kaynağa göre Ketura, Hacerdir. Targum Jonathan, Midrash Bereishit Rabbah 61. Talmud, İbrahim'in Ketura'dan olan çocuklarının büyü yetenekleri olduğunu ve cinlere istediklerini yaptıklarını belirtmektedir. BT- Sanhedrin 91a.

[1119] Radak on Genesis 17:6

[1120] **Yaratılış** 21:9-10 *"Sara, Mısır'lı Agar'ın, Avraam'a doğurmuş olduğu oğlunun oynadığını (alay ettiğini) gördü. Avraam'a "Bu cariyeyi, oğluyla birlikte kov" dedi. "Bu cariyenin oğlu, mirası oğlumla- Yitshak'la paylaşmayacak!"*

[1121] Midrash- Shemot Rabbah 1:1 İsmail putlar alıp eve getirmiş ve onlara taparak babasını üzmüştür. Bu davranışları İsmailin hatalı olduğunu göstermektedir. Diğer taraftan İbrahim için İsmailin bu hali başarısızlık demektir. Rashi'ye göre ise İbrahim'in üzülmesinin nedeni Sara'nın İsmaili evden kovmasıdır. Rashi on Genesis 21:11

[1122] **Yaratılış** 21:12-13

düşüncesinde İsmail günahkar olduğu için seçilmemiştir ve hatta kovulmuştur.[1123] Rabbiler İsmaili sadece günahkar olmakla değil aynı zamanda Yahudilere düşman olmakla da yaftalamışlardır.[1124] Bu yaftalama çabası bazen İsmaili lanetlemeye kadar varmıştır. *"İsmail'in doğduğu ve sünnet olduğu zamana yazıklar olsun…"*[1125] Aslında tüm bu çabalar İsmail'i seçilmişliğin dışına çıkarmak içindir. Nitekim bu çabalarla Yahudilikte, İbrahim'in evden gönderdikten sonra sıklıkla gördüğü İsmail oyun sahnesinden ayrılmış, sahne sadece İshak'a kalmış böylece seçilmişlik kümesi daraltılmıştır.[1126] Dolayısıyla bu pasuk otoriteler açısından seçilmemenin ve kovulmuşluğun da örneklerinden birini sunduğu için oldukça önemli bir pasajdır. Buna ek olarak pasukta "İshak'ta - BeYitshak" ifadesinin kullanılması yorumlamalarda önemli bir daraltmayı daha beraberinde getirmiştir. Rabbilere göre; soy İshak'ın tüm çocuklarında değil sadece biri yoluyla devam edecektir, o kişi de ileride görüleceği gibi Yakup olacaktır. Böylece İsmail'den sonra Esav'ın da oyun sahnesinden daha doğmadan çok önce çıkarılmış olduğu görünmektedir.[1127] Sonuç olarak, bu pasaj ile Yahudi kimliğine kazandırılan; seçilmişlik olgusunun Tanrı tarafından İbrahim'in

[1123] Yahudi teolojisi bu hadiseyi İsmail'e dair olumsuz özelliklerle ve hatta yaftalamalarla yorumlamıştır. Onlara göre İbrahim cariyesini ve oğlunu bu şekilde göndererek hem Tanrı'nın isteğini yerine getirmiş hem de İshak'ın İsmail gibi kötü bir örnekten etkilenerek Tanrı yolundan ayrılma tehlikesine karşı önlem almıştır. Keza İsmail'in davranışları İbrahim'in koltuğunu miras almak için uygunluktan çok uzaktır. Müfessirlere göre bu pasajda "Letsahek" yani "alay etmek" kelimesinin kullanılmış olması bunu kanıtlamaktadır. Bu kelimenin yer aldığı cümle lafzi olarak okunduğu vakit ortaya, henüz kendisi de daha çocuk olan! İsmail'in İshak ile alay ettiği ya da oynadığı çıkmaktadır. Bunun neticesinde de Sara'nın İsmail hakkında evden gitmesi yönünde bir karar almış olması oldukça şaşırtıcı gibi görünmektedir! Diğer yandan Yahudi yorumcular Letsheak kelimesinden kastın bu olmadığını iddia ederek bu meselede İsmail hakkında oldukça ağır hüküm vermişlerdir. Onlara göre bu kelime putperestlik, zina ve cinayete delalet etmiş olabilir çünkü ifadenin Tevrat'ta daha önce kullanılmış olduğu meseleler bu yöndedir. (Rashi on Genesis 21:9) Bu yorum çerçevesince alaycı! İsmail, evde kalarak, ileride tam bir Tsadik olacak olan kardeşi İshak'ı kötü etkileyebilir ve bunun sonucunda İshak Tanrısal görevlerini yerine getiremeyebilirdi. Sara; işte bu olabilecek kötülükten korktuğu için onların evden gitmesine karar vermiş, mirastan sadece kendi oğlunun faydalanması gerektiğini İbrahim'e dayatmıştır. Yahudi teologlara göre bu mirastan kasıt; mal varlığı değil, kutsallık ve seçilmişliktir. Ancak İsmail'in tüm yapmış olduğu kötü davranışlarına rağmen babasının hatırına Tanrı tarafından büyük bir ulus yapılacağına yönelik bir bilginin de verilmiş olması dikkat çekicidir. Bu bilgi yorumculara göre İbrahim'in içini rahatlatan vaatlerden bir olmuştur. Bu konuda bkz Sforno, İbn Ezra, Rosh on Genesis 21:9; Graves ve Patai, s.224-229. Ayrıca Rabbi Hirsch ise İsmail'in akıl ve zihin mirasını İbrahim'den aldığını ancak onun anne tarafından eksik olduğunu iddia etmiştir. Brever, Joseph, 1948, s.62.

[1124] **Yaratılış** 21:14-20 şu bilgileri aktarmaktadır. Hacer ve İsmail evden ayrıldıktan sonra Beer Şeva Çölü'ne gitmiş, Hacer su tükenince çaresiz kalmış ve İsmail'de ağlamaya başlamıştır. Tanrı, bu çaresiz durumu görünce melek aracılığıyla onların su bulmasına yardım etmiş ve İsmail'in büyük bir ulus haline getireceğini bildirmiştir. Bu pasuğun seçilmişlik doktrini açısından çok büyük bir değeri yoksa da yapılmış tefsiri dolayısıyla İsmail'in tasvir edilmesi bakımından önemli bir örnektir. Midrash Bereishit 53:14 ve Babil Talmud'una (Rosh-HaSahanah 16b) göre, melekler Tanrı'dan İsmail uğruna bir mucize yapmamasını isterler; çünkü onun soyu, gelecekte Yahudilere eziyet edecek, onları öldürecektir. Fakat Tanrı, İlahi prensipleri gereği, İsmaili gelecekte olacaklarla değil, o anki hareketiyle yargılayabileceğini söyler.

[1125] Adam, **Yahudi Kaynaklarına Göre Tevrat**, s. 209.

[1126] Ginzberg, **The Legends of The Jews**, s.263-269.

[1127] BT- Nedarim 31a

çocukları arasından sadece İshak'a indirgenmiş olduğu ve İsmail'in[1128] bu konuda hiçbir hakkının olmamasıdır.

Tekvin anlatılarında, İbrahim'den İshak'a devreden seçilmişlik bu noktadan sonra güçlenmiş aynı zamanda dışlamalarına devam etmiştir. Belirtildiği gibi İbrahim'in asıl mirasçısı olan İshak, ikinci İbrani atası olmuştur. Nitekim otuz yedi yaşındayken kurban edilmeyi tam bir tevekkülle kabul eden İshak, İbrahim'in vefatından sonra Tanrı tarafından seçilmiştir.[1129] Tanrı, İshak ile ahitleşmiş böylece seçilmiş olanın İshak olduğunu kesin bir şekilde vurgulamıştır. Eretz İsrael'de yaşanan kıtlık hadisesi üzerine, İshak ilk vahyi almıştır: "*Rab İshak'a görünerek, "Mısır'a inme" dedi, "Sana söyleyeceğim bölgede barın. Bu ülkede göçmen olarak kal. Seninle olacak ve seni mübarek kılacağım, çünkü bu toprakların hepsini sana ve soyuna vereceğim. Baban Avraam'a etmiş olduğum yeminimi böylece yerine getireceğim. Soyunu göklerdeki yıldızlar kadar çoğaltacağım ve tüm bu toprakları soyuna vereceğim. Dünyanın tüm milletleri senin soyun sayesinde mübarek kılınacaklar. Hepsi sırf baban Avraam Sesim'e itaat ederek Emanetim'i, Emirlerim'i, Hükümlerim'i ve Kanunlarım'ı koruduğu için!*"[1130] Böylece Tanrı İshak'a babasının ayrıcalıklı payesinden onun da faydalanabileceğini aynı kurallar ve nimetlerin devam ettiğini bildirmiştir. Aslında İbrahim Tanrı'nın o kadar büyük takdirini ve rızasını kazanmıştır ki, bu ondan sonrakilere –sadece seçilmiş olanlara- adeta bir kredi kullanımı gibi yansımıştır. İshak'ın almış olduğu ikinci vahiy de İbrahim'e tanınmış ayrıcalıkların aynen geçerli olduğu düşüncesini kuvvetlendirmiştir: *"...Korkma; çünkü Ben seninleyim. Kulum Avraam'ın hatırına seni mübarek kılacak ve soyunu çoğaltacağım*."[1131] Netice olarak, Yahudi teolojisi bu pasuklar aracılığıyla, seçilmenin İshak ile devam ettiğine karar vermiş, Yahudilerin çoğalacakları ve Tanrı tarafından korunduklarına dair özellikleri

---

[1128] Yahudi teolojisinin İsmail'e dair diğre yorumları: günahkar, isyan eden, Tevratı reddeden, kovulan, soyu Yahudilere eziyet eder ve öldürür. İshak dışında diğer kardeşlerinden üstün, diğer kardeşleri gibi tamamen uzaklaştırılmamış (babasının cenazesine katıldığı için), Esav'dan üstün, Tanrı'nın korumasında, Tanrı'nın ulus yapmaya söz verdiği, sonradan tövbe eden.

[1129] *"Yahudi teolojisinin "Akedat Yitshak" olarak adlandırdığı olay, İbrahim'in Tanrı'nın emri ile oğlu İshak'ı kurban etmeye razı olmasıdır. Ve aynı zamanda İbraim'in tabi tutulduğu çetin sınavın onuncu basamağıdır. Talmud bilginlerine göre bu olay gerçekleştiği vakit İbrahim 127, İshak 37 yaşındadır. Bazı otoritelere göre, Sara, İshak'ın kurban edilerek öldüğünü zannedip üzüntüden vefat etmiştir. Ama Tanrı için feda edebilecek O'na bağlı olan bir oğul yetiştirmiş olmanın gururuyla son nefesini vermiştir*." Midrash, Sefer HaYashar, Book of Genesis, Vayera 22.

[1130] **Yaratılış** 26: 2-4.

[1131] **Yaratılış** 26: 24

güçlendirmişlerdir. Ayrıca isminin anlamı "gülüş" olan, Tanrı'yı tüm canı ile seven, irade ve kuvvetli bir karaktere sahip ve kişisel erdemi Tanrı tarafından onaylanmış olan İshak, ikinci İbrani atası olarak kabul edilmiştir.[1132]

İshak ile yapılan antlaşmada Tanrı'nın ona kutsal topraklarda kalması yönünde vermiş olduğu bir emir göze çarpmaktadır. Yahudi müfessirlere göre; Tanrı seçmiş ve rıza vermiş olduğu İshak'a, onun yaşaması için uygun olan toprağın Eretz İsrael olduğunu buyurmuştur. Raşi, İshak'ın kusursuz bir kurban olması hasebiyle Eretz İsrael'in dışında yaşamasına Tanrı tarafından uygun görünmediğini ve buna salık verilmediğine dikkat çekmiştir. "*Çocukluğundan beri Tanrı'ya adanmış bir kurban olarak yetiştirilen İshak vaat edilmiş toprakları terk etmemelidir*."[1133] Keza, İbrahim oğlunun evlenmesi için dahi ülkeden çıkmasını ve kendi anayurduna gitmesini bu sebeple istememiştir.[1134] Yahudi alimler bu bağlamda Tanrı'nın İsrailoğulları'na bahşedeceği nimetler eğer Yahudiler Eretz İsrael'de yaşarlarsa bir bütün halinde gerçekleşeceğine inanmaktadırlar. Yaşamaları için ideal olan topraklar dışında iyi kalpli ulusların içerisinde yaşasalar dahi berahalarla hedeflenen iyi hal tam olarak gerçekleşmeyecektir.[1135] Ancak belirtilmesi gereken önemli bir nokta toprağın Yahudi halkını var eden birincil derecede bir etken olmamasıdır. İsrailoğulları'nı halk yapan Eretz İsrael değil Tora'dır. İsrailoğulları'nın bu toprak ile hiç kopmayacak bir bağları olacaktır ancak Tora bu bağın çok ama çok üstünde bir öneme sahiptir. Buna koşut olarak Yahudilerin diğer milletlerden bir farkı daha meydana çıkmaktadır. Diğer uluslar bir toprak parçası olan vatanlarına sadık olmalı, ihanet etmemeli, Yahudiler ise Tora'ya.[1136]

Soyun devam edeceği İshak'ın Tevrat'ta anlatılan evlendirilme bahsi Yahudi kimliğine dair önemli bir bilgi sunmaktadır. İbrahim, İshak'ı evlendirmek için aralarında yaşadığı Kenanlılardan birini oğluna eş olarak asla uygun görmemiş, uşağını kendi doğduğu topraklara anayurduna göndererek oradan kendi ailesinden oğluna uygun

[1132] Radak on Genesis, 17: 19, ayrıca bk. Yitzhak kelimesinin anlamı için Pirkei DeRabbi Elizer 32:3
[1133] Bereishit Rabbah 64: 3, Rashi on Genesis 26:2
[1134] **Yaratılış** 24: 6 "*Avraam ona "Bu konuda çok dikkatli ol!" dedi. Oğlumu sakın oraya götürme*!"
[1135] Devarim, s. 623.
[1136] Devarim, s. 606.

bir kız bulmasını ve Kenan'a getirmesini istemiştir.[1137] Yahudi müfessirlerin düşüncesinde; İbrahim'in Kenanlılar arasından birini kesinlikle istememesi bu ülkede yaşayanların sadece putperest olmalarından kaynaklanmamaktadır. Keza İbrahim'in anayurdundaki ailesi de putperesttir. İbrahim'in endişe ettiği konu, Kenanlıların ahlaki olarak oldukça dejenere olmuş halleridir. Rabbi Hirsch'e göre bu gayet mantıklı bir endişedir nitekim *"puta tapma, entelektüel bir sapmadır ve bu sebeple tedavi edilebilir; fakat ahlak, etik ve alçakgönüllülük konusundaki eksiklikler, bir insanın tüm doğasını etkiler ve bir kadını "Yitshak'ın eşi" olabilme konusunda yetersiz kılabilir*."[1138] Ayrıca Yahudi geleneğinde bir Yahudinin üzerinde Şehina'nın barınması onun düzgün evliliği ile birebir bağlantılıdır. Şehina, yabancılarla evlilik yapan Yahudiler ve onların aileleri üzerinde varlığını göstermez, keza bu Yahudi kutsiyetini bozan bir durumdur.[1139] Dolayısıyla *"erken dönemlerden itibaren eski İbraniler yabancılarla evliliği hoş karşılamamışlardır.*"[1140]

Bu noktada, İbrahim ve İshak hatta Yakup döneminde seçilmiş toprakların öncelikli bir statüye henüz ulaşmadığını belirtmek doğru olacaktır. İbrani atalar dönemi için önemli olan aynı kandan gelme ilkesidir ve bu yüzden İshak ve Yakup İbrahim'in anayurdundan aynı kandan genetik özellikleri taşıdıkları kimselerle evlenmişlerdir. Ancak toprağın birincil derecede önemli olmaması ondan vazgeçildiği anlamına gelmemektedir zira İshak ve Yakup akraba evlilikleri yapmış olmalarına rağmen Mezopotamya'yı kalıcı bir yurt olarak asla düşünmemişlerdir.[1141] Ama sonuç olarak bu dönemde öncelikli olan ve önem verilen konunun etnik sınırlardan daha çok aynı kandan gelmek ve kutsal olarak nitelendirilen bu kanın korunma ilkesi olduğunu söylemek doğru olacaktır.

[1137] **Yaratılış** 24: 3

[1138] Bereşit, s. 161.

[1139] BT- Kiddushin 70b "Şehina sadece İsrael'deki soylu ailelerin üzerinde barınır." Ayrıca Talmud'a göre Şehina yalnızva mitsva neşesi taşıyan kişi üzerinde yerleşir, kederli kişi üzerine yerleşmez. BT- Kiddushin 38a

[1140] Hasanoğlu, Gerut, s.73.

[1141] *"Ata yurdundan gelecek olan kız her ne kadar Hz. İbrahim'in karşı çıktığı değerlere sahip bir aileye mensup olsa da ailesinden ayrılıp kocasının yanına gelince artık kocasının evinde geçerli olan, Hz İbrahim tarafından temelleri atılaran değerler sistemini zayıf düşüremeyecek ve böylece henüz yeşerme aşamasında olan bu değerler sistemine tehlike oluşturmayacaktır*." Hasanoğlu, Gerut, s.49.

Soyun ve kutsallığın devam edeceği İshak, İbrahim'in yeğeninin kızı Rivka ile kırk yaşındayken evlenmiştir.[1142] Yahudi müfessirler bu pasuk aracılığıyla Yahudilerin "Ger Tsedek" dışındaki yabancılarla evlenmesinin yasak olduğunun bir kez daha vurgulamışlardır.[1143] Tekvin, Rivka'nın kısır olduğunu[1144] ve İshak ile Rivka uzun bir bekleyiş sonrasında çocuk sahibi olabildiklerini aktarmıştır. Aslında Tevrat, Sara ve Rahel'in de kısır olduklarını belirtmektedir.[1145] Rabbi otoriteler üç büyük anne olarak adlandırdıkları, Sara, Rebeka ve Rahel'in kısırlıklarına rağmen doğurmuş olmalarını seçilmiş soyun devam etmesi için Tanrı'nın lütfettiği mucizeler olarak yorumlamışlardır.[1146] Buna koşut olarak müfessirler için İsrailoğullarının sadece var olması bile başlı başına bir mucizedir. Bir diğer ifade ile Yahudiler mucize bir halktır.[1147] Buna ek olarak rabbi otoriteler bu konu kapsamında duanın gücüne de dikkat çekmişlerdir. Dua eden üç annenin de tefila sayesinde fiziksel doğaları değişerek gebe kalabildiklerini vurgulamışlardır.[1148]

Uzun bir bekleyiş sonunda Rivka gebe kalmış ve Esav ve Yaakov adını verdiği ikiz oğulları olmuştur. Çocuklar büyüdüklerinde İshak görme yetisinin de azalmış olması ile farkında olmadan küçük olmasına rağmen Yakup'u kutsayarak "ilk oğul" hakkını ona vermiştir. Dolayısıyla İbrahim'den sadece İshak'a devreden miras

---

[1142] **Yaratılış** 25: 20

[1143] Babil Talmud'una göre, Asur Kralı Sanheriv dönemi itibariyle tüm uluslar birbirine karışmıştır. (Berachoth 28a) Bunu baz alan rabbi otoriteler, sonradan Yahudiliği kabul eden bir kişiyle doğuştan Yahudi olan birinin evlenmesine onay verir. Bu ruhsat sadece erkek Kohenler için geçerli değildir, onların ger toşavlarla evlenmesi yasaktır. Buna ek olarak, Kohenlerin zona ve halala sınıfındaki ve boşanmış kadınlarla evlenmeleri de yasaktır. (mitsvaların Rambam'ın listesinde sıra numaraları: 158, 159, 160) Yahudilerin, Yahudi dinini benimsemeyenler ile evlenmeleri ise kesinlikle yasaktır."Yahudi olmayanlarla evlenmek veya evlilik benzeri bir beraberlik içine girmek" (yasak) Rambam'ın listesinde 52. sıradadır.

[1144] **Yaratılış** 25: 21 *"Yitshak, eşi için Tanrı'ya yakardı; çünkü o kısırdı…*"

[1145] Ida Fröhlich, "The Female Body in Second Temple Literature", Géza G. Xeravits (ed.), **Religion and Female Body in Ancient Judaism and Its Environments** içinde (109-127), Berlin: De Gruyter, 2015, s. 121.

[1146] İshak bir mucize eseri doğduğunda tüm dünya İbrahim ve Sara için onarılmıştır. Ayrıca İshak doğduğunda tüm dünya sevinmiştir. Çünkü Tanrı tüm kısır kadınları hatırlamış hepsine rahmet etmiştir. Tüm kısır kadınlar bebek sahibi olmuştur. Ginzberg, **The Legends of The Jews**, s.206, 261-262.

[1147] Yusuf'un kardeşleri tarafından kuyuya atılması hadisesinden de Yahudi ulusunun mucizevi var oluşuna katkıda bulunan bir pay çıkarılmıştır. **Yaratılış** 37:24 "*Onu alıp kuyuya attılar. Kuyu boştu, içinde su yoktu*." Daha önce Rivka ve Rahel'in hikayelerinde göze çarpan, bilgeliğin simgesi olarak kabul edilen kuyu sembolü, Yusuf'un hayatının ana fragmanlarından birinde yerini almıştır. Ancak bu sefer farklı olarak. Tekvin, Yusuf'un atıldığı kuyunun boş olduğunu iki kere tekrar etmiş bunu vurgulamıştır. Otoritelere göre, boş olan kuyuya atılan Yusuf'un hayatta kalması bir mucizedir. Zira kuyunun içinde akrepler ve yılanlar mevcuttur. Kuyudan Yusuf'un sağ salim çıkması İsrailoğullarının seçilmiş, ayrılmış ve mucizevi bir şekilde var olmalarının bir başka delili kabul edilmiştir

[1148] Yahudilikte, hahamlar tarafından kompoze edilmiş en önemli iki dua metninden biri Amida duasıdır. Ayakta yapılan bu dua, başında 3 adet Tanrı'ya övgü, ortasında ihtiyaçları dile getiren 12 adet beraha (tapınağın yeniden inşası gibi) ve sonunda 3 adet Tanrı'ya şükran, toplamda 18 adet cümleden oluşmaktadır. Bunun dışında Yahudilerin sadece Amida ile değil içtenlikle ve kendi sözleri ile dua etmelerinde bir sakınca yoktur. Bk. Taşpınar, **Dinler, Tarih ve Sembolizm**, s.77.

İshak'dan da sadece Yakup'a devretmiş, bu sefer seçilmeyen, küme dışına itilen Esav olmuştur. Yani seçilen Yakup olmuştur. Yahudi müfessirler, Yakup'un neden seçilmiş, Esav'ın neden seçilmemiş olduğunu birçok argümana dayandırmıştır. Onların düşüncesinde Rivka'nın gebe iken duymuş olduğu sancılar, doğum hadisesinde yaşananlar, Esav ve Yakup'un çocuklukları ve yetişkinliklerine dair Tevrat'ın sunmuş olduğu tüm bilgiler Yakup'un neden seçilmiş olduğunu ve İbrahim'in mirasının ona neden devretmiş olduğunu açıklamaktadır.

Rivka'nın gebeyken duyduğu fiziksel şikâyetler neticesinde Tanrı'dan almış olduğu mesaj, Yahudi müfessirler için seçilmişlik ve Yahudi kimliği açısından önemli bilgiler sunmaktadır. Tekvin ikizlerin anne karnında "itiştiklerini" ve Rivka'nın bu konuda endişelenmiş[1149] ve meraklanmış olduğunu aktarmıştır.[1150] Rabbi otoriteler "itişmek-Vayitrotsetsu" kelimesinin "koşmak- Ruts" kökünden türeyen bir sözcük olduğuna dikkat çekmişlerdir. Midraş'a göre ikizlerin içeride itişmelerinin sebebi ikisinin farklı eğilimlerde olduğunu göstermektedir. Onlara göre, Rivka, bir yeşivanın[1151] yakınından geçerken fetüs olan Yakup "koşup" öne geçmeye çalışıyordu. Esav ise annesi bir putperest tapınağının oradan geçerken "koşup" öne çıkmaya gayret ediyordu.[1152] Buna koşut olarak Rivka'nın içinde bitmek bilmeyen bir çatışma vardı. Tanrı, endişelenen Rivka'ya peygamber Şem aracılığıyla cevap vermiştir: "*Tanrı ona "Rahminde iki ulus var" dedi. "Karnından iki farklı hükümdarlık çıkacak. Güç sürekli olarak bir hükümdarlıktan diğerine geçecek. Ve büyük olan, küçüğüne hizmet edecek.*"[1153] Rabbi otoritelere göre Tanrı bu pasuk aracılığıyla açık bir şekilde henüz doğmamış ikizlerin iyilik ve kötülük gibi zıt ideolojilere sahip ve sürekli çatışan iki farklı –İsrail ve Edom- ulus olacaklarının bilgisini vermektedir. Talmud, bu iki ulusun hiçbir zaman aynı anda güç sahibi olamayacaklarını ve birinin ancak diğeri güçsüz olacağı zaman yükselebileceğini vurgulamıştır.[1154] Ayrıca bu pasuk, Tanrı tarafından iki çocuk arasında bir seçim yapılmış olduğunun önceden Rivka'ya haber verildiğini

[1149] Yahudi müfessirlerin düşüncesinde Rivka, bu sorununu İshak ile paylaşmak istememiştir. "Ben gerçekten dürüstsem; bu niçim başıma geliyor?" diye kendisine sormuştur. Bilmeden günah işlemiş olduğunu düşünerek üzülmüştür. Ayrıca İshak'ın da böyle düşünmesinden endişelenmiştir. Gur Aryeh on Bereishit 25:22.

[1150] **Yaratılış** 25: 22 "*Fakat çocuklar karnında itişiyorlardı ve bu olduğu zaman Rivka "Bana neden böyle oluyor?" diye sordu ve Tanrı'dan durumu açıklayıcı bir mesaj almaya gitti."*

[1151] Kudüs şehrinde olduğu düşünülen Tora akademileri.

[1152] Rashi on Genesis 25: 22.

[1153] **Yaratılış** 25: 23.

[1154] BT- Megilah 6a.

göstermektedir.[1155] Sonuç olarak Tanrısal planda kutsal ve seçilmiş olacak olan; küçük olandır.

Yahudi müfessirler tarafından seçilmişlik adına yapılan bu seleksiyon ikizlerin doğumları, kişilikleri ve hayatları üzerinden de devam ettirilmiştir. Rabbi otoritelerin düşüncesinde –Yahudi tarihinde- 2108 yılında doğan ikizler, farklı olduklarını doğdukları andan itibaren göstermişlerdir. "*İlki kızılımsı renkte, bir kürk manto gibi tamamen kıllı olarak ortaya çıktı. Adını Esav koydular. Daha sonra kardeşi çıktı. Eli Esav'ın topuğunu kavramıştı. (Yitshak bu çocuğun) adını Yaakov koydu…*"[1156] Midraş'a göre Yakup'un kardeşinin topuğunu tutmasındaki neden; ilk olarak onun doğmasını engellemektir. Raşi, Yakup'un önce doğmak istemesini, onun hakkı olarak yorumlar. Çünkü onun düşüncesinde rahme ilk düşen Yakup'tur, dolayısıyla rahimden ilk çıkması gereken de odur.[1157] Hahamlar, Esav'ın kızılımsı ten rengine sahip olmasını onun günahkar olacağının bir işareti olarak yorumlamıştır. Üstelik Raşi Esav'ın kızıl görünüşte olmasını onun katil doğasına delalet ettiğini belirtmiştir.[1158] Kızıl ten rengine sahip Esav, Midraş'a göre canı istediğinde birini öldürme eğilimindedir ve zaten bu yüzden Bar- Mitsvasından sonra avcı olmuştur.[1159] Esav babasına söylediği yalanlar ile onun sevgisini kazanabilmiş[1160] ayrıca dinden uzak yaşayarak, zina ve ahlaksızca günahlar işlemiştir. İshak'ın daha çok sevdiği Esav'ın tam tersine, annesinin daha çok sevdiği Yakup ise vaktinin çoğunu öğrenim çadırında geçirmiş kendini Tanrı yoluna adamıştır.[1161] Yakup, alimler tarafından ahlaki açıdan mükemmel, sessiz ve samimi biri olarak addedilmiştir. Ancak Yahudi kutsal metinleri Yakup'u uyanık ve hileci bir

---

[1155] Ayrıca Rivka, inançsız biri olan Esav'ın annesi olacağını daha İshak ile ilk tanıştığı günden beri bilmekteydi. Ginzberg, **The Legends of The Jews**, s.297.

[1156] **Yaratılış** 25: 26 Ayrıca "Esav" İbranicede tamamlanmış anlamına gelen Asuy sözcüğü ile ilişkilidir. Raşi'ye göre Esav'ın vücudunda bir yetişkininki kadar kıl vardır ve bu yüzden bu isim ona verilmiştir. Diğer yandan Esav tüylü anlamına da gelmektedir. "Yaakov" ise topuk tutar veya hileci anlamına gelmektedir.

[1157] Rashi on Genesis 25:26

[1158] Yahudi otoritelerine göre Kral Davut da kızıldır. Hatta peygamber Şemuel onun kızıl renginden dolayı Esav gibi katil ve hileci olacağından endişe duymuştur. Ancak Tanrı ona bu konuda rahatlatmıştır. Nitekim Davut, Esav gibi canı istediğinde değil sadece sanhedrinin onayı ile cinayet işlemiştir. Midrash Bereishit Rabbah 63:8, Rashi on Genesis 25:25.

[1159] Midrash, Bereishit Rabbah 65. Midraş aynı zamanda Esav'ı içten pazarlıklı olduğu için domuza benzetmiştir. Esav yalanlarıyla babasının sevgisini kazanmıştır. Esav kırk yaşına kadar ahlaksızca yaşamış, evli bayanlarla bile zina yapmıştır. Kırk yaşında ise babasını kandırmak adına –Yakup da aynı yaşta evlenmişti- sanki onu örnek alıyormuş gibi evlenmiştir. Ama yine günah işlemiştir zira Hiti bir kadınla evlenmiştir. Midrash Tanchuma, Toldot 8: 1-2.

[1160] Ginzberg, **The Legends of The Jews**, s.316.

[1161] **Yaratılış** 25: 27 *"… Esav usta bir avcı, bir kır adamı oldu. Yaakov ise çadırlarda oturan kusursuz biriydi. Yitshak daha Esav'ı severdi; çünkü onun getirdiği av etini yemekten hoşlanırdı. Rivka ise daha çok Yaakov'u severdi."*

şahsiyet olarak da betimlemektedir.[1162] Neticede Yahudi müfessirler, ikizlerin anne karnından gençliklerine kadar verilmiş Tevrat anlatılarını baz alarak Esav'ın zaten seçilmemesi gerektiğine kanaat getirmişlerdir.

İbrani takvimine göre yaratılışın 2171. yılında, 123 yaşında olan ve görme yetisi iyice zayıflayan İshak, ilk oğul olması nedeniyle Esav'ı kutsamak istemiş ve ona bunun için gerekli ritüelleri yapmasını salık vermiştir. Ancak baba oğul arasında geçen konuşmayı duyan Rivka buna engel olmak için Yakup ile bir plan yapmış ve bu plan başarılı olmuştur.[1163] İshak, farkında olmadan Esav yerine Yakup'u kutsayarak*, "İşte oğlumun kokusu, tıpkı Tanrı'nın mübarek kıldığı bir çayırın kokusu[1164] gibi" dedi. Ve Tanrı sana göklerin çiyinden ve yeryüzünün yağından versin ve bol buğday ve şarap bahşetsin. Milletler sana hizmet etsin, hükümdarlıklar sana eğilsin. Kardeşlerine efendi ol, annenin çocukları sana eğilsinler. Sana lanet edenler lanetlidir, seni mübarek kılanlar mübarektir*"[1165] söylemi ile tüm haklarını ona devretmiştir. Yani Yakup seçilen ve kutsanan olmuş, seçilmişlik tacı ona verilmiş ve daima Tanrısal korumada olacağının garantisini almıştır. Esav ise İsmail ile aynı kaderi paylaşmıştır ama Esav bu duruma sessiz kalmamıştır. O kendisi yerine Yakup'un kutsandığını öğrenince çok şaşırmış, babasından kendisini de aynı şekilde kutsamasını istemiş bu talebi gerçekleşmeyince de hiddetlenmiştir.[1166] Yahudi müfessirlere göre, İshak, Esav'ı -İsmail'inki gibi- farklı bir kategoride kutsamıştır. Bir başka ifadeyle Yakup ile Esav arasındaki kutsanmada çok ciddi bir fark vardır, Esav'a Tanrısal bir garanti verilmemiştir. Diğer fark ise Yakup, kutsanmışlığını Eretz İsrael'de vücuda dökecekken, Esav farklı topraklarda yaşayacaktır. Ayrıca Esav'a kardeşi dışında herkesle yapacağı savaşlarda zafer kazanması ve başarılı olması gibi farklı bir müjdenin verilmiş olduğu görünmektedir.[1167]

Buna ek olarak, Yahudi müfessirlere göre, ortada Esav'a yapılmış haksızlık olmadığı gibi Yakup'un da yapmış olduğu bir hırsızlık yoktur. Nitekim daha önce de

---

[1162] Hasanoğlu, "Yahudilik", s.372.
[1163] **Yaratılış** 27: 1-25
[1164] Müfessirler açısından çayırın kokusundan kastedilenin cennet kokusu olduğu yönünde genel bir kabul vardır.
[1165] **Yaratılış** 27: 27-29
[1166] Babası Yakup'un beraha hakkını bir hile ile kendisinden almış olduğunu bilse de Esav'a şunları söylemiştir: "*Yeryüzünün yağlı kesimleri hala barınağın olabilir ve yukarıdan göklerin çiyini hala elde edebilirsin. Ancak kılıcınla yaşayacaksın. Kardeşine hizmet etmek zorunda kalabilirsin; ancak sıkıntıların çoğalınca, onun boyunduruğunu kırıp atabileceksin*." **Yaratılış** 27: 39-40
[1167] Ramban on Genesis 27:40.

belirtildiği gibi onların düşüncesinde ana rahmine ilk düşen Yakup'tur. Dolayısıyla Esav kendisinin olmayan bir konumda doğmuştur, aslında ilk oğul olma hakkı zaten Yakup'undur. Üstelik Esav karakter olarak da bir beraha olmayı hak etmemektedir. Bundan daha da önemlisi ise İbrahim'in vefat ettiği gün maskesi düşen Esav, karnını doyurmak pahasına "Behorluk hakkını"[1168] Yakup'un istemesi üzerine ona satmıştır.[1169] Yorumculara göre bu davranışı onun bu hakkı ne kadar küçümsemiş olduğunu veya sorumluluktan ne kadar çok kaçtığını göstermektedir. Diğer yandan Yakup ve Rivka'nın yapmış oldukları aldatmacanın da rabbi otoritelere göre herhangi bir kötü yanı yoktur. Keza Rivka'ya daha hamileyken peygamber Şem aracılığıyla kutsanacak olan çocuğunun Yakup olacağı bilgisi verilmiştir. Buna koşut olarak o, Tanrı'nın rızasını yerine getirmek için bu planı yapmıştır. Yakup ise bu aldatma planında oldukça isteksiz olmuş ve bunu tereddütlü bir şekilde yerine getirmiştir. Ayrıca Yahudi müfessirlerin düşüncesinde bu olay Tanrı'nın iradesi ve rızası dahilinde yaşanmıştır. Buna paralel olarak da onlar açısından Yakup'un yaptığı bu olayda herhangi bir suç ve günah yoktur. Hatta hahamlara göre yapılması gereken de budur.[1170] Sonuç olarak Yahudi teolojisine göre, Yakup seçilmeyi ve mirası devralmayı fazlasıyla hak etmiştir. Yahudi alimler tarafından İsrailoğullarının babası olan Yakup bir yıldız gibi parlatılarak seçilmiş ve kutsal olmanın hakkını vererek tarih sahnesinde boy göstermiş, Esav'ın önemi ise kendince savaşlarda zafer kazanması ve kardeşiyle aynı gün gömülmekten öteye geçememiştir.

Yakup'un, babası tarafından kutsandığı pasuk, müfessirlere Yakup'un korunmasının ve bereketinin doğrudan Tanrı tarafından garanti altına alınmış olduğunu düşündürmüştür. Onların düşüncesinde Tanah'ta sıklıkla kullanılan buğday ve şarap kelimeleri büyük bir sembolik öneme sahiptir. Tanrı'nın en büyük nimetlerinden biri olarak kabul edilen buğday, bereketi ve yeniden doğuşu simgelemektedir. İleride Yusuf'un hikâyesinde de birçok kez kullanılan demet, başak ve buğday sözcükleri de bu mecazi anlatımı destekler niteliktedir. Tanah'ta geçen bu sembolik ifadeler; İsrail

[1168] Bir babanın ilk doğan çocuğu erkek ise Behor ünvanına sahip olur. Miras oğul sayısının bir fazlasına bölünür ve Behor, diğer kardeşlere göre iki pay alır.

[1169] **Yaratılış** 25: 2 9-34 Esav, mercimek karşılığında bu hakkını Yakup'a vermiştir. Yakup bunun üzerine kıt kanaat geçinen göçebe bir avcının vaat edilen topraklara varis olamayacak kadar önemsiz biri olduğunu düşünmüştür. Graves ve Patai, s.282.

[1170] Ramban on Genesis 27: 7. Rivka Yakup'a *"... Sana edilecek laneti üzerime alıyorum..."* demiştir. Rivka doğru olanı yaptığını bildiği için herhangi bir lanet olmayacağını da bilmektedir. Sforno, İbn Ezra on Genesis 27: 13.

kabilelerinin bir araya gelişi ve sayılarının çoğalması ile doğrudan bağlantılıdır. Ayrıca buğday; Tanrı'nın seçmiş olduğu bir halka düşüncesini aktardığı bir iletişim aracıdır.[1171] Şarap simgesinin ise Eretz İsrael'i sembolize ettiği düşünülmektedir. *"Göç (Musa ile yapılan) boyunca İbrani halkı hep üzüm asması görebilmeyi ummuştur, çünkü bu bitki vaat edilmiş toprakların işaretidir."*[1172] Bunlara ek olarak Tanrı, İsrailoğulları'nın maddi açıdan da bereketli kılmıştır. "*Ne de olsa Tanrın Aşem seni elinin tüm işlerinde mübarek kıldı…*"[1173] Rabbi otoritelere göre Tanrı tüm nimetlerin yanı sıra Yahudilere maddi zenginlik de vermiş, onları kendi eliyle ürettikleri her şey de başarılı kılmıştır. Onların maddi konulardaki başarılarını diğer uluslarınkinden çok daha üstün kılmıştır. Hatta Tanrı, her zaman dünyada bir felaket olduğunda bunu onlar için bir avantaja dönüştürür.[1174] Sonuç olarak İsrailoğullarına hem Tora ile manevi hem de dünya malı ile maddi zenginlik bahşedilmiştir.

"*Yüzünün şekli Tanrı'nın İlahi Tahtı'na işlenmiş*"[1175] olduğuna inanılan Yakup beraha hakkını aldıktan sonra Esav'ın kızgınlığı nedeniyle evden ayrılmak zorunda kalmıştır. Rivka, Yakup'a Harran'a kardeşi Lavan'ın yanına gitmesini buyruk etmiş babası ise ona birçok tavsiyede bulunmuştur. *"... Ona "Kenaan kızlarından biriyle*

[1171] Nanon Gardin ve Robert Olorenshaw, **Larousse Semboller Sözlüğü**, Ömer Faruk Harman ve İsmail Taşpınar (ed.), Beyza Akşit (çev.), İstanbul: Bilge Kültür Sanat, 2014, s.122.

[1172] Gardin ve Olorenshaw, s.567.

[1173] **Yasanın Tekrarı** 2:7. Bu konu için bir başka örnek Yusuf (Yaratılış 39:5,6) ile ilgilidir. Yusuf Mısır'da firavunun görevlisi olan bir komutana satılmış, Tanrı'nın Yusuf'u mübarek kılması ile onun dokunduğu her şey bereketlenmiştir. Tarlada, ürünlerde, evde bolluk bereket olmuştur.

[1174] **Yasanın Tekrarı** 28:11"*Tanrı'nın sana vereceğine dair atalarına yemin etmiş olduğu toprağın üzerinde, Tanrı seni, iyiliğin için, hem rahminin meyvelerinde hem hayvanlarının meyvelerinde hem de toprağının meyvelerinde avantajlı kılacak*" pasuğuna binaen rabbi Sforno ve rabbi İbn Ezra'nın geliştirmiş oldukları yorumlar.

[1175] David Stern, **Parables in Midrash: Narrative and Exegesis in Rabbanic Literature**, Massachusetts: Harvard University Press, 1994, s.111.

evlenme"[1176] *dedi… Lavan'ın kızlarından biriyle evlen. Ve Her Şeye Kadir Tanrı seni mübarek kılacak, seni verimli kılıp sayıca çoğaltacaktır. Bir halklar topluluğu haline geleceksin. Tanrı, sana Avraam'ın Berahasını verecek - hem sana hem de seninle birlikte soyuna. Bu şekilde Tanrı'nın Avraam'a vermiş olduğu ve şu ana kadar yabancı olarak yaşadığın ülkeyi ele geçireceksin*."[1177] İshak böylece ikinci kere ve bu kez kandırılmadan tamamen farkında olarak Yakup'u kutsamıştır. Yahudi müfessirlere göre, bu kutsama Yakup'un seçilmiş olmasının meşru bir şekilde ilan edilmesidir. İbrahim'in tüm hakları Yakup'a devredilmiştir ve İsrail etnisitesi sadece Yakup ile devam edecektir. Esav'ın soyu bu konuda saf dışıdır. Dolayısıyla İsrailoğulları'nın üçüncü atası Yakup olmuştur.

Yakup, Yahudi teolojisi, kimliği ve tarihi açısından oldukça önemli bir isim ve dönüm noktasıdır. Gerek ilk olarak "İsrail" lafzının onunla açığa çıkması gerek İbranilerin bir topluluk olabilmesini sağlayan on iki oğlu olması hasebiyle İsrailoğulları'nın var oluşundaki etkisi yadsınamaz bir gerçektir. Yahudi tarihinde hep tekrarlanan göç olayından Yakup'un da nasibini almış olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Yakup babasının duasını aldıktan hemen sonra Beer-Şeva'dan[1178] ayrılarak Harran'a doğru yola çıkmıştır. Rabbilere göre, Yakup'un yola çıkması ile hemen fevkaladelikler baş göstermiştir. Bunlardan ilki, Yahudilik üzerinde birçok açıdan etkisi olan Yakup'un yolcuğunun ilk gecesinde gördüğü rüyadır. "*Yakup'un*

[1176] Daha önce bahsedildiği gibi atalar dönemi henüz etnik sınırların birincil derecede önemli olmadığı, kan koruma ilkesinin her şeyden önce tutulduğu bir dönemdir. Bu nedenle, İshak Kenanlı kızların ailesine katılmasından endişe duymuş, tıpkı babasının ona yaptığı gibi oğlunu bu konuda uyarmıştır. Bu pasajı takip eden bir başka pasukta geçen başka bir bilgi de oldukça çarpıcıdır. Esav, babasının kardeşini Kenanlı kızlarla evlilik yapmaması konusunda uyarılarına kulak misafiri olmuştur. "*Esav bunun üzerine Yişmael'e gitti ve diğer eşlerine ek olarak, Avraam'ın oğlu Yişmael'in kızı (ve Nevayot'un kız kardeşi) Mahalat'la evlendi*." (**Yaratılış** 28:9) Yahudi müfessirler bu konuyu oldukça olumsuz bir açıyla yorumlamışlardır. Raşi'ye göre Esav, babasından beraha almak için ve ona iyi görünmek amacıyla İsmail'in kızı ile evlenmiştir. Onlara göre, Esav yine bencilliğini göstermiş, anne babasına yıllarca Kenanlı kızlarla eziyet etmesine bir de bu hatasını eklemiştir. Rabbi Hirsch'in düşüncesinde İsmail'in kızı uygunsuz bir eştir ve Esav neden seçilmemiş olduğunu bir kez daha ispatlamıştır. Diğer taraftan Esav'ın babasının rızasını kazanması için amcasının kızı ile evlenmesi, o dönemdeki bu isimlerin seçilmiş olma kavramına bakış açılarına yorum yapmaya olanak sağlamaktadır. Esav'ın bu hareketi, İbrahim'in ve İshak'ın İsmail'i dışlamadıklarının bir göstergesi olabilir. İshak abisinin de seçilmiş olduğunu düşünmüş veya tek bir seçilmenin olduğunu ve bu özelleştirmenin tüm aileyi kapsadığına inanmış olabilir. Zira Tevrat, İshak ile İsmail'in birbirlerine karşı olumlu ya da olumsuz duygu ve davranışlarına dair hiçbir bilgi sunmamaktadır. Sonuç olarak bu gelişme ve buna dair yapılan yorumlar, İsmail'in kendi ailesi tarafından değil Yahudi otoriteler tarafından dışlanmış olduğunu düşündürmektedir

[1177] **Yaratılış** 27:1-4

[1178] Yahudi müfessirlere göre Yakup'un Beer-Şevadan ayrılmasının vurgulanmış olması, tsadik bir kişinin yaşadığı yerden ayrıldığı zaman o şehirde boşluk oluşturmasıdır. Yakup, şehirden ayrılınca şehrin ihtişamı ve güzelliği azalmıştır. Rashi on Genesis 28: 10 Bazı müfessirlerin düşüncesinde ise Yakup aslında Hevron'da yaşamıştır ve Beer Şeva'ya sadece dua etmek için uğramıştır. (Ramban)

düşü", öncelikli olarak onun Tanrı ile ilk iletişimi olması ve Yakup'un seçilmişliğinin Tanrı tarafından tasdiklendiğinin işareti olması nedeniyle önemlidir. Yahudi teolojisi vizyon olarak tanımladığı bu düşü; Tanrı'nın Yakup'la ahitleşmesinin delili ve geçmiş ve geleceğe ışık tutan bir fener olarak kabul etmiştir. Vaat edilmiş topraklar bölümünde ele alınan bu pasuğu, Yahudi kimliğine kattığı kavramlar bağlamında yeniden kısaca ele almak faydalı olacaktır. Çünkü otoritelere göre; *"Yakup'un Moria Dağ'ında gördüğü rüya, Yahudi ulusunun geleceğini ve insanların, kendilerini Tanrı'nın büyük planına katabilme özelliğini simgelemektedir."*[1179]

Bu düşün anlatıldığı pasajda, Yakup'un uykuya yatmadan önce birkaç taş alıp başının çevresine dizdiği belirtilmiştir. Müfessirler açısından taş, Yahudi kimliğine dair bilgilerin verildiği sembol bir ifadedir. Midraş'a göre Yakup'un aldığı taşlar, kendi aralarında onun başına yastık olmak için tartışmışlar bu sebeple Tanrı, hepsini birleştirerek tek bir taş haline getirmiştir. Ayrıca birleşen taşların sayısı tam olarak on ikidir, yani İsrailoğullarının kabile sayısı kadar. Kabilelerin hepsi özel ve kendine özgü bir göreve sahiptir, ayrı taşlardır. Fakat aynı zamanda hepsi birleşerek tek bir ulus oluşturmayı başarmışlardır.[1180] Yorumculara göre Yakup'un taşlarının birleşmesi tüm Yahudilere örnek olmalıdır, onlar da bir lidere ve amaca hizmet etmek adına her yerde ve her zaman birleşmelidir. Bundan daha da önemlisi Tanrı'ya hizmet etmek için büyük bir ulus halinde tek vücut olmalıdırlar. Buna paralel olarak Kabala'da Yahudi ulusunun bireylerinin birbiri ile olan ilişkileri organlar arasındaki uyuma benzetilmiştir. Organlardan birinin aksaklığı diğerlerini de etkiler mantığı ile mistik düşüncede bir Yahudinin yapmış olduğu teşuva tüm ulusu kurtarabilecektir.[1181] Talmud ise bu hususa paralel olarak bir kişinin davranışıyla tüm dünyayı değiştirebileceğini vurgular.[1182]

Rabbiler açısından Yakup'un vizyonda görmüş olduğu merdiven, Yahudi milletinin maddi manevi yükselme olasılığını, hatta üstünlüğünü simgelemektedir. Ayrıca onların düşüncesinde merdiven sözcüğü ile Sina Dağı'na gönderme

---

[1179] Bereşit, s.210.
[1180] Graves ve Patai, s. 294.
[1181] Devarim, s.675.
[1182] BT- Kiddushin 40a,b. Dünya ve insan çoğunluğa göre yargılanır. Bir Yahudi mitsvaları yerine getirdiği zaman dünya terazisinde iyilik kefesinin ağır basmasına neden olur, eğer kötü işler yaparsa suç kefesinin ağır basmasına neden olur.

yapılmaktadır.[1183] Midraş'a göre Tanrı, Tora'yı vermek için merdivenin tepesinde durmaktadır. Dolayısıyla merdiven; Yahudileri Tanrı ve Tora ile buluşturan bir köprüdür. İsrailoğulları, kendi tercihlerine göre ya yüce bir boyuta ulaşacaklardır ya da insanlar arasında en düşük konuma ineceklerdir. Yasaya uymaları tercih meselesidir ve bu merdivende ortalama bir seviye yoktur. Çünkü merdiven sabit kalmak için kullanılacak bir araç değildir. Dolayısıyla hahamlara göre merdiven olumsuz bir olasılığı da yani Yahudilerin maddi- manevi alçalabileceğine de gönderme yapmaktadır.[1184]

Keza bu olumsuzluğu vizyondaki diğer bir unsur olan meleklerin merdivenden inip çıkmaları da desteklemektedir. Yorumculara göre Yakup'a, gelecekteki İsrail'e hakim olacak dört krallığın ve bunların hâkimiyetlerin ne kadar süreceği gösterilmiştir.[1185] Bir melek merdivenden tam yetmiş basamak tırmanmış ve sonra inmiştir, bu Babil sürgününü simgelemektedir. Diğer bir melek Persi simgeler çünkü o elli iki basamak çıkmış sonra inmiştir. Bir başka melek ise Yunan hâkimiyetine gönderme yapar bu yüzden yüz otuz basamak onun için kâfidir. En sonuncu melek ise Edom'un soyu adına merdiveni tırmanır. Bu melek sürekli tırmanır ancak geri dönmez bu yüzden Roma sürgününü simgelemektedir.[1186] Dolayısıyla yasaya bağlı kalmadıkları takdirde Yahudilerin başlarına gelecek ceza yani sürgünler de Yakup'a gösterilmiştir. Rüya esnasında Tanrı, Yakup'a "*soyun toprağın tozu gibi olacak, batıya, doğuya, güneye ve kuzeye yayılacaksın"* demiştir. Tanrı'nın önceki atalarla da ahitleşirken aynı veya benzer ifadeyi kullanmış olduğu hatırlanacaktır. Ancak yorumculara göre, pasajın geneli incelendiğinde burada Tanrı'nın gelecek nesillere dair vermiş olduğu olumsuz yönde bir uyarı söz konusudur. Müfessirlerin düşüncesinde toprağın tozu ifadesi, İbrahim ile yapılan ahitte çoğalmanın ve sonsuza kadar var olmanın sembolü iken burada dağılmayı simgelemektedir. Rabbi Sforno'ya göre Yakup'a, İsrailoğullarının

[1183] Yahudi müfessirlere göre "Sinay" ve "Sulam- merdiven" sözcüklerinin sayısal değeri aynıdır. (130) Ibn Ezra on Genesis 28:12, Midrash Bereishit Rabbah 68:12-14.
[1184] Bereşit, s.210-213.
[1185] Daniel kitabında bahsedilen iki rüya da Yahudilerin sürgün hadiseleri ile bağlantılıdır. Bu rüyalardan biri Daniel'in kendi rüyası (7: 27) diğeri de onun Nebukadnessar'ın rüyasını (2:32-36) yorumlamasıdır. Mircea Eliade, **Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi II: Gotama Budha'dan Hıristiyanlığın Doğuşuna**, Ali Berktay (çev.), 3. Basım, İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2012, s. 303.
[1186] Pirkei DeRabbi Eliezer 35: 6, Midrash-Vayikra Rabbah 29:2.

toprağın tozu gibi alçak bir konuma geleceği ve dünyanın dört bir yanına dağılacakları bildirilmiştir.[1187]

Yakup görmüş olduğu bu vizyon aracılığıyla Tanrı ile ahitleşmiş ve ona *"...Bana vereceğin her şeyden onda birlik bir payı Senin için ayıracağım*"[1188] diyerek söz vermiştir. Rabbilere göre, Yakup Tanrı'ya sadece maddi varlıklarının değil maddi manevi tüm varlığının ondalığını vermeye söz vermiştir. Yani çocuklarının da onda birini Tanrının hizmetine adamak için yemin etmiştir ve bu yeminini Levi ve onun soyu ile gerçekleştirmiştir.[1189] Yakup, Tanrı'nın hizmetine oğlu Levi'yi adamış ve ona Tevrat'ın gizemli öğretilerini ve bilgeliğini aktarmıştır.[1190]

Yakup Harran'a vardığında bir "kuyu"[1191] başında dayısının kızı Rahel ile karşılaşmış daha sonra onunla birlikte dayısı Lavan'ın yanına gitmiştir. Yakup, Rahel ile evlenebilmek için Lavan'ın şart koştuğu yedi senelik çalışma kuralını kabul etmiştir.[1192] Rabbi otoritelere göre Yakup yedi yıllık ağır bir bedel kabul etmiştir çünkü o, Tanrı'nın seçtiği bu ailenin bir ulusa dönüşümünü kendisi ile başlayacağının farkındadır. Dolayısıyla bu Yakup için kutsal bir görevdir. Otoritelere göre çalışmaya başlayan Yakup aslında İsrailoğulları ırkını inşa etmeye başlamıştır. Yedi yıllık çalışmanın ardından Yakup, Lavan tarafından kandırılarak Rahel'in ablası Lea ile evlendirilmiştir.[1193] Hahamların düşüncesinde Yakup kandırılmıştır ancak Tanrısal planda bu evliliğin olması gerekmektedir. Çünkü Lea, Yakup'a, diğer üç eşinin doğurduklarının toplamı kadar çocuk doğurmuş, İsrailoğullarının yarısının annesi

---

[1187] Sforno on Genesis 28: 14. ayrıca bk. BT- Megilah 16a.

[1188] **Yaratılış** 28: 22.

[1189] Yahudi geleneğine göre altın buzağı hadisesinden önce dini önderlikten tüm behorlar sorumluydu. Fakat Leviler dışındaki kabileler altın buzağı hadisesine tepki göstermemişlerdir. Dolayısıyla bu günahtan sonra 11 kabilenin elinden bu hak alınmış ve sadece Leviler'e verilmiştir. Kutsal ibadet görevi sadece Levi kabilesi özellikle de onun içinden çıkan Kohenler ile devam etmiştir. Rashi on Numbers 3:12, Sforno on Numbers 3:8.

[1190] Midrash- Bereishit Rabbah 70:7.

[1191] Tevrat anlatılarında üç önemli kişinin hikâyelerinde kuyu ile ilgili bir ayrıntının olması dikkat çekicidir. Yahudi teolojisinde kuyu; bilgeliği simgelemektedir ve bu seçilmişliğe ayrı bir anlam katmaktadır. İshak'ın eşi Rebeka, uşak Eliezer tarafından ilk kez kuyu başında görünmüştür. Aynı şekilde Yakup'ta görür görmez aşık olduğu ve evleneceği eşi Rahel'i, Musa'da Tsiporayı ilk defa kuyu başında görmüştür. Bu seçilmiş üç önemli kişinin eşlerinin kuyu ile özdeşleştirilmeleri onların bu kutsal kişilere layık olmalarının bir göstergesidir. Üstelik kadın figürü de kuyu gibi bilgeliğin sembolüdür. Otoritelere göre, kuyuların altındaki yer altı suları bilgeliğin saklı olduğu kaynaklardır ve bunlara sadece onları hak edenler ve bilge olan kadınlar ulaşabilir. Yani seçilmiş olan kutsal ve üstün üç peygamberin eşleri henüz daha evlenmeden önce onlara layık bir şekilde bilge olmuştur ve bu Tevrat'ta kuyu ile sembolize edilmiştir. Bereşit, s.214-217.

[1192] **Yaratılış** 29: 1-19.

[1193] **Yaratılış** 29: 23-25. bu konuda bk. David Novak, **Natural Law in Judaism**, Massachusetts: Cambridge University Press, 2008, s. 50.

olmuştur.[1194] Yakup Lea ile nikâhlandıktan bir hafta sonra kayınpederi Lavan'a yedi yıl onunla çalışma sözü vererek Rahel ile de evlenmiştir.[1195] Otoriteler iki kız kardeşin Yakup'a eş olmalarını onların Tanrısal planda farklı rollere sahip olmalarına bağlamaktadır. Onlara göre, Rahel Yakup'un bu dünya, Lea ise daha üst düzey yani manevi dünya için belirlenmiş eşidir. Başka bir deyişle Rahel Yakup'un, Lea ise İsrail'in eşidir. Nitekim Makpela mağarasında Yakup'un yanına gömülen kişi Rahel değil Lea olmuştur. Bu sınıflandırmayı kardeşlerin doğurdukları çocukların misyonları da destekler niteliktedir. Örneğin Yusuf, İsrailoğullarını maddi sıkıntılarından kurtaran onlara dünyevi rahatlık sağlayan çocuk olmuştur. Lea'nın çocuğu olan Levi, Kohenlerin atası olmuş, bir diğer oğlu Yeuda ise Davut'un atasıdır ve onun soyundan gelecek olan Mesih'in atası olacaktır.[1196]

Yakup'un iki eşi; Lea ile Rahel'den ve Zilpa ve Bila adındaki iki cariyesinden on iki erkek ve bir kız çocuğu olmuştur.[1197] Yakup'un evlenmesi ve çocuklarının olması Yahudi otoriteler tarafından İsrailoğulları'nın bir ulus haline gelmesinin ilk adımı olarak kabul edilmiştir. Tevrat'ta Yakup'un oğullarının teker teker sayılması –iki defa- bireyden toplumsal dini hayata geçişteki dönüşüm figürüdür.[1198] Dolayısıyla bu, Yahudi kimliği açısından oldukça önemli bir dönemeçtir. Yakup, Yusuf'un doğumundan sonra Eretz İsrael'e dönme kararı alarak yirmi yıldır yaşadığı Harran'dan eşleri, çocukları ve edindiği dünya mallarını alarak ayrılmıştır.[1199] Bu yolculuk esnasında Yakup ile Esav'ın

---

[1194] Bereşit, s. 221. Ayrıca Tevrat'ın sunduğu bilgiye göre; Lea, diğer anneler (Sara ve Rebeka) gibi kısır değildir ve Yakup'a hemen sorunsuz bir şekilde dört oğlan doğurmuştur. Otoriteler bunu "Adonay'ın yani merhamet sahibi" Tanrı'nın Lea'ya merhamet etmesine bağlamaktadır. Tanrı, Yakup'un Lea'yı sevmediğini bilmektedir ve karısının onun gözünde değer kazanması için onu kısırlık gibi bir sınavdan geçirmemiştir. Bu konuda Lea'nın Tanrının yakarışlarını duymak istediği ve bundan hoşnut kaldığı bir tsadik olmadığı düşünülmemelidir. Bunun yanı sıra Yakup ile evlenen Lea duanın ne kadar güçlü bir araç olduğunu göstermiştir. Çünkü o daima Esav ile evlendirilme korkusu ile Tanrı'ya bu işin olmaması için dua etmiş ve Tanrı onu böyle bir ödülle mükâfatlandırmıştır.

[1195] **Yaratılış** 29: 26-30. **Levililer** 15: 18'de iki kız kardeşle evlenmek yasaklanmış olsa da bu MÖ. 6 yüzyıla kadar müsamaha gösterilen bir pratikti. Graves ve Patai, s.303.

[1196] Bereşit, s.220-221.

[1197] Lea: Reuven, Şimon, Levi, Yeuda, Yisahar, Zevulun, Dina. Bila: Dan ve Naftali. Zilpa: Gad ve Aşer. Rahel: Yosef ve Binyamin. Binyamin'in diğer 12 kardeşinden çok önemli bir farkı vardır. Bu geniş ailede kutsal topraklarda doğmuş olan tek çocuk Binyamindir. Diğerleri Harran'da doğmuştur. Ayrıca Yusuf dışında tüm kardeşlerin ikiz kız kardeşleri vardı- Binyamin iki kiz kız kardeşe sahiptir; Graves ve Patai, s.307.

[1198] Lichtenstein, s.83.

[1199] Yahudi teolojsine göre, Yakup toplam 36 yıl anne ve babasından ayrı yaşamıştır. Bunun 14 yılı Tora eğitimini aldığı zaman dilimidir ve Yakup'un bu yıllar için suçlanması mümkün değildir. Ama ikisi yolculukları esnasında yolda duraklaması yirmisi Lavan'ın yanında geçirdiği yıllar olarak toplamda 22 sene için Yakup anne babasını ihmal ettiği için hatalı görülmüştür. Bu yüzden o da aynı şekilde oğlu Yusuf'tan mahrum bırakılmıştır. O da biricik oğlu Yusuf'tan tam 22 yıl ayrı kalmıştır. Talmud, Megillah 17a; Midrash, Bereishit Rabbah 84:20; Rashi on Genesis 37:34.

yolları bir kez daha kesişmiştir.[1200] Yahudi otoritelere göre, Yakup kardeşi ile karşılaşmadan önce üç aşamalı bir plan yapmıştır. O, kendisini ve kampını sert bir savaşa hazırlamış, dualarla Tanrı'nın merhametine sığınmış ve son olarak da Esav'ın öfkesini yatıştırmak için ona hatırı sayılır miktarda hediye göndermiştir.[1201] Bir tsadik olan Yakup'un bu olayda takınmış olduğu hal ve davranışlar her zaman hahamlar tarafından bir rol model olarak uygulanmaya çalışılmıştır. Yahudi müfessirler, Musevilerin putperest toplumlar dışındaki bulundukları tüm platformlarda diğer uluslarla iyi geçinmelerinin ve onlarla ilişkilerini sağlam temellere oturtmalarının elzem olduğunu vurgulamışlardır. Hatta bu amaç uğruna belirli yerlerde Tora'nın yasaklamadığı bir davranış yasak olarak kabul edilmiş ise bir Yahudi o yerde söz konusu davranıştan kaçınmakla yükümlüdür.[1202] Sonuç olarak bu olay aracılığıyla Yahudi otoriteler İsrailoğullarının gerçek ideallerini unutmamaları şartı ile yaşadıkları ve bulundukları ülkelere sadık birer vatandaş olmaları gerektiğini vurgulamışlardır.[1203]

Yakup'un Eretz İsrael'e dönerken yaşamış olduğu bir başka olay Yahudi kimliği açısından fevkalede ehemmiyete sahip bir hadisedir. Bir gece vakti Yakup ailesini ve mal varlığını güvenli bir şekilde Tiberya Gölü ve Ürdün Nehri arasında bulunan Yabok Irmağından karşı tarafa geçirmiş, kendisi arkada yalnız başına kalmıştır. Bundan sonra yaşanan olayları Tekvin şu şekilde aktarmaya başlar: "*Yaakov yalnız kalmıştı. Bir yabancı (ortaya çıkıp), onunla şafak sökene kadar güreşti. (Yabancı) Ona üstün gelemediğini görünce (Yaakov'un) uyluk yuvasına vurdu. Böylece onunla güreşirken Yaakov'un eklem kemiği yerinden çıktı. 'Bırak gideyim' dedi (yabancı). 'Şafak söküyor'. "Beni mübarek kılmazsan bırakmayacağım". 'İsmin ne?'. "Yaakov". 'Bundan böyle isminin Yaakov olduğunu söylenmeyecek; (adın) 'Yisrael' olacak. Çünkü hem ilahi bir varlıkla hem de insanlarla mücadele ettin ve üstün geldin'. Bu kez Yaakov sordu: "Bana lütfen ismini söyle" dedi. 'İsmimi neden soruyorsun ki? Dedi (yabancı) ve*

[1200] **Yaratılış** 32:4. İki kardeşin yıllar sonra ilk karşılaşmalarıyla ilgili tüm bilgiler Tevrat'ta detaylıca aktarılmıştır. Otoritelere göre bu olayın detaylıca aktarılmasının asıl gayesi; Tanrı'nın has kulu olan Yakup'u, ondan daha güçlü olan düşmanı yani Esav'ın elinden nasıl kurtardığının altını çizmektir. Aslında iki kardeşin buluşmasına dair anlatıların geçtiği bölümler oldukça barışçıl bir olayın yaşanmış olduğunu aktarmaktadır. Ancak bazı yorumculara göre anlatılanların tam aksine, Esav hala bir düşmandır ve aradan 34 yıl geçmesine rağmen kardeşine kin beslemektedir. Ve aslında Yakupla savaşmak için onu karşılamaya gitmiştir. Sforno on Genesis 33: 1, Midrash Bereishit Rabbah 78:9.

[1201] Bereşit, s.247.

[1202] Sifrei Devarim 104:7.

[1203] Bereşit, s. 249-250. Dina Demalhuta Dina: Diasporada bulunduğun sürece o ülkenin kanıunu senin için geçerlidir.

sonra onu mübarek kıldı. Yaakov bu yere Peniel adını verdi. "İlahi bir varlığı yüz yüze gördüm, canım yine de kurtuldu" dedi. Peniel'den ayrılırken güneş onun üzerine ışıdı. Uyluğu sebebiyle topallıyordu. Bu sebeple Bene-Yisrael bugüne kadar, uyluk yuvasında bulunan yerinden oynamış siniri yemezler. Zira (yabancı) Yaakov'un uyluk yuvasına, yerinden oynamış sinirin olduğu yere vurmuştu."[1204]

Yakup'un yaşamış olduğu bu tecrübe; farklı birçok konuda önemli bilgilerin aktarıldığı bir anlatı olarak kabul edilmiş ve bu bağlamda oldukça çarpıcı yorumlar yapılmıştır. Bu pasuğun en dikkat çekici noktası şüphesiz İsrail kelimesinin Tevrat'ta ilk defa zikredilmiş olmasıdır. Müfessirlere göre, Yakup'un isminin İsrail olarak değiştirilecek olmasının iki sebebi vardır. İlki; sözcük anlamı aldatma, hile olan Yakup'u bu olumsuz çağrışımdan sıyırmaktır. İkincisi Yakup mücadele etmiştir ve melek ilahi bir varlık olmasına rağmen onu yenememiştir. Sıkletler arası bu dengesizlik durumunda doğal olarak Yakup kazanan taraf olarak algılanmıştır.[1205] Bu yüzden Yakup'a İsrail ismi verilmiştir.[1206] Üstün, galip anlamında olan "Yisra" ve İlahi anlamına gelen "El" sözcüklerinin birleşmesi ile türeyen Yisrael/İsrail, "İlahi varlığa üstün gelen" manasını taşımaktadır.[1207] Ayrıca ödüllendirme sayılacak bu isim ile Yakup'un berahanın asıl sahibi olduğu bir kez daha Tanrı tarafından vurgulanmıştır.

Müfessirlere göre Yakup'un güreştiği yabancı bir melektir. Midraş'taki bir yoruma göre bu, Esav'ın Samael adındaki koruyucu meleğidir ve kötülüğün vücut bulmuş halidir.[1208] Ve Yakup'un bununla güreşmesi onun soyundan geleceklerin tarih boyunca kötülüklerle mücadele edeceğinin ve kötülerin Yahudilere sürekli

---

[1204] **Yaratılış** 32: 25-33.

[1205] Ayrıca Yakup, mücadele esnasında vecd halinde olduğu için ilahi varlığa yenilmemiştir. Ancak Samael, İsrailoğullarının gelecekte yapacağı hatalar hakkında ona bazı bilgiler vermiş, bunları duyan Yakup şaşkınlığa düşünce melek bu fırsattan yararlanıp onu uyluk kemiğinden sakatlamıştır. Kötü'nün kuvvetli etkisine en açık yer olarak kabul edilen uyluk kemiği Yakup'un savaşında galip gelmesine rağmen çocuklarının bazı dönemlerde baskı göreceklerinin ve acı çekeceklerinin sembolüdür. Ayrıca bu sakatlanma Yahudilerin acı çekecek olsalar da, hareket edemeyecek duruma gelseler de sonradan Tanrı tarafından zafer ve bereketle ödüllendirileceklerinin bir göstergesidir. Bunun yanı sıra Yahudi teolojisinde uyluk kemiğine dair konulmuş bir yasak vardır. "Gid Anaşe'yi yemek": Yerinden oynamış sinir anlamına gelir ve genel olarak siyatik sinirini belirtir. Bu sinir ve ona ait kılcal sinirler yenemez; bunlar uzman biri tarafından hiç zedelenmeden çıkarılmadığı sürece, hayvana ait but da yenemez. Bu mitsva Rambam'ın listesinde 183. sıradadır. Yakup'un başına gelen bu olaydan dolayı bu siniri yemek haramdır. Talmud Hulin 91a

[1206] Bu isim değişikliği Tanrı tarafından tasdiklenmediği için resmiyette henüz gerçekleşmediğidir, bu sadece meleğin Yakup'a vermiş olduğu bir ön bilgidir. Bu yüzden bu pasajdan sonraki birkaç bölüm daha Yakup, aynı ismi ile anlatılmaya devam edilmiştir. **Yaratılış** 35: 10'da Tanrı Yakup'un ismini İsrail olarak tasdik etmiştir.

[1207] Bk. Gaon, 2018, C.1, s.546-547. Ayrıca*"Yisrael, Tanrı ile güreşen anlamına gelmektedir*." Hasanoğlu, "Yahudilik", s.372.

[1208] Midrash- Bereishit Rabbah 77.

saldıracaklarının bir göstergesidir. İkisinin şafak sökene kadar mücadele etmesi ise bu savaşın son kurtuluşa yani güneş doğup ışığını yayıncaya kadar devam edeceğini simgelemektedir. Samael ona saldırmak zorundadır çünkü bu, son İbrani atası olan Yakup'un, kendi soyunu ve tüm dünyayı manevi olarak üst seviyelere yükseltmesinin sembolüdür.[1209] Bir diğer yoruma göre ise yabancı, kutsal bir melektir. Yakup'un onunla güreşmesi ise gelecekteki manevi mücadelelerini simgelemektedir.[1210] Sonuç olarak rabbiler bu olayın iyi ile kötünün arasındaki ebedi savaşı simgelemekte olduğuna inandıkları için Yahudileri dünyanın sonuna kadar kötülük ile mücadele edecek halk olarak tanımlamıştır. Ayrıca Yakup, mücadele esnasında vecd halinde olduğu için ilahi varlığa yenilmemiştir. Ancak Samael, İsrailoğullarının gelecekte yapacağı hatalar hakkında ona bazı bilgiler vermiş, bunları duyan Yakup şaşkınlığa düşünce melek bu fırsattan yararlanıp onu uyluk kemiğinden sakatlamıştır. Kötü'nün kuvvetli etkisine en açık yer olarak kabul edilen uyluk kemiği"[1211] Yakup'un savaşında galip gelmesine rağmen çocuklarının bazı dönemlerde baskı göreceklerinin ve acı çekeceklerinin sembolüdür. Ayrıca bu sakatlanma Yahudilerin acı çekecek olsalar da, hareket edemeyecek duruma gelseler de sonradan Tanrı tarafından zafer ve bereketle ödüllendirileceklerinin bir göstergesidir.

İyilik ve kötülüğün mücadelesinde Yakup'un bir melek ile güreşmiş olması Yahudi müfessirler için çok önemli bir kimlik bilgisini daha vermiştir. Onların düşüncesinde her ulus kendisine rehberlik edecek bir meleğe sahiptir. Her biri belirli bir burcu, yıldız veya gök cisminin kontrolünü elinde tutan bu melekler Tanrı ile uluslar arasında arabulucu görevi yapmaktadırlar.[1212] Ancak Yahudi halkının herhangi bir meleği veya burcu yoktur: "*Burçların, İsrail üzerinde etkisi yoktur.*"[1213] Çünkü İsrailoğulları, "*Tanrı'nın Kendi Halkı'dır*" dolayısıyla bir aracıya ihtiyacı yoktur. *"...sizi diğer halklardan, Bana ait olmanız için ayırdım*."[1214] Bir başka açıdan Tanrı ile

[1209] Rabbeinu Bahya on Genesis 32: 25.
[1210] Midrash Tanchuma, Vayishlach 2: 3.
[1211] Yahudi teolojisinde uyluk kemiğine dair konulmuş bir yasak vardır. "Gid Anaşe'yi yemek": Yerinden oynamış sinir anlamına gelir ve genel olarak siyatik sinirini belirtir. Bu sinir ve ona ait kılcal sinirler yenemez; bunlar uzman biri tarafından hiç zedelenmeden çıkarılmadığı sürece, hayvana ait but da yenemez. Bu mitsvah Rambam'ın listesinde 183. sıradadır. Yakup'un başına gelen bu olaydan dolayı bu siniri yemek haramdır. Talmud Hulin 91a
[1212] Ramban on Deuteronomy 4: 19; Rabbeinu Bahya on Deuteronomy 4:19:2-3; BT- Avodah Zarah 55a.
[1213] BT- Shabbath 156a.
[1214] **Levililer** 20: 26

Yahudiler arasında tekil bir ilişki, Tanrı ile dünya arasında genel bir ilişki vardır.[1215] Dolayısıyla İsrailoğulları herhangi bir meleğe ve burca-astrolojik kuvvete sahip olmadıklarından ötürü de diğer halklardan farklıdır.[1216] Buna koşut olarak Yakup bizatihi kendisi bir melek ile güreşmiştir. Yahudi alimlere göre bunun gibi birçok pasaj İsrailoğullarının ebediyen Tanrı'nın Halkı olduğunu ispatlamaktadır. İsrailoğulları günah işleyecek olsalar dahi her durumda Tanrı'nın halkı konumunda kalacaklardır Ayrıca İsrailoğulları Tanrı'nın halkı olmaları hasebiyle diğerleri tarafından lanet okunmaması gereken bir halktır. Midraş'a göre, bu halkı lanetlemeye kalkışan kişi, aslında kendini lanetler. Nitekim Tanrı, Avraam'a da "*Seni lanetleyeni de lanetleyeceğim"(Yaratılış 12:3) demişti.*[1217] Ve yine İsrailoğulları'na kötü davrananlar da Tanrı tarafından cezalandırılır.[1218] Diğer yandan Tanrı, Kendi halkı hakkında iyi sözler sarf edenlere değer verir ve onlara ayrıcalıklı davranır.[1219]

Rabbilerin düşüncesinde bu olay ile asıl hedeflenen Yakup'un misyonuna dair bilgi vermektir. Yahudi teolojisine göre dünyanın vazgeçilmez üç dayanağı vardır. Ve bu dayanakların her birinin temsilcisi üç İbrani atasıdır. İbrahim şefkati, İshak Tanrı'nın hizmetini, Yakup ise en önemli olanı temsil eder; Tora'yı.[1220] Zaten bu nedenle Samael Yakup ile güreşmiştir. Bu yorumlamalar ışığında, seçilmiş olan bu üç büyük isme dünyanın dayanakları gibi ağır bir misyon daha yüklenmiş olduğu görünmektedir. Aslında bu temsiller atalarda olduğu gibi tüm İsrailoğullarının da davranış biçimleri olmalıdır, Tanrı'nın Yahudilerden beklediği budur. Sonuç olarak otoriteler bu pasaj doğrultusunda, Yahudilerin şefkatin, Tanrı'nın ve yasanın bu dünyadaki temsilcileri olması gerektiğini ve dünyanın ayakta kalmasını sağlayan enerjinin Yahudiler olduğunu belirtmişlerdir.

Tevrat'ta Yakup'a dair anlatıların neredeyse tümü, Yahudi kimliğine katkısı olan bilgiler sunmakta aynı zamanda seçilmiş olmanın ve bunun sınırlarının neler

---

[1215] Novak, **The Election of Israel: The Idea of Chosen People**, s. 14.
[1216] Otoritelere göre, Yahudilerin bu şekilde farklı kılınmalarının nedenlerinden biri Musa'nın bunu Tanrı'dan istemiş olmasıdır. (**Çıkış** 33:16,17) Musa, Tanrı'dan İsrailoğullarının mucizeler sayesinde yönlendirilmesini istemiş ve bu Tanrı tarafından kabul edilmiştir. Bunun karşılığı olarak Yahudiler melek, burç, astrolojik kuvvetlerden ayrı tutulmuştur. Rabbi otoritelere göre bu akıl almaz bir olaydır.
[1217] Midrash, Bamidbar Rabbah 20: 19
[1218] Rashi on Exodus 4: 8.
[1219] Şemot, s. 467.
[1220] Mishnah, Seder Nezikin, Pirkei Avot 2:1

olduğunu gösteren niteliktedir. Bu nedenle detay olarak görünen Yakup'un kızı Dina'nın yaşadığı olay da kısada olsa değinilmesi gereken bir değerdedir. Tekvin, Yakup ve ailesinin Şekem'e ulaştıklarında Dina'nın başına gelen kötü olayı detaylıca aktarmaktadır. "Dina"[1221], o kentin beyinin çocuğu tarafından kaçırılmış ve zorla alıkonulmuştur. Bu olay karşısında sakinliğini koruyan Yakup, ailenin evlilik teklif etmesine net bir cevap vermemiştir. Cevabı aldatıcı bir şekilde Yakup'un oğulları vermiş; sünnetsiz biri ile kız kardeşlerini evlendiremeyeceklerini söylemişlerdir. *"İleri sürülen sünnet şartı, yabancıların İsrailoğulları ile birlikte yaşamaları ve bir halk olmak için istenmiştir."*[1222] Bu teklifi kabul eden aile ve hatta tüm kentin erkekleri sünnet olmuşlardır. Ancak buna rağmen olayın üçüncü günü Yakup'un oğullarından ikisi Şimon ve Levi babalarının haberi olmadan tüm kentin erkeklerini kılıçtan geçirmişlerdir.[1223] Yahudi müfessirlerin düşüncesinde Şimon ve Levi kız kardeşlerinin onurunu korumak için böyle bir saldırganlık yapmış olsalar da bu haklı bir davranış değildir. Keza Yakup da iki oğlunun yapmış olduğu bu saldırganlığa hak vermemiş ve öfkesini zorlukla bastırabilmiştir. Otoritelere göre, Yakup silahlı mücadeleye tamamen karşı değildir ancak bu olay da koşullar tam olarak tahlil edilmemiştir. Dolayısıyla buradan çıkan ders; Yahudiler kendi onurlarını gerekirse silahlı mücadele ile korumalıdır ancak bu çok dikkatle verilmesi gereken bir karardır. Çünkü gereksiz yere yapılacak savaşlar Yahudilerin onurunun zedelenmesine neden olacaktır. *"Bene-Yisrael'i özel yapan şey, fiziksel kuvvet ve savaş kahramanlığı değil, tüm ulusların içinde, Tora'nın değerlerine bağlı olan örnek bir ulus olmasıdır."*[1224] Keza Şimon ve

---

[1221] **Yaratılış** 41: 44.Yusuf bir Mısır rahibinin kızı olan Asenat ile evlenmiştir. Bazı otoriteler Asenat'ın Dina'nın Şehem'in saldırısına uğradıktan sonra hamile kalarak doğurduğu kızı olduğunu belirtmişlerdir. Midrash Pirkei DeRabbi Eliezer 36:12 Yorumculara göre; Asenat, bir şekilde Mısır'a gelmiş ve rahip tarafından evlat edinilmiştir. Ancak otoritelerin, Şimon'un soy kütüğünün anlatıldığı Tevrat'ın ilerleyen bölümünde, Dina'nın doğurduğu bu çocuk hakkında farklı yorumlar ve bilgiler vermiş olmaları kafa karıştırıcıdır. Bu yoruma göre ise Şimon Dina ile evlenmiş ve çocuğu kendi nüfusuna geçirmiştir. (Yahudi teolojisi; Tora verilmeden önce kardeşler arasında evliliğin serbest olduğuna vurgu yapmaktadır. Ayrıca yorumculara gore bu evlilik sadece sembolik olarak yapılmıştır. Dina hiç bir zaman abisinin gerçek eşi olmamış, sadece ailesine katılmıştır.) Bu durumda Şimon'un hakimiyetinde olan Dina'nın nasıl o aileden ayrılıp Mısır'a gelebildiği merak konusu olmaktadır. Ayrıca Yusuf'un Asenat'tan iki çocuğu olmuş; "Tanrı bana bütün acılarımı ve babamın ailesini unutturdu" diyerek ilk oğluna "Manaşşe" adını koymuştur. Diğerinin adını ise "Tanrı sıkıntı çektiğim ülkede beni verimli kıldı" diyerek "Efrayim" koymuştur.

[1222] Hasanoğlu, Gerut, s.77.

[1223] **Yaratılış** 34: 1-31.

[1224] Devarim, s.9. Nitekim Yahudilerin putperestler ile yapacakları fiziksel mücadelede başarılı olabilmelerinin de yegane şartı Tora'ya tamamen bağlı kalmalarıdır.

Levi'nin yapmış olduğu bu kıyım da o dönemde Yakup ve ailesinin konum ve onurunu bozmuş, Yakup ismini karalamıştır.[1225]

Bu olaydan sonra Yakup, Tanrı'nın isteği doğrultusunda Bet-El şehrine gitmiş ve burada tekrardan bir ahitleşme gerçekleşmiştir. Bu ahitleşmede Tanrı Yakup'u İsrail adıyla mübarek kılmıştır. "*Tanrı ona "Adın Yaakov'dur. Fakat adın bundan sonra sadece Yaakov olmayacak, Yisrael de senin bir ismin olacak" dedi. Tanrı böylece ona Yisrael adını verdi*."[1226] Dolayısıyla Tanrı, daha önce ilahi varlığın vermiş olduğu bilgiyi tasdikleyerek bu isim değişikliğini resmi zemine taşımıştır. Hatırlanacağı üzere Tanrı, Avram'ın da ismini İbrahim olarak değiştirmiştir. Ancak İbrahim'in Avram'ı kullanması yasaklanmış, Yakup'un ise her iki ismi kullanabileceğini bildirilmiştir. Bunun nedeni Avraam isminin zaten eski içeriğini barındırıyor olması ve Yakup ve İsrail isimlerinin ise aynı kökten çıkmamasıdır. İsrail ismi, Yakup'un temsil ettiği maneviyatı güçlendirici bir sıfat olarak Yakup'a verilmiştir. Müfessirlere göre, Yakup ismi fiziksel ve dünyevi konular için, İsrail ismi ise ataların ve soylarının manevi görevlerini yansıtmak için kullanılmaktadır.[1227] Diğer yandan İsrail gibi özel bir ismin, İbrahim ve İshak değil de Yakup'a verilmiş olmasının altında önemli bir neden vardır. İbrahim ve İshak'ın tüm çocukları birer tsadik olamadıkları için onların miraslarından pay alamamışlardır. Ayrıca İsmail ve Esav'ın başarısızlıkları bir anlamda babalarının başarısızlıkları olmuştur. Yakup'un ise on iki çocuğunun her biri tsadik olmuş, aralarından hiç biri kovulmayı gerektiren bir davranışta bulunmamıştır.[1228] Bu nedenle İsrail ismi Yakup'a ve onun soyuna verilmiştir.[1229] Sonuç olarak bu pasuk itibariyle artık İbrani/Evri'lerin yepyeni bir isimleri vardır; İsrail. Seçilmişlik ve Yahudi Kimliği bu olaydan sonra bu yeni adlandırmayla; İsrailoğulları ismi ile var olmaya devam etmiştir.[1230]

Tevrat anlatısına göre Yakup, oğlu Yusuf'un yaşadığını duyduktan sonra bir gece vizyonunda Tanrı'dan vahiy almıştır. Tanrı ona "*Mısır'a inmekten korkma. Çünkü seni orada büyük bir ulus haline getireceğim. Mısır'a seninle birlikte inecek, ayrıca seni*

[1225] Sforno on Genesis 34:30.
[1226] **Yaratılış** 35:10
[1227] BT- Berachoth 13a ve Or HaChaim on Genesis 35:10.
[1228] Örneğin Yusuf Tevrat'ı babasından öğrenmiş ve hükümlerini yerine getirmiştir. Zohar, I:199a
[1229] Devarim, s. 728.
[1230] Aydın, **Yahudilik**, s.12-13.

oradan kesinlikle çıkaracağım"[1231] demiştir. Otoritelere göre bu vizyon, Yahudi tarihindeki ilk sürgüne ve ona dair psikoloji ile ilgili oldukça önemli bir bilgi sunmaktadır. Yakup'un bu vizyonu gece görmüş olması ona, Eretz İsrael'den uzun süreli bir sürgünün haberini vermektedir. Ancak karanlık bir dönemin başlıyor olması başka bir umut kapısının açılmayacağını göstermemektedir. Nitekim Tanrı, Yakup'a onunla olacağı sözünü vermiştir. Yahudi müfessirler bu pasajdan yola çıkarak, Tanrının kutsal topraklarda yaşamasalar dahi kendine has olarak nitelediği kavmini asla yalnız bırakmayacağı, Şehina'nın daima onlarla olacağı yönünde bir hüküm çıkarmışlardır.[1232] Yahudi inanışına göre, Şehina sadece Yahudi halkında barınmaktadır.[1233] Bu, Yahudileri diğer uluslardan ayıran en önemli farklardan biridir. Ayrıca bu anlatı ile sürgün döneminin atası olarak tayin edilen Yakup aynı zamanda ilk umudun da örneği olarak kabul edilmiştir.[1234]

Yakup'un Yahudi kimliğine katkısı açısından son tahlil edilebilecek konu oğullarını kutsaması, onlara berahalarını dağıtmasıdır.[1235] Yakup, oğullarının her birini tek tek mübarek kılmış ve onlara birçok tavsiyede bulunmuş, hangi davranışlardan kaçınmaları gerektiğini anlatmıştır. Tanrı'nın veya en azından Yakup'un onlardan beklediği seçilmiş olmalarına layık kimlikleri ve karakterleri her bir berahanın içinde saklıdır. Buna ek olarak Yahudi müfessirlere göre, Yakup'un dağıttığı her bir beraha ile Yahudi halkının geleceğine dair bilgiler aktarılmıştır. Dolayısıyla bu hadise Yahudi kimliği ve teolojisi için fevkalade öneme sahip bir olay olarak sınıflandırılmıştır. Öncelikli olarak bu pasuk, İsrailoğulları'nın her zaman birlik olması gerektiğini öğretmektedir. Rabbilerin düşüncesinde Yakup; her biri ayrı bir aile olup kabileye dönüşecek olan oğullarını birbirlerinden asla kopmamaları, çatışmamaları ve her daim birbirlerine sahip çıkmalarını vurgulamak istemiştir. Nitekim on iki farklı kabileden

---

[1231] **Yaratılış** 46:3,4

[1232] Ayrıca Yaratılış (46:27) kitabı Mısır'da yeniden bir araya gelen Yakup'un ailesinin nüfusunun 70 kişi olarak belirtmiştir. Yorumcuların bazılarına göre bu rakam gerçekten tamı tamına yetmiştir bir kısmına göre ise altmış dokuzdur. İkinci görüşü destekleyen yorumcular, ailenin birey sayısının aslında altmış dokuz olduğunu ancak Şehina'nın daima Yakup ile beraber bulunduğunu bu yüzden rakamın yetmiş olarak yazılmış olduğunu iddia etmişlerdir. Bu iddialarını Tanrı'nın Yakup'a "Mısır'a seninle birlikte ineceğim" vaadine dayandırdıkları görünmektedir.

[1233] Babil Talmud'una göre, Musa Tanrı'dan diğer halklardan farklı olmayı rica etmiştir. Bunun için Şehina'nın ve peygamberlik yeteneklerinin en üst düzeyde sadece ve sadece İsrailoğulları üzerinde barınmasını istemiş ve bu talebi Tanrı tarafından kabul edilmiştir. (Baba- Bathra 15a)

[1234] Meshech Hochma Bereishit 46:2.

[1235] **Yaratılış** 49: 1-2 "*Yaakov, oğullarını çağırttı. Geldiklerinde "Toplanın ve sizlere, tarih boyunca başınıza gelecekleri anlatayım" dedi. "Bir araya gelin ve dinleyin Yaakov'un oğulları; babanız Yisrael'i dinleyin!*

oluşan bu ulusun kurtuluşa ermesi için birlik olması şarttır. Çünkü kalabalık olsalar da kendi aralarında bölünmüş olmaları, "Amalek hadisesinde"[1236] olduğu gibi Yahudilerin dış saldırılara açık hale gelmesine neden olacaktır. Keza, İsrail Krallığı Yahudilerin kendi aralarındaki gereksiz çekişmeden dolayı yıkılmıştır.[1237] Diğer yandan Yahudi teolojisine göre Yahudilerin kesin ve net bir şekilde tek yürek oldukları, her konuda aynı görüş ve isteğe sahip oldukları tek bir nokta vardır; Sina dağının eteklerine gelişleri.[1238] Yakup beraha dağıtmaya en büyük oğlu Reuven'den başlamıştır.

"Reuven; Behor'umsun sen; kuvvetim ve erkekliğimin başlangıcı. Mevkide en üstün ve güçte en üstün. Fakat su gibi tez canlı olduğun için üstün olmayı sürdüremeyeceksin. Çünkü babanın yataklarını taşımış ve döşeğime Çıkan'ın Kutsiyeti'ni ihlal etmiştin."[1239] Yakup burada ilk oğul olma hakkının aslında Ruben'de olduğunu ancak onun tez canlılığından dolayı yapmış olduğu bazı hatalardan ötürü bu hakkı kaybettiğini ilan etmiştir. Midraş'a göre Ruben günah işlediği için behorluk hakkı Yusuf'a, kraliyet Yeuda'ya, rahiplik de Levi'ye verilmiştir. Ruben annesine olan sevgisinden dolayı bilinçsizce günah işlemiştir. Daha sonra içten teşuva yapmış olsa bir daha behorluk hakkını kazanamamıştır. Yahudi teolojisi, Yakup'un oğluna yaptığı bu uyarısıyla tüm Yahudilere özellikle de lider olacaklara bir mesajın verildiğini düşünmektedir. Liderler sebep sonuç ilişkisini çok iyi tahlil ederek kararlarını uygulamalı, İsrail ulusunu bu dikkatle yönetmelidir.[1240] Nitekim rabbi otoritelere göre, İsrailoğulları'nın gelecekte kurtarılmalarını sağlayacak üç şeyden biri ataların liyakat sahibi olmalarıdır.[1241]

"Şimon ve Levi ikilidirler. Silahlanışları çalıntı bir sanattır. Ruhun onların entrikalarına katılmasın; onların toplanışlarıyla bir olma, ey onurun! Çünkü öfkeleriyle

---

[1236] **Çıkış** 17: 8 "*Amalek geldi ve Refidim'de Yisrael ile savaşa tutuştu*." Çöldeki İsrailoğulları, şikayet etmeye ve birbirleri ile ayrışmaya başladıklarında en büyük düşmanları Amalek bunu bir fırsata çevirmiş ve onlara saldırmıştır.

[1237] BT- Yoma 9b

[1238] Pesah Agadası, s. 110.

[1239] **Yaratılış** 49:3,4

[1240] Yusuf'un kardeşleri tarafından önce kuyuya atılıp sonra satılması Yahudi müfessirlere göre iyi düşünülmeden yapılan bir hatadır. Keza kardeşlerin her biri erdemli ve bir ulusu oluşturacak seçilmiş kutsal kişilerdir. Onlar bu kötülüğü kendilerini tehdit altında hissetmelerinden ötürü yapmışlardır. Sfornoya göre; kardeşler Yusuf'un yanlarına geliş sebebinin, onlarda bir hata bulup bunu Yakup'a ispiyonlamak ve onların cezalandırılmasını talep etmek olduğundan emindirler. Sonuç olarak Yahudi teolojisinde kardeşler sağlıklı düşünmeden ve istemeden bu hatayı yapmışlardır, bu büyük bir suç veya günah değildir. Ancak bu hata hepsinin berahalarını etkilemiştir

[1241] Bu üç maddeden diğer ikisi Teşuva ve Tanrı'nın Merhametidir. BT- Taanith 1a. Ayrıca Yahudi teolojisine göre, üç İbrani atası ve Musa yüksek düzeyli, İsrailoğulları ise hak ettikleri seviyede liyakata sahiptir. Bamidbar, s.44.

insanları öldürdüler, düşüncesizce istekleriyle boğaları sakatladılar. Öfkelerine lanet olsun- çünkü yoğundur; ve gazaplarına lanet olsun- çünkü insafsızdır. Onları Yaakov'da böleceğim ve Yisrael'de dağıtacağım."[1242] Yakup; Ruben'in behorluk hakkını kaybetmesi ile bu statünün verilmesi gereken Şimon ve Levi'nin de bunu hakketmediğini belirtmiş ve bunun nedeni olarak onları yargısız infaz yapmalarını göstermiştir. İki kardeş Şehem halkını ve hatta oradaki hayvanları dahi katletmişlerdir. Bu her zaman barışın gücüne inanan İbrani ataları için kabul edilemez bir davranıştır. Nitekim Tevrat, bazı bölümlerinde barışın Tanrı tarafından istenen bir davranış biçimi hatta bir emir olduğunu aktarmaktadır. Şimon ve Levi karakterlerindeki öfke, hiddet ve kincilik dolayısıyla babaları tarafından güç ve hakimiyet haklarından mahrum bırakılmışlardır. Çünkü Yahudi teolojisine göre bir kral ülkeyi yargı üzerine kurmalıdır. Bu iki kardeşin bu şekilde bir hükümdarlık kuramayacağı karakterleri dolayısıyla ortadadır. Buna ek olarak Levi kabilesinin kohen sınıfını oluşturuyor olması akılları karıştırabilir. Yorumcular bu soruya; Levilerin; din önderleri kabilesi olmasına rağmen hiçbir zaman siyasi ve maddi bir güce sahip olamadıklarını belirterek cevap vermektedir. Levilerin geçimlerini, halkın onlara ayırdığı teruma; zekat olarak adlandırılabilecek bağışlar ile sağlamış olması bunu destekler niteliktedir.[1243]

"*Yeuda; sen- kardeşlerin sana itaat edecekler. Elin düşmanın ensesinde olacak; babanın oğulları sana doğru eğilecekler. Genç arslan Yeuda; avın üstünde yükseldin oğlum! Bir arslan gibi- heybetli bir arslan gibi çömelip uzanır. Onu kaldırmaya kim cesaret edebilir? Son sükunet gelene kadar, ne kraliyet asası Yeuda'dan ayrılacak, ne de yasama onun soyundan. Ve o zaman halklar ona itaat edecekler. Sıpasını asmaya bağlar, dişi eşeğinin yavrusunu da asma dalına. Giysisini şarapla yıkar, cübbesini ise üzümün kanıyla. Gözleri şaraptan daha parıltılıdır, dişleri de sütten daha beyaz."*[1244] Yakup, dördüncü büyük oğlu olan Yeuda'yı kutsamasına kardeşlerinin ona itaat edeceğini söyleyip ona müjde vererek başlar. Bu müjdeye göre, kardeşleri Yeuda'ya itaat edecek ve her daim ondan övgü ile bahsedecektir. *"Kardeşlerin seni o kadar benimseyecekler ki, hangi kabileden olurlarsa olsunlar, Yahudiler, kendilerini*

[1242] **Yaratılış** 49: 5-7.
[1243] "*Zirai mahsullerin onda biri Levililere verilmek zorundadır. Levililer de bu zekatın onda birini Kohenlere vermek zorundadır."* Arslantaş, s. 129.
[1244] **Yaratılış** 49: 8-12.

Reuveni veya Şimoni değil, Yeuda (=Yahudi) olarak tanıtacaklardır."[1245] Müfessirlere göre, kelime anlamı Tanrı'ya daima şükreden olan Yeuda, hem bu anlam hatırına hem de birleştiricilik görevini yaparak İsrailoğullarına bir çatı olmayı hak etmektedir. Ayrıca hahamlara göre Yeuda ve kabilesi asil davranışlara sahip olduklarından dolayı Tanrı için kutsal ve önemli bir hale gelmiştir. *"Onlar Kızıldeniz daha tam yarılmadan suların içine büyük bir cesaret ve inançla dalmışlardır.*"[1246] Yakup, oğlu Yeuda'yı aslan olarak nitelerken aslında onun krallığına işaret etmiştir. Zira nasıl ki aslan ormanların ve hayvanların kralı olarak kabul ediliyorsa, Yeuda da lider olacak ve krallık hakkını kazanacaktır. Nitekim Yeuda'nın soyundan Davut'un geldiği ve Mesih'in geleceği kabul edilmiştir. Bir diğer ifade ile Yahudi teolojisine göre, krallar ve yöneticiler sadece Yeuda kabilesine mensup kişilerdir. Yakup berahasında, Yeuda'nın krallıktaki hakimiyetinin son sükûnete kadar süreceğini de belirtmiştir. Yorumculara göre, son sükûnet ile ya Mesih dönemi ya da Babil sürgünü kast edilmiştir. Ayrıca bu pasajda; ağırbaşlılık, erk ve doğurganlık ile bağlantılı[1247] bir sembol olan Asa simgesinin de Yeuda ile özdeşleştirilmiş olduğu görülmektedir.

"*Zevulun, deniz kıyılarında barınacak; gemilere liman olacak, sınırı Tsidon'a kadar uzanacak."*[1248] Bu noktada Yakup'un kutsamasına doğum sırasına göre devam etmeyerek, Lea'ın doğurduğu altıncı oğluna geçmiş olduğu dikkati çekmektedir. Yorumculara göre Zevulun, Tora eğitimi alan abisi Yisahar'ın geçimine yardımcı olduğundan dolayı ona bu öncelik tanınmıştır. Rabbi Sforno, bu hizmetin çok büyük öneme sahip olduğunu belirtmiştir. Çünkü maddi ihtiyaçlar Tevrat öğrenimi için bir engel teşkil edebilir ve Zevulun bu davranışı ile bu engeli ortadan kaldırmıştır.[1249] Talmud Tora'ya hizmet etmenin, onu öğrenmekten bile büyük olduğunu belirtmiştir.[1250] Bu mantık çerçevesinde, Leviler görevlerini tüm ulus adına yerine getirecekleri için halkın geri kalanı onların maddi sorumluluklarını yerine getirmekle yükümlüdür.[1251]

[1245] Bereşit, s. 403.
[1246] Pesah Agadası, s. 127.
[1247] Gardin ve Olorenshaw, s.103.
[1248] **Yaratılış** 49: 13.
[1249] Bereşit, s.405. Nitekim Yahudi teolojisine göre, Kohen ve Leviler kendilerini Tora öğrenimine ve öğretimine adamayı geçimlerinin diğer kabileler tarafından karşılanması ile başarabilmişlerdir.
[1250] BT- Berachoth 7b.
[1251] Sforno on Numbers 3: 8.

Dolayısıyla o Tora'ya dolaylı yoldan hizmet ederek çok önemli bir davranış sergilemiştir.

"*Yisahar, heybeler arasında uzanan, kuvvetli kemiklere*[1252] *sahip bir eşektir. Dinlencenin iyi, ülkenin hoş olduğunu gördü; ama yine de omzunu yük taşımak üzere eğdi ve sözleşmeli hizmetkar oldu."*[1253] Yakup bu çocuğunu da olumlu anlamda kutsamış ve onun on iki oğlu arasındaki fonksiyonunu heybe, eşek, omuz, hizmetkar gibi sembollerle ifade etmiştir.[1254] Yakup, Yisahar ve onun soyunun, yorulmadan gece gündüz sadık bir şekilde Tora'yı öğreneceklerini ve bunu ülkenin tüm sınırları arasında gerçekleştireceklerinin bilgisini aktarmıştır. Yisahar; Tora'ya olan bağlılığı nedeniyle halkına faydalı olmuş ve toplumun gönüllü hizmetkarı olarak kabul edilmiştir. Buna koşut olarak, Yahudiler Tora öğrenmek ve öğretmekle, Tora bilen bir kişi bu bilgisini özellikle çocukları ve torunlarına aktarmakla yükümlüdür.[1255] *"...hayatının tüm günlerinde sakın kalbinden ayrılmasınlar. Onları çocuklarına ve torunlarına bildir*."[1256] Üstelik bir Yahudi'nin Yahudi milleti için yapacağı en önemli hizmet Tora öğrenmek ve öğrendiklerini diğerleri ile paylaşmaktır.[1257] Genel kabule göre, bir kişinin Tora öğrettiği herkes onun çocuğu gibi kabul edilir. Tanrı da Tevrat'ı Yahudilere öğrettiği için bu halk "Tanrı'nın çocukları" olarak adlandırılmıştır: *"Siz Tanrınız Aşem'in çocuklarısınız.*"[1258] Bu adlandırmanın bir diğer nedeni, Tanrı'nın İsrailoğulları'nı sevmesidir.[1259] Ayrıca Yisahar'ın berahasından onun faydalı biri olacağı anlaşılmaktadır. Bu takdirin gerçekleşmiş olduğu düşünülebilir. Nitekim Yahudilerin bilim, teknoloji, tıp ve entelektüel alanda yapmış oldukları hemen her çalışma insanlığın faydasına olmuştur.

"*Dan, halkı için çarpışacak; tıpkı Yisrael'in diğer kabilelerinden biri gibi. Dan, yolda bir yılan- patikada atın topuklarını sokup binicisini geriye düşürten bir*

[1252] Kemikler etlerin içerisinde yaşadıklarından, memente mori (öleceğini hatırla) olarak nitelendirilir yani aynı anda hem ölümsüzlük hem de kült nesnesidirler. Gardin ve Olorenshaw, s.348.
[1253] **Yaratılış** 49:14,15.
[1254] Sembol ilminde, eşek faydalı ve alçakgönüllü olmanın bir simgesidir. Gardin ve Olorenshaw, s. 215.
[1255] Rabbi otoritelere göre çocuklarına ve torunlarına Tora öğretmiş bir kimse, kendisinden sonra ebediyete kadar tüm Yahudilere Tora öğretmiş gibi kabul edilir. BT- Kiddushin 30a.
[1256] **Yasanın Tekrarı** 4:9.
[1257] Pirke Avot, s.172.
[1258] **Yasanın Tekrarı** 14:1.
[1259] Devarim, s.305.

engerek olacak. Kurtarışını ümitle bekliyorum, ey Tanrım!"[1260] Yakup Dan'ı kutsarken kullandığı ilk cümlede onun cariyeden olma oğlu olmasının hiçbir sorun yaratmadığını, diğerleriyle aynı seviye bulunduğuna dikkat çekmiştir. Dolayısıyla rabbilere göre Yakup'un çocukları arasında eş veya cariye çocuğu olmalarından ötürü herhangi bir fark yoktur. Otoritelerin düşüncesinde Yakup, Dan ve onun soyunun savaşçı olacağını bildirmiş ve ileride putperestlere karşı savaşacak bu kabile için Tanrı'dan onları kurtarmasını dilemiştir.[1261] Ayrıca bu pasajda hayvanlarla ilgili sembolizmin ilk sırasında aslanla birlikte yer alan yılan (ve engerek) simgesinin de geçmiş olması dikkat çekicidir. Bu açıdan analiz edildiği vakit; Dan'ın ve onun kabilesinin yenilenme, gerçeği gizleme, kurnazlık, kötülük ve ikiyüzlülük[1262] gibi niteliklere sahip olduğu olacağı düşünülebilir. Nitekim Yahudiler modern dönemde dahil olmak üzere her devirde kurnaz bir halk olarak kabul edilmiştir. Orta Çağ'da çevre şartlarının fizyoloji, anatomi ve karakter üzerine etkisini araştıran bir inceleme Yahudilerin neden kurnaz olduklarını dikkat çekici bir tarzda açıklama getirmiştir. Bu incelemeye göre Yahudilerin karakter, fizyoloji ve anatomilerini şekillendiren dört ana yaşanmışlık vardır: Sıcak iklim, bereketsiz toprak, kırk yıllık çöl hayatında yedikleri "Man" ve içtikleri saf su ve Kenan Ülkesi'nde karşılaştıkları savaş ve kıtlık gibi türlü zorluklar. Tüm bunlar Yahudileri maddi ve manevi açıdan bir deha ve el sanatlarına yetenekli yapmış ayrıca onların melankolik ve kurnaz olmalarına neden olmuştur.[1263]

"Akıncılar Gad'a saldıracak; ancak o, onların topuğuna saldıracak."[1264] Müfessirlere göre; Yakup bu kutsamada Gad kabilesinin de savaşlarda aktif rol alacağını belirtmiştir. Ancak Gad ile Dan arasında savaş taktikleri açısından önemli bir fark vardır. Gad, abisi Dan gibi pusu kurmadan düşmanının karşısına çıkıp direkt savaşacaktır.[1265] Yakup'un vermiş olduğu berahaya göre Binyamin soyu da savaşçı olacak olan kabilelerden biridir. *"Binyamin yırtıcı bir kurttur. Sabahleyin avından yer, akşamına da ganimeti dağıtır."*[1266] İşaret edilmelidir ki Yakup en son olarak en küçük oğlu Bünyamin'i kutsamıştır. Bünyamin kabilesinin korkusuz ve güçlü bir savaşçı

[1260] **Yaratılış** 49:16-18.
[1261] Bereşit, s.406-407.
[1262] Gardin ve Olorenshaw, s.650.
[1263] Sombart, s.304-305.
[1264] **Yaratılış** 49:19.
[1265] Sforno on Genesis 49:19.
[1266] **Yaratılış** 49: 27.

olacağını önceden bilen Yakup, ona uygun olan bu beraha ile onu kutsamıştır.[1267] Ayrıca Binyaminin sembolik dilde kurt ile ifade edilmiş olması dikkat çekicidir. Sembolizmde kurt, hem terör ve yıkım estiren şeytani bir hayvan, hem de güç ve cesaret simgesidir.[1268] Bu iki kutsamada Yahudilerin saldırgan mizaçlarına gönderme yapıldığı görülmektedir. Yahudi alimler Yahudilerin saldırgan karaktere sahip olduklarını belirtmektedir. Onların düşüncesinde zaten bu yüzden Tevrat vasıstasıyla onlara defalarca şefkatli olmaları yönünde emirler verilmiştir.[1269] Bernard Lazare de Yahudi halkının özünün yıkıcı bir karakter taşıdığını üstelik Yahudilerin Tevrat'ı aldıkları dönemden beri böyle bir yapıda olduklarını iddia etmiştir.[1270]

"*Aşer'den gelecek en zengin yiyecekler; krallara yaraşır lezzetli yiyecekleri o sağlayacak.*"[1271] Otoritelere göre, babası Aşer ve kabilesinin yerleşeceği toprakların tarımsal açıdan oldukça bereketli olacağını bildirmiştir.[1272] Aşer'in topraklarından çıkacak başta zeytin olmak üzere tüm ürünler, saraylardakiler kadar lezzetli ve krallar tarafından talep edilen yiyecekler olacaktır. Bunun yanı sıra Aşer kabilesi bol ürünleri ile savunma görevini yapan kardeşlerine hizmet ederek onlara destek olup katkı sağlayacaktır.[1273] Ayrıca Aşer'in berahasında Yahudilerin yiyecek kurallarına karşı titiz olacakları gibi bir sonuca da varılabilir. Bugün de dahil olmak üzere Kosher'i uygulayan Yahudiler yiyeceklerini temiz ve helal tutma gayretinden hiç vazgeçmemişlerdir.

"*Naftali, serbestçe koşan ve güzel sözler dağıtan bir karacadır.*"[1274] Müfessirlere göre, Yakup bu oğlunun savaşlardan sonra güzel haberi bir ulak gibi tüm aileye ileten kişi olacağını belirtmiştir. Ayrıca Midraş'a göre bu ifade Naftali'ye verilecek toprakların bereketini ve bolluğunu simgelemektedir. Naftalinin topraklarına

[1267] Bereşit, s.410-413.
[1268] Gardin ve Olorenshaw, s.213.
[1269] Rabkin, **Yahudilerin Siyonizm Karşıtlığı**, s.78-79.
[1270] Piterberg, **Siyonizmin Dönüşleri**, s.40.
[1271] **Yaratılış** 49:20.
[1272] Rashi on Genesis 49:20.
[1273] Bereşit, s.406.
[1274] **Yaratılış** 49:21.

ekilecek her tohum bir süratle olgunlaşıp, lezzetli ürünler haline dönüşecektir. Böylece Naftali Tanrı'dan geldiğini bildiği bu nimetler için Ona güzel sözlerle şükredecektir.[1275]

"Yosef. Verimli bir oğuldur Yosef. Kaynak başında bulunan ve dalları duvarın üstünden aşan verimli bir asmadır. (İnsanlar, Yosef'in hayatını) Acılaştırdılar ve ona muhalif oldular; didişme ustaları onu hedeflediler. Fakat kararlılığından ödün vermedi ve sonunda kolları altınlarla bezendi. Tüm bunlar Yaakov'un Kahramanı'nın Eli'nden çıktı; ve ondan sonra Yosef bir çoban, Yisrael'in temel taşı oldu. Tüm bunlar babanın Tanrısı'ndan kaynaklandı ve O sana yine yardım edecektir. Kalbin Her Şeye Kadir ile (idi; dolayısıyla O) seni mübarek kılacaktır. Yukarıdan göklerin bereketi ile derinlerde yatan suyun bereketi- göğüslerin ve rahmin bereketi senin olacaktır. Babanın verdiği beraha, benim ebeveynimin verdiği berahayı, dünyanın tepelerinin uçlarına kadar aştı. Bu berahalar Yosef'in başı, kardeşleri arasında seçkin olan'ın (Yosef'İn) alnı için gerçekleşsinler."[1276] Pasajdan anlaşılacağı üzere Yakup oğlu Yusuf hakkında övgü dolu sözlerle onu kutsamış ve onun hakkında birçok ipucu vermiştir. Yakup oğlunun azametli ve bereketli olacağını bildirmiş, kardeşleri ve Mısır'dakilerin ona yaptıkları haksızlığa değinmiştir. Yakup oğlunu bir Tsadik olarak gördüğü için ona övgüler yağdırmış ancak krallık hakkını ona devretmemiştir. Yorumculara göre yüksek maneviyat ve ahlak düzeyinde olmasına rağmen yaptığı hatalarla düşmanlarının saldırısını üzerine çeken Yusuf bu haktan mahrum edilmiştir. Başkalarının kıskançlık duymasına neden olduğu için, Yakup krallığı Yusuf'a değil Yeuda'ya vermiştir ama onu bir çoban ve İsrail'in temel taşı olarak betimlemiştir.[1277] Yusuf'un babası ve kardeşlerine Mısır'da hayat hakkı sağlaması ve onları sıkıntıdan kurtarmış olmasından dolayı onun hakkında bu sembollerin kullanılmış olduğu düşünülmektedir.[1278] Müfessirlere göre, Yahudiler tüm sıkıntılı zamanlarında Tanrı'ya yakardıkları takdirde tıpkı Yusuf zamanında olduğu gibi aynı şekilde yardım göreceklerdir: *"Çünkü Tanrın Aşem, Merhamet'li Tanrı'dır; seni bırakmayacak…"*[1279]

[1275] Rashi on Genesis 49:21-1
[1276] **Yaratılış** 49:22-26.
[1277] Bereşit, s.408-410.
[1278] Gardin ve Olorenshaw, s. 153.
[1279] **Yasanın Tekrarı** 4:31.

Göründüğü üzere Yakup, Yahudi kimliğine kattığı değerler açısından eşi benzeri olmayan öneme sahip bir figürdür. O, İbranileri İsrail yapan, onları bir aileden kabilelere dönüştüren bir fraksiyon anıdır. Onun çocuklarının hepsi kutsanmış ve seçilmiş, İsmail veya Esav gibi hiç biri dışlanmamıştır. Yakup'un çocuklarının her biri İsrail ulusunun temel taşlarından ve karakterlerinden birini temsil etmiştir. Bu yüzden otoriteler Yakup'u sembolik bir ölümsüzlük ile ödüllendirmişlerdir. Bunu da Yeremya peygamberin şu sözlerinden yola çıkarak yapmışlardır. *"Korkma, ey kulum Yakup. Yılma, ey İsrail diyor RAB. Çünkü seni uzak yerlerden, soyunu sürgün edildiği ülkeden kurtaracağım."*[1280] Kısacası; Yahudi ulusu var olduğu ve yasayı koruduğu müddetçe, Yakup ölümsüz kalacak ve yaşatılacaktır.

Yusuf ile ilgili pasuklardan bazıları da Yahudi kimliğine birçok farklı özelliğin eklenmesine vesile olmuştur. Yusuf, Mısır'da vezir olmuş, güçlenmiştir buna rağmen ailesini hiçbir zaman unutmamıştır. Üstelik Yusuf, kendisine kötülük yapan kardeşlerine kin gütmemiştir, onlardan intikam almayı düşünmemiştir. Daha da önemlisi onları affetmiştir. Rabbi Hirsch bu affedişi şöyle betimler: *"Sol eliniz sağ elinizi yaralarsa, intikam almak için sağ eliniz sol eli yaralayacak mıdır?"*[1281] Yusuf, ailesine yardım etmiş, kıtlık için geldikleri Mısır'da onlara kol kanat germiştir. Dolayısıyla müfessirlere göre, Yahudiler kin gütmemeli, intikam duygusundan kendilerini arındırmalı, Yusuf gibi affedici olmalıdır. Ve tüm bunları sadece birbirlerine karşı değil tüm insanlar ile ilişkilerine yansıtmalıdır. Bu Tanrı'nın onlara vermiş olduğu bir tavsiye değil, emirdir.[1282]

Yusuf tüm ailesini Mısır'a getirtmiştir. Yahudi müfessirlerin bir kısmına göre, Mısırlılar Yakup ailesinden nefret etmişlerdir.[1283] Onların düşüncesinde Mısırlılar ile İbranilerin ayrı yemek yemeleri ve Yahudilere ayrı servis yapılmış olması bunun en büyük ispatıdır.[1284] Otoriteler bu olayı; İbranilerin Mısırdakiler gibi yozlaşmamış olduğunun ve yüksek ahlak seviyesinde yaşadıklarının göstergesi olarak da kabul

[1280] **Yeremya** 30: 10.
[1281] Harry Lesse, "Samson Raphael Hirsch", Daniel Frank ve Oliver Leaman (ed.), **Yahudi Felsefesi Tarihi** içinde (731-739), Ankara: Hece Yayınları, 2018, s. 735
[1282] İntikam almak (yasak) bu mitsva Rambam'ın listesinde 304. sıradadır. Kin gütmek (yasak) bu mitsva Rambam'ın listesinde 305. sıradadır.
[1283] Bu nefret Musa dönemine kadar giderek artmıştır. Bazı düşünürlere göre Mısırlıların Yahudi nefreti tarihteki ilk Yahudi karşıtlığı-düşmanlığıdır.
[1284] **Yaratılış** 43: 32.

etmektedir. Ayrıca Mısırlıların bu tutumu, Yahudi alimlere o dönemde dahi İsrailoğulları'nın ünlü olduklarını düşündürtmüştür. Bunlara ek olarak, Yusuf'un ailesini Mısır'a yerleştirirken onları bile isteye toplumdan tecrit etme, ayrı tutma çabası göze çarpmaktadır.[1285] Yahudilerin ilk getto deneyimi sayılabilecek bu yaşanmışlığın nedeni Yusuf'un ailesini Mısır toplumunun ahlaksızlığından koruma çabası olarak belirtilmiştir. Yusuf ailesini Goşen bölgesine yerleştirerek ailesini bir nevi toplumdan tecrit etmiştir.[1286] Dolayısıyla bu tecrit edilme, yalnız bırakılma nitelikli bir yalnızlıktır. Binaenaleyh Yahudilerin tarihlerinin büyük bir kısmında yaşadıkları getto kültürünün, Mısır'da Yusuf döneminde başlamış olduğunu belirtmek yanlış olmayacaktır. Üstelik Yahudi alimlere göre İsrailoğulları Tanrı'ya ait oldukları için tüm zaman ve mekanlarda yalnız kalacaktır, tıpkı yalnız ve tek olan Tanrı gibi.[1287] *"İşte – yalnız barınacak halk, ve ulusların içinde sayılmayacak."*[1288]

Yaratılış hadisesi ve İbrani atalar ile ilgili Tekvin pasajları, seçilmişlik ilkesine temel oluşturan ve Yahudi kimliğine birçok farklı özelliğin eklenmesine vesile olan anlatılardır. Tevrat'ın geri kalanında ve Tanah'ın tamamında bu özellikler güçlenerek yoluna devam etmiştir. Nitekim Musa dönemi hem seçilmişlik temelinin sağlamlaştırıldığı hem de Yahudi kimliğine dair yeni bilgilerin aktarıldığı en önemli zaman dilimlerinden biridir. Musa ile ilgili anlatılar İsrailoğulları'nın bir halk vasfına dönüşmesinin ilk adımıdır. Hatta Yahudi geleneğine göre İbrani atalar ve Musa dönemi Yahudilerin tarih sahnesinde benzersiz bir şekilde yer almalarının öyküsüdür.[1289] İbrahim, İshak ve Yakup özelinde aktarılan yukarıdaki bilgiler İsrailoğulları'nın bir halk olma yolundaki ilk adımlarıdır. İsrailoğulları başlangıçta seçilmiş İbrahim ile sadece bir aile iken Yakup'un on iki çocuğu olması ile kabileler halinde bir topluluk olmuşlardır. Bu topluluk daha sonra "Mısır'dan Musa ile bir toplum düzeninde çıkmış"[1290] ve bir

[1285] Mahmut Nana, **Yahudi Tarihi**, İstanbul: Selenge Yayınları, 2008, s.261.
[1286] Bereşit, s.381.
[1287] Rabbeinu Bahya on Numbers 23: 9.
[1288] **Sayılar** 23: 9.
[1289] Pesah Agadası, s.94.
[1290] Yahudi teolojisinde genel kabule göre, başlangıçta 70 kişi olan İsrailoğulları Mısır'dan çıktıklarında yaklaşık 3 milyon kişiydile. (Targum Jonathan on Exodus 12:37) Bu sayıdaki nüfus, Mısır'daki Yahudilerin sadece beşte biridir çünkü geri kalan Yahudiler putperest olmuşlar dolayısıyla oradan çıkmayı haketmemişlerdir. Bu putperest Yahudiler karanlık belasında öldürülmüşlerdi. (Rashi on Exodus 10:22) Ayrıca, din değiştirerek Yahudi olan yaklaşık 1 milyon yabancı da Mısır'dan Yahudilerle birlikte çıkmış ve onların arasına katılmıştır. Rashi on Exodus 12:38.

ulus/halk olarak Yuşa ile kutsal topraklara girmiştir.[1291] Zira Tanrı onları bir halk ve ulus özelliği kazandırarak Eretz İsrael'e getirmek istemiştir.[1292] Ayrıca seçilmiş olan İsrailoğulları, bu ayrıcalıklı statü ve kazandıkları inanç ve bilinç ile antik dönemde pagan toplumlardan ve diğer halklardan keskin bir şekilde ayrılmıştır. Dolayısıyla seçilmişlik ilkesi ve Yahudi etnisitesi tarihi bağlamında Musa döneminde yaşanan bazı gelişmeleri de ele almak, teolojik açıdan Yahudi kimliğini tüm perspektifleri ile görebilmek için gereklidir.

Yusuf'tan yıllar sonra Mısır'da köle durumuna gelen Yakupoğulları Tanrı tarafından kurtarılmıştır.[1293] Tanrı gerek Mısırlılara gönderdiği on bela ile gerek Mısır'dan çıkışları itibariyle sayısız mucize yaratarak İsrailoğullarını kurtarmıştır. Rabbilere göre, Tanrı tüm mucizelerini her bir Yahudi için gerçekleştirmiştir. Bir diğer ifade ile tüm mekan ve zamanlardaki her bir Yahudi Tanrı tarafından kurtarılmıştır. *"Kutsal ve Mübarek olan yalnızca atalarımızı kurtarmadı, bizi de onlarla birlikte kurtardı."*[1294] Nitekim her Yahudi bugün de dahil olmak üzere "*Mısır'dan çıkışım sırasında, Tanrı, benim için tüm mucizeleri işte bunun uğruna yaptı"*[1295] sözlerini inanarak demeli, "kolunda ve alnında"[1296] bunun işaretini taşımalıdır. Üstelik bunu Mesih dönemi de dahil olmak tüm Pesahlarda yapmalıdır.[1297] Keza, her Roş Aşana gününde de Tanrı'nın mucizelerinin bilinci ile umutlanmalıdır.[1298]

Otoritelere göre, Mısır'daki İsrailoğulları, çıkış emri karşısında en ufak bir tereddüt yaşamamış, çölde zor şartlarla karşılaşabileceklerini sorun etmeden emre uyarak çıkmışlardır. Rabbi Hirsch'e göre o dönemdeki Yahudiler kendilerini tümüyle

---

[1291] Kaplan, **Judaism as a Civilization**, s.187 Ayrıca Yahudi teolojisine göre, İsrailoğulları Pesah kurbanı ile ilgili ilk emrin verilmesi ile yeni dönemleri başlamıştır**. Çıkış** 12:2-3 "*Tüm Yisrael toplumuna konuşun ve herkesin, kendilerine bu ayın 10'unda atasal aile başına bir davar yavrusu- her ev halkı için bir davar yavrusu almasını söyleyin*." Bu pasuk Yahudi müfessirlere göre İsrailoğulları'nın bir ulus olduğunun ilan edilmesidir.

[1292] Yahudilerin toprağa sahip olmadan bir ulus özelliği kazanması da onları diğer milletlerden ayıran önemli bir farktır.

[1293] Çıkış hadisesinin gerçekleştiği zaman dilimindeki Mısır firavununun "II. Ramses" olduğu düşünülmektedir. Bk. Baron, Salo Wittmayer, "A Social and Religious History of The Jews" Vol:I İsrael's Origins", Columbia University Press, New York, 1952, s.35. Ayrıca bk. C. W. Ceram, **Tanrılar, Mezarlar ve Bilginler**, 10. Basım, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2015, s. 128.

[1294] Rabbeinu Bahya on Shemot 13:9.

[1295] **Çıkış**13:8.

[1296] Tefilin: sol kola, pazının üstüne kalbin hizasına yerleştirilir, başta ise tam olarak saçların başladığı yerin hemen üstündeki noktaya. BT- Menachoth 37a. Ayrıca Tefilin Şabat ve bayram günlerinde takılmaz. Bt- Menachoth 36b.

[1297] BT- Berachoth 12b

[1298] Kudüs Talmud'u Rosh Hashanah 1:3 "*Tanrı'nın onlar için mucizeler gerçekleştireceğinin bilincinde, beyaz giyinerek, beyazlarına sarınırlar, sakallarını düzeltirler, yer içer neşelenirler*."

Tanrı'nın yönetimine teslim etmiş ve Ona güvenmişlerdir. Dolayısıyla Tanrı'nın her sözüne itaat etmişlerdir.[1299] Bu İsrail'in kutsal olmasının bir başka nedenidir: "*Gençliğindeki sadakatini, gelinlik günlerindeki sevgini – çölde; ekilmemiş topraklarda arkamdan gelişini –senin adına hatırladım. Yisrael Tanrı için kutsaldır."*[1300]

Mısır'dan çıktıktan sonra Tanrı Sina Dağı'nda Musa ile antlaşma yapmadan önce ona şöyle seslenmiştir; "*Moşe Tanrı'ya çıktı. Tanrı dağdan ona seslenerek (şöyle) dedi: "Yaakov Ailesi'ne*[1301] *(tam olarak) şöyle söyleyecek, Bene Yisrael'e anlatacaksın: 'Mısır'da yaptıklarımı ve sizi kartal kanatları üzerinde taşıyıp ve Kendim'e yaklaştırdığımı bizzat gördünüz. Şimdi- Bana kayıtsız şartsız itaat eder, Antlaşmam'ı korursanız, dünyanın tümü bana ait olmasına rağmen, tüm halklar arasında Benim özel Hazinem olursunuz. Siz Benim için bir Koenler krallığı ve kutsal bir ulus olmalısınız. Bene Yisrael'e aktaracağım sözler bunlardır*."[1302] Rabbilere göre bu pasuk Tanrı'nın İsrailoğullarına sevgisini göstermiş olduğu en önemli anlatılardan biridir. Onların düşüncesinde Tanrı'nın kartal kanatları üzerinde Yahudileri taşıdığını ifade etmesi, Onun İbranileri ne kadar çok sevdiğini ve koruduğunu sembolik olarak belirtmesidir.[1303] Bu pasaj doğrutusunda Yahudi teolojisinin desturlarından biri, İsrailoğulları Tanrı'nın mutlak sevgisine layık olan tek ulus olmasıdır. Yine aynı pasajda İsrailoğullarının nitelendirilmesinde sıklıkla kullanılan hazine sözcüğünün de geçmiş olduğu görünmektedir. Rabbilere göre, "hazine" sözcüğü Tanrı'nın İsrailoğullarını ayrıcalıklı ilan ederek onları farklı kılmış olduğunu vurgulamaktadır.[1304] Onların düşüncesinde Tanrı, Kendisinin Tora'yı verdiği ve Tora'yı tek kabul eden halk olan Yahudileri, "Kendi Özel Hazinesi" niteliğindeki halk konumuna getirmiştir. Ayrıca rabbi otoritelere göre, Yakupoğulları Tevrat'ı almak üzere Sina'ya geldiklerinde ruhları ve bedenleri neredeyse manevi varlıklar kadar saf ve bembeyazdır. Zaten bu saflık ve günahsızlıkları dolayısıyla Tanrı'nın Görkemi'ne bakabilmişlerdir.[1305] Hatta sadece bu nedenle Tora'yı

[1299] Devarim, s.177.
[1300] **Yeremya** 2:2,3
[1301] Yakup'un Evi İbranicede tam karşılığı: Bet Yaakov. Tevrat'ta kadınlar kast edilirken; Bet Yaakov, erkekler kast edilirken Bene Yisrael ifadeleri kullanılmıştır. Müfessirlere gore Tanrı bu pasajda kadınlara öncelik tanımıştır. Çünkü kadınlar Tevrat'a daha sadıktır, çocukların yetiştirilmesi öncelikli olarak onların sorumluluğundadır ve İsrailoğulları Mısır'dan kadınların özverisi ile çıkmıştır.
[1302] **Çıkış** 19: 3-6.
[1303] Rashi on Exodus 19: 4.
[1304] BT- Gittin 57b.
[1305] Şemot, s.467.

alabilmişlerdir. Keza, diğer ulusların temsilci melekleri, Sina'da Tora'nın Yahudilere verilmesine itiraz ettiklerinde Tanrı onlara şöyle demiştir: *"Onlar bunu, lekesiz bir soy ağacına sahip oldukları için hak ettiler."*[1306]

Tanrı, Varlığını yoğun bir şekilde ortaya koymuş olduğu Sina Dağı'ndan Musa ve Harun dışında yukarıya çıkmalarını yasakladığı tüm Yakupoğulları'na seslenmiştir: "*Ben seni Mısır Ülkesi'nden –köle evinden- çıkarmış olan Tanrın Aşem'im. Benim Önümde, senin için başkalarının tanrıları muteber olmasın… Tanrın Aşem'in İsmini boşa kullanma; çünkü Aşem, İsmi'ni boşa kullananı affetmeyecektir. Şabat gününü, onu kutsal ilan etmek üzere hatırla… Babana ve annene saygı göster… Cinayet işleme. Zina işleme. Çalma. Akranına karşı yalancı tanık olarak ifade verme. Akranının evini arzulama… ona ait hiçbir şeyi arzulama.*"[1307] Yahudi teolojisine göre bu ilk on emir ile Tanrı, İsrailoğulları'na Sina'da Kendini tanıtmış ve onlara Tevrat'ı sunmuştur.[1308] Böylece "*şeriatın verilmesi yüzbinlerce kişi tarafından aynı anda deneyimlenmiştir*."[1309] Yakupoğulları'nın hepsi bu emirleri hiçbir aracı olmadan Bizzat Tanrı'nın Kendisinden duymuşlardır. Üstelik bu olay esnasında Tanrı'nın Varlığını algılayabilmişler ve O'nun Görkemi'ne tanık olmuşlardır.[1310] Talmud bu konuyu halkın sadece ilk iki emri Tanrı'dan duydukları ve bunun da benzersiz bir tecrübe olduğu şeklinde yorumlamıştır.[1311] Raşi ve Ramban'a göre ise, ilk on emir bütün bir şekilde direkt olarak halkın tamamına söylenmiştir ancak halk yüksek kutsiyet dolayısıyla sadece ilk ikisini algılayabilmiştir.[1312] Dolayısıyla İsrailoğulları, Tanrı'nın Sesi'ni duyan ve Varlığı'na tanıklık eden tek halktır. Üstelik bu tecrübe ile de her biri peygamberliği deneyimlemiştir.[1313] Ancak Tanrı'dan ilk emirleri duyan halk korkmuş, yüzleri kızarmış,

---

[1306] Midrash, Sir HaShirim Rabbah 4:12.1.

[1307] **Çıkış** 20:2-14

[1308] Midraş'a göre, Tanrı Kendisini tanıtmaya başladığı andan itibaren tüm kainat susmuştur. Ne bir kuş ötmüş, deniz dalgalanmamış ne de bir melek Tanrı'yı övmek için "Kadoş…" cümlesini kullanmamıştır. Talmud'a göre, ilk seslenme an'ı yaratılışın en önemli anıdır. İsrailoğulları orada Tevrat'ı kabul etmese evrenin sonu gelebilirdi. BT-Shabbath 88a

[1309] Lesse, "Samson Raphael Hirsch", s. 738.

[1310] "*Tanrı'nın Varlığı belirgin olması, üç kademeli bir görüntüdür. Önce bir karanlık, onun ötesinde bir bulut, onun ötesinde de bir sis vardır*." Şemot, s.236.

[1311] BT- Mikvaoth 24a "*İlk iki emir tüm halk tarafından duyulmuştur. Geri kalan 611 mitsva Musa tarafından öğretilmiştir."*

[1312] "On Emir" mahiyeti ve vahyedilmesi hakkında geniş bilgi için bk. Adam, **Yahudi Kaynaklarına Göre Tevrat**, s.93-98. Ayrıca işaret edilmelidir ki Yahudi teolojisine göre; Tevrat, bütüncül bir sistemdir. Tevrat'ın herhangi bir bölümünü ve hükmünü reddetmek direkt olarak onun tamamını reddetmek demektir.

[1313] Yahudi otoritelere göre, peygamberler sadece İsrail topraklarında yaşayan ve genetik olarak saf olan Yahudiler arasından çıkmıştır.

çekinmiş ve Musa'dan Tanrı ile kendileri arasında aracı olmasını istemişlerdir.[1314] Yahudi otoritelere göre, onlar öleceklerini düşünüp korkmamıştır. Onlar Tanrı'nın güç ve asaleti karşısında çekinme, korku ve utangaçlık duymuşlardır. Buna koşut olarak, Yahudi geleneğine göre her bir Yahudi tıpkı Sina'daki ataları gibi Tanrı'nın mevcudiyetini hissetmeli ve Ona karşı saygı ve sevgi karışımı bir çekinme ile yaşamalıdır. Bununla amaçlanan aslında Yahudilerin bu çekinme duygusu sayesinde günahtan uzak kalmaları ve Tanrı'ya karşı yüzlerinin kızarmalarıdır. Üstelik Talmud'a göre bir Yahudide sıkılganlık yoksa ve edep dışı davranıyorsa, bunlar onun atalarının Sina'daki tecrübede pay sahibi olmadığını ispat etmektedir.[1315] Yine Talmud, bir Yahudi'nin ayırt edici üç özelliğinin; "merhametli, sıkılgan ve iyiliksever" olduğunu vurgulamaktadır.[1316] Ayrıca İsrailoğulları alçakgönüllü olmalıdır. Keza Yahudi teolojisine göre, Tanrı alçakgönüllü insanları çok sever ve Musa evrenin en alçakgönüllü insanıdır. Talmud bu bağlamda, Tanrı'nın Tevrat'ı o bölgede bulunan ve Sina'dan daha yüksek olan Karmel ve Tavor dağlarında vermediğine, alçakgönüllüğü yüceltmek için Sina Dağı'nda verdiğini belirtmektedir.[1317]

İsrailoğulları, Sina'da Tora'yı; 613 mitzvotu (248 emir-365 yasak) [1318] kabul etmişlerdir: *"…Tanrı'nın konuştuğu her şeyi yapacağız ve dinleyeceğiz*!"[1319] Yahudi otoritelere göre, İsrailoğulları o andan itibaren Tanrı'ya tam bir inanç ile bağlanmışlardır. Onlar, Tanrı'nın yasasının yeryüzündeki tek temsilcileri olmuşlardır. Talmud'a göre onlar, "yapacağız ve dinleyeceğiz" dedikleri anda yeryüzüne altı yüz bin yüksek hizmet meleği inerek her bir Yahudi'ye iki adet taç bağlamıştır.[1320] İsrailoğulları, Sina'da tamamen birlik olmuşlar ve aslında bunun sayesinde almaya gönüllü oldukları Tevrat'a nail olabilmişlerdir. Ayrıca tıpkı Mısır'dan çıkış hadisesi gibi tüm zamanlardaki her bir Yahudi Tora'yı Sina'da birebir kendisinin almış olduğuna inanmalı ve bunu gelecek nesillere aktarmalıdır. Böylece İsrailoğulları yükümlü oldukları üzere hem kendilerini hem de tüm dünyayı manevi olarak üst seviyeye

[1314] **Çıkış** 20:16,17.
[1315] BT- Nedarim 2a
[1316] BT -Zevachim 88b
[1317] BT- Megilah 29a, Sotah 5a
[1318] Adam, **Yahudi Kaynaklarına Göre Tevrat**, s.99.
[1319] **Çıkış**, 24:7.
[1320] BT- Shabbath 88a. Aynı maddenin içerisinde Tevrat'ın İsrailoğulları tarafından kabul edilmesinde büyük bir direnme olduğu da yorumlar arasındadır.

çıkarabileceklerdir. Ve yine resmi olarak Tanrı'nın halkı haline geldiği o ahitleşme gününü sanki bugünmüş gibi saymalıdır.[1321]

Çölde cezalandırılma hadisesinden sonra Musa halkına, artık Tanrı'ya kenetlenmelerini, O'nu tüm içtenlikleriyle sevmelerini nasihat etmiştir. Musa, "*Dinle Yisrael! Aşem Tanrımız'dır; Aşem 'Bir'dir'! Tanrın Aşem'i tüm kalbinle, tüm canınla ve tüm varlığınla sev."*[1322] Talmud'a göre, İsrail Tanrı'yı "Bir" ilan edince Tanrı'da buna karşılık Ben de sizi dünyada tek ve benzersiz ilan ediyorum buyurmuştur.[1323] Musa, İsrailoğullarından O'nun yolundan yürümelerini istemiştir. *"Bugün Aşem'i, senin Tanrın olacağı, O'nun yollarında yürüyüp hükümlerini, emirlerini ve kanunlarını gözeterek Sözü'nü dinleyeceğin şekilde benzersiz ilan ettin."*[1324] Yahudi müfessirlere göre; Musa bu pasukta Yahudilerin kendilerine sadece Tanrı'yı örnek almalarını emretmiştir.[1325] Talmud bu konuyu şöyle açıklamıştır: "*Tanrı nasıl Merhametli ise, sen de aynı şekilde merhametli ol. Tanrı nasıl Şefkatli ise, sen de şefkatli ol. Tanrı nasıl Dürüst ise, sen de dürüst ol. Tanrı nasıl Kutsal ise, sen de kutsal ol*."[1326] Bunlar ilahi düzlemde Yahudilerden olmaları beklenen karakter özellikleridir ve onların yapmaları gereken davranış biçimleridir.

Yahudi kimliğine dair başka bir beklenti ve şartlı bir önerge yine Musa ile ön plana çıkartılmıştır. Tanrı, Musa ile yapmış olduğu ahitte tüm Yahudi toplumunu sorumlu kılmıştır. Sina Ahdi; her bir Yahudi birey muhatap alınarak ve her birinin antlaşmayı kabul ettiği göz önünde bulundurularak yapılmış -"*Tüm halk "Amen" diyecek*"- ve Tanrı ile İsrailoğullarını sonsuza kadar bağlamıştır. Sina Ahdi, Yahudi kimliği ve toplumuna çok büyük bir etki yapmış ayrıca İbrani ataların dini tecrübeleri

---

[1321] BT- Berachoth 63b. Ayrıca Yahudi geleneğinde Pesah ile Tanrı'nın kendilerine Tora'ya verdiği ve O'nun halkı oldukları gün sanki bugünmüş gibi kutlanır.

[1322] **Yasanın Tekrarı** 6:4,5. Yahudi teolojisine göre, Musa bu sözlerle başlayan bir inanç bildirisi yayınlamıştır. Bu ayetler aynı zamanda Yahudiliktekki en ünlü dua olan Şema'nın ilk iki cümlesidir. Şema duası her sabah ve akşam okunması farz olan bir duadır. Üç bölümden oluşan bu duanın içerisinde Tevrat'tan sırasıyla şu pasajlar yer almaktadır: birinci bölümde Tanrı'nın Tek ve Yaratıcı oluşuna dair; **Yasanın Tekrarı** 6:4-9, ikinci bölümde mitsvaların yerine getirilmesine bağlı olan ödül ve ceza sistemi; **Yasanın Tekrarı** 11:13-21, üçüncü bölümde tsitsit mitsvası ve Mısır'dan Çıkış konusu; **Sayılar** 15:37-41. Yahudi teolojisine göre Şema duası Yahudi inancındaki üç temel noktayı hedef alır: 1- Tanrı'nın her şeyi yoktan yaratmış olduğu, 2-dünyaya yakından nezaret ederek insanlara hareketlerine göre karşılık verdiği ve 3-seçkin insanlara peygamberlik bahşettiği. Ayrıca bk. Taşpınar, **Din ve Fenomenoloji Arasında Yahudilik ve Hıristiyanlık**, s.77.

[1323] BT- Berachoth 6a.

[1324] **Yasanın Tekrarı** 26: 17.

[1325] *"Tavır ve davranışlarda Tanrı'yı örnek almak*." Bu mitsva (pozitif emir) Rambam'ın listesinde 8. sıradadır.

[1326] BT- Shabbath 133b

ortak bir sistemden yoksunken artık bu ahid itibari ile din oluşmuştur.[1327] Ahdin her Yahudinin yasaya uyma sözüne karşılık yapılmış olması; herkesin birbirine karşı sorumluluk duygusunu ortaya çıkartmıştır.[1328] Halkın bütünü yasadan sorumludur, yasaya uyarlarsa tüm nimetler halkın tümünün uymazlarsa tüm cezalar da halkın tümünün başına gelecektir.[1329] Talmud da bu konuyu irdeleyerek şöyle bir vurgu yapmıştır: *"Tüm Yisrael birbirinden sorumludur."*[1330] Bir diğer ifade ile tüm İsrail birbirine kefil olmalıdır. Böylece zamanla Yahudi bireyler, ırkdaşının-dindaşının yasaya uygun yaşamasına dikkat eder ve bu konuda birbirini teşvik eder hale gelmiş ayrıca sosyal anlamda ciddi bir yardımlaşma sağlanmıştır. Kolektif düşünce ve yaşam şeklinin ilk tohumlarının atıldığı Sina Çölü belki bunun meyvesini yiyememiş ancak İsrailoğulları ekilen bu tohumlar ile yüzyıllarca varlığını sürdürmeyi başarmıştır. Buna paralel olarak Yahudi geleneğinde sosyal yardımlaşma bağlamında geliştirilen "Tsedaka" asırlarca çok güçlü bir şekilde yer almış hatta onsuz bir Yahudilik düşünülmemiştir. Nitekim Tevrat her Yahudiye eli açık olmasını ve yoksula yardım etmesini buyurmaktadır.[1331] *"Tsedaka olgusu, Yahudilikte merhametin yanı sıra toplumsal dayanışmanın ve hatta toplumsal adaletin göstergesidir. Tsedaka olmadan Yahudi yaşantısı olamaz olmamalı. Tsedaka ayrıca, Yahudi yaşam biçiminde bireysellikten toplumsallığa geçilebilmişliğin temel ölçütüdür. Ve Yahudi varlığını kanıtlamak ve sürdürmenin ölçütüdür."*[1332]

Yahudi teolojisi tarafından tüm zamanların doruk noktası ve Tanrı'nın ahlaki dünyayı yaratmada üçüncü denemesi olarak tanımlandırılan Sina Ahdi, İsrailoğullarına bir ceza ve ödül sistemi sunmuştur.[1333] Yahudiler eğer, Tanrı'nın 613 mitsvotunu yerine getirirlerse ve dua ve umut etmekten hiçbir zaman vazgeçmezlerse sayısız berahalarla,

---

[1327] Lichtenstein, s. 74.
[1328] Devarim, s.601.
[1329] Tanah'ta toplumsal sorumluluk meselesinin en önemli örneklerinden biri Yeşu kitabında geçmektedir. Yuşa ve İsrailoğulları ilk olarak Eriha şehrini fethetmişlerdir. Ancak içlerinden Ahan adında biri Tanrı'nın bu şehri herem ilan etmesine rağmen oradan ganimet almış, çalmıştır ve bunu görenler de ona engel olmamıştır. Yuşa, bundan habersiz ikinci olarak Ay şehrine saldırmış ve İsrailoğulları çok ağır bir yenilgi almışlardır. Yahudi teolojisine göre, bu yenilginin nedeni Aham ve ona engel olmayanlardır. Bu olay toplumsal sorumluluk hakkında bir örnektir, tek bir bireyin günahının bile nasıl tüm toplumu etkileyeceğini göstermektedir. Yeoşua, s.77.
[1330] BT- Sanhedrin 27b
[1331] **Yasanın Tekrarı** 15: 7.
[1332] Alalu ve diğerleri, s.186-187
[1333] Dennis Prager, **The Rational Bible: Exodus. God, Slavery and Freedom**, Washington: Regnery Faith Publishing, 2018, s. 2.

nimetlerle ödüllendirileceklerdir.[1334] Ayrıca potansiyel olarak zaten kutsal olan Yahudilerin hepsi, Sina'da bizzat Tanrı'yı duydukları için o zamandan beri kutsaldır.[1335] Ve yasaya sadık kaldıkları takdirde de kutsiyet dereceleri de artacaktır.[1336] Onlar mübarek ve kutsal olmaya, Tanrısal garanti ile yaşamaya, yıldızlar gibi parlamaya, maddi ve manevi bereketli olmaya devam edeceklerdir. Bir diğer ifade ile yasaya bağlı kaldıkları takdirde Yahudi kimliğine dair verilmiş olan tüm bu özellikler geçerliliğini koruyacaktır. Diğer taraftan yasaya uymadıkları takdirde ahit, aktif halden pasif hale geçeceği için tüm bu olumlu özellikler dondurularak, bunların yerini çeşitli lanetler ve cezalar alacaktır. Cezalandırılacak olan İsrailoğulları buna rağmen halen seçilmiş tek ulus olarak yoluna devam edecektir. Çünkü Tanrı, Musa'ya Kendi İsmi'nin "Yahve" olduğunu ve ebediyen de böyle kalacağını bildirmiştir.[1337] Yahudi müfessirlere göre, Tanrı'nın Kendisini Musa'ya asla telaffuz edilmemesi gereken "Dört Harfli İsmi" ile tanıtması ve ebediyen böyle olacağını bildirmesi, İsrailoğullarının seçilmişliklerinin de ebediyen olduğunun ispatıdır.[1338] Bir diğer ifade ile seçilmiş olmak cezalandırılmış olsalar bile asla iptal edilmeyecektir. Ayrıca yasaya uymadıkları takdirde bu "*suçları asla karşılıksız bırakılmayacak*"[1339] olan İsrailoğullarına tövbe kapısı her daim açık olacaktır. Bunların yanı sıra Yahudi halkı diğer ırklar gibi asla helak edilmeyeceklerdir. "*İşte, Egemen RAB'bin gözleri. Bu günahlı krallığın üzerindedir. Onu yeryzünden söküp atacağım, ancak Yakup soyunu büsbütün yok etmeyeceğim. Diyor RAB."*[1340] Dolayısıyla bu ödül ve ceza sistemi seçilmiş olmayı zıt kutuplu bir mekanizmaya döndürmüştür. Nitekim rabbi otoritelere göre, İsrailoğullarının bu cezaları bilmelerine rağmen Tevrat'ı gönüllü olarak kabul etmeleri, kendilerinin ne kadar farklı, yüce ve benzersiz bir halk olduğunu da ispatlamaktadır.

[1334] **Yasanın Tekrarı** 28: 1 "*Tanrı Aşem'in Sözü'nü mutlak şekilde dinler, (O'nun) sana bugün emretmekte olduğum tüm Emirleri'ni titizlikle yerine getirirsen, Tanrın Aşem seni yeryüzünün tüm ulusları üzerinde yüce bir konuma getirecek.*" Bk. Katar, **Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam'da Tövbe**, s. 29.

[1335] Midrash, Tanchuma Korach, Siman 4; Ibn Ezra on Numbers 16:3

[1336] Bamidbar, s. 316.

[1337] **Çıkış** 3: 15 "*Bene Yisrael'e şöyle söyleyeceksin: "Beni size, Atalarımızın Tanrısı, Avraam'ın Tanrısı, Yitshak'ın Tanrısı ve Yaakov'un Tanrısı Aşem (Yahve) gönderdi. İsmim ebediyen budur. Ve her nesilde bu şekilde anılacağım."*

[1338] Şemot, s. 24.

[1339] **Amos** 3: 2.

[1340] **Amos** 9: 8.

İsrailoğullarının ilk ve tüm zamanlardaki en büyük günahı altın buzağı olmuştur.[1341] *"Yahudilerin günahlarının hiç biri altın buzağı günahı kadar utanç verici olmamıştır."*[1342] Yahudi müfessirlerin düşüncesinde altın buzağı hadisesi onların manevi dünyalarındaki olumsuz anlamda bir dönüm noktasıdır. Onlara göre altın buzağı günahı ile Sina'ya geldiklerindeki ruhsal saflıkları bozulmuş ve ruhları kararmıştır. Tevrat'ı kabul ettiklerinde her birine takılan taçlar, bu günahtan sonra yüzbinlerce zarar meleği tarafından sökülerek geri alınmıştır.[1343] Bu günah dolayısıyla Tanrı tüm halkı helak etmek istemiş Musa Tanrı'ya bu kararını iptal etmesi için yalvarmıştır. Ve Tanrı onun isteğini bu kez de kabul etmiştir.[1344] Yani Musa, İsrailoğullarının helak edilmesini önlemiştir. Bunun yanı sıra altın buzağı günahının neden olduğu manevi düşüş İsrailoğullarının başka günahlar işlemesine zemin hazırlamıştır. Talmud'a göre, Tanrı'nın verdiği her cezada altın buzağı ile ilgili bir ekleme vardır.[1345] Sonuç olarak altın buzağı günahı sadece o nesli değil tüm Yahudileri etkilemiş ve kaderleri ile oynamıştır. Çünkü rabbi otoritelere göre Yahudilerin tarih boyunca çektiği tüm acılarda bu günahın çok büyük bir payı vardır. Ayrıca onların düşüncesinde İsrailoğulları günah işleyip maneviyatlarını kirletmeseydi, Tanah sadece Tevrat ve Yeşu kitabından yani altı bölümden müteşekkil olacaktı.[1346]

İşaret edilmelidir ki Tevrat'ta Yahudilere övgüler olduğu gibi yergiler de vardır. Yakup'un oğullarına verdiği berahalarda bu yergiler fazlasıyla görülmektedir. Bir başka yergi de şu şekilde aktarılmaktadır: "*Tanrı, Moşe'ye "Bu halkı gördüm" dedi. "Dik başlı bir halk bu.*"[1347] Tevrat'ta -tam çevirisiyle- ensesi kalın tabiri ile tanımlanan İsrailoğulları bu kötü karakterlerinden dolayı günah işlemede inatçılık yapmış, eleştirilere kulak tıkamış, peygamberler aracılığıyla defalarca uyarılmalarına rağmen sapkınlık yapmışlardır. Yahudi alimlerin bazıları Yahudilerin dik başlılıklarından ötürü

[1341] Yahudi teolojisine göre altın buzağıya tapanların sayısı 3000'dir ve aslında 600.000 yetişkin erkeğin bulunduğu bir toplulukta bu çok küçük bir rakamdır. Ve onların düşüncesinde bu 3000 kişi, Mısır'dan çıkarken İsrailoğullarına katılmış olan yabancılardır. Ayrıca Yahudi teolojisine göre, Yahudiler altın buzağının bir tanrı olduğuna inanmamışlardır, ona tapmamışlardır. İsrailoğulları içerisindeki bu grup sadece Tanrı ile kendi aralarında Musa gibi aracılık yapabilecek bir şey istemişlerdir.

[1342] Levy Smoler ve Moshe Aberbach, "The Golden Calf Episode in Postbiblical LİIterature", **Hebrew Union College Annual**, C. 39, 1968, s. 91.

[1343] BT- Shabbath 88a.

[1344] **Yasanın Tekrarı** 9:18,19

[1345] BT- Sanhedrin 102a

[1346] BT- Nedarim 22b

[1347] **Çıkış** 32: 9 ayrıca bk. **Çıkış** 33: 3, 34:9 **Yasanın Tekrarı** 9:6, 10:16.

erdem ve kalp dürüstlüklerini sorgulamışlardır.[1348] Nitekim İsrailoğulları altın buzağı günahından sonra çölde ve her iki tapınak döneminde de Tanrı'ya sadık kalmamışlar, inatçılık yapmışlar ve yasayı çiğnemişlerdir. Mesela krallık döneminin peygamberlerinden biri olan Amos, İsrailoğullarının yasayı terk ettiklerini ve Tanrı'nın lanetinin çok yakında tüm İsrail'i saracağından bahsetmiştir. Amos İsrail'de günah üstüne günah işlendiğini söylemiştir.[1349] Amos kitabına göre Yahudiler ülkedeki mazlumları yok etmiş, ticarette hileye bulaşmış, harama yönelmiş, yoksulu satmış, dinsel uygulamaları ya hiç yapmamış ya da inanarak içten yapmamışlardır. Amos; günahkar Yahudilere Aşemin kendisine olacaklar hakkında söylediklerini aktarmıştır: "*İsrail düşecek[1350], tapınma yerleri yok olacak, İsrail halkı sürgün edilecek, her yere cesetleri serilecek...*"[1351]

Musa'ya bildirilmiş olan ceza ve lanetlerin pek çoğunun Yahudilerin başına geldiği düşünülmektedir. Bu lanet ve cezaların bazıları şu şekildedir: "sayıca azaltılacaklar, ayak basacakları her yerde artık lanetlenmiş olacaklar, bereketleri kalmayacak, içeri girerken de dışarı çıkarken de lanetli olacaklar, doğurganlıkları azalacak, uğursuz olacaklar, ülkeleri felaketler yaşayacak, her türlü salgın hastalık üzerlerine verilecek, yoksunlaşacaklar[1352], düşmanlarının önünde bozguna uğrayacaklar, ölüleri hayvanlara leş olacak[1353], yaşayacakları bedbahtlık diğer milletlere dehşet verici bir ders olacak, körlük-sağırlık-delilikle cezalandırılacaklar, başarısız olacaklar, yağmalanacaklar, namusları kalmayacak, onlara yardım eden olmayacak, ezilecekler, sürülecekler, anne doğuracağı çocuğu gizlice yiyecek[1354], diğer milletlerden alçak olacaklar, oğulları kızları başka milletlere verilecek[1355], kölelik edecekler, tüm dünyaya

---

[1348] Sforno on Deuteronomy 9: 6.

[1349] **Amos** 2: 6.

[1350] "*Düştü Erden kız İsrail, bir daha kalkamaz, serilmiş kendi toprağına, kaldıran yok*" **Amos** 5: 2.

[1351] **Amos** 7: 9, 7: 11, 8:3.

[1352] Zenginken Tevrat'ı yok saydıkları için fakirken de ondan mahrum kalacak, dünyevi sıkıntı ve meşguliyetlerin boyunduruğuna girecekler

[1353] F. Josephus'a göre MS.68 yılında Kudüs'ü kuşatan Titus gizlice dışarı çıkmaya çalışan Yahudileri önce kırbaçlatmış ve eziyet etmiş sonra çarmıha germiştir. Ve her gün beş yüz veya daha fazla çarmıhta ölen Yahudilerin gömülmesine de izin vermemiştir. Bu yüzden caddeler ceset yığınları ile dolmuştur. Flavius Josephus, **The Jewish War**, Rev. Robert Traill (çev.), London: Houlston and Stoneman, 1851, 5:11:1, s. 154,155. Yine MS.130'lardaki Bar Kohba isyanında da İmparator Adrianos, Yahudilerin gömülmesine izin vermemiştir.

[1354] Savaş ve kıtlık esnasında gebe kadının fetusu bilerek düşürmesi ve onu ailesi ile paylaşmayarak yemesi.

[1355] Josephus'a göre, 68 ayaklanmasının ardından Titus; 17 yaşından küçük olan tüm Yahudileri satmıştır. Daha yaşlı olanlarını ise arenalarda kılıçla veya hayvanlar tarafından öldürülmek üzere diğer eyaletlere hediye etmiştir. Josephus, 1851, 6:9:12. s.208.

dağılıp, yayılacaklar, korkak olacaklar, güvenli bir ortama sahip olamayacaklar, dinlerini kaybedip başka ilahlara tapacaklar[1356]…"[1357] Musevi otoriteler Yahudi halkının kötü huylara sahip ve kötü davranışlar da bulunduğunu itiraf eder ve bu yüzden de çokça tövbe etmesi gerektiğini belirtir. Bu itiraf için Şahrit duası örnek gösterilebilir. *"Suçluyuz, aldattık, hırsızlık yaptık, başkalarının arkasından kötü konuştuk ve iftirada bulunduk, haksızlık ettik. Başkalarının günah işlemesine ve kötülük yapmasına neden olduk. Bile bile günah işledik, zora başvurduk ve başkalarını yalan yere suçladık. Kötü öğütler verdik, insanları kandırdık, alay ettik, hor gördük, başkaldırdık, kışkırttık, aldattık, bile bile emirlerine karşı geldik ve emirlerini önemsemedik. Başkalarına acı çektirdik, inatçılık ettik. Kötülük yaptık, ayıp ettik ve çok kötü davrandık. Doğru yoldan saptık ve diğerlerinin de doğru yoldan sapmasına neden olduk."*[1358]

Diğer yandan, Tevrat'ta tüm insanlığın eşit olduğu da vurgulanmaktadır. Yahudi müfessirlere göre Tevrat'ta geçen "uzanmış kol" ifadesi Tanrı'nın egemenliğinin tüm dünyada olduğunu anlatmaktadır. Ayrıca onların düşüncesinde bu, *"tüm insanlığın, Tanrı'nın egemenliğindeki dünyasında eşit haklara sahip birer yabancı ve geçici mukim olduğunu göstermektedir*."[1359] Nitekim peygamber Amos bu eşitliği İsrailoğulları'na direkt olarak bildirmiştir: *"Ey İsrailliler, Benim için Kuşlular'dan ne farkınız var?" diyor RAB…*"[1360] Saadia Gaon, insanoğlunun eşitliğini şofar ile özdeşleştirmiştir. Ona göre şofarın sesi; *"yüceliklerden gelen bu ilahi ses, insanoğlunun özgürlüğünü ve eşitliğini ilan eder."*[1361]

Tanah'ta evrensel karakterdeki güçlü adımlar ilk olarak Amos peygamber ile atılmıştır. Amos kitabında, "Yahve" artık sadece bir ulusun değil tüm dünyanın Tanrısı olarak sunulmuş, herkesin Ona yönelebileceği belirtilmiştir. Dolayısıyla İsrailoğulları erken dönemlerde benimsedikleri dışarıya kapalı tutumlarını gevşetmiş ve özellikle birinci mabedin yıkılışından sonra sürgünde ve Eretz İsrael'de yabancı evlilikler yapmışlar ve diğerleri ile ilişkilerini daha sosyal bir zemine taşımışlardır.[1362] Ancak

[1356] Müfessirlere gore bu lanet putlara tapan uluslara hizmet etmek anlamına gelmektedir.
[1357] **Yasanın Tekrarı** 28: 15-68.
[1358] Kipur, s. 322-323.
[1359] Devarim, s .584
[1360] **Amos** 9:7.
[1361] Alalu ve diğerleri, s. 42.
[1362] Hasanoğlu, Gerut, s.80-81.

Ezra ve Nehemya peygamberler bu dışa açılım reformunu tehlikeli olarak değerlendirerek İsrail halkını yeniden içe kapanık bir toplum düzenine sokmaya çalışmışlardır. Tanah'tan anlaşılacağı üzere; Ezra, Babil sürgününden dönenlerden biridir ve Yahudileri dini ve ırksal açıdan korumak adına kapalı bir toplum haline sokabilmek için çalışmıştır. Yahudileri diğerleri ile asla evlilik yapmamaları yönünde uyarmış, daha önce yabancılarla yapılan yanlış evliliklerin kendilerinin sürgün edilmesine neden olduğunu ifade etmiştir. "*Kahin Ezra kalkıp, 'Siz Tanrı'ya ihanet ettiniz' dedi, 'Yabancı kadınlarla evlendiniz, İsrail'in suçunu suç kattınız. Şimdi atalarınızın Tanrısı RAB'be suçunuzu açıklayın. O'nun istediğini yapın. Çevredeki halklardan ve yabancı karılardan ayrılın*."[1363] Bu manifesto Samiriler ile evlenen Yahudileri de kapsamaktadır.[1364] Üstelik hiçbir Yahudinin diğerlerinin iyiliği için çalışmasını istememiştir.[1365] Kısacası Yahudi teolojisi ve geleneği açısından pek çok önemli konuya imza atan Ezra, İsrailoğulları merkezli etnosentrik bir din olarak Yahudiliğin tarihsel gelişiminde önemli rol oynamıştır.[1366] Nehemya da Ezra gibi düşünen ve olaya ulusal açıdan bakan biri olarak kabul edilmektedir. Nehemya'nın Yahudi toplumunu yabancılardan temizlemeye çalıştığı ve egzogami ile savaştığı pasajlarda kendini göstermektedir.[1367] Bu iki isim İsrailoğullarının çevresine ilk katı sınırları çeken kişiler olarak kabul edilmektedirler. Ezra ve Nehemya'nın açtığı yoldan ilerleyen haham otoritelerinin de Yahudiliği Orta Çağ'dan itibaren pragmatik nedenlerle tamamen tekelci bir zemine oturttukları bir gerçekliktir. Dolayısıyla Yahudi kimliğine milliyetçilik bağlamında Ezra ve Nehemya'nın katkıları yadsınamaz bir gerçektir. Aslında Yahudi milliyetçiliğinin tamamen bu iki isimden veya onlara ait olduğu düşünülen ve ırkçı söylemlerin yer aldığı kitaplardan menşe aldığı düşünülmektedir. Bazı araştırmacılara göre *"Ezra'nın yaşadığı dönemden bugüne Yahudiler katı biçimde ayrı yaşamış, iki bin yıldan fazla zamandır başka halklarla karışmamıştır."*[1368]

Yukarıda aktarılmış olan tüm verilerle, İsrailoğullarına dair teolojik bir kimlik analizi yapılmaya çalışılmıştır. Bu analiz ile özellikle Tevrat'ta seçilmişlik ve Yahudi

[1363] **Ezra** 10:10,11.
[1364] II. Tapınak döneminde Samiriler ve Yahudiler için bk. Arslantaş, s. 157-159 ve 167-168.
[1365] **Ezra** 9:12.
[1366] Adam, **Yahudi Kaynaklarına Göre Tevrat**, s. 216.
[1367] **Nehemya** 13.
[1368] Sombart, s.261.

kimliğine dair tüm detayların adım adım nasıl aktarılmış ve rabbi otoritelerin bunları nasıl şekillendirilmiş olduğu görünmektedir. Her bir adımın Yahudi tarihini, dinini, bilinç ve davranış biçimlerini ve sosyal yapısını asırlarca konuşlandırdığını, Yahudi milliyetçiliğini oluşturduğunu ve Siyonizmi direkt olarak etkileyen total bir faktör olduğunu göz önünde bulundurmak gerekli ve önemli bir algı mahiyetindedir. Bu nedenle Yahudi inanç sisteminde seçilmişlik kavramının, tam olarak ne anlama geldiğini yeniden vurgulamak faydalı olacaktır. *"Tora yaratılış planının yansımasıdır ve Tora öğrenimi bu planın özünün kavranması anlamına gelir. Tora'yı Tanrı'dan doğrudan alma, onun direktiflerini yerine getirmekle yükümlü kılınma ve dünyevi varoluşun en karanlık köşelerinde kutsiyet kıvılcımlarını keşfetme ayrıcalığı, Bene-Yisrael'e tanınmıştır. Yahudiler'in "seçilmiş halk" oldukları kavramı, özellikle Yahudi karşıtları tarafından fazlasıyla çarpıtılmıştır. Yahudiler kendilerini hiçbir zaman insanüstü birer varlık, dünyanın hakimleri ya da benzeri sıfatlarla tanımlamamışlardır. Yahudiler'in Tanrı'nın kendilerine Bizzat hitap etmesi ve Tora'yı vermesi ile belirli bir ayrıcalığa sahip oldukları tarihi bir gerçektir. Bu açıdan bakıldığında Yahudiler "seçilmiş"tirler. Tanrı bu konuda şöyle demektedir: "Ve siz, Benim için bir Koenler krallığı ve kutsal bir halk olacaksınız" (Çıkış 19:6). Bene-Yisrael içinde, Koenler'in görevi Tanrı ile halk arasındaki bağlantıyı sağlamak, Bet-Amikdaş'taki kutsal hizmeti gerçekleştirmek ve en önemlisi halkı eğitmekti. Yahudiler'in dünyanın diğer halklarla olması beklenen ilişkisi de bu şekilde gerçekleşmelidir. Kutsal bir halk olarak Tanrı'nın Varlığı'nı dünyada hissettirmeli, diğer uluslara Tanrı'yı tanıtmalı ve kutsiyet konularında rehberlik görevini üstlenmelidir. Yahudi bir "öğretmen" olarak seçilmiştir. Yahudilikteki seçilmişlik kavramı budur; ve daha fazlası değildir. Yahudiler bu görevi tarih boyunca aktif ya da pasif olarak yerine getirmişler ve dünya bugünkü Tanrı bilincine ulaşmıştır.*"[1369]

2. Yahudi Toplumunda Seçilmişlik Algısı ve Yahudi Irkı Meselesi

Yahudi toplumu kendilerine tüm olumsuz yaşam koşullarına direnmede yardımcı olan Seçilmişlik ilkesini ve bu kümede bulunan tüm olumlu kimlik özelliklerini büyük bir hevesle benimsemişlerdir. Reformist hareketin, seküler akımların

[1369] Bereşit, önsöz.

ve milliyetçilik ideolojisinin doğuşuna kadar tüm Yahudi müminler ettikleri dualardan da anlaşılacağı üzere kendilerinin İbrahim'in kutsal tohumunun bir parçası olarak görmüş, teolojik bir algı ile seçilmiş halk ve kutsal bir topluluk olduklarından emin olmuşlardır.[1370] *"Bizi tüm ulusların arasından seçtin ve bizi tüm halkların arasından arzuladın. Emirlerinle bizi kutsadın. Bizi, Kral'ımız hizmetine yakınlaştırdın ve Kutsal İsmi'ni üzerimize koydun."*[1371] Yukarıda aktarılan maddeler ile donatılmış olan Yahudi kimliği tüm Yahudi tarihi boyunca, Musevilerin kendilerini diğer halklardan farklı algılamalarına ve diğer uluslardan ayrı tutmalarına neden olan dinamikler olarak rol oynamıştır. Yaşadıkları toplumlarda keskin çizgi ve vasıflarla kendilerini ayırarak kurdukları karşıt ilişkiler de bu özelliklerin ve seçilmişlik ilkesinin kendi iç dünyalarında daha da fazla güçlenmesine neden olmuştur.[1372] Tıpkı Tevrat'ta onlara önerildiğini düşündükleri gibi kendilerini diğerlerinden tamamen ayırabilmeyi başarabilmişlerdir; *"Benim için kutsal olacaksınız. Çünkü ben RAB kutsalım. Bana ait olmanız için sizi öbür halklardan ayrı tuttum*."[1373] Belirtilmelidir ki; XIX. yüzyıla kadar geleneksel din adamları, Yahudilerin ayrışmış ve seçilmiş, kutsal ve üstün bir halk olduğu doktrinini sadece teolojik kaygılarla desteklemişlerdir. Çünkü bu kimlik özelliklerini rabbi otoriteler dini meziyetler olarak algılamışlardır. Buna bağlı olarak bu kimliksel verileri diaspora boyunca hiçbir zaman tarihi, ulusal ve milli bir bilinç olarak tahlil etmemişler ve Tevrat'ı bu açıdan kullanmamışlardır. Buna koşut olarak, 1850 yılına kadar dini otoritelerde dahil tüm Yahudiler için kimlik din demekti; ulus demek değildi.

Buna ek olarak bu ayrışmanın, Yahudi bireylere farklı dönemlerde farklı hissiyatlar tattırmış olduğu düşünülmektedir. Kimlik özellikleri ve seçilmişlik doktrini onlarda bazen olumlu bir fenomen bazen ise olumsuz bir yansıma halini almıştır. Ama tüm bunlardan daha önemlisi; büyük diaspora sürecinin neredeyse tamamında bu dinamikler, Yahudi toplumunun kapalı bir şekilde yaşamasına neden olarak birbirlerinden ayrışmasına ve diğerleri içerisinde en azından dini tabular açısından

[1370] Novak, **Natural Law in Judaism**, s. 184.
[1371] Kipur, s.314.
[1372] Yahudi geleneğine göre, Yahudiler kendilerini gentilelere benzetmemelidir. (Levililer 20:23) İbn Meymun da bu konuya dikkat çekmiş, yabancıların geleneklerini, kıyafetlerini ve hatta saçlarını dahi taklit etmemeleri gerektiğini ifade etmiştir. Lichtenstein, s. 217.
[1373] **Levililer**, 20:26.

erimelerine engel olmuş, ortak bir kolektif düşüncede buluşmalarına ve ulus bütünlüklerini koruduklarına inanmalarını sağlamıştır.[1374] Yahudi cemaatler de tıpkı diğer azınlıklar gibi normal olarak kendi aralarında otomatik reaksiyonlara geliştirmişlerdir. Daima tetikte olan Yahudiler, gerilim ve düşmanlık gördükleri her dönem ve her bölgede direkt olarak dayanışma halinde olmuşlardır. *"Göçebelerin doğasında sürekli uyanık durumda olmak vardır; sürekli uyanık durumda olmak, Yahudilerin mecbur kaldığı kaderdir. Yahudi uyum sağlayabilir ve hareketlidir.*"[1375] Hemen tüm açılardan birbirlerinden farklılık gösterseler de tüm cemaatlerin bir atom etrafında toplanmış olması bu dayanışmayı sağlayan en büyük etkendir. Bu atom, Tevrat ve Yahudiliğin olmazsa olmazı, Talmud olarak kabul edilebilir. Atomun çekirdeğinde ise birbiri ile etkileşim halinde olan birçok elektron, nötron ve proton mevcuttur. Bu üçünün de; seçilmişlik, kutsallık, sürgün, günah ve kefaret olgusu, Mesih ve kurtuluş kavramları ve Kudüs merkezli Eretz İsrael'den teşekkül etmiş olduğu hayal edilebilir. Böylece bahsi geçen bu kimliksel özellikleri kapsayan ve teolojik motiflerle süslü Yahudi benliği erken dönemlerden itibaren oluşmuş ve varlığını artan bir ivmeyle tüm diaspora süresince hissettirmiştir. Tüm bu faktörler sonucunda modern dönemlere gelindiğinde bu Yahudi benliği yarı seküler yarı teolojik bir milliyetçiliğe dönüşmüş, dönüştürülmüştür. Yahudiler bu sayede 1948 yılında Filistin'de bağımsız ve ulusal bir Yahudi devleti kurmayı başarmışlardır.[1376]

Yahudilerin çok derin bir şekilde inanmış oldukları bu kimliksel özellikleri, onların dağınık düzende ama birlik beraberlik içinde bir toplum olmalarını ya da bir ulus olduklarına inanmalarını sağlamış olsa da beraberinde ciddi bir komplikasyon yaşamalarını kaçınılmaz kılmıştır; Yahudi karşıtlığını. Bu düşmanlığın köklerinin İsa'dan hemen sonra geliştiği düşünülmektedir. Bunun nedeni olarak da hem İsa'nın Yahudiler yüzünden çarmıha gerilmesi hem de Yahudilerin pagan Roma döneminde Hıristiyanlara zulmetmiş olması gösterilmektedir. Özellikle de Filistin'deki Yahudiler var olmaya çalışan Hıristiyanlara karşı Romalı yetkililerle işbirliği içinde olmuşlardır. Yahudilerin İsa'ya karşı tutumları ve İsevilere yönelik eziyetleri zamanla Hıristiyan

[1374] Yahudilerin cemaat birliğinin korunması ve varlıklarının devamlılığı konusunda getto yaşantısının da rolü çok büyüktür. Hoffer, **Kesin İnançlılar**, s. 56.
[1375] Sombart, s. 306.
[1376] Adam, "Yahudilik", s. 227.

bilincine bir anı olarak yerleşmiş, onlar Hıristiyanlar tarafından "Tanrı öldüren" lanetli bir halk olarak yaftalanmışlardır. Böylece Hıristiyan dünyasında Yahudi karşıtlığı kaçınılmaz olmuştur.[1377] Diğerlerinden üstün, Tanrı tarafından seçilmiş kutsal bir ulus olmalarına duydukları inanç, kendilerini gettolara sıkıştırmaları, yabancılarla evlenmemeleri gibi kuralları, diğerlerini dışlayıcı tutumları ve kucaklarına verilmiş olan finans sektörünü çok akıllıca kullanmaları yani "zengin olmaları"[1378] Hıristiyan toplumlarda Yahudi karşıtlığının güçlenmesinde yardımcı etkenler olarak kabul edilmiştir.[1379] Nitekim Hıristiyanlık –protestan mezhebe kadar ki dönem kastedilmektedir- Yahudiliğin seçilmişlik ilkesini reddetmiştir.[1380] Bazı Talmud bilginlerinin gentilelere karşı *"Dinsizin en iyisi dahi ölümü hak eder…"*[1381] gibi sert ve düşmancıl söylemleri, Yahudilere karşı duyulan nefreti körüklemiştir.[1382] Erken dönemlerden itibaren daha çok dini nedenlerle başlayan bu nefret, tarihte akıl almaz olayların yaşanmasına neden olmuştur. Yahudiler zulüm görmüş, iftiralara uğramış, suçlanmış ve öldürülmüştür. Hıristiyan toplumlar Yahudileri suçlamak için türlü bahaneler uydurmuş, onları veba salgınına; "Kara Ölüme" neden olmakla ve Hıristiyanları öldürerek onların kanları ile ritüel yapmakla dahi suçlamışlardır.[1383] Bu

---

[1377] Mark R. Cohen, s.46-47.

[1378] Yahudilerin neden zengin oldukları konusunda birçok açıklama vardır. Bunlardan ilki Tanrı'nın onlara zengin olacakları yönünde verdiği berahadır. Bunun dışındaki açıklamalar daha çok Yahudilerin hayat şartları ve karakterleri ile bağlantılıdır. Kurnaz ve ticari açıdan bir deha olarak adlandırılan Yahudilerin göçebe hayat sürmesi, kendilerine kamu hizmeti ve birçok alanda iş imkanı tanınmamış olması ve Kilisenin faizi haram kılması onların zengin olmasındaki faktörler olarak belirtilir. Bu faktörler sırasıyla tefecilik, banka ve borsa yani tüm finans sektörlerini Yahudilerin eline geçirmiştir. Ayrıca Yahudiler göçebe olmaları nedeniyle taşınmaz mal şeklinde yatırım mantığından sakınmış sürekli efektifte kalarak sıcak para ve mücevher-altın ile temaslarını hiç kesmemişlerdir. Böylece kendilerine kapanan kapıların bir kısmını bu zenginlikle açabilmiş ve parayı çok sevmişlerdir. Onlar paranın efendisi ve kapitalizmin babası olarak nam salmışlardır. Kapitalizmin oluşumunu Protestanlığa bağlayan düşünürler de vardır, Max Weber bunlardan biridir. kapitalist düzenin kurulmasında en büyük rol Protestanlıktır. Bu konuda bk. İsmail Tokalak, **Yahudiliğin Kökenleri ve Küresel Gücü**, İstanbul: Ataç Yayınları, 2014.

[1379] Bernard Lazare, "Tarihi ve Sebepleriyle Yahudi Aleyhtarlığı, Antisemitizm", **Çelimli Çalım**, S. 15, Zilka'de 1436.

[1380] Mark R. Cohen, s.44. Kilise seçilmişlik ve Yahudilerin Filistin'e döneceklerini anlatan pasajların Yahudilerle ilgisi olmadığını bilakis bu pasajlarla kilisenin ve mümin Hıristiyanların kast edilmiş olduğunu savunmuştur. Piterberg, **Siyonizmin Dönüşleri**, s. 412.

[1381] Israel Burgansky ve Stephen G. Wald , "Simeon Bar Yohai", **Encyclopaedia Judaica**, C. 18, Second Edition, Jerusalem: Keter Publishing House, 2007, 593-594.

[1382] Açıkcası Talmud'da Yahudi olmayanlara karşı olabildiğince fazla nefret söylemi vardır. Bazı örnekler BT-Kethuboth 3b *"Goyimle cinsel ilişkiye girmek hayvanla cinsel ilişki yapmak gibidir*", Yevamoth 98a "*Yahudi olmayanların çocukları hayvandır*", Avodah- Zarah 36b "*Yahudi olmayan kızlar daha doğmadan kirlidir*", Krithoth 61a "*Sadece Yahudiler insandır, diğerleri sürüdür*"

[1383] Shaw, s. 8-9. Orta Çağ'dan modern döneme kadar Yahudiler belirli zaman aralıklarıyla Hıristiyanlar tarafından Kan İftirası ile suçlanmıştır. Yahudiler, İsevi çocuklarını öldürerek onların kanları ile ibadet yaptıkları gibi mesnetsiz bir iftiraya uğramışlardır. 1840 gibi modern bir dönemde dahi Rodos ve Şam'da bu olay tekerrür etmiş, Sultan Abdülmecid ve Abdülhamid bu konuda ferman yayınlamış, bu mesnetsiz iftiraları atanların kati şekilde cezalandırılacağını belirtmişlerdir.

nefret XIX. yüzyılda adını antisemitizm olarak değiştirerek ırkçılık boyutunda yoluna devam etmiştir.[1384] İşaret edilmelidir ki bazı Yahudiler Müslümanların da Ortaçağ'da kendilerine düşman olduğunu ve eziyet ettiğini iddia etmişlerdir. Oysa ki bilindiği üzere, Müslüman- Yahudi ilişkileri erken dönemlerden itibaren siyasi konumlamalar dışında barışçıl bir düzlemde seyretmiştir. Üstelik pek çoğunun da kabul ettiği gibi Müslüman halklar, Yahudilerin zor zamanlarında onlara yardım eli uzatmıştır. Bunun örneklerinden biri, Hz. Ömer'in, Kudüs'ü fethettikten sonra Yahudilerin –zımmi olarak- can güvenliğini sağlaması, onlara dinsel özgürlük tanıması ve Kudüs'e yerleşmelerine izin vermesidir.[1385] Diğer yandan Müslüman halklar arasında müstakil olarak –asla bir kitle hareketi olarak değil- Yahudilere karşı bazı hatalı davranışlar yaşanmış olabilir. Ancak birçok önemli Yahudi aliminin de İslamiyete ve Müslümanlara dair yapmış olduğu çirkin ve haksızca yorumların mevcut olduğunu da unutmamak gerekir. Nitekim "İslamiyetin Yahudilikten çalıntı bir din olduğunu, Hz. Muhammed'in gerçek bir peygamber olmadığını ve İsmail milletinin başlarına gelmiş en büyük bela olduğunu"[1386] iddia eden Rambam gibi alimlerin bu sözleriyle Müslümanları incitmiş oldukları şüphesizdir. Bunlara koşut olarak İslam dünyasında kitlesel bir Yahudi karşıtlığı olmadığını sadece tepkisel bazlı hadiseler yaşanmış olabileceğini söylemek mümkündür. Nitekim Osmanlı İmparatorluğu'nun yüzyıllarca Yahudilere karşı tutumu ve dostluğu da bunu kanıtlamaktadır.

Bazı Yahudi düşünürler için antisemitizm ve onun öncesindeki Yahudi karşıtlığının ana nedenlerinden birisi bizzat Yahudilerin kendilerine biçtikleri seçilmişlik ile bezeli kimliktir. XIX. yüzyılda Siyonist akıma katılan ancak daha sonra ideolojiye taban tabana zıt düşen, dönemin önde gelen filozoflarından ve antisemit olmakla suçlanan Bernard Lazare bu yorumu oldukça iddialı destekleyenlerden sadece birisidir. Lazare, Yahudilerin dışlanışlarının kendi suçları olduğunu, kendini beğenmiş tutumlarından ve dik başlılıklarından kurtuldukları takdirde bu nefretin ortadan kalkacağını iddia etmiştir.[1387] Bir hahamın torunu olan Karl Marx ise kapitalist

[1384] Bernard Lewis, **Semitizm ve Antisemitizm: Çatışma ve Önyargıya Dair**, Hür Güldü (çev.), Ankara: Akılçelen, 2016, s. 107.
[1385] Besalel, **Yahudi Tarihi**, s. 73. Hz. Ömer sayesinde 135 yılından sonra Yahudiler ilk kez Kudüs'e gelip yerleşebilmişlerdir.
[1386] Baki Adam, "Yahudiliğin Hıristiyanlığa ve İslam'a Bakışı", **Dinler Tarihi Araştımaları I** içinde (147-176), Ankara: Dinler Tarihi Derneği Yayınları I, 1998, s.171; Mark R. Cohen, s.12;
[1387] Bernard Lazare, "Tarihi ve Sebepleriyle Yahudi Aleyhtarlığı, Antisemitizm", **Çelimli Çalım**, S. 6, Sefer 1436.

düzenden Yahudileri sorumlu tutmuş, onları açgözlülük ve yağmacılıkla suçlamıştır. Tüccarlığın önüne geçilmesi ile Yahudiliğin de imkansız hale gelebileceğine dair antisemit iddialarda bulunmuştur.[1388] Aslında XIX. yüzyıldan bugüne kadar pek çok düşünür ve tarihçi anti-Semitizm bağlamında Yahudileri suçlu bulmaktadır. Bu kesim tarihçilere göre Yahudilerin siyasi ve ekonomik güçlerinin küresel boyutu onları yaşadıkları ülkelerin ve hatta tüm dünyanın kaderini belirleme derecesindedir. Mamafih Yahudiler sahip oldukları bu güçle tüm dünyada mutlak bir Yahudi hükümranlığı kurmak, diğerlerini köleleştirmek veya yok etmek, kendi çıkarları için düşünce akımları –komünizm, sosyalizm ve sekülerizm gibi- yaratmak, devletleri kurmak ve yıkmak, ihtilaller gerçekleştirmek ve ahlaksal normları yozlaştırma gibi birçok suçlama ile karşı karşıyadır. Bu suçlamaların hepsi 1905 yılında Rusya'da ortaya çıkan protokoller olarak bilinen dökümanlar vasıtasıyla sağlam bir zemine oturtulmaktadır. *"Siyon Liderlerinin Protokolleri"*[1389] adıyla neşredilen ve anonim olan bu yayın, Yahudilerin dünya siyaseti, halkları ve ekonomisi üzerindeki görüşlerini ve planlarını yansıtan yirmi dört adet protokolü aktarmaktadır. Bu protokollerin hiçbiri iyi niyet barındırmamakta bilakis goyim olarak adlandırdığı diğer halklara yönelik *"Yahudi olmayanların ölmesini istiyoruz"*[1390] gibi ölümcül derecede düşmanlık içermektedir. Yahudiler bu protokollerin düzmece olduğunu iddia etmekle birlikte bugün pek çok araştırmacı bu yayının gerçek olduğunu düşünmektedir. Nitekim onların düşüncesinde dünyada gelinen nokta bu protokollerin doğruluğunu ispat etmektedir. Protokollerin bir Rus Yahudisi tarafından yazılmadığı ama orada çoğaltılarak Rusya'dan dünyaya yayılmış olduğu düşünülmektedir. Yine protokollerin gerçek yazarının Herzl olduğuna dair iddialar yapılmış ancak bu sav rağbet görmemiştir.[1391] Diğer yandan Protokoller bir Yahudi tarafından yazılmış ve bazısı tarafından desteklenmiş olsa da bunun tüm Yahudi toplumuna isnat edilmesi yanlış bir tutum olacaktır.

Antisemitizm, Yahudi psikolojisinde oldukça derin gedikler açmış, bir kısım Yahudi kendi ırk ve özelliklerinden nefret eder, utanır hale gelmiş ve asimile olmak için çabalamıştır. Genelde batı Yahudilerinde görülen bu asimile veya "normalleşme"

[1388] Karl Marx, **Yahudi Sorunu Üzerine**, Burcu Denizci (çev.), İstanbul: Altıkırkbeş Yayın, 2015.
[1389] Sergei Aleksandrovich Nilus, **Siyon Liderlerinin Protokolleri**, İstanbul: İlgi Kültür Sanat Yayıncılık, 2016.
[1390] Nilus, s.163-168.
[1391] Nilus, s.25-36.

isteğinin yanı sıra aydınlanma döneminden oldukça etkilenmiş "ayrıksı Yahudiler" olarak tanımlanan bu kesim Musevilerin dışlandıkları toplumlara karşı duydukları hayranlık, yadsınamaz bir gerçek olarak kabul edilmiştir.[1392] Modern dönemlerde reformist düşünce ile dine yaklaşan ve Avrupa'nın belli başlı bölgelerinde özgürleşme elde eden bazı seküler Yahudiler için dinin içindeki bu mekanizmalar yüzyıllarca onlara olumsuzluk getirmekten başka bir işe yaramayan birer dinamik olarak algılanmıştır. Başta seçilmişlik olmak üzere onun üzerinden Yahudi kimliğine katılmış olan tüm özellikleri reddeden bu kısım İbraniler için bunlar sadece antik dönem için geçerlidir, atalarının o dönemde var olmaları için yaşamak ve inanmak zorunda oldukları birer tarihi motiftir. *"Tanrı, bu seçimi tarihsel olarak geçişli bir iş olarak yapmıştır.*"[1393] Yahudi aydınlanmasının öncülü Spinoza'nın düşüncesiyle; Tanrı tarafından Musa'ya vahyedilen yasalar, Yahudi siyasi bütününün ve yalnızca onun yasasından başka şey değildir. Yine ona göre *"Tanrısal bilgi ve sevgiye ilişkin sonsuz ittifak evrenseldir*" ve paganlarla aralarında bir fark olmayan *"Yahudilere özgü hiçbir tanrısal seçimden bahsedilemez."*[1394] Onun düşüncesinde Tanrı'nın Yahudileri seçmiş olması demek - Tevrat'ta da belirttiği gibi- sadece onları ayakta tutmak, toplum bütünlüğünü ve büyük tehlikelerle baş etmelerini sağlamak demektir, bundan fazlası değildir. "*Yahudiler Tanrı tarafından yalnızca toplum ve siyasi bütün açısından seçilmiştir."*[1395] Nitekim Yahudiler varlıklarını devam ettirebilmeyi Tanrı'nın sayesinde başarmışlardır. Spinoza, geri kalan hususlarda Yahudiler ile diğer uluslar arasında bir fark olmadığını ve Tanrı'nın her ulus için cömert olduğunu ifade etmiştir.[1396] Mordecai Kaplan ise, Yahudilerin seçilmiş halk olmadığını ancak ataerkil bir aileden ulus seviyesine yükselen bir ırk olduğunu ve Yahudilerin ulusal tarihe sahip ilk uygarlık olduğunu belirtmiştir.[1397]

Kendilerini yaşadıkları toplumlardan yabancılaştırdığı ve normal olma haklarını engellediği düşüncesi ile Yahudi kimlik özelliklerini ve milliyetçiliğini negatif birer fenomen olarak niteleyen bu Yahudiler için işin özü, tüm bu dini ve milli motiflerden çok uzaktır. Onlara göre Yahudilik ne dinsel bir bağlılık ne de etnik ve

[1392] Arendt, **Totalitarizmin Kaynakları I**, s.124.
[1393] Novak, **The Election of Israel: The Idea of Chosen People**, s. 17.
[1394] Spinoza, s.48 ve 93.
[1395] Spinoza, s. 88.
[1396] Spinoza, s. 85.
[1397] Kaplan, **Judaism as a Civilization**, s. 261.

kültürel bir birlik ve kimlik de değildir. *"İşin özü; Yahudilerin bulundukları toplumlarda sosyal eşitlikle varlık gösterebilmeleri ve sağlıklı bir görüntü sunmalarıdır."*[1398] Reformist ve entegrasyon yanlısı Yahudilerin o dönem göz önüne alındığında kendi yorumlarını optimist ve hümanist bir temele dayandırdıkları muhakkaktır. Açıkcası Batı Avrupa Yahudileri yaşadıkları ülkelerde kabul görmek için iyi niyetle durmadan çabalamışlar, faydalı olmak için ellerinden geleni yapmışlar ancak sadece kültür alanında kendilerini onaylatabilmişledir. *"Şüphe yok ki, Yahudiler Orta Çağ'dan beri iktisadi ve kültürel alanlarda felsefeden tıbba bilimsel akışın sağlanmasında önemi yadsınamaz bir rol oynadı."*[1399] Onca çabaya rağmen Germenik kökenli akrabalarının büyük kısmı tarafından ulus içerisinde "yabancı bir gövde" olarak algılanmışlardır. Ayrıca bahsedilen dönemde reformist mezheptekiler ve entegrasyon yanlısı Alman Musevilerinin kendilerini asla Yahudi olarak adlandırmamış oldukları da bilinmektedir. Bu kitlenin inanç sahibi olanları kendilerini Musa'nın dinine mensup – Musevi inancındaki- olarak nitelemiş ve entelektüel kesimi yazım dilinde İsrailoğlu ifadesini tercih etmiştir.[1400] Bununla yetinmeyip kendilerinin Alman olduğunu ve tarihsel ve duygusal olarak antik geçmişle bir bağları olmadığını iddia etmişlerdir. Yahudi aydınlanma hareketinin mirasçıları olan reformist Museviler ve entegrasyon taraftarlarına göre ortada ulusalcılık yapmayı gerektiren bir durum yoktur. Çünkü onlar açısından Yahudiler Avrupa'da yaşadıkları toplumlarda göçebe bir halk veya başka bir ulus değillerdir sadece dinsel bir cemaattirler. Buna bağlı olarak Batı Avrupa Musevileri, Yahudi milliyetçiliği ve onun alt kümesindeki tüm kimlik özelliklerini farklı sebeplerle reddetmeleri onların doğal olarak Siyonizme destek vermemelerine ve hatta ideolojinin başarılı olabileceğinden korku duymalarına neden olmuştur. Kaldı ki çoğu Musevi düşünüre göre Yahudi ulusu çoktan asimile olmuştur, bazısına göre sürgünden önce, bazısına göre diasporanın hemen başında.[1401]

[1398] Michael Robert Marrus, **The Politics of Assimilation: A Study of the French Jewish Community at the time of the Dreyfus Affair**, New York: Clarendon Press, 1971, s. 251.

[1399] Traverso, s.14.

[1400] Traverso, s.33.

[1401] XIX. yüzyıldaki Yahudi toplumunda ki mezhepsel ve fikirsel ayrılıklar toplumun birlik beraberlik bağlarını zayıflatmıştır. Böylece ortam bir kitle hareketinin doğmasına elverişli hale gelmiştir. Siyonizm bu faktörle fikri manada oluşmuş ve giderek güçlenmiştir. Çünkü bu kaos içerisinde Siyonizmin varlığı Yahudi için artık Tanrı'nın bir lütfu haline gelmiştir. Kitle hareketlerinin doğuşu için bk. Hoffer, **Kesin İnançlılar**, s.54-58.

XIX. yüzyılda Avrupa'da ve Yahudi toplumunda milliyetçi akımların güçlenmesi ve reformistlerin ırk bazındaki görüşleri, Yahudilerin bir ulus ve antik dönemden beri varlığını koruyan bir ırk olup olmadığı tartışmasını beraberinde getirmiştir. 1850'li yıllardan itibaren filozof ve tarihçiler, ortada Yahudi milliyetçiliğinin yapılmasını gerektiren bir ulusun var olup olmadığı konusunda fikir ayrılığına düşmüşler farklı saptamalarda bulunmuşlardır. Bazısına göre Yahudi ulusu çoktan asimile olmuş bazısına göre ise tüm gerçekliği ile devam etmektedir. Üstelik bu gerçeklik Yahudilerin ezeli ve ebedi olduğu gibi bir teolojik kavram ile özdeşleştirilmiş, Musa ile Sina zamanına kadar dayandırılmıştır. Her iki tarafında ulus kavramı üzerinden yaptıkları yorumlarda oldukça büyük polemiklere girmiş oldukları gözlenmektedir. Bunun nedeni olarak Siyonizmin iç dünyasındaki mekanizmaların birçoğunun Yahudi ulusu iddiası üzerine bina edilmiş olması gösterilebilir.

Yahudi toplumunun bir ulus özelliğinde olmadığını iddia eden tarihçilerin en büyük dayanağı, evrensel gerçeklik olarak kabul edilen temel bir sosyoloji kuralıdır. Bu kurala göre topraklarını ve bağımsızlıklarını kaybederek dağılan uluslar, pek çok sorunla karşılaşacakları için iki jenerasyondan daha fazla varlıklarını sürdüremezler. Çünkü yaşadıkları maddi kaygı ve sıkıntılar, manevi miraslarını muhafaza etme dürtüsünden daha güçlü gelir böylece kaçınılmaz olarak asimilasyon yaşanır.[1402] Ulusalcı ve Siyonist tarihçilerin Yahudi ırkının ezeli ve ebedi olduğu tezi tarihçi ve filozof Ernest Renan'a göre imkansızdır.[1403] Onun ifadesiyle *"Uluslar sonsuz değildir. Başladılar ve bitecekler."*[1404] Yine tarihçi olan Ernest Gellner'in *"ulusları yaratan ulusçuluktur ve ulusçu hareket kızgınlık ve tatmin duygusundan beslenir"*[1405] teorisi, Yahudi ulusalcı tarihçilere bir cevap niteliğinde kabul edilmiştir.

"Ulus, halk, etnisite" gibi kavramlara şüphe ile yaklaşan bilim adamlarının hemen hepsinin Yahudiler için topluluk ve cemaat gibi tabirleri kullanmayı uygun gördükleri bilinmektedir. Bu ekole göre; Yahudiler, tarihin kayıt edildiği hemen her

[1402] Eliezer Schweid, "The Rejection of the Diaspora in Zionist Thought: Two Approaches", **Studies in Zionism Journal**, Cilt. 5, Nu. 1, 1984, s.43.

[1403] Renan'ın Sami ırk olarak sınıflandırdığı Müslüman ve Yahudilere yönelik oldukça sert yergiler içeren beyanları vardır. Örneğin onun düşüncesinde Samiler, sanat, söylem, ticaret ve uygarlık üretmemiş, dar bilinçli ve insan doğasının aşağı bir bileşiminden olan azılı tektanrıcıdırlar. bk. Said, s.151-156, 246.

[1404] Ernest Renan, **Ulus Nedir?**, Gökçe Yavaş (çev.), İstanbul: Pinhan, 2016, s. 51

[1405] Ernest Gellner, **Uluslar ve Ulusçuluk**, Büşra Ersanlı ve Günay G. Özdoğan (çev.), İstanbul: Hil Yayın, 2018, s. 71.

döneminde kendilerini farklı bölgelerde varlıkları ile göstermişlerdir. Dini cemaat yapılanması ile sürekli gezgin bir topluluk profili çizen Yahudiler hiçbir zaman bir ulus kıvamına gelememişlerdir. Sürekli göçebe bir hayat söz konusu iken etnisitenin hiç bozulmaması ve bir ulus olmak imkansızdır. Nitekim Y. Leibowitz'e[1406] göre Yahudiler, XIX. yüzyıldan itibaren ulusalcılık bilincinin aşılanması sayesinde bir zamanlar Musevi kimliğini belirleyen başlıca niteliklerini kaybetmişlerdir. Ortodoks geleneğe bağlı olan Leibowitz, ulusal hislerin sadece öznellikten yani insan arzusundan doğduğunu belirtmiştir.[1407]

Yahudilerin farklı bir ulus olmadığını düşünen araştırmacılara göre İbraniler, diaspora boyunca yaşadıkları yerlerde sadece dini farklılığı olan cemaatler olarak kabul edilebilir. Kendisi de bir Alman Musevisi olan ve "Yahudi Biliminin" doğmasına ön ayak olan bir çalışma başlatan Isaac Marcus Jost (1793-1860) için Yahudiler bulundukları yerlerdeki milletlerden farklı bir ulus değildirler. Entegrasyon yanlısı olan Jost, Yahudiler arasında ortak bir kökün var olduğunu pek mümkün görmemiş, herhangi bir ortaklık varsa da bunun çok mikro düzeyde bir payda olabileceğine dikkat çekmiştir. Nitekim Yahudilerin bulundukları yerlere göre tipolojileri, kültürleri, sosyal hayatları ve hatta teolojik bazı kuralları birbirinden farklılık göstermektedir. Tarihi verileri baz alan Yahudi Biliminin tüm üyeleri açısından II. Tapınak dönemi bittiğinde ataları, Eretz İsrael dışında yaşamayı kabul etmiş böylece diğer halklarla karışmışlardır. Buna rağmen Yahudi dinini yaşamışlar ve yaşatmışlardır. Bir başka ifadeyle, onlar sadece Yahudilik üzerinde dosdoğru kalmışlar ve başka uluslara mensup olmuşlardır. Bu doğtultuda Jost'un düşüncesi Yahudilerin Almanlardan sadece dini inanç bağlamında farklı olduğudur. Tevrat ve Talmud bilgini Jost'a göre Museviler sadece *"Tanrı'ya duydukları özel bir inanç paydasında buluşabilen irili ufaklı dini cemaatlerdir."*[1408] Dini metinlere oldukça hakim olan Jost'un arkadaşı ve ünlü bir tarih uzmanı olan Leopold Zunz (1794-1886), İsrailoğulları'nı etnisite olarak İbrahim'le değil II. tapınak dönemi ile ilişkilendirmiştir. Zunz da arkadaşı gibi entegrasyon yanlısıdır ve Yahudilerin

[1406] Yeshayahu Leibowitz (Çarlık İmparatorluğu 1903-1994 Kudüs) Yahudi düşünür ve Hebrew University of Jerusalem profesörü. Siyonizmin ve İsrail'in Ortodoks muhalifi. Yahudi-Nazi ifadesi ile tartışmalara neden olmuştur. 1992 yılında ülkenin en yüksek nişanı olan İsrail Ödülü'nü geri çevirmiştir.

[1407] Leibowitz, s. 26.

[1408] Isaac Markus Jost, **Geschicte der Israeliten seit der Zeit der Makkabaer bis ouf unsere Tage**, Berlin: Schlesinger'sche Buch, 1828.

diğerlerinden tek farkının din olduğunu iddia etmiştir.[1409] Binaenaleyh Jost, Zunz ve onlar gibi düşünenler bu tarihi veriler dolayısıyla Yahudilerin farklı bir ulus olarak nitelendirilemeyeceğini belirtmiştir.

Yahudilerin Mısır, Roma ve Yunanlıları kendi dinlerine soktuklarını ve Batı Asya'da yerleşmiş çok çeşitli Arap yahut Sami kabilelerden biri olduğunu iddia eden Joseph Reinach'ın ifadesi ile: *"Bir Yahudi ırkından bahsetmek için insanın cahil olması gerekir."*[1410] Maxime Radinson ise bu konuyu oldukça pratik bir yolla ele almış, Yahudi bireyler arasındaki fiziksel görünüm farklarına dikkat çekmiştir. *"... Yahudi dinine girme olayı yüzyıllarca değerini kaybetmemiş ve Yahudi dinini seçenlerin sayıları önemli rakamlara ulaşmıştır. Bu bağlamda gerçekleşmiş birçok tarihi misal verilebilir. VI. asırda Güney Arabistan'da Yahudileşmiş olan Arapların kurdukları Yahudi Devleti, VIII. ile X. yüzyıl arasında varlık gösteren ve şüphesiz içinde Slavların da bulunduğu Hazar Türk Yahudi Devleti, yüksek derecede Çinlileşen Çin Yahudileri; Koşin'in Siyah Yahudileri; Habeşistan'ın Falaşaları gibi… Antropolojik bağlamda bir Yahudi toplumu üzerinde basit bir göz gezdirme bu toplumun yabancılarla olan ilişkisini gözler önüne serecektir."*[1411] İşaret edilmelidir ki Yahudilerin fiziksel farkları onların bir ulus olmadığını iddia edenlerin elindeki en büyük kozlardan biridir. Mesela Aşkenaz ve Sefarad Yahudiler fiziksel açıdan üstünkörü kıyaslandığında bu farkları görmemek mümkün değildir. *"Elleri, ayakları küçük olan, ince ve kanca biçimli burnu olan zayıf, zarif İspanyol Yahudisine bir bakın ve sonra da tombul ve ayrık bacaklı olan, geniş, etli Hitit burnuna sahip Alman kardeşine bir bakın."*[1412]

Theodor Mommsen, Yehuda sakinlerinin ne eski İbranilerle, ne de modern zamandaki Yahudilerle bir kan bağı olmadığını tarihsel veriler ışığında iddia etmiş bir başka önemli tarihçidir. Bu bakış açısı ile tüm zaman bağlacındaki köprüleri yıkan Mommsen, mevcut Yahudilerin kökenini Roma İmparatorluğuna indirgemiş ve Büyük İskender ile Sezar'ın Yahudi dininin korunmasında büyük rol oynadığını iddia etmiştir.

[1409] Ismar Schorsch, **Leopold Zunz: Creativity in Adversity**, Philadelphia: The University, 2016; Ismar Schorsch, "Leopold Zunz on The Hebrew Bible", **The Jewsih Quarterly Review**, C.102, S. 3, 2013, s. 431-454.

[1410] John Quigley, **Palestine and Israel: A Challange to Justice**, North Carolina: Duke University Press, 1990, s. 69.

[1411] Maxime Rodinson**, Israel, A Colonial Settler-State?,** Daivd Thorstad (çev.), New York: Monad Press, 1973, s. 80.

[1412] Sombart, s. 264.

Ona göre Yahudiler yabancı bir ırk değil, sadece diğerlerinden dini farklılığı olan Almandırlar. Onun açısından eğitimli ve zengin olan Alman Yahudilerinin ülkelerine kattıkları değerler yadsınamaz bir gerçekliktir. Zaten bu üstün tutumları da onların Germen olduklarının en büyük delilidir. Mommsen'ın Yahudilere tavsiyesi; zihinlerini yenilemeleri ve kendileriyle Almanlar arasında kurdukları bariyerleri yıkmaları yönünde olmuştur.[1413] Diğer yandan Yahudilerin Germen ailesinden olduğu iddiası birçok araştırmacı için imkansızdır, bir masaldır.[1414]

Sina Ahdi ve ulus kavramının birbiri ile örtüşmediği ve Yahudi toplumunun çok daha farklı zaman ve zeminde şekillendiğini ifade edenlerden biri İsrailli Boas Evron'dur. Evron'a göre Yahudi toplumunun şekillenme anı Sina Dağı değildir, zira bunu destekleyen neredeyse hiç seküler veya arkeolojik kanıt yoktur. Evron açısından Yahudiliğin dışarlıklı bir fenomen olduğu, Yahudileri Yahudi olmayanlardan ayıran tek şeyin din kültürü olduğu tartışmasız bir gerçekliktir.[1415] Ona göre Siyonizmin tüm bahsettiği bu Yahudi ulusu ve milliyetçiliği kavramları yalnızca XIX. yüzyılın bir parçasıdır o da sadece Orta ve özellikle Doğu Avrupasının. Ve büyük diasporanın neredeyse tamamında Yahudilerin içkin bir ulus şeklinde ifade edilmedikleri ve edilemeyecekleri muhakkaktır. Aşkenaz bir Yahudi olan Arthur Koestler'in (1905-1981) *"Onüçüncü Kabile"* adlı eserinde aktardığı üzere Yahudi ırkına dair yapmış olduğu araştırma ise daha keskin bir netice sunmakta ve onun savı bugün bazı bilim çevrelerinden kabul görmektedir. Koestler, İsrail'de yaşayan Yahudilerin kökenleri ne olursa olsun bir ulus olma niteliğine sahip olduklarını vurgulayarak, bugünkü Yahudilerin büyük kısmının köken olarak Hazar Türkleri ile akraba olduğunu ve onların Hazar Yahudilerinin devamı olduğunu iddia etmiştir.[1416] Nitekim 2012 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde bir genetik profesörünün yapmış olduğu çalışma sonucunda Aşkenazlarla Hazar Türkleri akraba çıkmıştır.[1417]

[1413] Christhard Hoffmann, "Ancient Jewry-Modern Questions: German Historians of Antiquity on the Jewish Diaspora", Miroslav Marcovich (ed.), **Illinois Classical Studies** içinde, SS. 191-207, Illinois: University of Illinois Press, 1995, s. 191-207.
[1414] Sombart, s.260.
[1415] Evron, s. 45.
[1416] Koestler, **Onüçüncü Kabile**.
[1417] Tokalak, s.72.

İşaret edilmelidir ki Yahudilerin sadece dini bir cemaat olduğu savını ortaya atanlar için Yahudi misyonerliği ve dinin evrenselliği de bir dayanak vazifesi görmüştür. Buna koşut olarak bazı tarihçilerin düşüncesinde Yahudi ırkının saflığı diaspora döneminden çok daha önce bozulmuştur. Nitekim İbrahim, İshak, Yakup ve Yusuf bir misyonerdi[1418] ve Davut ve Süleyman[1419] başka ırk ve din mensupları ile evlenmişti. Keza Tannaim olarak adlandırılan hahamlardan bazılarına göre yedi tane İsrailli peygamber misyonerlik yapmak için görevlendirilmişti.[1420] Ayrıca Yuşa döneminden itibaren Kenan'daki yerli halk ile Yahudilerin kaynaşmış olduğu da Ezra ve Nehemya kitaplarındaki ırkçı söylemlerle açığa çıkmaktadır. Davut ve Süleyman'ın krallıkları da yabancı ırk ve dinlere açık çokuluslu devletler olarak bilinmektedir. II. Tapınak döneminde sürgündekilerin büyük çoğunluğu da Babil'den dönmek istememiş dispersion'da kalmıştır.[1421] Ayrıca Babilde kalmayı tercih eden Yahudilerin de var olduğu bilinmektedir. Bu tercihi yapan Yahudilerle Babilliler zamanla kaynaşmışlardır. Öyle ki Yahudiler çocuklarına Babil ismi, Babillilerde çocuklarına Musevi ve Aram isimleri vermiştir.[1422] Tüm bunlar Yahudi halkının diasporadan önce genetik olarak saf kalamadıklarını ispatlar nitelikte verilerdir ve Yahudi ulusunu katıksız saf olarak gösteren ulusalcı tarihçilerin atladığı konulardır.

Theodor Mommsen ilk dönemlerin Yahudiliğinin tekelci olmadığını ve misyonerlerin gayretleri sayesinde ileride Hıristiyanlığın ve İslamiyetin yapacağı kadar yayıldığını belirtir.[1423] Yahudilerin diaspora öncesinde genetik olarak saf bir ırk olmadığını iddia eden tarihçiler, Büyük İskender'in ölümü (MÖ.323) ile Bar Kohba isyanı arasındaki dönemde Yahudilerin güçlü bir şekilde misyonerlik gayreti içerisinde olduğuna dikkat çekerler.[1424] Bir başka ifadeyle II. Tapınak döneminin büyük kısmında Yahudiler kendi dinlerinin ve kültürlerinin evrensel karakterini ön plana çıkararak misyonerlik yapmışlardır. Bu Yahudi dinini yayma çabaları MÖ. 140'lı yıllarda Filistin'de iktidar olan Haşmon Krallığı döneminde güçlenmiştir. Haşmonlar,

---

[1418] Louis H Feldman**, Jew and Gentile in the Ancient World,** New Jersey: Princeton University Press, 1996, s.298.
[1419] Tarihçilere göre bu dönemlerde etnisite çocuğa anneden değil babadan geçmektedir
[1420] Adam, "Yahudilik", s. 231.
[1421] Baron, **Modern Milliyetçilik ve Din**, s. 257. Dispersion: Yahudilerin Babil'den sürüldükten sonra Filistin dışındaki çeşitli ülkelere göç edip dağılması.
[1422] Sombart, s.259.
[1423] Theodor Mommsen, **The History of Rome V: Judea and the Jews**, W. P. Dicksor (çev.), London: Jim Dent and Sons, 1921.
[1424] Feldman, s. 6.

Helenizm'in yardımıyla Ezra ve Nehemyanın dinin ve toplumun etrafına çizdiği katı hudutları tamamen yok etmiştir.[1425] Bu dönemde gerek içerdeki gerek fethedilen başka yerlerdeki yabancılara Yahudi olmak ve yasayı kabul etmek şartı ile ülkede kalma hakkı tanınmıştır. Yahudiliğin antik döneminde yaşanan bu misyoner hava bazen kendini zorla din değiştirtmeye kadar göstermiştir.[1426] Yahudileştirilen herkes gerçek bir Musevi olarak kabul edilerek halkın, toplumun arasına karışmıştır. Kısacası Haşmon ailesi zorla veya rızayla başkalarını Yahudileştirmiş ve onları toplumun içine katarak asimile etmiştir.[1427] Ayrıca bahsedilen dönemde Helenizmin yaygın olması ve mesafeleri soyut anlamda kısaltması, Yahudiliğe kinetik enerji kazandırarak bu dinin Kudüs'ten batı ve güney coğrafyalara daha hızlı bir şekilde yayılmasına ve güçlenmesine olanak sağlamıştır. Bu zaman diliminde Yahudilik kendi tarihinin doruk noktalarından birini yaşamış ve tanımlamalar kaçınılmaz olarak değişmiştir. Yahudi kelimesi sadece Yehudadakiler için değil uzak yakın tüm coğrafyalardaki İbranileri tanımlamak için kullanılmıştır. Filistin dışındaki Yahudiler sinagogları dinlerini ve kültürlerini koruma mücadelesinde hem bir üs olarak hem de yabancılara Yahudi dini ve kültürünü aktarma merkezi olarak kullanmışlardır.[1428] Yahudilikte misyonerlik çalışmaları sadece Haşmon ailesinin iktidar olduğu zaman diliminde yaşanmamıştır, Hıristiyanlığın kendi iktidarını ilan ettiği IV. yüzyıla kadar bazı dönemlerde cılız bazısında ise oldukça güçlü olarak devam etmiştir. Arabistan gibi güney bölgelerde ise neredeyse VIII. yüzyıla kadar sürmüştür.

Antik imparatorlukların zayıflamış olduğu dönemlerde pagan toplumlar için oldukça farklı ahlaki değerleri olan bir Yahudi şeriatının sesini duyurması ve en önemlisi dinin merkezindeki tevhid inancının varlığı kitlelerin kaçınılmaz olarak Yahudiliğe kaymasına neden olmuştur. *"Şabat tatili, ücret ve ödül anlayışı, öteki dünya inancı ve özellikle ölülerin dirileceğine yönelik aşkın umut, Yahudi inacının ve Tanrısallığının benimsenmesini teşvik eden büyük bir ikna gücüyle donanmış çekici öğelerdi. Yahudiliğin aynı zamanda ender bir topluluk aidiyeti duygusu sağladığını da*

[1425] Mommsen, **The History of Rome IV**, s.123-125.
[1426] Mark R. Cohen, s.17.
[1427] Schama, **Yahudilerin Tarihi MÖ 1000 - MS 1492**, s.178. Ayrıca bu konuda bk. Shaye J.D. Cohen, **The Beginning of Jewsihness: Boundaries, Varieties, Uncertainites**, California: University of California Press, 1999.
[1428] Dursun Ali Aykıt, **Hıristiyanlığın Öncüsü Olarak İskenderiyeli Philo**, İstanbul: Kitabevi, 2011, s.221.

unutmamak gerekir; eski kimlik ve geleneklerin çözülmesinin bir faktörü olan genişlemekte olan imparatorluk dünyası bu duyguya fazlasıyla ihtiyaç duyuyordu."[1429] Philo'nun ifadesiyle; *"Adetlerimiz, barbarları ve Helenleri, kıtayı ve adaları, Şarkı ve Garbı, Avrupa ve Asya'yı, bir uçtan diğer uca bütün dünyayı saflarımıza çekip dinimize döndürmüştür."*[1430] Muhakkak ki Yahudiliğin iç dinamikleri olan seçilmişlik, diğerlerinden ayrı, üstün ve kutsal olma ideaları pagan toplumun dini benimsemesini kolaylaştırmıştır. Bunun yanı sıra MS. 212 yılında Roma'da Yahudilere eşit vatandaşlık hakkı verilmesi de onların misyonerlik çabasını arttırmıştır.[1431] Bu etkenlerin bir araya gelmesi ile sünnet olarak gerçekten Yahudiliği kabul eden kişiler, hızla kendi ailelerinden ayrılarak İbrani toplumların içine entegre olmuşlardır. Genelde özgür irade ile yapılmış olan bu din değiştirmelerin yanı sıra, Yahudilerin özellikle kölelerine zor kullanarak gerçekleşen Yahudiliğe geçişler de söz konusu olmuştur. Erken dönemdeki bu misyonerlik başarısı aynı zamanda sürgünü anlamlı kılmaya başlayarak, teolojik olarak galuta pozitif bir boyut kazandırmıştır.[1432] Dolayısıyla sürgünün başladığı kabul edilen 135 yılından önce birçok coğrafyada özellikle de Roma'da misyonerlik çalışmaları neticesinde oluşan hali hazırda oldukça kalabalık bir Yahudi cemaatinin varlığı kesindir.[1433] *"Pagan Roma'da Yahudiler tüm İmparatorluk nüfusunun yüzde on ikisini teşkil ediyordu ve devlet tarafından hiçbir kısıtlama getirilmeden istedikleri bütün mesleklerle uğraşabiliyorlardı."*[1434] Bunlara koşut olarak Yahudilerin dört bir yana dağılmasının nedeni olarak, sadece Bar Kohba isyanı ve inandıkları sürgün teolojisi gösterilemez, gösterilmemelidir. Yahudilerin, Eretz İsrael dışına çıkıp yayılım göstermesi tamamen misyonerlik çabaları ile birinci dereceden etkileşim içindedir. Belirtilmelidir ki misyonerlik ve convertolar bağlamında tarihi verileri farklı yorumlayarak farklı sonuçlar elde eden araştırmacılar da vardır. Bu görüş; din değiştirerek tam anlamıyla Yahudiliğe geçenlerin olukça az sayıda olduğunu ve bunun Yahudi halkının etnik saflığını bozacak kadar etkilemediği yönündedir. Bu görüşteki

---

[1429] Sand, s. 212.
[1430] Bernard Lazare, "Tarihi ve Sebepleriyle Yahudi Aleyhtarlığı, Antisemitizm", **Çelimli Çalım**, S. 8, Rebiülahir 1436.
[1431] Mark R. Cohen, s.67.
[1432] BT- Pesachim 87b.
[1433] Tarihçiler, Yahudiliğin tevhid inancının, ilk başlarda politeist Roma'da merkezi güçleri rahatsız etmemiş olduğu görüşündedir. Genel kabule göre; politeist toplumlarda tanrılar ve o tanrıların halkları, birbirlerinin varlığını hoşgörürler. Buna karşın monoteizm asli olarak dışlayıcıdır. Mark R. Cohen, s.68.
[1434] Shaw, s. 25.

tarihçiler, misyonerlik çalışmaları sonucunda "Yarı Dönenler"[1435] adı verilen az sayıda gentilenin tevhid inancına geçtiğini ancak onların sünnet olmadığını ve Yahudilerle evlenmediklerini bunun yasaklanmış olduğunu belirtir. Dolayısıyla bu tarihçilere göre Yahudi misyonerliği ve convertolara dair yapılan yorumlar abartıdan ibarettir bunlar hiçbir zaman Yahudi etnisitesini bozacak güçte bir etki yaratmamıştır.[1436]

Burada bir parantez açarak Yahudi misyonerliğinin Hıristiyanlığın yayılımı üzerindeki etkisinden bahsedileilir. Diaspora öncesi ve sonrasında Yahudilerin misyonerliklerine devam etmeleri ve bu çabaları, antik pagan toplumların tevhid kavramı ile tanışmalarını mümkün kılmıştır. Yahudilerin politeist pagan toplumlarına tevhid inancını öğretmiş ve kanıksatmış olması bu toplumların Hıristiyanlığı kabul etmesini kolaylaştırmıştır. Hıristiyanlğın yolunu açarak Hıristiyanlığı toplumlar, özellikle de Grekler tarafından kabul edilmesini sağlayan da zaten Yahudilerin yapmış olduğu bu misyonerlik çalışmaları olmuştur.[1437] II. yüzyıl itibariyle sevgi sözcükleri ile merhamet söylemlerinin süslediği Hıristiyanlık propagandaları, Bar Kohba isyanı ile popülerliğini yitiren Yahudiliğin misyonerlik çalışmalarının önüne geçmeye başlamıştır. Sonuç olarak, Hıristiyanlık II. yüzyıldan itibaren daha esnek olan bir ekol sunması ama yine de Yahudilikten çok ufak farkları olması -bahsedilen dönemde- dolayısıyla çok hızlı bir şekilde yayılım göstermiştir.

İşaret edilmelidir ki Yahudilerin erken dönemlerde yaşadığı bu meczden sonra Yahudilikte evrensel görüş ve misyonerlik çalışmaları arka plana atılarak zamanla sonlandırılmıştr. Bu da genetik olarak diğer halklarla karışmış olan Yahudi toplumunun daha fazla asimile olmasını büyük oranda engellemiştir. Misyonerliğin arka plana çekilmesinin nedenleri, Talmud'un hakimiyetini ilan etmiş olması ve "mühtedilerin bir cüzzam kadar tehlikeli olduğunu" iddia eden rabbilerin mevcudiyetidir.[1438] Bir diğer neden ise tamamen savunma ve korunma amaçlıdır. İktidar olan Hıristiyanlığın "İsa'yı

[1435] "God-fearers, Yeri Yiho, Yeroi Şamayim": Yarı dönenler bir diğer adıyla Tanrı'dan Korkanlar; Roma'nın din değiştirmeyi yasakladığı dönemde Yahudi olanlar için kullanılmış bir tabir. Sünnet olmadan veya yıkanma ritüelini gerçekleştiremeden din değiştirenler. İmparator Neron'un karısı bir yarı dönmedir. Bu tabir ve grup Yeni Ahitte geçmektedir. *"... Ey İsrailliler ve Tanrı'dan korkan yabancılar."* **Elçilerin İşleri** 13:16 ayrıca bkz. **Elçilerin İşleri** 13:26 ayrıca bk. BT-Megillah 7a.

[1436] Sombart, s. 261.

[1437] Aykıt, s.225.

[1438] Adam, "Yahudiliğin Hıristiyanlığa ve İslam'a Bakışı", s.155.

öldürmekle suçladığı"[1439] Yahudiliği, daha fazla nefret odağı haline getirmemek için Talmud geleneği misyonerliğini unutmuş ve unutturmuştur.[1440] IV. yüzyılda güçlü bir şekilde hakimiyetini ilan eden Hıristiyanlık karşısında haham otoriteleri, Yahudiliği ayakta tutabilmek adına evrenselci görüşü askıya alarak kapılarını sımsıkı kapamıştır. Bu dönemden itibaren Yahudi olmak için kendisine başvuran her merciye şüphe ile yaklaşmış ve çoğunu da reddetmiştir. Bunun sonucu olarak Yahudiler bulundukları ülkelerde kapalı karakterde cemaatler haline gelmişlerdir. Bu kapalı grup-cemaat olma durumu onların kendilerini diğerlerinden tecrit etmelerine neden olmuştur. Yahudilerin kapalı bir cemaat olma durumları seçilmiş, üstün ve kutsal halk olma doktriniyle desteklenmiş ve buna sımsıkı tutunmaları da onların kendilerini diğerlerinden daha da fazla ayrıştırıp kapalı tutmalarını sağlamıştır. Dolayısıyla bu bir kısır döngü hadisesine dönüşmüştür. Açıkçası haham otoriteleri önlem amaçlı kapadığı kapılarını o kadar sıkı örtmüştür ki o dönem Yahudileri bunu kanıksamış diğerleri ise hemen her dönemde Yahudi dinine geçiş yapabilme hakları olduğunu hiç duymamışlardır. Museviliğin sadece doğuştan sahip olunabilecek bir din olduğu miti, zamanla Yahudiliğin kurumsal yüzlerinden biri halini almıştır. Oysa ki Yahudilik halen ihtidaya açıktır.[1441] Ayrıca katı haham sınıfının, bazı dönemlerde gelişen "dışa açılma" akımlarını tüm güçleri ile engellediği bilinmektedir. "*Kaybolmuşların Rehberi*" adlı eseri ile İbni Meymun, Tanrı kavramını başlangıcın ve sonun odak noktasına dinsel olmayan bir şekilde yerleştiren Spinoza, reformist hareketin kurucusu olarak kabul edilen Mendelshon bu saldırıya maruz kalanlar arasında en tanınmış şahsiyetlerdir. Kilisenin yapmış olduğu gibi, Talmud geleneğinin katı destekçileri bu gibi çalışmaların önünü tıkamış, Yahudi toplumunun kendilerinden bağımsız bir şekilde kutsal kitap literatürüne birey olarak

[1439] Lewis, **Semitizm ve Antisemitizm**, s. 90-104.

[1440] Talmud'un dinin evrenselliği konusuna bakış açısı içerdiği farklı hükümler dolayısıyla biraz kafa karıştırıcıdır. Bazı hahamlara göre dönmeler derideki sedef hastalığı gibidir. Ama bazısına göre sürgünün bizzat Tanrı tarafından yaratılmasının nedeni Yahudilerin kendi ışıklarını diğerlerine yaymakla mükellef olmasıdır ki dönmelerin var olması İsrailoğullarının görevinin başarısını göstermektedir. Haham Eleazar şöyle buyurur: "Kutsal Tanrı, hamdolsun ki Yahudileri ulusların arasına dönmeler katılsın diye sürdü." (BT- Pesachim 87b) Hem Kudüs hem de Babil Talmudunda diğerlerinin Yahudileştirilmesine ve toplum içerisinde asimile edilmesine dair hahamlarca yapılan açık teşvikler göze çarpmaktadır. Halaha'da bir başkasının Yahudi olması konusunda kesin bir yasaklama yoktur. Nitekim Talmudlar bir kişinin Yahudi olabilmesi için gerekli kuralların neler olduğuna dair yapılan tartışmalar ve fikir ayrılıklarını aktarmaktadır. Bunun yanı sıra özellikle Kudüs Talmudu yapılacak din değiştirmelere karşı temkinli ve biraz zorlayıcı kurallardan bahsetmektedir. Ayrıca İsrailoğulları ile sonradan Yahudi olanların eşit olmadığı gibi bir yorumun da varlığını belirtmek gerekir.

[1441] Adam, "Yahudiliğin Hıristiyanlığa ve İslam'a Bakışı", s.156.

ulaşımına ve bilgiyi yorumlayabilecekleri başka kitapları araç olarak kullanmalarına engel olmuştur.[1442]

Lazare, tecrit edilerek kapalı garip karakterde bir toplum olmalarının suçlusu olarak Tevrat'tan başka kitapların var olmasını net bir şekilde göstermiş ve şöyle ifade etmiştir; *"sahte bir ananeyi talim ettiren ahbarın salahiyeti ve saltanatlarının, yani Talmud'un inkişafı"*[1443] kilise ile birleşmeye mani oldu. Rabbi otoritelerin; dini, katı görüşleriyle dar kalıplar içine soktuğunu belirten Lazare, bunun Museviliğe aykırı olduğunun altını çizerek, Hezekiel, Yeremya peygamberler tarafından saflaştırılan ve genişletilen ve sonrasında Helenist Yahudilerin yaygınlaştırdığı gerçek Yahudiliğe dikkat çekmiştir. Lazare'e göre Talmud'un hakim olduğu dönemden itibaren artık Yahudiler, saf bir ırk karakterinde olmadan ama Talmud yüzünden kapalı bir toplum şeklinde modern dönemlere kadar diasporadaki yaşamlarına şekil vermişlerdir. Bu yaşama şekil veren en önemli faktörün de; Yahudilerin taşıdıklarına inandıkları özel bir karakter olduğuna dikkat çekerek Yahudilerin Tevrat'a sahip oldukları için böbürlendiğinden bahsetmiştir.[1444] Lazare, Talmutçuların istediklerine ulaşmış olduklarını ve geldikleri noktanın kabul edilemez boyutunu şu şekilde ifade etmiştir: *"Emellerine nail oldular, İsrail'i milletler cemiyetinden kesip ayırdılar; asık suratlı bir münzevi, tüm kanunlara isyankar, her türlü kardeşliğe yabancı, tüm güzel, asil ve alicenap fikirlere kapalı hale getirdiler; tecritten dolayı huysuz, dar bir tedrisattan dolayı gaddar, yersiz bir gururla morali bozulmuş ve yozlaşmış, küçük ve zavallı bir millet yaptılar onu.*"[1445] Kapalı yaşam tarzı ve Yahudi aleyhtarlığı arasındaki etkileşime; cemaatten aforoz edilen Spinoza'da dikkat çekmiştir. Spinoza şöyle ifade eder; "*Tüm diğer uluslardan, hepsinin kendilerinden nefret etmesine yol açacak biçimde ayrıldıktan sonra, bunca yıl, hem de siyasi bir bütüne sahip olmadan varlıklarını korumalarında şaşılacak hiç bir şey yok.*"[1446]

Sonuç olarak diaspora öncesinde ve sonrasında Yahudiler misyonerlik çalışmaları ile Filistin içinde ve dışında varlık göstermişlerdir. Azımsanmayacak

[1442] Sand, s.102.
[1443] Lazare, "Tarihi ve Sebepleriyle Yahudi Aleyhtarlığı, Antisemitizm", S.6.
[1444] Bernard Lazare, "Tarihi ve Sebepleriyle Yahudi Aleyhtarlığı, Antisemitizm", **Çelimli Çalım**, S. 7, Rebiülevvel 1436.
[1445] Lazare, "Tarihi ve Sebepleriyle Yahudi Aleyhtarlığı, Antisemitizm", S. 7.
[1446] Spinoza, s. 94.

miktarda olan dönme kitlesininin yanı sıra yarı dönenleri de kendi içlerine alarak onlarla kaynaşmışlardır. Din değiştirmenin sağladığı bu kaynaşma büyük diasporanın erken dönemlerinde Hıristiyanlığın Yahudiliğin önünü kapatarak onun misyonerliğine noktayı koyacağı IV. yüzyıla kadar devam etmiştir. Buna bağlı olarak İsrailoğullarının değil modern dönemlere, İsa'nın gelişine kadar dahi çoktan ırksal açıdan saflıklarını kaybetmiş oldukları tarihi ve teolojik verilerle sabittir. İsrailoğulları diğer toplumlarının politeizmi içinde dini açıdan erimemişlerdir, diğerleri tevhid inancını kabul edip Yahudi toplumunun arasına katılarak ırkın genetiğini bozarak çeşitlendirmişlerdir. IV. yüzyıldan itibaren ise bu değişmiş genetik yapılarıyla kapalı bir toplum olarak bulundukları ülkelerde azınlık statüsünde varlıklarını devam ettirmişlerdir.

Diğer yandan XIX. yüzyılın ulus ve milli değerlere yüklemiş olduğu azami önem Yahudi tarihçileri ve aydınları harekete geçirmiştir. Aynı zamanda Yahudi dünyasında yaşanmakta olan ve giderek artan asimilasyon ve din değiştirme olayları ve bunun Musevi toplumunun bir kısmı tarafından bir tehlike olarak okunması yeni bir akımın; Yahudi ulusalcı tarihçi ekolünün doğmasına neden olmuş, bunu farz kılmıştır.[1447] Özellikle 1850'li yıllardan itibaren ulusalcı tarihçiler toplum üzerinde farklı kimliksel algılar yaratarak oldukça etkili olmaya başlamıştır. Bu etki Yahudilerin kimlik algılarını derinden sarsmış ve onların yavaşça kanıksayacakları bir bellek aşılanmasına doğru evrimleşmiştir. Bunun yanı sıra Tanah ilk defa tarihi açıdan bir dayanak vazifesi görmeye başlamıştır.

Tanah'ı mukaddes olmasının yanı sıra aynı zamanda güvenilir bir tarih kitabı olarak algılayan ve bunu yansıtan ilk isim ulusalcı Heinrich Graetz olmuştur. Graetz ile Yahudi dünyası o zamana kadar hiç çıkmadığı yepyeni farklı bir yolculuğa başlamıştır. Siyonist olmayan Graetz, kendi dönemindeki ve sonraki tüm ulusalcı ve Siyonist tarihçilere ve belki de bazı din sözcülerine oluşturduğu yeni kavramlarla bir model olmuştur. Graetz, Yahudi toplumunun bir ulus olduğunu iddia eden ve bunu ispatlamaya çalışan ilk kişi olarak kabul edilmiştir. Bu tezini ispat etmek dolayısıyla Yahudi ulusuna destansı bir geçmiş oluşturmak için teoloji ve mitleri kullanmış, Tanah anlatılarından yola çıkarak kopuntusuz; süreğen ve üniter yapıda bir İbrani tarihi kaleme almıştır.

[1447] Yapılan bir araştırmaya göre, 1873-1906 yılları arasında Berlin'de 1869, 1868-1908 yılları arasında Viyana'da 9085 Yahudi inançlarından vazgeçerek Yahudi olmuştur. Sombart, s. 13.

Onun çabası Yahudi ulusunu var edebilmektir bu yüzden kimlik ve toprak ile ilgili tüm teolojik verileri titizlikle kullanmıştır. Ona göre kendinden önceki Jost gibi tarihçiler veya Yahudi olmayan tarihçiler kördürler; Tanah'ın tarihsel perspektifini göremeyerek Yahudi ulusunu dini bir cemaat olmakla yaftalamışlardır. Graetz, yazdığı kopuntusuz tarih ile Yahudilerin ezeli ve ebedi bir ulus olduklarını kesin bir dille ifade etmiştir. Onun düşüncesinde Yahudiler birçok olumsuzluk yaşamış olmalarına, köklerinden sökülüp atılmalarına rağmen modern dönemlere kadar hayatta kalabilmiş kökleri İbrani atalara kadar ulaşan antik bir ulustur. "*Yahudiler doğanın yasalarına rağmen kendilerini savunan ve geliştiren bir fenomendir."*[1448] Bunu mümkün kılan ise kimliklerine yazılmış mucizevi karakterleri ve en önemlisi de dinleri, korudukları inançlarıdır. Ona göre Yahudilerin gövde ve ruhları (yasa) ezeli ve ebedidir ve de insanlığın kurtuluşunu sağlayacak olan da Musevilerdir. Ayrıca ölümsüz olan kendi ulusu diğerleri ile karşılaştırılamayacak kadar yüksek bir üstünlüğe sahiptir.

İster dindar ister inançsız olsun tüm Yahudi ulusalcı tarihçiler, Graetz'in açtığı yola hızlı bir şekilde girmişlerdir. Bunlardan biri, ulusalcı bir tarihçi olan ancak özerklikten yana tutum sergileyen Rus Yahudisi Simon Dubnov olmuştur. Oldukça sıkı bir din eğitimi almış olmasına rağmen inanç sahibi olmayan Dubnov yine de; Yahudi ulusunun var olabilmesinde din ve inanç faktörünün çok büyük bir payı olduğunu kabul etmiştir. Siyonist olmayan Dubnov'a göre; *"Kültürel ve tarihsel bir ulus olarak Yahudiliği korumak istersek, Yahudi dininin bizim ulusal kültürümüzün en önemli temellerinden biri olduğunu ve onu yok saymanın bizim varlığımızın bu temelini yıkmak demek olduğunu unutmamalıyız."*[1449]

Bir diğer isim ise teolojik bir tarih kaleme alan Salo Wittmayer Baron'dur. Baron yazdığı Yahudi tarihinde Tanah'ı güvenilir ve vazgeçilmez bir belge olarak kabul etmiş ayrıca çok akılcıl olarak Musevi kimliği bağlamında toprak kavramının üstünde durmamıştır. Yahudi kimliğini toprak ile birincil etkileşime soktuğu takdirde varoluşlarının neredeyse tamamında vatansızlıklarının bir soruna yol açabileceği düşüncesinde olmuştur. Buna bağlı olarak onun açısından Yahudileri Yahudi yapan ana

[1448] Graetz, s. v,vi.
[1449] Simon Dubnow, **Nationalism and History: Essays on Old and New Judaism**, Koppel S. Pinson (çev.), New York: Meridian Books, 1961, s. 46.

faktör dindir. Nitekim yasanın Musa'ya çölde verilmiş olması ve Babil sürgünü Yahudi kimliğinin inanç ve din üzerinden şekillendirildiğinin bir göstergesidir. Onun açısından etnik yapı ve bu bağlamdaki Yahudi ulusçuluğu Mısır'dan Çıkış dönemi itibari ile başlamış bir olgudur.[1450] Baron'un düşüncesinde Yahudi ırkı asla ulusal bölünmenin genel kalıplarına tam olarak uymaz; *"Nebukadnessar, Vespasian veya I. William döneminde de Yahudiler ilginç bir şekilde etnik karakterlerini korumuşlardır."*[1451] Dolayısıyla ona göre; Sina'da oluşan etnik bilinç ile Yahudiler modern döneme dek özgül bir kavim olarak kendilerini korumuşlardır. Siyonist olmayan Baron sürgün boyunca etnisitelerinin devam edebilmesini teolojik bir zemine yerleştirmiş, Yahudi kalabilmek için bir toprağa ihtiyaçlarının olmadığını belirtmiştir; *"Sürgündeyken bile, toleranslı yöneticilerin idaresi altında, Yahudiler etnik ve dini açıdan Yahudi kalmaya devam ettiler."*[1452]

Kısacası ulusalcılar kopuntusuz tarih yazımlarını birbirlerinden küçük nüanslarla kaleme almış ama ortak bir motto da daima buluşmuşlardır. "Yahudiler yaratılıştan modern dönemlere kadar var olan ve bunu inanç-din ile sağlayabilen antik ve kutsanmış bir ulustur." Birçok ulusalcı tarihçiye göre diasporadaki olumsuz hayat şartlarına rağmen Yahudi etnisitesinin varlığını devam ettirmesi normaldir. Çünkü Tevrat'ta defalarca Yahudi varoluşu müfessirler tarafından mucizevi hadiselerle özdeşleştirilmiştir. Buna koşut olarak varlığı Tanrı'nı mucizesi ile başlayan bu halkın devamlılığı da Tanrı'nın yasası eşliğinde devam etmiştir ve halen devam ediyor olması da gayet doğaldır. Bu pozitif yaklaşımlar Yahudileri başka hiçbir halka benzemeyen olağanüstü bir ulus statüsüne taşımış ve onlara fantastik bir geçmiş kazandırmıştır. XIX. yüzyılın sonlarından itibaren Yahudiler ilk def dini bir cemaat olarak değil bir ulus olarak adlandırılmaya başlanmıştır. Ayrıca 1850'li yıllara kadar diaspora Yahudileri Tanah'ı kendilerinin profan tarihi ve ulusal motifleri olarak tahlil etmemiş, sadece teolojik olarak algılamıştır. Onlar Tanah'ın açtığı pencereden geçmişi, imana ulaşmalarında bir yol gösterici ve ibret alma teolojisi olarak benimsemişlerdir. Buna koşut olarak S.W. Baron'a göre de ezeli ve ebedi bir ırk olan Yahudilerin kimliğini belirleyen öğeler, onların geçmişe duydukları bitmez tükenmez sevgileri ve etnik

[1450] Baron, **A Social and Religious History of The Jews**, s. 40.
[1451] Baron, **A Social and Religious History of The Jews**, s.104.
[1452] Baron, **A Social and Religious History of The Jews**, s. 129-132.

kökenleriydi. *"İbrahim'in, İshak'ın ve Yakup'un neslinden geliyor olmak; yaşadığı yer neresi olursa olsun, yaşam koşulları nasıl olursa olsun, İsrail'e uluslar ailesi içindeki yüce konumunu güvence altına alan unsurdur. Tanrı onları dünyanın dört bir köşesinden toplayacaktır."*[1453] İşaret edilmelidir ki bahsedilen dönem itibariyle ulusalcıların gayreti ile Yahudi toplumu Tanah'ı aynı zamanda kendi ulusal tarih kitapları olarak algılamaya başlamışlardır. Aslında Yahudi tarihçi ve ulusalcıların Tanah'a sahip çıkmaları ve kendi genetiklerini ve ruhlarını İbrani atalarına dayandırmaları bir gereklilik olarak tahlil edilmiştir. Çünkü sadece bu yöntemlerle, Yahudiler bir ulus olarak şekillendirilebilir, Yahudi halkı ile Filistin toprakları arasında etnik düzlemde meşru bir bağ kurulabilir ve o topraklarda hak talep edilebilirdi.

B. SİYONİZMİN SEÇİLMİŞLİK İNANCI VE YAHUDİ ULUSU ALGISI

Gelenek içerisinde yer alan seçilmişlik inancı ve Yahudi kimlik özellikleri, XIX. yüzyılda Avrupa'da neredeyse bir gereklilik haline gelen milliyetçiliğin Yahudi konsepti için bir zemin vazifesi görmüştür. Siyonizm kendi ideolojisini ulus kavramı ile sağlamlaştırmayı hedeflemiş ve bunu da başarmıştır. Temel bileşenlerinden biri milliyetçilik olan Siyonizm, felsefesini seçilmişlik ilkesi ile geliştirmiş, pratik olarak kendi eylem planına bunu oldukça net bir şekilde yansıtarak çok yönlü kullanmıştır. Siyonizmin seçilmişlik ilkesi olmadan gerçek bir ideoloji haline gelemeyeceğini belirtmek doğru olacaktır. Yahudi toplumunu teolojik unsurlar ile besleyen Siyonizm kaçınılmaz olarak toplum bazında milliyetçiliğin gelişmesine ve yayılmasına muazzam katkıda bulunmuştur. Dolayısıyla Siyonist akımın seçilmişlik ilkesi bağlamındaki söylem ve eylemlerinin sürekli ulus kavramı ekseninde ve milliyetçilik doğrultusunda yapılmış olduğunu söylemek mümkündür. Yine Siyonistlerin yeni bir Yahudi kimliği kurgularken seçilmişlik ilkesinden oldukça faydalanmış olduklarını da belirtmekte fayda vardır. Siyonizm ayrıca seçilmişlik ilkesi, Yahudi milliyetçiliği ve vaat edilmiş topraklar argümanını teoloji kaynaklı bir formülle kaynaştırarak ikisini birlikte

[1453] Baron, **A Social and Religious History of The Jews**, s. 97.

kullanmıştır.[1454] Bu özelliğinden ötürü Amnon Raz-Krakotzkin Siyonizm için "*teolojik-sömürge milliyetçiliği*" ifadesini kullanmayı uygun görmüştür.[1455]

1. Siyonist Öğretide Seçilmişlik İnancı ve Yahudi Ulusu

Siyonist akım, seçilmişlik ilkesi ve diğer kimlik özellikleriyle oluşturulan Yahudi Milliyetçiliğini hem kitleleri ideolojiye inanmaları için kullanmış hem de hareket biçimini bu dinamikler üzerinden yürütmüştür. XIX. yüzyıl Yahudi milliyetçiliğinin barındırdığı teolojik unsurlarla dindar Museviler, seküler motiflerle ise laik Yahudiler muhatap alınmıştır. Siyonizm için bahsedilen yüzyılda Avrupa'daki ulus akımlarının etkisi ve milliyetçiliğin tavan yapmış olduğu bir konjonktürde bu doktrin ve beraberindekileri kullanmak hiç de zor olmamıştır. Anita Shapira'ya göre Siyonistler tarafından Tanah içerisindeki anlatıların kullanılmış olması Yahudi milliyetçiliğini çok fazla körüklemiş ve Yahudilerin kendi uluslarının birliğine inanmalarına ya da bunun bilincine varmalarını sağlamıştır. Tüm Tanah anlatılarının kullanılmış olması diğer tüm doktrinlerde olduğu gibi seçilmişlik ilkesinde de işe yaramış; Tanah'a Siyonist çözümün gerekliliği onaylatılmıştır. Ve hatta "*Tanah apaçık bir şekilde Yahudi sorununa getirilen Siyonist çözümün "doğallığının" kanıtı vazifesini görmüştür*."[1456] Çoğu Siyonist önder tarafından Tanah içerisindeki seçilmiş halk ve bunun beraberindeki olumlu kimlik özelliklerine dair pasajlar Yahudi toplumunun milliyetçiliğinin ön plana çıkarmak ve onları ikna etme adına konuşmalarında birer uyarıcı madde gibi kullanılmıştır. Örneğin, Ben Gurion kitabın geleneksel olarak ahlak derslerinden oluşan bölümlerini "*seçilmiş halk*" ve "*ulusa yağan nur*" gibi sloganlar geliştirmekte kullanıyordu.[1457]

Siyonizm, Herzl'in de içinde bulunmuş olduğu Avrupa'nın aydın ve özgürleşmiş batı kesiminin fikridir. Birçok araştırmacının iddiasına göre bahsedilen bu aydın kesim Alman milliyetçiliğine hayranlıkları ile ün kazanmışlardır. Başka bir ırka

---

[1454] Diaspora Yahudileri asırlarca varoluşları ile ilgili üç maddeye sıkı sıkı bağlanmışlardır. Buna bağlı olarak vaat edilmiş topraklar ve Yahudi kimliği o kadar içkin bir hale gelmiştir ki bir zaman sonra Museviler kutsal topraklara duydukları sevgi ve özlemle, kendi kimlikleri arasına sınır çekememişlerdir. Bu faktörü göz önünde bulunduran Siyonizm iki doktrini daima birbirine bağlamış ve ustalıkla ayrılmaz bir bütün halinde topluma sunmuştur.

[1455] Amnon Raz Krakotzkin, "A National Colonial Theology Religion, Orientalism and The Construction of The Secular İn Zionist Course", **Ethnizitat, Moderne und Enttraditionalisierung**, Moshe Zuckermann (ed.), Tel Aviv: Tel Aviver Jahrbuch für Deutsche Geschicte XXX, Wallstein Verlag, 2002, s. 312-326.

[1456] Shapira, **The Bible and Isreeli Identity** s. 13.

[1457] Piterberg, **Siyonizmin Dönüşleri**, s. 331.

mensup olma isteğindeki Herzl ve diğerleri entegrasyon çabalarının nafile olduğunu anlamışlar ve bir bypass yaparak ulusal karakterde bir kitle hareketi; Siyonizmi kurgulamışlardır.[1458] Onların düşüncesinde madem ki hiçbir zaman bir Alman olarak kabul edilmeyeceklerdi, o halde milliyetçilik bağlamında Almanları taklit edebilirlerdi. Dolayısıyla bu kesim Yahudiler ari ırk olarak gördükleri Almanların romantik milliyetçiliklerinin muadili olarak milliyetçi bir akım kurgulamışlar ve bu hareketin adını Siyonizm koymuşlardır. Kendi ruhlarına Siyonizmi işlemişler ve açıkçası seküler olan pek çoğu da Siyonizmden Yahudi kültürü ve dinine hızlıca geçiş yapmışlardır. Neticede Alman olamamışlardı ama milliyetçi biri ve Siyonist olmuşlardı. Üstelik bu kimselerin Siyonizm vasıtasıyla hayran oldukları çevrelerden kabul görebilecekleri ve onların saygısını kazanabilecekleri yönünde bir beklentileri olduğu iddia edilmektedir.

XIX. yüzyılda Yahudi ulusalcılar seçilmişlik ilkesini merkez alarak yeni bir Yahudi milliyetçiliği oluşturmuşlardır. Bu yeni oluşum Siyonizm için bir başlangıç noktası mahiyetinde olmuş, ideolojinin işini oldukça kolaylaştırmıştır. Milliyetçi unsurlar eşliğinde oluşturulan ideolojinin dinamiği "devrimci Yahudi milliyetçiliği" olarak adlandırılmıştır. Bu noktada ideolojinin içinde barındırdığı milliyetçiliğin sadece saf bir teolojiden ibaret olmadığını belirtmekte de fayda vardır. Araştırmacılara göre, ideolojinin doktrinlerinden biri olarak kabul edilen ve ikinci bölümde detaylıca anlatılmaya çalışılan "Tarihe Dönüş ve İsrail'e Dönüş" doktrinleri, "*XIX. yüzyıl Almanya'sındaki Romantik milliyetçilik ve Alman tarihselciliğinin Siyonist ideolojinin temeli üzerindeki etkisini göstermektedir.*"[1459]

Siyonistler tarafından Yahudi kimlik özellikleri ve seçilmişlik ilkesi ayrıca Yahudi ırkının antik bir ulus olduğu iddiası sürekli gündemde tutulmuştur. Bu konulara paralel birçok söylemde bulunan Siyonistler böylece toplumda istedikleri farkındalığı yaratmışlardır. Siyonistlere göre Yahudiler asla bir dini topluluk değil seçilmiş, kutsal, üstün ve kadim bir ulustur. Siyasal ve ekonomik anlamda egemenlik sağlamaya çalışan hegemonyacı Siyonizm için kendi uluslarının benzersizliği ve üstünlüğü tartışmaya açık bir konu değildir ve bunun ellerindeki en güçlü silahlardan biri olduğunu vurgulamak

[1458] "*Bir kitle hareketi çağrısını, kişiliğini yükseltmek çabasında olanlara değil beğenmediği benliğinden kurtulmak çabasında olanlara yöneltir"*. Hoffer, s. 21.
[1459] Piterberg, **Siyonizmin Dönüşleri**, s. 176.

gerekmektedir.[1460] Bu benzersizlik ve üstünlük iddiaları her hegemonya için geçerli olsa da Siyonistlerin onlardan çok büyük bir farkı vardır; o da Tevrat'a sahip olmalarıdır. Direkt olarak İsrailoğullarını muhatap alan ve onların seçilmiş olduğunu ilan eden Tanah, adeta Siyonist milliyetçiliği kutsallaştırmak için kullanılmıştır. Siyonist haham Abraham Cohen'in ifadesi ile: *"Dünya sakinlerinin sınıflandırılması, İsrail ve diğer milletler olarak ikiye ayrılarak yapılabilir. İsrail, seçkin millettir ve bu, temel inançtır.*"[1461]

Dindar Siyonistlerin deyişiyle göçebe olan bu halk, Tanrı'nın lütfu ile diğerlerine göre ayrıcalıklı ve üstün bir statüye sahiptir.[1462] Nitekim Tanrı, bu statüyü belirtmek için şöyle seslenmiştir: "*Yisrael benim Oğlum; Behorum'dur*."[1463] Abraham Kook'a göre insanın elde edebileceği en yüksek mertebe berraklık ve doğrulukla mümkün olur ve bu da görkemli ve tanrısal bir oluşumu meydana getirir ki bu oluşum da Yahudilerdir. İsrail bu mertebeye sahip tek biricik ulustur ve bu yüzden Tanrı her zaman onlarla birliktedir ve O'nun sesi hep Yahudilerledir. Seçilmiş olan Yahudilerin ruhunun ideal olduğunu belirten Kook'un düşüncesinde anti-Semitizm aslında Yahudilerin cennetten yükseltilmiş olduklarını ispatlamaktadır. Kook, bugünün dünyasında bu Tanrısal seçimin yaderklikle açıkça görüldüğünü belirtmiştir.[1464] O, Yahudileri yüceltirken yabancıları yermiş, diğer ulusların olgunlaşmamış olduklarını ve onların zayıf karakteriyle sürekli hatalı davrandıklarını iddia etmiştir.[1465] Ayrıca Siyonistlerin Yahudi halkının seçilmiş olduğunu iddia etmeleri onların Filistin'de de hak talep etmelerinin de önünü açmaktadır.[1466] Kook buna, düşüncede, yaşamda ve eylemde bağımsız bir İsrail yaratımının sadece Eretz İsrael'de olabileceği şeklinde bir

[1460] Piterberg, **Siyonizmin Dönüşleri**, s. 123.
[1461] Abraham Cohen, **Everyman's Talmud**, New York: Schocken Books, 1949, s. 59.
[1462] Tüm ırkçı düşünceler kendi milletlerinin diğerlerine göre üstün ve ayrıcalıklı olduğu iddiası üzerine kurulmuştur. Ari ırk savını destekleyen Hitler ve takipçileri gibi Siyonizm de Yahudileri teolojik veye seküler nedenlerle diğerlerinden üstün olduğunu iddia etmişitir. Trajik bir şekilde aynı silahla birbirlerine zarar vermişlerdir.
[1463] **Çıkış** 4: 22. Burada kullanılan oğul kelimesi bir benzetmedir. Zira Hıristiyanlıktaki baba ve oğul tanrı kavramları ile bir benzerlik taşımamaktadır. "Bu sembolik bir ifadedir. Tıpkı bir behorun, ebeveyni için özel bir yere sahip olması gibi İsrail de, Tanrı için en değerli ve özel ulustur. Rashi on Exodus. Ayrıca Ezra ve Üzeyir, Tanrı'nın oğlu meselesi için bk. Adam, **Yahudi Kaynaklarına Göre Tevrat**, s.216-220.
[1464] Kook, s.128.
[1465] Kook, s.162.
[1466] Atzmon, s.126.

açıklama getirir. Onun düşüncesine ideal ve seçilmiş halk olan Yahudilerin ruhu ulusal ve iradelidir ve bu ruh ancak toprağa dönerek tamamlanabilir. [1467]

Yahudilik ile dini anlamda bir bağı olmayan Siyonistlere göre ise; *"Yahudiler dini, sadece var olabilmek için bir araç olarak kullanmışlardır ve Tevrat da Yahudilerin birliğini korumak için verilmiş olmalıydı. Ancak Yahudiler topraklarına döndüklerinde İsrail Topraklarında şekillenen yeni ulusal bilinç birliklerini korumak için yeterli olacaktır.*"[1468] Ayrıca dindar veya değil hemen tüm Siyonistler, dinin içindeki evrenselci mesajları bir yana iterek ulus kavramı için lazım gelen "*İşte yalnız barınacak halk, ve ulusların içinde sayılmayacak"*[1469] gibi pasajları kendilerine destur edinmişlerdir.

Moses Hess için entegrasyon yanlısı tarihçilerin iddia ettiği gibi Yahudiler bir toplum veya cemaat asla değildir. Ona göre Yahudiler varlığı kadim zamanlara kadar uzanan soylu bir ulustur. Diğerlerinden tinsel ve tensel olarak ayrı ve üstün olan Yahudilerin de zaten onlarla daima çatışmasının nedeni budur. Hess, Yahudilerin asırlarca farklı yaşam koşullarına rağmen bütün karakter özelliklerini koruduklarını iddia etmiş, Yahudi ulusunun ezeli ve ebedi karakterinden dem vurmuştur. Reformistlerden nahoşça bahseden Hess, onların asimile ve entegre olma çabalarını nafile olarak değerlendirmiş ve onların asırlarca korunan karakter özelliklerinden sıyrılamayacaklarını beyan etmiştir. Hess'e göre bir Yahudi, ırkını ve kökünü istediği kadar inkar edebilir ama bu bir işe yaramaz, o Yahudi olmaktan hiçbir zaman münezzeh olamaz. "*Yahudi kadın ve erkeklerin din değiştirerek veya dış evlilikler yapma vasıtasıyla Hint-Germen ve Moğol halk kitlelerine karışarak kökenlerini yok etmeye çalışmaları boşunadır. Yahudi karakteri inkar edilemez*."[1470] "Rome and Jerusalem" kitabı boyunca Hess, Yahudilerin kadim zamanlardan modern dönemlere kadar saf bir ırk olarak kalmalarının nedenini din ve inanç faktörüne dayandırmaktadır. Din olgusu Yahudilerin mucizevi bir şekilde varoluşlarına devam etmelerini sağlamıştır. Bu ögenin yanı sıra ulusalcı Hess'e göre aslında ırksal töz, dinin şekillenmesini sağlamış olduğu

[1467] Kook, 115, 128.
[1468] Yosef Salmon, "Zionism and Anti-Zionism in Traditional Judaism in Eastern Europe", Shmuel Almog, Jehuda Reinharz ve Anita Shapira (ed.), **Zionism and Religion** içinde (25-44), Hanover and London: University Press of New England, 1998, s. 30.
[1469] **Sayılar** 23:9
[1470] Hess, **Rome and Jerusalem,** s. 61

için Yahudi ulusunu ayakta tutan gizli bir kahramandır. "*Yaşama örgütleyen şey dogma değil, ırktı. Keza, Yahudi dininin kaynağı olan Tanah'taki ilk peygamberlerin yaşamına esin kaynağı da dogma değildir. Tersine, ilk peygamberlerimizin yaşamı Tanah dininin temelidir, bu din her zaman için özellikle tarihe yapılan bir ibadet olmuştur; ailevi gelenekten kaynaklanan bu ibadet ulusal bir boyut edinmiştir.*"[1471]

Haham Kalischer ve Alkalia, seçilmişlik ilkesine paralel olarak geliştirilen ulusalcılık iddialarını güçlü bir şekilde desteklemişlerdir. Dindar bir ulusalcılık gayesinde olan bu iki isim XIX. yüzyıl Avrupasının milliyetçilik akımlarından oldukça etkilenmişlerdir. Bu hahamlar onur ve gururdan çok sık bahsederek Yahudi geleneği ilkelerinden aslında uzaklaşmışlardır: "*Niçin İtalya ve diğer ülkelerdeki insanlar atalarının toprakları için yaşamlarını feda ederken biz Yahudiler, cesaret ve güçten yoksunmuşuz gibi hiçbir şey yapmıyoruz? Toprak ve millet aşklarının yanında hayatı ve serveti hiç önemsemeyen tüm o diğer insanlar bizden daha mı üstün? Bırakın bizler, toprakların en şanlısına ve kutsalına sahip İsrailoğulları, ruhsuz ve sessiz dururken ulusal bağımsızlık için hayatlarını ve sahip olduklarını hiçe sayan İtalyanlar, Polonyalılar ve Macarların örneklerine eğilelim. Kendimizden utanmayalım da ne yapalım?*"[1472] İki hahamın yaptıkları çağrıda faşizan veya şiddete yönelik bir amaçlarının olmadığını da belirtmek gerekir. Zira bu hahamlar "devletlere isyan etmeme"[1473] yeminine sürekli değinmişlerdir.

Siyonizmin isim babası Nathan Birnbaum, Yahudi halkının seçilmiş ve özgül bir ırk olduğunun altını çizenlerdendir. O, 1899 yılında H.S. Chamberlain'in ünlü ırkçı eserine[1474] ulusların oluşumunda farklı iklimlerin ve doğanın etkisi noktasında katılmış ancak onun Yahudilerin "piç bir ırk"[1475] olduğu yönündeki antisemit iddiasına şiddetle karşı çıkmıştır. Ortodoks bir haham olan Birnbaum'a göre Yahudiler kendi içlerinde evlenerek kalıtımsal devamlılıklarını sağlayan, beyaz ırka mensup bir ulustur. Birnbaum, Yahudilerin seçilmiş ve özgül bir ırk olmalarının en büyük kanıtı olarak Tanah'ı delil göstermiştir. Her ulus arasında farklılıklar olduğu gibi Yahudilerin de

[1471] Hess, **Rome and Jerusalem,** s. 48-49.
[1472] Avineri, "Zionism and Jewish religious tradition: the dialectics of redemption and secularization", s. 4.
[1473] BT- Kethubot 111a
[1474] Houston Stewart Chamberlain: **Die Grundlagen des Neunzehnten Jahrhunderts.**
[1475] Samuel Schulman, "Chamberlain's 'Foundatios of the Nineteenth Century' and the Claims of Judaism", The **Jewsih Quarterly Review**, C. 5, S. 2, 1914, s.163-200.

Almanlardan, Slavlardan ve diğerlerinden oldukça farklı düşündüklerini ve hissettiklerini söyleyen Birnbaum Yahudilerin bunu onlara verilen Tevrat ile ispat ettiklerini düşünmektedir.[1476] Ayrıca onun düşüncesinde bu metafiziksel fark Yahudileri, mitler yaratmış Almanlardan ve diğer milletlerden oldukça üstün kılmaktadır. Sonuçta Almanların yarattığı alelade bir Niebelungenlied destanıdır.[1477] Bu, Yahudilerin Tevrat'ı ile kıyaslanamazdı.

Herzl, Siyonizm için siyasi bir harita oluştururken bu yola dini düşüncelerle çıkmadığını belirtmiş ancak en az herhangi bir Yahudi kadar ecdadının dinine bağlı olduğunu vurgulamıştır.[1478] Ona göre, ırksal açıdan tam bir safiyet içinde değillerdir ama seçilmiş sağlam bir ulus oldukları muhakkaktır. *"Zira biz de bir zamanlar memleketlerini silahlarıyla korumasını bilen bir millettik. Ve muhakkak ki çok sağlam bir millettik, zira iki bin senedir katlediliyoruz ama imha edilemiyoruz.*"[1479] Aslında Herzl oldukça akılcıl bir şekilde ideolojisinin merkezine ırk kavramını yerleştirmeyi tercih etmemiştir. Zaten o bir tarihçi ve filozof değildi ve detaylara boğularak hedefine giden politik yolu engebeli hale getirmek istememiştir. Herzl, ırk kavramına yer verdiği takdirde işin içinden çıkılmasının güçleşeceği bilincinde olmuştur. İsrael Zangwill ile yapmış olduğu sohbetten sonra günlüğüne yazmış oldukları bunu desteklemektedir. *"Ne var ki o bu işi ırk bakımından ele alıyordu ki ben bunu kabul edemezdim. Etseydim onunla anlaşmam mümkün değildi, bunun en basit izahı da onun zenci asıllı, benim beyaz ırka mensup bir Yahudi olmamız vakasında yatıyordu.*"[1480] Ona göre Yahudiler; farklı antropolojik bileşenlere sahip ortak tarihi olan bir millettir keza hiç bir ulus da genetik bir saflığa sahip olmadığına göre bunlar Yahudi Devleti kurmak için yeterli argümanlardır. Herzl, Yahudi ırkını tarif etmek için üç maddelik bir sistem geliştirmiş ve bu tüm Siyonistler tarafından bir tabu olarak kabul edilegelmiştir. Yahudiler dünyanın neresinde olurlarsa olsunlar "Tek bir halk" meydana getirmektedirler, her devirde ve her yerde işkenceye uğramışlardır ve içinde yaşadıkları toplum tarafından

[1476] Jess Olson, **Nathan Birnbaum and Jewish Modernity, Architect of Zionism, Yiddishism and Orthodoxy**, California: Stanford University Press, 2013, s. 67-118 (New Conflict, New Direction: Birnbaum's Nationalist Course and the Arrival of Herzl)
[1477] Olson, **Nathan Birnbaum and Jewish Modernity, Architect of Zionism, Yiddishism and Orthodoxy**, s. 56.
[1478] Göze, s. 50.
[1479] Göze, s. 20.
[1480] Göze, s. 48.

hiçbir zaman eritilememişlerdir.[1481] Buna ek olarak; Yahudilerin asırlarca çektiği acılara dayanabilmiş olmalarını dine bağlayan Herzl bu dayanağın sarsılmaz katı bir gerçeklik olduğunu vurgulamıştır. İşte bu noktada dinin içeriğinin sadece fantezilerden anlayanlar tarafından kullanabileceğini anlatmaya çalışan Herzl, bunun milliyetçilikle olan paralelliğini keşfetmiş gibi görünmektedir. Bu düşüncesi Herzl'i, hayranlık duyduğu "Bismarck'ı"[1482] kendisine bir rol model olarak almasına neden olmuştur.

Nitekim Alman milliyetçiliğine duyduğu hayranlık Herzl'i, devrimci Yahudi milliyetçiliği olarak kurguladığı bir Siyonizm yaratmasına ön ayak olmuştur. Günlüğüne "*Aslında, bir başkası olmak isteseydim, asaleti eskilere dayanan Prusyalı bir aristokrat olmaya seçerdim*"[1483] notunu düşen Herzl'in, aslında bu sözlerle hayalindeki Yahudi toplumunun profilini çizmiş olduğu düşünülmektedir. Yaşadıkları Yahudi sorununu gettolara hapis ve hürriyetten yoksun olmalarına bağlamış, cesaretlerinin bunlardan dolayı azalmış olduğunu iddia etmiştir. Alman milliyetçiliğini gözlemlediğinde, Alman İmparatorluğunun cesaret ve ulus inancı üzerinde doğduğunu ve Bismarck'ın sadece rüyaların, arzuların, anlı şanlı üniformaların ekildiği bir ağacı sallayıp meyvesini topladığı çıkarımını yapmıştır.[1484] Herzl'e göre Bismarck, "*Yaşamın ta kendisi gibi ortalığı karıştırıcı, gizemli olanı ve inkar edilemez olanı, birlik beraberlik düşüne karşılık veren halk ruhunun ölçülemez derinliklerinden geleni*" nasıl biçeceğini biliyordu. Herzl, Alman Kayzerini örnek alarak toplumun motive edilmesi gerektiğine inanmış, Almanlar gibi Yahudi toplumunun da milliyetçi unsurların birleştirici gücüyle birlik ve beraberlik içerisinde olmalarını umut etmiştir.[1485] Herzl, seçilmişlik ilkesi ve Yahudilere bahşedilen ilahi kimlik özelliklerinin birleştirici etkisinden faydalanmak istemiş ve bunların birer milliyetçilik unsuru olarak kullanılması gerektiğini düşünmüştür. Ona göre, bu dinamikler Yahudi toplumunun ateşlenmesine neden olacak ve teoloji barındıran bu milliyetçilik bir şekilde dünyada bulunmak istedikleri konuma gelmelerine hizmet edecektir. Özetle; Herzl için

[1481] Yahudilerin yaşadıkları yerlerde farklı bir halk oluşturmaları ve entegre olmama çabaları antisemitzm tarafından da bir silah olarak kullanılmıştır. Dolayısıyla antisemitzm ve Siyonizm arasındaki ortak konulardan biri de bu aynı iki iddia üzerinde olmalarıdır.

[1482] Otto Eduard Leopold von Bismarck 1815- 1898. Parçalanmış olan Alman prensliklerini "kan ve demir" adlı politikasıyla birleştirerek, modern Almanya'yı kurmuş ve realpolitikası ile Almanya'yı süper güç haline getirmiştir.

[1483] **The Complete Diaries of Theodor Herzl**, s. 196.

[1484] **The Complete Diaries of Theodor Herzl**, s. 27-28.

[1485] **The Complete Diaries of Theodor Herzl**, s. v,vi.

Yahudilerin bu katı gerçeklikleri olan kimlik özellikleri onu başarıya ulaştıracak fantezilerdir. O ideoloji ile başarıya ulaştıklarında, Yahudilerin diğerleri gibi özgür bir ulus olacaklarını ve Yahudi kelimesinin artık gururla söylenebileceğini belirtmiştir. Ona göre ileride "Yahudi" kelimesi tıpkı "Alman" kelimesi gibi onurla kullanılacaktır.[1486]

Max Nordau, Yahudi ulusalcılığını bir ideoloji haline getiren en önemli isimlerin başında gelmektedir. O, Herzl'in aksine ırk/ulus/millet kavramlarını deşmeden edememiş, bu olgular eşliğinde Siyonizme anlamlı bir ırksal boyut kazandırmak için canla başla çalışmıştır. Bu nedenle kendi döneminde Herzl'den daha çok popüler ve kabul edilen bir isim olmuştur. Oldukça tutucu olan Nordau, "İsrailoğulları ailesinin fertleri arasında mevcut kan bağlarından" söz ederek, Yahudilerin açık ve net bir şekilde homojen ve seçilmiş bir halk olduğunu iddia etmiştir. Üstelik bu homojen yapının genetiği kan ilkesi noktasında İbrani atalarına kadar dayanmaktaydı. Onun penceresinden Yahudi ulusu ezeli ve ebedidir ve tartışmasız olarak diğerlerinden üstün bir ırktır.[1487] Nordau'ya göre bir ahlak zorunluluğu olarak yozlaşmaya karşın hemen önlem alınmalı, Yahudiler bilinçlenmeli ve ulus karakterini savunmak için yabancı/dış evliliklerden sakınmalıdır.[1488] Siyonist Aaron David Gordon da Yahudi halkının seçilmiş olduğunun altını çizmiştir ancak rabbi gelenekten oldukça farklı bir şekilde. Liberalizmi antisemitizmden daha büyük bir tehlike olarak gören Gordon'a göre, Yahudilerin seçilmiş halk olmalarının nedeni rabbinik otoritelerin bahsettiği konularla ilgili değildir. Gordon İsrailoğulları'nın vaat edilmiş toprakları fethetmek için seçilmiş olduklarını iddia etmiştir.[1489] Ahad Ha-am'ın düşüncesinde ise Yahudilerin seçilmiş olmaları tartışılmaz bir tabudur. Ona göre diğer uluslara etik kuralları öğretmek için bir rehber olarak seçilen Yahudi halkı diaspora boyunca hayatta kalmayı başarmıştır.

[1486] **The Complete Diaries of Theodor Herzl**, s.101

[1487] Max Simon Nordau, **Max Nordau To His People: A Summons and A Challange**, Benzion Netanyahu (ed.), New York: Scopus publishing, 1941, s.73-92.

[1488] Shapira, **Land and Power**, s. 21. Oysa ki Nordau, Buber, Hess gibi birçok Yahudi ulusalcı Hıristiyan bayanlarla evlilik yapmışlardır. Nordau'nun bu konuda Herzl'e yazmış olduğu mektup oldukça dikkat çekicidir. "Karım Hıristiyan ve Protestandır ve ben aldığım eğitim gereği duygular konusunda her türlü kısıtlamaya elbette karşıyım ve bu durumda ulustansa insanı tercih ederim. Fakat bugün, ulusa öncelik vermek gerektiği kanısındayım, karma evliliklerin asla arzulanır olmadığını düşünüyorum. Karımı bugün tanısaydım, şu son on sekiz ayda tanısaydım, ona karşı her türlü duygusal eğilimimle bütün gücümle mücadele ederdim. Yahudi olarak, duygularımın esiri olmama izin veremem. Ben karımı Siyonist olmadan çok önce sevdim ve yalnızca onun ırkı bizim ırkımıza zulmediyor diye ondan ayrılma hakkını kendimde görmüyorum." 22 Ocak 1898 Detaylı bilgi için bk. Sander L. Gilman, **Love+Marriage= Death: And Other Essays on Representing Difference**, California: Stanford University Press,1998.

[1489] Sternhell, s. 47-74.

Hayatta kalmalarının sırrı; çok eski zamanlardaki peygamberlerinin onlara yalnızca manevi güce saygı duymayı fiziksel güçten etkilenmemeyi aşılamış olmalarıdır.[1490]

Samilerin, garplıların niteliklerinden mahrum kaldığını düşünen Siyonist Weizmann'a göre Yahudiler Tanrı tarafından seçilmiş özel bir ulustur ve Filistin toprakları dışında daima yabancı olarak kalacaklardır ve kalmalılardır da.[1491] Çünkü yığınlar içerisinde yabancı kalarak asimile olmamaları Yahudileri Yahudi yapan eşsiz özellikleridir.[1492] Martin Buber, Yahudilerin bir kan topluluğu olduğunu iddia edenlerin en başında gelmiştir. Çağının çok ilerisinde bir yorum ile kan hafızasının farkında olduğu görünen Buber, Yahudilerin ulus varlığını kabul etmiş ve bunu mistik bir boyuta taşımıştır. "*Kan bizim köklerimizi oluşturan güçtür ve bizi canlandırır, varlığımızın en derinliklerini kan belirler, düşüncemiz, irademiz en gizli renklerini kana borçludurlar. Dünya işaretlerin ve etkilerin dünyasıdır, olsa ki kan etkilenebilir ve iz bırakabilir tözün alanıdır, bütün bunları kendine özgü bir biçimde absorbe eder. Birinci evrede halk onun için dış dünyayı temsil ediyordu, şimdi ruhu temsil etmektedir. Halk kan için ölülerden, yaşayanlardan ve doğacak olanlardan, hep birlikte bir birlik oluşturanlardan oluşmuş, oluşan ve oluşacak bu insan topluluğudur. Ve eğer töz Yahudi için hala bir gerçeklik olabiliyorsa, bu, kökenin yalnızca geçmişle basit bir bağ anlamına gelmemesinden, yaşamımızın hiçbir anında bizi terk etmeyen, bu yaşamın her rengini ve her farkını belirleyen ve yaptığımız, başımıza gelen her şeye damgasını vuran bir şeyi içimizde çökeltmesinden kaynaklanır: Ruhun en derin ve en güçlü kaynağı kan.*"[1493] Bu görüşüne bağlı olarak Buber, Yahudilerin kendilerini diğerlerinden ayıran özel bir kanın taşıyıcısı olduğu savını ısrarla ama barışçıl bir eda ile vurgulamıştır.

Buber'in tam tersi bir karakterde olan radikal sağcı Siyonist Vladimir Jabotinsky de bu sava sahip çıkanlardan biri olmuştur. Jabotinsky, 1913 yılında "*Race-Irk*" adlı makalesinde ırklar arasında bir hiyerarşi olmadığını söylüyor gibi görünse de aralarında Yahudileri de saydığı Beyaz Avrupalıların üstün olduğunu iddia eder. Onun düşüncesinde Yahudiler Avrupalı olmayan diğer milletlerden açık bir şekilde

[1490] Shapira**, Land and Power**, s. 19.
[1491] Said, s. 320.
[1492] Atzmon, s. 25.
[1493] Martin Buber, **On Judaism**, Nahum N. Glatzer (çev.), New York: Schocken Books, 1967, s. 15.

üstündür.[1494] Revizyonist Siyonist savaş yanlısı Jabotinsky, ezeli ve ebedi bir ulus olduğunu iddia ettiği Yahudileri diğerlerinden ayrıştıran ve üstün kılan ögenin ne kültür ne dil olduğunu belirtmiştir. Ona göre Yahudileri farklı kılan damarlarında taşıdıkları mukaddes kandır. *"Birkaç sene önce ulusal duygunun kökeninin nereden kaynaklandığı sorusunu kendime sordum. ... Bu soruya vermiş olduğum ilk cevap her birimizin almış olduğu eğitimdi. Daha sonra bu cevabın yanlış olduğuna karar verdim. Çünkü çocukluğunda milli formların dışında eğitim almış, Pesah… ve Hanuka gibi ulusal bir dini sahne bile görmeyen Yahudileri gözlemledim. ... Bu soruyu derinlemesine çalıştım ve cevabı verdim: Kan. Bu görüşümde ısrarlıyım. Ulusal kimlik duygusu insanın kanında, fiziksel ve ırksal tipinde yatmaktadır, yalnızca buradadır. ... Halkın fiziksel tipi onun zihniyet yapısını bireysel ruh halinden daha eksiksiz ve daha kusursuz yansıtır. ... Bu nedenle manevi asimilasyona inanmıyoruz, bu imkansızdır. Her türlü karışımdan uzak kalmış Yahudi kanına sahip kuşaklardan doğmuş bir Yahudi'nin bir Alman ya da Fransız'ın ruh haline uyum sağlaması fiziksel olarak imkansızdır, tıpkı bir Siyahinin Siyah olmaktan çıkması gibi."*[1495] Jabotinsky kendi düşüncesinin ileride biyoloji ve genetik bilimi ile ispatlanacağına inanmış ayrıca yaşadığı dönemdeki liberal akımı ve laikleşmeyi Yahudi ulusunun varlığı için çalan tehlike çanı olarak tahlil etmiştir. Onun kaygısı asırlarca Yahudi halkını ayakta tutan din olgusunun Avrupa'da popüler olmaya başlayan laik düzende daha fazla bir dayanak vazifesi göremeyeceği yönündedir. XIX. yüzyılın sonlarına doğru laik düzen ve düşüncenin güçlü bir zemin bulması ile muadilleri gibi Yahudi din adamlarının da otoritelerinin sarsılmış olduğu bir gerçekliktir. Dolayısıyla modernite ilerledikçe Yahudi dindarlar erimeye, Musevi cemaatleri de çözülmeye başlamıştır. Jabotinsky, sayesinde asırlardır seçilmiş kanlarını korudukları din-inanç olgusunun ortadan kalkması durumunda tutunacak başka bir dallarının kalmayacağının farkında olmuştur. Onun açısından din mevhumunun ortadan kalkması veya etkisinin kaybolması demek; Yahudilerin bulundukları ülkelere hızla asimile olması demekti. Bu nedenle ivedilikle kutsal toprakların teolojik veya seküler her ne şekilde olursa olsun kendilerine bir çatı olması gerektiğini vurgulamıştır.

[1494] David Biale, **Blood and Belief: The Circulation of a Symbol Between Jews and Christians**, California: University of California Press, 2007, s. 183.

[1495] Ze'ev Vladimir Jabotinsky, **"Race-Irk**", 1913. "**A Letter on Autonomy- Özerklik Üzerine Bir Mektup**", 1904. http://www.infocenters.co.il/jabo/jabo_multimedia/Books/Nation%20and%20Society%20r%20190.pdf (erişim tarihi 05.02.2019)

Yahudiler seçilmiş olmaya ve taşıdıkları özel kana sorumluluklarını yerine getirmek ve yok olmamak için vaat edilmiş topraklara dönmelidir. Var olabilmeleri için de artık başka bir yol yoktur. Jabotinsky ayrıca Yahudi dehasının, Filistin topraklarında bir araya gelmesinin dünya açısından da bir devrim olacağını iddia etmiştir.[1496] Belirtilmelidir ki bazı hahamların düşüncesinde laik düzen Yahudilerin ruhlarına zarar vermekte ve karartmaktadır. Rabbi Kook laik Yahudilerin ruhlarının dindar olanlara göre hafif karanlıkta kaldığını belirtmiştir.[1497]

Siyonist Arthur Ruppin, Yahudi ulusunu tarihi ve biyolojik perspektifden yorumlayanlardan biriydi.[1498] Ruppin, Yahudilerin saf bir ulus olmadıklarını, en başından hatta Kenan ülkesine ilk gelişlerinden itibaren yabancı ögeleri emmek zorunda kaldıklarını belirtmiştir. Sürekli göç etme durumu da ulusal bir saflığı olanaksız kılmıştır ancak tüm bu negatifliğe rağmen Yahudiler kalıtımsal bir varlık oluşturmaktadırlar. Onun açısından *"asıl önemli olan şey, Yahudi dinine inananların, XVIII. yüzyılın sonu gibi geç bir tarihte bile, Yahudi olmayanlarla evlilikten kesin olarak kaçınmalarıyla birlikte katı çevrelerinden ayrı sağlam bir grup oluşturmuş olmalarıdır."*[1499] Ayrıca Darwinci Ruppin'e göre Yahudilerde eğer kalıtımsal bir töz olmasaydı, mevcut Yahudi toplumu seçilmiş bir ulus olduklarını iddia dahi edemezlerdi. Ruppin soyarıtımını arzulayanlardan biri olması hasebiyle Yahudilerin sürgününü ve çektiği sıkıntıları farklı bir optimist pencereden okumayı becerebilmiştir. "*Yahudiler önemli doğal ırksal yeteneklerini/Tanrısal vergilerini korumakla kalmadılar, uzun bir ayıklanma süreci boyunca bu yetenekleri daha da güçlendi. Bu son beş yüz yıl boyunca içinde yaşadıkları korkunç koşullar yalnızca en zeki ve en güçlü olanların hayatta kalabildiği sert bir yaşam mücadelesi sürdürmelerine neden oldu. Dolayısıyla bugünün Yahudileri bir anlamda özel değerde bir insan türünü temsil etmektedir. Şüphesizki ki*

[1496] Gordon Louis, "The Unknown Essays of Vladimir Jabotinsky", **Jewish Political Studies Review**, 9: 1-2, 1997, s. 95-104

[1497] Kook, s.162.

[1498] Dr. Arthur Ruppin Almanya 1876- Filistin 1943. Hukuk ve ekonomi alanında eğitim almış 1905 yılında Siyonist Örgüte katılmıştır. 1907'de, Siyonist Örgütü Başkanı David Wolfsohnn tarafından, Yahudi Yişuv'Iarın durumunu incelemek ve tarım ve sanayinin gelişmesine yönelik olanakları araştırmak için Filistin'e gönderilmiştir. http://www.zionism-israel.com/bio/Arthur_Ruppin.htm (erişim tarihi 13.02.2019)

[1499] Sombart, s.267.

diğer milletler birçok açıdan onlardan üstündür fakat entelektüel yetenekler bağlamında hiçbiri Yahudileri geçemez."[1500]

Siyonist Kaufmann'a göre; sürgün edilen ve ezelden beridir vatanlı bir ulus olduğunu iddia ettiği Yahudiler, Filistin'den ilk çıktıklarından itibaren kendilerini barındıran toplumlara hızlı asimile olmuşlardır. Ancak bu asimilasyon İslamiyetin hakim olduğu dönemde duraklamıştır. Bu olay itibariyle Yahudiler kati bir şekilde diğer toplumlarla kaynaşmayarak asimilasyona direnmiş, kendilerini soyutlamışlardır.[1501] Yahudilerin erken dönemlerde pagan toplumlarla asimile olmasını ise dinin evrenselliğine bağlayan Kaufmann için tüm bunlar hiç hoşuna gitmese de yadsınamayacak tarihsel gerçekliklerdir. Ona göre, Yahudi ulus yapılanması Sina Ahdi ile başlamıştır ve din, seçilmişlik ve millet olguları ayrılmaz biçimde birbiriyle örülüdür.[1502] Bazı araştırmacıların imkansız olarak yorumladığı bu tez diğer bazı Siyonistler için de oldukça makul kabul edilmiştir. Siyonist Eliezer Schweid, Kaufmann'ın tezinden yola çıkarak, Yahudi ırkının fiziksel perspektiften ele alındığında asimile olduğunu ama dini açıdan bakıldığında da ulusal özelliklerini korumuş bir millet olduğunu belirtmiştir.[1503]

Yahudi ulusalcılığı kaygısıyla dinin evrensel karakterini arka plana atanlardan biri Siyonist Gershom Scholemdir. 1897 yılında Berlin'de doğan ve asimile olan ve entegrasyon yanlısı Yahudilere muhalif olan Scholem[1504] söz edilen bu kısım Musevileri tarih ve ulus sorumluluğunu taşıyamayan ruhsal açıdan problemli kimseler olarak yargılamıştır. *"Biz Siyonistler Almanya'da hümanist- evrenselci duruş edinen Yahudilere gereken cevabı verdik: "inancımı koyduğunuz ve hakkında konuştuğunuz o muazzam evrensel şey nedir? Ne de olsa Centilelerin hiçbiri böyle konuşmuyor. Sadece siz böyle şeylerden bahsediyorsunuz. Genel insanlık diye bir şey yoktur. Olsa olsa sadece sizin zihninizde var…*"[1505] Bu bağlamda Herzl de Scholem gibi düşünmektedir.

[1500] Arthur Ruppin, **The Jews of To-Day**, Margery Bentwich (çev.), London: Bell and Sons, 1913, s. 217.
[1501] Schweid, Eliezer, "The Rejection of the Diaspora in Zionist Thought: Two Approaches", **Essential Papers of Zionism**, Jehuda Reinharz ve Anita Shapira (ed.), New York: New York University Press, 1996, s.141-142
[1502] Philip J Hyatt, **Yehezkel Kaufmann's View of The Religion of Israel**, Oxford University Press, Journal of Bible and Religion, C. 29, S. 1, 1961, s. 52-57.
[1503] Schweid, "The Rejection of the Diaspora in Zionist Thought: Two Approaches", s.133-161.
[1504] Gershom Scholem, **From Berlin to Jerusalem: Memories of My Youth**, Harry Zohn (çev.), Philadelphia: Paul Dry Books, 2012.
[1505] Ehud Ben Ezer, **Unease in Zion**, New York: Quadrangle Books, 1974, s. 263-296.

Yeni duvarların inşa edilmesi için eskilerin yıkılması gerektiğini söyleyen insanları iyimser ve hayalperest olarak tanımlayan Herzl üstüne üstlük evrensel kardeşliğin güzel bir rüya olmadığını belirtmiş ve eklemiştir; "*Düşmanlık ve beslenen kin, insanın en büyük çabalarının temelidir.*"[1506]

Binaenaleyh Siyonizmin seçilmiş olduğunu iddia ettiği Yahudi milleti hakkındaki öğretisi ve manifestosu şu şekilde özetlenebilir: Yahudiler yaratılıştan modern döneme kadar var olan ve bunu inançla - din ile sağlayabilen kadim, seçilmiş ve kutsanmış bir ulustur. Siyonizm ulusalcı tarihçiler yardımı ile genetik olarak çeşitlenmeyen bütüncül bir ulus portresi çizmeyi başarmıştır. Siyonistlere göre onlar sadece asırlardır var olan bir gerçeğe farkındalık yaratmışlardır. Filozof ve tarihçi Hans Kohn (1891-1971) açısından ideoloji sadece Yahudilerin ezeli ve ebedi bir ulus olduklarını fark etmelerini sağlamıştır. Onun düşüncesinde Yahudilerin milli tarihleri yeni bir gerçeklik değildir, sadece ulusal bilinç yeni bir olgudur. Nitekim ona göre, Yahudilerin tarihe seçilmiş halk vasfı ile başlamış olmaları milliyetçiliklerinin temel özelliğidir ve Yahudiler Roma öncesi dönemde milliyetçi karakter ile öne çıkan iki halktan –diğeri Greklerdir- biridir.[1507]

İşaret edilmelidir ki ulusalcı tarih ekolleri ve Siyonizm Yahudi toplumunun zihninden geçmişin izlerini silmeyi başarmıştır. Din değiştirme, misyonerlik çalışmaları ve diğer ırklarla karışma gibi yaşanmış bazı hadiseler Siyonist akım sayesinde Yahudilere unutturulmuştur. Siyonizm dini ve kültürel bir birliktelik kavramını kullanmayı nadir olarak tercih etmiş, sıklıkla başlı başına diğerlerinden ayrı birer halk olduğunu iddia etmiştir. Onlara göre, Yahudiler yaşadıkları ülkelerde sınırları keskin kapalı bir ulusturlar ve Eretz İsrael dışında bulundukları hiçbir toprağa aidiyet duyguları yoktur ve kök salmamışlardır.

Diğer yandan ulus-ırk-etnisite kaygısında olmayan birçok barış yanlısı Siyonist de vardır. Mesela, Israel Belkind toprak ve insan olgusunu ele alış şekli hasebiyle Filistin'de barış olmasını dileyen bir Siyonist olarak tanınmıştır. O yaptığı tarihi araştırmalar neticesinde Yahudilerin Bar Kohba isyanı sonrası da dahil kutsal

[1506] Herzl, **Yahudi Devleti**, s. 170.
[1507] Hans Kohn, **The Idea of Nationalism: A Study In Its Origins and Background**, New Jersey: Transaction Publishers, 2008, s. 29,36.

topraklardan asla tam olarak koparılmadığını karar vermiştir. Belkind'e göre milattan sonra Eretz İsrael'den toplumun sadece üst tabakası göç etmiş, toprağa bağımlı hayat sürenler ülkeyi terk etmemişlerdir. Filistin'de yaşamaya devam eden bu Yahudiler, ilerleyen dönemlerde yaşanan Arap fethi sonrası Müslümanlarla etkileşim haline girmişler ve karışmışlardır. Bölgede İbranicenin korunmuş olmasının sebebi de zaten budur.[1508] Buna bağlı olarak Belkind, mevcut Filistin yerlisini, bir düşman veya bir yabancı olarak nitelememiş, aksine aynı kan ailesinden geldiklerini ifade etmeye çalışmıştır. 1882 yılında Filistin'e ilk göç edenler arasında yer alan Belkind, kutsal topraklara daha gelmeden önce dahi orada "*Halkımızın evlatlarının büyük bölümüyle, kendi ayrılmaz parçamızla ve tenimizin teniyle*" buluşacaklarından oldukça emin olmuştur. Farklı iki dinin varlığı onu hiç rahatsız etmemiş, o Filistin yerlisini kayıp bir kabile olarak düşünerek ortak bir ülke ortak bir barış tahayyül etmiştir. Bu hayalinde herhangi bir zora alım asla yer almamış, Müslümanların ve Yahudilerin birbirlerinin din ve dillerine saygılı olmalarını ve ortak okullarda eğitim almalarını arzulamıştır. Siyonist solun en önemli ismi Ber Borohov da Belkind ile aynı görüşte olanlardan biridir. Borohov'a göre; Filistin yerlisi ile sürgündeki Yahudiler arasında çok küçük bir farklılık vardır. Tıpkı bir Sefarad ile Aşkenaz Yahudisi arasındaki fark kadar.[1509] Nitekim yakın zamanda İsrailli genetik profesörünün çalışmasına göre, gerçek Yahudiler aslında Filistinlilerdir. Dolayısıyla vaat edilmiş toprağın da gerçek sahipleri onlardır.[1510] Yemenli Yahudiler üzerinde yapılan bir genetik araştırmada da oldukça çarpıcı bulgulara rastlanmaktadır. Bu genetik inceleme Yemenli Yahudilerin kökeninin Haşmonay döneminde din değiştiren Güneybatı Arapları ve Bedevileri olduğunu teyit etmiştir.[1511] Etnik köken açısından oldukça ilgi çekici bu konuya Maxime Rodinson şu şekilde bir yorum yapmıştır: "*Fizik antropolojinin gösterdiği gibi çok büyük bir ihtimaldir ki zaten çoğu Araplaşmış olan Filistin'in "Arap" denilen halkı, eski İbranilerin kanlarını taşıyor olsun… Bunlar belki de dünyaya dağılmış olan Yahudilerden daha ileri biçimde kanlarını korumaktadırlar.*"[1512]

[1508] Tessler, s. 135.
[1509] Bu bilgiler için bk. Sand, s. 228-230.
[1510] Mahmud Erol Kılıç, **Şafak Yazıları: Geleneğin İzinde Güne Dair Düşünceler**, İstanbul: Sufi Kitap, 2018, s. 275.
[1511] Schama, **Yahudilerin Tarihi MÖ 1000- MS 1492**, s. 323.
[1512] Garaudy, **Siyonizm Dosyası**, s. 54.

Sonuç olarak Siyonistlerin, Yahudi ulusuna dair tespit ve çalışmaları sayesinde XIX. yüzyılın sonlarına doğru tüm geleneksel kabuller değişkenlik göstererek, Yahudiler "seçilmiş ve dini bir cemaat" olarak değil "seçilmiş ve kadim bir ulus" olarak adlandırılmaya başlanmıştır. Bu çalışmalara paralel olarak mevcut diaspora Yahudilerinin bir kısmının zihinlerinde kimlik ve ulus kavramları yeni anlamlar kazanmıştır. Bu canlanma XX. yüzyılda iç ve dış faktörlerin etkisi ile sağlamlaşarak tam anlamıyla Yahudi milliyetçiliğine dönüşmüştür. Nihai olarak Siyonizm Yahudilere geçmiştekinden çok farklı olarak yeni bir seküler kimlik kazandırmıştır. Dolayısıyla Siyonizm milliyetçi, devrimci ve dini bir hareket olarak Yahudi kimliğini etkilemiştir.[1513] "*Siyonizm, Yahudi yaşamındaki en kökten devrimdi. Dinsel anlamdaki gelenekçi ve Ortodoks öz kimlik yerine Yahudilere ulus olarak seküler bir öz kimlik getirdi. Pasif, dinginci ve dindar Siyon'a dönme umudunu etkin bir toplumsal göçe dönüştürerek milyonlarca kişiyi İsrail'e taşıdı. Sadace dinsel kullanıma indirgenmiş bir dili, bir ulus devletin modern, seküler iletişim biçimi haline getirdi. Yahudilerin Filistin'le bağlantılarının dindar yinelemeleri, zamanında Siyonizmin doğuşunu açıklamak için yeterli değildir.*"[1514]

Seküler kimliğin yanı sıra Yahudiler seçilmişlik ilkesinin siyasileşmesiyle yeni davranış biçimleri de kazanmıştır. İddialara göre seçilmişlik ahlaki bir sorumlulukken metamorfoza uğrayarak kaba, kibirli, bencil ve kana dayalı bir şovenizme dönüşmüştür. Tüm söylemler gurur kavramı etrafında şekillenmiştir. *"Bu ulusun oluşumunda kutsiyet ve adalet ve gurur vardır."*[1515] İsraillilere kendine aşık olma, diğerlerinden nefret eme, kibir ve acımasızlık aşılanmış mamafih bunlar bazılarının davranış biçimleri olmuştur. Siyonistlerin bu doğrultuda yaptığı "*kendinden başka herkesten nefret ettiğin kadar kendini sev"* sloganı dikkat çekicidir.[1516] Bazı Yahudilerin ise bu aşılamayla geldikleri nokta zalimliktir. *"Yaptığımız, delice ve canavarca birşeydi…"*[1517] Onlar Filistinliler savunmasız ve umutsuz düştükçe daha da zalimleşmişlerdir. Ancak zalimleştikçe de bir

[1513] Hoffer, s. 29.
[1514] Avineri, **The Making of Modern Zionism**, s.11-12. (introduction: Zionism as a Revolution)
[1515] Kook, 128.
[1516] Atzmon, s.126.
[1517] Atzmon, s.161.

o kadar korkak hale gelmişlerdir.[1518] Anlaşılacağı üzere Siyonizmin yaratmak istediği yeni Yahudi kimliği bu gibi sonuçlar vermiştir.

Binaenaleyh Siyonist hareketin, seçilmişlik inancını da içine katarak kurguladığı Yahudi milliyetçiliği ve yeni Yahudi kimliği elde etme hedefinde başarılı olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Siyonizm, Filistin topraklarında kolektif olarak biraraya gelen Yahudilerle yeni bir Yahudi ulusu inşa etmişir. Onların düşüncesinde bu ulus, Tanrı tarafından seçilmiş, kutsal ve kadim bir ulustur ve daha da önemlisi kendi toprağına, devletine sahip olan bağımsız bir ulustur. Diğer yandan birçok düşünüre göre bu tanımlama geçerli değildir. *"Siyonist kolonileşmenin sonucu olarak Filistin/İsrail'de ortaya çıkan yapı, bir ülkeye sahip bir ulustur ve bu ulus Yahudi değil İsraillidir."*[1519]

2. Siyonizmin Seçilmişlik İnancı ve Yahudi Ulusu Bağlamında Fiili Eylemleri

Siyonizmin öncüleri de dahil ideolojinin dini kanadını oluşturan tüm hahamlar ahit kapsamında ortaya çıkan seçilmiş halk olma doktrinini, Yahudi kimlik özelliklerini ve bu ikisini kapsamış olan Yahudi Milliyetçiliğini Siyonizmin başarısı için birkaç yöntemle kullanmışlardır. İddialara göre seçilmişlik ilkesini içinde barındıran milliyetçilik anlayışı dolayısıyla Siyonizm, sömürgeci, ırkçı, hegemonyacı ve hatta darwinci özellikler barındıran bir ideoloji haline gelmiştir. Siyonist hareketin tüm plan ve eylemleri bu özelliklerle şekillendirilmiştir.

Siyonizm, Yahudi ulusunun seçilmiş halk olduğunu vurgulamanın yanı sıra kefaret olgusuna da sürekli değinmiştir. Dindar Siyonistler binlerce yıldır çok ağır cezalara maruz kalmış olsalar da Tanrı'nın ahitte yemin ettiğini ve İbrahim'e verilen nimetleri tekrar tekrar hatırlatır.[1520] Tanrı, İbrani atalar ve diğerleri ile sonsuza kadar sürecek olan bir ahit yapmış olduğuna göre seçilmiş ve Tanrı'nın has ve kutsal kavmi olmaları da sonsuza kadar sürmektedir ve bu ayrıcalığın aktif hale gelmesi için sadece

[1518] Atzmon, s.162.
[1519] Piterberg, **Siyonizmin Dönüşleri**, s. 198.
[1520] Kook, s.115.

bağışlanmak yani kefaretlerini ödemeleri yeterlidir.[1521] Nitekim Tanrı Tanah'ta *"Seni büsbütün yok etmeyecek, adaletle yola getirecek, hiç cezasız bırakmayacağım*"[1522] diyerek Yahudilere kefaretlerini ödediklerinde bağışlanacakları yönünde seslenir. Buna koşut olarak dindar Siyonistlere göre diaspora Yahudileri yüzlerce yıldır, pişmanlıklarını Tanrı'nın yasasına bağlılıkları ile içtenlikle göstermiş, tüm dindarlıkları ile tövbe etmiş böylece kefaretlerini ödemişlerdir. Ceza yani sürgün vasıtasıyla Yahudiler yeniden Tanrı'nın yoluna dönmüşlerdir dolayısıyla onlara göre asırlar önce rafa kaldırılmış olan ahdin tekrardan yürürlüğe girerek aktifleşmesinin zamanı gelmiştir. Üstelik dindar Siyonistlere göre, Tanrı kendi has kavmine yeniden doğrulacağının müjdesini de vermişken bunu reddetmenin anlamı yoktur; "*Seni yeniden bina edeceğim, Yeniden bina edileceksin, ey erden kız İsrail!"*[1523] İşaret edilmelidir ki bu anlayış devletin kurulmasından sonra köktendinci Siyonistler tarafından değiştirilmiştir. Onların düşüncesinde laik Yahudiler yüzünden kefaret henüz tamamlanamamıştır. *"Kefaret, laik Yahudiler tövbe etmeden tamamlanamaz."*[1524]

Siyonist din adamlarına göre diaspora boyunca, seçilen İbrahim ve onun hatırına seçilen soyu gibi Yahudiler de asırlarca göç etmiştir. İsrailin babası Yakup ve Tevrat'ın verildiği en büyük peygamber olan Musa gibi İsrailoğulları da sürgün edilmiştir. Yusuf gibi ailelerinden ayrı kalmış, Krallığın ikiye bölündüğü dönemdeki gibi toplum olarak birleşememişlerdir. Din adamları kefaret olarak inanmak istedikleri tüm bu olumsuzluklara yaşanması gereken olaylar olarak değerlendirebilmişlerdir. Onlara göre, Yahudi toplumunun yeniden seçilmişliğinin hakkını verebilmesi için çetin sınavlardan acı çekerek geçmesi –Tora, Eretz İsrael ve Şekina'da bu acıya ortaktır- ve güçlenmesi bir gerekliliktir. Ve tüm bu yaşanan olumsuzluklar onların fazlasıyla güçlenmelerine olanak sağlamıştır.[1525] Rabbi Kook, sürgünlerin Filistin'e göç etmeleri ile birlikte ilahi bir ışığa kavuştuklarını ve Rahel'in çocuklarının yasının artık bitmeye başladığını ifade eder. Nitekim ona göre Tanrı seçtiği İsrailoğulları'na şöyle

[1521] Otoritelere göre; Yahudilerin Ebedi Olan'a karşı işledikleri günahların bağışlanması sadece Yom Kipurun erdemi ile mümkün olmaz. Bağışlanma şüphesiz pişmanlıktan, tövbeden, perhizden ve oruçtan, daha iyi davranmak için söz vermekten ayrılamaz. Levinas, s.38. Buna bağlı olarak Yom Kipuru kutlamak ve bu iyi haller üzerinde olmak kefaret olgusunu bütüncül bir sistem üzerine oturtur ki bunun özünde içtenlik olması oldukça önemlidir.
[1522] **Yeremya** 30: 11.
[1523] **Yeremya** 31: 4.
[1524] Inbari, **Messianic Religious Zionism Confronts Israeli Territorial Compromises,** s.28.
[1525] Kook, s.128.

seslenmiştir: *"Sesinizi ağlamaktan ve gözlerinizi gözyaşından koruyun çünkü çabalarınız için ödül vardır, düşman toprağından geri döndürüleceksiniz*."[1526] Kısacası Siyonist hahamlar açısından modern dönemde Yahudilerin geldikleri nokta şudur; XIX. ve XX. yüzyıl gelişmeleri kendileri için birer Tanrısal sinyaldir ve Tanrı'nın Tanah'ta belirtmiş olduğu gibi İsrail kimliği yeniden bina edilmeye başlanmıştır. Talmud bilgini Kalischer'e göre Yahudi toplumunun giderek maddi açıdan güçlenmesi kefaretlerini ödediklerinin delilidir. Tanrı'nın söz vermiş olduğu gibi İsrail seçilmiş halk olmasının ayrıcalıklı statüsüne geri dönmüş ve yeniden inşa edilmek için hazırdır. Seçilmiş halk olan İsrail, tüm zenginliği ve siyasi manevraları ile kutsallığını yaşamak için Filistin'e dönmeyi hak etmiş ve Tanrı'nın kendisini terk ettiği o "an"dan kurtulmuştur. *"Bir an için seni terk ettim. Ama büyük sevecenlikle geri getireceğim… Sana öfkelenmeyeceğime, seni azarlamayacağıma da ant içiyorum… Esenlik antlaşmam sarsılmaz…"*[1527] Nitekim Siyonist öğretide "Seçilmiş İnsanlar", yalnızca birlikte ve tamamen kendi başlarına olduklarında "özel kaderlerine" ulaşabilirler. Bu Yahudi üstünlüğünün nihayet kendini gösterebilmesinin şartıdır.[1528]

Yahudi otoritelere göre seçilme durumu beraberinde diğerleri açısından seçilmemiş olmayı getirmektedir. Siyonizm bu desturu Filistin'e göç ederken ve yerleşirken kullanarak, kendi dindaş ve ırkdaşları da dahil seçmiş veya seçmemiş buna paralel olarak dışlayıcı ve zaman zaman ırkçı bir politika izlemiştir. Bu tutum aynı zamanda Siyonist ideolojinin sömürgeci olarak değerlendirilmesine neden olmuştur. Siyonistlerin ilk olarak dışladıkları şüphesiz "seçilmemiş olan" Filistin topraklarının sakinleri olmuştur. Kook'un ifade ettiği gibi *"İsrail'in kutsal görkeminin açığa çıkmasında başıboşların ve seçilmeyenlerin yeri yoktur."*[1529] Onlara göre Filistin'de yaşayan yerli halk kutsal toprakların hakkını veremeyecek olan kişilerdir. Daha önce de anlatılmış olduğu gibi Tanrı-İsrailoğulları ve Eretz İsrael arasında yaratılıştan itibaren sımsıkı kopmaz bağlar vardır. Ve bu üçlemenin ikisi; toprak ve İsrail, birbirini var edebilen birbiri ile tamamlanabilen olgulardır. Bu formülden yola çıkan Siyonistler, Filistin'de onların ülkelerine yaşamaya gittikleri yerli halkı toprağı murdar etmişlikle

[1526] Kook, s.115.
[1527] **Yeşaya**, 54: 7-10.
[1528] Fayez A. Sayegh, **Zionist Colonialism in Palestine**, Research Center Palestine Liberation Organization, Beyrut, 1965, s. 23.
[1529] Kook, s. 127-128.

suçlamışlardır.[1530] Ayrıca Tevrat'ı, pragmatik nedenlerle literal ve siyasi metod ile okumaları onların Tanrı'nın diğerlerinden tiksindiğine[1531] inanmalarına ve bunu iddia etmelerine neden olmuştur. Aynı zamanda bu yaklaşım, Yahudi toplumunun bir kısmında Siyonistlerin Filistinlilere karşı duydukları nefreti aklamalarına ve buna ilahi bir meşruiyet kazandırmasına neden olmuştur.

Herzl, Altnueland romanında yerli halka ne olduğuna dair herhangi bir açıklama yapmaz. Nitekim Yahudi Devleti'ni yazarken de Filistinli halka hemen hiç değinmemiştir. Ancak ütopik romanını yazdığı dönemlere tekabül eden zaman dilimlerini dikkatlice araştıran Hoeven Leonhard, Herzl'in şunları planlamış olabileceğini düşünmüştür: "*Yahudilerin yararına ülkedeki, yoksul nüfus gizlice çok sessizce sınırların dışına çıkartılıp, çalıştırılacaktı. Bu nüfusa, doğduğu ülkede iş bulma imkanı tanınmayacaktı.*"[1532] Siyonizmin öncüleri de dahil olmak üzere ideolojinin amaçlarını hayata geçirmeye başladığı yıllar boyunca, Siyonistler adeta Filistin yerlisini "yok", vaat edilmiş toprakları "boş" saymışlardır. Öyle ki, diaspora Yahudilerini aliya yapmaları ve Araplar hakkındaki merakını gidermek için geliştirdikleri söylemlerde, özellikle I. Dünya savaşından itibaren aktif bir şekilde kullandıkları slogan da bunu destekler niteliktedir. "*A land without a people for a people without a land*"[1533]

Yişuv lideri olan Siyonist Chaim Arlosoroff'un makalesi ise Siyonizmin sömürgeci tutumuna bir kez daha işaret etmektedir. Onun ifadesi ile; "*kitlesel göç ve yerleşim alanına dönüştürme amacıyla Siyonist çabalarını gösteren bu koloni halkının bir benzerini bulmak neredeyse imkansızdır.*"[1534] Bazı Siyonistlere göre Avrupa'da da örnekleri görülen bu tutumları için kimseye herhangi bir açıklama yapmak zorunda

---

[1530] Kutsal topraklar sadece üzerinde yasa yaşatılabilirse tamamlanabilir. Yerli halkın varlığı dindar Siyonistler için toprağın acı çekmesine ve yasanın tam yaşanmamasına neden olmaktadır. Dolayısıyla onlara gore Ezra'nın mesajındaki gibi ülke -onlar sayesinde-baştan başa murdarlık ile dolmuştur. (9:11) Ancak bu yorumda tatmin etmeyen nokta antik dönem ile XIX. yüzyıldaki yerli halk arasındaki büyük farktır. Zira yerli halkın kendi şeriatlarında günahkar olmaları mümkündür ancak putperest olmadıkları kesindir. Buna bağlı olarak yine Yahudi geleneğinden yola çıkılacak olunursa Filistin yerli halkının toprağı murdar etme gibi bir durumu yoktur. Nitekim gelenek putperest olmayan bir goyimin Eretz İsrael'de yaşamasına bir engelleme koymamıştır.

[1531] "*Önünüzden kovmakta olduğum ulusun geleneklerini takip etmeyin; çünkü tüm bunları yaptılar diye onlardan tiksindim*." **Levililer** 20:23

[1532] Richard Lichtman, "Scenes from a Nigtmare: The Imperialist Construction of Israel", **Capitalism Nature Socialism**, C. 13, S. .3, Routledge, 2008. (alıntı L M.C. Van der Hooven Leonhard, "Shlomo and David in Palestine, 1907", s. 118-119) ayrıca bk. Walid Khalidi, **From Haven to Conquest: Readings in Zionism and Palestine Problem Until 1948**, 3. Basım, Institute for Palestine Studies, 2005

[1533] Shapira, **Land and Power**, s. 51.

[1534] Piterberg, **Siyonizmin Dönüşleri,** s.145. Zachary Lockman, "Land, Labor and the Logic of Zionism", s.9-38.

değildirler. Bu yaklaşım diaspora boyunca iç ve dış etkenlerle oluşan ve bazı Yahudilerde özellikle de Siyonistlerde neredeyse bir kimlik özelliğine dönüştüğü iddia edilen kurban psikolojisi ile ilişkilendirilmektedir. Amos Oz'un şu ifadesi kendini haklı görmenin ve diğerlerine karşı hissedilen duygunun iyi bir örneğidir: "*Çektiğimiz acılar bize dokunulmazlık belgeleri sağladı; ahlaki bir carte blanche (açık kart: sınırsız yetki) gibi. Tüm o pis goyim'in bize yaptıklarından sonra hiçbirinin bize ahlak vaazı çekmeye hakkı yok. Öte yandan biz carte blanche'ye sahibiz, çünkü biz kurbandık ve çok acı çektik. Bir kere kurban olduysan hep kurban olacaksın demektir ve kurbanlık, sahiplerine ahlaki muafiyet kazandırmaktadır*."[1535] Bu düşünce yapısında olan çoğu Siyonistten biri de "*Biz dünyanın geri kalan uluslarına çok şey sormaya hak sahibiyiz. Yahudi olarak kimseye borçlu değiliz. Başkaları bize borçludur*." sözlerini sarf eden Ariel Sharondur.[1536]

"*Siyonist akımın yerleşimci sömürgeci olması demek, onun direkt olarak yerli halkın bertaraf edilmesi prensibini benimsemesi anlamına gelmektedir."*[1537] Onlar Filistin'e kalmak için gelmişlerdir. Çoğu araştırmacının düşüncesinde, teoloji barındıran bir milliyetçilik ile o toprakları ve insanını sistemli bir şekilde hegemonyası altına alan Siyonizm, yerli halk için birçok engeller oluşturmuştur. Dışlanan yerli halk fakirleştirilmiş, köleleştirilmiş, öldürülmüş ve zorunlu göçe tabii tutulmuştur. Siyonistler ve aliya yaparak Filistin'e yerleşen ve her gün okutulan Tanah'ın milliyetçiliğe mahal veren bölümleri ile güdümlenen Yahudiler bu ırkçılığı yapılması gerekenler olarak görmüşlerdir. Hatta bazı Siyonistler, tıpkı Yuşa zamanında olduğu gibi, öldürme emrinin Tanrı'dan geldiğini ifade etmişlerdir.[1538] Çünkü onlara göre,

---

[1535] Amos Oz, **The Slopes of Lebanon**, Maurie Goldberg Bartura (çev.), Boston: Marine Books Houhton Miffin Harcourt, 2012, s. 37.

[1536] Boaz Evron, Sharon'a şöyle cevap vermiştir. *"Diğerleri" veya "dünyanın geri kalan kısmı" kelimeleri ile ne anlatmak istiyorsunuz? Bu sizi ve Avrupalıları ilgilendiren bir olaydır! Çin'de, Japonya'da, Hindistan'da, Afrika'da ve birçok Latin Amerika ülkelerinde, yani dünya nüfusunun dörtte üçünün yaşadığı ülkelerde pek az kişi sizden söz açıldığını duymuştur. Ne oralara gittiniz, ne orada işkence gördünüz ne de öldürüldünüz… oralarda hiçbir hakka sahip değilsiniz. Daha açık konuşalım, o ülkelerde göründünüz de…Ama emperyalistin yanındaydınız… Onunla birliktiniz…Beyazlarla beraber sömürgeciliğe katıldınız. Afrika siyahlarını, Asyalıları ve Hintlileri sömürdünüz. Dünyanın bu ülkelerinde hesapların görülmesini istiyorsanız borçlu çıkarsınız… Başka tarafa dönün, sizin için daha iyi olur. Siz hesaplarınızı Avrupalılar ile görmelisiniz… Gidin kültürünü paylaştığınız kişilerle tartışın ve "Arapları" rahat bırakın. Bir nokta daha var: Uzi ve Galil markalı makinalı tüfekleriniz Salvador'da devrimcilere karşı savaşan kişilerin elinde ne arıyor?"* Yediot Ahranoth, 27.11.1981

[1537] Patrick Wolfe, "Settler Colonialism and the Elimination of the Native", **Journal of Genocide Research**, C. 8, S. 4, 2006, s.387-409. Ayrıca bk. Gabriel Piterberg, "Israeli Sociology's Young Hegelian: Gershon Shafir and the Settler Colonial Framework", **Journal of Palestine Studies**, C.44, S.3, 2015, s.17-38. Ayrıca bu konuda bk. Avi Shlaim, **The Iron Wall: Israel and the Arab World**, New York: W.W. Norton, 2001.

[1538] Başbakan İzak Rabin'i öldüren Yigal Amir örneğinde olduğu gibi.

Filistinli halk zaten o topraklar üzerinde inorganik bir oluşumun temsilidir ve üstelik onlar seçilmemişlerdir. Ayrıca Yeşaya'nın, İsrail'in o topraklarda erkek ve kadınları köle[1539] yapacağından bahsetmiş olması da Siyonizmin Tanah'a atıf yapmış olduğu konulardan biridir. Siyonist akım "seçilmiş ve üstün" ırk kavramını vurgulayarak, etnik ve teolojik anlamda korunmak için kendilerini diğerlerinden ayrı tutmanın ve toplum olarak bir arada kalmanın zorunluluğuna dikkat çekmiştir. Keza bazı karışımları yasaklayan[1540] Tanrı seçmiş olduğu Yahudileri kendilerini diğerlerinden ayrı tutmaları ve korumaları gerektiğini defalarca belirtmiştir: "*Onlarla evlenme- kızını onun oğluna verme, onun kızını da kendi oğluna alma.*"[1541] Çoğu muhafazakar ve dışlayıcı Siyoniste göre nasıl ki Avrupa'da Yahudilerin entegrasyon ve asimilasyon hadisesi bir yozlaşma ve etnik saflık ihlali[1542] ise Filistin'de de yerli halkın varlığı buna zemin hazırlayacak olan bir tehlikedir, bir kirlenme riskidir.[1543] Hatta yaşayacakları Filistin'de seçilmeyenlerin yani Yahudi olmayanların varlığı ulusun maddi manevi bütünlüğünü zedeleyeceği ihtimali dolayısıyla antisemitizmden daha büyük bir risktir. Ruppin'in ifadesi ile; *"Yabancı (gentile) evliliklerle ırkın karakterinin yitirildiği ve karma evliliklerin soyundan gelenlerin kayda değer yeteneklere sahip olmayacağı kesindir.*"[1544] Yahudi kanının diğerleri ile karışmasına engel olma çabasındaki bu etnik saflık ilkesi Siyonizmin ırkçı tutumunun nedenlerinden biri olarak kabul edilmiştir.

[1539] **Yeşaya** 14:2

[1540] "*Farklı cinsten iki hayvanı çiftleştirme. Tarlana iki çeşit tohum ekme…*" **Levililer** 19:19 "*Temiz hayvanlarla kuşları kirli olanlardan ayırt edeceksiniz…*" **Levililer** 20:25 Karışma yasaklarının belirtildiği bu pasajlar ırk saflığını iddia eden Siyonistler tarafından baz alınabilmiştir. Bu durumda onlara gore temiz olan kendileri, kirli ve murdar olan diğerleridir. Dolayısıyla cinsler karışmamalı ve murdar olan ayrıştırılmalıdır.

[1541] **Yasanın Tekrarı** 7:3 Bu uyarı mesajlarına benzer ifadeler için bk. **Nehemya** 13:30 -13:23-25, Ezra 9:2-10:44 Yahudi müfessirlerin bu ayeti açıklamalarına bakıldığı vakit bu uyarının maksadının hiç de etnik bir kaygı taşımadığı anlaşılmaktadır. Müfessirler tarafından Tanrı'nın Yahudilere bunu emretmesinin nedeni tamamen iman ile ilgili algılanmıştır. Yahudi olmayan biri ile evlenmenin Yahudi kişiyi dininden uzaklaştırabilme riski çok büyüktür. Aynı zamanda doğacak çocukların da Yahudi dinini benimsememe gibi bir risk faktörü vardır. Özel ve seçilmiş olan İsrailoğullarına mensup olan bir kişinin yaratılışın evrensel maksadına bu şekilde zedelemesi hoş görülemez. Nitekim her bir Yahudi birey Tanah'a sadakatlerini ispatlamalı ve ailesini bu yola sokmalıdır. Ailenin dinsel ahengi toplumun düzenini sağlamada ve yasanın yaşanabilmesindeki birinci dereceden önemli faktördür. Dolayısıyla karışık evlilik yasak ve günahtır. Ve Tevrat'ta bu ihlalin cezasız bırakılmadığı ve bırakılmayacağı belirtilmiştir. Unutulmamalıdır ki Tanrı her bir Yahudiye üstlendiği görevi ne derecede yerine getirdiğine dair hesap soracaktır.

[1542] Müfessirlere göre; karışık evlilik yapanların bir kısmı dinden uzaklaşmış, yozlaşmıştır. Bir kısmı ise tamamen kaybolup gitmiş, birkaç nesil sonraki torunlarının bundan haberi dahi olmamıştır. Kayıp olarak adlandırılan bu Yahudilerin sayısı savaşlar ve Şoa'da ölen Yahudiler ile kıyaslanamayacak kadar çoktur.

[1543] **Ezra** 9:10-11 Kenan yerli halkının günahkar olması o toprakları dahi kirletmiştir. Tanrı Yahudilerin kutsal toprakları mülk olarak edindiklerinde onlar ile karışıp kirlenmemeleri için İsrailoğullarını uyarmıştır.

[1544] Ruppin, s. 227.

Siyonizmin dışlayıcı tutum sergilediği sadece Filistinliler olmamıştır. İdeolojinin oluşmaya başladığı erken dönemden itibaren Siyonistlere destek olmayan her bölgeden ve sınıftan Yahudiler de dışlanmıştır. Ayrıca Siyonizmin güçlendiği dönemde ve devletin kurulmasından itibaren de İsrail'e göç etmeyen Yahudiler de suçlanmış ve farklı adlandırmalara maruz kalmıştır. Özellikle Batı Avrupa'da özgürleşen ve reformist mezhebe mensup Yahudilerin Siyonizme sırtlarını çevirmiş olması ideologlar açısından onları dışlamak için yeterli bir sebeptir. Siyonistlere göre hürriyet ve milliyetçilik Yahudilere ait bir ulus devlet olmadan yaşanamayacak olan iki olgudur. Nitekim özgürleşen çoğu Yahudinin milli ve dini duygularından sıyrılmış ve hatta bunlara arkasını dönmüş olması tarihi verilerle sabittir. Örneğin, özgürleşme haklarından oldukça fazla yararlanan Fransa Yahudileri Siyonizme genelde teorik anlamda destek vermemişlerdir. Pratik anlamda yani Filistin'e göç etme bağlamında ise hemen hemen hiç desteklememişlerdir. Bu durumdan oldukça rahatsız olan Herzl, onları Yahudi olmamakla suçlamış ve onları bir anda Yahudi cemaatinden dışlamıştır. Bu özgürleşme sayesinde de zaten yakında Yahudi olarak kalamayacaklarını beyan etmiştir. Yine Herzl, maddi olarak destek alamadığı kimseleri paraya düşkünlükle yaftalamış, "*Siz para Yahudisisiniz, ben ruh Yahudisiyim*" diyerek onları kötü kimseler olarak adlandırmıştır.[1545]

Aynı dönemde Musevilerin kendi iç dünyalarında yaşadıkları açmazlar daha da zor bir hal almıştır. Bu dönem Yahudilerin yeni bir gettoya sürüklendiği, onlar için oldukça zor bir zaman dilimi olmuştur. 1800'lü yılların sonunda aliyaların gerçekleşmesi klasik getto duvarlarının yıkılması ve vaat edilmiş toprakların diasporadan görünür hale gelmesi demek olmuştur. Ayrıca sekülerleşme, asimilasyon ve özgürleşme buna eşlik etmiştir. Bu noktadan itibaren diaspora Yahudisi Filistin ile asırlardır yaşadığı Avrupa arasında yeni bir açmaza sıkışıp kalmış bir zamansızlığın içine düşmüştür.[1546] Herzl ve Lazare açısından Yeni Getto olarak adlandırılan bu yeni durum, Siyonist Kauffmann'a göre Yahudiler için yepyeni bir varoluş sancısı ve

[1545] Göze, s. 21,47.
[1546] Traverso, s.14-18

kendilerine mutlak bir şekilde yabancılaşmadır.[1547] Nitekim yaşadıkları toplumlarda da XX. yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren Yahudiler yabancı bir cisim olarak algılanmıştır.

Siyonist akıma göre Yeni Getto ortamında yaşamak isteyen Yahudiler mutlak bir yabancılaşma yaşayacaklar, yaşamaktadırlar. Bu bir Siyonist düşünce ve öngörüdür. Ancak bu düşünceden daha önemlisi yaşanmış somut bir olgunun varlığıdır. Bu olgu, yeni gettolarda kalma tercihini yapan yani Filistin'e dönmeyen Yahudilerin yaşadıkları dışlanmadır. Siyonistler göç etmeyen Yahudileri, Herzl'in yaptığı gibi Yahudi olmamakla suçlayıp, yeni adlandırmalar ile etiketlemişlerdir. Siyonistler göç etmeyenlere nefret kusmuşlar, onları seçilen ırk kümesinin dışına atmışlardır. Örneğin Kaufmann'a göre; kendi varoluşları ile galutu bağdaştırarak göç etmeyen Yahudiler merhamet görmeye layık değildirler. Saygısızlık görmeyi ve aşağılanmayı hak etmektedirler."[1548] Amos Oz açısından ise Filistin'e göç etmeyen Yahudiler asimile olmaya gebe birer canlı dramdır. Onun düşüncesinde Amerika Birleşik Devletleri de dahil olmak üzere İsrail dışında yaşayan İbraniler hala sürgündedirler ve Yahudiliği kültür müzesine döndürmüşlerdir.[1549]

Siyonistler tarafından dışlanan bu kısım Yahudilerin artık yeni tanımlamaları olmuştur, "Dışarlıklı Yahudi."[1550] Buna koşut olarak Yahudi toplumunun ideoloji tarafından keskin sınırlarla ikiye ayrıldığını belirtmek doğru olacaktır. Bir yanda Yahudi sözcüğü için en sahici konsept olan İsrailli-İbrani vardır, diğer yanda dışarlıklı Yahudi. İsrailli olmak seçilmişliğin hakkını vermektir, tam olarak kusursuz ve özgün Yahudiliktir.[1551] Scholem'e göre İsrailli olmak var olabilmek, tarih içinde yaşamaktır[1552], dışarlıklı Yahudi olmak ise bunlardan mahrum kalmak kendi kendini hükümsüz kılmak demektir. Siyonist liderler, toplumu bu konuda "*Dışarlıklı Yahudi*

[1547] Piterberg, **Siyonizmin Dönüşleri**, s.192.
[1548] Schweid, "The Rejection of the Diaspora in Zionist Thought: Two Approaches", s.146.
[1549] Amos Oz, "Imagining the Other", Richard Siegel, Tamar Sofer (ed.), **The Writer in the Jewsih Community: An Israeli-North American Dialogue**, London: Fairleigh University Press, 1993, s.119 .
[1550] Dov Waxman, **The Pursuit of Peace and the Crisis of Israeli Identity: Defending/ Defining the Nation**, New York: Macmillan, 2006, s. 24-25.
[1551] David Grossman, **Sleeping on a Wire: Conversations with Palastinians in Israel**, Haim Watzman (çev.), London: Vintage Books, 2010, s. 253.
[1552] Ezer, s. 263-296.

olma!" sloganlarıyla uyarmış ve dışarlıklı Yahudileri küçümsemiş olduklarını gizlememişlerdir.[1553]

Filistin'e göç etmeyen Yahudiler Siyonist terminolojisinde dışarlıklı Yahudi olarak sabit kılınmışken, ideolojiye gönülden destek veren veya başka çaresi olmadığı için aliya yapan Musevilerin bu bağlamda ki macerası birkaç aşamalı olmuştur. Tevrat'ı kendine önder edinerek gelen Yahudi, o topraklara ilk adımını attığı anda ilk atası İbrahim gibi karşı taraftan gelmiştir ve ismi değişip İbrani olmuştur. Ancak devletin kurulması itibariyle de yine ismi değişmiştir. Ve artık adı son şekliyle; onun var olmasında aracı kılınan atası Yakup gibi İsrail olmuştur. Ayrıca İsrail'li Yahudi *"kendisini arkasında unutulmaz bir geçmişi ve önünde olağanüstü bir geleceği bulunan bir ırkın üyesi olarak görüyordu*."[1554] Siyonizmin; Tevrat'ta Yahudi kimliğine dair geçen her detayı, İbrani atalarının isim değişikliklerini bile ideolojilerine titizlikle yansıtmış olmaları dikkat çekicidir. Yahudilerin İbrahim gibi karşı taraftan Filistin'e ilk geldiklerinde isimleri değiştirilmiş, o topraklarda çoğaldıklarında ise Yakup taklit edilmiştir. Ve özellikle İsrail devletinin kurulması ile birlikte içerdeki İsrailliler ve dışardaki Yahudiler ortak bir paydada buluşturulmamaya çalışılmıştır. İsrail olmak bir Musevi için mükemmel bir tanım olarak belirlenmiş, haliyle onun dışarlıklı Yahudiden tartışılmaz ve kıyaslanamaz bir şekilde üstün olduğu ilan edilmiştir. *"Yeni Yahudi" ırksal kodlara saygılı, bir çeşit milliyetçi olan ama kurban olmayan bir muskeljude idi."*[1555] Yahudi kimliğini tikelci bir zemine oturtma gayretinde olan rabbi Kook da bağımsız bir İsrail –ırk bağlamında- yaratımında toprağın şart olduğuna dikkat çekmiştir. Ona göre bu topraklardaki kimlik, İsrail'in içindeki tanrısal kısmını yükseltir ve bu İsrail eşsizdir ve dünya için bir nimettir.[1556] Kenanilerin[1557] bu konudaki en keskin ifadesiyle: "*Bir İbrani Yahudi olamaz ve bir Yahudi İbrani olamaz.*"[1558]

Siyonistler tarafından dışlanan Yahudilere bir diğer örnek Filistinli Musevilerdir. Bilindiği üzere Siyonist hareketin sağladığı göçler öncesinde Filistin'de

---

[1553] Atzmon, s.77-84.
[1554] Hoffer, s. 74.
[1555] Traverso, s. 118.
[1556] Kook, s.115.
[1557] Kenaniler diğer adıyla Genç İbraniler laik, anti-siyonist bir gruptur. Kenaniler coğrafyayı esas alan İbrani kimliğini savunurlar. Bk. Ali Osman Kurt, **Fundamentalist Yahudiler**, 2.basım, Ankara: Eskiyeni Yayınları, 2016, s.306.
[1558] Piterberg, **Siyonizmin Dönüşleri**, s. 197.

hali hazırda bir Yahudi cemaati bulunmaktaydı. 1880'li yıllarda sayıları yaklaşık on beş bin kadar olan yişuvların çoğunluğunu Sefarad kökenli Musevilerin oluşturduğu düşünülmektedir. Siyonist akım Filistin'de Müslüman ve Hıristiyanlarla barış içinde yaşamakta olan bu Yahudi cemaatini de dışlamıştır. Milliyetçilik güdüsünden çok uzakta olan ama oldukça dindar olan Filistin'li Yahudiler Siyonistler tarafından yok sayılmıştır. *"Siyonistler bu dindar Yahudileri Siyonist girişimin girdabında yok olmaya mahkum, mazide kalmış bir geçmişin kalıntıları olarak görmüştür*."[1559]

Tüm bunların yanı sıra bazı iddialara göre Siyonistlerin devlet kurulmadan önce ideolojiye destek veren Yahudiler arasından da dışladıkları ve seçmedikleri olmuştur. Siyonizmin bu yaptırımları; hem Filistin'e göç olarak kabul edilmeyenlerde hem de kibutzlarda rahatlıkla görünmektedir. Siyonizm Filistin'e göç eden aliyaları ve göç etmek isteyen Yahudileri seleksiyona tabi tutmuştur. Pek çok kaynak, Siyonist hareketi bir "ayıklama"[1560] siyaseti gütmekle, yani Filistin'e sadece siyasi ve ekonomik açıdan aktif katkı yapma ihtimali en yüksek olanları kabul etmekle suçlamaktadır.[1561] Ayrıca bazı düşünürlere göre; Siyonistlerin bu tutumunun mantığında Yahudi ırkının saflığını geri kazandırılması amacı yatmaktadır.

Bu konuya paralel bir okuma yapıldığında işaretler ilkin "*İsrail ülkesinde Yahudi yerleşiminin babası*" olarak bilinen Arthur Ruppin'i göstermektedir. Siyonist Ruppin'in Filistin'deki kolonileşmelerde başrolde olduğu bilinmektedir. Ruppin 1907 yılından itibaren Filistin'deki Yahudilerin özerklik talep edebilecek boyuta ulaşması için kolonileşme ve istihdam oluşturma gayreti içerisinde olmuştur.[1562] Ruppin'in; Lamark'ın evrim teorisi, sosyal Darwinizm, Soyarıtımı (Öjeni) ve Irk Hijyeni (Rassenhygienne) kendi Siyonizmini ve felsefesini şekillendirdiği temellerdir.[1563] Çoğu Siyonist düşünür gibi onun da Alman ulusuna karşı olan yadsınamaz hayranlığı, onu bu temelleri benimsemesine ve ırk konusunda keskin bir seleksiyonun yapılmasının doğruluğuna sevk etmiştir. Ona göre doğru hamleler yapılarak ırk saflaştırılması

[1559] Rabkin, **Yahudilerin Siyonizm Karşıtlığı**, s. 216
[1560] Yahudiler Nazi Kamplarına getirildiklerinde Alman ekonomisine katkısı bulunacak olanlar ayıklanmıştır. Diğerleri direkt olarak gaz odasına gönderilmiştir. Bu ayıklama Siyonistlerin Yahudiler arasından seçim yapmalarına benzetilmiştir.
[1561] Rabkin, **Yahudilerin Siyonizm Karşıtlığı**, s. 272.
[1562] Arslan, s. 154.
[1563] Etan Bloom, "What "The Father" had in mind? Arthur Ruppin (1876-1943), Cultural Identity, Weltanschauung and Action", **History of European Ideas**, C.33, S. 3, 2007, s. 330-349.

gerçekleştirildiğinde seçilmiş olan Yahudilerin Almanlar gibi üstün ve ari ırk olabilecekleri muhakkaktır. Bu seleksiyonla eskiden olduğu gibi hem saf ve üstün bir Yahudi ırkı elde edilebilecek hem de bu kesim Yahudi, kolektif bilincindeki toprak duygusu ile vaat edilmiş topraklara kolaylıkla ve onu içselleştirerek bağlanacaktır. Darwinci Ruppin bu hayalini gerçekleştirmek için Yahudi ulusunun köklerine kadar inmeye çalışmış İbrani ırkını kendi yorumlamaları ve zorlayıcı çıkarımları ile yeniden yaratmış ve aslında çoğu Musevinin de Yahudi olmadığını ilan etmiştir.

Ruppin'e göre Yahudilerin atalarına bağlılığı kilit noktada bir meseledir. Onun ifadesiyle: "*bizler atalarımıza, tinsel geleneklerle değil bedenimizde mevcut olan ilksel bir özün devamlılığı ile bağlıyız*."[1564] Demek oluyor ki Ruppin ve onun gibi düşünen diğer Siyonistler için bulunması gereken "ilksel öz" gibi fantastik bir amaç söz konusu olmuştur. Ve bu fantastik sav, birazdan belirtileceği gibi onların sadece seçtikleri Yahudileri Almanlar ile neredeyse akraba yapabilmiştir.

Ruppin, Yahudi ırkının saflığını tazeleyerek mevcut Yahudi ırkını dönüştürmek için canla başla çalışmıştır. Alman düşünürlerin ulus üzerine tüm tezleri ile etkileşiminden sonra Ruppin'in Yahudi ulusuna dair koyduğu teşhis, Yahudilerin bir zamanlar Hint-Avrupa ailesinde yer alan özgün bir volk olduğudur. Ancak bu saf ve üstün ırk özelliği Yahudilerin Ortadoğu'ya göç etmesi ve Sami ırkla kaynaşması sonucunda bozulmaya başlamış, toplum içerisinde Sami ırk unsuru arttıkça ilksel öz gittikçe azalmıştır. Onun bu savını Yahudilerin değişen alışkanlık ve içgüdüleri ile açıklamaya çalışması oldukça ilginç bir noktadır. Ona göre Sami ırk ile bozulan Yahudiler tarımcılıktan uzaklaşmışlar, kendi doğal içgüdülerinden kopmuşlardır. Üstelik I. Tapınak dönemi gibi erken bir çağda Yahudilere fazlasıyla ticari içgüdü aşılanmıştı.[1565] Antisemitlerin Yahudileri maddeci olmakla itham etmelerine karşılık Ruppin'in yapmış olduğu savunma bu şekildedir.

Tüm bu çıkarımları ile Ruppin'in vardığı nokta; mevcut Yahudiler içerisinden Hint-Cermen olanları ilan etmek ve diğerlerini dışlamak olmuştur. Ruppin'e göre kanlarında en az Sami ırkı genlerini taşıyan Yahudiler Batı ve Orta Avrupa'da yaşayan

[1564] Etan Bloom, "On The German Origins of Hebrew Culture: The Repression of The Nationalist Role of Arthur Ruppin, The Father of Jewish Settlement in the Land Israel", **Mita-am**, C. 11, 2007, s.71-93.
[1565] Bloom, "On The German Origins of Hebrew Culture", s. 81.

Aşkenazlardır ve bunlar Hint-Cermen ailesine yani Alman olmaya en yakın olanlardır. İkinci derecede kabul edilebilir olan Museviler ise Doğu Avrupa Aşkenazlarıdır. Ortadoğulu Yahudiler ve Sefaradlar ise neredeyse genlerinin tamamında Sami ırk unsurları barındırdıkları için İsrail'de yaşayacak Yahudi ulusunun bir parçası olmaya hak etmemektedirler. Ona göre Aşkenazlar; Mizrahi ve diğer grup Yahudilerden tartışmasız bir şekilde biyolojik, ruhsal, akli ve yaşam şekli açısından üstün ve farklıdır.[1566]

Ruppin tüm bu iddialarını Filistin'de gerçeğe dönüştürmek için aktif bir şekilde çalışmış ve bunu da kısmen başarmıştır. Makkabi tipi[1567] olarak tanımladığı yeni bir toplum oluşturabilmek adına, o göçmen adaylarına türlü zorluklar çıkarmış ve onların detaylı incelemelere tabi tutulmasını sağlamıştır. Tarihi veriler göstermektedir ki 1912-14 yılları arasında Ruppin göçmen adaylarının yüzde seksenini reddetmiştir. Bunu da şöyle açıklamıştır: *"Bu Yahudilerin manevi ve entelektüel seviyesi çok düşüktür, kitlesel göçleri Filistin'deki Yahudilerin genel kültür düzeyini azaltacaktır ve birçok açıdan kötü olacaktır."*[1568] Ayrıca seçilmiş olup Filistin'e geldiğinde hastalanan, yaralanan ve herhangi bir nedenle beklenen performansın altında kalan Yahudiler Ruppin ve onun gibi düşünen Siyonistler tarafından gerisin geriye gönderilmişlerdir. Sonuç olarak Ruppin gibi birçok Siyonistin bu ayıklama politikasını gütmüş olduğu iddialar arasındadır. Buna paralel olarak bu kimseler, insanlara "insan materyali" muamelesi yapmış olmakla itham edilmiştir.[1569] İsrail'i hemen bütünü Aşkenazlardan oluşan bir kitle ile kurmak isteyen bu kesim Siyonistlerin özlemle gelmesini istediği Batı ve Orta Avrupa Aşkenazlarının sadece bir kısmının Filistin'e göç etmesi için II. Dünya Savaşına kadar beklemeleri gerekmiştir.

Anlatılmaya çalışıldığı üzere Filistin'e göç etmek isteyenler arasından seçilmeyenler, dışlananlar ve hatta neredeyse Yahudi olmamakla yaftalananlar olmuştur. Bunun yanı sıra Filistin'deki sosyalist kooperatif düzendeki, ilk yerleşim yerleri olan sırasıyla "kvutza, kibutz ve moşavlar" Siyonistlerin Yahudiler üzerindeki

---

[1566] Raphael Falk, s.81; Ruppin, s.217.
[1567] Bloom, "What "The Father" had in mind? Arthur Ruppin (1876-1943), Cultural Identity, Weltanschauung and Action", s. 342.
[1568] Ruppin, s. 294.
[1569] Segev, **One Palestine Complete** s. 427. Ayrıca bk. Tom Segev, **The Seventh Million: The Israelis and the Holocaust**, New York: Henry Holt, 2000.

bir diğer ırk ve kimlik deneyidir. Siyonist sömürgeleşmelerin başlangıcı ve derinleşmesini inceleyen araştırmacıların pek çoğunun ortaya koyduğu sav da bu yöndedir. Gershon Shafir, aliyalar ve Filistin'deki kolonyal düzendeki ilk yerleşim yerleri üzerinde titizlikle araştırma yapan birçok isimden sadece biridir. Shafir'e göre Siyonistlerce aliyaların şekillendirilmesi ve kibutzlar sosyal ve etnik dışlamayı hedef alan ayrıca ülkedeki işgücünün tamamına sahip çıkarak Filistin yerlisine yaşama imkanı tanımama felsefesi üzerine yapılandırılmıştır. Shafir, milli karakter üzerine inşa edilmiş kibutzların zaman içerisinde Filistin'deki en homojen Yahudi toplumu şeklini aldığını belirtmiştir. Onun ifadesi ile; "*Kibutzlar, Ortadoğulu ve Kuzey Afrikalı Yahudileri kucaklamayı istemediklerinden dolayı neredeyse tamamen Doğu Avrupalı Yahudileri kapsıyordu ve Filistinli Arapları dışlayacak şekilde yapılanmıştı…*" Göç eden Yahudilerin bir kısmının dışlandıkları ve seçilmedikleri bu kolonyal yaşam alanları Siyonistlere göre soyarıtımının yapılarak yeni Yahudi volkunun modern dönemdeki yapıtaşı görevini yerine getireceklerdir. Sonuç olarak kibutzlarda yeni bir Yahudi volkun inşa edilmişliği konusu tartışmalara açık olsa da ortada yadsınamayacak bir gerçeklik vardır. Bu da erken dönemlerde Filistin'de Yahudilerin var olabilmelerinin en gerçek ve en büyük dayanağının kibutzlar olması gerçeğidir. Shafir'in ifadesi ile: "*Kibutzlar… İsrail devletinin oluşumunun gerçek çekirdeği haline geldi.*"[1570]

Ayrıca 1970'li yıllarda yapılmış olan önemli bir araştırma oldukça çarpıcı noktalara temas etmektedir. Bu araştırma Siyonistlerin seçme ve dışlama politikasının İsrail'deki Kuzey Afrika Yahudilerinin hayatlarına etkisini konu almış ve Aşkenaz liderleri ortaya çıkardığı sonuç ile itham etmiştir. Ruth Blau[1571] tarafından yapılan bu analizin sonucu şu şekilde ifade edilmiştir: "*Anne babalarının kederiyle beslenen Filistinli çocuklar gibi büyürler. Büyükbabalarının onurunun kaynağı olan Tevrat olmayınca onlar devrimci oldular. Aileleri sessizce boyun eğdi. Oraya parasız asker olarak hizmet etmek için getirildiklerini anladılar. Hayatlarını tehlikeye atmak için. Aşkenazlarca yönetilen bir devleti, aşkenazlar adına savunmak için. Siyonistlerden isyan etmeyi öğrendiler. Onlara nefret etmek öğretildi ve onlar da aşkenaz*

[1570] Gershon Shafir **Land, Labor and the Origins of Israeli-Palestinian Conflict, 1882-1914**, California: University of California Press, 1996, s. 184.

[1571] Neturei Karta'nın kurucusu Amram Blau'nun ikinci eşi. Anti- Siyonist activist 1920-2000. Fransız Katolik bir ailede doğdu. Ikinci dünya savaşında zulüm gören Yahudilere yardım etti. 1951 yılında din değiştirerek Yahudiliğe geçti.

efendilerinden tiksinmeye başladılar."[1572] Devlet kurulmadan önce Yemenli Yahudiler, Arapların yerini almak ve düşük ücretli işçi sınıfını doldurmak için "Yemenli Yahudiler için Amerika" sözleriyle göçe teşvik edilmiştir.[1573] 1910 yılında Mesih'in kutsal topraklarda olduğu ve Üçüncü Krallığı kurduğu müjdesi ile kandırılan Yemen Yahudilerinin erkekleri, Filistin'e geldiklerinde en ağır işlerde ancak en düşük ücretle çalıştırılmıştır. Yemenli kadınlar ise Avrupa'dan göç eden Aşkenazların evinde hizmetli olarak günde on iki saatten fazla çalışarak görev yapmış, yaşları ne olursa olsun pek çoğu dayak yemiştir. "Little domestic beast/ küçük evcil hayvan-canavar" Yemenli hizmetliler için Aşkenazların sıklıkla kullanmış olduğu terim olmuştur.[1574] Yemen'den Filistin'e göç 1950'li yıllara kadar devam etmiştir.

Bu bölümde seçilmişlik ilkesi ve Yahudi kimliğine dair teolojiden felsefeye, Siyonizm çatısı altında milliyetçilikten siyasete bir inceleme yapılmaya gayret edilmiştir. Yahudiliğin tüm bam tellerine dokunan "seçilmiş halk" inancının, Siyonizm tarafından nasıl bir ulusalcı tarihe ve milliyetçiliğe döndürülmüş olduğu gözler önüne serilmiştir. XIX. yüzyılın özellikle son çeyreğinden itibaren Tanah'ın kutsal bir kitap olma özelliğinin yanı sıra onun bir tarih kitabı olarak da kabul edildiği vurgulanmaya çalışılmıştır. Buna paralel olarak bazı terimler üzerinde yapılan yenilikler ve Musevi toplumunun dini bir cemaat iken ulus statüsüne gelmesinin macerası irdelenmiştir. Siyonizmin tüm çalışmaları ile İsrailli bireylere teolojik unsurlarla bezeli bir ulus belleğinin nasıl ve niçin aşılanmış olduğuna değinilmiştir. Tüm bunların ardından Siyonizmin Seçilmişlik doktirinini ve bu eksendeki diğer kimlik özelliklerini kullanarak başarıya ulaşmış olduğunu belirtmek çok da yanlış olmayacaktır. Siyonizm milliyetçiliğe delalet eden tüm teolojik verileri kullanmış ve bunların hemen hepsi de ideolojinin maya tutmasına vesile olmuştur. Hem insan hem de toprak eksenli bütüncül bir İsrail düşünde olan Siyonizm, tüm eleştirilere ve muhalefete rağmen kendi kendini özel ve üstün kılarak egemen bir devlet olduğunu ilan etmiştir. İsrail Devleti kendisini dünyadaki tüm Yahudilerin devleti olarak tayin etmiştir. "*Diasporadaki her Yahudinin*

[1572] Rabkin, **Yahudilerin Siyonizm Karşıtlığı**, s. 76.
[1573] Margalit Shilo, "The Immigration Policy of the Zionist Institutions 1882-1914", **Middle Eastern Studies**, C. 30, S. 2, 1994, s. 610.
[1574] Smadar Lavie, "Colonialism and Imperialism: Zionism", **Encyclopedia of Women in Islamic Cultures**, vol.XI, Leiden: Brill, 2007, s. 9-15.

İsrail'e göç etmeye hakkı vardır..."[1575] Bu kanunun gereği olarak, bir Yahudi aileden doğmuş veya Yahudiliğe dönmüş ve başka bir din taşımayan her insan Yahudi sayılır."[1576] Tıpkı her İbraninin Babil'den dönmesini arzulayan ve vaat edilmiş topraklarda ezeli ve ebedi Yahudi ulusunun birliğini hedefleyen Ezra gibi, onlar da bu amacı gütmekte ve "Eretz İsrael" olarak tanımladıkları kendi toprakları dışında yaşayan her Yahudiyi sabırsızlıkla beklemişler, beklemektedirler.

III. MESİH İNANCI

Birçok inanç sisteminin içerisinde eskatolojik çerçevede bir kurtuluş olgusu ve kurtarıcı inancı yer almaktadır.[1577] Bu kurtarıcının Yahudilik ve Hıristiyan dinindeki adı Mesih olmakla beraber bu kavram her iki dinin de vazgeçilmez unsurlarından biridir. Yahudilik açısından iman esası boyutunda büyük bir öneme sahip olan Mesih akaidi, aynı zamanda ahit, vaat edilmiş topraklar ve seçilmişlik doktrinleri ile de birebir bağlantılı bir itikattır. Mesih itikadı Yahudi toplumu üzerinde sosyolojik olarak çok büyük etkileri olan bir kavram olarak kabul edilmiştir. Özellikle diaspora döneminde Yahudi toplumunu hemen her alanda şekillendirmiş ve etkilemiş olan bu kavram birçok yeni akımın oluşmasına da ön ayak olmuştur. Diğer yandan Orta Çağ Kabalacılığı da Mesih kavramını birçok açıdan şekillendirmiş ve derinleştirmiştir.

Yahudi Mesihçiliği XIX. yüzyılın sonlarına doğru çoğu zaman teolojik bir politika gözetmiş olan Siyonizm tarafından kurtuluş bağlamında sıklıkla ele alınarak ideolojinin başarıya ulaşması için kullanılmıştır. Siyonizm kendi bünyesine yerleştirmiş olduğu üç temel bileşenden birini kurtuluş kavramı üzerinde kurgulamıştır. Siyonizmi kendi tarihsel sürecinde Mesih bağlamında iki farklı döneme ayırmak mümkündür. İdeolojinin oluşumunda Siyonistlerin kendi ideolojilerini mesianik bir hareket olarak tanımlamadıkları ve Mesih'e dair herhangi bir öykünme yapmamış oldukları görünmektedir. Üstelik çoğu Siyonistin bu davranıştan kaçınmış oldukları beyanlarında mevcuttur. Ancak Siyonizmin güçlenmesi, Filistin topraklarında Yahudilerin giderek çoğalması ideolojinin toplum tarafından mesianik bir hareket olarak algılanmasını

[1575] https://www.knesset.gov.il/docs/eng/megilat_eng.htm (erişim tarihi: 08.03.2019)
[1576] http://www.jewishagency.org/first-steps/program/5131 (erişim tarihi: 08.03.2019)
[1577] Dinlerde kurtuluş algısı için bk. Fuat Aydın, "Dinlerde Kurtuluş Anlayışı (Teorik Bir Giriş Denemesi)"**, PESA Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C. 1, S. 1, 2015, s.71-101.

sağlamıştır. Bu algı sadece toplum bazında kalmamış, otoriteler de Siyonizmin mesihçi özellikte bir kurgu olduğunu iddia etmeye başlamışlardır. Bu anlamda ilk sağlam adımları atan kişi rabbi Abraham Kook olmuştur. Kook'un eylem ve söylemleri ideoloji için mesihçi bir dönüm noktası olmuştur. Kook'un açtığı yoldan dini Siyonizmin birçok üyesi devam etmiş böylece ideoloji mesianik bir harekete dönüşmüştür. Bu nedenle Siyonizm özellikle XX. yüzyıldan itibaren birçok platformda Mesianik bir hareket olarak tanımlanmıştır. Bu konuda daha keskin yorumlar da yapılmıştır. Örneğin; Mesih kavramını metafor olarak ele alanlar Siyonizm hareketinin aslında Mesih dönemi olduğunu iddia etmişlerdir. Bazıları ise Theodor Herzl'i beklenen kurtarıcı olduğunu ilan etmiş, onun bizatihi Davut oğlu Mesih veya Yusuf oğlu Mesih olduğunu savunmuşlardır.

Bu bölümde tüm bu unsurlar göz önünde bulundurularak bir anlatım yapılması hedeflenmektedir. İlk bölümde Mesih itikadının menşei ve oluşum süreci ve bu itikadın Yahudi teolojisi açıdan kapsadığı hemen tüm hükümler aydınlatılmaya çalışılacaktır. Bunun yanı sıra bu itikadın Yahudi toplumu ile etkileşimi ve farklı zamanlarda gelişen Mesianik hareketler ele alınacaktır. Gershom Scholem başta olmak üzere bazı düşünürlerin Sabataycılık ile Siyonizm arasında kurdukları ilişkiye dikkat çekilecektir. İkinci bölümde ise Siyonizmin Mesih itikadı ile geliştirmiş olduğu felsefesi, Mesih bağlamında ideolojinin kendi içerisindeki iki farklı dönemi yani Siyonizmin nasıl mesianik bir harekete dönüşmüş olduğu anlatılacaktır. Belirtilmelidir ki, Siyonizmin Mesih inancı ve kurtuluş bağlamındaki fiiliyatlarının çoğunluğu vaat edilmiş toprak doktrini ile bağlantılı olup toprağa yerleşme eksenlidir. Siyonizmin Mesih inancına dair eylemleri, toprak fiiliyatları ile eşleştiği ve bunun da vaat edilmiş topraklar bölümünde anlatılmış olması dolayısıyla bu konuya tekrardan değinilmeyecektir.

A. YAHUDİ TEOLOJİSİ VE GELENEĞİNDE MESİH İNANCI

"Maşhi'ah" kelimesi Yahudilikte çok derin ve önemli bir kavram şeklinde anlam bulmuştur. Yahudi teolojisinde Mesih, Kral Davut'un soyundan Tanrı tarafından gönderilecek olan karizmatik bir liderdir. Bu lider, Yahudileri yabancıların boyunduruğundan kurtarıp, sürgünü sonlandıracak ve tüm Yahudilerin geri döneceği

Eretz İsrael'de İsrail Krallığı'nı kuracaktır.[1578] Dolayısıyla Yahudi Mesihçiliği, İsrail kimliği, milliyetçiliği ve Eretz İsrael ile içkin bir kavramdır. Aynı zamanda Mesih sadece Yahudileri değil, yapacağı tüm radikal değişiklikler ile ahir zamanda bütün insanlığı, dünyayı kurtaracaktır. Bunlara koşut olarak Yahudi teolojisinde Mesih kavramının kurtuluş olgusu ile eş anlamlı olduğunu söylemek doğru olacaktır. Yahudi teolojisinin bu düzlemde kurgulamış olduğu Mesih kavramı önce Saadia Gaon sonrasında Rambam aracılığıyla dinin içerisinde güçlü bir doktrin, iman esası şeklinde yerini almıştır. Buna paralel olarak diasporanın hemen her döneminde Yahudi toplumunun kaçınılmaz olarak yaşadığı duygulardan biri Mesih beklentisi ve özlemi olmuştur. Ayrıca Reformist hareketin doğuşuna kadar diaspora döneminde Yahudi toplumunun tamamında Mesih itikadı homojen olarak varlığını sürdürmüştür. İsrail Devleti'nin kurulması da Yahudi toplumunda veya otoritelerinde Mesihçilik algısının azalmasına neden olmamış üstelik bu itikadı güçlendirmiştir. Yahudi toplumu bugün de dahil olmak üzere nihai kurtuluşu getirecek olan Mesih'i özlemle beklemektedir. Dolayısıyla Mesih kavramının Yahudi tarihinin değişmeyen unsurlarından biri olduğunu söylemek doğru olacaktır.

İşaret edilmelidir ki, Yahudi teolojisinde Mesih kavramı ile şekillendirilmiş olan bir zaman dilimi vardır. Mesihi dönem olarak adlandırılan bu dönemdeki olaylar hakkında Yahudi otoriteler tarafından birçok bilgi verilmiştir. Kısaca bir tanım yapmak gerekirse; Mesihi dönem bu dünyada kurulacak olan yeni bir düzen beklentisidir. Ve bu Mesihi düzen eskatolojik ve apokaliptik tüm unsurlar ile birebir bağlantılıdır, Hıristiyan teolojisinde olduğu gibi. Ayrıca Mesih döneminin hemen öncesindeki zaman dilimi de Yahudi müfessirler tarafından özelleştirilmiş, bu döneme dair birçok hüküm geliştirilmiştir.

1. Menşei, Oluşumu ve Tarihsel Süreci

Birçok dinin ana unsurlarından biri kutsal bir kurtarıcı beklentisidir. Bu kurtarıcı figürü çeşitli dinlerde farklı isimler ve farklı özellikler ile kendine yer

[1578] Louis Jacobs, "Messiah", **Encyclopaedia Judaica**, C. 14, Second Edition, Jerusalem: Keter Publishing House, 2007, s.110.

edinmiştir.[1579] Farklılıkların yanı sıra bu inancı içinde barındıran dinlerin hepsinde kurtarıcı figürüne dair üç ortak özellik vardır. Kurtarıcının ahir zamanda geleceği, yozlaşmış dini düzelterek, aslına döndüreceği ve düşmanları yenerek tüm dünyaya hakim olacağı inancı bu üç ortak özelliktir. Araştırmacıların bazılarına göre, kurtarıcı inancının hemen her dinde var olmasının nedeni birbirleri ile etkileşimleridir. Ve bu düşünceye sahip olan ekole göre, bu figür ilk olarak Sümer'de doğmuş, Babil ve Mısır ile gelişmiş ve diğer bölgelere yayılmıştır. Bazı otoritelerin düşüncesinde ise kurtarıcı inancı her dinde, bir başka dinden bağımsız olarak kendi ihtiyacına göre gelişen bir olgudur.[1580]

Yahudilik için geliştirilmiş yorumlardan ilki, Mesih inancının Yahudiliğe; Sümerler, Asurlular ve Zerdüştlerden geçtiğidir.[1581] *"Dinler tarihi çalışmalarında en metodik prensip olarak gerekli konjonktürler oluştuğunda bütün dinlerin birbirini etkilediği gerçeği göz önüne alınırsa, Yahudiliğin bazı noktalarda bundan bağımsız geliştiğini söylemek mümkün olmayacaktır."*[1582] Bu dinlerin ve geleneklerinin yaşandığı topraklarda Yahudilerin Babil esaretini yaşamaları kurtarıcı inancı ile tanışmalarını sağlamıştır. Ve bu inanç, devam eden süreçte güçlenerek dinin içerisinde yer almıştır. Eliade'nin düşüncesinde, *"İbraniler tarihe tahammül edebilmek için, yani askeri hezimetlere ve siyasi aşağılanmalara katlanabilmek için zamanlarındaki olayları, düşmanın geçici zaferini ve Kral-Mesih tarafından öldürüldüğünü anlatan çok eski kozmogonik-kahramanlık mitiyle yorumlamışlardır."*[1583] Birçok otoriteye göre Yahudiliğin özgünlüğü yadsınamaz bir gerçektir ancak geliştirmiş olduğu kraliyet ideolojisi doğu monarşilerindeki gibi kurtarıcı bir kral olarak şekillenmiştir.[1584]

Bu ilk yoruma göre, çok daha fazla taraftarı olan ikinci görüş ise, Yahudiliğin kendi tarihi evrelerinin herhangi bir başka ekolle etkileşimi olmadan kendi kurtarıcı figürünü doğurduğu, geliştirdiği ve güçlendirerek bir akaide dönüştürdüğü yönündedir. Birçok otoriteye göre, Yahudi teolojisindeki nihai kurtuluşu getirecek olan Mesih

[1579] Aztek inancında Quetzalcoati, Eski Mısır'da Ameni, Budizm'de Maytreya, Maya'larda Kukulkan, Hindularda Kalki.
[1580] Ekrem Sarıkçıoğlu, **Dinlerde Mehdi ve Mesih Tasavvuru**, İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2017, s. 16-26.
[1581] Mehmet Bayraktar, **Üç Dinin Tarihi: Yahudilik, Hıristiyanlık, İslam**, İstanbul: Say Yayınları, 2016, s.108.
[1582] Kürşad Demirci, **Yahudi Mistisizmi veya Kabalacılık**, İstanbul: Ayışığı Kitapları, 2015, s. 57.
[1583] Adıbelli, s. 292.
[1584] Eliade, **Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi II**, s. 293.

olgusu postbiblical bir kavramdır. Araştırmacılar için bunun göstergelerinden biri Tora'da "Maşhi'ah" kelimesi yer almış olsa da Mesih inancına direkt olarak kaynak teşkil edebilecek herhangi bir atıf olmamasıdır. Araştırmacılar için Yahudilikte Mesih inancının oluşmasını sağlayan belli başlı kademeler vardır. Bunlardan ilki, Davut'un gücünün oldukça yüksek olmasıdır. Bu güçlü kral, Yahudi toplumunda onun soyunun ve krallığının sonsuza kadar devam etmesi umudunu ve inancını doğurmuştur. İkincisi ise, krallığın yıkılması ve Babil sürgününü kapsayan süreçtir. Bu süreçte daha önce var olan umut, beklenti ve arzu halini almış ve inancın gelişimi bu yönde şekillenmiştir. Üçüncü kademe ise sürgün sonrası II. Tapınak döneminde yaşanan olumlu veya olumsuz birçok hadisedir.[1585] İşaret edilmelidir ki başarısızlıklar insanların kurtarılma ihtiyacı duymalarına neden olmuştur.[1586] Bu durum, İsrail peygamberlerine atfedilen kitaplarda kendini göstermektedir. Sürgünlerin geri döndüklerinde ellerinde olan kurtarıcı imgesi, bu dönemde toprağa ve bir krala sahip olamama özellikle de tapınağın ikinci defa yıkılması ile güçlenmiş ve Mesih-kral olarak adlandırılmıştır. Kısacası İsrail Krallığı'nın yıkılışı ve yaşanan sürgün hadiseleri nedeniyle Tanrı tarafından seçilmiş olduklarına inanan Yahudi toplumunda, kendilerine yeniden Davut gibi lider olacak güçlü bir kral beklentisi ve kurtuluş fikri oluşmuştur. *"İsrailoğulları, tarih içerisinde yaşadıkları musibetleri Tanrının verdiği sözden dönmeyeceği perspektifinden bakarak yorumlamaya çalışmış, bu da Mesih inancının ortaya çıkmasına götürmüştür. Yaşadıkları belaları inkar edemeyen İsrailoğulları, kendilerinin seçilmiş halk olduklarını düşündükleri için bu kurtuluşun mutlaka ilahi bir müdahale ile gerçekleşeceğine güvenmiş, bu güven duygusu Mesih inancını doğurmuştur.*"[1587] Birçok otoriteye göre kurtuluş beklentisi sürgün Museviliğini koruyan güçtür.[1588]

II. Tapınak döneminde Yahudiler arasında kurtarıcı inancının güçlenmiş ve hemen tüm toplum tarafından benimsenmiş olduğu düşünülmektedir. Makkabiler isyanı, İsa'nın tüm hikayesi ve Bar Kohba hadisesi, bu dönemde Yahudi toplumunda ve otoritelerinde kurtarıcı inancının var olduğunu ispatlar niteliktedir. *"İsa'nın vaazının ve Hıristiyanlık atılımının da, Makkabiler isyanı ile II. Tapınağın yıkılması arasında*

[1585] Jacobs, "Messiah", s. 110-111.
[1586] Harold Coward**, Sin and Salvation in the World Religious a Short Introduction**, Oxford: Oneworld Publications, 2003, s. 5.
[1587] Hasanoğlu, "Yahudilik", s. 400.
[1588] Kook, s. 114.

görülen Yahudi mesihçi umutlarının ve eskatolojik spekülasyonların ayırt edici niteliğini oluşturan manevi mayalanmayla uyumlu olduğunu ekleyelim."[1589] Buna paralel olarak söz edilen bu dönemde Mesih beklentisi bağlamında pasif anlayışın yanı sıra Bar Kohba isyanın da olduğu gibi aktif bir anlayışın da var olduğu kabul edilmektedir. Ancak Bar Kohba hadisesinin neden olduğu büyük kayıplar, aktif anlayışın gelenek tarafından terk edilmesine neden olmuştur. Böylece Mesih'in gelişi sadece pasif kalmaları gereken bir dönem anlayışına indirgenmiştir. "*Bundan sonra rabbiler, aktif mesiyanizmi yanlış ve tehlikeli bir Mesiyanik düşünce olarak değerlendirdiler.*"[1590]

Hıristiyanlık öncesi var olan birçok Yahudi mezhebinde Mesih inancının güçlü bir şekilde yaşandığını söylemek doğru olacaktır. Hasidilerde ve bazı otoritelerin düşüncesinde bu ekolden teşekkül etmiş olan Peruşim mezhebinde bir diğer adı ile Ferisilerde Mesih inancı vardı. Üstelik "*Peruşim'in temellerinden birinin de Mesih'e intizar olduğu söylenmektedir.*"[1591] Materyalist düşünce eğiliminde olan Saduki mezhebi ise insanın kurtuluşu ile ilgilenmemiş dolayısıyla bünyesinde Mesih gibi kurtarıcı fonksiyonu olan herhangi bir inancı barındırmamıştır. Çünkü onlar *"kader ve tevekkül anlayışını benimsemez, iyi yaşam için tevekkül değil siyasetin esas olduğunu söylerlerdi.*"[1592] Dünyevi istek ve zevklerden kendilerini sakınan, mistik konulara vakıf olmaya çalışan Esseniler'de ise Mesih inancı mevcuttu. Üstelik Yahudi otoritelere göre, Esseniler, Mesih'in geliş zamanını hesaplamaya çalışmışlardır.[1593] II. Tapınağın yıkılması ile Saduki ekolünün ortadan kalkması ve Yahudilerin bütününün Ferisi mezhep ile yoluna devam etmiş olması Mesih de dahil olmak üzere tüm eskatolojik unsurların Yahudilerin tamamının inanç sistemine yerleşmesine neden olmuştur.[1594] Dolayısıyla ahiret, hesap günü, kader, melekler, diriliş ve Mesih gibi doktrinler sonraki devirlere intikal edebilmiştir.

[1589] Eliade, **Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi II**, s. 308.
[1590] Myers, "The Messianic Idea and Zionist Ideologies", s. 6.
[1591] Yaşar Kutluay, **İslam ve Yahudi Mezhepleri**, 4. Basım, İstanbul: Anka Yayınları, 2004, s. 224.
[1592] Hasanoğlu, "Yahudilik", s. 413. Sadukiler dirilişe ve ruhun ölümsüzlüğüne inanmaz için bk. **Matta** 22:23, **Markos** 12:18, **Luka** 20:27, **Elçilerin** İşleri 23:8, Josephus, **The Jewish War**, 2:162.
[1593] Kutluay, s.237. Bazı araştırmacılara göre İsa ve Yahya Esseni mezhebine mensuptular.
[1594] Sadeh Pinhas, "Sadducees", **Encyclopaedia Judaica**, C. 17, Second Edition, Jerusalem: Keter Publishing House, 2007, s.654-655.

Orta Çağ'da Mesih inancı, rabbilerin ve kelamcıların çalışmaları sayesinde Yahudilikte bir iman esası haline gelmiştir. Mesih'in bir iman ilkesine dönüşmesine en büyük katkıyı sağlayan iki önemli şahsiyet vardır; Saadia Gaon ve Rambam. İlk olarak, Saadia Gaon (Mısır 882- Bağdat 942), önceki dönemlerde yaşamış büyük alimlerin görüşlerinin aktarıldığı Talmud'u baz alarak Mesih inancına dair bir iman esası oluşturmuş ve bunu sekiz madde ile kurguladığı amentüye yerleştirmiştir: "*Mesih'i beklemek, hesap ve nihai yargı haktır.*" Rambam (1135-1204) ise oluşturduğu on üç maddelik sistemin içerisine Mesih ilkesini şu şekilde yerleştirmiştir: "*Maşiah'ın geleceğine tam bir inançla inanıyorum ve eğer gelmekte gecikirse bile, her şeye rağmen onun gelmesini her gün bekleyeceğim*." Her iki alime göre de Mesih'in mutlaka geleceğine iman etmek şarttır. Buna koşut olarak, bu ilkenin reddi kişinin kafir olmasına ve dinden çıkmasına neden olacaktır.[1595]

Böylece Orta Çağ'daki Yahudi mezheplerinde Mesih inancı güçlü bir şekilde yer etmiştir. Bahsi geçen iki kelamcıdan daha önce kurulmuş olan İseviye mezhebi ve Hz. Muhammed ve İsa'yı peygamber kabul eden Yudgani mezhebinde Mesih inancı vardı. Ferisiliğin devamı olarak kabul edilen ve en kalabalık mezhep olan Rabbani Yahudilik, dinin merkezine Tevrat yerine Talmud'u yerleştirmiş ve sözlü vahyi şer'i kaynak olarak kullanmıştır. Ve doğal olarak Mesih itikadı, bu mezhep için de vazgeçilmez doktrinlerden biri olmuştur. Rabbani Yahudiliğin katı Talmudçuluğunu en güçlü tepkiyi gösteren Karai mezhebinde de Mesih inancı yer almıştır. Genel hatları ile Sadukilere benzetilmiş olan Karaimleri onlardan farklı kılan iki ana itikadi mesele vardır: ahiret ve Mesih inancı.[1596] Gelenek tarafından heretik olarak kabul edilen Karailiğin amentüsündeki 10 emirden biri Mesih itikadıdır: "*Mesih'in gelmesini intizar haktır.*"[1597]

Yahudi amentüsünde yer alan ve tüm mezheplerin barındırmış olduğu Mesih inancı Orta Çağ'da Musevilerin kurtuluş umudu ile Mesih beklentisinde olmalarını sağlamıştır. Buna paralel olarak Yahudi toplumunun tüm sosyal ve kültürel yaşantısı ve

---

[1595] Elaine Rose Glickman, **The Messiah and the Jews: Three Thousand Years of Tradition, Belief and Hope**, Vermont: Jewish Lights Publishing, 2013, s. xvııı. Saadia Gaon ve Rambam'ın Mesih inancına dair yorumları için bk. Joseph Saracheck**, The Doctrine of the Messiah in Medievel Jewish Litarature**, Eugene: Wipf & Stock, 2008, s. 27-50, 126-157.

[1596] Abdurrahman Küçük ve diğerleri, **Dinler Tarihi**, 3. Basım, Ankara: Berikan Yayınevi, 2011, s. 337-339.

[1597] Taşpınar, **Yahudi Kaynaklarına göre Yahudilik'te Ahiret İnancı**, s. 202.

aynı zamanda geleceğe dair idealleri bu beklenti etrafında biçim kazanmıştır. Üstelik çoğu düşünüre göre, Yahudi toplumu yaşadıkları tüm sıkıntılı durumlara Mesih umuduna sıkı sıkıya bağlanarak katlanmışlardı. "*Gettolarda yaşam Mesih'i bekleme avuntusuyla geçer*."[1598] Dolayısıyla Mesih doktrini Yahudi kimliğini birinci dereceden şekillendiren bir etken olmuş ve onların birçok platformda Mesih halkı olarak adlandırılmalarını sağlamıştır. Gershom Scholem Yahudi tarihindeki en önemli ana temalardan birinin Mesih itikadı olduğunu belirtmiştir.[1599] Onun düşüncesinde Mesih itikadı yapıcı karakterde bir güçtür ve bunun kaynağı da akıl değil, mistisizm ve mittir.[1600] Scholem Yahudilikteki mesihçi anlayışın, hayatı yaşamayı zorlaştırdığını ve Yahudilere hayatı ertelettiğini vurgulamıştır. Onun düşüncesinde mesihçilik nedeni ile Yahudilikte hiçbir şey yapılamamıştır. "*Belki de Mesihi düşüncenin gerçek varoluşçu düşünce karşıtı olduğu söylenebilir. Tam olarak anlaşılan o ki, yerine getirilmemişle başarılabilmeyecek hiçbir somut şey yoktur. Bu Mesihçiliğin büyüklüğünü ortaya çıkarır fakat anayasal zayıflığını da açığa vurur. Varoluşçu olarak adlandırılan Yahudi gerçek kurtuluşu asla görünmeyen bir gerginliğe sahiptir ama kendini asla yakmaz. Ve bu gerginlik tarihimizde deşarj olduğu zamanlarda aptalca bir şekilde sahte Mesih olarak kınanmıştır*."[1601]

Scholem, Yahudi mesihçiliğini "restorative; yenileyici ve utopian-catastrophic; ütopik ve felaketçi" olarak iki kategoriye ayırmıştır. Aslında o Yahudi mesihçiliğinin geleneksel kısmını yenileyici olarak tanımlamıştır: Mesih geldiğinde tarih döngüsü kapanacak, Yahudiler sürgündeyken radikal değişim yaşayacak ve İsrail topraklarına ve kendi orijinal manevi hallerine dönecek ve tüm emirleri yerine getirecek, Davut dönemindeki gibi politik bir hükümranlık elde edecekler. Scholem, ütopik ve felaketçi olan mesihçiliğin bu kısmını aynı zamanda apokaliptik olarak da adlandırmıştır. Ona göre bu mesihçi anlayışta tamamen hiç tecrübe edilmemiş bir dünya vardır. Tarihi süreçte aniden bir kesinti olacak ve Yeşaya'da yazdığı gibi Tanrı'nın günü ve günlerin sonu gelerek, yıkıcı felaketler yaşanacaktır. Bu felaketlerin ardından yeni bir antlaşma ile yeni ilahi kanunlar gelecektir. Scholem'e göre, apokaliptik mesih anlayışı, sapkın

[1598] Demirci, **Yahudilik ve Dini Çoğulculuk**, s. 44.
[1599] Biale, **Gershom Scholem Kabbalah and Counter History**, s. 72.
[1600] Biale, **Gershom Scholem Kabbalah and Counter History**, s. 38.
[1601] Gershom Scholem, **The Messianic Idea in Judaism: And Other Essays on Jewish Spirituality**, New York: Schocken Books, 1995, s. 73.

mesihçi hareketleri doğuran kısımdır. Ayrıca onun düşüncesinde Yahudi mesihçiliğinin bu iki özelliği, birbirine zıttır ama birbirini tamamlamaktadır. Bunların etkileşimi mesihçiliğin belirli sınırlar arasında tutmuş ancak güçlü bir dinamizm kazandırmıştır.[1602]

Belirtilmesi gereken önemli bir husus; Mesih algısı Yahudi zihinlerde ve kalplerde XV. yüzyıla kadar sadece bir iman şartı ve kurtuluş ümidi çerçevesinde yer etmiştir. Yahudi mistisizmi yani Kabala içerisinde yer alan bazı ekoller Mesih kavramının inanç anlamında derinleşmesine, fonksiyonel açıdan nitelik kazanmasına ve hatta siyasi bir fenomen olmasını sağlamıştır. *"Mesihi bir devlet kurma anlamındaki Yahudi siyasi teorisi Kabalacı gelenekte olukça güçlü bir yer teşkil eder.*"[1603]

Bu değişimin nedeni Gershom Scholem başta olmak üzere birçok araştırmacı tarafından Yahudilerin İspanya'da başlarına gelen trajedi ve uzun yıllar boyunca ferah içinde yaşadıkları bu topraklardan 1492 yılında ayrılmak zorunda kalmaları olarak tahlil edilmiştir. II. yüzyıldan sonra yeni bir kovuluş olarak kabul edilen bu hadise, Yahudi toplumu için sosyoekonomik anlamda bir değişim, Kabala için ise bir kırılma noktası olmuştur.[1604] Aynı zamanda Yahudi felsefesinin XIII ila XV. yüzyıllar arasındaki ortaçağdan modern çağa geçiş dönemindeki otoritelerin, Maimonidesçiliğe alternatif olarak gelişen Kabala ile din felsefesini uyumlama çabaları birçok hususta olduğu gibi Mesih algısındaki değişime dinamik kattı.[1605]

"*Temelde İbrani tradisyonu olan*"[1606] Kabala kronolojik seyir açısından incelendiğinde merkezinde daima kozmoloji kuramlarına yer veren ilk Kabalacıların Mesih ve kurtuluş konularına fazla ilgi göstermemiş oldukları görünmektedir. Yaşamını Yahudi mistisizmine adayan Scholem'e göre, Kabala aslında yapısında mesihçilik barındırmaz ve 1492 yılına kadar Kabala mesihçi güdülere sahip değildir, Mesih'in

[1602] Scholem, **The Messianic Idea in Judaism**, s. 25-75.
[1603] Demirci, **Yahudi Mistisizmi veya Kabalacılık**, s. 6.
[1604] Gershom Scholem, **Sabbatai Şevi: The Mystical Messiah 1626-1676**, R. J. Zwi Werblawsky (çev.), New Jersey: Princeton University Press, 2016, s. 18.
[1605] Hava Tirosh-Rothschild, "Modernite'nin Başlangıcında Yahudi Felsefesi", Daniel Frank ve Oliver Leaman (ed.), **Yahudi Felsefesi Tarihi** içinde (513-585), Ankara: Hece Yayınları, 2018, s. 513.
[1606] Rene Guenon, **Dante ve Orta Çağ'da Dini Sembolizm**, 3.basım, İsmail Taşpınar (çev.), İstanbul: İnsan Yayınları, 2014, s. 35.

gelmesinin yakın olduğu gibi konularla ilgilenmemiştir.[1607] Scholem ve birçok düşünüre göre 1492 yılı Kabala bağlamında Mesih kavramının değişmesini neden olan ana faktördür. Ancak bu yorumu eleştiren birçok düşünürün de var olduğunun altını çizmek doğru olacaktır. Moshe Idel başta olmak üzere birçok araştırmacı ve eleştirmene göre bu tarih saptaması büyük bir hatadır. "*1492'de İspanya'dan sürülmeyi Kabala'nın yeniden düzenlenmesinde merkezi unsur olarak görmek, en hafifinden, koca bir mübalağadır; çünkü bu sürgünden önce yazılmış olan önemli Kabala metinlerindeki mesihçi veçheleri görmezden gelmektir."*[1608] Nitekim Kabala ile Mesih kavramlarını ilk buluşturan kişinin XII. asırda Kastilya'da yaşamış olan Haham Isaac Alfasi olduğu bilinmektedir. "*Soldaki Yayılımlar Üzerine Risale*" adlı eserinde Alfasi, iyilik ile kötülüğün ezeli mücadelesini, bu savaşın yedi adet kötü güçten ilki olan samaeli, Mesih'in yenmesi ile nihayete ereceğini ve Mesih'in nihai zaferini betimlemiştir. Bu Kabala dünyasında Mesih ve kurtuluşun ilk betimlenişidir. Zohar'ın yazarı olarak kabul edilen Haham Moşe de Leon, Alfasi'nin bu kurgusunu benimsemiş ve bunu kendi mistik yorumunun merkezine yerleştirmiştir. Tevrat'ın mistik tefsiri olarak kabul edilen Zohar'ın başlıca konularından biri kurtuluştur. Diğer Yahudi mistikler de İspanya'da bulundukları XV. yüzyılın ortasından itibaren Zohar'ın Mesihçi unsuruna ağırlık vermişler ve çalışmalarında bu konuya sıklıkla değinmişlerdir.[1609]

Yahudi toplumu İspanya'dan neden kovulduklarına, Tanrı'nın buna neden izin verdiğine önceleri bir anlam verememiş, daha sonraları ise bu olayı Mesih'in gelişinin ayak sesi olarak tahlil etmiştir. Ayrıca bu dönemde Mesih'in gelişine dair verilen yakın tarihler ve bazı kimselerin görmüş oldukları vizyonlar bu düşünceyi güçlendirmiştir.[1610] Ancak kovulmaları ardından geçen bir asır kadar sonra da Yahudiler Mesih'in neden hala gelmediğini sorgulamaya başlamışlardır. Bahsedilen dönem ile artık Yahudi zihinlerde eskatolojik ve apokaliptik unsurlar daha ön planda olmaya başlamıştır. Bu trajik hayat serüveni, cevabı bir türlü bulunmayan sorular Yahudi mistisizmini bir anlamda hareke geçirmiş ve XVI. yüzyıl itibariyle gelişen bazı Kabalacı ekoller Yahudi toplumunun bir kısmının rahatlamasına neden olmuştur. *"Yahudilerin 1492'de*

[1607] Scholem, **The Messianic Idea in Judaism**, s. 28-29.
[1608] Piterberg, **Siyonizmin Dönüşleri**, s. 281-282.
[1609] Joseph Dan, **Kabala**, Hakan Gür (çev.), Ankara: Dost Kitabevi, 2015, s. 73-74.
[1610] Nahum N. Glatzer, **Essays in Jewsih Thought**, Tuscaloosa: The University of Alabama, 2009, s. 136.

İspanya'dan sürgün edilmesi, Yahudi topluluklarındaki tinsel atmosferi değiştirip o zamana kadar başat olan usçu felsefenin düşüşe geçmesine, Kabalaya ilginin artmasına neden oldu."[1611]

Kovuluştan sonra pek çok rabbi ve mistiğin akın ettiği Safed şehri XVI. yüzyıl itibariyle yaratıcı, kurtuluş ve Mesih kavramlarına dair Yahudi geleneğinden oldukça farklı yorumların yapıldığı bir Kabala üssü haline gelmiştir.[1612] Bu dönem itibari ile gelenek ile kabala arasında çok ciddi yorum ve inanç farkı doğmaya başlamıştır. Geleneğin bir kısmı kabalayı heretik olarak nitelendirmiş ancak mistik yorumlar ile etkileşime girmekten kurtulamamıştır.[1613] Üstelik Scholem'e göre, Halaha yani Yahudi geleneğinin sağlam kalmasını ve devamlılığını sağlayan belki de Kabalaydı. Hiç bozulmadan iki bin yıl boyunca ayakta kalabilen Halaha, var olmak için gerekli olan enerjiyi Kabaladan almış ve mistik temele dayanmış olabilirdi. Nitekim Scholem bazı eserlerinde Yahudi tarihi ve Kabalanın karşılıklı etkileşimleri olduğunu anlatmaya çalışmıştır. Onun savı; Yahudi tarihindeki bazı olayların Kabala'nın yapısında önemli değişimlere, değişime uğrayan Kabalanın da Yahudi tarihinde kritik değişikliklere neden olduğudur. Ancak rasyonalist düşünürler ve H. Graetz gibi önemli bazı tarihçiler bu etkileşimi paganizm ile ilişkilendirmiş ve Kabalayı sıradan boş bir inanç olarak tahlil etmişlerdir.[1614] Ayrıca Yahudi tarihçiler sadece Kabala değil mesihçiliğin apokaliptik tarafını da vurgulamamışlardır. Scholem ise XIX. yüzyıldaki mesihçiliğin gücünü ve tarihe etkisini göz ardı eden Yahudi düşünür ve tarih uzmanlarını kınamıştır.[1615]

Genel kabule göre, ikinci defa yaşanan sürgün acısını, mistik boyuta taşınmasını sağlayan Safed Kabalacılığı olmuştur. Safed Kabalacıları ile Yahudi mistisizmi merkezine artık kurtuluş kuramı yerleşmiştir. Safedli kabalistler sayesinde Mesihçilik fikri adeta patlama yaşamıştır. İşaret edilmelidir ki, Lurianik Kabala Mesih bağlamında özel bir farkındalık yaratmamış olsa da kolektif kurtuluş ideasını merkezine yerleştirmiş ayrıca tikkun kavramı açısından insanı ön plana çıkararak Yahudi

---

[1611] Dan, **Kabala**, s.52.
[1612] David Rossoff, **Safed The Mystical City**, Jerusalem: Sha'ar Books, 1991, s.115-116. Ayrıca Safed şehri hahamlara "semiha" belgesinin yüzyıllar sonra verildiği ilk yer olmuştur. (1538)
[1613] Gershom Scholem, **Origins of The Kabbalah**, Allan Arkush (çev.), Berlin: Walter de Gruyter, 1987, 398-400.
[1614] Joseph Dan, **Gershom Scholem and the Mystical Dimension of Jewish History**, New York: New York University Press, 1987, s. 3 ve148.
[1615] Biale, **Gershom Scholem Kabbalah and Counter History**, s. 72–75.

mistisizmi için yepyeni bir kapı aralamıştır.[1616] *"Yahudi tarihindeki hiçbir ekol insanın kurtuluştaki rolünü bu kadar önemsememiştir."*[1617] Isaac Luria'ya göre yaratılış esnasında sefiraların kırılması ile ortaya çıkan ve sürekli aşağı hareket eden nur parçacıklarını toplayarak tikkunu sağlayacak olan insanlardır özellikle de İsrailoğullarıdır. İsrailoğulları ibadetlerini yerine getirir ve teşuva yaparsa tikkun için faydalı olacaktır. Luria'ya göre bu çaba aynı zamanda insanın kendi kurtuluşunu sağlaması anlamına da gelir.[1618]

Luria ekolünün dışında Safed Kabalacıları XVI. yüzyıldan itibaren Mesih kavramına Sion'a dönüş ile birebir ilişkilendirmiş ve bu itikadın siyasi bir amaç haline getirilmesine direkt olarak etki etmiştir. Bunu da Mesih bağlamında zaman ve irade normlarını gelenekten faklı yorumlayarak yapmışlardır. Safed Kabalasına göre, Tanrı nihai kurtuluş ve Mesih'in gelişi için insanlar tarafından yönlendirilebilirdi. Dolayısıyla gelenek açısından Mesih'in gelişi tamamen Tanrı'nın iradesindeyken, Kabalacıların yorumu ile insanın da ortak olduğu bir karara dönüşmüştür. Buna koşut olarak, gelenek için Mesih'in gelişine kadar pasif halde beklenmesi gereken süre zarfı, Safedli Kabalacılar için aktifleşmeleri gereken bir süreçtir.[1619] Onların düşüncesine göre, bireyin yapacağı teürji de dahil tüm soyut ve somut çabalar hem Tanrı'nın Mesih'i göndermesini –hatta Tanrı'yı zorunlu kılar- hem de insanın kurtuluşunu kendisinin getirmesini sağlayacaktır. Dolayısıyla bahsedilen bu dönem itibari ile Yahudiler arasında Mesih beklentisi bağlamında uzun bir aradan sonra yeniden ayrışma olmuş, iki farklı bekleyiş şekli otoriteleri bölmüştür.[1620] Siyonist hahamların da asırlar sonra kullanacağı gibi, Kabalacılar ile oldukça farklılaşarak yeniden başlayan aktif beklenti anlayışı –kurtuluşu hızlandırma- ve geleneğin çoğunluğunun terk etmediği ve güvenli olduğuna inandıkları pasif anlayış. *"Birçok kabalist kardeşler, enerjilerini, çalışma*

[1616] Allison P. Coudert, "Kabbalistic Messianism Versus Kabbalistic Enlightment", Matt D. Goldish ve Richard H. Popkin (ed.), **Millenarianism and Messianism in Early Modern European Culture Vol: I- Jewsih Messianism in the Early Modern World** içinde (107-125), Berlin: Springer-Science + Business Media, 2001, s. 112; Harry Gersh, **Kabbalah**, New Jersey: Behrman House, 1989, s. 12-14.

[1617] Demirci, **Yahudi Mistisizmi veya Kabalacılık**, s.41.

[1618] Lawrence Fine, **Physician of the Soul, Healer of the Cosmos: Isaac Luria and His Kabbalistic Fellowship**, California: Stanford University Press, 2003, s. 144-145. Luria için ayrıca bk. Coward, s. 19-20.

[1619] Dan, **Gershom Scholem and the Mystical Dimension of Jewish History**, s.252.

[1620] Bazı yorumlara göre Yahudi otoritelerin Mesih'in gelişini hızlandırmaları ve bu süreç esnasında aktif olmaları gerektiği kanaatına vardıkları ilk dönem ikinci tapınağın yıkılması sonrasında olmuştur. 132-135 yılları arasında yaşanan Bar Kohba isyanı da bunun göstergelerinden biri olarak kabul edilmiştir.

programlarına ve kurtuluşu hızlandırmaya yönelik çalışmalara ayırdı."[1621] Ve birçok düşünüre göre, bu aktif beklenti anlayışını hayata geçiren en önemli isim Sabatay Sevi olmuştur.

Sonuç olarak Safed mistiklerinin bir kısmı Mesih figürünü gelenekten çok farklı yorumlamış ve hatta iman sınırlarında kabul edilemeyecek kalıplara yerleştirmiştir. Bu farklılığa rağmen Yahudi toplumunda Mesih inancı Kabalacılar sayesinde oldukça güçlenmiştir. "*O güne kadar Kabalacılarca önemli olsa bile fonksiyonu çok netleştirilmeyen Mesih fikri yeniden önem kazandı ve derinleşti. Yeni sürgün acısına karşı Mesihlik kavramına yapılan vurgu oldukça anlamlıdır*." Bu dönemden itibaren Mesih'in gelişinin ansızın ve hemen olacağına dair inanç güçlenmiş ve Mesih'in dualardaki yeri garantilenmiş ve özelleşmiştir. "*Abraham b. Eliezer'in Mesha'are Kitrin adlı eseri sayesinde ilk defa Mesih'le ilgili retorik bizzat dualaların ayrılmaz parçası haline geldi. Abraham'ın kaleme aldığı dua saharim ve minha sonrasında yapılan klasik ritüellerin ayrılmaz parçası oldu. Duanın ana vurgusu sürgün tapınağın yeniden inşası ve tabii ki Mesih'in gelişidir.*"[1622]

Ayrıca XVIII. yüzyılda Polonya'da ortaya çıkan ve bazıları tarafından Rabbani Yahudiliğin ultra-ortodoks kolu olarak nitelendirilen bir kısmına göre ise başlı başına bağımsız bir akım olarak tahlil edilen Hasidiliğin Mesih itikadına yaklaşımı da oldukça farklıdır. Genel kabule göre, Rabbani Yahudiliğin doğu Avrupa'da taraflarının ihtiyaçlarına yeterince karşılık verememesi, Luriacı Kabala ve Sabataycılık etkenleri Hasidiliğin doğmasına neden olmuştur. Hasidilik, Luriac Kabala'dan beslenen mistik bir ekoldür ve dua ve ritüellerde çok az değişiklik yapmıştır.[1623] Tam anlamıyla Kabalacı olmasa da bütünüyle mistik olarak kabul edilen *"Hasidizme özgü olan kavram "Tanrı ile birlikte olmak-Devequt"[1624] kavramıdır."*[1625] Hasidizmde Mesihi kurtuluş önemli bir konudur ama bundan daha önce önemli olan mevzu, kişinin bireysel kurtuluşudur. *"Tikkun kavramı da Hasidilerde evrensel kozmik bir müdahaleden ziyade*

[1621] Elisheva Carlebach, "Toplumsal ve Kültürel Bağlam: On Yedinci Yüzyıl Avrupası", Daniel Frank ve Oliver Leaman (ed.), **Yahudi Felsefesi Tarihi** içinde (601-610), Ankara: Hece Yayınları, 2018, s. 607.
[1622] Demirci, **Yahudi Mistisizmi veya Kabalacılık**, s.33.
[1623] Kurt, **Fundamentalist Yahudiler**, s. 50.
[1624] Devequt tüm Yahudiler için merkezi amaç ve vazifedir. Her insan her koşulda varoluşunu Tanrı'ya dayandırmalıdır.
[1625] Westcott ve diğerleri, **Kabala'ya Giriş ve Hermetik Geleneği & Sefer Yezirah (Oluşum Kitabı)**, 3. Baskı, İstanbul: Hermes Yayınları, 2016, s. 143.

kişinin kendi kendini onarması anlamını üstlenmiş ve ahlakla ilişkilendirilmiştir."[1626] Akımın kurucusu –Ba'al Shem Tov; Tanrı'nın dile getirilemez adını bilen kişi- İsrael Ben Eliezer kendisinin kurtarıcı veya Mesih olduğunu iddia etmemiş veya Mesih'in gelişi için aktif bir anlayışı asla önermemiştir. Çünkü ona göre, dünyanın kurtuluşundan ziyade bireysel kurtuluş ve kefaret çok daha önemlidir. Ayrıca Doğu Avrupa Yahudilerine yapılan kıyımlar ve Sabataycılığın etkisi bu bölgedeki Yahudi toplumunun mistik alimlerin var olduğuna dair inanç geliştirmelerine yardımcı olmuş Hasidiliğin içinde "Zaddik" olarak adlandırılan bir dini otorite meydana gelmiştir. Hasidilere göre, kişi ile Tanrı arasında kutsal elçilik görevi yapan Zaddik aynı zamanda Mesihi çağın canlı bir umududur. Dolayısıyla Hasidi akımın kuramcılarının Gazzeli Nathan'ın Mesih kavramına getirdiği aracı yorumundan etkilenmiş oldukları şüphesizdir. Zaddikler tekkelerinde kendilerine bağlı olan müritleri için dua edip, onların bağışlanarak kurtuluşa ermeleri için Tanrı'ya dua ederler.[1627] Diğer taraftan Hasidilikte Mesih fikrinin zaddik kurumuyla minimalize edilerek nötr hale getirilmiş olması, bu cemaatin üyelerinin XIX. yüzyılda gelişen tüm Yahudi kökenli toplumsal kurtuluş hareketlerine özellikle de Siyonizme şiddetle muhalefet etmesine neden olmuştur. Hasidiler, Siyonizme en fanatik muhalefet eden Yahudilerin başında gelmektedirler.

Mesih'in gelişinin ayak sesi olarak algılanmış olan Fransız İhtilali itibariyle Avrupa'da yaşanan köklü değişiklikler tabi olarak Yahudi toplumunu da etkilemiştir. Yahudilere belirli ülkelerde tanınmış olan özgürlükler, Yahudi toplumunda mezhepsel anlamda bir ayrışma yaşanmasına neden olmuş böylece modern dönem mezhepleri olarak adlandırılan farklı akımlar meydana gelmiştir. Dolayısıyla Mesih gibi itikadi meselelerde inanç farklılıkları gelişmiştir. Ortodoks Yahudilik yine tüm şeriata bağlı olarak yoluna devam etmiştir. Reformist Yahudilik ise Mesih itikadını kendi inanç sistemine yerleştirmemiş, Mesihçilik anlayışını reddetmiştir. *"Dini çoğulculuk ilkesi ile hareket eden Reformistler, Eretz İsrael'e dönüş, Mesihi kurtuluş temaları ve seçilmişlik gibi dünya kardeşliğine engel olabilecek doktrinleri elimine etmişlerdir.*"[1628] Reformistlere tepki olarak doğan Muhafazakar Yahudilik Mesih itikadını kabul etmiş, koyu bir Siyonist olan M. Kaplan tarafından kurulan Yeniden Yapılanmacı Yahudilik

[1626] Demirci, **Yahudi Mistisizmi veya Kabalacılık**, s.53
[1627] Dan, **Kabala**, s. 126.
[1628] Hasanoğlu, "Yahudilik", s. 416.

ise Mesihçilik fikrini reddetmiştir. Kaplan'ın görüşü Yahudilerin kurtarıcı gibi doğaüstü olaylara karşı inançlarından vazgeçmeleri şeklindedir.[1629] Sonuç olarak XIX. yüzyıl itibariyle Mesih itikadı Yahudi toplumu içinde homojen bir şekilde varlık gösterememiştir.

Ancak toplumun kolektif olarak aynı inanç mezhebinde olmaması, Mesih figürünün Yahudi toplumundaki etkisinin azalmasına neden olmamıştır. Nitekim XIX. yüzyılda gelişen antisemitizm olmak üzere birçok olumsuzluk, itikad sahibi olanlar için Mesih/kurtarıcı özleminin ve beklentisinin pik noktaya çıkmasına sebebiyet vermiştir. Diğer yandan özgürleşme gibi Yahudi toplumunun lehine yaşanmış bazı durumlarda Mesih'in ayak sesleri olarak tahlil edilmiştir. Olumlu ve olumsuz tüm hadiseler geleneğin Mesih itikadı çerçevesinde geliştirmiş olduğu tüm kriterler ile özdeşleştirilmiştir. Örneğin, antisemitizm ve pogromlar Mesih gelmeden hemen önce dünyanın ahlaksızlıkla ve adaletsizlikle dolacağı kehanetine dayandırılmış, Mesih'in her an gelebileceği sonucuna varılmıştır. Dolayısıyla XIX. yüzyılda Musevi toplumu, Yahudi tarihindeki o zamana kadar yaşanmış olan en kuvvetli Mesih heyecanlarından birini yaşamıştır.

Bu heyecana katkıda bulunan XIX. yüzyıldaki yeni Yahudi milliyetçiliği ve tarihçiliğini de unutmamak gerekir. Duyulan bu heyecan bazı haham otoritelerinin Mesih kavramını tıpkı Kabalacılar gibi aktif bekleyiş şeklinde ele almasına neden olmuştur. Geleneğin tepki göstermesine rağmen bu hahamlar, toplumu tüm organları ile adeta dirilmeye davet etmişlerdir. Onların düşüncesinde Mesih'in gelmesi için artık aktifleşmeleri gerekmektedir. Bu gelişmelerle eş zamanlı olarak Siyonizmin kuramcılarının yolu Mesih itikadı ile kesişmiştir. Siyonizm kendi bünyesindeki hahamların da desteği ile aktif form kazandırılan Mesih kavramını ideolojinin ana bileşenlerinden biri yapmıştır. Yahudi sorununa nihai çözüm için kolları sıvayan Siyonizm barındırdığı Mesih bileşeni ile Yahudilerin kurtarıcısı olduğunu ilan etmiştir. Ve dolayısıyla birçokları tarafından Siyonizm Mesianik bir hareket olarak kabul edilmiş, bazıları ise Herzl'i Mesih ilan etmiştir.

[1629] Dan Cohn- Sherbok, **Messianic Judaism: A Crithical Anthology**, London: Continuum, 2000, s. 208-209.

Sonuç olarak XIX. yüzyılın totalde Yahudi toplumu üzerinde bir deprem etkisi yapmış olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu deprem etkisi birçok yapıtaşını yerinden oynatmış aynı zamanda toplumda heyecan ve korku duygulanmalarını yaşanmasına neden olmuştur. Birçok akımın oluşumu ve gelişimi için son derece uygun olan bu flora, Siyonizmin doğmasına ve gelişimine olanak sağlamıştır. Mesih itikadının Yahudi toplumundaki izdüşümüne geri dönülecek olunursa, bahsedilen yüzyıl ve sonrasında Yahudi yaşantısında birçok köklü değişiklik yaşanmıştır. İsrail Devleti'nin kurulması bu değişikliklerden en önemlisidir. Ancak tüm bu değişiklikler, Mesih itikadına sahip olan mezheplerde ve bireylerde Mesih beklentisinden bir şey eksiltmemiştir. Yahudi toplumu bugün de dahil olmak üzere Mesih'in gelmesini beklemekte ve seküler her gelişmeyi dini kriterler çerçevesinde değerlendirerek bunları Mesih'in ayak sesleri olarak yorumlamaktadır.

2. Etimoloji ve Kavramın Geçtiği Yahudi Kutsal Metinleri

Mesih kelimesi, Sami dillerinde yer alan "el sürmek, elle sıvazlamak, yağla meshetmek" anlamına gelen "Mesaha, Maşah" fiil kökünden türemiştir. İbranice tam karşılığı "Ha-Maşhi'ah" (ha-melekh) olan bu terim; "*yağ sürülmüş, yani yağla meshetmek suretiyle bir işe hasredilmiş, dini bir görevi ifaya elverişli hale getirilmiş, dini bir görevle vazifelendirilmiş, Tanrı'nın bir görev tevdi etmek üzere el koyduğu kişi" manasına gelmektedir."*[1630] Maşhi'ah kelimesi Tanah'ta toplam otuz sekiz defa geçmektedir.[1631]

Tevrat'ta Maşhi'ah kelimesi yer almış olsa da Mesih inancına direkt olarak kaynak olabilecek herhangi bir atıf yoktur. Ama Yahudi otoriteler Tevrat'ta Mesih figürüne dair sembolik olarak anlatımların var olduğu konusunda hem fikirdir. Tevrat'ın dışında Tanah'ta Mesih kelimesinin geçtiği pek çok pasajda Mesih kelimesinin Tanrı tarafından görevlendirilen bir kral ya da kohen gibi önemli kişileri belirtmek için kullanılmış olduğu görülmektedir.[1632] Ayrıca Tanah pasajlarında bazı peygamberlerin

[1630] Jacques Waardenburg, **Mesih**, DİA, C. 29, s. 306.
[1631] Tora'da dört, Neviim'de yirmi, Ketuvim'de on dört defa.
[1632] Adam, **Yahudi Kaynaklarına Göre Tevrat**, s. 257.

de meshedilmiş olduğu vurgulanmıştır.[1633] Bir diğer ifadeyle *"mesh işlemi Tanrı ile yakından ilgili herkese yapılmıştır."*[1634] Bunun yanı sıra Tanah'taki sürgün ve sonrasındaki peygamberlerin kitaplarında kurtuluş ve Mesih itikadına kaynaklık edecek birçok ifade yer almaktadır. Aynı biçimde Talmud'da da Mesih inancına dair oldukça geniş bilgiye rastlanmaktadır. Sonuç olarak Tevrat'ın sembolik anlatımları ve Tanah'ın Mesih kavramına dair direkt pasajları Yahudi otoritelerin kurtuluşa paralel bir Mesih akaidi geliştirmelerine olanak sağlamıştır. Böylece Yahudi geleneğinde Mesih dönemine, bu dönemin öncesine ve Mesih'e dair birçok hüküm ve kriter oluşmuştur.

a. Tevrat'ta Mesih Kavramına Dair Sembolik Anlatımlar

Yahudi otoriteler Tevrat'taki bazı anlatılar üzerinden Mesih kavramının sembolik olarak belirtildiği ve konuya göndermeler yapılmış olduğuna kanaat getirmişlerdir. İbrahim'in yeğeni Lut'u Tanrı'nın emri olmamasına rağmen yanına alarak Harran'dan onunla beraber Kenan ülkesine göç etmiş olması bu sembolik anlatımlardan biridir.[1635] Bir kısım müfessirlere göre, İbrahim'in Lut'u yanına almış olmasının nedeni, onun Kral Davut'un ve Mesih'in Lut'un soyundan geleceğini biliyor olmasıdır.[1636] Bunun yanı sıra bazı müfessirlere göre Yaratılış kitabında geçen "*leşlerin üzerine akbabalar indi*"[1637] ifadesiyle sembolik olarak Mesih'e atıf yapılmıştır. Raşi'nin düşüncesinde bu ifade, Davut'un tüm düşman milletleri yok etmek istemesine rağmen Mesih'i göndereceği için Tanrı'nın buna izin vermediğini anlatmaktadır.[1638]

Yahudi otoriteler nezdinde Yakup'un Lea ile evliliği Mesih itikadının önemini vurgulayan bir başka hadisedir. Rabbi otoritelerin düşüncesinde bu evlilik Tanrısal bir plandır dolayısıyla Tanrı, Lavan'ın Yakup'u kandırmasına izin vermiştir. Çünkü Lea,

---

[1633] **I.Krallar** 19:16, **I.Tarihler** 16:22 ve **İşaya** 61:1,

[1634] Sarıkçıoğlu, s.15.

[1635] **Yaratılış** 12:5 "*Avram, eşi Saray'ı, yeğeni Lot'u ve ... kişileri aldı ve Kenaan'a gitmek üzere yola çıktılar."*

[1636] Yahudi teolojisine göre Lut'un kızları, Sedom ve Amora şehirlerinin helak edilmesinden sonra insanlığın sonu geldiği düşüncesi ile babaları (sarhoşken) ile ilişkiye girmişler ve iki ulusun Moav (babadan anlamına gelmektedir) ve Amon oğullarının (halkımın oğlu anlamına gelmektedir) atası olmuşlardır. (Yaratılış 19:31-38) Yahudi teolojisinde Kral Davut'un atası olan Rut, Moav soyundandır ve Mesih'de Kral Davut'un soyundan gelecektir. Lut'un kızları için bk. Johanna Stiebert, **Fathers and Daughters in the Hebrew Bible**, Oxford: Oxford University Press, 2013, s.130-144.

[1637] **Yaratılış 15:9-11** "*Tanrı ona "Benim için üç düve, üç keçi, üç koç, bir kumru ve bir güvercin yavrusu al" dedi. Avram tüm bunları aldı; ortalarından ikiye ayırdı ve her yarımı diğerinin karşısına yerleştirdi. Kuşları ise ayırmadı. Leşlerin üzerine akbabalar indi, ama Avram onları kovaladı."*

[1638] Rashi on Genesis 15:11.3.

Levi ve Yeuda'yı doğuracaktır. Levi, Tora öğretmenlerinin ve kohenlerin atası olmuştur. Yeuda ise bu dünyadaki krallık tacının verilmiş olduğu kişi olmuş, Kral Davut'un atası olmuştur. Dolayısıyla tüm dünyanın kralı olacak Mesih de Yeuda soyundan gelecektir.[1639]

Yahudi teolojisine göre, Yakup'un Yeuda'yı kutsama hadisesinin anlatıldığı Tekvin pasajı ise Mesih inancının Tevrat'taki temelidir. "*Yeuda; sen – kardeşlerin sana itaat edecekler. Elin düşmanın ensesinde olacak; babanın oğulları sana eğilecekler. Genç arslan Yeuda; avın üstünden yükseldin oğlum! Bir arslan gibi- heybetli bir arslan gibi çömelip uzanır. Onu kaldırmaya kim cesaret edebilir? Son sükunet gelene kadar, ne kraliyet asası Yeuda'dan ayrılacak, ne de yasama onun soyundan. Ve o zaman halklar ona itaat edecekler. Sıpasını asmaya bağlar, dişi eşeğinin yavrusunu da asma dalına. Giysisini şarapla yıkar, cüppesini ise üzümün kanıyla. Gözleri şaraptan daha parıltılıdır, dişleri de sütten daha beyaz*."[1640] Rabbi otoritelerin düşüncesinde bu pasuk hemen her ifadesi ile Mesih kavramına gönderme yapmaktadır. Örneğin; "avın üstünde yükseldin" ifadesi Yeuda'nın soyundan Davut ve Mesih'in geleceğinin, Yakup tarafından bildirilmesidir. Pasajdaki "son sükunet" ifadesi ise daha da güçlü bir şekilde Mesih'i kast etmektedir. Burada kullanılan İbranice sözcük "Şilo'dur" ve bu ifade Mesih dönemini vurgulamaktadır. Talmud'a göre Şilo –barış yapıcı anlamına gelmektedir-[1641] Mesih'in isimlerinden biridir.[1642] Rabbiler, tüm ulusların Mesih'e itaat edeceklerinin bu pasukta net bir şekilde belirtilmiş olduğunu düşünmüşlerdir. Müfessirlerin düşüncesinde "sıpa" kelimesi de Mesih'in özelliklerinden birini ima etmektedir. Ayrıca Mesih bir at ile değil bir eşek ile gelecektir çünkü o bir savaşçı değil bereketi simgeleyen bir barış adamı olacaktır.[1643] Sıpa kelimesi için kullanılan "İro" sözcüğü aynı zamanda "şehri" anlamını da taşımaktadır. Bu, Yahudilerin Mesih döneminde Kudüs'ü dolduracakları ve tapınağı yeniden inşa edecekleri anlamına gelmektedir.[1644] Buna paralel olarak Yahudi teolojisine göre, İbrahim ve Musa'nın

[1639] John O. Grimley, **The Messiah: His Comings**, USA: Xulanpress, 2010, s. 15-16.
[1640] **Yaratılış** 49:8-11
[1641] **The Targum of Onkelos and Jonathan Ben Uzziel on the Pentateuch: Leviticus, Numbers and Deuteronomy**, J. W. Etheridge (çev.), London: Longman, Green Longman, Roberts and Green, 1865, s.19.
[1642] BT- Sanhedrin 98b Mesih'in farklı isimlerinden bazıları: Yinon, Hanina, Menahem'dir.
[1643] Merrill F. Unger, **Zechariah: Prophet of Messiah's Glory**, Eugene: Wıpf& Stock, 2014, s.164.
[1644] Bereşit, s.402-405.

eşeğe bindiğini belirten pasajlar da Mesih bağlamında önemlidir.[1645] Rabbi otoriteler bu kavramın dünyevi yaşamın üstünlüğünü simgelemekte olduğunu ifade etmişlerdir. Dolayısıyla onların düşüncesinde; İbrahim ve Musa gibi Mesih de üstün ve başarılı biri olacak üstelik tüm insanlığa başkanlık yapacaktır.[1646]

b. Tanah'ta Mesih Kelimesinin Kullandığı Anlatımlar

Tevrat'ta sembolik anlatımların yanı sıra Mesih kelimesinin direkt olarak kullanılmış olduğu pasajlar da vardır. Daha öncede belirtildiği gibi bu kelime kral veya kohenlerin takdisi olaylarını anlatan pasuklarda yer almaktadır. "*Moşe mesh yağını aldı; Mişkan'ı ve içindeki her şeyi meşhetti ve onları kutsal kıldı… Mesh yağından bir miktarı Aaron'un başına döktü ve onu kutsama amacıyla meshetti."*[1647] Mesih kelimesi Tanah'ta Kral Davut'un da nitelendirilmesinde kullanılmıştır. *"... İşay oğlu Davut, Tanrı'nın yükselttiği adam, Yakup'un Tanrısı'nın meshettiği…"*[1648] Bunun yanı sıra ölen bir kralın oğlu, otomatik olarak kral olmasına[1649] rağmen Süleyman da meshedilmiştir. "*Kahin Sadok, Kutsal Çadır'dan yağ dolu boynuz kabı alıp Süleyman'ı meşhetti. Boru çalında bütün halk "Yaşasın Kral Süleyman" diye bağırdı."*[1650] Genel kabule göre İsrail Krallığında bir kişi kral olduğunda veya baş kohen olarak atandığında şofar çalınmaktaydı. Rabbi otoritelerin düşüncesinde Tanah'ta bahsi geçen tüm şofarlar için

---

[1645] **Yaratılış** 22: 3 "*Avraam sabah erken kalktı ve eşeğini eyerledi."* **Çıkış** *4:20 "Moşe, eşini ve oğullarını alarak eşeğe bindirdi…*"

[1646] Şemot, s.34.

[1647] **Levilile**r 8:10-12 ayrıca **Levililer** 16:32 "*Atasının yerine Koen (Gadol) olmak üzere meshedilen veya yetkili kılınan Koen onarım sağlayacaktır…"* **Çıkış** *30:*30 *"Aaron'u ve oğullarını da bu yağla meshedecek, onları bana Koenlik etmeleri için kutsal kılacaksın."* **Çıkış** 40*:*13 *"Sonra Aaron'a kutsiyet giysilerini giydir, onu meshedip kutsa. Böylece Bana Koenlik edecek rütbeye yükselecektir*." Yahudi teolojisine göre iki tür meshetme vardır. Krallar, bir güç ruhuyla donatılmak amacıyla meshedilir. Bir Koen Gadol ise, olduğundan daha üst bir kutsiyet düzeyine yükselmek için meshedilir. Ayrıca rabbi otoritelere göre, mesh yağını krallar ve kohenler dışındaki kişilerin kullanması kesinlikle yasaktır. (Mesh yağını, yersiz olarak insan bedenine sürmek" bu mitsva Rambam'ın listesinde 84. Sıradadır) Hatta Talmud'a göre, kullanılmış olan mesh yağı vücudun başka bir yerine aktarılmamalıdır. BT- Krithot 7a. Örneğin, alın bölgesinden mesh edilen bir kohenin eliyle alnına dokunduktan sonra bu yağı vücudunun başka bir yerine taşıması yasaktır. Ve yine Tevrat'ta verilmiş olan mesh yağının formülü ile aynısını yapmak da yasaktır ve bunun çiğnenmesi de ağır bir cezayı gerektiri. (Tora'da verilen formula kullanarak mesh yağının aynısını üretmek" bu mitsva Rambam'ın listesinde 83. sıradadır.) Bunlara ek olarak müfessirlerin düşüncesinde mesh yağı Tanrı tarafından gizlenen eşyalardan biridir. Tanrı mesh yağını Mesih gelene kadar muhafaza etmektedir ve bu yağ gelecekte Mesih döneminde yeniden kullanılacaktır. Şemot, s.402.

[1648] **II. Samuel** 23:1

[1649] BT- Horayoth 11b

[1650] **I. Krallar** 1:39

koçun sol boynuzu kullanılmıştır. Ancak Mesih döneminde çalınacak olan şofar koçun sağ boynuzu olacaktır.[1651]

Peygamberlerin kitaplarında kurtarıcı imgeleri ve kurtuluş olgusu alabildiğine fazladır.[1652] Bu imgeler genellikle Davut ve İsrail krallığının devamına yöneliktir. İsrail'in peygamberleri, sürgünlerin yeniden Eretz İsrael'e Tanrı tarafından döndürüleceğini, Davut soyundan meshedilmiş bir kralın kendilerine başkanlık edeceğini ve İsrail'in yeniden inşa edileceğinin müjdesini defalarca vermişlerdir. Ancak bu pasajların birçoğunda kral, kurtuluşu bizatihi kendisi getirecek olan bir karakter olarak takdim edilmemiştir. Tanrı, sürgündeki halkını geri getirecek ve Davut'un krallığını yeniden kuracaktır. Tanah'ta bu olayların yaşanacağı zaman genellikle Rab'bin Günü olarak tanımlanmıştır.[1653] "*O gün Davut'un yıkık çardağını yeniden kuracağım… Onu eskisi gibi yapacağım… Sürgün halkım İsrail'i yeniden geri getireceğim…*"[1654] Dolayısıyla Yahudi teolojisine göre, değişmeyecek olan gerçek, kendilerini sadece Tanrı'nın koruduğu ve sadece Tanrı'nın nihai kurtuluşu sağlayacağı inancıdır.[1655] Bu kurtuluş imgesinde Mesih sadece aracı bir köprü vazifesi görecektir. Peygamberlerin yaptığı kehanetlere göre nihai kurtuluş ile Yahudiler, Davut'un zamanında olduğu gibi Mesih'in egemenliğinde altın dönemlerine geri döneceklerdir. *"İşte Davut için doğru bir dal*[1656] *çıkaracağım günler geliyor" diyor RAB. Bu kral bilgece egemenlik sürecek, ülkede adil ve doğru olanı yapacak. Onun döneminde Yehuda kurtulacak…"*[1657] Peygamberler İsrail'in kurtuluşunu direkt olarak Tanrı'ya bağlamış olsalar da konu ile ilgili pasajlar Mesih itikadının oluşumuna fazlasıyla olanak sağlamıştır. Çünkü özellikle Hezekiel ve Zekeriya gibi peygamberlere atfedilen kitapların birçoğu kurtuluş ümidinin tam merkezine kutsanmış bir kralı, Mesihi yerleştirmiştir.[1658]

[1651] Morris M. Faierstein, **Ze'enah U-Re'enah: A Critical Translation into English**, Berlin: Walter de Gruyter, 2017, s.395.
[1652] **Yeşaya** 11:12, 12:2. **Hezekiel** 36:24-28. **Yoel** 3:17. **Ovadya** 1:15-21. **Habakkuk** 3:18. **Sefanya** 3:14-20. **Zekeriya** 14:1-21…
[1653] **The Expositor's Bible Commentary: Daniel- Malaki**, Tremper Longman ve David E. Garland (ed.), Michigan: Zondervan Academic, 2009, s. 357.
[1654] **Amos** 9: 11-15
[1655] BT- Sanhedirn 51b
[1656] Dal, Mesih'in adlarından biridir.
[1657] **Yeremya** 23:5,6
[1658] Unger, s.17-18. Ayrıca Zekeriya kitabı, Mesih bağlamında Hıristiyan teolojisi için vazgeçilmez bir kitaptır.

Hemen tüm araştırmacıların ortak kanısına göre, Yeşaya eskatoloji geliştiren ilk peygamberdir. Buna bağlı olarak da Yeşaya kitabının Mesih kavramı açısından önemi yadsınamaz bir gerçektir. Onu diğer peygamberlerden ayıran fark, Yeşaya'nın kurtuluş imgesini tamamen farklı bir çağa bağlamış olmasıdır. Yeşaya, sürgünlerin geri dönüşü, mabedin yeniden yapılışı ve tüm ulusların Tanrı'yı tanıması gibi kehanetlerini ahir zaman perspektifi ile sunmuştur. Dolayısıyla Mesih kavramına eskatolojik bir karakter kazandırmıştır.[1659] Yeşaya'nın kurguladığı eskatoloji senaryosu daha sonraki peygamberler tarafından da yeniden ele alınıp geliştirilmiş ama hiçbiri onun seviyesine erişememiştir.[1660] Yeşaya zamanında Mesih kavramının sadece gelecekle bağdaştırıldığı ve eskatolojik unsurlar taşımadığı da yorumlar arasındadır.[1661]

Bunun yanı sıra Mesih inancı açısından MÖ.160 yılları civarında yazıldığı düşünülen Daniel kitabı da oldukça önemlidir. Daniel kitabı, birçok otoriteye göre, Yahudiler sürgündeyken onlara güç, sabır ve cesaret veren bir kaynaktır.[1662] Daniel kitabının en belirgin özelliği eskatolojiyi ön plana çıkarması ve bu anlamda Mesih kavramına form kazandırmış olmasıdır.[1663] Tanah'a göre, Daniel bir vizyonunda İsrail'in sürgünleri olarak kabul edilen dört hükümdarlığın ardından, insanoğlu olarak adlandırdığı bir aracı ile kurtuluşun geleceğini ve Tanrı'nın hiç yıkılmayacak krallığının kurulacağını görmüştür. "*Gece görümlerimde insanoğluna benzer birinin göğün bulutlarıyla geldiğini gördüm… Egemenliği hiç bitmeyecek sonsuz bir egemenlik, krallığı hiç yıkılmayacak bir krallıktır.*"[1664] Apokaliptik bir kitap olarak kabul edilen Daniel, zamanın bir sonu olduğunu ve meshedilmiş bir önderin geleceğini net bir şekilde ifade etmektedir.[1665]

[1659] Rodrigo F. De Sousa**, Eschatology and Messianism in LXX Isaiah 1-12**, New York: T-T Clark, 2010, s. 6-7.
[1660] Eliade, **Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi II**, s. 289.
[1661] Paul D. Wegner, **An Examination of Kingship and Messianic Expectation in Isaiah 1-35**, New York: Edwin Mellen Press, 1992, s. 4.
[1662] Muhammed Ali Bağır, **Yahudi Düşünür Saadia Gaon: Hayatı, Eserleri, İnanç Tarihindeki Yeri,** İstanbul: Gözlem Yayınları, 2015, s.74.
[1663] Stephen R. Miller, **Daniel**, Tennessee: B&H Publishing, 1994, s.50-51.
[1664] **Daniel** 7:13-14
[1665] **Daniel** 12 ve 9: 24-25

c. Rabbani Literatürde Mesih Kavramı

Talmud'da Davut oğlu Mesih'in adı, dünyanın kuruluşundan önce tasarlanmış yedi adet unsurdan biridir.[1666] *"Onun adı güneşten önce vardı ve her zaman var olacaktır."*[1667] Nitekim onların düşüncesinde, "*Tanrı ışığın iyi olduğunu gördü…"* yaratılıştaki bu ışık Mesih'in ışığıdır.[1668] Çoğu pasajında Mesih'i Davut oğlu olarak da adlandıran Babil Talmudu'na göre, Mesih ahir zamanda Tanrı tarafından gönderilecek, İsrail'in düşmanlarını yenecek, Yahudileri esaretten kurtaracak ve onları Eretz İsrael'e döndürecektir. Orada tapınağı üçüncü defa inşa edecek, tüm dünyaya egemen olacak, tüm insanlığı Tora ile yönetecek ve yeryüzünde Tanrı'nın krallığını kuracaktır. Bunlara koşut olarak rabbani literatürde Davut oğlu Mesih, öğretmen, savaşçı, peygamber, baş kohen, barış adamı ve eskatolojik bir kral olarak betimlenmiştir.[1669] Bunun yanı sıra Targumlar onu "Kral Mesih", Yeruşalim Talmud'u ise "Yeuda'nın oğlu" olarak adlandırmıştır.[1670] Midraş, altı özel beraha ile mübarek kılınan altı kişiden birinin Mesih olduğunu belirtmiştir.[1671]

3. Mesih, Kefaret ve Kurtuluş

Yahudi geleneği açısından sürgün Tanrı'nın İsrailoğulları'na vermiş olduğu bir cezadır. Ancak bu ceza yani sürgün Yahudiler için sonsuza kadar sürecek bir durum değildir. Keza Tanrı'nın İbrani atalar ve Musa ile yapmış olduğu ahitler sonsuza kadar sürecektir ve O, biricik halkını kurtaracağına ve sürgünü sonlandırarak onları yeniden Eretz İsrael'e getireceğini Tanah'ta defalarca müjdelemiştir. Bu imgeleme, rabbi gelenek açısından Yahudilerin nihai kurtuluşudur. Bunun gerçekleşmesi için de Yahudilerin kefaretlerini ödemeleri gerekmektedir.[1672] Rabbi otoriteler tarafından sürgün, kefaret ve kurtuluş olgularının nihayetinde dayandırılmış olduğu tek nokta vardır, Mesih. O, sürgünü sonlandıracak, Yahudiler için kefaret (bir kısmını) ödeyecek

---

[1666] BT- Pesachim 54a
[1667] BT- Nedarim 39b. Ayrıca **Mezmurlar** 72: 17.
[1668] BT- Sanhedrin 99a ve Berachoth 34b.
[1669] BT- Sanhedrin 98b-99a
[1670] The Targum of Onkelos and Jonathan Ben Uzziel on the Pentateuch: Leviticus, Numbers and Deuteronomy, s.19.
[1671] Midrash- Bamidbar Rabbah 13:11. Talmud Sanedrin 93b. Diğer 4 kişi ise Daniel kitabında yazılıdır. **Daniel** 1: 6 "*Seçilen gençler arasında Yehudalılar'dan Daniel, Hananya, Mişael ve Azarya da vardı*."
[1672] Kefaret için bk. E. E. Urbach, "Redemption and Repentance in Talmudic Judaism", R.J. Zwi Werblowsky ve C. Joucu Bleeker (ed.), **Types of Redemption**, Leiden: Brill, 1970, s. 190-206.

ve onları kurtaracak tek kişi olacaktır.[1673] "*RAB kralını büyük zaferlere ulaştırır, meshettiği krala, Davut'a ve soyuna sonsuza dek sevgi gösterir*."[1674]

Saadia Gaon, nihai kurtuluşun olacağına inanmak için dört ana neden göstermiştir. Bu nedenlerden ilki, Tanah'ta Tanrı'nın Musa, Yuşa ve peygamberler aracılığıyla gelecekte nihai kurtuluşun gerçekleşeceğini bildirmiş olmasıdır. İkincisi, Tanrı sürgünü sonlandırarak, İsrailoğullarına zulmedenleri cezalandıracaktır çünkü O, adildir. Üçüncü neden, Tanrı vaadine ve verdiği sözlere sadıktır. Son neden ise, Tanrı İsrailoğullarını Mısır'dan esaretten kurtarmıştır dolayısıyla kendilerini gelecekte yine Mesih ile kurtaracaktır.[1675] Yahudi geleneğine göre nihai kurtuluş kesinlikle Mesih'in müdahalesiyle gelecektir ancak belirtilmesi gereken husus onun bu kurtuluş için sadece bir aracı olacağıdır. Yahudiler için kurtarıcı ve koruyucu olan sadece Tanrıdır ve O, bu konuda Mesih'i görevlendirecektir.[1676]

Mesih herkes gibi bir insandır; doğacak ve ölecektir. "*Eski Ahit'te, eskatolojik "Mesih" dünyayı kurtarmak üzere gökten inen doğaüstü bir varlık değildir.*"[1677] Ama ona bahşedilen berahayla ve meshedilmesi dolayısıyla kutsal bir güce sahiptir ayrıca her peygamberin olduğu gibi günahsız ve masumdur. Bazı alimlere göre, Mesih, tapınağın yıkılması sırasında Beytlehem şehrinde veya Kudüs'te, bazılarına göre ise Roma'da doğmuş ve İsrail'i kurtarmak için günlerin sonunu gökyüzünde saklanarak beklemektedir.[1678] Bazı hahamlara göre ise, Mesih'in doğum gününde tüm tapınaklar yıkılacak ve Mikail[1679] onun doğumunu tüm dünyaya ilan edecektir.[1680] Genel kabul ise, onun Beytlehem şehrinde, bakire bir anneden doğacağı ve isminin İmmanuel olacağıdır. "*Bu nedenle, Tanrı'nın kendisi size bir işaret verecek, işte genç kız bir çocuk doğuracak adını İmmanuel koyacak*." [1681]

[1673] "*Mesih, İsrailoğullarının affı için kefaret olarak oruç tutacak, hatta kendini hadım edecektir*." Sarıkçıoğlu, s.101.
[1674] **II**.**Samuel** 22:51
[1675] Bağır, s. 234.
[1676] Aydın, "Dinlerde Kurtuluş Anlayışı, s. 83.
[1677] Eliade, **Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi II**, s. 293.
[1678] Gürkan, **Yahudilik**, s.154.
[1679] Bazı kaynaklarda İsrail'in vasi, koruyucu meleği olarak geçmektedir. BT- Yoma 77a.
[1680] Sarıkçıoğlu, s.75.
[1681] Yeshayahu 7:14. The Complete Jewish Bible with Rashi Commentary https://www.chabad.org/library/bible_cdo/aid/15938/jewish/Chapter-7.htm (erişim tarihi: 20.04.2019)

4. Mesih'in Geliş Zamanı

Yahudi müfessirlere göre, Tanrı Tevrat aracılığıyla dünyanın ömrünün ne kadar süreceğine dair bilgi vermiştir.[1682] "… *toprak belirli yıllarda Tanrı Adına Şabat adı altında dinlenecektir."*[1683] İbn Ezra, dünya tarihinin süreci ile ilgili sırrın bu ifadede gizli olduğunu belirtmiştir. Bu pasaja istinaden Yahudi geleneğine göre, dünya var olmaya, yaratılışın her gününe bin yıl olmak üzere altı bin yıl boyunca devam edecektir.[1684] Şabat gününün yılı ise altı bin yıllık tarihten sonra gelecek olan yedinci bin yıl olacaktır ve bu son bin yılda dünya ıssız ve tenha olacaktır.[1685] Talmud alimi Eliyahu dünyanın altı bin sene var olacağı şekilde planlandığını belirtmiş ve bu seneleri şu şekilde tasnif etmiştir: *"ilk iki bin sene kaos ile geçmiştir, sonraki iki bin sene Tora yaşanmış/ dünyayı süslemiştir ve son iki bin sene ise Mesih'in devri olacaktır."*[1686] Yani Mesih, bu son iki bin yıllık süreç içerisinde gelecektir. Talmud alimlerinin hemen hepsine göre; Mesih çağı, bu dünyadaki gelecek alemden önce yaşanacak son dönemdir. Rabbi Eliyahu bu zaman dilimini biraz daha daraltarak bir hesaplama yapmıştır. Onun düşüncesinde bu zaman dilimi, insanların yapmış olduğu birçok hata neticesiyle azalmıştır. Ona göre, dünyanın varlığı altı bin seneden az olacaktır ancak seksen beş kere jübile yılı yaşanmadan da sonlanmayacaktır dolayısıyla 4250 seneden az olmayacaktır.[1687]

Talmud alimleri yazılı vahyin Mesih'in ne zaman geleceğinin işaretlerini verdiğini, bu sırrın kitapta söylenmiş olduğunu vurgulamışlardır.[1688] Mesela kelamcı Gaon, bu konuda Daniel kitabına başvurmuş, bu kitabın bazı pasajlarını Mesih'in geliş zamanı ile ilgili olduğunu düşünmüştür.[1689] Yahudi alimlere göre; Museviler geçmişte Mısır'dan Nisan ayında kurtarılmış oldukları gibi gelecekte de bir Nisan ayında kurtarılacaklardır.[1690] Dolayısıyla Mesih ile nihai kurtuluş Nisan ayında

---

[1682] Musevilik, arkaik ve doğu dinlerindeki ve Hindistan ve Yunanistan'daki zaman anlayışına çok büyük bir yenilik getirmiştir. Museviliğe göre, zamanın bir başlangıcı vardır ve bir de sonu olacaktır. Döngüsel zaman fikri böylece aşılmıştır. Bk. Eliade, **Kutsal ve Kutsal Dışı**, s. 100.
[1683] **Levililer** 25: 2.
[1684] BT- Ros HaShanah 31a.
[1685] Anthony Lyle, **Ancient History: A Received Chronology**, Bloomington: Author House, 2012, s.57-58.
[1686] BT-Sanhedrin 97a
[1687] BT- Sanedrin 97b
[1688] BT- Megilah 3a
[1689] **Daniel** 8:14 ve 12:7-12
[1690] BT- Ros HaShanah 11a.

gerçekleşecektir. Onun gelişi, Mısır'da ve her Tanrısal kurtuluşta olduğu gibi birdenbire, aceleyle olacaktır. Buna ek olarak bazı alimlere göre, dünyanın yaratılışı tişri (eylül-ekim) ayına denk düştüğü için, kurtuluşun tişri ayında da gerçekleşme olasılığı vardır. Ayrıca rabbilerin düşüncesine göre, *"Mesih, Şabat veya herhangi bir dini günde gelmeyecektir*."[1691] Yine onların düşüncesinde Davut oğlu Mesih, guf olarak adlandırılan yerde bekleyen ruhların tamamı bitmeden de gelmeyecektir.[1692]

Bunlar gibi birçok tarih ve gün hesaplaması yapılmış olmasının yanı sıra Yahudi geleneğinde bu konu hakkındaki kesin olan tek hüküm Mesih'in geliş tarihinin kimse tarafından bilinemeyeceğidir. "*Üç şey aniden gelir: Mesih, define bulmak ve akrep.*"[1693] Mesih, kesinlikle Tanrı'nın uygun gördüğü ve kimse tarafından bilinmeyen bir vakitte ve O'nun tarafından ahir zamanda gönderilecektir. Talmud Mesih devrinin insan tarafından ön görülemeyeceğini kesin bir şekilde vurgulamıştır: "*İnsandan saklanmış olan yedi şeyden biri David krallığının yeniden ne zaman kurulacağıdır.*"[1694] Nitekim Talmud alimlerine göre, Yahudilerin gelecekte neler yaşayacaklarına dair birçok kehanet veren Yakup da Mesih'in geliş zamanı hakkında herhangi bir bilgi vermemiştir.[1695] Buna koşut olarak Yahudi geleneği, Mesih'in gelişi ile ilgili tüm hesaplamaları ve tahminleri yasaklamıştır.[1696] Hatta bazı alimler, sonu hesaplayanların kemiklerine lanet etmişlerdir.[1697] Üstelik Malaki'ye göre, onun geleceği tarihi bilmenin bir önemi yoktur, asıl önemli olan manevi anlamda yapılacak hazırlıktır.[1698] Saadia Gaon'in Mesih'in geliş zamanına dair görüşü de bu pereğin mantığını desteklemektedir. Onun düşüncesinde Mesih, İsrailoğulları pişmanlık içinde tövbe ettiklerinde ve Tanrı'nın daha önceden belirlemiş olduğu vakit tamamlandığında gelecektir.[1699] Ancak geleneğin bu yorum ve ikazları özellikle mistikler için bir engel teşkil etmemiştir. Nitekim Kabalistlerin Mesih'in ne zaman geleceğini tespit etmek için Gematria hesabı ile çalışmalar yapmış olduğu bilinmektedir.

[1691] BT- Eiruvin 43b.
[1692] BT- Niddah 13b.
[1693] BT- Sanherdin 97b
[1694] BT- Pesachim 54b. diğerleri: bir insan ölüm gününü, kurtuluş gününü, yargının kapsamını, komşusunun kalbini, ne kazanacağını ve kötü krallıkların ne zaman yıkılacağını bilemez.
[1695] BT- Pesachim 56a.
[1696] Sarıkçıoğlu, s. 293.
[1697] BT- Sanhedrin 97b.
[1698] Malaki 3.
[1699] Bağır, s. 235.

Bunun yanı sıra, Mesih döneminin ne kadar süreceği de ayrı bir bahis konusudur. Talmud alimleri bu konuda farklı süreler belirtmiştir. Rabbi Eliezer Mesih döneminin kırk yıl, rabbi Azaria; yetmiş yıl, rabbi Ha-Nasi ise üç nesil süreceğini düşünmüştür.[1700] Rabbi Eliyahu ise bu dönemin, 1709 veya 1750 sene arasında süreceğini belirtmiştir. *"Apokrif metin olarak kabul edilen IV. Ezra kitabında ise Mesih döneminin dört yüz yıl süreceği yazılıdır*."[1701] Anlaşılacağı üzere Mesih çağının ne kadar süreceğine dair kesin bir görüş yoktur. Ancak bu konudaki genel kabul, bu dönemin dört yüz sene süreceği ve Mesih'in vefatı ile sonlanacağıdır.

a. Mesih'in Gelmesini Yaklaştıracak Eylemler

Yahudi toplumu ne zaman geleceğini kestiremedikleri Mesih'i tüm diaspora boyunca beklemiş ve halen de beklemektedir. Yahudi teolojisi açısından bu bekleyiş çaba gösterilmesi gereken bir zaman dilimidir. Bu çaba Yahudilerin yasaya bağlı yaşamalarından başka bir şey değildir. Nitekim bu Tanrı'nın Tevrat aracılığıyla İsrailoğulları'na vermiş olduğu bir emirdir. "*Ama sen, masum kanı döken suçluları içinden yok etmelisin; zira Tanrın Aşem'in Gözünde doğru olanı yapmalısın."*[1702] Rabbi otoritelere göre, bu pasuk kurtuluş için yapmaları gerekenin ne olduğunu gösteren bir çıkış yoludur; Tanrı'ya inanç ve O'nun yasası kurtuluş için gerekli tek koşuldur.[1703] Tanrı'nın yasasını yerine getirmek cezalarının nihayete ermesinde etkili olacak faktörlerden biridir. Dolayısıyla bu Mesih'in gelmesini sağlayacak ve onun dönemini yaklaştıran da bir etkendir.[1704]

Bu bekleyiş döneminde Yahudiler başlarına gelen sıkıntıları neden yaşadıklarının farkına vararak tövbe etmesi ise kurtuluşu yaklaştıracak ve getirecek bir başka faktördür.[1705] *"Şayet İsrailoğulları tövbe edecek olurlarsa kurtuluşa ereceklerdir."*[1706] Nitekim müfessirlere göre, Tora uzun ve sıkıntılı bir dönemden sonra

---

[1700] BT- Sanhedrin 99a.
[1701] Taşpınar, **Yahudi Kaynaklarına göre Yahudilik'te Ahiret İnancı**, s.141.
[1702] **Yasanın Tekrarı** 21: 9.
[1703] Rambam'a göre, "zihnin dışında temsil edilmiş olanın zihinde de aynı şekilde temsil edilmiş olması" gerekmektedir. Rothschild, "Modernite'nin Başlangıcında Yahudi Felsefesi", s. 520.
[1704] Devarim, s. 446.
[1705] Coward, s.14. Ayrıca Yahudi teolojisine göre bir kişinin veya tüm toplumun başına gelen bir sıkıntı, bir felaket rastgele gelmez.
[1706] BT- Sanhedrin 97b.

Yahudilerin teşuva yapacağını ve kurtuluşa ererek geri döneceklerinin bilgisini vermiştir.[1707] Talmud ise pişmanlıkla tövbe etmenin nihai kurtuluşu getireceğini belirtmiştir.[1708] Bunların yanı sıra Yahudi otoriteler tarafından yaşamsal derecede önemli bir vazife olarak belirtilen hayırsever olmak ve sadaka vermek de Mesih'in gelmesini yaklaştıracak etkenlerden biridir.[1709] Yahudi geleneğine göre Mesih'in gelmesini sağlamak hem çok kolay hem de çok zordur. Talmud alimleri İsrailoğullarının iki şabatı art arda düzgün bir şekilde tutmayı başarabilecekleri takdirde kurtuluşun hızlı bir şekilde geleceğini vurgulamıştır.[1710] Nitekim Peygamber Yeşaya da şabatın Mesih ile kurtuluş için önemine vurgu yapmıştır.[1711] Sonuç olarak Yahudilerin Mesih'in gelmesini sağlamak için takva sahibi olmaları ve iyi ameller yapmaları gerekmektedir.[1712] Çünkü Yahudi geleneğine göre, ne kadar küçük olursa olsun her iyi amel nihai kurtuluş için ilahi adaletin terazisinde tartılacaktır. Ayrıca haham otoritelerine göre, Yahudiler yapacağı her dua, tövbe ve mitsvayı ümit içerisinde eda etmelidir.

Dua, tövbe, pişmanlık, iyi amel, hayırsever olma ve sadaka gibi yapılması gereken dini vazifelerin makbul olması ve işe yaraması için de gerekli olan önemli bir şart vardır: bu vazifeler Yahudi toplumunun tamamı tarafından eda edilmelidir. Toplumun tamamı dini açıdan doğruluk içinde ve kolektif olarak sorumluluk ve dayanışma halinde olmalıdır. Nitekim Gaon, kolektif bir dindarlık olmadan sadece toplumun içinde dindar veya salih kimselerin bulunması ile Mesih'in geliş vaktinin öne alınmayacağını belirtmiştir. Bu görüşünü de Mısır'da Musa ve Harun peygamberin ve üst düzeyde birçok salih kimsenin var olmasına rağmen Tanrı'nın esareti hemen sonlandırmamış olmasıyla açıklamıştır.[1713] Aynı şekilde Luria Kabalası da birçok

---

[1707] **Yasanın Tekrarı** 30:1-5 "*Ve tüm bunlar- önüne yerleştirmiş olduğum beraha ve lanet- başına geleceği zaman, Tanrın Aşem'in seni sürmüş olduğu tüm ulusların içindeyken kalbinde derinlemesine düşünecek. Ve Tanrın Aşem'e ulaşana kadar geri dönerek, sana bugün emrettiklerimin doğrultusunda Sözü'nü dinleyeceksin –hem sen hem çocukların- tüm kalbinle tüm canınla. O zaman Tanrı tutsak durumunda olanlarını geri getirecek ve sana merhamet edecek. Dönüp seni, Tanrın Aşem'in seni saçmış olduğu tüm halklardan toplayacak… Tanrın Aşem seni atalarının miras almış olduğu ülkeye getirecek ve orayı miras alacaksın…*"

[1708] BT- Yoma 86b.

[1709] BT- Shabbath 151b.

[1710] BT- Shabbath 118b.

[1711] **Yeşaya** 56: 2-5.

[1712] BT-Sotah 49b. "Takva temizliğe götürür; temizlik saflığa yol açar; saflık kaçınma duygusuna yol açar; kaçınma kutsallığa götürür; kutsallık alçakgönüllülüğe yol açar; alçakgönüllülük günahtan korkmaya yol açar; günah korkusu azizliğe yol açar; azizlik Kutsal Ruh'a sahip olmayı sağlar, Kutsal Ruh ölülerin yeniden dirilişine yol açar ve ölülerin dirilişi İlyas'ın kutsanmış hatırası vasıtasıyla çıkar."

[1713] Bağır, s. 236.

hususta olduğu gibi nihai kurtuluş için kolektif sorumluluğa azami önem verir. *"Her bir an, her bir edim, evrenin kaderini belirleyecek kadar can alıcı, belki de nihai olabilir.*"[1714] Aslında bu büyük bir yüktür ve her birey tarafından taşınmaktadır. Buna ek olarak tikkun için en büyük vazife de İsrailoğullarına düşmektedir. Kabalacılara göre, İsrailoğullarının Mesih'in gelmesini kolaylaştırmak ve tikkunu sonlandırmak için Zohar üzerinde çalışmaları gerekmektedir.

Yahudilerin Mesih'in gelişini sağlamak için dini kurallara riayet etmeleri dışında yapacakları herhangi bir hamle kesinlikle meşru değildir ve otoriteler tarafından şiddetle yasaklanmıştır. Bir başka ifade ile nihai kurtuluş için sonu hazırlamak, zorlamak ve hızlandırmak Tanrı'nın kuralını ihlal etmek olacağı için sakıncalıdır. Hatta bu tarz girişimler kurtuluşu geciktirmekten başka bir işe yaramayacaktır. Rabbiler bu konuya paralel olarak, Mısır Çıkışında aceleci davranan Efrayim oğullarının başına gelenleri örnek göstermişlerdir. *"Efrayim'in çocukları, kurtuluş için yanlış hesaplama yapmışlar, acele etmişler ve bu yüzden de yok olmuşlardır.*"[1715] Diğer taraftan MÖ. I. yüzyılda yazıldığı düşünülen Süleyman'ın Mezmurları (17:22-24), *"adaletsiz egemenleri ezsin ve Kudüs'ü putperestlerden temizlesin diye, Davut oğlu Mesih'in gelişini hızlandırmak için edilmiş olan bir duayı nakleder."*[1716] Dolayısıyla Tanrı'ya Mesih'i hemen göndermesi için dua yapılması sakıncalı değildir. *"O'nun büyük İsmi yüce ve kutsal olsun (Amen) dilediği gibi yarattığı dünyada. Ve krallığını yönetsin ve kurtuluşu getirsin ve Mesih'inin gelişini hızlandırsın (Amen) yaşamımız boyunca ve günümüzde tüm İsrail evinin ömrü boyunca çabucak ve yakında Amen."*[1717]

b. Mesih'in Gelmesini Erteleyecek Eylemler

Yahudi teolojisine göre Mesih'in gelişini yaklaştıran etkenler olduğu gibi onun gelişini erteleyecek davranışlar da vardır. Haham otoritelerinin düşüncesinde, Yahudilerin şabat gününe riayet etmemeleri, ahdin gerekliliği olan toplumsal dayanışmadan uzaklaşmaları ve tabi ki diasporada uygulamaları gereken mitsvaları

[1714] Dan, **Kabala**, s. 105.
[1715] BT- Sanhedrin 92b. Efrayim kabilesinin bir kısmı Mısır'ı exodusdan 30 yıl önce terk ettiler. Kutsal toprakları elde etmeye çalıştılar ama Filistinliler tarafından yok edildiler. https://www.truetorahjews.org/images/Hakdama.pdf (erişim tarihi: 21.03.2019)
[1716] Eliade, **Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi II**, s.307.
[1717] Kipur, s. 771.

yerine getirmemeleri Mesih'in gelmesini geciktirir. Nitekim onların düşüncesinde Mesih'in hala gelmemiş olması, Yahudilerin günahkarlığı ve şabat gününe riayet etmemesidir.[1718] Talmud alimleri dinden dönenlerin ve ergenlik öncesindeki kız çocukları ile evlenilmesinin Mesih'in gelmesini geciktireceğini vurgulamışlardır.[1719] Yine rabbilerin düşüncesinde dünya (Mesih ile gelecek olan dünya) barışı, insanlar cömert olmadıkları ve fakirler için yiyecek sağlamadıkları sürece olmayacaktır.[1720] Yahudi geleneğine göre, kutsal topraklara kolektif olarak dönmek de dahil olmak üzere kurtuluşu hızlandırmak için yapılacak insani girişimler ve beklenen sonun zeminini hazırlamak da Mesih'in gelişini erteleyecektir. Çünkü tüm bunlar Tanrı'ya isyan etmek anlamına gelmektedir. Hatta Mesih'in gelmesi için çok fazla dua etmek de sakıncalı bir tutumdur. Diğer taraftan eğer Mesih için belirlenen vakit gelmişse ve Yahudi toplumu hala günahkar ve kefaretlerini ödememiş ise bu durumda İsrailoğulları yeni bela ve cezalara çarptırılacaklardır. *"İsrailoğulları tövbe etmeyecek olurlarsa Tanrı verdiği emirleri Haman'ınkilerden daha şiddetli bir kral çıkaracak ve bundan dolayı İsrailoğulları tövbe edecektir*."[1721] Saadia Gaon'a göre, bu hal üzere olan Yahudiler daha önce hiç görülmemiş büyük ve şiddetli belalara maruz kalacaklardır: *"...ulusun oluşumundan beri hiç görülmemiş bir sıkıntı dönemi olacak..."*[1722] Ve kaçınılmaz olarak o vakit, tam ve içtenlikle tövbe edip, affedileceklerdir.[1723]

5. Mesih Öncesi Devir

Talmud bilginlerine göre, David'in oğlu Maşiah, ancak kötülük tüm dünyada yayıldığı zaman gelecektir. Mesih gelmeden önce tüm dünyada gençler yaşlılara hakaret edecek, yaşlılar gençlere saygı duyacak, kızlar annelerinin, erkekler babalarının önüne geçecek, imanlı olanlar aşağılanacaktır.[1724] Mesih, tüm toplum günahkar olmadan ve umudunu yitirmeden gelmeyecektir. Rabbilere göre Mesih öncesi devirde dünya şöyle bir kompozisyon içerisinde olacaktır: dünyada saygısızlık ve dinsizlik artacak, insanlar köpek yüzlü olacak, yaşlı gencin önünde eğilecek, bir adamın düşmanı kendi ailesi

[1718] İbrahim Sarmış, **Hz. İsa ve Mesih İnancı**, 2. basım, İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2012, s. 59.
[1719] BT- Niddah 13b.
[1720] BT- Eiruvin 86a.
[1721] BT- Sanhedrin 97b
[1722] **Daniel** 12:1.
[1723] Bağır, s. 239.
[1724] BT- Sanhedrin 97a.

olacak, devlet sapkınlık içinde olacak, Celile şehri yıkılacak, alimlerin buluşma yeri ahlaksızlık için kullanılacak, alimlerde bilgi kalmayacak, Gablan[1725] ıssızlaşacak, sınır halkları bir yerden bir yere dolaşacak ama merhamet görmeyecektir.[1726] Kudüs harap olacak, ıssızlaşacaktır, yaban eşeklerinin gezinti yeri, sürülerin otlağı olacaktır.[1727] Ayrıca ırklar tüketim toplumlarına dönüşecek ve hiçbir maddi zenginlikle tatmin olamaz hale geleceklerdir. Hastalıklar ve pahalılık artacak, dünya verimsiz olacaktır.[1728] Bunların yanı sıra rabbi Eliezer, Mesih öncesi karmaşa döneminde İsmail'in soyunun güçleneceğini ve birçok kavgaya neden olacağını belirtmiştir.[1729] Rabbi otoritelerin bu yorumları baz alındığında dünyada Mesih öncesi dönemin barıştan çok uzak ve kaos şeklinde geçeceği anlaşılmaktadır: "*Kutsal ve Mübarek Tanrı'nın çocuklarını kurtaracağı dönemde yaşayacak halklara vah olsun*."[1730] Nitekim Talmud alimleri, Yahudilere bu devrin şerrinden, şabata riayet ederlerse korunabileceklerini tavsiye etmişlerdir.[1731] Tüm bu bilgilere paralel olarak Mesih'in ona en çok ihtiyaç duyulan dönemde geleceğini söylemek yanlış olmayacaktır.

6. Mesih Devrinin Ayak Sesleri- Mesih'in Doğum Sancıları

Bu zaman dilimi Tanah'ta bazen "günlerin sonu ve zamanın sonu" tabiri ile de belirtilmiştir.[1732] Yahudi geleneğine göre, Mesih'in gelişinden hemen önceki zaman diliminde çok büyük hadiseler vuku bulacaktır. Gog ve Magog olarak adlandırılmış savaş, Yusuf oğlu Mesih'in ve Peygamber İlyas'ın gelişleri bu zamanda yaşanması beklenen bazı hadiselerin en önemlileri arasında sayılabilir.

[1725] Seir Dağı'nın kuzey kısmı
[1726] BT- Sotah 49b.
[1727] **Yeşaya** 32:14.
[1728] Faierstein, s.644.
[1729] Bamidbar, s. 504.
[1730] BT- Sanhedrin 106a.
[1731] BT- Shabbath 118a. "Kim şabata riayet ederse 3 şeyden korunur: Mesih'in doğum sancıları, Gog ve Magog, cehennem."
[1732] Eli Lederhendler, "İnterpreting Messianic Rhetoric in the Russian Haskalah Early Zionism", Jonathan Frankel (ed.), **Jews and Messianism in the Modern Era: Metaphor and Meaning**, New York: Oxford University Press, 1991, s. 27; **Yasanın Tekrarı** 4:30 "*Sıkıntıya düştüğünde ve tüm bu felaketler seni bulunca, günlerin sonunda Tanrın Aşem'e kadar döneceksin, O'na itaat edeceksin*." Rabbi Sforno'ya göre, bu ifadeyle Mesih döneminin hemen öncesinden bahsedilmektedir. Sforno on Deuteronomy. Ayrıca bk. Daniel 12:4-13.

a. Gog ve Magog

Yahudi otoritelere göre, Mesih gelmeden hemen önce bütün ulusların büyük bir yıkıma uğrayacağı "Gog ve Magog" adlı bir savaş çıkacaktır. Yahudi müfessirlerin düşüncesinde, Tevrat'ta Musa zamanında çöldeki kamplarda peygamberlik yaptığı anlatılan Eldad ve Medad, bu savaş hakkında kehanette bulunmuşlardır.[1733] Ayrıca Tanah'ın peygamberlere atfedilen kitaplarında İsrail'i kuşatmak için kuzeyden gelen bir halk olacağına dair kehanette bulunmuş oldukları görünmektedir. Peygamber Hezekiel ise bu savaşın ahir zamanda gerçekleşeceğini kehanet ederek Gog ve Magog hakkında direkt bilgi vermektedir.[1734] Yahudi teolojisinde, Gog, Magog ülkesinin kralıdır ve o birçok insanla birlikte en kuzeyden İsrail'i yağmalamak için gelecektir. Aslında Yafes'in soyundan olan Gog ve onun halkı, Asur ve Babil gibi Yahudilerin ezeli düşmanı değildir fakat onlar şiddeti sevdikleri ve ateist oldukları için Eretz İsrael'e ve imanlılara saldıracaklardır.[1735] Talmud alimlerine göre, bu savaş Tanrı'ya ve O'nun Mesih'ine karşı açılan bir savaş olacaktır.[1736] Yahudi geleneğinde Şehina'nın yeryüzüne inmesinin on gerekçesi vardır ve bunlardan birisi de bu savaştır.[1737] Şehina, Gog ve onun yanındakiler ile bizzat savaşacak[1738] ve onları "salgın hastalık, kan ve sağanak yağmurla" cezalandıracaktır.[1739] Gog ve yanındakiler İsrail topraklarında öldürülüp, Lut Gölü'nün doğusunda Hamon-Gog vadisi adı verilecek olan yere gömüleceklerdir.[1740] Filistin Targum'una göre, Gog ve beraberindekiler Kudüs'e kadar gelecek ve bu savaşta Mesih aktif rol oynayacak ve Mesih onları yok edecektir.[1741] Saadia Gaon'a göre de bu savaş Mesih zamanında yaşanacaktır. Mesih'in kuracağı saadet ülkesi Gog ve

---

[1733] BT- Sanhedrin 17a
[1734] Hezekiel perek 38 ve 39
[1735] Faierstein, s.86.
[1736] BT- Avodah Zarah 3b. Bu hüküm **Mezmurlar** 2:1-2 "*Nedir uluslar arasındaki bu kargaşa, neden boş düzenler kurar bu halklar? Dünyanın kralları saf bağlıyor, hükümdarlar birleşiyor RAB'be ve meshettiği krala karşı*." pasajlarına istinaden geliştirilmiştir.
[1737] Avot de Rabi Natan 38
[1738] **Zekeriya** 14:3 "*Sonra RAB, savaş zamanlarında, yaptığı gibi, gidip bu uluslara karşı savaşacak."*
[1739] ***Hezekiel*** *38:22 "Onu salgın hastalıkla, kanla cezalandıracağım; onun, ordusunun, ondan yana olan bir çok ulusun üzerine sağanak yağmur, dolu, ateşli kükürt yağdıracağım*." Ve **Hezekiel** 39:2-6.
[1740] **Hezekiel** 39:10-13
[1741] Jerusalem Targum, Shemoth/Exodus 40: 11 http://juchre.org/targums/pexo.htm#exo40 (erişim tarihi: 19.03.2019)

beraberindekiler tarafından kıskanılacak ve bu nedenle onlar Kudüs'e saldıracaklardır.[1742]

Ancak Yahudi geleneğinin genel kabulüne göre, bu savaş Mesih'in doğum sancılarından biridir, onun rol alacağı bir savaş değildir. Yine onların düşüncesinde bu savaş boyunca Tanrı Yahudileri koruyacaktır[1743] ve bu koruma Yahudilerin en çok şükretmesi gereken beş büyük nimetten biridir.[1744] Ancak diğer ulusların hepsi çok büyük zarar görecek ama tamamen yok olmayacak, Romalılar ise ebediyen yok olacaktır.[1745] Aynı zamanda bu savaş Yahudilerin onur duymalarını, Tanrı'nın Adı'nın birçok ulus tarafından kabul edilmesine ve yüceleştirilmesini sağlayacaktır.[1746] *"...Uluslar benim İsrail'de kutsal olan RAB olduğumu anlayacaklar."*[1747] Bu harp, son savaş olacak, bundan sonra Yahudiler için hiçbir esaret olmayacak[1748] ve onların kefaretlerinin bir parçası olacaktır.[1749]

b. Yusuf oğlu Mesih

Bazı haham otoritelerine göre, mesih sıfatını alacak olan bir başka kişi daha vardır ve o, kurtarıcı Mesih'in hemen öncesinde gelecek ve onun habercisi olacaktır. Onların düşüncesinde Yakup'un Yusuf'u kutsarken sarf ettiği söylem buna kaynaklık etmektedir: "… *ve ondan sonra Yosef bir çoban, Yisrael'in temel taşı oldu*."[1750] Talmud alimlerini düşüncesinde bu pasaj Yusuf'un soyundan –dolayısıyla Rahel'in soyundan- gelecek olan Mesih'e işaret etmektedir. Yahudi mistisizmine göre ise Tanah'ta Mesih'in hem bir eşek yavrusu üzerine binmiş olarak hem de bulutlar arasından geleceğini

---

[1742] Bağır, s.242.
[1743] BT- Megilah 11a.
[1744] BT- Pesachim 118a diğerleri: Mısır'dan Çıkış, Kızıldeniz'in ikiye yarılması, Tora'yı almaları ve ölümden sonra diriliş.
[1745] Yahudi teolojisine göre, Tevrat'ta sadece iki ulusun ebedi yok oluşundan bahsedilmiştir; Amalek ve Kitim. Amalek, İsrailoğulları'na ilk saldıran ulus olduğu için, Kitim ulusu olarak adlandırılan Romalılar da Yahudileri uzun bir sürgüne mahkum kıldıkları için ebediyen yok edileceklerdir. Bamidbar, s.502. Ayrıca Yahudi teolojisine göre, **Çıkış** 15:6-7 *"... Sağ elin-ey Aşem Düşmanı paramparça eder. Büyük Görkemin'le, karşıtlarını harap edersin.*" pasajı da Gog ile Magog savaşında olacakları tanımladığı için Mesih öncesi döneme gönderme yapmaktadır.
[1746] Faierstein, s.1220.
[1747] **Hezekiel** 39:7
[1748] BT- Sanhedrin 97b.
[1749] BT- Megilah 17b.
[1750] **Yaratılış** 49: 24

bildiren iki ayetin var olması iki tane mesih olduğunun ispatıdır. Kabala'ya göre, Yusuf oğlu Mesih bir sıpa üzerine binerek gelecek olan mesihtir.[1751]

Asıl adı Nehemiah b. Hushiel b. Efrayim b. Yusuf olacağı belirtilen bu Mesih, Celile'de ortaya çıkacak ve Yahudileri etrafında toplayacaktır. Ve Yeuda soyundan gelecek olan asıl Mesih'in gelişini haber verecek ve onun için uygun koşulları yerine getirecektir.[1752] Yusuf'un oğlu Mesih, Kudüs'ü Romalılardan temizleyecek ve belli bir süre destekçileriyle beraber burada yaşayacaktır. Daha sonra kendisini tanrı olarak ilan edecek olan Armilus adında biri, destek aldığı on kralla birlik olarak, Kudüs'ü ve Antakya'yı zaptedecek, Yahudileri Kudüs'ten çıkaracak, bazısını öldürecek bazısını da esir edecek[1753] ve Yusuf oğlu Mesih'i öldürecektir.[1754] Yusuf oğlu Mesih'in ölmesi ile Davut oğlu Mesih yükselecektir.[1755]

Gaon de dahil olmak üzere bazı otoritelere göre, bu yıkımdan sonra İsrailoğulları kendi aralarında ihtilaf yaşayıp, ayrışacaklardır. Böylece diğer devletler Yahudilere eziyet edecekler ve onları öldüreceklerdir. Hatta bu dönem oldukça şiddetli geçeceği için Yahudilerin bir kısmı dinlerini değiştirecek, geriye sadece sabırlı salih kimseler kalacaktır.[1756] "*Aranızda bana karşı gelenlerle başkaldıranları ayıracağım...*"[1757] Bundan sonra Tanrı, Armilus ve ordusunu Arbel vadisinde yok edecek ve Armilus, Mesîh'in nefesiyle –Yeşaya 11:4- ölecektir.[1758]

c. Peygamber Eliyau

Rabbilerin düşüncesinde; Tanrı, son kurtuluşu ve Mesih'in gelişini müjdelemesi için Peygamber "Eliyau –İlyas'ı"[1759] gönderecektir. Tanah'a göre, "Binyamin kabilesinden olan Eliyau"[1760], İsrail Krallığının bölündüğü zaman diliminde yaşamış bir peygamberdir ve o, ölmeyerek, atların çektiği ateşten bir arabayla Tanrı

[1751] Shakak ve Mezvinsky, s. 138.
[1752] BT- Sukkah 52a-b
[1753] **Zekeriya** 12:10 ve 14:1-2
[1754] Jacob Klatzkin, "Armilus", **Encyclopaedia Judaica**, C. 2, Second Edition, Jerusalem: Keter Publishing House, 2007, s.474-475.
[1755] Inbari, **Messianic Religious Zionism Confronts Israeli Territorial Compromises**, s.38.
[1756] Bağır, s.241.
[1757] **Hezekiel** 20:38
[1758] Kürşat Demirci, **Deccal**, DİA, C. 9, s.67-69.
[1759] Eliyau ismi Tanah'ın bazı pasajlarında Eliya olarak geçmektedir. (**II.Krallar** 1:3,4,8,12 ve **Malaki** 3:23)
[1760] Bazı rabbilere göre, Eliyau Pinehas ile aynı kişidir. BT- Baba Metzia 114b.

tarafından göğe alınmış, yükseltilmiştir.[1761] Ve İlyas'ın ölümünden sonra kazandığı ün onu Musa'ya yaklaştırmıştır.[1762] Yahudi müfessirlere göre, İlyas da diğer birkaç isim gibi Tanrı'ya sonsuz sadakat ve bağlılık içerisinde bir hayat sürmüş ve günahsız kalmayı başarmış olduğu için ölmeden, göğe alınmıştır.[1763] Yahudilikde ölmemiş olan Eliyau zaman zaman dünyaya gelip insanlarla konuşur.[1764] Ve yine onların açısından, Tanrı, Eliyau ve Mesih ikilisi hakkında Tevrat'ta bir ipucu vermiştir. "*Eğer Hükümlerim'i takip ederseniz…*"[1765] Rabbilere göre bu pasukta yer alan "eğer" kelimesi kurtuluş olgusuna gönderme yapmaktadır. Müfessirler İbranice "eğer- İm" kelimesindeki Alef ve Mem harflerinin eski İsrail'in kurtarıcılarının da isimlerinin ilk harfleri olduğuna dikkat çekmişlerdir. Örneğin, İsrail'in ilk kurtarıcıları Aaron (Alef) ve Moşe (Mem), purim olaylarındaki kurtarıcılar ise Ester (Alef) ve Mordehay'dır (Mem). Dolayısıyla onlara göre, Tanrı bu pasajda gelecekteki kurtuluşun Eliyau (Alef) ve Maşiah (Mem) aracılığıyla olacağını bildirmiştir.[1766]

Eliyau'nun Rab'bin günü olarak adlandırılan ahir zamanda gönderileceği Malaki kitabında direkt olarak belirtilmektedir.[1767] Yahudi teolojisinde Eliyau, "Şiluah Aken"[1768] mitsvası ile birebir ilişkilendirilmiştir. Bu mitsva ile Tanrı şu hükmünü emretmektedir: Bir Yahudi eğer yumurtaları olan bir kuş yuvası görürse ve anne oradaysa, anneyi almamalıdır ve yumurtaları alacaksa da mutlaka anneyi oradan uzaklaştırmalıdır. Haham geleneği bu mitsvanın Mesih dönemini yaklaştırma etkisi olduğunu belirtmişlerdir. Midraş'a göre, Tanrı şöyle buyurmuştur: "*Siz anne kuşu gönderin; ben de size peygamber Eliyau'yu göndereceğim.*"[1769]

[1761] **II.Krallar** Perek2

[1762] Eliade, **Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi II**, s.416.

[1763] Yahudi teolojisine göre, eğer insan günah işlememiş olsaydı fiziksel doğası saf halde kalacak ve yaşlanma ve ölüm gibi bir süreç yaşamayacaktır. Bu nedenle günahsız olan İlyas ve Hanoh ölmeden göğe yükseltilmiş, Musa da 40 gün boyunca Sina'da sorunsuz bir şekilde yaşamıştır. Ve yine aynı nedenle Tanrı'ya sonsuz sadakati olan insanların naaşlarını toprak çürütmemektedir. Bereşit, s.25. Ayrıca Yahudi kutsal kaynaklarında göğe yükseliş, miraç hadisesine farklı anlamlarda İbrahim, Musa, İdris, İlyas, Ezra, Eliezer (İbrahim'in hizmetlisi) gibi isimler özelinde rastlanmaktadır. İbrahim ve Musa'nın göğe yükselmeleri bir miraç hadisesi olarak kabul edilmiş, İdris ve İlyas'ın ki ise bu şekilde tahlil edilmemiştir. Şinasi Gündüz ve diğerleri, **Dinlerde Yükseliş Motifleri ve İslam'da Miraç**, 2.basım, İstanbul: Vadi Yayınları, 2016, s. 53-59

[1764] BT- Shabbat 13b

[1765] **Levililer** 26:3

[1766] Vayikra, s.610.

[1767] **Malaki** 4:5 "Rab'bin büyük ve korkunç günü gelmeden önce size Peygamber İlyas'ı göndereceğim."

[1768] "Bir kuş yuvasından yavruları veya yumurtaları alırken anneyi uzaklaştırmak" bu mitsva (pozitif emir) Rambam'ın listesinde 148. sıradadır.

[1769] Midrash, Devarim Rabbah 6-7.

Rabbilerin düşüncesinde; Eliyau, yapılan dini hazırlıkları aksatmamak için Şabat veya bir bayram günü öncesinde gelmeyecektir.[1770] Bazı alimlere göre Yeşaya peygamber Eliyau'nun, Mesihden üç gün önce geleceğini ve İsrail'in dağlarında görüneceğini bildirmiştir.[1771] Dolayısıyla bu Mesih'in gelmesinden önce gerçekleşecek son hadisedir. İlyas gelince ilk üç gün dağda kalacak ve toprağın çaresizliğine ağıt yakacaktır. Eliyau, bu üç gün içerisinde, üç farklı duyuru yapacak ve onun sesi dünyanın bir ucundan diğerine duyulacaktır. Eliyau, duyuru yapacağı ilk gün dünyaya barışın, ikinci gün iyiliğin, üçüncü gün ise kurtuluşun geleceğini bildirecektir.[1772] Nitekim Saadia Gaon, Roş Aşana'da çalan şofarın İlyas'ın Mesih'in gelişini müjdeleyeceğini hatırlattığını ifade etmiştir. Haham otoritelerine göre, Eliyau, Tanrı'nın düşman ulusları yenmek için Musa ve jenerasyonunun önünden gönderdiği meleğe benzer.[1773] Onların düşüncesinde, İlyas da Musa gibi misyon yüklenilmiş biridir, İsrail'in kurtuluşu için gönderilecektir[1774] ve o, Gog ve Magog savaşına katılacaktır.[1775] İsrail, Eliyau'nun gelmesine kadar aslında içtenlikle tövbe etmeyecek,[1776] onun gelmesi ile Yahudilerin tövbesi güçlenecek ve gerçek anlamına kavuşacaktır.

İlyas, Tanrı tarafından muhafaza edilmiş "Man, kutsal mesh yağı, Harun'un asasını ve kutsal suyu" geri getirecek[1777] ve Kudüs'te yüksek mahkemeyi kuracaktır.[1778] O, İsrail halkı ile yapılacak olan yeni antlaşmanın habercisi olacaktır: "*İşte habercimi gönderiyorum. Önümde yolu hazırlayacak. Aradığınız RAB ansızın tapınağına gelecek, görmeyi özlediğiniz antlaşma habercisi gelecek…*"[1779] Mesih geldikten sonra ona baş kohen olarak hizmet edecek, dini ve sosyal konularda Yahudi toplumunu düzenleyecek ve uzlaştırıcı olacak[1780] ve ahir zamana kadar tanımlanamayan bazı evrakları düzenleyip

---

[1770] BT- Eiruvin 43b ve Shabbath 33a

[1771] **Yeşaya** 52:7 "*Dağları aşıp gelen müjdecinin ayakları ne güzeldir! O müjdeci ki, esenlik duyuruyor. İyilik müjdesi getiriyor, kurtuluş haberi veriyor. Siyon halkına, "Tanrınız egemenlik sürüyor!" diye ilan ediyor."*

[1772] https://biblehub.com/library/edersheim/the_life_and_times_of_jesus_the_messiah/appendix_viii_rabbinic_traditions_about.htm (erişim tarihi: 01.02.2019)

[1773] **Çıkış** 23:20 "*İşte! Seni yolda koruması ve belirlemiş olduğum yere seni getirmesi için, önünden bir melek gönderiyorum."*

[1774] **Pirke de Rabbi Eliezer**, Gerald Friedlander (çev.), 2. Basım, New York: Hermon Press, 1965, s.315.

[1775] Heinrich W. Guggenheimer (çev.) **Seder Olam: The Rabbinic View of Biblical Chronology**, New Jersey: Jason Aronson, 1998, s.17.

[1776] Pirke de Rabbi Eliezer, s344.

[1777] Sarıkçıoğlu, s. 105.

[1778] BT- Eiruvin 43b.

[1779] **Malaki** 3: 1.

[1780] Pirke de Rabi Eliezer s.214. "Uzlaştırıcı olmak Mesih'in görevi değildir."

açıklayacaktır.[1781] Ayrıca bazı müfessirlerin yorumunda, peygamber Eliyau, en uzakta, en izole bölgelerde kalmış sürgünleri toplayacak olan kişidir.[1782] Bunların yanı sıra Yahudi mistisizmine göre İlyas peygambere yine onun gibi ölmeden semaya alınmış olan Enoh-İdris peygamber yardım edecektir. "*İdris, İlyas ile beraber "yol açıcı, hazırlayıcı" olacaktır."*[1783]

Bu üç hadise dışında Mesih'in doğum sancıları olarak kabul edilen farklı işaretler de vardır. *"Göklerde ve yeryüzünde, kan, ateş ve duman sütunlarından belirtiler göstereceğim… güneş kararacak, ay kan rengine dönecek*."[1784] Yahudi müfessirlerin düşüncesinde bu pasuk, Mesih döneminin hemen öncesine işaret etmekte olup kan, ateş ve duman sütunu onların kurtuluşları için gösterilecek olan mucizelerdir. Onlara göre, Mesih'in gelmesi yaklaştığında güneş kararacak ve Ürdün nehrinin suları kana dönüşecektir. Mesih döneminin hemen öncesinde yaşanacak olumlu bir gelişmeyi ise Talmud sunmaktadır. Talmud'a göre, Eretz İsrael bereketli hale geldiğinde Mesih'in gelişi yaklaştı demektir. Ve bu, diğer belirtilere göre en açık işarettir.[1785]

Diaspora boyunca yaşanan bazı hadiseler bu işaretler ile özdeşleştirilmiş ve Mesihin gelişinin yaklaştığı inancı birçok defa vuku bulmuştur. İsa'dan sonra Hıristiyanlığın, Hz. Muhammed ile İslamiyet'in doğuşu, Orta Çağ'da bu iki dinin de yayılması ve siyasi anlamda güç kazanması, Müslüman fetihleri ve Haçlı seferleri Yahudi otoriteler tarafından Mesih'in gelişine dair ümit işaretleri olarak algılanmıştır.[1786] Ayrıca Osmanlı İmparatorluğu'nun İstanbul'u fethetmesi, Katolik İspanya'nın Yahudilere yaptığı zulüm ve engizisyon mahkemeleri ve Martin Luther'in kiliseye karşı manifestosu ve Katolik dünyasını bölmesi Mesih'in ayak sesi zannedilmiş, Yahudi toplumunda heyecana neden olmuştur. 1780 yılında Avusturya'da II. Joseph Yahudilere ayrıcalık tanıdığında, bazı aydınlar onu kurtarıcı ilan etmiştir. Aynı şekilde II. Alexander daha önceki çarların Yahudilere yönelik koydukları sınırları kaldırdığında Pers İmparatoru Keyhüsrev'e benzetilerek kurtarıcı olarak kabul

[1781] BT- Baba Metzia 20a.
[1782] **Yasanın Tekrarı** 30: 4 "*Sürgünlerin göklerin ucunda bile olsa oradan toplayacak seni Tanrın Aşem ve oradan alacak seni.*"
[1783] Mahmud Erol Kılıç, **Hermesler Hermesi: İslam Kaynakları Işığında Hermes ve Hermetik Düşünce**, 2.basım, İstanbul: Sufi Kitap, 2017, s.42.
[1784] **Yoel** 2: 30.
[1785] BT- Sanhedrin 98a.
[1786] Taşpınar, **Yahudi Kaynaklarına göre Yahudilik'te Ahiret İnancı**, s. 331.

edilmiştir. Yahudilerin eşit vatandaş olmasını sağlayan Napolyon da bu övgüye nail olanlardan biridir. Kısacası Yahudi tarihinde bu isimler gibi Yahudi olmayan iyiliksever liderler de kurtarıcı olarak karakterize edilmiştir. 1822 yılında Lazarus Ben David bir Yahudinin kendisine eşit vatandaşlık veren birini kurtarıcı olarak görmesine kimsenin sitem edemeyeceğini yazmıştır.[1787] Son dönemlerde, modern dünyada gerçekleşen bazı hadiseler de Yahudi cenah tarafından ümit işaretleri olarak algılanmıştır. Yahudi nüfusunun neredeyse yarısının Eretz İsrael'de toplanması ve orayı yurt edinmesi, komünist rejimlerin yıkılması ve Körfez savaşı ve bu savaşta yaşanan bazı gelişmeler Mesih'in ayak sesleri olarak algılanmıştır.[1788]

7. Mesih Dönemi-Mesih Krallığı

Yahudi teolojisinde, Mesih dönemi dünyanın ve insanlığın bütünün refaha kavuşacağı bir zaman dilimi olarak anlamlandırılmıştır: *"Bütün peygamberler [güzel şeyleri] sadece Mesih'in günlerinde kehanet ettiler..."*[1789] Yahudi inancında, Mesih sadece iyi hususlar için kullanılan şofarın sesi ile açığa çıkacaktır.[1790] Mesih, eğer Yahudi halkı buna layık ise göğün bulutlarıyla eğer değil ise bir eşek yavrusuna binmiş şekilde gelecektir.[1791] Genel kanıya göre, Mesih ilk olarak Beytlehem ile Hevron –El-Halil- şehirleri arasında bir yere gelecek ve oradan Kudüs'e geçecek[1792] ve krallık tacının gereği olarak insanlığa hizmet görevine başlayacaktır.[1793] Eski bir tefsire göre, o geldiğinde Eretz İsrael'de sadece yedi bin Yahudi bulunacaktır.[1794] Mesih ile dünyaya yeniden peygamberlik gelecektir. Onunla, Yahudiler başta olmak üzere tüm insanlık iyileşip gelişecek ve dünyada olağanüstü değişiklikler olacaktır. Çünkü Tanrı, eski dönemde yıkıcı iradesi ile Yehudalılara felaket vermişken, ahir zamanda Kudüs ve Yahudilere kurtarma isteği ile yaklaşacaktır.[1795]

[1787] Biale, **Gershom Scholem Kabbalah and Counter History**, s.73.
[1788] Pesah Agadası, s.5.
[1789] BT- Sanhedrin 99a, Berachoth 34b
[1790] Yeoşou, s.64.
[1791] BT- Sanhedrin 98a. **Daniel** 7:13 *"... insanoğluna benzer birinin göğün bulutlarıyla…"* ve **Zekeriya** 9:9 "*İşte kralın!... Eşek yavrusuna binmiş sana geliyor"* pasajlarına istinaden geliştirilmiş yorum.
[1792] Mesih'in direkt olarak Hevron'a geleceğine dair yaygın bir kabul de vardır. Slyvanus Urban, **The Gentleman's Magazine Vol. XV**, London: William Pickering: John Bowyer Nichols and Son, 1841, s. 181.
[1793] Pirke Avot, s.116.
[1794] Rabkin, **Yahudilerin Siyonizm Karşıtlığı**, s.290.
[1795] **Zekeriya** 8: 14-15.

Öncelikle kayıp on kabile[1796] de dahil olmak üzere tüm sürgünler kurtularak Mesih ile Eretz İsrael'e geri dönecekler, galut son bulacaktır.[1797] "*RAB'bin kurtardıkları geri dönecek, sevinçle haykırarak Siyon'a varacaklar. Yüzlerinde sonsuz sevinç olacak. Onların olacak coşku ve sevinç, üzüntü ve inilti kaçacak.*"[1798] Yahudi teolojisi Mesih ile kurtuluşun Mısır'da gerçekleşen kurtuluşu gölgede bırakacağı görüşündedir. Tüm Yahudilerin barış içerisinde İsrail'de kolektif olarak toplanışı –Kibuts Galuyot- sırasında savaş olmayacaktır. Yahudi müfessirlere göre, Tanrı'nın İbrahim ve Musa'ya verdiği toprağın tozu gibi sayılamayacakları vaadi Mesih döneminde gerçekleşecektir.[1799] Ayrıca Tanrı'nın Eretz İsrael'i atalara yemin ettiği şekilde vermesi işte tam o zaman gerçekleşecektir. Yahudiler Mesih dönemi itibariyle artık kutsal topraklardan hiç çıkmayacaklardır. Buna koşut olarak Eretz İsrael'in sınır bütünlüğü –İsrail'in sınırları Fırat Nehrine dayanacak- tam manasıyla Mesih döneminde tamamlanacaktır.[1800] Kudüs şehri yine bu zamanda genişleyecek –tüm sürgünler döndüğünde oraya sığmayacak ve "*Burası bize dar geliyor*"[1801] diyecektir- bazı yorumlara göre ise şehir Şam kapılarına kadar büyüyecektir. Ve Mesih, yeniden inşa edilerek eski ihtişamına kavuşacak Kudüs'ü İsrail'in başkenti ilan ederek teokratik krallığını kuracaktır.[1802]

Bunun yanı sıra Eretz İsrael'e dönecek olanlar sadece Yahudiler olmayacaktır. Tutsak olanlarla beraber Şehina da Eretz İsrael'e geri dönecektir.[1803] Ayrıca Mesih döneminde İsrail dışındaki tüm sinagoglar da bulundukları yerlerden sökülerek oraya taşınacaktır.[1804] Mesih, tapınağı üçüncü defa yeniden inşa edecek ve Şehina yeniden Kutsallar Kutsalı olarak adlandırılan odada ortaya çıkacaktır.[1805] Dolayısıyla Tanrı

[1796] **Yeşaya** 27: 13 *"... Asur Ülkesi'ndeki kayıplar, Mısır Ülkesi'ndeki sürgünler gelecekler ve Yeruşalayim'deki Kutsal Dağ'da Tanrı'ya secde edecekler*."

[1797] Alexander Zephyr, **Rabbi Akiva, Bar Kokhba Revolt, and the Ten Tribes of Israel**, Bloomington: Universe LLC, 2013, s.36.

[1798] **Yeşaya** 51:11

[1799] Devarim, s.10

[1800] Matthias Henze, **Jewish Apocalypticism in Late Fist Century Israel: Reading 'Second Baruch' in Context**, Tübingen: Mohr Siebeck, 2011, s. 175-176. Yahudiler Amon ve Moav toprakları üzerinde kaybetmiş oldukları hakları yeniden geri alacaklardır. Mesih, sınır çizgisini Kral Süleyman'dan sonra ikinci kere Fırat Nehrine kadar dayandıracaktır.

[1801] **Yeşaya** 49:20

[1802] Mustafa Alıcı, "Üç Kudüs: Kudüs'e Siyonist, Evanjelik ve Reel Politik Yaklaşımlar", **Akra Kültür, Sanat ve Edebiyat Dergisi**, C. 6,,S. 6, 2018, s. 41-58.

[1803] BT- Megilah 29a.

[1804] Devarim, s.242.

[1805] BT- Yoma 72a, 77b ve **Pesachim** 5a (Tapınağın yeniden inşa edilebilmesi için Mesih'in gelmesi şarttır.)

Rahmetini Mesih ve Kudüs Şehri üzerine indirecektir.[1806] Gaon'a göre, bu rahmet/nur yeryüzünden gökyüzüne kadar öyle yoğun bir şekilde ışıldayacak ki tapınağa gelmek isteyen kimse, gökyüzüne doğru yükselen ışığı takip ederek orayı bulabilecektir.[1807]

Tanrı'nın yeryüzündeki vekili olarak kabul edilen Mesih, geldiği zaman hemen tebliğ görevine başlayacak, dünyayı Kudüs'ten bir kral olarak yasa ile yönetecektir. "… *Çünkü yasa Siyon'dan, RAB'bin sözü Yeruşalim'den çıkacak."*[1808] O, birebir şeriatı tatbik edecek ayrıca onun aracılığıyla İsrailoğulları'na 30 mitzvot daha indirilecektir.[1809] Mesih'i tüm uluslar kral olarak kabul edecek ve onun aracılığıyla Tanrı'nın Birliğine iman edip, Tanrı'yı tanıyacaktır.[1810] "*Tanrı tüm dünyanın Hükümdarı olacak. O gün Aşem "Bir" olacak ve İsmi "Bir" olacak."*[1811] Rabbilere göre, Mesih dönemi geldiğinde, İbrahim'in soyu olan iki ulus, İsmail ve Esav'ın soyu Tora'yı kabul edip, iman edeceklerdir.[1812] Buna ek olarak birçok ulus da Tora'yı benimseyecektir. Üstelik Midraş'a göre bu dönemde herkes Tora'yı Bizzat Tanrı'dan öğrenecektir.[1813] Böylece Davut oğlu Mesih'in döneminde herkes Tanrı'yı çok daha iyi anlayacaktır. Yasayı kabul edenler Tanrı'nın Rahmetine kavuşacak, etmeyenler ise cezalandırılacaktır. Ayrıca başta Roma olmak üzere İsrail'in trajedisinde rol oynayan halkların hepsi yok edilecektir.[1814]

Hem Yahudiler hem de diğer uluslar Mesih'in krallığının hakimiyeti altında dini bir hayat sürecektir. "*Çünkü bize bir çocuk doğacak, Bize bir oğul verilecek. Yönetim onun omuzlarında olacak. Onun adı harika öğütçü… esenlik önderi olacak.*"[1815] Tapınak eskiden olduğu gibi dolup taşacak, Mesih her sabah orada vaaz verecektir. Tüm dini günler orada eda edilecek, Kudüs dışında yaşayanlar da Sukot bayramı için senede bir gün Kudüs'e akın edeceklerdir.[1816] Mesih ve onun yönetimi ile

---

[1806] **Zekeriya** 12: 10 "*Davut soyuyla Yeruşalim'de oturanların üzerine lütuf ve yakarış ruhunu dökeceğim…"*
[1807] Bağır, s.244.
[1808] **Yeşaya** 2: 4
[1809] Sarıkçıoğlu, s. 101.
[1810] Menachem Kellner, **Maimonides on Judaism and the Jewish People**, New York: State University of New York Press, 1991, s. 39.
[1811] **Zekeriya** 11: 9.
[1812] Kellner, **Maimonides on Judaism and the Jewish People**, s.38.
[1813] Midrash- Tanhuma 4
[1814] **Zekeriya** 1: 15 "*Tasasız uluslara ise çok öfkeliyim, çünkü Ben biraz öfkelenmiştim, onlarsa kötülüğe kötülük kattılar."*
[1815] **Yeşaya** 9: 6
[1816] Sarıkçıoğlu, s.101.

tüm dünyada adalet sürecek ve Eretz İsrael güvenli bir yer olacaktır.[1817] Mesih insanlığı savaş, açlık ve kıskançlığın olmayacağı yeni bir çağa sokacaktır.[1818] Yeşaya peygamberin kehanet ettiği gibi kimse kimseye zarar vermeyecek, yok etmeyecektir.[1819] Rabbilerin ifadesi ile Mesih'in gelişiyle dünyada en çok eksik olan şey şalom-barış olacaktır.[1820] O, savaş aletlerini ve her türlü zulmü yok edecektir.

Bu genelleme dışında Eretz İsrael'de bir araya gelen Yahudi toplumu kendini restore ederek altın buzağı günahı öncesinde bulundukları seviyeye Mesih ile çıkabileceklerdir.[1821] Onlar bir daha günah işlemeyecek, hikmet sahibi olacaklardır.[1822] Buna koşut olarak, Yahudi müfessirlere göre, Mesih'in tüm dünyaya öğreteceği asıl ders; insanın kendi kaderini kontrol edebileceği ve hatalarını düzeltebileceğidir.[1823] Kıskançlık, adaletsizlik, benlik ve ego gibi birçok olumsuz duygu ve davranış Yahudi bireylerde yok olacaktır. Mesih ile gelişimleri hız kazanacak ve gelecek alemden önce tekamüle ereceklerdir. Çünkü peygamber Yoel'in müjdelediği gibi Tanrı tüm Yahudilerin üzerine Ruhunu dökecektir.[1824] Böylece İsrailoğulları bir daha cezalandırılmayacak, ölene kadar Eretz İsrael'de mutlulukla yaşayacaktır. *"...Halkım bir daha utandırılmayacak*."[1825] Bunun yanı sıra Malaki peygamberin müjdelediği gibi Tanrı İsrailoğulları ile yeniden ahitleşecek ve bu antlaşma her bir Yahudinin kalbinde yazacaktır.[1826]

Hem peygamber hem de kral olan Mesih aracılığıyla Tanrı'nın Yahudilere Tora'da vaat etmiş olduğu tüm beraha/nimetler gerçekleşecektir. Bu nimetlerin hepsi Mesih'in insanlara sağlayacağı dini hayat dolayısıyla bahşedilecektir. Eretz İsrael'de bolluk bereket olacak, şehirler zenginleşecektir. Çöller suya kavuşup cennet olacak, kurak topraklar pınara dönecek, dağlardan şarap damlayacaktır.[1827] Yeşaya'nın -30:26- kehanet ettiği gibi ay güneş gibi parlayacak, güneş ise yedi kat daha parlak olacaktır.

[1817] **Yeremya** 23: 5-6.
[1818] Pesah Agadası, s. 4.
[1819] **Yeşaya** 11: 9 "*Çünkü sular denizi nasıl dolduruyorsa, Dünya da RAB'bin bilgisi ile dolacak*."
[1820] Mishna- Ediyot 8: 7.
[1821] Şemot, s.449.
[1822] Talmud'a göre, **Süleyman'ın Özdeyişleri** 12: 1 Mesih zamanında günah ve sevap olgularının olmayacağına işaret eder. BT- Shabbath 151b.
[1823] Bereşit, s.312.
[1824] **Yoel** 2: 28-29
[1825] **Yoel** 2:27
[1826] Sarıkçıoğlu, s.102.
[1827] **Yeşaya** 35: 6, 32:15, **Yoel** 3:18

Eretz İsrael'in tümü Aden bahçesine benzeyecek ve topraktan insanoğlu için ürün fışkıracaktır.[1828] "*Bol bol yiyip doyacak Tanrınız RAB'bin adını öveceksiniz.*"[1829] Eretz İsrael'de deprem ve doğal afet olmayacaktır. Kısacası Mesih'in gelmesi ve tüm dünyanın şeriat ile yönetilmesi ile toprak/doğa, yaratılış zamanındaki haline geri dönecek adeta yeniden doğacaktır. Hayvanların da doğasında değişiklikler olacaktır. *"... kurtla kuzu bir arada yaşayacak, parsla oğlak birlikte yatacak..."*[1830] Artık vahşi olmayacak hayvanlarla insanlar bir arada yaşayabilecek böylece Adem'in yaratılışındaki plan yeniden işleyecektir. Eretz İsrael'de açlık, mutsuzluk ve hastalık olmayacak, herkes bereketli bir şekilde çocuk sahibi olacaktır.

Bunlara koşut olarak Mesih ve onun çığır açacağı bu yeni dönem Yahudi toplumu tarafından sabırsızlıkla beklenmektedir. Nitekim Yahudi otoritelere göre, Tevrat da Yahudilerin Mesih'i dört gözle bekleyeceklerinin bilgisini vermiştir.[1831] Dolayısıyla Mesih ile kurtuluş imgeleri dualarda hiç eksik tutulmamakta ve yakarışlar hep aynı temenni ile bitmektedir. *"Ben Mesih'in gelişine tam bir inançla inanıyorum. Ve gecikiyor görünse bile, her halukarda, onun gelişini her gün bekleyeceğim. Hızla ve günümüzde gerçekleşsin. Amen."*

Tüm bunların yanı sıra bazı müfessirlere göre, Mesih döneminde, dünyada olağanüstü değişiklikler olmayacaktır. Dünya normal işleyişine devam edecektir. Dolayısıyla Mesih dönemi ile diğer zaman dilimleri arasında hiçbir fark yoktur. Çünkü bazı Talmud alimlerine göre Tanrı Mesih dönemini de kapsayarak şöyle buyurmuştur: "*Zira Ülke'nin içinden yoksul eksik olmayacaktır..."*[1832] Mesih döneminde yaşanacak tek değişiklik Yahudilerin esaretten kurtarılacak olmalarıdır. Rambam'ın bu konudaki düşüncesi de bu yoruma katkı sağlayacak niteliktedir. *"Kral Mesih'in gelmesiyle, ondan birtakım olağanüstü şeyler beklenmemelidir. Dünya düzenini değiştirmesi, ölüleri diriltmesi ve benzeri şeyler yapması beklenmemelidir..."* Ve yine onun düşüncesinde, döneminde en önemli Mişna alimi olan rabbi Akiva, Mesih'in mucizeler göstermeyeceğini bildiği için Bar Kohba'yı Mesih ilan etmiş ve onu desteklemiştir.

[1828] **Yeşaya** 51: 3.
[1829] **Yoel** 2: 26.
[1830] **Yeşaya** 11: 6.
[1831] Devarim, s.424.
[1832] **Yasanın Tekrarı** 15: 11 pasuğuna istinaden geliştirilmiş hüküm BT- Berachoth 34b

Kimse, Bar Kohba'dan kendini ispatlaması için bir mucize göstermesini istememiştir.[1833] Rambam'ın Mesih çağında olmasını beklediği şey; özgürlüğe ve barışa kavuşan Eretz İsrael'de özerk bir Yahudi iktidarının kurulmasıdır. Bunun yanı sıra yeniden kurulacak olan bu Yahudi egemenliğinin tüm dünya üzerinde politik bir etkisi olacaktır.[1834] Rambam'a göre, Tevrat'ı sonsuz şekilde severek kurtuluşa erecek olan Yahudiler, esaretten kurtulmuş olmalarının yanı sıra sonsuz kurtuluştan, sonsuz şekilde zevk alacaklardır.[1835]

Mesih itikadının ilişkilendirildiği başka bir boyut apokalipsidir. Yahudi geleneğinin bazı yorumlarında ölülerin dirilişi, hesap günü ve kıyamet olguları ile Mesih kavramının yolları kesişmiştir. Eretz İsrael merkezli Mesih döneminin olağanüstü olayların yaşanacağı bir çağ olacağı ve ölülerin toplanarak, dirilişin bu topraklarda gerçekleşeceği inancı[1836], diriliş gününün Mesih döneminde yaşanacağı yorumlarına neden olmuştur.[1837] Buna paralel olarak, bazı haham otoriteleri diriliş olgusunun iki aşamalı bir sistemde olacağına inanmışlardır. *"Birincisi beklenen Mesih'in gelişi ile gerçekleşecektir. Bu dirilişte, sadece ve sadece Yahudilerden salih olan kimseler dirilecektir. Bu olay, Mesih'in göstereceği bir mucize ve bu salih kimselere bir ikram olarak gerçekleşecektir. İkinci diriliş ise, ölülerin umumi kıyamette dirilişidir ki, bunda bütün insanlar dirilecektir; ister salihlerden olsun isterse günahkarlardan olsun. Böylece, emirlere itaat edenler ebedi mükafat, asiler ise azap ile karşılık göreceklerdir."*[1838] Bu görüşe sahip olanlardan biri Saadia Gaon'dir. O, Mesih döneminde İsrailoğullarından salih olarak ölmüş ruhların bedenleriyle tekrar buluşacaklarını ve dirileceklerini –ilk dirilen kişi Yusuf'un soyundan gelen Mesih

[1833] Menachem Kellner, "And the Crookes Shall be Made Straight: Twisted Messianic Visions, and a Maimonidean Corrective", Michael L. Morgan ve Steven Weizman (ed.), **Rethinking the Messianic Idea in Judaism** içinde 108-141, Bloomington: Indiana University Press, 2015, s.121-122.
[1834] Novak, **Zionism and Judaism: A New Theory,** s. 238.
[1835] Rothschild, "Modernite'nin Başlangıcında Yahudi Felsefesi", s. 553.
[1836] **Yeşaya** 26: 19 "*Ama senin ölülerin yaşayacak, bedenleri dirilecek..."* Bu pasaja binaen Talmud alimleri, Eretz Israel dışındaki naaşların da Kudüs'e getirilerek burada diriltileceğine inanmışlardır. BT- Kethuboth 11a.
[1837] BT- Kethuboth 111b ve Sanhedrin 110b
[1838] Taşpınar, **Yahudi Kaynaklarına göre Yahudilik'te Ahiret İnancı**, s.240.

olacaktır- ve bu bilginin de Tanah'ın pasuklarında[1839] yer aldığını kesin bir dille ifade etmiştir.[1840]

Diğer tarafta, Talmud'da Mesih'in gelmesi ile ölülerin dirileceğini belirten herhangi bir hüküm yoktur. Ve Rambam başta olmak üzere Yahudi geleneğinin çoğunluğu Mesih dönemi ve diriliş gününü iki ayrı vaka olarak kabul etmiştir. Onların düşüncesinde gelecek alem Mesih döneminden sonra yaşanacaktır. Dolayısıyla diriliş ve hesap günü de ondan sonra gerçekleşecektir. Mesih vefat ettikten sonra tüm insanlar ölecektir. Dünya yedi gün boyunca sessiz olacak, tek bir canlı kalmayacaktır. Yani başlangıçtaki kaos haline geri dönecektir.[1841] Ve bunun ardından diriliş ve hesap günü gerçekleşecektir. Başka bir ifade ile yeni bir yaratılış ve ebedi mutluluk veya azap gelecektir.

8. Mesih İddiaları ve Mesihi Hareketler

II. tapınağın yıkılışı itibariyle Yahudi tarihinin belli zaman aralıklarında kendisini Mesih ilan edenler veya başkaları tarafından kurtarıcı olduğuna inanılan kişiler olmuştur. Mesihlik iddiasında bulunan kişiler Yahudi toplumun bir kısmını etkileyerek bir ekol haline gelmiş ve kitlesel harekete dönüşmüştür. Ayrıca Yahudi tarihi içerisindeki Mesihçi hareketlerin ve sahte Mesihlerin Yahudi toplumunun özellikle en sıkıntılı dönemlerinde ortaya çıktığını belirtmek doğru olacaktır. Çeşitli Mesih hareketleri sürgüne uğramış yorgun Yahudilerin kurtuluş umutlarını yeşertmiştir. Diğer yandan sahte Mesihi hareketlerin bazıları Yahudilik içerisinde heretik akımlara ve kitlesel devinimlere neden olmuştur. Birçok düşünüre göre, Yahudilik içerisinde sadece tek bir inanç sapkınlığı ortaya çıkarabilirdi, o da Yahudilikte çok büyük bir katalizör görevi yapan Mesih itikadıdır.[1842]

Yahudi tarihinde oldukça geniş bir yer tutan ve ardında güçlü sonuçlar bırakan Mesih iddiasında bulunan kişilerden ilki Bar Kohba'dır. Bu şahsiyet Talmud'da "Bar

[1839] Saadia Gaon'a göre bu pasuklardan bazıları: Yasanın Tekrarı 32:39, I.Krallar 17:8-24, II.Krallar 4:8-35, Hezekiel 37:11,12, Daniel 12:2.
[1840] Bağır, s.226.
[1841] Eliade, **Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi II**, s. 308.
[1842] Biale, **Gershom Scholem Kabbalah and Counter History**, s.71.

Koziva, Ben/Bar Kozevah"[1843] olarak adlandırılmıştır. Bar Kozevah isminin "*Bir yıldız yükselecek Yaakov'dan*.."[1844] pasajında geçen yıldız kelimesine istinaden Bar Kohba olarak değiştirildiği düşünülmektedir.[1845] MS. 132-135 yılları arasında Roma'ya karşı yapılan isyanın liderliğini yapan Bar Kohba, dönemin en önemli haham otoritelerinden biri olan rabbi Akiva tarafından Mesih ilan edilmiştir. Bar Kohba üç yıl boyunca Yehudalıların –kendisini destekleyenlerin- lideri olmuştur. Kendini destekleyen –az sayıda- hahamlar tarafından isyanın sadece ilk aşamasında Mesih olarak kabul edilmiştir.[1846] Nitekim Bar Kohba'nın merhametsiz tabiatına ve cinayet işlemesine tanık olan birçok haham onun Mesih olamayacağına kanaat getirmiş ve onu desteklemeyi bırakmıştır.[1847] Aktif mesiyanizm hareketi olarak tahlil edilen bu isyan Yahudi toplumunun maddi manevi büyük kayıplar vermesine sebebiyet vermiş ve hatta Yahudi tarihi içerisindeki ana fraksiyonlardan biri olmuştur.[1848]

Miladi VIII. yüzyılda İran'da faaliyet gösteren İseviyye mezhebinin kurucusu Ebu İsa İshak b. Yakup el-İsfahani kendisinin bizzat Mesih ve bir peygamber olduğunu ilan etmiştir. Ebu İsa, kendi bölgesindeki Yahudi toplumunu etkilemiş ve birçokları onu Mesih olarak kabul etmiştir. Ebu İsa, etrafında hatırı sayılır taraftar toplayıp bir ordu kurmuş ve Abbasi yönetimine karşı isyan başlatmıştır. Olaylar neticesinde çıkan savaşta Ebu İsa ordusunu savaş meydanında bırakıp kaçmış, başka bir rivayete göre ise öldürülmüştür.[1849]

Orta Çağ boyunca Yahudi toplumu içerisinde kendisini Mesih ilan eden birçok kişi olmuştur. 1100 yılları civarında Endülüs'lü İbn Arye, 1121 yılında Karaim mezhebinden Kohen Solomon, XII. yüzyılda Rambam'ın güçlü tepkisi ile karşılaşan Yemen'deki Yahudi cemaatinden birisi, XII. yüzyılda kabalist olan Nahmanides'in bir yorumundan etkilenerek papa III. Nicholas'ın huzuruna Jewry adı ile çıkan Abraham

[1843] BT- Sanhedrin 93b, Baba Kama 97b
[1844] **Sayılar** 24:17
[1845] Samuel Abramsky, "Bar Kokhba", **Encyclopaedia Judaica**, C. 3, Second Edition, Jerusalem: Keter Publishing House, 2007, s.157.
[1846] İsmail Taşpınar, **Tarihten Günümüze İnançlar ve Dini Hareketler**, İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, İFAV, 2018, s.17
[1847] Zephyr, s. 4-5.
[1848] Bar Kohba isyanı için bk. İsmail Taşpınar, **Sahte Mesih Bar Kohba İsyanı**, Derin Tarih Dergisi, s.80, Kasım, 2018.
[1849] M. Süreyya Şahin, "İsfahani, Ebu İsa", **DİA**, C.XXII, s.508.

Abulafia Mesihlik iddiasında bulunan kişilerden bazılarıdır.[1850] Yine David Reubeni ve 1530'da Solomon Molkho Yahudi toplumunu heyecanlandıran Mesihlik iddiasında bulunmuşlardır.[1851] Bunların dışında birçok gelişme paralelinde ortaya çıkan bazı mesihsiz Mesihçilik hareketleri de yaşanmıştır. Haçlı seferleri karşısında tövbe hareketinin ortaya çıkması ve XVI. yüzyılda Aşer Lammlin'in Mesih'in gelişinin an meselesi olduğunu ilan etmesi bu duruma örnek gösterilebilir.[1852] Ayrıca Safed'de otuz sekiz yaşında ölen Isaac Luria'nın ölümünden sonra takipçileri onun Yusuf oğlu Mesih olduğunu iddia etmişlerdir.[1853] Sefarad bir Yahudi olan "Menasseh ben İsrail"[1854] 1650 yılında yayınladığı eserinde kayıp on kabilenin ortaya çıkması konusundaki mesihçi beklentiye dikkat çekerek günlerin sonunun yaklaştığını belirtmiştir. Portekizli bir kaşifin And dağlarında kayıp on kabileden birinin izini bulduğunu belirten Menasseh hem Yahudi toplumunun bir kısmında hem de İngiltere'deki Milenyumcularda Mesih heyecanına neden olmuştur. Menasseh'in etkisi ile Protestan biri tarafından *"Yahudiler İçin İyi Haberler*" adlı bir eser yazılmıştır. Ayrıca Yahudilerin, 1290 yılında kovuldukları İngiltere'ye geri kabul edilmesi gerektiği ve bunun 1655-56 yıllarında gelmesi kesin gözle bakılan Mesih'in gönderilmesi için bir gereklilik olduğu haberleri yayılmıştır.[1855]

Tüm bu mesellerin yanı sıra Mesihi hareketler açısından ele alınması gereken en önemli kişi şüphesiz Sabatay Sevidir. Çünkü Sabatay Sevi hareketi, Mesih inancını derinden etkilemiş ve şekillendirmiş, Yahudilikte bazı akımların doğmasına direkt olarak etki etmiştir. Ve kendi başına Yahudi tarihindeki en önemli heretik akımlardan biri olmuştur. Gershom Scholem'in çalışmaları ile Sabatay Sevi hareketinin Yahudi tarihinin ana parçalarından biri olduğu anlaşılmıştır. *"Büyük bir politik hareket olan Sabataycılık, Yahudi toplumunu dini, sosyal ve kültürel birçok açıdan etkilemiştir*."[1856] Daha da önemlisi ise Scholem, Sabataycılık ve ondan türeyen Frankist tarikatı ile Siyonizm arasındaki güçlü bağı ve etkileşimi keşfetmiştir.

[1850] Gershom Scholem, **Major Trends in Jewish Mysticism**, New York: Schocken Books, 1954, s. 203.
[1851] Carlebach, "Toplumsal ve Kültürel Bağlam: On Yedinci Yüzyıl Avrupası", s. 607.
[1852] Gürkan, **Yahudilik**, s. 156.
[1853] Dan,**Kabala**, s. 98.
[1854] Portekiz 1604- Hollanda 1657
[1855] Richard H. Popkin, "Amsterdam Yahudi Topluluğu", Daniel Frank ve Oliver Leaman (ed.), **Yahudi Felsefesi Tarihi** içinde (611-622), Ankara: Hece Yayınları, 2018, s. 617.
[1856] Arendt, **The Jewish Writings**, s. xIvii, xIviii.

Safedli Kabalacıların revizyonist takipçilerinden biri olarak kabul edilen Sabatay Sevi, 1626 yılında Yahudi kültürünün en önemli merkezlerinden biri olan İzmir'de doğmuş ve erken yaşlarında Talmud eğitimi alarak haham olmuştur. Ancak o hahamlık yapmayı tercih etmemiş, mistik konularda çalışmalar yapmıştır.[1857] Erken yaşlarında züht hayatını övmesi ve bazı nevrotik durumları olduğu bilinen Sevi'nin bu halleri, daha sonra onun Mesihliği ile ilişkilendirilmiştir. Bazı Kabalacıların hesaplamalarına göre Mesih'in ortaya çıkması beklenen 1648 yılında Sevi, İzmir'de Mesihlik iddiasında bulunmaya başlamıştır. İzmir ve farklı bölgelerde Mesihlik iddiasında bulunmasına rağmen taraf toplayamamış, hatta dışlanmış ve alaya alınmıştır. İzmir'de haham otoritelerini rahatsız edince oradan ayrılmak zorunda kalarak İstanbul'a gelmiş ve burada Abraham ha-Yakini ile karşılaşmıştır. *"Üstelik Yakini'nin elinde Sevi'nin mesih olduğunu doğrulayan Kabalacı bir kehanet belgesi vardı*."[1858] Daha sonra Sevi, Gazze'de Nathan adında bir peygamberin var olduğunu duymuş ve 1665 yılında oraya gitmiştir. Sevi ve ondan yirmi yaş küçük olan Nathan'ın buluşması bir dönüm noktası olmuştur. Nathan, hem Sevi'yi Mesih olduğuna ikna etmiş hem de onun Mesih olduğunu ilan ederek, bildiriler yayınlamıştır.[1859]

1666 yılında, kurtuluşu başlatacağını düşündüğü İzmir'e dönen Sevi, bu şehirde Mesih olduğunu bir kez daha iddia etmiştir. Davut oğlu Mesih olduğunu ilan eden Sevi bu defa çevresine hatırı sayılır taraftar toplamıştır. Kendisini "Yahudilerin Kurtarıcısı" ve "Sion Devletinin Kurucusu" ilan eden Sevi, yayınladığı beyannamelerle İsrailoğullarına mutluluk ve dünya hakimiyeti vaat ediyor onlara tutsaklıklarının bittiği müjdesini veriyordu. *"Tanrı'nın tek ve ilk doğan oğlu, Sabatay Sevi'den, İsrail'in Mesih'i ve kurtarıcısından bütün İsrail oğullarına selam!... Nihayet, hiçbir şeyden çekinmeyiniz. Çünkü sizin hakimiyetiniz bütün milletlere şamil olacaktır ve siz yalnız dünya yüzündeki mahluklara değil, denizlerin dibindeki mahluklara bile hükmedeceksiniz. Bütün bunlar sizin teselliniz ve hazzınız içindir.*"[1860] Buna koşut olarak gettolarda çeşitli sıkıntılar çeken Yahudilerin bir kısmı ona iman etmeyi bir çıkış

[1857] Cengiz Şişman, **Sabatay Sevi**, DİA, C. 25, s.334.
[1858] Westcott ve diğerleri, s.140.
[1859] Sabatay Sevi'nin hayatı için bk. Gershom Scholem, **Sabbatai Şevi: The Mystical Messiah 1626-1676**, R. J. Zwi Werblawsky (çev.), New Jersey: Princeton University Press, 2016; Abdurrahman Küçük, **Dönmeler (Sabatayistler) Tarihi**, 7. Basım, Ankara: Aziz Andaç Yayınları, 2005. Cengiz Şişman, **Suskunluğun Yükü: Sabatay Sevi ve Osmanlı –Türk Dönmelerinin Evrimi**, Ahmet Demirhan (çev.), İstanbul: Doğan Kitap, 2015.
[1860] M. Ertuğrul Düzdağ, **Yakın Tarihimizde Dönmelik ve Dönmeler**, 2.basım, İstanbul: İz Yayıncılık, 2017, s.35.

yolu olarak görmüşlerdir. Üstelik bu etki sadece Yahudiler ile sınırlı kalmamış bir Bektaşi tekkesi de onun Mesihliğini kabul etmiştir.[1861]

Dönemin mevcut Yahudi otoriteleri sapkınlık olarak nitelendirdikleri bu hareket dolayısıyla rahatsızlık duyarak Sevi'yi, Osmanlı Sarayına şikayet etmişler ve bunun akabinde 1666 yılında Sabatay Sevi tutuklanarak İstanbul'a getirilmiştir. Sorgusu esnasında Mesihliğini ispat edemeyen Sevi, infazdan kurtulmak için Müslüman olmak istediğini belirtmiştir. 16 Ekim 1666 günü, Edirne sarayının köşkünde Padişah IV. Mehmed'in huzurunda hem dinini terk ederek Müslüman olmuş hem de ismini Aziz Mehmet olarak değiştirmiştir.[1862] Sarayda görevlendirilen Aziz Mehmet Efendi'nin belirli bir zaman sonra mesih iddiasını gizliden gizliye devam ettirdiği anlaşılmıştır. Böylece o, 1672 yılında yeniden tutuklanmış ve Arnavutluk'a sürgün edilmiştir. Sevi'nin, Müslüman kimliğine büründükten sonra iddiasını gizlice yaymaya çalışması dolayısıyla ekolü "dönmelik" hareketi olarak da adlandırılmıştır.[1863] O, tarikatının riayet etmesi için zahiride Müslüman veya Türk; batınide ise nasıl Yahudi kalmaları gerektiğinin tarifini verdiği on sekiz maddelik bir talimatname hazırlamıştır.[1864]

Sevi'nin iddiasından vazgeçmemesi ve göstermiş olduğu azim sayesinde Sevi'nin Mesih hareketi yaygınlaşarak güçlenmiştir. Aslında Sevi'yi diğer Mesihçi iddialardan farklı kılan özelliği onun arkasında, kendisinin peygamber olduğunu iddia eden Nathan'ın olmasıydı. Ayrıca XVII. yüzyıldaki bazı faktörler de Sevi hareketinin felsefesine ve genişlemesine etki etmiştir. İberya'da din değiştirme zulmünün devam etmesi, 1648 yılında Polonya Yahudilerine yapılan kıyımlar ve Hıristiyanların bin yıl beklentisi Sabatay Sevi hareketinin bir ekol olmasına katkı sağlamıştır. Nitekim diaspora tarihi boyunca sürgünün acısı ve her kovuluş Yahudiler tarafından Mesih'in doğum sancıları olarak nitelendirilmiştir. Sevi'nin meydana getirdiği Mesihi coşku sadece Osmanlı toprakları ile sınırlı kalmamış, ünü hemen tüm Yahudi toplumlarının yaşadığı bölgelere yayılarak kitlesel bir harekete dönüşmüştür. Sevi hem Aşkenazların bir kısmını hem de özellikle Amsterdam, Hamburg ve Selanik gibi kripto Sefaradların

[1861] Düzdağ, s.34.
[1862] Marc David Baer, **Selanikli Dönmeler: Yahudilikten Dönenler, Müslüman Devrimciler ve Seküler Türkler**, Sevinç Kayır (çev.), İstanbul: Doğan Kitap, 2011, s.23.
[1863] Bk. Abdurrahman Küçük, **Dönme**, DİA, C. 9, s.334.
[1864] Cengiz Şişman, **Suskunluğun Yükü,** s. 220-225.

yaşadığı yerlerdeki Yahudi topluluklarını etkisi altına almıştır. Özellikle Amsterdam Yahudi cemaatinin hemen hepsi hatta baş hahamı Sabatay Sevi'nin takipçisi olmuş, cemaatin önde gelen isimlerinden biri Hevron'da mistik Mesih'in öğretisini yaymak için bir yişuv kurmuştur.[1865] Binaenaleyh Yahudi toplumunun bir kısmını Mesih heyecanı sarmıştır.

Sevi, sahte Müslüman kimliği altında Mesihlik iddiasından hiç vazgeçmemiş ve 1676 yılında ölene kadar etrafında topladığı gizli cemaati ile Arnavutluk/Ülgün'de yaşamıştır. Sevi'nin din değiştirmesi ile başlayıp ölümüne kadar olan süreçte müritleri üç farklı tutum sergilemişlerdir. Bir kısmı ona inanmayı bırakarak tekrar geleneksel Yahudiliğe döndü, bir kısmı Yahudi kimliği altında, geri kalanlar ise sahte Müslüman kimliği ile gizlice Sabataycı oldu. *"Sevi'nin ölümünden sonra tekrar Yahudiliğe dönenler olmakla birlikte, Mesihi hareket özellikle Osmanlı topraklarında (Selanik, İzmir, İstanbul ve Balkan cemaatleri), İtalya ve Polonya'da gizli bir tarikat biçiminde varlığını sürdürmüştür*."[1866] Selanik, Edirne, Amsterdam, Londra ve Ancona'daki birçok hahamın da gizli bir şekilde Sabataycı olduğu bilinmektedir.[1867]

Sabataycılığın, kabalistik kurgusu ve bu kurgunun Mesih kavramına yapmış olduğu etki oldukça önemli kabul edilmiştir. Bu gizli tarikat her ne kadar ismini Sabatay Sevi'den almış olsa da Gazze'li Nathan'ın Sabataycılığın felsefesinde ve yayılmasında büyük pay sahibi olduğu bilinmektedir. *"Nathan, Luria'nın görüşlerine Mesihliğe ve sitre ahra aleminin detaylandırılmasına yaptığı katkı dolayısıyla önemlidir*."[1868] Genel kabule göre, Sabataycılık hareketinin felsefesini kurgulayan Gazze'li Nathan, bu kurguyu temsil eden ise Sevi'dir. *"1665 yılından itibaren Gazze'li Nathan Sabatay Sevi'yi mesih ilan ederek kabalistik mesianizmi kitlesel bir sosyal harekete dönüştürmüştür."*[1869] Ayrıca Sabataycılık hareketinin felsefesinin oluşmasında ve yayılmasında etkili olan bir diğer isim Abraham Cardozodur. Dolayısıyla bu heretik olarak kabul edilen mesihçiliğin iki akıl babası vardır, Gazze'li Nathan ve Abraham Cardozo.

[1865] Popkin, "Amsterdam Yahudi Topluluğu", s. 618.
[1866] Adam, **Yahudi Kaynaklarına Göre Tevrat**, s.264.
[1867] Baer, **Selanikli Dönmeler**, s.25
[1868] Demirci, **Yahudi Mistisizmi veya Kabalacılık**, s.50
[1869] Biale, **Gershom Scholem Kabbalah and Counter History**, s.81

1626 yılında İspanya'da doğan Abraham Miguel Cardozo, Yahudi mistisizminin heretik hareketine yani Sabataycılığa yön veren bir teologdur.[1870] 1663-64 yılında Trablus'a yerleşmiş ve Lurianik Kabala ile ilgilenmeye başlamıştır. Burada birçokları tarafından dini bir lider olarak kabul edilen Cardozo, vizyonlar gördüğünü iddia etmiştir. 1665 yılında Gazzeli Nathan'ın peygamberlik ve Sabatay Sevi'nin Mesihlik iddiasına destek vermeye başlamıştır. Her ikisinin de propagandasını yapan Cardozo, mesih ve kurtuluş ile ilgili gördüğünü iddia ettiği birçok vizyon anlatmıştır.[1871] Cardozo, Sabatay Sevi ile mesianik günlerin başlamış olduğuna inanmıştır. Cardozo'nun, gnostisizm paralelinde ele aldığı Tanrı anlayışı düalistir. Buna paralel olarak, o Tanrı'yı "Hidden God, First Cause, Deus Absconditus" ve "Creator God, Good God" olarak iki farklı zeminde ele almıştır. Onun düşüncesinde, "Gizli olan Tanrı" kendini açığa çıkarma ihtiyacında değildir. Ama "iyi ve yaratıcı olan Tanrı" Sina'da ona ihtiyaç duyanlara kendisini açığa çıkarmıştır. Ancak Yahudiler yaratıcı Tanrı yerine deus absconditus'a ibadet etmiş ve etmektedirler. Cardozo'ya göre Sabatay Sevi ile bu değişecektir ve İsrail'in Tanrısı Mesih aracılığıyla yeniden kendisini açığa çıkaracaktır.[1872] Buna ek olarak Cardozo, mistik bir hamle olarak tanımladığı Sabatay Sevi'nin din değiştirme hadisesinden kaynaklanan sorunları bertaraf etmek için çok büyük gayret sarf etmiştir.[1873]

Tam adı Abraham Nathan b. Elisha Ḥayyim Ashkenazi olan Gazze'li Nathan 1643/4 yılında Kudüs'te doğmuştur. Rabbisi tarafından oldukça zeki ve entelektüel olarak tanımlanan Nathan, Talmud eğitimini genç yaşta tamamlamıştır. Gazze'li bir tüccarın kızı ile evlenerek 1663 yılında Kudüs'ten ayrılmıştır. Yirmi yaşında tamamen Luria Kabalasına odaklanmış ve "maggid"[1874] olarak adlandırılan melek veya ruhlar aracılığıyla kehanet türünden bilgiler aldığını ve vizyonlar gördüğünü iddia etmiştir. Hayranları tarafından "kutsal lamba" olarak betimlenen Nathan, 1665 yılının Purim bayramında ilahi taht üzerinde Sabatay Sevi isminin Mesihlik misyonu ile kazınmış

[1870] Scholem, **Major Trends in Jewish Mysticism**, s.426
[1871] Gershom Scholem, "Cardozo (Cardoso), Abraham Miquel", **Encyclopaedia Judaica**, C. 4, Second Edition, Jerusalem: Keter Publishing House, 2007, s.464-466.
[1872] Biale, **Gershom Scholem Kabbalah and Counter History**, s.61.
[1873] Scholem, **Major Trends in Jewish Mysticism**, s.451
[1874] Safedli Kabalacılar kendilerinin melek ve ruhlarla uyurken veya uyanıkken iletişim kurarak onlardan bilgi aldıklarını iddia etmişlerdir. Kabalacılar tarafından kabul edilmiş en önemli maggid Eliyau yani İlyas peygamberdir.

olduğunu görmüş ve bunu bir vahiy olarak kabul ederek Sevi'nin Mesih olduğuna inanmıştır.[1875] Aynı yıl içerisinde Mısır'dan Kudüs'e gelen Sevi ile görüşen Nathan, Sevi'yi de Mesih olduğuna ikna etmiştir. Ve hem kendisinin peygamber olduğunu hem de Mesih'in geldiğini ilan etmiştir. Mesih ilanından daha ziyade peygamberlik iddiası diaspora döneminde ilk kez yaşanmış olduğu için Yahudiler açısından oldukça şaşırtıcı bir sav olmuştur. Ancak İsrail peygamberlerinin sadece Eretz İsrael'den çıkabileceği koşulu Nathan'ın peygamberlik iddiasına inananların olmasını sağlamıştır.[1876]

Nathan'a göre Sevi, altıncı sefira olan tiferetin inkarnasyonudur ve Tanrı'ya ulaşmak için çok güçlü bir aracıdır. Luria, tikkun için mitsva ve ritülleri vazgeçilmez kılarken, Nathan Mesih'e imanı şart koşmuş ve bunun ritüellerden çok daha önemli olduğunu iddia etmiştir. Ona göre, dağılmış olan nurları insanlar değil sadece ve sadece Mesih toplayabilir. Ayrıca onun düşüncesinde kurtuluşu sağlayacak düzeni de Tanrı değil Mesih ayarlayacaktır. Dolayısıyla Nathan'ın kurgusunda Tanrı'nın kurtuluş kavramı açısından saf dışı edilmiş olduğu söylenebilir. Buna ek olarak Nathan, gelenek ve Kabaladan oldukça farklı olarak Tanrı ile insan arasına ilahi bir figür yani Mesih'i yerleştirmiş ve insanın Tanrı'ya ulaşmasını dolaylı hale getirmiştir.

Nathan'ın düşüncesinde Tevrat da Sevi ile yeni bir yola girecektir. Ona göre, Musa'ya verilmiş olan kitap yaratılışın Tevratıdır ve bu alt katmanın kutsal kitabıdır. Sabatay Sevi ise ilahi Tevrat'ı, en üst tinsel katmandaki Tevrat'ı getirecektir. Üstelik bu Tevrat'ın kuralları Sabatay Sevi tarafından belirlenecek ve Musa'nınkinde yer alan birçok hüküm iptal edilecektir. Bu yeni Tevrat, bedene boyun eğdirilmesinden ziyade inanç ve aydınlanmayla bağlantılıdır, emir ve ritüeller ile bir ilgisi yoktur. Üstelik Sabatay Sevi'nin din değiştirmesiyle doruk noktasına ulaşan tuhaf davranışı da bu en üst katmandaki tinsel Tevrat'ın yansımasıdır.[1877] Sevi'nin din değiştirmesini taraftarlarına açıklayan aslında Nathan olmuştur. Ona göre, kurtuluş dönemi başlamıştır, Sevi dinini terk etmiştir bu bir paradoks olarak görünebilir ancak bu sitre ahra yani kötülük alemi ile mücadele etmesi için şarttır. Kötülük aleminin Mesih ile bitmek bilmeyen mücadelesini kazanmak için Sevi dinini değiştirmiş oradaki bir varlığın

[1875] Gershom Scholem, "Nathan of Gaza", **Encyclopaedia Judaica**, C. 15, Second Editon, Jerusalem: Keter Publishing House, 2007, s.15-17.
[1876] Dan, **Kabala**, s. 112
[1877] Dan, **Kabala**, s. 117

kılığına girmiş yani Müslüman olmuştur. Amacı kötülüğü içeriden yıkmaktır. Bu savaşı kazanmak için sahte Müslüman olan Sevi kötülük alemine saçılmış nurları da toplayarak kurtuluş için kendini bir anlamda feda etmiştir. Çünkü insanoğlunun salt kendi başına kötülük alemi ile başa çıkması mümkün değildir. Nathan, Sevi'nin din değiştirmesinin onun mistik mesih olduğunun bir kanıtı olduğunu iddia etmiştir.[1878] Sabatay Sevi günah işlemiştir ancak bu İsrailoğullarının kefaretine yönelik işlediği günahtır. Dolayısıyla Sabataycılık hareketinin içerisine "redemption through sin: günah yolu ile kefaret"[1879] anlayışını yerleştirmiştir. Ayrıca Nathan'a göre bundan böyle bu davranış Sevi'nin müritleri için de vacip olmuştur; onlar da aynı şekilde küfre girerek farklı bir din mensubu olarak görünmelidir. *"Nathan her bir Yahudinin ona inanmak yoluyla Mesih'e tinsel bir güç vermesi gerektiğini duyurmaktaydı; Mesih, o zaman, kötülüğün güçleri karşısında nihai zafer elde etmek için tüm halkın gücünü odaklayacaktı*."[1880] Nathan'ın bu açıklaması, Sevi'nin Müslüman olması ile şaşkınlığa düşen müritlerini rahatlatmıştır. Ancak daha önce dinini değiştirmek zorunda kalan konverto Yahudiler için Sevi'nin din değiştirmesi hiç de şaşırtıcı değildi üstelik kanıksadıkları bir durumdu. Onlar için asıl yenilik Nathan'ın geliştirmiş olduğu kılık değiştirme açıklamasıydı. Başka bir ifadeyle konverto Yahudiler için Nathan'ın bu kurgusu bir can simidi olmuştur. *"Farklı bir dine mensubiyet aslında imanın gerekliliği haline döndürülmüştür. Sabataycı doktrinin konverso hareketlerce kolayca benimsenmesi bu formülasyondan kaynaklanır*."[1881] Sevi'nin din değiştirmesinden sonra onun takipçisi olan yaklaşık 1500 kişinin din değiştirerek sahte Müslüman olduğu bilinmektedir.[1882] Bunun sonucu olarak Yahudi tarihinde Yahudilik sınırları içinde sayılmayan yeni bir etnik dini kimlik oluşmaya başlamıştır.

Sabatay Sevi öldüğünde onun takipçileri kurtuluş çağının geldiğini inandıkları için sözde Mesih'in geri döneceğini düşünmüşlerdir. Üstelik bir kısmı Kudüs'e göç ederek orada Sevi'nin dönmesini beklemeye başlamışlardır. Onun geliştirmiş olduğu kurallar ise Sevi'nin ruh göçünün bedenine yerleştiği inanılan kayınbiraderi Yakup Çelebi tarafından güçlü dini adetlere dönüştürülmüştür. *"Yakup Çelebi, Dönme inancını*

[1878] Scholem, **Major Trends in Jewish Mysticism**, s.451
[1879] Gershom Scholem'in 1937 yılında kaleme aldığı ve oldukça fazla ses getiren yazısının başlığı bu şekildedir.
[1880] Dan, **Kabala**, s.114
[1881] Demirci, **Yahudi Mistisizmi veya Kabalacılık**, s. 51.
[1882] Baer, **Selanikli Dönmeler**, s.26.

ve ibadetlerini düzenleyen yapıları oluşturdu ve böylece kendini idame ettiren, bağımsız bir topluluk doğdu. Bir yüzyıl içinde bu topluluğun sayısı altı yüz aileye kadar ulaştı."[1883] Çoğunluk olarak Selanik'te yaşamayı tercih eden ve bu şehirde önemli sayıda bir nüfusa ulaşan Sabataycılar, İslamiyet'in namaz ve hac gibi açıktan uygulanan tüm ibadetlerini kusursuz yerine getirmeye çalışmışlardır.[1884] Yahudi gibi görünüp gizlice Sabatayist olanlar da aynı şekilde kendilerini Yahudi toplumu içerisinde kamufle etmeyi başardılar. Dönmeler kendilerini müminler olarak adlandırmışlar ve Sevi'nin on sekiz maddelik listesine titizlikle riayet etmişlerdir.[1885] Hem Yahudiler hem de Müslümanlar ile minimum ilişki içerisinde kalan Sabatayistler, dış evliliğe tamamen kapalı olmuşlar ve böylece varlıklarını ve gizli kültürlerini idame ettirebilmişlerdir. Çıkış noktasında Luria Kabalası ile kendine zemin hazırlayan Sabatay hareketi, kademe kademe Luria'nın da vazgeçilmez kabul ettiği Ortodoks gelenekten tamamen koparak başlı başına farklı bir inanç haline dönmüştür. Sabataycılık, Yahudi geleneği tarafından sapkın bir tarikat olarak kabul edilerek en sert şekilde aforoz edilmiştir. Anlaşılacağı üzere Dönmelik hareketinin Yahudi geleneği ile hiçbir benzer yanı yoktur ve ikisini aynı kefede değerlendirmek imkansızdır. Dolayısıyla Sabataycılık hareketi halen daha sapkın bir inanç olarak kabul edilmektedir.

Bu konuda son olarak anlatılması gereken husus; Sabatay Sevi hareketinin önemli etkiler yaratmış olduğunun farkındalığını sağlayan ilk kişinin; yüzlerce kabalist el yazma eserinden oluşan bir koleksiyona sahip olan Gershom Scholem olduğudur. Scholem, Sabatay Sevi'nin Yahudi tarihinde merkezi bir dönem olduğunu ispatlayarak Yahudiliğin bu bağlamdaki açıklamalarını çürütmüştür.[1886] Scholem'e göre, Dönmelik hareketi etkin olduğu dönemden modern zamanlara kadar Yahudi kültürüne ve tarihine birçok anlamda şekil vermiş ve etki etmiştir. Scholem, Sabataycılık hareketinin Yahudi profan ve inanç tarihindeki en önemli fenomenlerden biri olduğunu vurgulamıştır.[1887] Scholem'in tespiti, Yahudilerin özgürleşme sürecinin XIX. yüzyıldan çok daha önce Sabataycılık ile başladığı yönündedir. Onun düşüncesinde; Yahudi gettolarının duvarları içeriden, gizli ve heretik bir tarikat olan Sabataycılık ile yıkılmıştır. Çünkü dönmelerin

[1883] Baer, **Selanikli Dönmeler**, s. 28.
[1884] Şişman, **Suskunluğun Yükü**, s. 163.
[1885] On sekiz sayısı hem kabala hem de sufi gelenekte önem taşır. Bk. Şişman, **Suskunluğun Yükü**, s.220-221
[1886] Biale, **Gershom Scholem Kabbalah and Counter History**, s. 78.
[1887] Scholem, **The Messianic Idea in Judaism**, s. 252.

her şeyin önemini en aza indirgedikleri gnostik savları –gnostisizm nihilizme zemin hazırlar- geleneksel Yahudiliğin katı normlarının otoritesinin sarsılmasına ve bir kısım Yahudinin özgürleşmesine olanak sağlamıştır.[1888] Dolayısıyla Scholem'e göre Sabatay Sevi, Yahudi Orta Çağının devrimcisidir ve o Yahudi tarihindeki modern dönemi başlatmıştır.[1889]

Scholem'in düşüncesinde, Sabataycılık kesinlikle Luria Kabala menşelidir ama bu gizemli hareketin içerisinde Kabala'da hiç görülmeyen ahlak dışı ve yasaya aykırı gnostik semboller mevcuttur. O, Sabataycılığın gizeminin Kabala'daki gnostik unsur ve inançların beklenmedik canlanışı olduğunu iddia etmiştir. Aslında ona göre; sapkın bir potansiyele sahip gnostik mitler nihayetinde kendilerini Sabatay Sevi hareketinde açığa çıkararak heretik bir patlamaya neden olmuştur. Ve bu hareketin içerisindeki aşırı gnostisizm tüm Kabala tarihindeki gnostisizmden farklı bir şeydir.[1890] Ayrıca Scholem'in analizlerinden biri; Sevi'nin en önemli propagandacısı Nathan'ın inanç doktrininin Hıristiyan karakterde olduğudur.[1891] Bunlara koşut olarak da bu mistik felsefenin içerisine "günah yolu ile kefaret-kurtuluş" kavramının yerleştirilebildiğini belirtmiştir.[1892] Scholem'in düşüncesinde, Sabatay Sevi ve Gazze'li Nathan kendilerince günahın kutsallığını keşfetmişlerdir. Bunu da Talmud'da ki *"David'in oğlu sadece tüm nesil tamamen günahkar olduğunda ya da tamamen masum olduğunda gelecektir*"[1893] hükmünden yola çıkarak yapmışlardır. Bu hüküm aracılığıyla; hepimiz aziz olamayacağımıza göre hepimiz günahkar olalım anlayışı geliştirerek, günaha kutsallık boyutu kazandırmışlardır.[1894] Scholem, bu sahte mesih hareketinin felsefesinde kutsal günah anlayışının önceleri Sevi'nin tuhaf ve ahlak dışı davranışları ile açığa çıkmaya başladığını ve onun din değiştirmesinden sonra ise artık hareketin merkezi ideolojisi haline gelmiş olduğunu vurgulamıştır.[1895]

Daha önce de belirtildiği gibi "Dönmelik" hareketi Hasidilik tarikatının oluşumuna etki eden faktörlerden biri olarak kabul edilmektedir. Ancak Hasidizm ile

[1888] Scholem, **Major Trends in Jewish Mysticism**, s. 432
[1889] Biale, **Gershom Scholem Kabbalah and Counter History**, s. 72.
[1890] Biale, **Gershom Scholem Kabbalah and Counter History**, s. 71.
[1891] Scholem, **Sabbatai Şevi**, s.282-283.
[1892] Biale, **Gershom Scholem Kabbalah and Counter History**, s. 61-62.
[1893] BT- Sanhedrin 98a
[1894] Scholem, **Major Trends in Jewish Mysticism**, s. 455.
[1895] Scholem, **The Messianic Idea in Judaism**, s.179-180.

Dönmelik hareketinin herhangi bir benzerliği bulunmamaktadır. Zira Hasidiler hemen her platformda Yahudi geleneğine sıkı sıkıya bağlıdır ve bazıları tarafından ultra-ortodoks Yahudiler olarak tanımlanırlar. Buna ek olarak "kendisini her zaman geleneğe bağlı hisseden Scholem"[1896], Sabataycılığın, XVIII. yüzyılın ortasında Frankçılar olarak adlandırılan bir ekolün de oluşmasına direkt olarak etki etmiş olduğunu belirtmiştir. Polonyalı bir Sabatayist olan ve Sevi'nin reenkarnasyonu olduğunu iddia eden Jacob Frank (1726-1791), Tevrat'ı enikonu reddetmenin gerçek iman olduğunu ve olumsuz mitsvaları eda etmenin sevap, olumlu emirleri uygulamanın ise günah olduğunu ilan etmiştir. Gnostisizm etkisindeki Frank'a göre; "Good God" olarak tanımladığı Tanrı, bu dünyayı yaratmamıştır dolayısıyla ondan sorumlu değildir ve yasayı vermemiştir. Buna paralel olarak, o çağrısını iyi Tanrı'ya tapanlara yönelik yapmıştır. Ayrıca ona göre, sapkınlık, cinsellik, kan ve savaş bu bozuk dünyanın yıkılması ve Mesih'in gelmesi için gerekli enstrümanlardır. Yahudi geleneği ile hiçbir şekilde ilgisi olmayan Frank'in doktrinleri tabi olarak, otoritelerin bu tarikatı büsbütün bir sapkınlık olarak değerlendirmesine neden olmuştur. Dolayısıyla Yahudi geleneği tarafından hemen aforoz edilmiştir. *"Frankçılar Yahudi sapkınlığının en radikal biçimiydi, isyancı ve tahripkardı, aynı zamanda ahlak kurallarını hiçe saymanın en aşırı örneğiydiler*."[1897] Birçokları tarafından nihilist olarak değerlendirilen Frank ve taraftarlarının bir kısmı 1760 yılında Hıristiyan olarak Frankistler olarak adlandırılmışlar ve çeşitli aydınlanma hareketlerinin içerisinde yer almışlardır. Scholem'e göre, Jacob Frank, Yahudi halkını düşmanlarından koruyabilmek için halahanın kalkması gerektiğini söyleyen teolojik bir kararcıdır.[1898] Scholem, Frankistlerin dini ve laik dünya arasında kurdukları köprüye hayran kalmıştır ancak Jacob Frank ve onun nihilizminden ve grubundan tiksinti duymuştur.[1899] Scholem, Frank'ın Yahudi tarihindeki en korkutucu fenomen olduğunu ve daima böyle hatırlanacağını belirterek, onun tüm davranışlarıyla yozlaşmanın en üst seviyesine çıkan bir lider olarak tanımlamıştır. Ve Sabataycılık hareketinin, bir inananın ruhunda bulunabilecek doğruluk ve iyiliği çarpıtacak böyle güçlü bir adama ihtiyacı olduğunu eklemiştir.[1900]

[1896] Biale, **Gershom Scholem Kabbalah and Counter History**, s. 23.
[1897] Dan, **Kabala**, s. 120.
[1898] Piterberg, **Siyonizmin Dönüşleri**, s.274
[1899] Biale, **Gershom Scholem Kabbalah and Counter History**, s. 87.
[1900] Scholem, **The Messianic Idea in Judaism**, s. 198

Genel bir toparlama yapmak gerekirse Scholem'in araştırmaları; XV. yüzyıldan itibaren yaşanan bazı gelişmelerin Yahudi dünyasında zincirleme reaksiyona neden olduğunu göstermektedir. Scholem'in varsayımında; Yahudi tarihindeki İspanya'dan kovulmaları gibi bazı olaylar, Kabalanın iç dinamiklerinin değişmesine neden olmuştur.[1901] Değişime uğrayarak Mesihli bir öğreti haline gelen Kabala, Safedli Kabalistler ile güçlü bir ekole dönüşmüştür. Bu güçlü ekolün yayılması Yahudi toplumunda Mesih algısının oldukça derinleşmesine neden olmuştur. Bu ivme Sabataycılık ve Frankistler ile yön değiştirmiş ve ortaya radikal mesihçi biçimler çıkmıştır. Ortaya çıkan radikal mesihçi biçimler, Yahudi toplumunda Mesihçilik patlamasına neden olarak toplumun temellerini sarsmıştır. Bu patlamayı da Hasidizm söndürmek istemiş ancak Mesihçilik fikri zamanla geniş bir kitle hareketine dönüşmüştür. Aynı zamanda Sabataycılık hareketi ve Frankistler sayesinde Yahudi toplumu tamamen iç faktörler ile bir aydınlanma ve sekülerizm yaşamaya başlamıştır.[1902] Scholem Sabataycılık hareketinin etkileri ve Yahudi toplumunda yol açtığı hadiseler bağlamında öncüsü Shai/Sha'ul Yisra'el Hurwitz'in (1861-1922) tezini kabul etmiştir. Hurwitz, Sabataycılığın Yahudi dünyasında aydınlanma gibi etkiler yaratmadığını düşünenlere şiddetle karşı çıkan ilk kişidir.[1903] Scholem, Hurwitz gibi Sabataycılığı Siyonizm için bir rol model, Sabatay Sevi'yi ise XVII. yüzyılın Theodor Herzl'i olarak tahlil etmiştir. Ayrıca Scholem'e göre; bu aydınlanmada Fransız İhtilali gibi harici fenomenlerin herhangi bir etkisi yoktur. Ve onun düşüncesinde bu olaylar silsilesi sayesinde Yahudi toplumu XIX. yüzyılda ideolojik bir noktaya ulaşmıştır; Siyonizme.[1904]

[1901] Scholem'e göre, Yahudi tarihinde Kabala felsefesini etkileyen yaşanmış olan tek harici olay Yahudilerin İspanya'dan sürgün edilmesidir. Diğer olayların tamamı Yahudi toplumunun kendi içerisinde yaşamış oldukları olaylardır. Buna ek olarak Scholem'in düşüncesinde Yahudilik birbirine zıt olan olguların mücadele tarihidir. Rasyonalizm ile irrasyonalizmin, monoteizm ile mitin diyalektik olarka bağlantılı ve etkileşim yaşadığını belirtmiştir. Yahudiliğin kendi içerisindeki bu mücadele Yahudi tarihine dinamizmini veren tek faktördür. Harici, yabancı fikir ve akımların bu dinamizimde hiçbir etkisi yoktur.; Biale, **Gershom Scholem Kabbalah and Counter History**, s. 71.

[1902] Biale, **Gershom Scholem Kabbalah and Counter History**, s. 86.

[1903] Scholem, **Major Trends in Jewish Mysticism**, s. 434.

[1904] Piterberg, **Siyonizmin Dönüşleri**, s. 279-81.

B. SİYONİZMİN MESİH İNANCI ALGISI

Yahudi geleneğinde Mesih ve kurtuluş kavramları aynı bütünün birer parçalarıdır ve Yahudi zihinlerde biri, diğerini otomatikman çağrıştırır. Yahudi toplumunda asırlarca var olan bu iki eş anlamlı olguya, XIX. yüzyıl itibari ile Siyonizm ortak olmaya başlamıştır. Çünkü Siyonizm; Yahudi toplumuna sürgünü sonlandırmayı, Eretz İsrael'de Yahudi Ulus Devleti'ni kurmayı ve tarihe dönüşü vaat ederek, onlara "kurtuluş" sözü vermiştir. Buna koşut olarak Mesih ile özdeşleşmiş kurtuluş ideasına ve Mesih'in yapacağı tüm eylemlere bir anlamda ortak olmuştur. Ancak Siyasi Siyonizm bu ortaklığı çok büyük bir fark ile ayrıcalıklı kılmıştır. Siyonizm kurtuluşu vaat etmiştir ama hiçbir zaman bir nihai kurtuluştan, tarihin sonundan, eskatolojik bir devletten bahsetmemiştir. Bir diğer ifade ile Siyonizm tarihin sonundan değil büyük bir başlangıçtan söz etmiş, seküler karakterde bir Yahudi geleceği tasarlayarak Davut dönemindeki parlak günlere dönmeyi hedeflemiştir. Ayrıca öncü Siyonistler de dahil olmak üzere birçok Siyonist kendi kurtuluşlarının insanlığa da büyük bir kurtuluş getireceğini iddia etmişlerdir. Bunlara ek olarak, Mesih itikadı, milliyetçilik akımlarının popüler olmaya başladığı XIX. yüzyılda modern Yahudi milliyetçiliğin oluşmasını olanaklı kılarak Siyonizmin milliyetçi kurgusuna katkı sağlamıştır. Nitekim Yahudi Mesihçiliği, barındırdığı özellikler dolayısıyla milliyetçiliğe ve siyasi ideolojilere kaynak oluşturabilecek niteliktedir.[1905] *"Yahudi mesihçiliğinin bizzat kendisi, siyasal enternasyonalizmle etnik ve dini milliyetçiliğin bir sentezini oluşturmanın ipuçlarına sahipti.*"[1906] Tüm bunlara paralel olarak Siyonizm, Yahudi toplumunun ve haham otoritelerinin bir kısmı tarafından benimsenmiş ve desteklenmiştir. İşaret edilmelidir ki, ideolojinin erken dönemlerinde dini veya siyasi Siyonistlerden hemen hiçbirisi Siyonizmi mesianik bir hareket olarak tanımlamamış, Mesih ile ideoloji arasında bağ kurmamışlardır. Bu konuda kendilerine yapılan eleştirilere karşı çıkmışlardır.

Ancak özellikle XX. yüzyılın başlarından itibaren Siyonist hahamlar ve ideolojiyi destekleyen dindar kesimin eylem ve söylemleri sayesinde Siyonizm mesihçi bir hareket olarak adlandırılmaya başlanmıştır. Böylece ideolojiye Mesih inancı dahil edilmiş ve Siyonist Mesihçilik olarak adlandırılan bir oluşum meydana gelmiştir.

[1905] Novak, **Zionism and Judaism: A New Theory**, s. 238.
[1906] Baron, **Modern Milliyetçilik ve Din**, s.259

Üstelik Siyonist dindar Yahudiler devletin kurulması ile ideolojinin mesianik boyutunun ispatlandığına inanmışlardır. Onlar açısından bu başarı Mesih bağlamında tatmin edici bir delil olmuştur. Buna koşut olarak dindar Siyonistler için İsrail, içinde güçlü mesih ışığı barındıran bir devlet olarak kabul edilmiştir. "*İsrail, Tanrı'nın parmağı ve açık mucizelerle kurulmuş harika bir başlangıç vizyonudur.*"[1907] Dolayısıyla özellikle devletin kurulmasından sonra Siyonizmin sekülerizimden Mesianizme doğru bir form kazandığını da belirtmek doğru olacaktır. *"Neo-Siyonizmi farklı kılan da bu mesihsel formdur.*"[1908] Belirtilmelidir ki, Siyonizmin devlet bazındaki hedefine ulaşmış olması da Mesih kavramı ve beraberindeki kurtuluş olgusunun ideolojinin içindeki merkezi konumunda herhangi bir değişiklik yapmamıştır. Siyonizmin Mesihi bir hareket ve İsrail Devleti'nin Mesianik bir devlet olup olmadığı tartışması bugün de tüm hızıyla devam etmektedir. Yahudilerin bir kısmı İsrail Devleti'ni Mesihsel özlemlerin gerçek ve somut tezahürü olarak görmektedir.[1909] Bazısı, devlete dini anlamda herhangi bir anlam yüklememektedir. Diğer kısmı ise İsrail'in ve Siyonizmin Tanrı'ya başkaldırdığını ve Mesih kavramının militarist hırslar için kullanıldığını düşünmekte ve buna isyan etmektedir.

Tüm bunlara koşut olarak Siyonizmin kendi içerisinde Mesihi bir harekete evrilmiş olduğunu söylemek mümkündür. Dolayısıyla Mesih kavramını Siyonizm çatısı altında ele alırken, Mesih inancının ideolojiye dahil edilmediği ve ideolojiye dahil edildiği dönem olmak üzere iki ayrı bölümde ele almak doğru olacaktır.

1. Siyonist Öğretiye Mesih İnancının Dahil Edilmediği Dönem

Tarihçilere göre Yahudi modernitesi 1750'li yıllarda başlamış ve 1791 yılında Napolyon fermanı ile etkili olmaya başlamıştır. Napolyon'un eşit yurttaşlık vaadi; onun kendilerine özgürlük getireceğine ve kurtuluş sağlayacağına inanan bir kısım Yahudi tarafından Mesih'in ayak sesi olarak algılanmış ve gettolarda Mesihçi coşku yaşanmasına neden olmuştur.[1910] Bu ferman ile kuzey bölgeleri dışındaki tüm Avrupa'daki ülkelerde Yahudilere eşit vatandaş olma hakkı tanınmaya başlanmıştır.

[1907] Emanuel Gutmann, "View of Israeli Politics: Political Science or Political Advocacy?", s. 101.
[1908] Masalha, **The Bible and Zionism**, s.135.
[1909] Avineri, **The Making of Modern Zionism**, s. 30
[1910] Rabkin, **Yahudilerin Siyonizm Karşıtlığı**, s.54

Buna koşut olarak zaman içerisinde Aşkenaz Yahudilerin getto duvarları yıkılmış ve Museviler özgürleşme çağına girmişlerdir. Ancak bu özgürleşme Yahudi toplumunun bir kısmının hiç istemediği bazısının da fırsat olarak gördüğü asimilasyon sürecini beraberinde getirmiştir. "*Böylece, eşitlik, özgürlük ve kardeşlik çığlıkları altında Yahudi etnik asimilasyonu ile birleşen Yahudi özgürlüğü çağına girilmiş oldu*."[1911] Bir başka deyişle *"Yahudilik giderek, Yahudizmden özgürleşti, ta yeni bir figür buluncaya dek: "Tanrısız Yahudi" ya da Freud'un kendi kendisini tanımlamak için kullandığı laik Yahudi.*"[1912] Nitekim Napolyon'un arka planda, özgürleşme için Yahudilere; yaşadıkları yeri, öz vatanları olarak görmeyi ve Mesihi beklemeyi bırakmalarını şart koşmuş olduğu söylenebilir. Yahudiler bu durum karşısında Mesih inancını tamamen bırakmamışlar ancak Mesihçi hedeflerini İsrail'den Avrupa'ya taşımışlardır. Buna bağlı olarak XIX. yüzyıl Yahudi düşüncesinde Mesihçiliğin hem yapıcı hem de ütopik kuralları terk edilerek, Mesihçi anlayış küreselleşmiştir. Böylece Mesihçiliğin milliyetçi tarafı reddedilmiş ve asimilasyon kaçınılmaz olmuştur.[1913] Bahsedilen dönemde form değiştiren kurtarıcı anlayışının, liberal ve rasyonel olduğunu en net şekilde ifade eden kişi filozof Hermann Cohen'dir (1842-1918). O, evrenselleşme bağlamında mesihçiliğin apokaliptik ve yapıcı tüm unsurlarını ayıklamıştır. Onun yorumunda monoteizm, Mesihçiliği ve birlik olmuş bir insanlık anlayışını beraberinde getirir. Ve evrensel fikir, monoteizmin gereğidir. Çünkü tek olan Tanrı, birlik olmuş bir insanlığın olmasını ister.[1914] Diğer taraftan aynı yüzyılda körüklenmiş milliyetçi akımlar Yahudilerin kendi kimlikleri ile yaşadıkları toplumlara entegre olmalarına çok fazla olanak sağlamamıştır. Nitekim özellikle Çarlık Rusya'sında Yahudilere yapılan kıyımlar artmış ve Avrupa'nın diğer bölgelerinde Yahudiler –asimile olmayı tercih edenler de dahil olmak üzere- üçüncü cins olarak değerlendirilmekten kurtulamamıştır. Yahudi toplulukları bulundukları ülkelerde dışlanan azınlıklar olarak varlıklarına devam etmişlerdir. Üstelik milliyetçi akımlar ve XIX. yüzyıldaki antropolojik çalışmalar asırlardır var olan Yahudi düşmanlığını daha da güçlendirmiş, antisemitizm adı altında yeni bir formata bürünmesine neden olmuştur.

[1911] Baron, **Modern Milliyetçilik ve Din**, s.262.
[1912] Traverso, s.15.
[1913] Biale, **Gershom Scholem Kabbalah and Counter History**, s.72,73
[1914] Scholem, **The Messianic Idea in Judaism**, s.60

Tüm bu gelişmeler ve daha fazlası birçok Yahudi düşünür ve din adamının Mesihçi figürler ile bir kurtuluş ideali oluşturmasına ayrıca dini ve seküler motifleri harmanladıkları modern bir Yahudi milliyetçiliği geliştirmelerine neden olmuştur. Yahudi düşünür ve hahamların barındırdıkları Mesih itikadı, Batı Avrupa'da gelişen milliyetçi akım ve hareketler ile etkileşime girmelerine oldukça elverişli bir zemin hazırlamıştır. *"Yahudilik yıllar boyu uzun dinsel tarihi, yalıtık cemaatliği ve güçlü Mesih inancı etkisiyle diğer gruplara nazaran milliyetçiliğin sağlamlaştırılması için daha iyi bir alt yapıya sahip göründü*."[1915] Buna paralel olarak dindar veya seküler olsun Yahudi toplumunun önde gelen isimleri, Yahudi toplumunun bir toprak üzerinde fiziki olarak birlikte yaşamasının, kurtuluşları olacağına ve dini ve milli kimliklerini korunması hususunda tek etkin yol olduğuna kanaat getirmişlerdir. Keza bu çıkış yolu, belli başlı Hıristiyan kiliseleri ve antisemitler tarafından da arzu edilmiş ve desteklenmiştir. *"Birçok Hıristiyan köktendinci, birçok köktendinci Yahudi ve radikal, laik Siyonistler ile özellikle Mesih bağlamında ortak birçok zemin bulmaktadır*."[1916] Çünkü Mesih kavramı Siyonizm ile Hıristiyanlığı kesişen amaçları doğrultusunda ortak bir paydada buluşturmuştur. Hıristiyanlık için de güçlü bir akait olan Mesih doktrini, "binyılcı" doktrine sahip bazı Hıristiyan çevrelerin kaçınılmaz olarak Siyonizme destek vermesine neden olmuştur. Bu destek, ideolojiyi doğuran, geliştiren ve daima besleyen bir unsur olarak kabul edilmiştir. Üstelik belli başlı kiliseler, bu ortak payda dolayısıyla bir Hıristiyan Siyonizmi kurgulamışlardır.[1917] Bu bağlamda XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Britanya'da, Yahudilerin yolunu açması için bir haçlı ordusunun Filistin'e gönderilmesine dair çağrıların yapılmış olması da dikkat çekici örneklerden biridir.[1918]

XIX. yüzyılda Siyonist öncüler ile felsefesi oluşmaya başlayan ideolojinin merkezinde kurtuluş dili hakim olmuştur. Siyonizm öncülerinin dindar kesimi için

---

[1915] Ze'ev Levy, "Yahudi Milliyetçiliği", Daniel Frank ve Oliver Leaman (ed.), **Yahudi Felsefesi Tarihi** içinde (769-782), Ankara: Hece Yayınları, 2018, s. 769.

[1916] Masalha, **The Bible and Zionism**, s.129.

[1917] Hıristiyan Siyonizmi ve bazı Protestan kiliselerinin, Püritenlerin ve Evanjelizm'in Siyonizm ile ortak hedefleri ve ideolojiye vermiş oldukları destek için bk. Eldar Hasanoğlu, "**Hıristiyan Siyonizmi**", Açık Görüş Star Gazetesi, 06.10.2018. Taşpınar, **Tarihin Aynasında Dinler ve Mezhepler**, s.133-142. Kursad Berkkan, **Mesih Krallığı Evanjelizm**, İstanbul: Eftalya, 2018; Grace Hallsell, **Tanrı'yı Kıyamete Zorlamak**, Mustafa Acar ve Hüsnü Özmen (çev.), 2. Basım, Ankara: Kim Yayınları, 2003. Gerhard Falk, **The Restoration of Israel: Christian Zionism in Religion, Literature, and Politics**, New York: Peer Lang, 2006.

[1918] Detaylı bilgi için bk. Piterberg, **Siyonizmin Dönüşleri**, s. 403-424.

dillendirdikleri bu kurtuluş; modernite başta olmak üzere birçok zamansal faktör dolayısıyla yozlaşmaya başlayan Yahudi toplumunun restorasyonunu sağlamayı kapsamaktadır ve bu hedef içerisinde siyasi emeller taşımamaktadır. Seküler karakterdeki öncülerin ise kurtuluş söylemleri ve hedefleri dindar olanlardan daha farklıdır. Bu kimseler bahsedilen yüzyılda oluşan özgürleşmenin dahi kendilerini hayal ettikleri konuma getiremeyeceğine karar kılmış ve kurtuluş hedeflerini milliyetçilik ile özdeşleştirmişlerdir. Bu dönemde ideolojinin hedefinde kurtuluş olgusuna azami önem verilmiş olmasına rağmen Siyonistler tarafından Mesih olgusuna kurtuluş kavramı dışında çok fazla gönderme yapılmamıştır. Dindar Siyonistler, mesihçi güdülere sahip olsalar da ideoloji Mesianik bir hareket olarak lanse edilmemiştir. Böyle bir öykünmeden imtina etmişlerdir.

Rabbi Alkalia, rabbi Kalischer ve Moses Hess gibi Siyonist öncüler, şiddet kullanımından uzak kalmak şartı ile Mesih kavramının pasif halden insani çabalarla aktif hale dönüştürülmesi gerektiğinin altını çizmişlerdir. Yaşadıkları çağın ruhunun milliyetçilik olduğunu düşünen bu üç öncü isim, kurtuluşlarının Filistin'de yerleşerek ve Yahudi ulusal hareketi ile gerçekleşeceğine inanmışlardır.[1919] Rabbi Judah Alkalia, tüm toplumun kolektif olarak tövbe etmesi gerektiğini ve bunun da Eretz İsrael'e geri dönüş yaparak sağlanabileceği tezini ortaya atmıştır.[1920] Nitekim ona göre, XIX. yüzyıldaki olumlu ve olumsuz tüm gelişmeler Mesih ile özdeşleştirilmiş unsurlarla bağlantılıdır ve Mesih'in ayak sesidir. Onun düşüncesinde, Eretz İsrael'e dönmek, yozlaşan toplumun dini ve milli değerlerine geri dönmesini sağlayacak hem de Yahudi ırkının var olmasının devamlılığını getirecektir. Bir başka ifade ile Alkalia, insanın kendi eli ile kurtuluşu sağlaması gerektiğini savunmuştur: *"Kefaret Yahudilerin kendi çabaları ile başlayacak ve sonunda Yusuf oğlu Mesih ve gerçek Mesih görünecektir*."[1921] Alkalia'nın, geleneksel Mesih teması ile modern milliyetçiliği sentezlemiş olduğunu söylemek doğru olacaktır.

Alkalia gibi dini ve mesihçi güdüleri ile yola çıkan bir başka öncü isim rabbi Zvi Kalischer'dir. Kalischer herhangi bir felsefi arka plan birikimi olmaksızın Mesih

[1919] Shapira**, Land and Power**, s. 5.
[1920] Getzel Kressel, "Alkalai, Judah ben Solomon Hai", **Encyclopaedia Judaica**, C. 1, Second Edition, Jerusalem: Keter Publishing House, 2007, s.663-664.
[1921] Shapira, **Land and Power**, s.4.

itikadı ve XIX. yüzyılda bu itikadın kısmen örtüştüğü milliyetçi ve liberal fikirlerden etkilenmiştir. Siyonizm teriminin henüz ortaya çıkmadığı 1836 yılında Kalischer yapmış olduğu bir toplantıda Mesih bağlamında kurtuluş kavramına dair görüşlerini beyan etmiştir. Onun düşüncesinde İsrail'in kurtuluşu nesiller boyu inanıldığı şekilde Tanrı'nın bir mucize olarak Mesih'i aniden yeryüzüne yollaması yani bir mucize ile gerçekleşmeyecekti.[1922] Bunun yerine kurtuluş insanın kendi gayretiyle, mesela İsrailoğullarının Filistin'e kolektif olarak geri dönüşü ile mümkün olabilecekti. Onun düşüncesinde Yahudilerin kendi ata topraklarına Mesih gelmeden önce dönmeleri bir gereklilikti.[1923] Tarihin sonunda gerçekleşecek olan mucizevi kurtuluştan önce yapabilecekleri olan bu doğal çabanın işe yarayacağını belirtmiş ve özellikle Eretz İsrael ile ilgili mitsvaların uygulanması gerektiğinin altını çizmiştir. Hess ile yazışan Kalischer, Filistin'de yeniden dirilecekleri konusunda onu da etkilemiştir. Ona göre; kutsal topraklarda Tanrı'nın lütfu ile küçük bir başlangıç yapabilirler ve oradaki varlıklarını giderek büyütebilirlerdi.[1924] Rabbi Kalischer bu beyanları ile Mesih ve kurtuluş bağlamında yüzlerce yıllık geleneğin yorumlarının dışına çıkarak, Yahudi toplumunun tamamında olmasa da bir etki yaratarak, bir nevi devrim yapmıştır.[1925] Sonuç olarak Alkalai ve Kalischer Avrupa'da yükselişte olan milliyetçilikten oldukça etkilenmiş ve Yahudilerin kendi milliyetçiliklerini olgunlaştırarak, bu vesileyle Eretz İsrael'e geri dönebileceklerini ifade etmişlerdir. Ve her ikisi de düşüncelerini mesihçi bir hareket olarak tanımlamamış olsa da XX. yüzyıldan önce Mesihçi bakış açısı ile İsrail topraklarına yeniden yerleşmeyi dillendirmişlerdir.[1926]

Her bir Yahudinin Mesih potansiyeli taşıdığını ifade eden öncü Hess, üçüncü sürgünün kefaretinin ödenmesi ile Yahudi yasasının üçüncü defa[1927] yeniden yapılandırılacağını belirtmiştir.[1928] Onun düşüncesinde yaşadığı dönem Şabat tarihinin arifesi; Mesih çağıdır ve bu Spinoza'nın öğretilerinin filizlenmesiyle başlamış ve Fransız Devrimi ile devam etmiştir. Spinoza'nın felsefesinden ve Fransız Devriminin

[1922] Avineri, **The Making of Modern Zionism**, s.16.
[1923] Shapira, **Land and Power**, s.33.
[1924] Hess, **Rome and Jerusalem,** s.175.
[1925] Getzel Kressel ve David Derovan, "Tsevi Hirsch Kalischer", **Encyclopaedia Judaica**, C. 11, Second Edition, Jerusalem: Keter Publishing House, 2007, s. 737-738.
[1926] Novak, **Zionism and Judaism: A New Theory**, s.235.
[1927] Hess'e göre; ilki; Mısır Çıkışı ile ikincisi Babil Sürgünü ile olmuştur.
[1928] Hess, **Rome and Jerusalem,** s.45,103.

tüm Avrupa'da milliyetçi enerjinin bütün birikimini ortaya çıkarmasından[1929] etkilenmiş olan Hess, ulusal dirilişin kurtuluşları için gerekli ilaç olduğuna inanmıştır. Hess, sürgünde olan Yahudilerin yeniden canlanmasının mümkün olmadığını belirtmiş ve ulusal kimlik olarak dirilişlerinin sadece kendi vatanlarında; "Yeni Kudüs'te" olabileceğine inanmıştır.[1930] Kurtuluşun kendilerine özgürlük getireceğine ve böylece eski dehalarına kavuşabileceklerini vurgulamıştır. Ayrıca bu rejenarasyon Hess'e göre İsrailoğulları'nın evrenin yaratıcısına ve insanlığa olan bir sorumluluğudur. Nitekim o Mesih çağını sadece eskatolojik olarak değil, en yüksek insani başarıların elde edileceği bir dönem olarak değerlendirmiştir. Şabat tarihinin arifesinde olduklarını defalarca belirterek son görevlerini tamamlamaları gerektiğini ifade etmiştir.[1931]

XIX. yüzyılın ikinci yarısında Pre-Herzlian Siyonist fikirlere sahip olan Hibbat Zion grubu ile kurtuluş fikirleri Doğu Avrupa'da yayılmaya başlamıştır. Bu bölgedeki "Samuel Mohilever"[1932] gibi birçok rabbi Mesihçi kurtuluşu hızlandıracağını düşündükleri için Hibbat Zion grubuna destek olmuşlardır.[1933] İşaret edilmelidir ki, rabbi Mohilever, Siyonizmi Mesihçi sürecin bir parçası olarak gören erken dönemdeki az sayıdaki hahamları temsil etmektedir.[1934] Özgürlük çağında hala devam eden Yahudi nefretinin psikolojik nedenlerini çözümlemeye çalışan Hibbat Zion'un kurucusu Dr. Leon Pinsker'e göre Yahudilerin kurtuluşu onların bulundukları yerlerden ayrılarak özgürce yaşayabilecekleri herhangi bir toprakta –Filistin olması şart değildi- vatan sahibi olmak ile elde edilebilirdi. Ayrıca diğer öncü isimler gibi onun düşüncesinde de İsrailoğullarının kurtuluşu diğer uluslara karşı olan görevlerini yerine getirebilmelerini sağlayacak, bir anlamda onların da kurtuluşuna vesile olacaktır. Pinsker, etkin olduğu yıllar boyunca Mesihin gelişini pasif olarak beklemeleri gerektiğini savunmuş ve Ortodoks gelenekten sapmamıştır. Ancak Pinsker'in hayatının son döneminde Yahudiliğin manevi merkezinin Filistin olduğu görüşünü ve oraya göçü benimsemiş

[1929] Baron, **Modern Milliyetçilik ve Din**, s.168.
[1930] Hess, **Rome and Jerusalem,** s.137-8.
[1931] Hess, **Rome and Jerusalem**, s.48.
[1932] Litvanya 1824- 1898 Polonya. Rabbi bir ailenin üyesidir. Din eğitimi alarak kendisi de rabbi olmuştur. Dini Siyonizmin kurucularından biri olarak kabul edilmektedir. https://www.jewishvirtuallibrary.org/samuel-mohilever (erişim tarihi: 03.03.2019)
[1933] Steven V. Mazie, **Israel's Higher Law- Religion and Liberal Democracy in The Jewish State**, Lanham: Lexington Books, 2006, s. 24-25
[1934] Salmon, "Zionism and Anti-Zionism in Traditional Judaism in Eastern Europe", s. 26.

olduğu düşünülmektedir.[1935] Kültürel Siyonizmin en önemli ismi Ahad Ha-am da kurtuluş kavramını mevcut dönemin koşulları nedeni ile yozlaşan Yahudi toplumunun rejenerasyonu ile gerçekleşebileceğini savunmuştur. Ancak bunu Filistin'e kolektif dönüş ve Mesihin aktif bir şekilde beklenmesi gerektiği yorumları ile bağdaştırmamıştır. Onun hedefi bir lider aracılığıyla Yahudi toplumunda milli ve dini değerler paralelinde bir Rönesans gerçekleşmesiydi. "*Böylesi bir Rönesans, İsrail'in adalet ilkesine olan bağlılığını yeniden vurgulayacak ve kendilerinin ve dünyanın menfaatine "rahipler krallığı" şeklindeki peygamberi bir hayatın rüyasını gerçekleştirmeye yaklaşacaktır.*"[1936]

Anlatılmaya çalışıldığı üzere Siyonizmin öncülerinin çoğunluğu Yahudi toplumu için dini ve milli kaygıların gölgesinde bir kurtuluş senaryosu çizmiş, ideolojilerini mesihçi bir hareket olarak tanımlamamışlardır. Siyonizm bilindik anlamıyla ve Herzl ile adını daha güçlü duyurmaya başladığı yıllardan itibaren ulusal karakterdeki kurtuluş hedefi değişmemiştir. Siyonist hareketin özellikle siyasal ayağı başından itibaren kendisini Mesianik bir hareket olarak adlandırmayı tercih etmemiş, nihai kurtuluş ve eskatolojik bir ilahi devletten bahsetmemiştir. Üstelik ideolojiyi eskatolojik bir zemine oturtmak da mantık dışı olurdu. *"Eğer Siyonizm felsefesini Sabataycılık gibi apokaliptik bir mesihçiliğe dayandırmış olsaydı başarılı olamazdı."*[1937] Nitekim inançlı veya değil hemen tüm Siyonist kuramcılara göre tarihsel evrelerindeki tüm mesihçi hareketler başarısız olmuştur.[1938] Siyonizm, Herzl ile politik bir açı kazandığı ilk dönemde sadece Yahudi ulusunun birçok anlamda yeniden inşasına hedeflenmiş, tarihe yeniden dönmeye çalışmış ve nihai kurtuluşu geleceğe bırakmıştır. Açıkçası ulusal tarihselcilik ve tarihte tekrardan söz sahibi olma gayreti Siyonizmi Yahudi tarihinde eşsiz kılan özelliklerinden biridir. Çünkü tarih ile olan bağlantısı Siyonizmin Mesih çukuruna kayıp düşmesine engel olmuştur. Nitekim Siyonizm ile

[1935] Ze'ev Levy, "Siyonizm", Daniel Frank ve Oliver Leaman (ed.), **Yahudi Felsefesi Tarihi** içinde (783-791), Ankara: Hece Yayınları, 2018, s. 785.
[1936] Baron, **Modern Milliyetçilik ve Din**, s. 277.
[1937] Biale, **Gershom Scholem Kabbalah and Counter History**, s. 107
[1938] Shapira, **Land and Power,** s.151.

Mesianizm arasındaki önemli farklardan biri budur. *"Siyonizm tarih içerisinde hareket eder, mesianizm ise ütopik bir alanda kalmıştır."*[1939]

Bunun yanı sıra Siyonist kuramcıların birçoğunun Mesih kavramına inançları ve bakış açıları birbirinden farklılık göstermektedir. Birçoğu Yahudi geleneğinde var olan şekliyle Mesih itikadını benimsemişken, bazısına göre Mesih yoktur ve gelmeyecektir bazılarına göre ise Mesih başka bir düzeyde algılanması gereken bir olgudur. Mesela Siyonist filozof Hermann Cohen'e göre, Mesih gibi Yahudiliğin temel kavramları bilimsel ve etik bir dünyanın merkezi kavramlarıdır.[1940] Dolayısıyla Peretz Smolenskin'in de 1881 yılında uyardığı gibi Siyonistler, Mesihin yolunu açmak gibi bir niyete sahiplerse hem dindarların hem de aydınların muhalefeti ile karşılaşabilirdi.[1941] Tüm bu görüş farklılıklarına rağmen yine de Siyonist hareket Mesih ile bağlantılı mistik ve ütopik imgelemelerden felsefesi için fazlasıyla yardım almıştır. Keza Siyonizm; sürgünü sonlandırmayı, Eretz İsrael'e dönüşü ve Davut dönemindeki parlak günlere dönmekten yani Mesihçi ideallerden bahsetmiş Yahudi toplumunun bir kısmında heyecana neden olmuştur. Bir başka ifade ile Siyonizm Mesianizmin somut dünyada gerçekleşmesi için Yahudi toplumundan talepte bulunarak bu dünyaya giriş yapabilmek için insanların Mesihsel güçlerine çağrı yapmıştır.[1942] Tüm bunlara koşut olarak da Siyonizm Yahudi toplumunun bir kısmı tarafından Mesianik bir hareket olarak adlandırılmaya başlanmıştır.

1897 yılındaki Basel kongresinden sonra geleneğin ideolojiye karşı yapmış olduğu muhalefet, Siyonizmin Mesihsel hareketlerini ve bir kısım tarafından bu şekilde algılanıyor oluşunu kanıtlar niteliktedir. *"Filistin'de bir Yahudi devleti kurmaya yönelik bu Siyonist çabalar, kutsal kitapta ve daha sonraki dini kaynaklarda ifade edildiği gibi Yahudiliğin mesihçi ümitlerini hayata geçirme amacındadır*."[1943] Bunun yanı sıra toplumun bir kısmında Herzl'in, Mesih olduğu gibi bir kanaat meydana gelmiştir. Herzl'in laikçi tutumu, hevesli Doğu Avrupa Yahudilerinin onu Kral Mesih olarak

---

[1939] Biale, **Gershom Scholem Kabbalah and Counter History**, s. 109.
[1940] Kenneth Seeskin, "Yahudi Yeni Kantçılığı: Hermann Cohen", Daniel Frank ve Oliver Leaman (ed.), **Yahudi Felsefesi Tarihi** içinde (793-804), Ankara: Hece Yayınları, 2018, s.801
[1941] Ravitzky, **Messianism, Zionism, and Jewish Religious Radicalism**, s.36
[1942] Biale, **Gershom Scholem Kabbalah and Counter History**, s.107.
[1943] Baron, **Modern Milliyetçilik ve Din**, s.282.

selamlamasına engel olmamıştır.[1944] Nitekim Filistin ziyaretinde Mesih'in yapmayacağı şekilde bir Şabat günü Kudüs'e giren Herzl, bu benzetmeye çok şaşırmış ve pek çok kez Mesih olmadığını ifade etmiştir.[1945]

Siyonist hareketin seküler karakter ile sunduğu kurtuluş ve parlak bir gelecek ideali ideolojinin merkezinde ve hedefinde adeta sabitlenmiştir. Üstelik yukarıda bahsedilen öncü isimler gibi Herzl de dahil olmak üzere Siyonistlerin bir çoğu bu kurtuluşun tüm insanlığı kapsayacağına inandıklarını belirtmişlerdir.[1946] İnanç noktasında kendilerini ateist olarak tanımlayan birçok Siyonist için Mesih akaidi boş ve anlamsız bir beklentiden başka bir şey değildi. Dolayısıyla ideolojileri mesihçi bir hareket olarak tanımlanamazdı. "*Sekülerler kendilerini Musevilikten ve ironiyle ve küçümsemeyle bahsettikleri Mesih beklentisinden uzaklaştırmaya çalışıyorlardı.*"[1947]

Bunun yanı sıra erken dönemdeki Siyonist hahamların çoğu, hareketin asla mesihçi bir tavrı olmadığı ve olamayacağı, dini kuralların çiğnenmeyeceği yönünde kanaat getirmişlerdir. Siyonist hahamlar ideolojinin zor kullanımına hiçbir zaman başvurmayacağı ve Mesihçi bir harekete evrilmeyeceği düşüncesi ile bu projenin dini yozlaşmanın önüne geçebileceğine inanmışlardır. Onlar Siyonist projenin vaat ettiği kurtuluş ile Mesih ile özdeşleşmiş ilahi kurtuluş arasında hiçbir bağ olmadığına dikkat çekmişlerdir. Mesihi dönemin yaklaştığına inanan Reines buna rağmen Siyonizmin; "doğal yollarla gelecek olan kefaret"[1948] ile hiçbir bağı olmadığını savunan ilk Siyonist hahamlardan biridir.[1949] Nitekim onun düşüncesinde Siyonistlerin eylem ve özlemlerinde geleceğe dair en ufak bile bir ima bulunmamaktadır. Ve ideolojiyi Mesihin gelişi ile bir şekilde bağlantılı olduğu ve dolayısıyla inanç bağlamında Yahudiliğe zarar verdiği gibi düşüncelerin hatalı olduğunu savunmuştur.[1950] Erken dönemdeki Siyonist hahamlar, Mesihçiliğin dünyevileştirilmesi gibi bir amacın

---

[1944] Raphael Patai, **The Messiah Text: Jewish Legands of Three Thousand Years**, Detroit: Wayne State University Press, 1988, s.xIviii.

[1945] Joseph Adler, **The Herzl Paradox: Political, Social end Economic Theories of A Realist**, New York: Hadrian Press, 1962, s.52.

[1946] Siyonist politikada insanlığın kurtuluşuna dair bu olumlu söylemler devletin kurulmasından sonra giderek metamorfoza uğramıştır. Bu değişii 2004 yılındaki şu beyan net bir şekilde göstermektedir: *"Biz Orta Doğu'da dünyaya şefkat ve aydınlanma getirmek adına bulunmuyoruz. Biz kendimize ve Avrupa'daki dostlarımıza ihtiyacımız olan petrolü elde etmek için oradayız"* Tokalak, s.161.

[1947] Rabkin, **Yahudilerin Siyonizm Karşıtlığı**, s.139.

[1948] Novak, **Zionism and Judaism: A New Theory**, s.235.

[1949] Schwartz, **Religious Zionism History and Ideology**, s.12.

[1950] Ravitzky, **Messianism, Zionism, and Jewish Religious Radicalism**, s.34.

olmadığı sadece dinsel ve ulusal bir dirilişin hedeflendiği ve bunun içinde ideolojinin pratik bir yol olabileceği görüşünde olmuşlardır.[1951]

2. Siyonist Öğretiye Mesih İnancının Dahil Edildiği Dönem

Özellikle Filistin'de Yahudi mevcudiyetinin artması ve Siyonist hareketin uluslararası arenada bazı başarılar kazanması dindar Siyonistlerin Mesihçi söylemlerini değişime uğratmış ve zamanla Siyonizm mesihçiliği adıyla yeni bir kavramın oluşmasına sebebiyet vermiştir. Siyonist hahamlar ve ideolojiye destek veren dindar kesim tarafından Siyonizm, Mesihçi bir hareket olarak tanımlanmaya başlanmıştır. Diğer yandan seküler karakterdeki Siyonistler ise Mesih kavramını çok başka bir boyutta kullanmaya başlayarak, İsrail'in mesihini güç ve savaş ile bağdaştırmışlardır.

XX. yüzyılda ulusalcı dindarlar ve hahamlar Siyonizmi Mesihi bir hareket olarak tanımlamaya ve buna koşut olarak da Filistin'in tamamına yerleşmek gibi Mesih ile özdeşleştirdikleri tüm idealler için çabalamaya başlamışlardır. Döneminde dini Siyonizmin en güçlü ismi haline gelen rabbi Kook, Reines'in tam tersine Mesih ile Siyonizmi bağdaştırmış ve ikisini aynı eksende birleştirmeye çalışmıştır. Nitekim bu Mesihsel kurgusu ile bir ilke imza atan Kook ve ona destek veren diğer hahamlara göre, dönemin birçok olumlu ve olumsuz gelişmesi Mesihin ayak sesleri ve birer Tanrısal işarettir. Kook itibariyle dini Siyonistlerin hemen hepsi ebedi kurtuluş çağında olduklarını hissetmişlerdir. Onların inancında Mesihsel işaretler sağlam bir şekilde aliyalar ile kendini göstermeye başlamış, I. Dünya Savaşı'nın olayları, 1917 yılındaki Bolşevik Devrimi ve komünizmin yükselişi ile iyicene güçlenmiştir. Siyonist hahamların Mesihçi umutlarını özellikle dünya savaşında yaşanan tüm hadiseler -ki Yahudi geleneğine göre Mesih Gog ve Magog savaşından sonra gelecektir- muazzam derecede arttırmıştır. Nitekim savaşın oldukça kanlı geçmesi, savaşta uçak, gemi, tank, gaz bombası gibi modern teknoloji araçlarının kullanılması onların zihinlerinde apokaliptik önsezilerin oluşumuna neden olmuştur.[1952] Ayrıca savaşın Tanrısal plan dahilinde Mesihsel bir işaret olduğu, bu savaş vasıtasıyla Filistin'in Birleşik Krallık yönetimi altına girmesi ve Balfour Deklarasyonu ile kendini ispatlamaktadır.

[1951] Rabkin, **Yahudilerin Siyonizm Karşıtlığı**, s.138.
[1952] Schwartz, **Religious Zionism History and Ideology**, s.35-79.

Kook, 1906 yılında yayınladığı "*Ikvei ha-Tson*" kitabında ilk defa Siyonizme değinmiş ve ideolojiyi Mesihsel bir temele yerleştirmeye başlamıştır. Özellikle aliyalar hakkında bilgi verdiği bu kitabında Kook, -ikinci aliya- göçlerin Mesih jenerasyonu olabilmeleri için ritüellere ve emirlere itaat etmeleri gerektiğini vurgulamıştır. Mizrahi'ye güçlü bir rakip olan Kook, Siyonizmi Tanrının Mesianik planının bir parçası olarak kopup geldiğini, bu seküler hareketin kurtarılış süreçlerinin bir parçası olduğunu ifade etmiştir. Nitekim katı bir dindar olan Kook, buna rağmen yeni tip Tevrat alimlerine ihtiyaç duyduklarını ve bu yeni tip alimlerin laik düzeni çok iyi biliyor olmaları gerektiğini belirtmiştir.[1953]

"Radikal ve devrimci olarak tanılan ve analizlerini Yahudi mistisizmine de dayandıran"[1954] rabbi Kook'un, Siyonizm ile Yahudi mesihçiliğini ortak bir paydaya yerleştirmek için gösterdiği çabaların hemen tümü 1920 yılında yayınladığı "Orot" eserinde kendini göstermektedir. Kook'a göre Filistin'e XIX. yüzyıldaki Yahudi göçü ve yerleşimi mesihsel sürecin bir kanıtıdır.[1955] Şu şekilde ifade eder: *"İsrail topraklarında yerleşim sonun görünen ışıklarıdır."*[1956] Bunun yanı sıra o, Yahudilerin kutsal topraklarda yaşamasının, kendi iç dünyalarında Mesih itikadını büsbütün kuvvetlendireceğine inanmıştır.

Kook, I.Dünya Savaşının, günlerin sonundaki "Gog ile Magog" savaşı olduğunu belirterek bu savaşın kurtarıcı boyutuna dikkat çekmiştir.[1957] Onun düşüncesinde, dünyanın savaş yoluyla böyle yanmasının kurtarıcı bir boyutu vardır: *"Şimdiki dünya savaşı harika ve muhteşem bir umuda sahip."*[1958] Üstelik rabbi Kook savaşta milyonlarca insanın ölmesinden de tatmin olduğunu gizlememiştir. Onun düşüncesinde şeytanın gücünün kırılması için can kaybının olması gereklidir.[1959] Dolayısıyla Kook için savaş ne kadar kanlı ve ateşli olursa, günlerin sonuna gelmiş olduklarına dair duyacakları ümit de bir o kadar artacaktır. Diğer taraftan Yahudiler ise Filistin topraklarında somut başarılar elde edecekler ve ardından kurtarıcının gücü

[1953] Schwartz, **Religious Zionism History and Ideology**, s.29-32.
[1954] Rabkin, "Religious Roots of a Political Ideology: Judaism and Christianity at the Cradle of Zionism", s.86.
[1955] Krakotzkin, "Exile Within Sovereignty, s.402.
[1956] Kook, s.121.
[1957] Bu konuda ayrıca bk. Reuven Firestone, **Holy War in Judaism: The Fall and Rise of Controversial Idea**, New York: Oxford University Press, 2012.
[1958] Kook, s.121.
[1959] Shakak ve Mezvinsky, s.136.

ortaya çıkmaya başlayacaktır. Kook'a göre, savaş bittiğinde kurtarıcının ayak sesleri de çok güçlenecek ve tüm Yahudilerdeki umut artacaktır. Yahudilerin ise bu şartlar altında yapmaları gereken şey; cesaretlenerek, iyi niyet ve akılla Tanrı'nın onlar için gönderdiği bu ışıkları anlamalarıdır.[1960] Ayrıca dünyayı arıtacak olan bu savaşın bitmesi ile Yahudiler asırlardır ayrı kaldıkları siyasete ve tarih sahnesine geri dönebileceklerdir. Nitekim onun düşüncesinde bu kanlı savaş Tanrısal planın bir parçası, kasıtlı ve sonuçlu bir olaydır ve Yahudilerin eşsiz bir ulus olduklarını tüm dünyaya gösterecektir.[1961]

Rabbi Kook, Hıristiyanların Tanrı ile İsrail arasındaki antlaşmanın bitmiş olduğunu düşündüklerini ve yanılgıya düştüklerini belirterek, kötünün bile Tanrı'nın iradesinde olduğu bu yaratılışta ahitlerinin sonsuza kadar sürdüğünü vurgulamıştır. Hıristiyanların karanlıkta yürüdüklerini, Tora'nın unutulmayacak bir antlaşma olduğunu ve "*Yüce Tevrat'ı gerçekleştirmenin, Mesih ışığını her yerde parlatacağını*" ifade etmiştir.[1962] Mesih'i bir embriyo olarak tasvir eden Kook, yumurtanın doğması için olgunlaşması gerektiğini ve dünyanın tamamının olumlu ve olumsuz her unsuruyla bu olgunlaşma için çalıştığını belirtmiştir. Tanrı ve Mesih'in, kuşun yuvasında gezindiğini ve Yahudilerin Tanrı'ya inanarak Tevrat'ı yerine getirmelerinin kurtarıcıya nefes vereceğine inanmıştır. *"Mesih'in sancıları alenen gözükmektedir, zifiri karanlıktan ışığa kavuşacakları vakte az kalmıştır.*"[1963]

Yaşadığı dönemde Mesih sancılarının alenen gerçekleştiğini ispat etmeye çalışan Kook, seküler karakterde olsa dahi her Yahudinin içinde kurtarıcı ışığının var olduğuna inanmış ve bunun altını önemli çizmiştir. Kutsal topraklara yerleşmeleri için öncü olanlar inançsız olsalar da semavi ışığa ihanet ediyor görünseler de bu Tanrı'nın kurtuluş için çizdiği gizemli yollardan biridir ve bu öncüler temel bir Mesihçi tarihsel görev üstlenmişlerdir.[1964] Bu savını Theodor Herzl özelinde daha da güçlü bir iddia ile tamamlamıştır. Kook, Herzl'in Yusuf oğlu Mesih olduğunu ilan etmiştir. Yahudi rönesansı ile Yusuf oğlu Mesih arasında ilişki ilk defa Alkalai tarafından yapılmış

[1960] Kook, s. 2, 121.
[1961] Schwartz, **Religious Zionism History and Ideology**, s.35.
[1962] Kook, s.141-142.
[1963] Kook, s.150-151.
[1964] Kook, s.161-162.

olmasına rağmen bu fenomeni bir isim ile özdeşleştiren ilk defa Kook olmuştur.[1965] Onun düşüncesinde günlerin sonunda kendi içyapısında zıtlıklar, istekler, karanlık ve ışıkla dolu sessiz bir hareket ortaya çıkacak ve bu sessiz hareket İsrail'i kurtuluşun kıyısına ulaştırmak için çabalayacaktır.[1966] Anlaşılacağı üzere rabbi Kook'un kastettiği bu hareket Siyonizmdir ve o Siyonist hareketin içerisinde çok güçlü Mesianik bir ışık olduğuna inanmıştır. Yahudilerin sadece inanç sahibi olmakla ulus ve toprak açısından bir bütünlüğe kavuşamayacağını vurgulamış, kendilerine inanç paralelinde dinamizm ve aksiyon gerektiğini belirtmiştir. İdeallerini gerçekleştirmenin zorlu bir görev olduğunu kabul etmiş olsa da yeryüzünde duran ve cennete uzanan bir merdivene sahip olduklarını hatırlatmıştır.[1967] Dolayısıyla rabbi Kook; Siyonist hareketi, mesihi Kudüs'e taşıyacak olan beyaz eşek olarak resmetmeye çalışmıştır.[1968] Böylece Kook, hem ideolojiye çok güçlü bir şekilde Mesihçi bir açı kazandırmış hem de aktif Mesih anlayışını dirilterek bunu pratik olarak uygulamaya geçirmiştir. Bu anlayış çerçevesince Filistin topraklarında bir devlet kurulması için tüm Siyonistler ile iş birliği halinde olmuştur. Onun için kuracakları devlet, Mesihi İsrail Krallığının yeryüzündeki bir ifadesi olacaktır. Tüm çabaları nedeniyle Kook, dindarlığın ve Siyonizmin olağandışı karışımının ilk örneği olarak kabul edilmiştir.[1969] Bir diğer ifade ile A. Kook, Siyonizmi ulusal mesihçi bir harekete çeviren ilk kişi olmuştur ve onun bu formdaki ideolojisiden "Kookist teoloji" olarak bahsedilmektedir.[1970] Rabbi Abraham Kook'un ideoloji içinde yaktığı bu mesih ateşi hiç sönmemiş, onun müridleri özellikle de oğlu rabbi Yehuda Kook ve rabbi Jacob Harlap ile devam etmiştir.[1971]

Mesihçi Siyonist hahamlar, Talmud'da edilen üç yemin bağlamında kendilerine yapılan muhalefete, yeminlerin Mesih döneminde uygulanmayacağı cevabı ile karşılık vermişlerdir. Onlar, Mesih her ne kadar ortaya çıkmamış olsa da, evrensel sürecin; kurtuluşun başlaması gerektiğini öne sürmüşlerdir.[1972] Bu gelişmeler akabinde, ideolojinin hemen tüm önde gelen isimleri inansın veya inanmasın Mesih kavramını

[1965] Novak, **Zionism and Judaism: A New Theory**, s.236.
[1966] Kook, s.163-164.
[1967] **Yaratılış** 28: 12. Kook, s.202.
[1968] Rabkin, "Religious Roots of a Political Ideology: Judaism and Christianity at the Cradle of Zionism", s.84.
[1969] Avineri, "Zionism and Jewish Religious Tradition: The Dialectics of Redemption and Secularization", s. 4.
[1970] Masalha, **The Bible and Zionism**, s.146.
[1971] Schwartz, **Religious Zionism History and Ideology**, s.77.
[1972] Shakak ve Mezvinsky, s.60.

kullanmaya başlamışlardır. Çünkü Mesih itikadının milliyetçilik için uygun zemin hazırlıyor olması bunu kaçınılmaz kılmıştır. Nitekim Ben Zion Dinur, Mesianizmi İsrail topraklarına geri dönüş tutkusu olarak nitelendirerek ideoloji ile paralelliğini anlatmış, Joseph Klausner (1874-1958) ise Yahudi Mesihçiliğinin kendi militan milliyetçiliklerine kaynak olabileceğini belirtmiştir. Tamamen seküler karakterde olanların bazısı "İsrail'in mesihi yok, o halde iş başına!"[1973] sloganlarını takip etmiş bazısı ise Mesih itikadını içerdiği anlamlar doğrultusunda sıklıkla kullanmışlardır. Revizyonist Siyonizmin en önemli isimlerden olan Abba Ahimeir (1898-1962) "Mesihin eşeğe binerek gelmeyeceğini" belirtmiş ve eklemiştir: *"Mesih, diğer tüm mesihler gibi tank üzerinde gelecektir."*[1974]

İdeolojiye destek veren dindar kesim için Siyonizmin Mesihçi bir hareket olduğu inancı "şoa" ve İsrail Devleti'nin kurulması ile somut bir gerçeğe dönüşmüş, *"Holokost ve İsrail Devleti'nin kurulması Yahudi tarihinde yeni bir dönemin başlangıcı*"[1975] olarak kabul görmüştür. Ulusalcı dindarlar şoa hadisesini kendileri için bir başlangıç noktası olarak kabul ederek, 1945 yılı itibari ile Yahudiler için iniş/yıkım zamanının dolduğunu ve Eretz İsrael'e çıkış vaktinin geldiğine inanmışlardır. Mesela, dini Siyonizm için önemli ve etkin bir isim olan rabbi Jacob Harlap'a göre holokost nihai kurtuluşun ilk aşamasıdır ve Mesianik bir olaydır.[1976] 1948 yılında kutsal İsrail Devleti'nin kurulması ise dindar Siyonistler için hem nihai kurtuluşun Mesihin çok yakında geleceğinin habercisi hem de Mesihçi dönemin başlangıcı olarak kabul edilmiştir. Onlar için Siyonizm ve İsrail devleti kutsal vasıtalardır.[1977] Mesihçi Siyonistlerin düşüncesinde Tanrı'nın Mesih ekseninde verdiği vaatler gerçekleşmeye başlamıştır. Buna koşut olarak da Siyonizm, bizatihi ilahi takdirin bir ifadesi, kendisini Mısır'dan çıkarken gösteren Tanrı'nın eli olarak yorumlanmış, İsrail ülkesi ise dindarların gözünde Mesihçi düzlemde inşa edilen bir devlet statüsü kazanmıştır. Böylece devletin hemen her sahada gelişiyor olması Mesihin gelmesine az zaman kala gerçekleşecek olan doğum sancıları olarak tahlil edilmiştir: *"Ulusalcı dindarlar devletin askeri, endüstriyel, tarımsal gelişimini Mesih'in gelişinin bir işareti olarak*

[1973] Rabkin, **Yahudilerin Siyonizm Karşıtlığı**, s.139.
[1974] Shapira, **Land and Power**, s.198.
[1975] Scholem, **The Messianic Idea in Judaism**, s.24, 445-446; Novak, **Zionism and Judaism: A New Theory**, vii.
[1976] Schwartz, **Religious Zionism History and Ideology**, s.77.
[1977] Masalha, **The Bible and Zionism**, s.138

görürler."[1978] Özellikle de 1967 yılındaki Altı Gün Savaşı, Eretz İsrael'in Mesihsel sınırlarını elde etmek için bir girişim olarak algılanmış, ideolojinin ve devletin Mesihi karakterde oldukları düşüncesi güçlenmiştir. *"Dünyevi askeri maceralar metafiziksel bir düzleme çıkartılmakta ve evrensel, Mesihçi bir anlam ve geçerlilik kazanmaktadır."*[1979]

Haham Kook'un oğlu rabbi "Tzvi Yehuda Hacohen Kook"[1980], Siyonizmin tam manasıyla Mesihçi bir ideoloji olması için oldukça fazla çabalamış ve Mesihçi ideoloji taraftarlarının lideri olmuştur. Oğul Kook, babasının felsefesini teorikten pratiğe geçirmeyi başarmıştır.[1981] Rabbi Yehuda Kook, babası kadar önemli bir Talmud alimi değildi ancak güçlü bir lider olarak çok geniş bir kitleye hakim olmuş ve tarikatı tarafından "aziz" olarak ilan edilmiştir. 1974 yılında onun fikirsel önderliği ve hayır duaları ile takipçileri tarafından oldukça etkili olacak ve Yahudilerin Filistin'e yayılması ve yerleşmesi için çalışacak Gush Emunim-İnanç Bloğu kurulmuştur.[1982] Gush Emunim'in kurulması ile dini Siyonizmin içerisinde radikal dinci Siyonistler olarak bir grubun varlığı kurumsallaşmıştır. Böylece Siyonizmin Mesihçi türü de tam olarak gün yüzüne çıkmıştır. İşaret edilmelidir ki İsrail'de çok çeşitli radikal dindar Mesihçi gruplar vardır, bunların içerisinde en etkin olanlarından biri Gush Emunim hareketidir. Mesihçi grupların dört tane ortak doktrin-hedefleri vardır: Daha büyük İsrail'in kutsiyetine olan inanca bağlı Mesihi heyecan, işgal edilmiş Doğu Kudüs'teki Müslüman kutsal mekanlarının bulunduğu alanda tapınağı inşa etmek, devletin teokrasi ile yönetilmesi ve Eretz İsrael'in tamamında Yahudi politik egemenliğinin kurulması. Ayrıca hepsi, evrensel, liberal ve hümanist değerleri reddederler.[1983] Siyonist mesihçilik Yahudi toplumunun bir kısmının ahlaki değerlerini ve kimliklerini şekillendirmiş ve politik faaliyetlerde yönlendirici ve fikir verici olmuştur. Ayrıca birçok araştırmacıya göre politik fanatikliğin altında yatan neden de bu mesihçilik türüdür. Siyonist

---

[1978] Rabkin, **Yahudilerin Siyonizm Karşıtlığı**, s.294-295.
[1979] Ravitzky, **Messianism, Zionism, and Jewish Religious Radicalism**, s.85.
[1980] 1891 yılında Litvanya'da doğmuştur. Abraham Kook'un dört çocuğundan biri ve onun tek oğludur. Kudüs'de bir yeshivada eğitim aldıktan sonra, babasının yanına Yafa'ya dönmüş ve babasının müritleri arasına katılmıştır. Bu müritler arasından rabbi Harlap ile yakınlaşmış ve onun beraber Kabala çalışmaları yapmıştır. 1982 yılında, müritlerini lidersiz ve mücadele edecekleri bir gelecekte yalnız bırakarak ölmüştür. Y.H Kook hayatı için bk. Inbari, **Messianic Religious Zionism Confronts Israeli Territorial Compromises**, s.18-21.
[1981] Inbari, **Messianic Religious Zionism Confronts Israeli Territorial Compromises**, s.21.
[1982] Shakak ve Mezvinsky, s.119-120.
[1983] Masalha, **The Bible and Zionism**, s.138.

mesihçiliğin devletin kurulmasında, muhafazasında ve devam etmesinde rol aldığı tartışmasız bir gerçek olarak kabul edilmektedir.[1984]

Yehuda Kook, holokosta dair yapmış olduğu yorumlar dini Siyonizm için de keskin ve radikal söylemler olarak kabul edilmiştir. Oğul Kook'un düşüncesinde holokost sürgünü kökünden sökmek için Tanrı tarafından Yahudilere verilen bir işaret ve kurtarıcı adımlar dizisinde önemli bir aşamadır.[1985] 1945 yılında şöyle ifade etmiştir: *"Tanrı'nın güçlü eli exodus için yeniden üzerimizde…"*[1986] Ona göre, Tanrı'nın hesabı, insanoğlunun hesaplayamayacağı ve anlayamayacağı boyuttadır.[1987] Bu boyutlardan biri de şoadır ve Tanrı'nın planı kendisini gaz odalarında ve kamplarda açık bir şekilde göstermiştir! Kook, II. Dünya Savaşı ve holokost faciasını adeta dini Siyonizm için bir kalkan gibi kullanarak, bunun tartışmasız bir şekilde Tanrı'nın planı ve kurtuluş için bir süreç olduğunda ısrar etmiştir. Tanrı'nın Yahudileri Filistin'e dönmek için holokost ile zorlamış olduğunu belirtmiştir. Onun düşüncesinde savaş öncesi ve sırasında Avrupa'da tüm Tanah merkezlerinin yıkılması, Yahudilerin sürgün zamanlarının dolduğunun göstergesidir. Ayrıca savaş öncesi gettoların silahlanması ve savaş esnasında yaşananlar nedeniyle Yahudilerin kaybettikleri benliklerine dönüş yapabildiğini ifade etmiştir. Kook'a göre, Tanrı böyle bir plan yapmıştı çünkü Yahudilerin eskiden olduğu gibi savaşta ve kriz zamanlarında ayakta kalabilme yeteneklerini hatırlamalarını istemişti. Oğul Kook'a göre tüm bu yaşanan trajediler neticesinde Yahudiler fiziksel kahramanlıklarını yeniden kazanmış, ulusal özelliklerini keşfetmişlerdi.[1988] Nitekim Kook'un perspektifinden savaş sonrasında İsrail Devleti'nin kurulması da onun haklı olduğunu göstermektedir. Bu savaş ve altı milyon Yahudinin hayatını kaybetmesi İlahi bir operasyondur ve bu süreç kefaretin bir parçası olan İsrail Devleti'nin kurulmasını sağlamıştır.[1989] Kısacası Kook, holokostu Tanrı'nın Yahudilerin yeteneklerini yeniden kazanmaları için planladığı bir süreç ve mesih öncesi yaşadıkları bir kurtuluş hadisesi olarak analiz etmiştir.

[1984] Novak, **Zionism and Judaism: A New Theory**, s. 244-245.
[1985] Inbari, **Messianic Religious Zionism Confronts Israeli Territorial Compromises,** s.24.
[1986] Schwartz, **Religious Zionism History and Ideology**, s.77.
[1987] Inbari, **Messianic Religious Zionism Confronts Israeli Territorial Compromises**, s.29.
[1988] Schwartz, **Religious Zionism History and Ideology**, s.78.
[1989] Inbari, **Messianic Religious Zionism Confronts Israeli Territorial Compromises,** s.25.

Radikal dinci Siyonist Kook ve birçok müridi tarafından savaş ve holokost bağlamında bu şekilde radikal söylemler yapılmıştır ancak Siyonist hahamlar arasında onlar gibi düşünmeyenler de vardır. Dini Siyonizm liderlerinden önemli bir isim Shlomo Zalma Shragai[1990] bu yorumlara katılmayanlardan biridir. Shragai, II. Dünya Savaşının Yahudilere acı ve zulüm getirdiğini dolayısıyla bu savaşın günlerin sonu savaşı olmadığını belirtmiştir. Onun düşüncesinde holokost Yahudilerin zafer öncesi çekmesi gereken bir sıkıntı, acı olamazdı ve diğer Siyonist hahamların dediği gibi tüm bunlar Yusuf oğlu Mesih ile özdeşleştirilmemelidir. Shragai, savaşın tek getirisinin; Yahudileri aliya yaparak kendi kurtuluşlarına teşvik etmesi olduğunu düşünmüştür.[1991]

Oğul Kook ve onun müritleri cephesine tekrar geri dönüldüğünde, onlar için 1967 savaşı ve bundan kazanımları da hem şeytani güçlerle savaştıklarını hem de mesihin gelişinin yaklaştığını ispat etmektedir. *"1967 Savaşı'ndaki fetihler, toprakları diğer tarafın, uğursuzluk, pislik ve ahlaki yozlaşmada ifadesini bulan, görünmez (şeytani) bir güçten kurtarmıştır. Böylece biz Yahudiler, mutlak egemenlik kurallarının corporeality'i (cisimlilik, cisimli olma durumu; ruhaniyet, tinlilik karşılığında kullanılır) aştığı bir döneme girdik."*[1992] İşaret edilmelidir ki, Mesihçi Siyonizm için İsrail devletinin toprak kazanımı ilham verici olmuştur.[1993] Çünkü onlar için, kutsal toprak sınırlarını tam olarak elde etmek birinci dereceden önem verdikleri bir konudur dolayısıyla maksimum şekilde bölgesel genişleme başlıca hedefleridir. Nitekim oğul Kook ve taraftarlarına göre Eretz İsrael'e teolojik açıdan yüklenen tüm kutsiyet hem toprağın fethini hem de Yahudilerin bu toprakta yaşama gerekliliğini göstermektedir. Bunlara koşut olarak Yahudilerin Eretz İsrael'de yaşaması Y. Kook'un oldukça önem verdiği bir konudur.[1994] Ayrıca Mesihçi Siyonistler için toprak fetihleri, Mesihi kurtuluş sürecinin bir parçası olduğu için tatmin edici bir gelişmedir.[1995] Mesihçi Siyonistlerce,

---

[1990] 1899 Polonya- 1995 Kudüs. Hasidi bir aileden olan Sharagai'nin babası Hibbat Zion ve Mizrahi üyesiydi. Shragai gençlik yıllarında "Tehiyyah" adında dini bir Siyonist gazete yayınlamıştır. 1920-1924 yılları arasında Mizrahi'nin yönetim kurulunun bir üyesiydi. 1924 yılında Filistin'e göç etti. Siyonist kongrelerde delegasyon, Siyonist Genel Konsey ve Mizrahi partisinin üyesi olarak seçilmiştir. 1946 yılında Londra'da Yahudi Ajansı yöneticiliği yaptı. İsrail Devleti kurulunca tekrardan Filistin'e döndü. 1950 yılında Kudüs'ün belediye başkanlığını yapmıştır. Bunun yanı sıra 1968 yılına kadar göçmenlik dairesinin başkanlığında bulunmuştur. https://www.jewishvirtuallibrary.org/shragai-fajwlowicz-shlomo-zalman (erişim tarihi: 18.03.2019)

[1991] Shwartz, **Religious Zionism History and Ideology**, s.75.

[1992] Shakak ve Mezvinsky, s.133.

[1993] Masalha, **The Bible and Zionism**, s.136.

[1994] Inbari, **Messianic Religious Zionism Confronts Israeli Territorial Compromises**, s.21-22.

[1995] Masalha, **The Bible and Zionism**, s.138.

devletin sınırları, içine Türkiye'nin güneydoğu bölgesini de –bazılarına göre Orta Anadolu'da bu sınırlara dahildir- alacak şekilde hayal edilmektedir.[1996]

Siyonist Yehuda Kook'un ideolojisi, eskatoloji barındıran bir mesihçiliktir. O, Mesih'in her an gelebileceği inancı ve o geldiğinde tüm dünyada zafer kazanacakları ideali ile cemaatine yön vermiştir. Tüm siyasal gelişmeleri ve Yahudi toplumunu yakından takip eden Kook'a göre hem siyasi manevralar hem de Yahudilerin durumu, Mesih'in gelişini direkt olarak etkilemektedir. Mesela, 1973 yılındaki Yom Kippur Savaşı'nın ardından İsrail'in Sina'dan çekilmesi –Hasidi tarikatı, Gur Hasids'in liderine göre İsrail, bu savaşı başlarında kadın bir lider Golda Meir olduğu için kaybetmiştir- bir inançsızlık göstergesidir ve Mesih'in gelişini ertelemiştir. Golda Meir'in bu savaş ve sonrasında "H. Kissinger"[1997] gibi gentilelerle – Kissinger Yahudidir ancak Yahudi olmayan bir bayanla evlenmiştir- yapmış olduğu işbirliğini kabul edilemez olarak tahlil etmiş ve meclisi koşer olmayan gıdalarla kıyaslamıştır: "*hepsi domuz kadar kirlidir.*"[1998] Nitekim Lübnan işgalinde alınan yenilgi de Sina'dan çekilmelerinin bir cezasıdır. Aynı şekilde Yahudilerin bireysel olarak işleyecekleri günahlar ve toplumun yozlaşması da Mesih'in gelişini sürekli ertelemektedir. Kook, laik Siyonizmi sapkınlık ve seküler karakterde yapılan siyasi hamleleri ve teolojik olmayan milliyetçiliğin bir hata olduğunu düşünmüştür. Siyasilerin Yahudilerin seçilmiş halk olduklarını unuttuğunu ve bu konseptin dışına çıktığını iddia eden Kook'a göre, toplum seküler halden dini parametrelerle inançlı bir topluma dönüştürülmelidir.[1999] Bu vasitayla Yahudilerin kurtuluşu başlamış olacak ve Mesih gelecektir.[2000]

Rabbi Kook ve Gush Emunim grubunun, savaşlar ile Mesih kavramının etkileşimini doğru orantılı tahlil ettikleri anlaşılmaktadır. Kook'un Mesih anlayışı Yahudi geleneğinden daha çok Kabalistik yorumlar ile örtüşmektedir. Bu örtüşme

---

[1996] Mesihçi Siyonistlerin İsrail devletinin sınırlarına dair fikirleri için bk. Masalha, **The Bible and Zionism**, s. 159-162.

[1997] Yahudi olan Henry A. Kissinger, 1923 yılında Almanya'da doğdu, savaş başlamadan önce Amerika Birleşik Devletlerine göç etti. 1954 yılında Harvard Üniversitesinden mezun oldu ve öğretim üyesi olarak fakültede devam etti. 1973-1977 yılları arasında ABD. Dışişleri Bakanı olarak görev yaptı. 1973 yılında Nobel Barış Ödülü aldı. https://www.jewishvirtuallibrary.org/henry-kissinger (erişim tarihi: 20.04.2019); Ayrıca Kissinger'ın Yom Kipur savaşındaki rolü için bk. Janice Gross Stein, "Flawed Strategies and Missed Signals: Crisis Bargaining Between the Superpowers, October 1973", **The Middle East and The United States**, s.211-232.

[1998] Inbari, **Messianic Religious Zionism Confronts Israeli Territorial Compromises,** s.32.

[1999] Inbari, **Messianic Religious Zionism Confronts Israeli Territorial Compromises**, s.25.

[2000] Inbari, **Messianic Religious Zionism Confronts Israeli Territorial Compromises**, s.22.

Kook'un bahsedilen savaşçı ve militarist yaklaşımını açıklamaktadır. Yahudi mistisizmine göre Yusuf oğlu Mesih, militaristtir ve Davut oğlu Mesih'in gelmesi için gerekli tüm koşulları hazırlayacaktır. Baba Kook bu yorumu geliştirerek Yusuf oğlu Mesih'in Herzl ve kolektif bir varlık olacağını -yani Siyonistlerdir- belirtmiştir. Kook'un bu yorumunu devam ettiren oğlu, kendi cemaatini Yusuf'un oğlu Mesih olarak ilan etmiştir. Buna koşut olarak gerçek Mesih'in gelmesi için militarist davranmaları bir gereklilik arz etmektedir. Ayrıca oğul Kook başta olmak üzere Mesihçi Siyonistler, Eretz İsrael'de yaşayan Arapları, "bugünün Amalekleri" olarak nitelendirmektedir. Dolayısıyla, onlar için Tanrı'nın antik dönemdeki imha emri bugün de geçerliliğini korumaktadır. Nitekim pek çoğuna göre, Yahudi olmayan birini öldürmek cinayet sınıfına girmemektedir.[2001]

Mesih'in her an gelebileceğini söyleyen oğul Kook, 1978 yılında Kudüs'ün – eski şehrin- Müslüman kısmında bir yeshiva kurduğunu açıklamıştır. "*Attarat Cohenim*" adındaki bu kurumun başlıca görevi yeniden kuracakları tapınakta kohen ve ibadetlerin işlevselliğiyle ilgili broşürler yayınlamak, dağıtmak ve bağış toplamaktır. Bu yeshivanın üyeleri Mesih'in gelişine hazırlanmak istediklerini açıkça ifade ederek, Kudüs'ü III. Tapınağın hizmetinde kutsal bir şehir haline getirene kadar eski şehrin her bir taşını kurtarmak arzusunda olmuşlardır. Mesihçi Siyonistler için özellikle Kudüs'te Müslüman ve Hıristiyanların yaşamaya hakları yoktur. Nitekim Rambam'ın düşüncesinde de Mesih geldikten sonra Kudüs'te sadece Yahudilerin yaşamasına izin verilecektir. Buna koşut olarak Kook ve taraftarları için Müslüman ve Hıristiyanların bu şehirden çıkarılmaları gereklidir ve bu Kudüs'ün Mesih için hazırlanmasının bir parçasıdır. Kook'a göre İsrail Devleti'nin diğerlerini sınırdışı etmiş olması da Rambam'ın ilkesi göz önünde tutulduğunda haklı bir tutumdur.[2002] Ayrıca Kook ve müritlerinin 1960'lı yıllarda İsrail'deki Hıristiyan misyonerlere karşı yapılan kampanyalarda aktif oldukları bilinmektedir.[2003] İşaret edilmelidir ki Kook'un

[2001] Masalha, **The Bible and Zionism**, s.158-159.
[2002] Masalha, **The Bible and Zionism**, s.174.
[2003] Inbari, **Messianic Religious Zionism Confronts Israeli Territorial Compromises**, s.19.

düşünceleri 1973 sonrası dindarlar tarafından kabul görmeye ve dindar halkın bir kısmını birleştirici etkiler yaratmaya başlamıştır.[2004]

Siyonist Mesihçilik, hem İsrail Devleti'nin siyasetini hem de Yahudi toplumunu birçok açıdan etkilemektedir. Radikal dinci Mesihçiler, devletin sınırlarının Tevrat sınırlarına dayanması gerektiğini direterek devlet siyasetinde zorlayıcı bir tutum sergilemektedirler. Bunun yanı sıra, vaat edilmiş topraklarda yaşayan diğer dinlerden ve ırklardan olan kimselere dair devletin ayıklayıcı bir politika gözetmesinde ısrar etmekte ve bu konuda siyaset üzerindeki nüfuzlarını kullanmaktadırlar. Yahudi toplumu üzerinde ise pek çok açıdan etki yaratmaktadırlar. 1990'ların sonunda yapılan bir araştırmaya göre, radikal Mesihçilerin çabaları sayesinde İsrail'deki Yahudi halkının %55'i Tanah hikayelerinin tamamına inanmaktadır. %68'i Yahudi halkının seçilmiş olduğuna inanmakta olup sadece %20'si bu etnik ayrımcılığı reddetmektedir. İsrailli Yahudilerin %39'u Mesih'in geleceğine iman etmekte, %32'si bu fikri tamamen reddetmekte, diğerleri ise Mesih'in gelişini inkar etmemekle birlikte şüphe duymaktadır.[2005]

Tüm bunların sonucunda Mesih kavramı değişken yaklaşımlarla Siyonist hareketin hemen tüm kanadı tarafından kullanıldığı için ideoloji içindeki –Mesihçi Siyonizm hariç- Mesih unsurunun salt dini olduğunu söylemek yanlış olacaktır. Siyonizm Mesihçiliğinin, yapıcı ve ütopik tarafı vardır ancak içinde kesinlikle apokaliptik bir taraf yoktur. Örneğin; Scholem, Siyonizmin Mesihçiliğini nötralize edilmiş Mesianizm olarak tabir etmiştir.[2006] Bunun yanı sıra, baba Kook'un tasarladığı Mesihçi Siyonizmin gentileler için büyük bir tehdit ve tehlike ve İsrail'deki tüm toplumlar için yıkıcı etkiye sahip olduğunu söylemek doğru olacaktır. Nitekim, anti-Siyonist dindarlara göre de dindar Siyonistler Mesih itikadını şövanik bir milliyetçiliğe zemin hazırlamak için kullanmıştır. Ve onların düşüncesinde Siyonistlerin Mesihçiliği Yahudi geleneği ile hiçbir zaman bağdaşmayacak olan tamamıyla militan bir Mesihçiliktir. Dini Siyonistlere göre ise, devlete muhalefet edenler aslında Mesihçiliğe savaş açmaktadırlar. İşaret edilmelidir ki Siyonizmi olumlu anlamda Mesihçi bir hareket

[2004] Inbari, **Messianic Religious Zionism Confronts Israeli Territorial Compromises**, s.30.
[2005] Masalha, **The Zionist Bible,** s.198.
[2006] Biale, **Gershom Scholem Kabbalah and Counter History**, s.94.

ve devleti de Mesihi bir devlet olarak görenlerin oranı ciddi bir şekilde artış göstermiş[2007] olsa da Siyonist dindarların da dualarından mesih eksik kalmamaktadır. Dua kitaplarında Mesih ile ilgili bölümlerde herhangi bir düzeltme yapılmamıştır. Mesih inancı, bu itikadı bünyesinde barındıran tüm mezheplerde ve bu mezheplere bağlı Siyonist veya değil bütün dindar Yahudilerde tüm canlılığı ile devam etmektedir. *"... Ülkene sevinci ve şehrine mutluluğu geri getir. Hizmetkarın David'e yetki ver ve İşay'ın oğlunun, Mesih'in meşalesinin pek yakında, günümüzde yanmasını sağla. Amen."*[2008]

[2007] Biale, **Gershom Scholem Kabbalah and Counter History**, s.111.
[2008] Kipur, s.313.

IV. BÖLÜM
SİYONİZMİN TEOLOJİK ELEŞTİRİSİ

Siyonizmin Yahudi teolojisindeki vaat edilmiş topraklar, seçilmişlik ve Mesih inancını ideolojisi için pragmatik amaçlı kullanmış olması bir kısım hahamların ve din bilginlerinin Siyonizme var güçleri ile muhalefet etmesine neden olmuştur. Siyonist akımın teolojik kaidelere dair yapmış olduğu her söylem ve fiiliyat karşısında dehşete düşen haham otoriteleri, Siyonizmi Yahudiliğe ihanet etmekle ve Tevrat'ı kullanmakla suçlamış ve suçlamaktadır. Çünkü Yahudi geleneğinin düşüncesinde Siyonizmin atmış olduğu her adım Yahudilik ile taban tabana zıttır dolayısıyla günahtır. Üstelik onların düşüncesinde Siyonistlerin işledikleri günahların boyutu tarihte eşi benzeri görülmemiş niteliktedir. "*Dünyanın tüm jenerasyonlarının günahlarını terazinin bir kefesine, Siyonist devleti de diğer kefesine koyarsak, Siyonizm ağır basar. Siyonizm dünyadaki en büyük ruhsal kirlilik biçimidir*."[2009] İdeolojiyi sahte teolojik davranışlar yapmakla suçlayan otoriteler, onların kullanmış olduğu tüm dini doktrinlerin Yahudilikte aslında ne anlama geldiğini defaatle açıklamaya çalışmışlardır. Yahudi toplumunu Siyonist ideolojiye destek vermemesi gerektiği yönünde uyararak kendi cemaatlerinin ideolojiye muhalefet yapmasını sağlamışlardır. Anti-Siyonist hahamlar ve Yahudi dindarlar, Siyonizmin ortaya çıktığı dönemden bugüne kadar ideolojiye ve onun bir başarısı olarak sayılabilecek İsrail Devleti'ne tüm teolojik kaideleri öne sürerek muhalefet etmişler ve etmektedirler.[2010] İşaret edilmelidir ki, erken dönemde S. R. Hirsch gibi birçok Ortodoks haham ve hasidiler, anti-Siyonist grupları oluşturmuş ve bu muhalefetin başı "rabbi Chaim H. Soloveitchik"[2011] olmuştur.[2012] İlerleyen dönemlerde ise, Siyonizme güçlü muhalefetleri ile ön plana çıkan iki oluşum vardır, Neturei Karta ve Satmar Hasidi grubudur.[2013] Diğer yandan anti-Siyonist Yahudilerin Siyonistlere karşı muhalif tutumlarının ne kadar samimi veya etkili olduğu hususu da başka bir tartışma konusudur. Bazı araştırmacılara göre bu sözde bir muhalefettir ve İsrail politikasına karşı hiçbir etkisi yoktur. Nitekim Siyonist ve anti-Siyonistler bazı meselelerde birleşir ve birleşik bir halk gibi hareket ederler.[2014]

[2009] David N. Myers, "Can There Be a Principled Anti-Zionism? On the Nexus Between Anti-Historicism and Anti-Zionism in Modern Jewish Thouht", Jeffrey Herf (ed.), **Anti-Semitism and Anti-Zionism in Historical Perspective: Convergence and Divergence** içinde (20-38), New York: Routledge, 2007, s.31.

[2010] Bk. https://www.truetorahjews.org/

[2011] 1858-1918. https://www.chabad.org/library/article_cdo/aid/4097363/jewish/Rabbi-Chaim-Soloveitchik-of-Brisk.htm (erişim tarihi: 15.04.2019)

[2012] Salmon, "Zionism and Anti-Zionism in Traditional Judaism in Eastern Europe", s. 26.

[2013] Gutmann, "View of Israeli Politics: Political Science or Political Advocacy?", s. 96.

[2014] Atzmon, s.127.

I. ANTİ-SİYONİST YAHUDİLERİN TOPRAK BAĞLAMINDA SİYONİZM ELEŞTİRİSİ

Siyonistlerin vaat edilmiş topraklara dair dini içerikli söylemleri muhalif dindarların tahammül edemediği bir husus olmuştur. Tevrat'ı kendi ulusal vatanları olarak tayin eden bir kısım Ortodoks ve Hasidiler için Siyonizmin vaat edilmiş topraklar doktrinine ve buna bağlı olarak ortaya attıkları iddialar büyük bir tutarsızlıktır. Muhaliflerin ortak kanısı; Siyon başta olmak üzere vaat edilmiş topraklarla ilgili asırlarca edilen duaların ve bu yakarışların amacının Siyonistler tarafından ya gerçekten ya da kasten anlaşılamamış olduğudur. Siyonistlerin anlamamış olduğu; geleneksel Yahudiliğin toprağa ilişkin tüm dualarının özünde ve amacında özlemle beklenen nihai kurtuluş olduğudur. *"Seneye Kudüs'te"*[2015] ve diğer tüm yakarışlar toprağa dair yapılmış bir fetih çağrısı değil, sürgünü sonlandırması için Tanrı'ya yapılan dualardır.[2016] Dolayısıyla Yahudilerin kutsal topraklar için gösterdikleri dini çaba; Mesih'i beklerken mükemmel bir dini zemin oluşturma gayretinden başka bir emel taşımamalıdır.

Yahudi geleneği tarafından İsrailoğullarının varlığını sürdürmesinde önemli bir faktör olarak kabul edilen galutun, Siyonistlerce karalanması Yahudi muhaliflerin ideolojiyi eleştirdiği noktalardan bir diğeridir. Yahudi alimleri, İbranilerin II. Tapınak döneminin ardından oldukça sıkıntılı geçen asırları dünyanın dört bir yanına dağılarak ve kolektif olarak bir araya gelmemeye özen göstererek atlatabildiklerine kanaat getirmişlerdir. Nitekim sürgünün bölücü etkisi toplu olarak bir saldırı yaşamalarını olanaksız kılarak onları korumuş, yok olmalarına engel olmuştur. Tanrı'nın İsrailoğulları'nı sürgün ile cezalandırmasında hayırlı olan taraf, Kendi halkının diğerleri tarafından helak edilmesine bu sürgün vasıtasıyla izin vermemiş olmasıdır. Üstelik Yahudi teolojisinin değişmeyen kaidesi; sürgünde olsalar dahi Tanrı'nın her daim onlarla olduğu *"İlahi varlık İsrailoğulları'nı asla terk etmemiştir, tam tersine, onu sürgünde izlemiştir*"[2017] ve kendilerini koruduğudur. Bunlara ek olarak Yahudiler

[2015] Seder sonunda, diasporada yaşayan herkes birbirine "Başana Abaa Biruşalayim: Gelecek yıl Yeruşalayim'de", Eretz İsrael'de yaşayanlar ise "Başana Abaa Biruşalayim Abenuya- Gelecek Yıl Yeniden İnşa Edilecek olan Yeruşalayim'de" der.
[2016] Rabkin, **Yahudilerin Siyonizm Karşıtlığı**, s. 132.
[2017] BT- Megilah 29a.

fiziksel zeminde birlikte olmasalar da geliştirmiş oldukları bilinç ile soyut olarak konservatif bir kolektif varlık göstermişlerdir. Yine neredeyse iki bin yıl boyunca bulundukları yerlerde birkaç istisna dışında barışçıl bir profil çizmişlerdir. Dolayısıyla Siyonizmin tüm gücü ile karaladığı sürgünün Yahudi toplumu açısından olumlu bir tecrübe olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. *"Siyonistlerin olumsuz gördükleri şey aslında olumludur çünkü İsrailoğulları sürgün sayesinde kurtulmuştu. Yahudilerin dünyaya dağılması düşmanlarının hiçbir zaman onları tamamıyla yok edememesi anlamına geliyordu. Yahudiler bir ülkede zulme uğradıklarında başka ülkeye sığındılar. Tek bir yerde toplanan Yahudi halkı kırılgandır. İşte bu nedenle Mesih gelmeden İsrail'e toplu halde dönülmemelidir. O zaman antisemitizm diye bir şey olmayacağı gibi tüm devletler de İsrail'in yanında olacak ve yok edilme tehlikesi bulunmayacaktır*."[2018] Hal böyleyken Siyonistlerin sürgünü Yahudilerin var oluşları için bir tehdit olarak sunması hahamların kabul edemeyeceği bir tutumdur.

Yüzyıllardır kalıplaşmış olan, kendini unutturma politikası üzerine kurulu ve dağınık haldeki bu yaşam biçimi, Siyonizmin gelenek ile taban tabana ters düştüğü konulardan biridir. Siyonizm erken dönemlerinden itibaren hem Yahudileri sürekli gündeme taşıması ile hem de Filistin'deki saldırgan eylemleri ile asırlarca emek verilerek çizilen bu barışçıl Yahudi profilini bir kalemde silmiş ve onları tehlikeye sokmuştur. Yahudi geleneği, Tevrat'ta tavsiye edilen dağınık haldeki yaşam düzenine riayet edilmemesinin çok büyük tehlikelere neden olabileceği yönünde Siyonistleri uyarmıştır. Yakup'un hem tüm ailesini riske atmadığına hem de idari makamlara nasıl yaklaşılması gerektiğini göstermiş olduğuna dikkat çeken Chofetz Chaim[2019] Siyonistleri bu konuda uyaranlardan biridir. Chaim, Yahudi liderlere Musevi toplumunun bekası için geleneği dinlemeleri gerektiğini buyruk vermiştir. Siyonistlerin bu pasaj aracılığıyla verilmiş olan mesaja tıpkı Roma döneminin liderleri gibi uygun davranmalarını ve Yahudilerin hayatını tehlikeye atmamalarını istemiştir.[2020] Chofetz Chaim'in müridi, XX. yüzyılın başında Avrupa'daki en önemli rabbi otoritelerden biri

[2018] Emmanuel Levyne, **Judaisme Contre Sionisme**, Paris: Clerc, 1969, s. 256.

[2019] Hafetz Hayyim/ Chofetz Chayyim/ Israel Meir Kagan, 1839-1933 Beyaz Rusya. Talmud alimi, dedikodu ve iftira ile ilgili kaleme aldığı ilk kitabını anonim olarak yayınlamıştır. Bu konuya paralel olan pasajlardan (Mezmurlar 34:12-15) dolayı Hafetz Hayyim ünvanını almıştır. https://www.jewishvirtuallibrary.org/israel-meir-kagan (erişim tarihi: 15.04.2019)

[2020] https://www.truetorahjews.org/chofetzchaim (erişim tarihi: 15.04.2019)

olan Haham Wasserman'a (Litvanya 1875-1941) göre Siyonistlerin düşündüğü gibi diğer milletlerden kendilerine bir fayda gelmeyecektir. Hatta Siyonizm sayesinde Yahudiler artık tehlike altındadır; *"Herkesin gitgide daha çok bizden bahsettiği bir dönemde büyük bir tehlike altındayız*."[2021] Siyonistlerin güç ve şiddet uygulamalarını da eleştiren Haham Wasserman, koyunun bir kurdu ısırdığını ve diğer kurtları kudurttuğunu dile getirmiştir. Dini ve kültürel yozlaşmanın bir ürünü olduğuna inandığı Siyonistlerin dünyaya meydan okuyuşlarını ve Filistin'de işlemiş oldukları günahların bedelini yine Yahudilerin ödediğini; Şoa'nın bu günahların dolaysız sonucu olduğunu belirtmiştir: *"Bedenlerimiz, günahkar Yahudi halkının kefareti için seçildi."* Yahudi toplumunun fazla bir zamanı kalmadığını ve acil bir şekilde tövbe etmesi gerektiğini söyleyen Wasserman, Nazi subayları tarafından tutuklanmış ve hemen akabinde vahşice idam edilmiştir.[2022]

Yahudilerin hala sürgünde kalmalarını ulusal bir toprağa ve lidersiz olmalarına bağlayan Siyonistler bu konuda da Yahudi geleneği ile ters düşmüşlerdir. *"Asırlarca bizi temsil edecek bir liderimiz olmadı.*"[2023] Yahudi din otoritelerine göre İsrail'in sürgünde olmasının sebebi Herzl'in iddia ettiği gibi onların siyasi bir liderlerinin olmaması ile asla ilişkili değildir. Aksine din otoriteleri; eskiden yaşananları o dönemdeki bazı yöneticilere –Bar Kohba gibi-, isyancılara ve isyanın fanatik destekçilerine dayandırmış ve onları sürgüne neden olmak ile itham etmişlerdir.[2024] Doğal olarak bu itham XIX. yüzyılda muhalif Ortodoks hahamlar tarafından Siyonistler için aynı argümanlar paralelinde söz konusu edilmiştir. *"Galut'a gitme sebebimiz bir Haganaya da bize rehberlik edebilecek Herzl ve Ben-Gurion gibi siyasi liderlerimizin olmaması değildir. Aksine, tam da onlara sahip olduğumuz ve izlerinden gittiğimiz için sürgündeyiz. Yahudi Kurtuluşu hiç kuşkusuz böyle temsilciler aracılığıyla gelmeyecektir.*"[2025] Siyonizmin güçlü muhaliflerinden "Neturei Karta" hareketinin

---

[2021] Elhanan Bunim Wasserman, **The Epoch of the Messiah**, California: E.S. Wasserman, 1948, s. 24.

[2022] https://www.etzion.org.il/en/lecture-02-holocaust (erişim tarihi:15.04.2019)

[2023] *"Zira bizi kendi menfaati için olsun eğiten, yetiştiren bizi iyi ve sağlam insanlar haline getiren bir tek kral ve şefimiz olmamıştır*." Göze, s.26.

[2024] Talmud, Kudüs'ün miladi I. yüzyılda yıkılmasının başlıca nedeni olarak fanatik Yahudileri işaret etmektedir. "*Hahamlar, fanatik Yahudilere şöyle dediler: Bırakın dışarı çıkıp Romalılarla barış yapalım. Fanatikler buna izin vermeyeceklerdi; hahamlara şöyle dediler: Bırakın dışarı çıkıp Romalılarla savaşalım. Hahamlar şöyle dediler: Savaşı kazanamazsınız. Fanatikler kalkıp buğday, arpa ve odun ambarını ateşe verdiler ve şehirde kıtlık baş gösterdi."* BT-Gittin 56a.

[2025] Jerahmeel Israel Isaac Domb, **Transformation: The Case of the Neturei Karta**, New York: Hachomo, 1989, s. 20.

kurucusu Amram Blau[2026] da bu konuya sıklıkla ve azimle değinme gereği duymuş, sürgünü işledikleri günahlara dayandırmıştır.[2027]

Bazı Siyonistlerin düşüncesinde sürgünü uzatarak Filistin'e göç etmemek, suç ve günah potasına dahi sokulmuş, buna paralel teolojik açıdan radikal yorumlamalar yapılmıştır. *"Kutsal toprakların kapıları bir defa açıldı mı artık sürgünü uzatmanın manası yoktur ve o andan itibaren Tanrı'nın koruması bizi terkeder. Artık azınlık uluslarının yok olma tehlikesiyle karşı karşıya olduğu dünyada, geleneksel kanunlara göre muamele göreceğiz. Şayet sürgün bir zamanlar ıstıraplı talihimizse de, artık suçumuzdur*."[2028] Ancak Pesah Agadasında[2029] yer alan *"Ve, hem atalarımız hem de bizim için, etkinliğini hep sürdürmüş olan, budur"*[2030] ifadesi korunmayacaklarına dair geliştirilen bu yargıyı destekler gibi görünmemektedir. Çünkü bu cümlede yer alan "budur" sözcüğü ile Yahudi otoritelerin kendi devamlılıklarını üç ana konuya bağlamış olduğunu düşündürmektedir. "Budur" sözcüğü, Tanrı'nın İbrahim'e ettiği yemindir, Şehina'nın her zaman Yahudilerle birlikte olmasıdır ve Tanrı'nın sürgünün tamamında İsrailoğullarının üzerinden Gözünü[2031] uzak tutmamasıdır.[2032] Dolayısıyla Yahudiler bu üç faktör sayesinde tüm zaman ve mekanlarda ilahi bir koruma ile kurtarılacaklar ve böylece varoluşları ebedi olacaktır. Sonuç olarak Yahudi anti-Siyonistlere göre Tanrı'nın koruması hiçbir zaman İbranileri terk etmeyeceği için Siyonizmin yaptığı sadece bir komplo teorisidir.

Kendisini bir kurtuluş yolu olarak lanse eden Siyonizme göre, ezelden ebede kendilerine miras olarak verilen Filistin'e göç etmeleri ve orada bir ulusal bir devlet kurmaları şarttır. Hibbat Zion hareketine de Siyonizme de muhalefet eden Haham

---

[2026] Amram Blau 1894-1974 Kudüs'te doğmuş ve orada ölmüştür. Siyonizmin en güçlü muhaliflerinden biri olmuş, İsrail Devletini tanımayı reddetmiştir.

[2027] Motti Inbari, "Rabbi Amram Blau Founder of the Neturei Karta Movement: An Abridged Biography", **Hebrew Union College Annual**, C. .81, 2010, s.205.

[2028] Rabkin, **Yahudilerin Siyonizm Karşıtlığı**, s.198.

[2029] Pesah'ın ilk iki gecesi Seder sırasında okunan ve Mısır Çıkışı olaylarını temel alan anlatı-dua.

[2030] Pesah Agadası, s.69.

[2031] *"Şüphesiz Tanrı'nın gözü sürekli olarak sadece Eretz Yisral'in değil tüm dünyanın üzerindedir. Yine de bu tabir, Yahudilerin önem ve önceliğini vurgulamaktadır. Tanrı'nın temel gözetimi İsrailoğulları'na yöneliktir ve oradan diğer yerlere yayılır*." Devarim, s.230.

[2032] *"Hem atalarımızın hem de bizim, her türlü zor koşula karşın varlığımızı sürdürebilmemizi sağlayan, Tanrı'nın Avraam'a vermiş olduğu sözdür." "Tanrı, Yaakov'a vaat ettiği gibi, sürgün boyunca Bene-Yisrael ile beraber olmuştur (Yaratılış 46:4) ve gelecekteki sürgünlerde de durum aynı olacaktır." "Sürgünün sonu gelmediği zamanlarda bile Tanrı bizi gözden ırak tutmaz; düşmanlarımızdan kurtarır."* (Maase Nisim) Pesah Agadası, s.69.

Hirsch'e göre geri dönüş nihai kurtuluş ile bağlantılı olduğuna göre gerçekleşmesi de Tanrı'ya bırakılmalıdır.[2033] Ayrıca onun düşüncesinde Yahudilikteki toprakla ilgili miras anlayışı ideolojiye destek veren hahamlarca pek anlaşılamamış gibi görünmektedir. Hirsch açısından Yahudilerin ilahi mirasları sadece Tevrat yani yasadır. Hirsch bu iddiasına delil olarak *"Yakup'un topluluğuna mirası olarak, Musa bize Yasa'yı verdi."*[2034] pasajını göstermiştir. Hirsch bu ayette geçen miras ifadesini direkt olarak Tevrat ile ilişkilendirmiştir.[2035] Toprak ile miras kelimesi arasında birinci dereceden bir bağlantı kurmamıştır. Buna koşut olarak toprağa sahip olmanın kendilerine sadece ilahi koşullarla sağlanabileceğini belirtmiş ve ideolojinin geri dönüş hedef ve eylemini çok büyük bir günah olarak nitelemiştir. Yahudilerin milli beraberliklerini korumak için bir toprağa ihtiyacı olmadığını çünkü antik dönemde daha toprak sahibi olmadan çok önce bir ulus olabildiklerini eklemiştir.[2036]

Anti-Siyonist haham Chofetz Chaim için vaat edilen toprağın kendileri için ifade etmesi gereken, Yahudilerin manevi dönüşümü ile ilgili bir kavram olmasıdır. Ona göre Yahudiler manevi olarak kendilerini geliştirip Tanrı'ya yaklaşmalıdır ve aslında bunlar da toprağa geri dönebilmedeki hem araç hem de amaçtır.[2037] Çünkü toprak Yahudiler için asla Tevrat'tan ve ahitleşmelerden önemli bir konumda olmamıştır ve olamaz da. Chaim'e göre Pesah Agadası'nda geçen *"Bize Tora'yı vermekle yetinmeyip, bizi Eretz-İsrail'e sokmamış olsaydı-Bize Yeterdi!"*[2038] ifadesi bunun en güçlü göstergelerinden biridir. Ona göre, Tanrı'nın Yahudilere vermek istediği mesaj; Tevrat'ın İsrailoğulları olmadan da var olacağı ve Eretz İsrael'in Tevratsız tamamlanamayacağıdır.[2039]

Yine Yahudi muhaliflere göre ulusalcı dindar ve laiklerin Yahudi varoluşunu toprak ile tanımlamaları kabul edilemez bir imgelemedir. Tevrat'ı baz alan dindarlar, Yahudilerin mucizevi var oluşunun ve devamlılığının toprak veya bir devlet ile direkt

---

[2033] Mordecai Menahem Kaplan, **The Greater Judaism in the Making: A Study of the Modern Evolution of Judaism**, New York: Reconstructionist Press, 1960, s.337.
[2034] **Yasanın tekrarı** 33:4 "*Moşe'nin bize emrettiği Tora, Yaakov Cemaati'nin miraslığıdır*"
[2035] "Moşe Tora'yı bize miraslık olarak emretti, ey Yaakov Cemaati!" Devarim, s.780.
[2036] Kaplan, **Judaism as a Civilization**, s.187.
[2037] Yahudilerin, Eretz İsrael üzerindeki hakları Tora'ya bağlılıkları ile doğru orantılıdır. Pesah Agadası, s.64.
[2038] Pesah Agadası, s.107.
[2039] Rabbi Mordechai Katz, **Understanding Judaism: A Basic Guide to Jewish Faith, History, and Practice**, New York: Mesorah Publications, 2000, s.132.

etkileşim halinde olmadığının altını çizmişlerdir. Buna bağlı olarak da İsrail Bağımsız Bildirgesinde yer alan "Yahudi halkı İsrail topraklarında ortaya çıktı" maddesini tutarsız bulup muhalefet etmişlerdir. *"Tarihteki Yahudi halkı, tüm çelişkilerine ve içinde baş gösteren tüm bölünmelere rağmen, devlet aygıtını – yani halkın idaresinde yaşadığı örgütlü gücün nüfuzunu- hiçbir zaman ulusal varlığının asli unsurlarından biri olarak görmedi. Aynı şey toprak için de geçerli. Bağımsızlık bildirgemizde iddia olunanın aksine: "Yahudi halkı İsrail topraklarında ortaya çıktı" seksen ya da yüz nesil –daha önceden var olan- bir halkın Kenaan ülkesini işgal edip onu İsrail toprakları yaptığı gerçeğinin anısını bilincinin en derininde muhafaza etti… Tarihsel bilincinde bu halk tüm tarihsel bağların dışında var oldu. Hatırladı –ve ona hatırlatıldı ki- Mısır toprağında bir yabancıydı… Daha sonra bağımsız olacaktı, bir Devlet değil, bir çölde, belirlenmiş sınırları olmayan bir şeyde… Tarihsel imge nettir: Devleti yaratan halktır ve halkı yaratan ne devlet ne de topraktır… Yahudi halkı söz konusu olduğunda şu oldukça açıktır ki, onu var eden ve varlığını koruyan ne bir devlet aygıtı ne güç kullanımı için bir çatı ne belirli bir toprak parçası ne de dildir. Ulusal kimliği; tek bir belirgin, içsel unsurda vücut bulmuştur: Musevilik."*[2040]

Ortodoks hahamlar Yahudiler için toprağın birincil derecede önemi olmadığına sürekli vurgu yapmaya çalışmışlardır. *"Yahudi halkı bir başka halkı ezmek için yaratılmamıştır. Onların ahlak timsalleri olmaları amaçlanmıştır. Toprağı her ne şekilde olursa olsun elde etme arzusu, ahlaki misyonumuzla çelişmektedir*."[2041] Leibowitz'e göre Yahudi halkı kendi tarihinin büyük bölümünde devlet ve toprak mefhumlarından mahrum kalmıştır ve Filistin'in Yahudilerin toprağı şeklindeki görüş evrensel bir kabul asla değildir. *"Siyonizmin temel tezi, Yahudi halkının toprak halkı olduğu, oradan sürüldüğü ve nesiller boyunca geri dönüş arzusunda olduğudur. Yahudi halkının eşsizliği sürgündeki varlığının yüzyıllar boyu sürmesiyle açıkca kendini göstermektedir, yani herhangi bir toprak parçası ya da siyasi birlik olmadan.*"[2042] Bilindiği üzere galut boyunca Yahudi geleneği açısından toprak mülkiyeti ve bir ulusal devlet çatısı altında siyasi egemenliğe sahip olmamalarının hemen hiç bir önemi

[2040] Leibowitz, s.95-96.
[2041] Yisroel Dovid Weiss, **Rescuing Judaism From Zionism: A Religous Leader's View**, American Free Press, 2 August 2002.
[2042] Leibowitz, s.28,40 ve 41.

olmamıştır. Buna paralel olarak Siyonizmin dindar muhaliflerine göre önemli olan Tevrat sayesinde Yahudi ulusu olabilmektir. Sonuç olarak onların bir devlete ihtiyaçları yoktur.[2043]

Muhalif dindarlar açısından Filistin'e gerçekleşen göçler, antisemitzm de dahil her ne sebeple yapılmış olursa yapılsın Tanrı'yı yok saymak olarak değerlendirilmiştir. Zira Yahudi geleneğinde bu davranış biçimi kişinin Tanrı'ya değil kendisine güvendiğini gösteren bir tutum olarak kabul edilmiştir. *"Tanrı İsrailoğulları'na oraya gitmeyi yasaklamışken Filistin'e göç edebilmek ve tarihin akışını gasp edebilmek Tanrı'ya hakarettir ve bu Tanrı'ya inanç değil, daha ziyade kendimize inançtır.*"[2044] Bu tutum anti-Siyonist hahamlar için çöldeki İbranilerin lanetlendiken sonra kendilerine güvenerek kutsal topraklara girebilme gayreti ve düşüncesi ile benzerlik göstermektedir.[2045] Müfessirlere göre; Tanrı'nın yardımı olmadan ülkeye girebileceklerini düşünen Musa jenerasyonu, kendine duyduğu özgüvenle adeta günahına günah katmıştır.[2046] Tanrı kesin bir şekilde uyarmıştır; "*Çıkmayın ve savaşmayın,…; çünkü aranızda değilim*."[2047] Buna koşut olarak anti-Siyonist dindarlar için vaat edilmiş topraklara çıkış yapmak yani gitmek ve savaşmak bir Yahudinin kendini Tanrı'dan mahrum bırakması ile aynı anlama gelmektedir. Ve Tanrı, hem oraya gidenlerin hem de orası için savaşanların akıbetini açık ve net olarak bildirmiştir: *"Ne yaparsanız yapın, yükselemeyeceksiniz, yani başarılı olamayacaksınız. Bu gidişinizin sonu yükselmek değil, düşüş ve yok oluştur."*[2048] Yahudilerin yaşadıkları yerlerden kovulmaları veya elde edilen Balfour deklarasyonu da muhaliflerin düşüncesinde teolojik kuralların geçerliliğini ortadan kaldırmaz. Anti-Siyonist hahamlara göre, Yahudiler işkence altında veya ölüm tehlikesi içinde olsalar da gentileler tarafından

---

[2043] Yaakov Zur, "German Jewish Orthodoxy's Attitude Toward Zionism", Shmuel Almog, Jehuda Reinharz and Anita Shapira (eds.) **Zionism and Religion**, Hanover and London: University Press of New England, 1998, s.107-116

[2044] Rabbi Moshe Sober, **Beyond The Jewish State: Confessions of a Former Zionist, Toronto:** Summerhill Press,1990, s:30-31.

[2045] "*Sabah erken kalkıp dağın doruğuna doğru çıktılar ve "İşte hazırız! Tanrı'nın bize vereceğini söylediği yere çıkalım, çünkü davranışımızla günah işledik" dediler*. **Sayılar** 14:40

[2046] Devarim, s.29.

[2047] **Yasanın Tekrarı** 1:42 "*Tanrı bana "Onlara şöyle söyle: Çıkmayın ve savaşmayın ki düşmanlarınızın önünde bir felaket yaşamayasınız; çünkü aranızda değilim" dedi*."

[2048] Devarim, s. 28

İsrail'e dönmeye zorlanıyor olsalar da üç yemin geçerlidir, hiçbir şekilde revize edilemez, es geçilemez.[2049]

Siyonist hahamların "Çıkış" kararını verirken Yahudilerin teolojik açıdan esaretten özgürlüğe kavuşacaklarına inançları tamdır. İdeolojinin dindar kanadının Yahudi teolojisinde ki Nuh anlatılarından yola çıkılarak edinilen *"Özgürken yenen en acı yiyecek bile, kölelikte yenen en lezzetli yiyecekten daha lezzetlidir"*[2050] prensibini destur aldıkları muhakkaktır. Ancak Yahudi geleneğinde kişi sadece Tevrat'a sahip olmakla özgür olabilirken, Siyonist hahamların hedefledikleri hürriyet mevcut toplum bazında ulaşılamaz bir ütopya gibi durmaktadır. Muhaliflerin düşüncesinde Siyonist hahamlar bu kararı verirken çok büyük bir detayı; kutsal toprakların bir Yahudinin yurdu olabilmesi ve halkın oraya girebilmesi için gereken şartın, yalnızca Tanrı'ya ve yasaya sadakat ve bağlılıkla[2051] olduğunu unutmuş gibidirler. Yine geri dönüşün sadece Tanrı'nın izni ve ilahi takdirle mümkün ve anlamlı olacağı kabulü de muhalif hahamların itiraz noktalarından biridir. Keza Yahudi geleneğinde geri dönüşün nasıl olacağı Hezekiel kitabındaki şu pasajla sabittir: "*Sizi uluslar arasından alacak, bütün ülkelerden toplayıp ülkenize geri getireceğim. Üzerinize temiz su dökeceğim, arınacaksınız. Sizi bütün kirliliklerinizden ve putlarınızdan arındıracağım. Size yeni bir yürek verecek, içinize yeni bir ruh koyacağım. İçinizdeki taştan yüreği çıkaracak, size etten bir yürek vereceğim. Ruhumu içinize koyacağım; kurallarımı izlemenizi, buyruklarıma uyup onları uygulamanızı sağlayacağım. Atalarınıza verdiğim ülkede yaşayacak, benim halkım olacaksınız, ben de sizin Tanrınız olacağım"* (36:24-28)

İdeolojinin Filistin'de toprağa dair fiili girişimleri de muhaliflerin tepkisini çekmiştir. Onların düşüncesinde Siyonistler çizdikleri haritada bile Tevrat'ı sömürmüş ve köleleştirmiş; *"Tevrat devlet için değil, devlet Tevrat için vardır"*[2052] kaidesine tam zıt bir tutum sergilemişlerdir. Birçok dindar ve muhalif sese göre Siyonistler hem Tevrat'ı hem de kutsal toprakları istismar etmiştir. İsrail'in yeniden inşaası adı altında zoralımlarla çizdikleri haritanın yanı sıra tarihi veriler elde etmek için arkeoloji ile

[2049] Norman Lamm, "The Ideology of The Neturei Karta: According to the Satmarer Version", **Tradition: A Journal of Orthodox Jewish Thought**, C. 12, S. 2, 1971, s. 45.
[2050] Bereşit, s.48.
[2051] Devarim, s.9.
[2052] Zur, "German Jewish Orthodoxy's Attitude Toward Zionism", s. 237.

kutsal toprağı zedelemişlerdir. İsrail'i inşa etme bahanesiyle sürekli yakıp yıkarak yok etmişlerdir. *"Tüm Yahudilerin gözleri, Tanrı'nın Kendi Toprağını inşa etmesi ve Kendi Mirası'nı ekip biçmesi için Siyonistleri seçmediğini görmektedir. Çünkü "Tanrı'nın Evi'ni" inşa etmek ne bize ne de onlara düşer. Üstelik bu, "inşa edilemez"; tam tersine onlar dinsel temellerin kökünü daha iyi kazıyabilmek için sürekli yakıp yıkıyor, büyük zarar veriyor ve Tanrı'ya karşı birlik oluyorlar*."[2053] Rabbinik düşüncede, Mesih'in yeniden inşa edeceği İsrail ile Siyonistlerin kutsal topraklarda yaptıklarının uzaktan yakından bir ilgisi yoktur. Ki zaten Siyonistler kutsal toprakları seküler şehirler olarak tasarlamışlardır.[2054] Muhalifler Siyonistlerin toprağı, her türlü fiziksel şeyle, dükkanlar, atölyeler ve fabrikalarla bozmuş olduklarına dikkat çekmişlerdir.[2055] Onlara göre Siyonistler kendileri kirli oldukları gibi kutsal toprakları da kirletmeye çalışmaktadırlar. "*RAB'bin dağına kim çıkabilir, Kutsal yerinde kim durabilir? Elleri pak, yüreği temiz olan, gönlünü putlara kaptırmayan, yalan yere ant içmeyen.*"[2056]

Anti-Siyonist hahamlar yasanın birçok hükmüne dayanarak Filistin'de yapılmış veya yapılacak olan hiçbir politik ve askeri eylem ve yapılanmayı onaylamaz. Çünkü yasa Yahudilere savaş konusunda birçok kısıtlama getirmiştir. Talmud savaş konusunu, siyasi bir temas veya Yahudi devletinin işleyiş kanunu olmaktan ziyade tarihi yazımı ve Mesih kavramı bağlamında ele almıştır. Talmud alimlerine göre, Tanah üç çeşit savaştan bahsetmektedir: milhemet hova (zorunlu savaş), milhemet reshut (isteğe bağlı savaş) ve pre-emptive veya preventive (önleyici) savaş. Alimlerin düşüncesinde Yuşa'nın yapmış olduğu tüm savaşlar hova sınıfına girmekte olup, putperestlikle mücedele kapsamında zorunlu olarak yapılmış savaşlardır. Davut'un yaptıkları ise expansiyonalist yani isteğe bağlı genişlemeci savaşlardır. Önleyici savaşlar ise putperestlerin Yahudilere saldırısını engellemek amacıyla ön saldırı şeklindedir, savaş başlamadan saldırıya geçilmesidir.[2057] Hova ve preventive tipi savaşlar putperestlikle mücadele kapsamında olduğu için daha çok Davut'un yapmış olduğu savaş tipi Talmud

[2053] Rabkin, **Yahudilerin Siyonizm Karşıtlığı**, s. 141.
[2054] Anti-siyonist hahamlar bu bağlamda Eretz İsrael ile ilgili mitsvalardan üç tanesini delil olarak ön plana çıkarırlar. *"Eretz İsrael'de herhangi bir araziyi temelli olarak satmak*" (bu yasak Rambam'ın listesinde 227. sıradadır), *"Levi şehirlerindeki ikamet, güzellik ve tarım amaçlı alanlarda değişiklik yapmak*" (bu yasak Rambam'ın listesinde 228. sıradadır) ve "*Meyve veren ağaçlara zarar vermek*" (bu yasak Rambam'ın listesinde 57. sıradadır)
[2055] Ravitzky, **Messianism, Zionism, and Jewish Religious Radicalism**, s.245
[2056] **Mezmurlar** 24:3-4
[2057] BT- Sotah 44b.

bilginlerinin açıklama getirmeye çalıştığı bir mevzu olmuştur. Talmud bu konuda bir kralın bu tip bir savaş yapabilmesi için yetmiş bir kişilik hakim kurulundan (Sanhedrin) ve başhahamdan izin almasının zorunlu olduğunu belirtmektedir.[2058] XII. yüzyılda bir Yahudi alim, savaş konusunda İslamiyetin cihad kavramından yola çıkarak İbranilerin sadece uygun koşullar altında yalnızca inançları için mücedele edebileceğine dikkat çekmiştir. Rambam, Mishneh Torah eserindeki "Kralların yasaları ve savaşları" adlı bölümünde, Yahudilerin İlahi ismi kutsallaştırmak adına, tüm dünyevi değerlerinden sıyrılarak fedakarca savaşabileceğini aktarmıştır. Rambam'ın bu yorumu rabbanik kaynaklar ile ilgili değil cihat kavramı ile özdeşleştirilmiştir. Binaenaleyh belirtilmek istenen, Talmud alimlerinin savaş konusunda oldukça kısıtlayıcı yargılar geliştirmiş olduğudur.

Üstelik Yahudi teolojisi açısından, putperestlikle mücedele de dahil olmak üzere bir savaşı kazanmak için askeri güç yeterli değildir. Çünkü gerçekte savaşı yöneten ve sonucunu belirleyen sadece Tanrı'dır.[2059] Yahudi geleneği bir İbraninin tek güvencesinin Tanrı olması gerektiği kaidesinden yola çıkarak askeri yapılanmanın da sınırlı olması gerektiğini vurgulamaktadır. Teolojiye göre, devletin-kralın gereğinden fazla silahlanması başlı başına bir yasaktır.[2060] Bunlara paralel olarak da dindarlar açısından; Yahudilerin, İsrail topraklarında yaşam hakkı elde etmesi için yapmaları gereken sadece Tevrat'ı adamakıllı yerine getirmektir ve iyi amellerle Tanrı'nın rızasını kazanmayı beklemektir.[2061] Görünen o ki dini açıdan Yahudilerin Filistin toprağı da dahil herhangi bir toprağı elde etmek için savaş yapmaya ehiliyeti yoktur.

Dolayısıyla Yahudi geleneği, diasporanın başından itibaren bireyin kendini savunması dışındaki tüm saldırıları yasaklamış ve savaş kavramını Yahudi zihinlerinden ve hayatından uzaklaştırmıştır. Nitekim Yahudi toplumunun savaş ve kan dökme karşıtı bir profil çizdikleri ve bundan kendilerini imtina ile korudukları herkes tarafından

---

[2058] Norman Solomon, "Judaism and The Ethics of War", **International Review of the Red Cross**, C. 87, S. 858, 2005, s. 298-300

[2059] Devarim, s.28.

[2060] **Yasanın Tekrarı** 17:16 "*Ancak bu kral çok sayıda at sahibi olmamalı ve atlarını çoğaltma amacıyla halkı Mısır'a geri götürmemelidir...*" Bu mitsvanın Rambam'ın listesindeki sıra numarası:363.

[2061] Yosef Hayim Yerushalmi, **Zakhor: Jewsih History and Jewish Memory**, Seattle: University of Washington Press, 2011, s. 24

bilinmekteydi. Bu yüzden bazılarında kendi döneminde son Haçlı olarak adlandırılan[2062] Napolyon; Mısır seferinden sonra, onları kutsal topraklarda yaşamaları için teşvik ve davet ettiğinde Yahudilere, onların asla kan dökmeyeceğine söz vermiştir. Fransızlar Yahudiler adına orayı fethedecekler böylece Museviler kan dökmeden kutsal topraklara geri dönebileceklerdi.[2063]

Anti-Siyonist hahamlar, Yuşa'nın yapmış olduğu zorunlu fetih savaşlarının Siyonistler tarafından örnek alınması ve kendi eylemlerine alet edilmesine şiddetli bir şekilde karşı çıkmıştır. Filistin yerlisine yapılan saldırgan eylemlerin Tanah'a dayandırılması Yahudi dinine atılan bir iftiradır. Nitekim Yahudi teolojisine göre Tanrı'nın İsrailoğulları'na Musa ve Yuşa aracılığıyla vermiş olduğu yedi Kenan halkının imha edilmesi emri sadece ve sadece o dönem için geçerlidir. Dolayısıyla muhaliflere göre, Tevrat'ın imha emri ile ilgili pasajlarının muhatabı ne Siyonistler ne de XIX. yüzyıldan beri öldürülen Filistin yerlisi olamaz. Keza, Tevrat'ın Yahudilere kutsal topraklarda öldürme yetkisini antik dönemlerde putperestlik ile mücadele kapsamında vermiş olduğu aşikardır. *"Bu imhanın nedeni, oradaki putperstliktir*."[2064] Ve yine XIX. yüzyılda ve sonrasında Filistin yerlisinin putperest olmadığı da şüphe götürmez bir gerçektir. Üstüne üstlük Yahudi teolojisine göre yedi mitsvayı (Nuh kanunları) uygulayan herkes Yahudiler ile aralarında hiçbir ayrım yapılmaksızın kutsal topraklarda ikamet etme hakkına sahiptir.[2065] Mamafih Yahudi teolojisinin ısrarla altını çizerek vurguladığı bu hükümler, bazı Siyonistler tarafından ısrarla görülmemiş, görülmek istenmemiştir.

Hahamlar, Yahudi dininin özünün savaş karşıtı olduğunu vurgulamış ve Siyonistlerin destur aldıkları Tanah'ta bahsi geçen tüm savaşların putperestlikle mücadele dışında manevi anlatılar olduğuna dikkat çekmişlerdir. Gelenek açısından Yahudi tarihindeki bu savaşlar askeri bir zafer olarak algılanmamalıdır. Tanah'ın

---

[2062] Said, s.183.

[2063] Leon Poliakov, **The History of Anti-Semitism Vol:III : From Voltaire to Wagner**, Miriam Kochan (çev.), Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1968, s.227. ayrıca bk. Simon Schwarzfucks, **Napoleon The Jews and The Sanhedrin**, New York: Routledge, 1979. Nathan Schur, **Napolean in the Holy Land**, London: Greenhill Books, 1999.

[2064] Devarim, s.48

[2065] Bu konuda detaylı bilgi için bk. Eldar Hasanoğlu, **Nuh Kanunları ve Nuhilik**, İstanbul: İsam Yayınları, 2015. David Novak, **Jewish Social Ethics**, New York: Oxford University Press, 1992; David Novak, "The Universality of Jewish Ethics: A Rejonder to Securist Critic", **The Journal of Religious Ethics**, ,C. 36, S. .2, 2008, s.181-211

bunları aktarmasının sebebi İsrailoğullarının bir zamanlar Tanrı'ya karşı olan sadakatlerini gelecek nesillere göstermek içindir. Aynı zamanda Yahudilerin bu savaş hikayeleri müfessirlere göre ders verme niteliğinde olup, güç kullanımının insan hayatı üzerindeki olumlu ve olumsuz sonuçlarının kıyasını göstermek içindir. Örneğin; Davut Tanrı'nın izniyle de olsa kan dökmüştür bu yüzden tapınağı inşa etmeyi Aşem ona nasip etmemiştir. Tanrı sadakati ile dolu olan Davut bu ayrıcalıktan elindeki kandan dolayı mahrum kalmıştır. Aynı özen farklı bir şekilde Süleyman'ın tapınağı inşa ederken de devam etmiştir. Tapınağın taşları cinayete neden olan demir ile asla kirletilmemiştir. Çünkü *"mizbeah'ın inşasında dahi demir aletlerle kesilmiş taşları kullanmak yasaktır."*[2066] *"Ve Benim adıma bir taş Mizbeah yapacağın zaman taşları, demir aletlerle keserek şekillendirme. Kılıcı onun üzerinde sallamanla, kutsiyetini ihlal etmiş olursun."*[2067] Dolayısıyla savaş ve cinayet aleti olan demir ile tapınağın hiçbir taşı yontulmamıştır. Bu nedenle Yahudiler yüzlerce yıl, her yemekten sonra okudukları şükür duasına başlamadan önce masada yer alan demirden yapılmış her eşyayı kaldırmıştır.[2068] Yakup'un düşmanlarına karşı kullandığı savaş aletleri[2069] müfessirler tarafından Tanrı'ya dua ve yakarış, Benaya'nın Moav'a karşı zaferi[2070] ise Tevrat çalışması olarak tefsir edilmiştir.[2071] Purim bayramının nedeni de savaş karşıtlığının güzel bir örneğini vermektedir. Ester, yapılacak olan katliamı duymasına rağmen dindaşlarını güzel dille kurtarmayı başarmıştır. Tehlike karşısında tüm Yahudiler teşuva yapmış ve oruç tutarak Tanrı'ya sığınımış kimsenin aklından örgütlenip savaşmak geçmemiştir. *"...fakat Haman'a karşı fiziksel güç kullanmak hiçbir Yahudi düşünmemişti."*[2072]

[2066] Bu mitsva (yasak) Rambam'ın listesinde 79. sıradadır.

[2067] **Çıkış** 20:22. Rashi on Exodus 20:22:4. **Malaki** 1:3. Kılıcın hammaddesi demir ömrü kısaltmayı simgelemektedir. Mizbeah ise, insanlara tövbe ederek bağışlanma olanağını sunduğu için ömrü uzatma özelliğine sahiptir. Dolayısıyla ömrü kısaltan birşeyin yani demirin, ömrü uzatıcı etkisi olan mizbeahın üzerinde sallanması uygun değildir. Ayrıca Yahudi geleneğine göre kılıç, Esav'ın gurur kaynağıdır ve Tanrı'nın nefret ettiği bir cisimdir. Ayrıca **Yasanın Tekrarı** 28:23 "*Başının üstündeki gökyüzünün bakır, altındaki toprak da demir gibi olacak."* pasajındaki demir sözcüğü müfessirler açısından bir lanetlenme simgesidir. Onların düşüncesinde bununla anlatılmak istenen toprağın ürün vermeyeceğidir.

[2068] Rabkin, **Yahudilerin Siyonizm Karşıtlığı**, s.153.

[2069] **Yaratılış** 48:22

[2070] **II. Samuel** 23:20

[2071] BT- Berachoth 18b

[2072] Elhanan Bunim Wasserman, "On Zionism and Zionists", **The Jewish Guardian**, July 1977, Issue:12 https://www.truetorahjews.org/guardian (erişim tarihi:20.02.2019)

Talmud, savaş karşıtı olan Yahudilerin aynı zamanda "merhametli, mahcup, ve iyiliksever" olması gerektiğini de belirtmektedir.[2073] Musevileri farklı kılanın da zaten bu üç karakter özelliği olduğuna vurgu yapar. Ve bu da aslında "*Kötülükten sakının, iyilik yapın; Esenliği amaçlayın, ardınca gidin*"[2074] ayeti ile Yahudilere yapılmış olan bir emir olarak Tanah'ta görünmektedir. Yasa, Yahudileri diğer uluslara saygı göstermek ve kendisini çevresine korku veren işgalci bir toplum olarak göstermemekle yükümlü kılmıştır.[2075] Yine Tevrat Yahudilerin diğerleriyle ve çevre toplumlarla nasıl ilişkileri olması ve nasıl bir izlenim yaratmaları gerektiğine sıklıkla değinmiştir. "*Onlara sımsıkı bağlanın. Çünkü ne denli bilge ve anlayışlı olduğunuzu uluslara bunlar gösterecek. Bu kuralları duyunca, uluslar, "Bu büyük ulus gerçekten bilge ve anlayışlı bir halk" diyecek.*"[2076] Tüm bunlar ve daha fazlası Yahudi otoritelerin kendi iç mekanizmalarına savaş karşıtlığını yerleştirmesine ve güçlü bir şekilde silahlı mücadeleye muhalefet etmesine neden olmuştur.[2077] *"... Çünkü güçle zafere ulaşamaz insan*"[2078]

Muhalifler, Siyonistlerin güç gösterisiyle başka bir milletin üstüne basarak Yahudileri yükseltme gayretlerinin Musevileri felakete götüreceğini belirtmişlerdir. Rabbi Weiss'in düşüncesinde Şoa bu felaketlerden biridir. *"İlahi buyruklara karşı gelmenin sonucunun kanlı bir mağlubiyete mahkum olacağı bilinmelidir. Başka bir halkın hayallerini yıkmak suretiyle diğer bir halkın umutlarının gerçekleştirilemeyeceği*

[2073] BT- Yevamoth 79a.

[2074] **Mezmurla**r 34:14.

[2075] Devarim, s.35.

[2076] **Yasanın Tekrarı** 4:6 Müfessirlere göre diğer halkların gözünde Yahudilerin büyük ve anlayışlı bir halk olabilmesi için Tora'yı tamamen özümsemeleri ve uygulamaları gerekmektedir. Tora'yı dolayısıyla yasayı mükemmel uygularlarsa diğer halklar bu dünyayı anlamlı kılan tek şeyin Tanrı olduğunu anlayacaklar ve Yahudileri takdir edeceklerdir.

[2077] Şunu da vurgulamak gerekir ki; teolojinin itirazı bir Yahudinin güçlü biri olmasına değil, silahlanmasına, putperestliğe zorlanması ve meşru müdafaa dışındaki tüm olaylarda kan dökmesinedir. Rabanik gelenekte "güç"ün tanımı maddesel hiçbir kavram ile bağlantılı değildir. Mişna'ya göre güçlü insanın tanımı Tanrı'ya ve yasaya bağlılığı tam olan ve kendi isteklerini bastırılabilen, kendine hakim olabilen insandır. (Mishnah, Seder Nezikin, Pirkei Avot 4:1) "Güçlü kimdir? Güçlü kişisel arzularını bastırabilendir. Söylendiği gibi *'Sabırlı kişi, (tam manasıyla: eğilimini kontrol eden) yiğitten iyidir; kendini denetleyen ve nefsine hakim olan da kentler fethedenden üstündür*." (**Süleyman'ın Özdeyişler**i 16:32) Bu maddelerden anlaşılacağı gibi Yahudi geleneği kahramanlık tanımını askeri hiçbir zemine oturtmamış kavrama tamamen soyut anlamlar yüklemiştir. Bunlara koşut olarak da güçlü olmak demek her türlü şiddet eylemine karşı olmak ve bunu engellemeye çalışmaktır. Yahudi geleneği güç kullanımına sadece iki olay için salık vermiştir. İlki; eğer bir Yahudi öldürülme tehlikesindeyse meşru müdaafa olarak kendini Şabat günü de dahil olmak üzere korumakla hükümlüdür. Bu konuda Talmud'da "*Seni öldürmeye geleni, ayağa kalk ve öldür*." (BT- Yoma 85b) ifadesi vardır. Diğeri ise tevhid inancına yapılan saldırılar için geçerlidir, tıpkı Hanuka Bayramı'nın ortaya çıkmasındaki neden gibi.

[2078] **II.Samuel** 2:9

anlaşılmalıdır."[2079] Haham Wasserman da Siyonizm eleştirisinde ideolojinin diğerlerine karşı tutum ve davranışlarının kabul edilemeyecek boyutlarını ele alanlardan biridir. Wasserman, Tevrat'ta geçen yabancılara karşı saygı ve sevgi ile davranmayı emreden ayetleri ön plana çıkararak ideolojinin Yahudi dinine itaat etmediğine dikat çekmiştir. Ona göre Ester Kitabın'da şeytani karaktere bile kötülük yapılmaması emredilmişken Siyonistlerin bu yaptıkları hangi Yahudilikle örtüşmektedir. Sevgiyi ve iyiliği emreden ayetleri yok sayan Siyonistlere ateş püsküren Wasserman, onları emirlere uymadıkları için "*köpekten beter kimseler…* "[2080] olarak nitelemiştir.

Hahamlar Siyonizm hedeflerine ulaştıkça işin çığrından çıktığına vurgu yaparak, muhalefetlerine daha güçlü bir şekilde devam etmişlerdir. *"Bu Siyonistler, I. Tapınak döneminde Yahudi halkının katliamından sorumlu olan kötü şöhretli haydutlara benzer olmakla gururlanıyor gibiler. Peygamber Yeremya, üstesinden gelinemez eşitsizlik ve mutlak mağlubiyet (tehlikesi) karşısında silahlarını bırakmaları ve şehirlerini Babil Kralı Nabukadnezar'a teslim etmeleri için onlara (fanatik Yahudilere) yalvardı. Yeremya, Yeruşalim şehrinin ve Kutsal Tapınağın, günahlarının cezası olarak yıkılmasının Rab'bin buyruğu olduğunu ve eğer "İsrail halkı" bu emri kabul ederse hayatlarının bağışlanacağını duyurdu. Bu haydutlar, Yeremya'yı hain olarak yaftaladılar ve sonuçta sadece Tapınak yıkılmakla kalmadı, aynı zamanda tüm halk da katledildi… Bu Siyonistler ayrıca İkinci Tapınağın yıkılmasından sorumlu kötü şöhretli haydutların da gururlu torunları olduklarını iddia ederler. Yahudi halkının lideri Haham Yohannan ben Zakay, onlara silah bırakıp Romalılara teslim olmaları çağrısında bulundu. Bu haydutlar reddettiler ve Yahudileri İkinci Tapınağın yıkılması felaketine ve ardından genel sürgüne maruz bıraktılar.*"[2081]

Reformist hahamlar da Siyonizm ile Filistin'de tırmanan savaş ortamından oldukça rahatsız olmuşlardır. Vatanseverlik adı ile gerçekleştirilen kıyımlara anlam verememişler, Siyonistlerin düpedüz Tevrat'ın emirlerini çiğnediğini beyan etmişlerdir. Siyonistlerin Filistin yerlisininden açıkça intikam aldığına dikkat çekerek bunun hem beyhude hem de nedensiz olduğunu vurgulamışlardır. Çünkü Filistin yerlisi tarih

[2079] Yisroel D. Weiss, s.3.
[2080] Wasserman, **The Epoch of the Messiah**, s.30.
[2081] Amram Blau, "A Call From Jerusalem", **The Jewish Guardian**, April 1974, S. 1.

boyunca Yahudilere karşı herhangi bir art niyet beslememiş, intikam duygusuna neden olacak bir kötülük yapmamıştır. Bunun tam aksi bir durum söz konusu olsa dahi Tevrat açık ve net bir şekilde bir Yahudinin intikam duygusundan uzak kalmasını emretmektedir.[2082] Aynı zamanda Tevrat, Yahudilere diğerleri ile iyi geçinmelerini de buyruk vermektedir. *"Edomlular'dan iğrenmeyeceksiniz. Onlar kardeşinizdir. Mısırlılar'dan iğrenmeyeceksiniz. Çünkü onların ülkesinde yabancı olarak yaşadınız."*[2083] Göründüğü gibi Tevrat; Mısır'dan dahi bahsederken herhangi bir intikam önermemiş, minnettarlık duygusunun olması gerektiğini vurgulamıştır. Bu konuda başka bir pasaj örneği ise Süleyman'ın Özdeyişleri kitabında yer almaktadır. "*Bana yaptığını ben de ona yapacağım, ödeteceğim bana yaptığını deme."*[2084] Bu nedenlerle reformist Yahudilerin en önemli liderlerinden biri olan Isaac Mayer Wise, ideolojiyi "Ziomania"; merhamet sapması olarak adlandırmış ve Siyonizme güçlü bir şekilde muhalefet ederek bu konuda Yahudileri uyarmıştır.[2085] Bunlara koşut olarak "en iyi intikam; barıştır" sloganı reformistlerin sıklıkla dillendirdikleri bir söylemdir. Reformist hahamların bir kısmının inançları ve umut ettikleri; Esav ve Yakupun birgün birbirlerini çok seveceğidir. Ayrıca buna paralel bir mitsva da vardır, Esav'ın neslini dışlamak Yahudiler için yasaktır.[2086]

Amram Blau, Siyonistlerin yapmış oldukları saldırganlıklara ve cinayetlere dikkat çekmiştir. *"Siyonist hareket, kutsal toprakların yerel halkına karşı canavarca kördür. 1890'larda kutsal toprakların nüfusunun yüzde beşten daha azı Yahudiydi, buna rağmen Theodor Herzl hareketini "topraksız bir halk, halksız bir toprak için" diye tasvir etmeye cüret edebildi. Hem Revizyonist hem de İşçi Siyonistler, birincisi açıkça ikincisi ise saklayarak, çoğu zaman Filistin halkının topraklarından çıkarılması hedefini güttüler. Binlerce insanı evlerinden çıkartıp ne geri dönüş hakkı tanıdılar ne de tazminat verdiler. Bu saldırganlık bölgeyi hiç dinmeyen bir kan dökme sarmalına sokmuştur."*[2087] Aynı zamanda Blau önderliğindeki Neturei Karta tarikatı kendi üyelerine ağlama duvarında ibadet ve dua etmeyi yasaklamıştır. Gerekçesi ise şöyledir:

[2082] "İntikam almak" Bu mitsva (yasak) Rambam'ın listesinde 304. sıradadır.
[2083] **Yasanın Tekrarı** 23:7
[2084] **Süleyman'ın Özdeyişleri** 24:29
[2085] Thomas A. Kolsky, **Jews Against Zionism: The American Council for Judaism 1942-1948**, Philadelphia: Temple University Press, 1992, s. 29.
[2086] Bu mitsva (yasak) Rambam'ın listesinde 54. sıradadır.
[2087] Blau, A Call From Jerusalem, s.2.

"*Tanrısız kimselerin elde ettiği zaferden manevi bir fayda sağlanamaz*."[2088] Neturei Karta üyeleri ilk günden bugüne kadar Siyonistlerin işlediği cinayetlerin Yahudilik ile özdeşleştirileceği endişesi içinde olmuşlardır. Muhalif seslerini cılız da olsa duyurmuşlar, Araplar ile barış içinde yaşamak istediklerini beyan etmişlerdir. *"...Siyonist hareket yanlıştır. Çünkü Yahudi halkından Tevrat'ı basit bir milliyetçilikle değiştirmeyi talep eden bir harekettir... İsrail Devleti'nin Filistin Halkına zulmetmesi Yaradan'ın tüm insanlara adil ve nazikçe davranma emrine aykırıdır... Filistin halkının haklarının güvence altına alınmasını isteyen birçok Yahudi var... Bırakın dünya genelindeki tüm Arap ve Müslüman kardeşlerimize mesaj bugün gitsin ki, sizin kavganız Yahudi halkıyla, Tevrat'ın halkıyla değil. Istırabınızda sizin yanınızdayız. Acınızı duyuyoruz. Sizinleyiz. İster Filistinli olsun ister Yahudi, daha fazla masum kurban verilmesi engellensin. Siyonist devletin yakın zamanda, Tanrı'nın inayetiyle, uzak ve sönük bir hatıra olması için dua edelim... Amen*"[2089]

Dindar muhalifler, Siyonistlerin İsrail Devleti'ni Tanrı'nın vaadinin gerçekleşmesi olarak görmelerini ve tüm Yahudileri temsil ettiğine dair söylemlerini sertçe eleştirir ve kati şekilde reddederler. Bu bağlamda haham Berger'in ifadesi anti-Siyonist dindar görüşünü çok net ve güzel bir şekilde özetlemektedir. *"İsrail Devleti'nin şimdiki yerleşimini Tanah'taki bir vaadin yerine getirilmesi olarak görmek, İsrailliler tarafından devletlerini kurmak ve onu ayakta tutmak için yapılmış olan bütün eylemlerin Tanrı tarafından önceden onaylanmış olduğunu iddia etmek hiç kimse tarafından kabul edilemez."*[2090] Buna ek olarak anti-Siyonist cemaat önderleri tarafından Siyonizme daha sert ithamlar da yapılmış olduğu görünmektedir. Örneğin; ideolojiye muhalif Harediler için Siyonizmin terör eylemleri ile dolu olan bu yükselişi ve kendilerince başarıya ulaşmış olmaları şeytanın işidir. Haredilere göre, Siyonistler gibi putperest kimselere, Tanrı'nın yardım etmiş olduğu düşüncesi saçma bir hayaldir.[2091] Ve yine Yahudi geleneğinin prototip prensibi baz alındığında bu sefer Siyonistlerin, Yeremya ve Hezekiel'in bahsetmiş olduğu yalancı peygamberlerle benzeştikleri görünmektedir. Çünkü onlar seküler İsrail Devleti'nin Tanrı'nın vaadi ve

[2088] Rabbi Moshe Hirsch,"Reb Amrom's Last Demonstration", **The Jewish Guardian** ", July1974, Issue:2, s.3-4.
[2089] http://www.nkusa.org/activities/speeches/wdc020702.cfm (erişim tarihi:12.04.2019)
[2090] Elmer Berger, **Prophecy, Zionism and the State of Israel**, Leiden: American Jewish Alternatives to Zionism, 1968.
[2091] Ravitzky, **Messianism, Zionism, and Jewish Religious Radicalism**, s.75.

cömertliği olarak meşrulaştırmaya çalışarak, Tanrı'nın defalarca onları elçi tayin etmediğini belirttiği[2092] ve Yeremya'nın *"Adımı kullanarak size yalan peygamberlik ediyorlar… İsrail'de çirkin şeyler yaptılar…"*[2093] diyerek suçladığı kişilerle aynı günahları işlemişlerdir. Muhaliflerin düşüncesinde dindar Siyonistler birçok söylemleri ile sanki vahiy almış gibi topluma peygamberlik taslamışlardır.*"…Kendiliğinden peygamberlik eden o peygamberlere de ki, 'RAB'bin sözüne kulak verin! Egemen RAB şöyle diyor: Hiçbir görüm görmemiş ama kurdukları hayaller uyarınca davranan akılsız peygamberlerin vay başına! …Onların görümleri uydurmadır. Yaptıkları yalan peygamberliklere RAB'bin sözüdür diyorlar. Oysa onları ben göndermedim.*"[2094]

Anti-Siyonist hahamlara göre, Yahudi halkı için İsrail Devleti en büyük risktir, bu devlet adeta Yahudileri maddi ve manevi açıdan sömürerek tüketen bir canavara dönüşmüştür.[2095] Üstelik çok sayıda hahamın İsrail Devleti'nin hiçbir Yahudi zarar görmeden kansız ve sakin bir şekilde ortadan kalkmasını umut ettiği ve bunun olması için de dua ettiği bilinen bir gerçektir.[2096] Bu kısım hahamlar barışçıl yollarla ortadan kalkacak bu devletin ardından, yerli komşularının rızasını alarak onlarla birlikte kutsal topraklarda yaşayacaklarına inanmaktadırlar. Ayrıca Siyonistlerin kurdukları devleti üçüncü tapınak dönemi olarak adlandırması da muhalif dindarlar için kabul edilemeyecek bir açıklamadır. Onlar üçüncü tapınağın dinsiz Siyonistler tarafından inşa edilmesi fikrinden nefret etmektedirler. Bu konuya dikkat çekenlerden biri rabbi Hirsch olmuştur. O, Samiriyelilerin ikinci tapınağın inşasına katılmasına izin verilmemiş olduğunu hatırlatmıştır. *"…Tanrımız'a bir tapınak kurmak size düşmez" diye karşılık verdiler, "Pers Kralı Koreş'in buyruğu uyarınca, İsrail'in Tanrısı RAB için tapınağı yalnız biz kuracağız."*[2097] Bu ayeti baz alan Hirsch'e göre Tanah, Yahudilere Tanrısızlarla ortaklık ve işbirliği yapmayı yasaklamıştır. Buna bağlı olarak kendileri de Ezra'nın yolundan –sadece bu bağlamda- gitmeli, Siyonistlerle işbirliği yapmaktan özenle kaçınmalıdırlar.[2098]

[2092] **Yeremya** 14:14 *"… Onları ne gönderdim, ne onlara buyruk verdim, ne de seslendim…"*
[2093] **Yeremya** 29:21-23 ve Yeremya 27:10, 27:14-16, 14:14, 5:31.
[2094] **Hezekiel** 13:1-6
[2095] Rabkin, **Yahudilerin Siyonizm Karşıtlığı**, s.307.
[2096] Myers, "Can There Be A Principled Anti-Zionism", s.30.
[2097] **Ezra** 4:3.
[2098] Sherbok, **Jewish Messiah**, s.158.

Siyonist hareket ve onun bahsedilmiş olan eylemlerinin neticesi olan İsrail Devleti'nin toprak-din bağlamında, Yahudi bireyler üzerindeki etkileri de muhalefet açısından ayrı bir tartışma konusu mahiyetindedir. Dindar olup, ideolojiye soğuk bakan veya güçlü muhalefet edenler Siyonizmin toprak olgusunu kullanarak toplumu yozlaştırdığını iddia etmişlerdir. Onlara göre Siyonizmin kurallarının geçerli olduğu kutsal topraklarda Tevrat'ın hükmünden eser yoktur. Daha da önemlisi ise Yahudi bireylerin planlı bir şekilde Tevrat'ı terk etmeleri sağlanmakta, Tevrat onlara unutturulmaktadır.[2099] Toprağın adeta putlaştırıldığı İsrail'de yaşadıkları bu yozlaşma, dindar muhalifler açısından en acı neticedir. Buna ek olarak hahamlar, mitsvaların uygulanmadığı durumlarda toprağın günah ile kirletilmesinin neticelerine değinmişlerdir. Özellikle *"Eğer siz de ülkeyi kirletirseniz, ülke sizden önceki uluslara yaptığı gibi sizi de kusar."*[2100] ve "*Bütün kurallarıma, ilkelerime uyacak, onları yerine getireceksiniz. Öyle ki, yaşamak üzere sizi götüreceğim ülke sizi dışarı kusmasın*"[2101] Levililer kitabında geçen bu iki pasaj onlar açısından cezalarının ağır olabileceğini gösterir niteliktedir. Ayrıca bu iki pasajın tefsiri de oldukça dikkat çekicidir. Haham Haim Ben Attar'a[2102] göre birinci pasaj ülkenin kusacağı günahkarlara seslenmektedir. Ancak ikinci uyarı, günahkarlara karşı çıkmadıklarından dolayı cezalandırılacak olan dindar Yahudiler içindir.[2103] Yahudi geleneği, mevcut otoriteyi diğerlerine Tevrat'ı öğretmekle ve dindar bir toplum oluşturmakla hükümlü kılarken Siyonistlerin attıkları her adım, Musevileri bir bataklık gibi Tevrat'tan uzaklaştırmaktadır. Dolayısıyla dindarlar açısından Siyonizm vahim ve çok büyük bir günah olarak değerlendirilmektedir.[2104] Tüm bunlara bağlı olarak Ortodokslar, Tanrı'nın kutsal topraklarında kurulan devletin Musevilikle bir ilgisinin olmadığını ilan etmişler, etmektedirler.

Bununla beraber Siyonistlerden farklı arzu ve nedenlerle kutsal topraklarda yaşayan dindarlar attıkları her adımda kendilerince bir yozlaşma ile karşılaşırlar; İsrail

---

2099 *"Tora'yı öğrenmek ve öğretmek"* bir mitsvadır. Her Yahudi erkeği, her gün Tora öğrenmek için sabit vakitler ayırmakla yükümlüdür. Bu mitsva Rambam'ın listesinde 11. sıradadır.

2100 **Levililer** 18:28

2101 **Levililer** 20:22

2102 Rabbi Hayyim ben Moshe ibn Attar. Fas 1696-1743, Talmud alimi ve kabalist. Klasik tefsiri "Or haChaim"

2103 https://www.sefaria.org/Or_HaChaim_on_Leviticus?lang=bi

2104 Yosef Becher, "From Herzl to Jabotinsky to Begin: The Road to Churban", **The Jewish Guardian**, S. 12, July, 1977, s. 3-4

milli marşında dahi.[2105] Ulusal marştaki "*Umudumuz boşuna değil, iki bin yıllık özlem, topraklarımızda özgür bir halk olmak için, Siyon topraklarında ve Kudüs'te"* dizeleri dindarlar için oldukça sakıncalı ve tehlikelidir. Zira Musevilik, Tevrat'tan münezzeh olamayacağı için asla hiçbir anlamda, zamanda ve mekanda özgür olamaz, böyle tanımlanamaz. Ama aynı zamanda teoloji açısından gerçek özgürlük, tevazu sahibi olmakla ve yasaya bağlı kalmakla elde edilebilecek soyut bir olgudur.[2106] Chofetz Chaim bu yozlaşmaya dikkat çekenlerden biridir ve milli marş üzerinden yapmış olduğu eleştiri oldukça uyarıcıdır. *"Günümüzde kullanılan "özgür Yahudiler" ifadesini anlayamıyorum. Ne demek bu? Doğru, özgür olabilirler ama onlar Yahudi değil. İkisi birbiriyle çelişiyor, çünkü Yahudi özgür değildir ve özgür olan da Yahudi değildir… Onlar (özgür Yahudiler) ulusumuzun ölü el ve ayakları gibiler, tüm bedenin çürümesine yol açıyorlar. Kendilerine Yahudi deseler de Tevrat'a acımasızca saldırırlar; insanın Tevrat ve emirleri olmadan da Yahudi olabileceğine dair yanlış bir görüşe dayalı bir fikirdir bu. Fakat bu görüş Tevrat'ın büsbütün kökünü kazımaktadır*."[2107]

Muhalif Yahudi dindarların perspektifinden İbraniler Siyonizm sayesinde dinden uzaklaşmışlar, Tevrat halkı olma yerine, yozlaşarak Toprak halkı olmuşlardır. Yani peygamberlerin Siyon'un kurulmasından[2108] bahsettikleri ile Siyonistlerin yaptıkları birbirinden çok farklıdır. Bu tespit, Siyonizmin öncülerinin asimilasyon kaygısı ile yola çıktıkları göz önünde bulundurulduğunda oldukça dikkat çekicidir. Üstelik XIX. yüzyılda asimilasyon sorunu ile karşı karşıya kalan ve geleneksel Yahudiliği korumak için Filistin'e göçü teşvik etmiş olan hahamların bir kısmı da zaman geçtikçe Siyonizmin yarattığı kaosu görmüş ve ideolojiyi destekledikleri için oldukça pişman olmuşlardır. *"Açık konuşmak gerekirse, kesin cevaplarım yok. Bir ilahiyatçı olarak, Tanrı'nın hareket özgürlüğünün kısıtlanmasının imkansız olduğunun şiddetle ayırdındayım. Aslında O kendisine ait sual olunmaz bir nedenden ötürü bizi yüzüstü bırakmaya karar vermiş olabilir, Holokost'ta yaptığı gibi. 1948'de büyük bir dini düşünür vardı, Satmar'dan Haham Teitelbaum ve "Tanrı'nın İradesi'ne" dair*

[2105] İsrail Milli Marşı: Ha-Tikvah – The Hope. "As lond as the Jewish spirit is yearnin deep in the heart, With eyes turned toward the East, looking toward Zion, Then our hope - the two-thousand-year-old hope - will not be lost: To be a free people in our land, The land of Zion and Jerusalem."
[2106] Pesah Agadası, s.3.
[2107] Rabkin, **Yahudilerin Siyonizm Karşıtlığı**, s.68.
[2108] **Mika** 4:8, **Zekeriya** 1:16**, Yeşaya** 52:9, 44:24 **Yoel** 3:17, **Daniel** 9:25…

kendi anlayışına dayanarak Yahudi liderlerini İsrail Devleti'ni kurmanın uzun vadede pahalıya mal olacak bir hata olacağı konusunda uyarmıştı. Sözleri dalgalanan bayraklar, uygun adım yürüyen ordular ve çiçeklenen çöllerden büyülenmiş bir Yahudi cemaatince kararlı bir biçimde reddedilmişti, fakat onun Yeremya ve diğer felaket habercisi, rağbet görmeyen peygamberlerin geleneğinden gelen gerçek bir peygamber olduğu anlaşılabilir. Kesin olarak bilemeyiz."[2109]

Ortodoks hahamlar zamanla; Siyonizm sayesinde putlaştırılan toprağın, dine yapılan bir darbe olarak tahlil ederek ideolojiye daha güçlü bir şekilde cephe almışlardır. Bu düşüncedeki hahamlar toplumu dini normlara döndürmek için sürekli Yahudilerin özel bir halk olmalarının toprak ile değil, Tevrat ve mitsvalarla ilgili olduğu yönünde açıklamalar yapmışlardır. Ayrıca onlar Yahudi teolojisinde toprağın mülkiyetinin ve hatta iktidarın[2110] sadece Tanrı'ya ait olduğu yönündeki kesin hükmü de sürekli hatırlatmışlardır. Belirtilmelidir ki; yasa İsrail'de yargıç ve yönetici olacak kişilerin Yargı'nın tek sahibi olan Tanrı'yı[2111] temsil edecekleri için Tora'yı bilmesini şart koşmuştur. Başka konularda uzman olsa bile, Tora konusunda uzman olmayan bir kişinin yargıç olarak atanması, Tora'nın yasaklarından biridir.[2112] Bu mitsva[2113] Tanrı'nın dünyada adaletin tecelli etmesi doğrultusunda verdiği bir hükümdür.[2114]

II. ANTİ-SİYONİST YAHUDİLERİN SEÇİLMİŞLİK VE YAHUDİ ULUS VE MİLLİYETÇİLİĞİ BAĞLAMINDA SİYONİZM ELEŞTİRİSİ

Siyonizm, seçilmişlik inancını kullanarak ve Yahudi milliyetçiliğini kurgulamış olması dolayısıyla çok sayıda haham ve dini otoritesinin tepkisini üzerine çekmiştir. Muhalifler açısından, tamamen dinsel olan Yahudi kimliğinin ulusal ve hatta ırkçı bir şekil alması kabul edilemez bir durumdur. Çünkü onların düşüncesinde Yahudi

---

[2109] Sober, s.105.
[2110] **II.Samuel** 8:10-18.
[2111] **Yasanın Tekrarı** 1:17 *"Yargıda kimseye ayrıcalık yapmayın, küçüğü büyüğü aynı şekilde dinleyin. Kimseden çekinmeyin, çünkü yargı Tanrı'ya aittir.*"
[2112] Devarim, s.19. Tora'yı bilmeyen bir yargıcın, farkında olmasa bile vereceği yanlış karar Tanrı'ya karşı verilmiş bir karar olarak kabul edilmektedir.
[2113] Bu mitsva (yasak) Rambam'ın listesinde 284. sıradadır.
[2114] Bu konuya dair Talmud şöyle der: *"Gerçek ve adil bir şekilde dava gören her yargıç, evrenin yaratılışında Tanrı'nın ortağı olarak addedilir."* Bt, Shabbath -10a.

olmak, olabilmek kişinin sadece din ilişkisiyle alakalı bir durumdur. Siyonist hareketin belirttiği gibi Yahudi bireylerin diğer kişilerden farklı olduğunu kabul eden muhalifler ancak bunun sınırlarını Tevrat ile ilişkilendirmişlerdir. Bu konuda açıklama yapanlardan biri Siyonizmi güçlü bir şekilde eleştiren Ortodoks haham Jacob Weinbergdir. Weinberg, Yahudilerin bir inanç halkı olduğunun altını çizerek şöyle ifade etmiştir: *"Yahudi halkı, sadece ruhani açıdan diğer tüm uluslardan farklıdır ve ruhaniliği de sadece Tevrat kaynaklıdır. Biz sadece bu açıdan diğer tüm uluslardan farklıyız ve her kim bunu kabul etmezse Museviliğin temel prensiplerinden birini reddetmiş olur."*[2115]

Anlaşılacağı üzere muhaliflerin itirazı seçilmiş halk ilkesine değil, Siyonizmin bu inancı milliyetçi düzlemde kullanmış olmasına dairdir. Siyonizmin milliyetçilik uğruna Yahudiliği küme dışına bırakması –sadece seküler karakterdeki kişiler bağlamında- hahamlar açısından ideolojinin kendi içinde çelişkili olduğunu da göstermektedir. Nitekim Ortodoks düşüncede, bir kimse aynı anda hem Yahudi hem de ateist olamaz.[2116] Bazı hahamların endişesi seküler formdaki milliyetçiliğin bu kadar ön planda olması nedeniyle Yahudi toplumunun yozlaşarak neo-paganizme doğru sürüklenmesidir.[2117]

Muhalif hahamlar, Siyonistlerin yaptıkları ulus vurgusunu bir risk olarak değerlendirmiş, bu tehlikeye karşı kendi toplumlarını uyarmaya çalışmışlardır. Keza pek çoğunun düşüncesinde Yahudi toplumunu bir ulus olarak değerlendirmek olanaksızdır. *"Yahudi ulusu diye bir kavram yoktur. Yahudiler gerçekten ayrı bir soydur ve özel bir dinsel cemaati oluştururlar. Kadim İbraniceyi geliştirmeli, zengin yazınlarını çalışmalı, tarihlerini bilmeli, inançlarını kucaklamalı ve bunlar büyük fedakarlıklar göstermelidirler, umut etmeli ve ilahi takdire, peygamberlerinin vaatlerine ve insanlığın gelişimine güvenmelidirler ki, Yahudiliğin yüce fikirleri ve gerçekleri galip gelebilsin.*

[2115] Shapiro, s.97- 99.
[2116] Siyonizm ve Yahudi modernitesi sonucunda oluşan Yahudi kimlik sorunu için bk. Yosef Salmon**, Do Not Provoke Providence: Orthodoxy in the Grip of Nationalism**, Joel A. Linsider (çev.), Massachusetts: Academic Studies Press, 2014.
[2117] Robert S. Wistrich, "Zionism and Its Religious Critics in Fin-de-Siecle Vienna"**,** S. Almog, Jehuda Reinharz and Anita Shapira (eds.), **Zionizm and Religion** içinde, Hanover and London: University Press of England, 1998.

Bunun dışında, vatandaşları oldukları uluslarla kaynaşmalı, muharebelerinde savaşmalı ve bütünün refahı için kurumlarını desteklemelilerdir."[2118]

Haham Hirsch, Siyonizm tarafından oluşturulan modern milliyetçilik coşkusuna karşı toplumu geleneğe sıkı sıkıya bağlanmaya davet edenlerden biridir. Bilim ve teknoloji konusunda moderniteyi Tanrı'ya yapılan bir hizmet olarak gören Hirsch, ulusalcılığın somut ve modern bir zeminde değerlendirilmesine oldukça muhalif bir tutum sergilemiştir. Hirsch'e göre Yahudi milletinin var olabilmesi için Filistin'e yerleşmeye ve bağımsız bir devlete sahip olmaya ihtiyacı yoktur. Nitekim onun düşüncesinde Yahudilerin var olabilmesini sağlayan Sina ahdi, devamlılığını sağlayan unsur ise yalnız ve yalnız Tevrat'tır.[2119] Chofetz Chaim de Yahudilerin kimlik özelliklerini ve varoluşlarını direkt olarak sadece Tevrat'a bağlayan bir başka önemli isimdir. Ona göre Tevratsız kalırlarsa bir toplum olarak varlık gösterebilmeleri imkansızdır. *"Tevrat olmadan on yıl boyunca bile hayatta kalamayız, ancak Eretz İsrael olmadan iki bin yıl var olduk*."[2120] Siyonizmin kendi milliyetçiliği ve siyaseti için Tevrat'ı pragmatik bir şekilde kullanıyor olmasına dikkat çeken Chaim, Tanah'ın itibarsızlaştırıldığını vurgulamıştır. Siyonistleri sırf *"biz de bütün uluslar gibi olacağız"*[2121] gayesi ile yeniden kendilerince bir Tevrat yazmakla itham etmiştir: *"Tanrı'nın Tevrat'ını hor görüyorlar*."[2122]

Leibowitz, Siyonistlerin Tevrat'ı kendi iddiaları için delil olarak kullanmalarına ve kitaba sadık kaldıklarına dair söylemlerine dikkat çekmiştir. Dinsellikle hiçbir bağı olmayan batıl bir inanç olarak değerlendirdiği Siyonist hareket ona göre, Tevrat'a ve Musevilere değil sadık olmak ihanet etmiştir. Bu durum onun açısından Tanrı'ya ve dine küfretmeye kadar varan manevi bir yozlaşmadır ve aslında altın buzağı günahı tekerrür etmektedir. *"Eğer bu ulusal-işgalci akıma katılmaya hevesli Yahudiler var ise ve "Büyük İsrail'i… kendi inançlarının asli bir unsuru, dinsel bir emir yapacak kadar ileri gidiyorlarsa, o zaman bu insanlar, altın buzağıya tapanların ve "Ey İsrail halkı, işte… ilahlarınız" diye ilan edenlerin mirasçıları*

[2118] Wistrich, "Zionism and Its Religious Critics in Fin-de-Siecle Vienna", s.145.
[2119] Aryei Fishman, **Judaism and Modernization on the Religious Kibbutz**, New York: Cambridge University Press, 1992, s.42-47.
[2120] Wasserman, **The Epoch of the Messiah**, s.34.
[2121] **I. Samuel** 8:5 *"... şimdi öteki uluslarda olduğu gibi, bizi yönetecek bir kral ata."*
[2122] Wasseman, **The Epoch of Messiah**, 27.

olmuşlardır. Altın buzağının illa da altından yapılmış olması gerekmez. "Ulus", "toprak", "devlet" de olabilir."[2123] Ayrıca onun düşüncesinde XIX. yüzyılda ortaya atılan bu Yahudi milliyetçiliği vasıtasıyla din ile Yahudiler arasında bir gedik açılmaya çalışılmaktadır. Tevrat halkı olarak tanımlanan Yahudiler asırlarca ulusal yapıdaki dini özlerini korumayı başarmışken, seküler milliyetçilik aşılanmasıyla dinsel bir bilinç ve duygudan yoksun hale gelmeye başlamıştır.[2124]

Buber, politik Siyonizmin sonucu olarak kurulan İsrail Devleti'nin Yahudi dini ile hiçbir ilgisi olmadığını aksine bu siyasetin Yahudiliğe ve Yahudi kimliğine zarar verdiğini iddia etmiştir. Buber şunları ifade etmiştir: *"Yahudi dini zemininden sökülmüştür. Bu hareket XIX. yüzyılda doğmuş Yahudi milliyetçiliği ile ortaya çıkan hastalığın esasıdır. Toprak istemenin bu yeni şekli ve onun arkasında yatan her şey, Batı modern nasyonalizminden alınmıştı. Bütün bunların içinde İsrail'i "seçmenin" ne değeri var? "Seçim" bir üstünlük duygusu değil fakat geleceğe dönük bir yatırımdır. Bu duygunun diğerleri ile duygusu yok. O, bir inançtır, peygamberlerin durmaksızın ileri sürdükleri bir görevin yerine getirilmesidir. Eğer siz Tanrı'ya bağlı olmak yerine "seçilmiş" olmayı tercih edecek olursanız bu bir ihanettir.*"[2125] Ve üzülerek eklemiştir: *"Yahudi milliyetçiliğini, bir halkı putlaştırma tehlikesinden kurtarmayı umut ediyorduk. Başarılı olamadık.*"[2126]

Muhaliflerin düşüncesinde Siyonist hahamlar, tıpkı seküler görüştekiler gibi Yahudi geleneğine oldukça yabancı unsurları İbrani kimliğine işlemeye çalışmışlardır. Ulusal onur ve gurur[2127] gibi unsurlar Siyonizmin dindar kanadı tarafından yüceltilmiş, Yahudi toplumuna bu bilinç ilk defa aşılanmıştır. Böylece zamanla ortaya Siyonizmin hedeflediği gibi milli karakterde bir Yahudi toplumu çıkmıştır.[2128] Bu yeni İsrailli kimliği güç, savaş, kavgacılık, bencillik ve yüksek derecede bir özgüven ile donatılmıştır.[2129] Başkalarının ne hissettiğini önemsemeyen bu karakter yapısı, Tevrat

[2123] Leibowitz, , s.176.
[2124] Leibowitz, , s.44.
[2125] Buber, **Israel and the World**, s.221-222.
[2126] Buber, **Israel and the World**, s.224.
[2127] Yahudi geleneğinde bir damla gurur putperestliğin ilk mertebesi olarak yorumlanmıştır.
[2128] **Encyclopedia of Identity vol:I**, Ronald L. Jackson (ed.), California: Sage Publications, 2010, s.663-664. Ayrıca bk. Waxman, **The Pursuit of Peace and the Crisis of Israeli Identity**.
[2129] Sternhell, s.10-11.

Yahudiliğine oldukça yabancıdır.[2130] Anti-Siyonist hahamların değerlendirmesi ile Tevrat'a bağlılıktan tamamen yoksun olan bu yeni kimlik oldukça rahatsız edicidir Onlara göre, oluşturulan yeni kimlikle ve her yerinde *"... there is one sun above and one song in a heart and no second coming/ yukarıda sadece güneş var ve kalpte bir inanç - başkası yok*"[2131] sloganı çınlayan bu devlet çatısı altında Museviliği korumak oldukça zor olacaktır. Sonuç olarak yapılan bu teolojik eleştiriler, Siyonist hahamların geleneğe tamamen zıt olan ulusalcı bir dindarlık oluşturmaya çalıştıklarını göstermektedir. Bu tutum, muhalif haham Sober açısından putperestçe bir yaklaşım olarak değerlendirilmiştir.[2132]

Muhaliflere göre, oluşturulan bu putperest ve seküler kimlik nedeniyle Yahudilerin başına çok büyük bir bela gelmiştir; Şoa.[2133] İşaret edilmelidir ki, Yahudi teolojisi içerisinde Holocost/Şoa teolojisi olarak ayrı bir disiplin oluşmuştur.[2134] Her belanın bir günahın neticesi olduğunu düşünen Yahudi geleneğinin bir kısmı, Şoa'nın yaşanmış olmasını dolaysız bir şekilde Siyonist hareketin Tevrat'a taban tabana zıt eylemlerinin ve onu terk edişlerinin neticesi olarak tahlil etmiştir.[2135] Siyonistlerin benimsedikleri ve topluma aşıladıkları kimlik ve toprağa dair tüm yeni algılar gelenek açısından büyük günahlardı ve bunlar olmasaydı Avrupa'daki bu trajedi asla yaşanmazdı.[2136] *"Bu düpedüz sapkınlık. Holokostun Siyonist günahların bir cezası olarak geldiğini tekrar ediyorum. Talmudda Tanrı'nın emirleri olarak geçen ve bir Yahudi devleti için çalışmayı yasaklayan üç yemini ihlal ettiler; böylece Yahudi halkının*

[2130] Musa Yahudilerin Mısırlılarca bile nasıl görüneceğine dair kaygılanmıştır. **Çıkış** 32:12 "*Neden Mısırlılar, 'Tanrı kötü amaçla dağlarda öldürmek, yeryüzünden slimek için onları Mısır'dan çıkardı desinler? Öfkelenme, vazgeç halkına yapacağın kötülükten"*

[2131] On binlerce Yahudi gencini fanatik duruma getiren paramiliter Betar örgütü, Rus Yahudisi şair Chayim Nachman Bialik'in (1873-1934) "I Shed to the End My Sigh" adlı şiirinden aldıkları bu dizeleri slogan haline getirmişlerdir. Bu konuda bk. Dan Miron, **The Prophetic Mode in Modern Hebrew Poetry**, Millford: The Toby Press, 2010.

[2132] Sober, s.31.

[2133] Traverso, s.81

[2134] Eliezer Schweid, "Is There a Religious Meaning to the Idea of a Chosen People After the Shoah", Steven T. Katz (ed.) **The Impact of the Holocaust on Jewish Theology** içinde, New York, London: New York: New York University Press, 2005, s. 5-13. Holokost teolojisi için ayrıca bk. Novak, **Zionism and Judaism: A New Theory,** s. 228-238.

[2135] Wasserman, **The Epoch of the Messiah**, s.46.

[2136] Hirsch,"Reb Amrom's Last Demonstration", s.5-6.

başına öyle bir felaket geldi ki Yahudi bedenleri Nazi sabunlarına dönüştü. Bunun gibi meselelerde inançsızlara soru gibi görünenler aslında bizim için birer cevaptır."[2137]

Anti-siyonist hahamlar bu iddialarını Tanah ve Talmud'a dayandırmışlar ve konuya paralel seçtikleri suç ve ceza hükümleriyle ispat yoluna gitmişlerdir. Hahamların bu bağlamda sıklıkla kullanmış olduğu pasajlardan biri şu şekildedir: "*Sakının, ayartılıp yoldan çıkmayasınız; başka ilahlara tapmayasınız, önlerinde eğilmeyesiniz. Öyle ki, RAB size öfkelenmesin; yağmur yağmasın, toprak ürün vermesin diye gökleri kapamasın; size vereceği verimli ülkede çabucak yok olmayasınız."*[2138] Yahudi müfessirler ilk ayeti Tora'yı terk etmenin insanı, putlara ibadet etmeye sevk edeceği şeklinde yorumlamıştır. Onların düşüncesinde ikinci ayet ise bu olduğu takdirde Eretz İsrael'in günahkarlara tahammül edemeyeceğinden ve Yahudilere verilecek cezalardan bahsetmektedir. Aynı zamanda bir insanın yoldan çıkması ile ona verilecek olan cezanın meşrulaştırılmış olduğuna da delalet etmektedir.[2139] Rabbi otoriteler açısından bu pasuk sadece putperestliğin yaygın olduğu antik dönemlere değil, modern dönemlerdeki sapmalara da gönderme yapmaktadır. Hahamlara göre modern dönemlerde insanların pek çoğu aktif olarak putlara tapma eğiliminde değildirler. Ancak yine de putperestlik eğilimi başka formlarda kendini gösterebilmektedir. *"İnsanların Tanrı'nın yolundan başka bir şeyi hayatlarının merkezine yerleştirmeleri, o şeyi bir put sınıfına sokar. Bazıları paraya, bazıları kibir nedeniyle kendilerine… bazıları doğaya ve başka şeylere, her şeyden, hatta Tanrı'dan bile daha büyük öncelik verirler.*" [2140]

Bu geleneksel görüşe paralel olarak anti-Siyonist hahamlara göre Tevrat'tan ayrılan Siyonistler ve onların etkilediği Yahudiler, milliyetçilik ile şekillenmiş yeni kimliklerini her şeyin üstünde tutarak Tanah'ı ötelemişlerdir. On emrin içinde bulunan put yapma ve ona tapma yasağını bir nevi ihlal ederek çiğnemişlerdir çünkü onlar adeta milliyetçiliği put haline getirip ona tapmışlardır. Siyonizm Yahudilikteki üç elementi; iman, Tevrat ve ibadeti yıkmış, bunların yerine tarih, dil ve ulusal gururu

[2137] Hirsch, "Reb Amrom's Last Demonstration", s. 6.
[2138] **Yasanın Tekrarı** 11:16-17
[2139] Devarim, s.236-239.
[2140] Devarim, s.236. Tevrat'ın doğrudan putperestlik saydığı bazı uygulamalar modern dünyanın da bir parçasıdır. Başka güçleri Tanrı ile ortak ya da O'ndan bağımsız saymak, Tanrı'yı insanlaştırmak, insanı ilahlaştırmak, ibadet yerlerinde heykeller bulundurmak ve onların önünde diz çökmek gibi uygulamalar, uygulayanlar bunu putperestlik amacıyla yapmıyor, aksine dualarını ve ibadetlerini Tanrı'ya yöneltiyorsa bile, halen putperstlik sınıfındandır

yerleştirmiştir.[2141] Yahudi milliyetçiliği güçlü bir şekilde adeta Museviliğin yerini almıştır. *"Yahudiler bugünlerde kurbanlarını sunacakları iki "put" seçtiler. Bunlar Sosyalizm ve Milliyetçiliktir… Bu iki tür puta tapınma İbrani gençliğinin zihinlerini ve kalplerini zehirledi. Hepsinin yazarlar ve konuşmacılar kisvesinde kendi sahte peygamberleri var ve bunlar işlerini kusursuzca yerine getiriyorlar. Bir mucize oldu: Tanrı katında bu iki putperestlik birleşti Nasyolan Sosyalizm. Bunlardan yerkürenin her köşesinde Yahudilere vuran korkunç bir gazap sopası teşkil olundu. Boyun eğdiğimiz iğrenç şeyler şimdi dönüp bizden intikam alıyor."*[2142]

Dolayısıyla Siyonistler günah işlemişler ve Yahudi toplumuna işlettirmişlerdir. Toplumun Tevrat'a bağlı olan kesimi de Siyonistlerle yeterince mücadele etmediği için bu günaha ortakdır. Buna koşut olarak muhalif hahamların düşüncesinde ortada kolektif olarak işlenmiş bir günah vardır ve cezasının da kolektif olacağı muhakkaktır. Nitekim teolojik kabulde Tanrı'nın bir Yahudi'yi başka bir Yahudi'nin günahları için cezalandırabileceği yazılıdır.[2143] Bu Yahudi tüm mitsvaları yerine getiren biri olsa da. Ayrıca Talmud bu konuda kesin bir şekilde Yahudileri uyarmaktadır: "*Yok Edici'ye bir defa izin verildi mi artık dürüstle kötü arasında bir ayrım yapmaz*."[2144] Ortodoks geleneğe göre Tevrat'ta geçen şu pasaj bu konuya açıklık getiren ayetlerden biridir: "*Yüzümü onlardan çevirecek ve sonlarının ne olacağını göreceğim' dedi, Çünkü onlar sapık bir kuşak ve güvenilmez çocuklardır*."[2145] Müfessirler açısından bu ayet Tanrı'nın sadece suçluları cezalandırdığını belirtmesinin yanı sıra yüzünü çevirdiğinde olacaklardan bahseder.[2146] Bazı yorumlara göre, eğer Tanrı Yüzünü çevirirse Şehinasını Yahudilerden uzaklaştıracak demektir.[2147] Bunun olması ise tüm toplumun cezalandırılacağı ve o zaman masumların da acı çekeceği anlamına gelmektedir. [2148] Dolayısıyla bu kutsal pasaj örneği teoloji açısından, Nazi kamplarındaki metafiziksel

---

[2141] Yosef Salmon, **Religion and Zionism: First Encounters**, Jerusalem: Magnes Press, 2002, s.294.
[2142] Wasserman, **The Epoch of the Messiah**, s.23.
[2143] BT- Shevuoth 39a.
[2144] BT- Baba Kama 60a.
[2145] **Yasanın Tekrarı** 32:20
[2146] Ibn Ezra on Deuteronomy 32:20.3,5.
[2147] "Şehinam'ı onlardan uzaklaştırayım" Targum Onkelos Deuteronomy 32:20. Geleneğin bir yorumuna göre; Şehina'nın uzaklaşması ile Yahudilerin başına gelecekleri görmemek için Tanrı Yüzünü çevirmekte ve pasif hale geçmektedir
[2148] Raşi'ye göre Tanrı bu ayette gelecekte Yahudilerin çok fazla dejenere olacaklarına da dikkat çekmektedir. Rashi on Deuteronomy 32:20.1,2.

sessizliğe bir cevaptır ve Tanrı'nın Auschwitz karşısında sessiz kalmasını açıklamaktadır.[2149]

Netice olarak Yahudiler Siyonizm sayesinde Tanrı'nın sevgisini öfkeye döndürmüşler ve bu cezai hükümler gerçekleşmiştir. Bu günahlarla Şoa gibi bir felaketin yaşanmasını mümkün kılmışlardır. Nazi kampından kurtulan Haham Teitelbaum'a göre; Tanrı'nın gazabını kusması gayet normaldir, altı milyon Yahudi, toplumun Siyonizme bağlanarak günahkar olmasından dolayı ilahi cezaya çaptırılmıştır. *"Günahkarlığımz yüzünden çok çektik, pelinotu kadar acıydı, bir halk olduğundan beri hiçbir İsrail'in bilmediği kadar kötüydü… Eski zamanlarda ne zaman Yakup'un başına kötü bir şey gelse mesele ölçülüp tartılır ve nedenler aranırdı- belaya hangi günah neden olmuştu- böylece hata düzeltilebilir ve Mübarek Tanrı'ya dönebilirdik… Ama neslimizde felaketimize sebep olan günah için fazla uzaklara bakmak gerekmez… Belirlenmiş zamandan önce güç kullanarak oraya gitmek, egemenliği ve özgürlüğü kendi başlarına ele geçirmek için… bölücüler ellerinden geleni yaptılar… Yahudi halkının çoğunluğunu dünya yaratıldığından beri eşi benzeri görülmemiş korkunç bir sapkınlığa ayarttılar… Ve dolayısıyla Tanrı'nın gazabını kusması hiç de şaşırtıcı değil… Günahkarların ve yoldan çıkartanların günahları nedeniyle can veren dürüstler de vardır, ilahi gazap öylesine büyüktü*."[2150]

Üstelik dindar muhaliflere göre Tanrı, Şoa felaketini çok daha önceden Yahudilere bildirmiştir.[2151] "*Tanrı olmayan ilahlarla beni kıskandırdılar[2152]; değersiz putları ile beni öfkelendirdiler. Ben de halk olmayan bir halkla onları kıskandıracağım. Anlayışsız bir ulusla onları öfkelendireceğim. Çünkü size karşı öfkem ateş gibi tutuşup ölüler diyarının derinliklerine dek yanacak. Yeryüzünü ve ürününü yutup yok edecek ve dağların temellerini tutuşturacak. Üzerlerine kötülükler yığacağım, oklarımı[2153] onlara karşı kullanacağım. Kavurucu kıtlık, tüketici hastalık, öldürücü salgın vuracak onları. Gönderdiğim canavarlar dişleriyle onlara saldıracak, toprakta sürünen zehirli yılanlar*

[2149] Hillel Goldberg**, "**Holocaust Theology: The Survivors Statement- Part II", **a Journal of Orhodox Jewish Thought**, 341-357, C. .20, S. 4, 1982, s. .349.
[2150] Ravitzky, **Messianism, Zionism, and Jewish Religious Radicalism**, s.65
[2151] Tefsircilere göre Tevrat'ta Tanrı tarafından yapılmış uyarıların sadece biri XIX. yüzyılda popüler hale gelen ateizm ve sekülerleşmeye gönderme yapmaktadır.
[2152] Müfessirlere göre kıskançlık ifadesi Tanrı'nın Tek olmasından ve insanların buna uygun davranmasından ödün vermelerine izin vermeyeceği anlamına gelmektedir.
[2153] Oklarla ifadesiyle her türlü dert ve sıkıntı kastedilmiştir.

onları ısıracak. Sokakta kılıç onları çocuksuz bırakacak; evlerinde dehşet egemen olacak. Delikanlısı, genç kızı, emzikteki çocuğu, ak saçlısı ölecek."[2154] Geleneğe göre; Tanrı burada Yahudileri direkt olarak cezalandıracağından ve bizzat Kendisinin etken olarak tarihi değiştireceğinden bahsetmektedir.[2155] Müfessirler Tanrı'nın bu ayette "kıskandıracağım" ifadesiyle Yahudilere karşı başka bir halkı destekleyeceğini ve bu halkın Yahudilere kötülük yapmalarını sağlayacağını belirtmiş olduğunu düşünmektedirler.[2156] Oldukça dikkat çekici olan başka bir çağrışım evler sözcüğünün geçtiği cümlesinde gizlidir. Bu cümlenin İbraniceden çevirisi "Odalarda ise dehşet" şeklindedir ve Nazi kamplarındaki gaz odalarını ve içlerinde yaşanan dehşeti hatırlatmaktadır. Ayrıca hahamlara göre Nazilerin savaş esnasındaki bazı tutumları da bu ayetin Şoa'ya gönderme yaptığını doğrulamaktadır.[2157]

Diğer yandan Şoa trajedisi, dindarlar için Tanrı'dan gelen bir uyarıdır ve tıpkı iki tapınağın yıkılışındaki gibi Yahudileri bireysel ve kolektif olarak tövbe etmeleri için yapılan bir davettir. Geleneğe göre; Şoa hadisesinde Yahudi tarihindeki diğer trajediler gibi cellad hakkında konuşmaya veya onu suçlamaya gerek yoktur. *"Cellat ilahi cezanın bir aracısından başka bir şey olamaz; bu, hiç kuşkusuz Yahudileri tövbe ettirmek için zalim bir yöntemdir."*[2158] Hahamlara göre Yahudiler Tanrı'dan uzaklaştıkları her vakit ilahi ceza onları Firavun'la, Amalek'le, Nabukadnezar'la veya Titus'la bulmuştur. Değişen bir şey yoktur; XX. yüzyıldaki cezaları da Mısır'dakinden daha kötü olmayan Şoadır ve A. Hitler de bu cellatlardan sadece biridir. Ve bu ceza 9 Av tarihinin arketiplerinden biri olmuştur.[2159]

Siyonist hareket, Şoa bağlamında farklı bir suçlamaya daha maruz kalmıştır. Bu suçlama Siyonizmin bu trajediden kendi payına menfaat sağladığı ve bu faciaya göz yumduğu şeklindedir. Bilindiği gibi bu zaman diliminde Yahudiler, Slavlar gibi ari ırk olmamakla suçlanan toplumlar nasyonal sosyalizmin ve faşist düşüncelerin düşmancıl

---

[2154] **Yasanın Tekrarı** 32:21-25

[2155] İbni Ezra'ya göre kılıç yani ölüm kimseyi ayırt etmeyecek, bebek, genç, yaşlı, kadın, erkek tüm toplum cezalandırılacaktır. Ibn Ezra on Deuteronomy 32:25.

[2156] Devarim, s.739.

[2157] Almanya, savaş esnasında ihtiyacı olacak milyonlarca insanı ölüme göndermiş üstelik cephede kullanılacak trenleri bu insanları kamplara taşımak için kullanılmıştır. Cephede faydalı olacak binlerce subay insanları istedikleri zaman egolarıyla ve acımasızlıklarıyla öldürebilmek için kamplarda konuçlandırılmıştır. Dolayısıyla bu açıdan; Nazilerin durdurulamaz bu öfkesi kendilerine de zarar vermiş ama onlar bunu anlayamamışlardır

[2158] BT- Megilah 14a, Sanhedrin 47a

[2159] Schweid, "Is There a Religious Meaning to the Idea of a Chosen People After the Shoah", s. 36 ve 83.

eylemlerinden nasibini almış, Nazi kamplarında milyonlarcası katledilmiştir. Bazı düşünürler II. Dünya Savaşı ve bu savaşta Yahudilere karşı uygulanan vahşetin Siyonizmi doğru orantılı bir şekilde etkilemiş olduğunu iddia etmişlerdir. Onlara göre tüm bunlar Siyonizmin daha güçlü olmasını ve İsrail Devleti'nin kuruluşunu tasdiklemek adına bir zemin hazırlamıştır. Avrupa'daki Yahudilerin yıkımı, İsrail Devleti'nin kurulmasında çok büyük bir faktördür.[2160] Aynı zamanda Şoa hadisesinin İsrail devletinin her eyleminin yasallaştırılmasının önünü açmış olduğu iddiası sürekli gündemde kalmıştır.[2161] Siyonist Scholem de, Şoa ve İsrail devletinin kuruluşunu Yahudi tarihinin yeni periyodunun başlangıçları olarak kabul etmiştir.[2162] Keza bazı Siyonistlere göre, I.Dünya Savaşı onlara Balfour Deklarasyonunu ikincisi ise devleti kazandırmıştır ve kurdukları İsrail Devleti, Tanrı'nın Auschwitz'e cevabıdır.[2163] Ayrıca konuyu Kabala perspektifi ile değerlendiren bazı Siyonistler, Şoa'yı bir hasar olarak kabul ederek İsrail Devleti'nin tikkun bağlamında tamirci olduğunu ve devletin bir trajediden doğduğu için mistik anlamda kutsanmış olduğu şeklinde teoriler geliştirmişlerdir.[2164]

Ama bu noktada anlatılmak istenen sadece bu neden sonuç ilişkisi değil, savaş yılları ve hatta öncesinde Siyonistlerin diaspora Yahudilerine karşı işlemiş olduğu iddia edilen günahtır. Siyonistlerin kutsal topraklarda yapmış olduğu zoralımlar ve cinayetler ve bazı ülkelerin siyasi girişimleri nedeni ile Birleşik Krallık Peel Raporu -1939- neticesinde Filistin'e Yahudi göçlerini sınırlandırmıştır. İngiltere Yahudi göçünü Filistin'e beş yıl için 75.000 kişi ile sınırlandırmış olduğu için Yahudilerin soykırıma uğramasında suç ortaklarından biri olarak kabul edilmektedir.[2165] Nazi tehdidinin yükselişine tanık olan Yahudiler, Filistin'e göç edemedikleri gibi diğer ülkelere de göç edememişlerdir. Bunun yanı sıra Ruppin gibi Siyonistler Filistin'e göç etmek isteyen

---

[2160] Yechiam Weitz, "Jewish Refugees and Zionist Policy During the Holocaust", **Middle Easters Studies**, C. 30, S. 2, 1994, s.351.

[2161] Traverso, s. 116-120. Bu konuda ayrıca bk. Novak, **Zionism and Judaism: A New Theory,** s. 225-228**;** Omer Bartov, "Antisemitism, The Holocaust, and Reinterpretation of Natinal Socialism", David Cesarani, Sarah Kavanaugh (ed**.), Holocaust: Critical Concepts in Historical Studies-Vol: I Hitler, Nazism and the "Racial State" içinde**, New York: Routledge, 2004, s. 28-29.

[2162] Scholem, **The Messianic Idea in Judaism**, preface xx.

[2163] Weitz, "Jewish Refugees and Zionist Policy During the Holocaust", s.354. Abraham Joushua Heschel, **Israel: An Echo of Eternity**, 8. Basım, New York: Farrar, Straus and Giroux, 1987, s. 113

[2164] Traverso, s.131.

[2165] Denis Ojalvo, "**Siyonizm Suç Mu?**", Şalom Gazetesi, 13.03.2013. http://www.salom.com.tr/arsiv/haber-86193-siyonizm_suc_mu.html (erişim tarihi: 12.04.2019)

Yahudilerin pek çoğunu geri çevirerek ayıklayıcı bir tutum sergilemişlerdir. Siyonistler savaş yılları esnasında Avrupa'daki Yahudilerin kaderlerini görmezden gelmekle itham edilmektedirler.[2166] *"Siyonizm, bu trajik bağlamda özellikle miyoptur."*[2167] Anti-Siyonist kaynaklar Macaristan'da ve diğer bazu ülkelerde Yahudileri kurtarmak için planlanan girişimlerin birçok defa Siyonist liderlerin direnişi ile karşılaştığının sayısız delilini sunmaktadır.[2168] Muhaliflere göre; Siyonizm öncelik sırasına Yahudilerin kurtarılmasını yerleştirmemiş, siyasi çıkarlarının ne şartlarda gerçeğe dönüştürebileceğini hesaplamıştır. *"Siyonizm ulusu kurtarma operasyonuydu, Yahudileri bireysel olarak kurtarma operasyonu değildi*."[2169] Çünkü Yahudi kıyımı, kurtuluştan önce trajedi olarak yaşanması gereken bir aşamaydı.[2170] *"Eğer yeterince kurbanımız olmazsa devlet talep etmeye hakkımız olmayacak… çünkü biz ancak kan ile bir toprak elde edebileceğiz.*"[2171] Tom Segev'in bu konudaki aktarımı oldukça dikkat çekicidir: *"Siyonizmin görevi, Avrupa'da bulunan İsrailoğulları'nın geri kalanını kurtarmak değildir, Yahudi halkı için İsrail'in toprağını kurtarmaktır."*[2172]

Üstelik Siyonistlerin bu trajedi esnasında da ırkdaşları arasında ayıklama yapmış olduğu belirtilmektedir. Eldeki veriler Siyonistlerin sadece kendi ideolojilerine katkı sağlayabilecek Yahudileri kurtarmak için çaba gösterdiğini kanıtlar niteliktedir.[2173] Siyonist planın ihtiyaç duyduğu para ve biraz da akıldı. Dolayısıyla kurtarmayı seçtiklerinin çoğunluğu Yahudi sermayesine katkı sağlayacak olan milyoner Yahudilerdi, çok küçük bir kısmı ise İsrail'in yükünü hafifletecek eğitilmiş zekalardı. Yahudi Ajansı temsilcisi Dr. Rudolf Kasztner'in bu ayıklamayı yapanlardan biri olduğu iddia edilmektedir.[2174] İddiaya göre, Nazilerle görüşen Kasztner, Filistin'e göç etmesi için seçmiş olduğu yaklaşık 1700 Yahudiye karşılık kamplardaki diğer Musevileri sakinleştirmiştir. Kasztner seçmiş olduğu bu grubun içerisinde kendi ailesi ve arkadaşları, zengin Yahudiler, Siyonist liderler, Teitelbaum'un da içlerinde olduğu önde

---

[2166] Bu konuda detaylı bilgi için bk. Segev, **The Seventh Milliion: The Israelis and the Holocaust**.
[2167] Traverso, s.81.
[2168] Rabkin, **Yahudilerin Siyonizm Karşıtlığı**, s.269-271.
[2169] Sternhell, s. 51.
[2170] Weitz, "Jewish Refugees and Zionist Policy During the Holocaust", s.351.
[2171] Dr. I. M. Rabinowitch, "Political Zionist and State of Israel", **The Jewish Guardian**, April 1974, Issue.1, s.11.
[2172] Segev, **The Seventh Milliion**, s. 158.
[2173] Segev, **The Seventh Milliion**, s. 125-126.
[2174] Rudolph Israel Rezsö Kasztner Macaristan 1906-1957. Nazilerle işbirliği yaptığı için Tel Aviv'de vurularak öldürülmüştür.

gelen hahamlar, gazeteciler, öğretmenler, doktorlar ve hemşireler vardı.[2175] Bu konuda çok daha çarpıcı bir iddia da; kamplardaki Yahudilerin kurtulma şanslarının sadece elli dolar karşılığında mümkün olmasıdır. Ruth Blau, Nazi kamplarındaki Yahudilerin kişi başı sadece elli dolar gibi bir bedelle kurtulabileceğine dikkat çekmiştir. Onun iddiasına göre Siyonist liderler kendilerine yapılmış olan bu teklife kayıtsız kalmışlar ve yüz binlerce Yahudiyi ölüme terk etmişlerdir.[2176] Bazı etkin Siyonistlerin, Avrupa'da zulüm gören Yahudileri maddi olanaklarla kurtarılmasını, anti-Siyonist bir hareket olarak tahlil etmiş olduğunu açıklaması bu iddiayı doğrular niteliktedir. "*Ben Yahudi Ajansı'ndan Avrupa Yahudiliği'ne yardım için ne 300 bin ne de 100 bin Sterlin vermesini isteyeceğim. Ve ben bu tür şeylerin yapılmasını isteyen kimsenin Yahudi düşmanı, antisiyonist bir tutum sergilediğini düşünüyorum."*[2177]

Bu olaylara koşut olarak, Siyonistler, Şoa'nın suç ortağı olmakla itham edilmektedirler. Muhaliflerin iddiasına göre; Siyonistler tarafından bunlar yapılmamış olsaydı daha az kişi ölecek ve daha fazla Yahudi kurtulabilecekti. *"Eğer Manda döneminde Ortodoks Yahudiliğin yasaları uygulanmış olsaydı kan akması önlenebilirdi… Üstelik II. Dünya Savaşı sırasında devasa sayıda kardeşimizin Nazizmin elindeki korkunç katliamı büyük ölçüde önlenebilirdi. Yahudi göçünün kısıtlanması için son on yılda uygulanan kısıtlamadaki gibi bir gerekçe hiç olmayacağından birçoğu Kutsal Toprak'ta barış içinde yaşayabilirdi.*"[2178]

Sonuç olarak anti-Siyonist Yahudilere göre, Siyonist hareket seçilmiş olan Yahudi halkının dinsel kimliklerini değiştirmiştir. Yahudileri seküler karakterde kurgulamışlar, milliyetçilik adı altında putperestçe tavırlara sokmuşlardır. Yahudi toplumunu Tevrat'tan uzaklaştırarak ve hainlik, bencillik ve saldırganlıkla donatarak sadece bir kimlik Yahudisine dönüştürmüşlerdir. İdeolojiye destek olan Yahudiler için tövbe yolunu kapamışlardır. Üstelik sadece destekcilerinin değil tüm Yahudilerin günaha gark olmasına neden olmuşlar ve Şoa gibi bir facianın yaşanması direkt olarak katkıda bulunmuşlardır. Tanrı'yı o kadar ötelemişlerdir ki, tanınmış bağımsızlık

[2175] https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/article/rudolf-rezsoe-kasztner (erişim tarihi: 21.04.2019) Bu grup için Nazi liderlerine kişi başı 1000 Dolar ödendiği iddia edilmiştir. Bu konuda ayrıca bk. Paul Bogdanor, **Kastzner's Crime**, New Jersey: Transaction Publishers, 2016.
[2176] Rabkin, **Yahudilerin Siyonizm Karşıtlığı**, s.272.
[2177] Roger Garaudy, **İsrail, Mitler ve Terör**, Cemal Aydın (çev.), 8.basım, İstanbul: Pınar Yayınları, 2012, s. 75
[2178] Statement To U.N. Committee on Palestine, **The Jewish Guardian**, November1974, Issue:3, s. 3-4

bildirgelerinde Tanrı'nın adından bahsetmemeyi veya Tanrı'nın adını söylememeyi savunmuşlardır.[2179] Bunlara paralel olarak muhalifler açısından Siyonizm, Araplardan ziyade Yahudilere zarar vermiştir. Araplar topraklarını ve mülklerini kaybetmişlerdir ama Yahudiler Siyonizmi benimseyerek tarihsel kimliklerini kaybetmişlerdir.[2180] Dolayısıyla eleştirmenler için Siyonizmin tüm bu oluşturduğu dejenarasyonlar ve yaptığı şiddet eylemleri üzerine kurduğu İsrail Devleti "kan ve inanç cumhuriyetidir."[2181]

III. ANTİ-SİYONİST YAHUDİLERİN MESİH İNANCI BAĞLAMINDA SİYONİZM ELEŞTİRİSİ

Anti-siyonistlerin, Siyonizm ile en fazla çatıştığı nokta Mesih kavramıdır. İdeolojiye muhalif hahamların düşüncesinde, Siyonizm sahte, şeytani ve oldukça tehlikeli bir mesih hareketidir.[2182] Yahudi tarihi, Bar Kohba'dan Sabatay Sevi'ye kadar defalarca itaatsizlik ve sabırsızlık eden şarlatanlara ve onların Yahudi toplumuna verdiği ciddi zararlara tanıklık etmiştir.[2183] Bazı muhalif hahamlara göre Siyonizm sahte mesihçi hareket Sabataycılık veya Karailer gibi Yahudiler için büyük bir tehlikedir.[2184] Bazısının düşüncesinde ise Siyonizm Yahudi tarihindeki en büyük ve en tehlikeli sahte mesih hareketidir, çünkü o tek başına Tevrat'ın emir ve hükümlerini yerinden sökmüştür.[2185]

Yahudiler neredeyse iki milenyum boyunca kutsal topraklara dönmek için "zamanın sonunu" ve Mesih'i beklemişlerdi.[2186] Ancak Yahudiler, Siyonizm sayesinde Mesih gelmeden önce Filistin'e dönmüşler böylece sıralamayı bozarak, kurtuluşun gecikmesine neden olmuşlardır. Siyonizm, bu bağlamda Tanrı'yı inkar etmenin ve ateizmin kaynağıdır.[2187] Dolayısıyla muhaliflere göre, sahte bir mesih hareketi olan

---

[2179] Gutmann, "View of Israeli Politics: Political Science or Political Advocacy?", s. 102.
[2180] Rabkin, **Yahudilerin Siyonizm Karşıtlığı**, s.76.
[2181] Traverso, s.114.
[2182] Ravitzky, **Messianism, Zionism, and Jewish Religious Radicalism**, s.79-144.
[2183] Stuart A. Cohen, "Religious Motives and Motifs in Anglo-Jewish Oppositon to Political Zionism", Shmuel Almog, Jehuda Reinharz, Anita Shapira (ed.) **Zionizm and Religion**, Hanover and London: University Press of New England, 1998, s. 167.
[2184] Salmon, "Zionism and Anti-Zionism in Traditional Judaism in Eastern Europe", s. 26.
[2185] Salmon, "Zionism and Anti-Zionism in Traditional Judaism in Eastern Europe", s. 33.
[2186] Masalha, **The Zionist Bible**, s.33.
[2187] Kurt, **Fundamentalist Yahudiler**, s.330.

Siyonizmin başarısı, şeytandandır ve samaelin bir zaferidir.[2188] İşaret edilmelidir ki, devlet kurulmadan önce Ortodoks hahamlar, Siyonizmi sahte mesih hareketi olarak gördükleri için ideolojinin asla başarılı olamayacağını düşünmüşlerdir. Bu nedenle Siyonist hareketin taraftar bularak güçlenmesine oldukça şaşırmışlardır. Ayrıca anti-Siyonist hahamlar Siyonizmin güçlenmesine karşı yeterli derecede önlem alamayarak dolaylı yoldan holokost belasının gerçekleşmesinde pay sahibi olduklarını düşünmüşlerdir. Muhalifler bu sahte mesihi hareketin yol açtığı facialar nedeniyle Yahudi toplumuna karşı kendilerini suçlu hissetmektedirler.[2189]

Dindarlar, Siyonizmin mesihsel davranışlarının tamamıyla çok büyük bir günah ve Tanrı'ya isyan etmek ile eşdeğer olduğunu vurgularlar. Siyonizmin Yahudi toplumuna kurtuluşu vaat etmesi ve sunması dindar muhalifler için kabul edilemez bir tutumdur. Nitekim kurtuluş sadece Tanrı'nın kendisinden beklenmelidir, canlı ve kanlı varlıklardan değil.[2190] Muhaliflere göre Mesih gelmeden önce Filistin'e dönmek cinayet, putperestlik ve zina gibi büyük günahlara eşdeğerdir.[2191] Keza, Teitelbaum, 1837 yılında Safad'da büyük can kaybına neden olan depremi, Mesih gelmeden önce Filistin'e yapılan aşırı Yahudi göçünün Tanrı'yı kızdırmış olmasına bağlamıştır.[2192] En güçlü muhalefeti yapan anti-Siyonistlerden biri olan rabbi Hayim Elazar Shapira'ya göre Siyonizm Mesih'in rolünün gaspı ve günlerin sonunu hızlandırmak için yapılan bir girişimdir.[2193] Oysa ki Yahudi geleneğinde Mesih Yahudi umudunun bir sonucu olarak gelecektir, Yahudilerin yapmış olduğu eylemlerle değil.[2194] Dolayısıyla anti-Siyonist hahamlar erken dönemlerden itibaren Siyonizmin politik ve bürokratik tüm edinimlerini, bazı Hıristiyan kiliselerinin yardımlarını ve Balfour deklarasyonunu tüm güçleri ile kınamışlar ve reddetmişlerdir.

Muhaliflere göre Yahudi geleneğinde, sonu hızlandırmak için yapılacak her müdahale yasaklanmışken, kurmuş olduğu devlet de dahil olmak üzere Siyonizmin tüm

---

[2188] Norman Lamm, **Seventy Faces: Articles of Faith vol: II**, New Jersey: Ktav Publishing House, 2002, s. 192.
[2189] Novak, **Zionism and Judaism: A New Theory**, s. 244.
[2190] Novak, **Zionism and Judaism: A New Theory,** s. 239.
[2191] Kurt, **Fundamentalist Yahudiler**, s. 328.
[2192] Shakak ve Mezvinsky, s. 59.
[2193] Aviezer Ravitzky, "Munkacs and Jerusalem: Ultra-Orthodox Opposition to Zionism and Agudaism," Shmuel Almog, Jehuda Reinharz ve Anita Shapira, (ed.), **Zionism and Religion** içinde, Hanover and London: University of New England Press, 1998**,** s. 69.
[2194] Novak, **Zionism and Judaism: A New Theory**, s. 240.

yaptıkları Yahudilerin başına çok daha büyük felaketlerin gelmesine neden olacaktır. *"Türklerin hükümdarı –onur ona olsun- ya da diğer hükümdarlar, Ezra dönemindeki eski kurtuluş gibi, Tanrı'nın insanlarına kutsal topraklarına, ata miraslarına gitme izni verse bile; eğer bu kurtuluş Büyük Kurtarıcı'dan gelmeyecekse şöyle diyeceğiz: Bu gerçek kurtuluşun ya da uzun zamandır özlemi çekilen gayenin yolu değildir. Bunun geçici ve tesadüfî bir kurtuluş olarak bile düşünmeyecek, hevesimizi kursağımızda bıraktığını göreceğiz.*"[2195] Nitekim muhalif hahamların korktukları gerçekleşmiş ve Yahudilerin başına Şoa hadisesi gibi büyük bir felaket gelmiştir.

Onların düşüncesinde; Mesih'in kuracağı devlet ve yine Mesih'in kendilerini getireceği Eretz İsrael'de kolektif olarak toplanmaları sürgünün uzamasından başka bir sonuç getirmeyecek üstelik insanlığın nihai kurtuluşunu da geciktirecektir. *"İsrail'in tüm insanları oraya gitmeye hazır olsa ve tüm uluslar izin verse bile kesinlikle oraya gitmek yasaktır. Son bilinmiyor ve belki de bu yanlış zaman. Filistin'deki yeni yerleşimcilerin faaliyetleri sadece fizikseldir –inşaat gibi- manevi açıdan ise yıkımdır. İsrail halkı öncekilerden daha sert, zalim bir sürgünle karşı karşıya kalacak."*[2196]

Muhalif dindarlar açısından Siyonistlerin başlıca hedefi olan İsrail Devleti ile Yahudilerin kurtuluşu arasında hiç bir ilişki yoktur, olamaz. Aksine Yahudilerin kurtuluşu sadece yasaya bağlılıklarına ilişkin olup siyasal hiçbir hamle gerektirmemektedir. Başka bir ifade ile Yahudilerin dini hayatlarındaki bireysel azimleri ve bunun birleşerek kolektif bir zemine taşınması, kurtuluşları için önemli olan yegane etkendir. Bir Yahudi birey bu yolla kendini yasa ile kurtarırken aynı zamanda tıpkı Babil'dekiler gibi toplumu da kurtarabilecektir. Ve tüm bu azim sonucunda kefaretlerinin bitmiş olduğu ilahi bir takdirle onlara bildirilerek, Mesih ile nihai Kurtuluş'a erişebileceklerdir. Ve o vakit geldiği zaman kutsal topraklarda kurulacak olan Mesihi Krallık'ta yaşayabileceklerdir. Dolayısıyla Siyonistlerin üçüncü tapınak dönemi olarak adlandırdıkları ve merkeze koydukları bu devlet Siyonist olmayan dindar Yahudiler için bir kurtuluş değil "yeni bir sürgün"[2197] olarak tanımlanır. Nitekim İsrail toprakları Tevrat'tan bağımsız bir mutlak değer olamaz. Öyle ki, nihai kurtuluş ile

[2195] Ravitzky, **Messianism, Zionism, and Jewish Religious Radicalism**, s. 122.
[2196] Ravitzky, "Munkacs and Jerusalem: Ultra-Orthodox Opposition to Zionism and Agudaism,", s. 70.
[2197] Ravitzky, **Messianism, Zionism, and Jewish Religious Radicalism**, s.245.

kurulacak olan devletin yönetim biçimi teokrasi olacak, mitsvaların hepsi yürürlüğe yeniden konacaktır. Zira demokrasi Yahudi olmayan ve Tevrat'a sahip olmayan milletler için uygun olan yönetim biçimidir.[2198] Hem tapınak hem de toprakla ilgili mitsvalar bir yana dindarlara göre yönetim biçimi teokrosi olmayan İsrail Devleti'nin tutumu da Tevrat'ın diğer emirlerini bile uygulamadıklarını çok net bir şekilde göstermektedir. Bunlara bağlı olarak ulusalcı olmayan tüm dindarlar açısından kendini Yahudilerin devleti olarak tanımlayan bir ülkenin var olması sürgün durumunu hiçbir şekilde ortadan kaldıramaz, kaldırmamıştır. Devlet kurulmadan önce bu konuda farkındalık sağlamaya çalışan Chofetz Chaim'e göre Siyonizmin, sürgünü hükümsüz kılarak bir devlet kurma hedefinde olması galuta son vermeyeceği gibi aksine onu uzatacaktır ve aslında bu tüm Yahudiler için bir tuzaktır.[2199]

Siyonizme savaş açan dindarlara göre; Tanrı'nın Evi'ni inşa etmek Siyonistlere düşmez. Çünkü tüm bunlar Tanrı'nın izni dahilinde Mesih vasıtasıyla olması gerekirken, din dışı eylemlerle ve üstelik günahkar ateistlerin oluşturduğu bir yol ile meydana gelmektedir. Bu Siyonist çabalar şeytani eylemler olarak tasvir edilmiştir. Muhaliflerin inancında, Siyonizm başarısızlığa mahkumdur ve Tanrı, Kudüs'ü seçen bu şeytanı azarlayacaktır.[2200] Dolayısıyla Yahudi otoriteler Bar Kohba'dan beri yaptıkları gibi kendi toplumlarını Siyonizmin sahte mesihçi taklidine inanmamaları ve ideolojiyi desteklememeleri için uyarmışlar, tüm Yahudileri temkinli olmaya davet etmişlerdir. "*Doğal kurtuluş için çabalayan bu günahkar insanların yolunda yürümeyi Tanrı esirgesin. Bu çabalama yasaklanmıştır… sürgünlerin bir araya toplanması ve İsrail topraklarına geri gelmesi sadece Tanrı'nın elindedir."*[2201]

Diğer yandan, anti-Siyonist dindarlara göre, ideolojinin işlediği günahlardan dolayı başlarına gelen şoa belası ve İsrail Devleti'nin varlığı yıkım sürecinin birer parçalarıdır. Onların inancına göre, Siyonizmin elde ettiği tüm somut kazanımlar, Mesih gelmeden önce yerle bir olacaktır. Çünkü İsrail Devleti, nihai kurtuluşları için çok

---

[2198] Lamm, "The Ideology of The Neturei Karta: According to the Satmarer Version", s. 46. "*Bazı mitsvalar sadece teokratik bir Yahudi Krallığında uygulanabilir. Oysa günümüzde böyle bir devlet yoktur."* Tora Kitaplarının İndeksi, s.220

[2199] Yisrael Meir Kagan, **Sefer Chafetz Chaim**, Rabbi Shraga Silverstein (çev.), California: CreateSpace Independent Publishing Platform, 2014, s. 5.

[2200] Gutmann, "View of Israeli Politics: Political Science or Political Advocacy?", s. 96.

[2201] Ravitzky, **Messianism, Zionism, and Jewish Religious Radicalism**, s.18.

büyük bir engel teşkil etmektedir. Dolayısıyla mesih geldiği zaman Eretz İsrael'i virane bir şekilde bulacaktır. Teitelbaum, Sanhedrin 98a maddesine dayanarak Mesih gelmeden önce değersiz İsrail Devleti'nin ortadan kalkacağını ve bunun ardından kurtarıcının geleceğini belirtmiştir.[2202] Keza, devletin değersizliğinin bir başka nedeni de yönetim biçiminin demokrasi olmasıdır. Oysa ki, Mesih'in kuracağı devlet teokratik olacaktır.[2203]

İsrail devletinin varlığına rağmen anti-Siyonist tüm dindarlara göre, Mesih gelmeden önce her nerede yaşıyor olursa olsunlar, hala sürgündedirler ve Mesih her an Tanrı tarafından gönderilebilir.[2204] Buna koşut olarak muhalifler için Mesih gelmeden önce Siyonizme muhalefet etmek, kurulan devlete tabi olmamak ve halaha çerçevesinde Mesih'in gelmesi için gereken tüm ritüelleri yapmak ve duaları etmek kendilerine düşen vazifelerden bazılarıdır. Bunun yanı sıra birçok anti-Siyonist hahamın düşüncesinde, net bir şekilde Kook dönemi ile başlayan Mesihi çağda olduklarına dair Siyonist görüşün yanlış olduğu ispatlanmıştır. Nitekim Mesih öncesinde olması gerektiği gibi ne Yahudiler diğer milletler içerisinde en güçlü ulus olmuştur ne de Eretz İsrael'den putperestliği –kiliseleri- kaldırabilmişlerdir. 1989 yılının önde gelen Haredi hahamlarından biri olan rabbi Yoseph şöyle ifade etmiştir: *"Doğrusu, Yahudiler bugün Yahudi olmayanlardan daha güçlü olmadığı gibi, onlardan duydukları korku sebebiyle bu kişileri İsrail topraklarından sürecek güçleri de yoktur… O halde, Tanrı'nın emri şu an için geçerli değildir… Putperest oldukları halde aramızda yaşayan Yahudi olmayan kişilerin sürülmeleri ya da başka bir yere hareket etmeleri mümkün değildir. Her ne kadar kiliseler putçuluğa ve onun pratiklerine ev sahipliği yapıyor olsalar da, İsrail hükümeti İsrail topraklarındaki Hıristiyan kiliselerini koruyan uluslararası yasalara uymakla yükümlüdür.*"[2205]

Sonuç olarak muhalif dindar Yahudilere göre; Tanrı'nın daimi ve nihai kurtarışını yani Mesih'i beklemeden kutsal topraklara dönen üstelik bir devlet kuran Siyonizm hiç şüphesiz ki çok büyük bir günah işlemiştir. Siyonistler edilen üç yemini

[2202] Rabbi Yoel Teitelbaum, **Sefer VaYoel Moshe**, s.14. https://www.truetorahjews.org/images/Hakdama.pdf
[2203] Lamm, **Seventy Faces**, s. 191.
[2204] Gutmann, "View of Israeli Politics: Political Science or Political Advocacy?" s. 117.
[2205] Shakak ve Mezvinsky, s. 61.

ihlal ettikleri gibi geldikleri Filistin'de de mitsvaları terk etmişlerdir.[2206] Dolayısıyla "Tanrı'nın İsmi'ni" insanlar arasında küçük düşürülmesine yol açacak şekilde davranmışlardır."[2207] Chofetz Chaim, İsrailoğulları'nın mitsvaları terk ettikleri için ne şekilde cezalandırıldıklarının en büyük delili olarak Tanah'ı gösterir. Chaim'e göre Yahudilerin işledikleri günahlar kutsal topraklarda çok daha büyük önem kazanırken sonuçları da buna paralel olarak daha ağır olmaktadır. Dindarlar için, Eretz İsrael'de yaşarken en küçük bir günahtan dahi kendini sakınmak gerekirken Siyonizm sayesinde toplum günaha boğulmuştur. Bunun sonucunda da Ortodokslar kendi tarihlerinde daha önce yaşadıkları gibi yeniden Tanrısal bir cezalandırma ile karşı karşıya kalabileceklerine vurgu yapmışlardır.[2208] Nitekim dindar muhalefete göre II. Dünya Savaşı Siyonizmin bir eseridir. Hahamların düşüncesinde; Siyonistler kendilerini dünyanın efendisi sanan Tanrısız Yahudilerdi ve Musevileri günah işlemeye teşvik etmişlerdi. Dolayısıyla Şoa, işlenen bu günahların neticesi olarak Yahudilerin başına gelen ilahi bir cezalandırmadan başka bir şey değildir.[2209] Üstelik işlenen bu günahlar sayesinde Mesih'in gelişini de geciktirmektedirler. Binaenaleyh muhalifler açısından, çıkardığı savaşlarla, oluşturduğu yeni İbrani kimliğiyle ve Mesih itikadını ihlal etmesiyle Siyonizmin elde ettiği tek başarı, Yahudileri Yahudilikten uzaklaştırmak olmuştur. *"... Yahudiler, İbrahim'in çocukları... Kendileri onca gaddarlığın kurbanı olmuş olan Yahudiler böylesine gaddar olabilirler mi?... İşte görülüyor Siyonizmin en büyük başarısı Yahudiler'i "Yahudilikten çıkarmak" olmuş... Bunlar Filistinlilerin*

[2206] İsrail veya başka ülkelerde yaşayan bir kısım Yahudilerin dolaylı ve dolaysız yollarla terk etmiş olduğu mitsvalar oldukça fazla sayıdadır. Bu mitsvalardan bazıları: "Cinayet işlemek." (Rambam'ın listesinde 289. sıradadır.) "Başkasına ait şeylere göz dikmek ve onu ele geçirmek için tasarılar yapmak." (Rambam'ın listesinde 265. sıradadır) "Dul ve yetimlere eziyet etmek." (Rambam'ın listesinde 257. sıradadır) "Soygun yapmak." (Rambam'ın listesinde 245. sıradadır) "Adalette haksızlık yapmak." (Rambam'ın listesinde 273. sıradadır) "Ölüm tehlikesi içindeki birinin durumuna seyirci kalmak." (Rambam'ın listesinde 297. sıradadır) "Başkalarının iyeleğindeki herhangi bir şeyi arzulamak." (Rambam'ın listesinde 266. sıradadır) "Bir kişiyi sözle mağdur ve rencide etmek." (Rambam'ın listesinde 251. sıradadır) "Tazminat kanunlarını uygulamak." (Kişi başkasına verdiği bedensel yada manevi zararı telafi etmekle yükümlüdür." (Rambam'ın listesinde 236. sıradadır)

[2207] Bu da bir (yasak) mitsvadır ve Rambam'ın listesinde 63. sıradadır. Yahudi teolojisi mitsvaları terk etmenin Tanrı'nın İsmi'nin küçük düşürülmesine yol açacağını belirtmiştir.

[2208] Yahudi geleneği tüm olumsuzlukları insanın kendi yapmış olduğu hatasının bir neticesi olarak yorumlamaktadır. Bu görüşlerine destek aldıkları pasajlardan biri **Yeremya** 5:25'tir: *"Bunları uzaklaştıran suçlarınızdı, bu iyilikten size yoksun bırakan günahlarınızdı.."*

[2209] Nachman Ben-Yehuda, **Theocratic Democracy: The Social Construction of Religious and Secular Extremism**, New York: Oxford University Press, 2010, s.195. ayrıca bk.Israel Rubin, **Satmar: An Island in the City**, Chicago: Quadrangle Books, 1972.

vücudunu ortadan kaldırırken İsraillilerin de insani duygularını tamamıyla yeryüzünden silmeyi planlıyorlar."[2210]

[2210] Tel-Aviv Üniversitesinde görevli Prof. Benjamin Cohen'in Le Monde gazetesinde 19.06.1982 tarihinde yayınlanan mektubundan alıntı. http://www.tlaxcala-int.org/article.asp?reference=11591 (erişim tarihi: 05.04.2019)

SONUÇ

"Siyonizmin Teolojik Temelleri" adıyla yapılmış olan bu çalışma Siyonizme dair birçok bilgiyi kavramayı ve söz sahibi olmayı olanaklı kılmıştır. Siyonizm, XIX. yüzyılın ortalarından itibaren sesini kitlelere duyurmaya başlamış olan modern Yahudi ulusal hareketidir. Siyonizm, makro düzeyde modern, siyasi, ulusal ve seküler bir ideoloji olarak tanımlanıyor olsa da Yahudi teolojisinin pür dini doktrinlerine öykünmüş olduğu da bir gerçektir. Vaat edilmiş topraklar inancı, seçilmişlik ilkesi ve Mesih inancı Yahudi dininin olmazsa olmazlarıdır. Keza bu üç dini doktrin Siyonizm için de vazgeçilmez birer tabudur ve bu teolojik esaslar Siyonizmi gerçek bir ideoloji haline getiren ana unsurlardır. Siyonizm, sekülerizm ile Yahudi ilahiyatındaki bu teolojik esasları harmanlamayı başarmış, teolojiden politikaya giden bir yol izlemiştir. Böylece Siyonist felsefe Yahudi ilahiyatına uyumlu bir konsept haline gelmiş ve bu konsept Siyonizmin Yahudi toplumunda taraf toplamasında başlıca etkenlerden biri olmuştur.

Siyonizm, XIX. yüzyıldan bu yana Yahudi toplumunun birçok açıdan değişmesine neden olmuş ve onlar üzerinde hem yapıcı hem yıkıcı etkiler yaratmıştır. Yahudi tarihi bağlamında ise hedeflediği gibi tam bir rönesans gerçekleştirerek, Yahudi halkı için tarihte yeni bir sayfa açmıştır. Mamafih Siyonizmin tek etkilediği Yahudiler olmamış özellikle Filistin toprakları ve yerlisi olmak üzere Ortadoğu coğrafyasını ve tarihini de fazlasıyla etkilemiştir. Tüm bu verilerin araştırıldığı ve aktarıldığı bu çalışmada Siyonizme dair birçok bilgi ve neticeye varılmıştır. Bu bilgiler, Yahudi tarihi ve toplumunu, özellikle vaat edilmiş topraklar, seçilmişlik ve Mesih inancı ekseninde Yahudi teolojisini ve Siyonizmi yakından tanımaya olanak sağlamıştır. Bu doğrultuda Siyonist ideolojinin sadece siyasi bir disiplin olmadığı aynı zamanda Yahudi teolojisi ile kendisi arasında bağ kurarak dini motiflere sahip bir ülkü olduğu rahatlıkla ifade edilebilir. Ancak Yahudi ilahiyatı irdelendiğinde, Siyonizmin Yahudi teolojisi ile arasında kurduğu bağın, organik bir bağ olmadığı anlaşılmaktadır. Bir diğer ifadeyle Siyonizmin Yahudi dini ile uyumlu olmayan hatalı teolojik davranışlar sergilediği ve Yahudiliği bir marka yüzü olarak kullanmış olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim

Siyonizmin barındırdığı dini motiflerle Yahudi dini, sadece dar bir kümede kesişmekte olup birebir örtüşmemektedir.

XIX. yüzyıl Avrupa'da siyasi, sosyal, kültürel pek çok açıdan değişim yaşandığı bir zaman dilimidir. Milliyetçilik, tarihselcilik, sekülerizmin yaygınlaşması, antropoloji çalışmaları neticesinde ırkçılığın gelişmesi ve ateizm ve komünizmin popüler hale gelmesi yaşanan bu değişimlerden bazılarıdır. Bahsedilen bu yüzyıl aynı zamanda Yahudi karşıtlığının antisemitizm adıyla ırkçı bir boyut kazanarak güçlendiği buna paralel olarak Yahudi toplumunda kurtuluş özleminin arttığı bir dönemdir. Avrupa'daki bu sancılı ortam hem menfi hem müspet manada Avrupa Yahudi toplumunu da etkilemiştir. Bu etkileşim sonucunda Avrupa Yahudilerinin bir kısmında düşünsel ve sosyal anlamda yenilikler oluşmuştur. Bu yeniliklerin zamanla bir araya gelmesiyle Yahudi toplumu için yepyeni bir ideoloji olan Siyonizm doğmuştur. Tez boyunca kapsamlıca anlatılan bu bilgilere koşut olarak Siyonizmin, XIX. yüzyılda birçok etkenin bir araya gelmesiyle ortaya çıkan modern bir ideoloji olduğu sonucuna varılmıştır. Üstelik bu bağlamda Siyonizmin milliyetçilik, antisemitizm ve Yahudi toplumunda mevcut olan kurtuluş özlemi gibi unsurlardan beslendiğini de söylemek mümkündür. Ayrıca Siyonizmin, bir mucize gibi bir anda ortaya çıkmadığını, Siyonist öncüler olarak adlandırılan önemli isimlerin ve Hibbat Zion grubunun çalışmalarının Siyonizmin doğuşuna zemin hazırladığını belirtmek gerekir. Nitekim bu tez çalışması ile Siyonizmin, fikri manada Siyonist öncüler ile doğmuş, Herzl'in çalışmaları ve I. Siyonist Kongre'ye tekabül eden dönem itibariyle olgunlaşmış ve İsrail Devleti'nin kurulması ile güçlenmiş olduğu neticesi ortaya çıkmaktadır.

Siyonizm, aydınlanma hareketinden ve özellikle Alman milliyetçiliğinden etkilenmiş ve kendilerine özgürleşme fırsatı tanınmış Batı Avrupa Yahudileri tarafından kurgulanmış bir ideolojidir. Siyonizmi kurgulayan Yahudilerin pek çoğunun seküler karakterde ve asimile olma çabası içerisinde olan Yahudilikten oldukça uzak, Batı kültürü ile yetişmiş ve Batı'nın siyasi ve fikri yapısı ile seküler ve milliyetçi düşüncesinden oldukça etkilenmiş kimseler olduğu da görülmektedir. Dolayısıyla bu kimselerin Siyonizmden Yahudiliğe geçiş yapmış olduğunu ve ideolojiyi seküler ve milliyetçi bir karakterde kurguladıklarını söylemek mümkündür. Lakin, Siyonist

öncüler de dahil olmak üzere Siyonist hareketin içerisinde her zaman hahamların da yer almış olduğu bir gerçektir. Siyonizmi doğuran ve kurgulayan bu hahamlar tıpkı seküler Siyonistler gibi milliyetçi akımlardan oldukça etkilenmiş ve bu bağlamda Yahudi teolojisinin sınırlarını aşan marjinal yorumlarda bulunmuşlardır. Öte yandan varılan kanaatlerden biri, Siyonizmin sömürgeci özelliğiyle İngiltere'ye, milliyetçi ülküsü ve tarihselci felsefesi ile Almanya'ya öykünmüş olduğudur. Siyonizmin, milliyetçi ve tarihselci karakteri XIX. yüzyıldaki mevcut Yahudi toplumunun oldukça yabancı olduğu kavramlardır. Ancak Siyonist hareket, Yahudi toplumunun dirilişinin milliyetçilik ile gerçekleşebileceğini savunmuş ve Yahudilerin milliyetçi olmaları gerektiğinde ısrar etmiştir. Bu amaç doğrultusunda Siyonizmin Yahudi toplumunda dil devrimi de yapmış olduğunu belirtmek gerekir. İdeoloji İbraniceyi günlük kullanım dili haline getirerek, dil kavramının yeni oluşumlarda ne kadar önemli bir faktör olduğunu gözler önüne sermiştir.

Siyonizm, XIX. yüzyılın ortalarından itibaren modern Yahudi ulusal hareketi olarak nam salmış ve kendisinin Avrupa'daki "Yahudi Meselesine" bir deva olduğunu ilan etmiştir. Bu doğrultuda yeni bir Yahudi kimliği oluşturmayı, Filistin'de ulusal ve bağımsız bir Yahudi Devleti kurmayı hedeflemiş ve Yahudilere kurtuluşu vaat etmiştir. Bu amacına ulaşmak için de, Yahudi toplumuna dini ve ananevi tabularının bir kısmını yok saymasını salık vermiş ve bu doğrultuda doktrinler geliştirmiştir. Yahudi varoluşunun merkezi olan galutu yok sayarak Yahudilerin sürgün durumunun hükümsüz olduğunu ilan eden Siyonist ideoloji, Yahudileri Tanah bazlı tarihlerine, kadim atalarına ve onların yaşadığı yer olan Eretz İsrael'e sahip çıkmaya ve Filistin'e kolektif olarak göçe seferber etmiştir. Bu argümanlarını tamamlamak adına da yeni bir tarih oluşturmaya karar vererek Siyonist tarih yazıcılığı olarak adlandırılabilecek bir ekol yaratmıştır. Bu sistem doğrultusunda yapılan her Siyonist kurgunun doğruluk payının olduğu ve her birinin çok da mantıklı olduğu söylenemez. Nitekim pek çok otoriteye göre Yahudi varoluşunda merkezi öneme sahip olan galutu hükümsüz kılmak aslında Yahudiliği hükümsüz kılmak demektir. Siyonizm bu hamleleriyle Yahudi tarihi ve toplumu açısından ilklere imza atmış ve mevcut Yahudi toplumunu fazlasıyla şaşırtmıştır. Ancak Siyonizm açısından bu bahsedilen doktrin ve hedeflere ulaşmak normalleşmek demekti. Keza pek çok Siyonistin düşüncesinde Yahudilerin

topraksız/devletsiz olması ve diasporada parçalanmış şekilde yaşamaları onları anormal insanlar haline getirmiştir.

Hedef ve doktrinlerini özgün bir şekilde ören Siyonizm, sadece siyasi ve bürokratik hamleler ile başarıya ulaşabileceğinin farkında olmuştur. Bu nedenle Siyonizmin siyasi ayağı, kültürel ve dini Siyonizm gibi diğer Siyonist çeşitlemelerin önüne geçmiştir. Theodor Herzl, Max Nordau, Chaim Weizmann gibi isimler ideolojinin siyasi boyutu hakkında algı yaratanların en başında sayılabilecek kimselerdir. Nitekim bu isimler gibi pek çok Siyonistin yapmış olduğu bürokratik ve siyasi girişimler sayesinde Siyonizmin, İsrail Devleti'ni kurarak başarıya ulaşmış olduğunu söylemek mümkündür. Ancak yapılan bu tez çalışmasında Siyonizmin başarısının müstakil olarak sadece Siyonistlere bağlamamak gerektiği de anlaşılmıştır. İngiltere'nin siyasi ve dini kaygılarla, Siyonizmin hedeflerine ulaşmasında ve İsrail Devleti'nin kurulmasında belki de Siyonizmden çok daha fazla payı olduğu bu araştırmada elde edilen datalardan biridir. İngiltere hem 1917 yılında yayınladığı Balfour Deklarasyonu ile Filistin'de bir Yahudi devleti kurulmasını destekleyeceğini ilan ederek hem de 1922 yılında Filistin'i işgal ederek Siyonizme direkt olarak yardımcı olmuştur. İngiltere'nin bu hamleleri Siyonistlerin Filistin üzerinde kurmaya çalıştıkları hakimiyeti resmi bir zemine taşımış ve Siyonizmi uluslararası hukuk tarafından tanınan bir ideoloji haline getirerek siyasi ayağını oldukça kuvvetlendirmiştir. Üstelik İngiltere manda dönemi boyunca Siyonizmin Filistin'de bir devlet kurabilmesi için gereken tüm zemini hazırlamış, Siyonizmin güçlenmesi için ona bir geçiş dönemi de yaratmıştır. Dolayısıyla İngiltere'nin, kendisinin olmayan bir toprağı püriten ve siyasi kaygılarla geçici bir süreliğine Siyonistlere verdiğini ve Filistin yerlisinin ipini sömürgeci alışkanlığı ile çektiğini tarihsel veriler de göz önünde tutarak belirtmek mümkündür. Nihayetinde Siyonizm harici ve dahili tüm koşulları leyhine çevirmeyi başararak 1948 yılında İsrail Devleti'ni kurmuş ve böylece en önemli hedefine ulaşmıştır. Siyonist bakış açısıyla devletin kurulması itibariyle diğerleri tarafından işgal edilmiş olan kutsal topraklar Siyonistlerce artık kurtarılmıştır. Dolayısıyla Siyonistlerin işgal edilmiş toprak propagandasının yerini kurtarılmış toprak sloganları almıştır.

1948 yılından sonra Siyonizm, milliyetçi karakteriyle yoluna devam etmiş ve hedefini İsrail Devleti'nin güçlenmesi ve sınırsal manada genişlemesi yönünde şekillendirmiştir. Devletin bekasının tehdit altında olduğu gerekçesi ile sürekli savunma ve saldırı pozisyonunda kalmış, İsraillilerin zihinlerine tehdit altında oldukları gibi bir algı yerleştirmiştir. Nitekim İsrail Devleti güttüğü politikalar ile komşu devletlerle savaşarak sınırlarını genişletmiştir. İsrail Devleti'nin kurulması itibariyle Filistinlilerin Nakba günleri başlamıştır. Araplar Filistin direniş hareketleri organize etmiş ayrıca 1987 yılında birinci intifada hareketi başlamıştır. Ariel Sharon'un Mescid'i Aksa'yı basması sonucunda ikinci intifada eylül 2000'de başlamış ve beş yıl sürmüştür. 2018 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nin İsrail'in başkenti olarak Kudüs'ü tanıması üçüncü intifada çağrılarına neden olmuştur. Sonuç olarak Filistinlilerin -özellikle de Gazze'de yaşayanların- bir yüzyılı aşkın süredir yaşadığı sorunların hala devam ediyor olduğu bir gerçektir. Yıllardır açık hava hapishaneleri gibi bölgelere hapsedilen Filistinlilerin topraklarının yanı sıra hayatlarının da bazı Siyonistler tarafından çalınmış olduğunu söylemek mümkündür.

Siyonizm, İsrail Devleti'ni kurararak elde ettiği bu başarıyı sadece seküler ve milliyetçi kurgusu ve siyasi hamleler ile elde etmemiştir. Öyle ki Siyonizmin Yahudi teolojisi ile arasında kurduğu bağ onu başarıya ulaştıran en büyük nedenlerden biridir. Bir devlet kurmak için toprak arayışında olan Siyonist akım Yahudi teolojisinin vaat edilmiş topraklar inancına güçlü bir şekilde tutunmuş ve Eretz İsrael'i dini bazlı bir siyasi tabu haline getirmiştir. Milliyetçi bir Yahudi toplumu elde etmek için seçilmişlik ilkesini gündeme taşımış ve Yahudilerin diğerlerinden başlı başına ayrı, kadim ve kutsal bir ulus olduğu algısını yaratmıştır. Siyonizm, Yahudilere kurtuluşu vaat ederek Yahudi teolojisindeki nihai kurtuluş umuduna ortak olmuş ve bu davranışıyla da Mesih'e öykünmüştür. Siyonist hareket bu teolojik esasları felsefesine birer temel olarak yerleştirmiş ve seküler felsefesi ile bu dini doktrinleri harmanlamayı başarmıştır. Siyonizm, bu dini motifleri kendi bünyesine katarak Yahudi toplumunda taraf toplayabilmiş ve felsefesini gerçek bir ideolojiye dönüştürmüştür. Bu tez çalışmasıyla varılan neticelerden biri; Siyonizmin Tanah'a adeta demir attığı ve Yahudi teolojisinin pür doktrinlerini ideolojinin marka yüzü haline getirmiş olduğudur. Nitekim Siyonizmi diğer milliyetçi akımlardan farklı kılan da onun Tanah'a sahip olması ve Yahudi

teolojisinden beslenmiş olmasıdır. Siyonizmin Tanah'a onaylatılmış olduğunu da söylemek mümkündür. Bu bağlamda varılan neticelerden biri de, atesit olan pek çok Siyonistin dogma olarak gördükleri bu teolojik esasları savunmaları ve böylece bir paradoks yaratmalarıdır. Zira bu kesim Siyonistlere göre Tanrı yoktur ama olmayan Tanrı hem Filistin'i onlara vermiştir hem de onları seçmiştir.

Siyonizmin teolojik temellerinden ilki; Yahudi ilahiyatının ana arterlerinden biri olan vaat edilmiş topraklar inancıdır. Bir milletin var olabilmesi için bir toprağa sahip olması gerektiğini düşünen Siyonist akım, XIX. yüzyıldaki ulusalcı Yahudi tarihçilerin de yardımıyla Eretz İsrael'i Yahudilerin ana vatanı olarak ilan etmiş ve Yahudi devletinin Filistin'de kurulması gerektiğine kanaat getirmiştir. Bu kararın verilmesinde Yahudi toplumunda vaat edilmiş topraklar inancının güçlü bir şekilde halen daha devam ediyor olması da büyük bir etkendir. Pek çok Siyonistin düşüncesinde Eretz İsrael kadim dönemlerden itibaren kendi atalarının öz vatanıdır ve Tanah bu toprakların Tanrı tarafından İbrahim itibariyle Yahudilere vaat edilerek sonsuza kadar verilmiş olduğunu gayet net bir şekilde aktarmaktadır. Keza Siyonist sloganlar "Biz bu topraklar üzerindeki hakkımızı Tevrat'tan alıyoruz" gibi söylemlerle süslenmiştir. Siyonistler açısından bu ilahi vaat, Yahudilere Filistin toprakları üzerinde sonsuz kredi sağlamakta olup, Yahudilerin istediği zaman orada yaşamasını ve yerleşmesini yasal çerçeveye taşır. Bunun yanı sıra Siyonistlerin düşüncesinde Filistin'i elde etmeyi hedefleyen İbrahim, Musa, Yuşa ve Kalev gibi şahsiyetler ilk Siyonistlerdir. Dolayısıyla Siyonistlerin iddialarına göre bu ideoloji köken olarak çok eskilere dayanmaktadır.

Siyonistlere göre Filistin'in tapusu ezelden ebede Yahudilerinken bu mülkiyet hakkını kullanmamak hem Tanrı'nın hükmüne karşı gelmektir hem de vaat edilmiş topraklara yapmış oldukları bir ihanettir. Yahudilerin dualarında her zaman Siyon merkezli Eretz İsrael olduğunu kimsenin inkar edemeyeceğini belirten Siyonistler Yahudilerin ivedi bir şekilde tarihi yuvalarına dönmeleri gerektiğini savunmuşlardır. Bu dönüşün kendi varoluşlarını devam ettirebilecek olan tek çıkar yol olduğunu iddia etmişlerdir. Üstelik 613 mitzvota bir hüküm eklemenin yasak olduğunu bilmelerine rağmen bazı Siyonist hahamların bir Yahudinin Eretz İsrael'de yaşamamasının günah olduğunu dahi dillendirdikleri bilinmektedir. Zira Yahudi şeriatında Eretz İsrael'de

yaşamanın zorunlu olduğu yönünde herhangi bir emir yoktur. Siyonizm, vaat edilmiş topraklar inancını bu yorumlamalar ile felsefesine harmanlamış ve bu doğrultudaki söylemleriyle de Yahudi toplumunu etkilemiştir. Öyle ki Siyonizmin, Yahudi toplumuna toprak aşkını aşılamış ve toprağı bir tabu haline getirmiş olduğu bilinmektedir. İdeolojinin toprak kavramını Yahudiliğin süreklilik ilkesi boyutuna taşıyarak Yahudi vicdanlarını toprağa bağlamış olduğunu da söylemek mümkündür.

Mamafih bu düşüncelere sahip Siyonistlerin Filistin'in zaten bir başka halkın toprağı ve vatanı olduğunu görmezden gelerek, Filistin'i "boş" bir toprak gibi lanse etmiş oldukları bir gerçektir. Onların düşüncesinde Eretz İsrael, Yahudilerin diasporaya çıktıkları dönemden itibaren mana olarak da tarihi açıdan da boştur ve bu topraklarda Yahudiler dışında yaşayan halkların da herhangi bir hükmü yoktur. Ayrıca bazı Siyonistlere göre Tanrı'nın toprak vaadi de kendilerine Filistinlileri görmezden gelmeyi meşru kılar.

Siyonist ideoloji toprak inancı bağlamında sadece söylem bazında kalmamış Filistin'e dair birçok fiili eylem gerçekleştirmiştir. Filistin'de toprak satın almak, Filistin'e Yahudi göçünü sağlamak ve orada kooperatif Yahudi yerleşim yerleri kurmak bu eylemlerden bazılarıdır. Siyonist hareket, Filistin'de keşif çalışmaları yapmış Tanah anlatılarındaki Eretz İsrael toprağına paralel bir harita elde etmek için sistemli bir şekilde çalışmıştır. Öyle ki hemen her Siyoniste göre eğer kendilerini Tanah'ın muhatabı ve seçilmiş halk olarak görüyorlarsa Tevrat'ta yazılmış olan sınırlardaki toprağın tamamına sahip olmaları gerekmektedir. Bu sınırlar bazı Siyonistler için sarsılmaz ve tartışılmaz bir şekilde Mısır Nehri ile Fırat Nehri arasındadır.

Bu toprağa sahip olma dürtüsü, Siyonistlerin kendilerini Yuşa'ya öykünmelerine kadar vardırmıştır. Onlar açısından XX. yüzyılda kendilerinin Filistin'i elde etmeleri Yuşa'nın yapmış olduğu kutsal fetihler gibi elzem ve kutsaldır. Bu nedenle onlar, Filistin'de Arapların siyasi ve manevi mülkiyetini yok etmekle mükelleftirler. Bu düşünce yapısı onlara Filistin'de cinayet işleme, zoralım, işgal, zorla göç ettirme gibi uluslarası hukuka aykırı olan tüm suçları işlettirmiştir. Üstelik bu suç, toplu katliam olarak da kendisini göstermiştir. Mamafih, bu cinayetler bazı Siyonist hahamlar tarafından kutsal yok ediş olarak tanımlanmıştır. Özellikle rabbi Abraham

Kook ve oğlu ve onların takipçileri olan bağnaz Siyonistlerin düşüncesinde Filistinli yerliler birer işgalcidir ve onlara acımasızca davranmak ve şiddet göstermek gereklidir. Bu noktada Kook ve takipçilerinin bu düşüncelerinin kesinlikle her Siyoniste mal edilememesi gerektiğini belirtmekte fayda vardır. Bu vesileyle, Siyonist cenah içerisinde barış elde etmek için çabalayan ve Filistinliler ile Yahudilerin özgür ve eşit bir şekilde birlikte yaşamalarını arzulayan azımsanmayacak sayıda kimsenin olduğunu önemle vurgulamak gereklidir.

Binaenaleyh Siyonizm, vaat edilmiş topraklar inancını baz alarak bir politika geliştirmiş ve söylem ve eylemleri ile Yahudi toplumunu etkisi altına almıştır. Siyonist akım öncelikle toprağı dinsel anlatı ile ele almış, sonra bu kutsallığa ulusalcı bir form kazandırarak devletleştirmiştir. Öyle ki Siyonizmin vaat edilmiş topraklar doğrultusunda yapmış olduğu her söylem ve her fiiliyat İsrail Devleti'nin kurulmasının önünü açmıştır. Özellikle Siyonistlerin yapmış oldukları saldırgan eylemler devletin kurulabilmesindeki en önemli etkenlerden biridir ve bu, Siyonistler tarafından da kabul edilmektedir. Ve bu konuya getirdikleri açıklama bir devleti ellerinde beyaz eldivenlerle inşa edemeyecekleri ve yaşamak için yapmak zorunda oldukları türünden söylemlerdir. Sonuç olarak Siyonizm vaat edilmiş topraklar inancını kendi felsefesi ile sentezleyerek çıktığı yolda 1948 yılına geldiğinde ana hedefine ulaşarak İsrail Devleti'ni kurmuştur. İsrail Devleti'nin kurulması hemen her Siyonist için Tanrı'nın kendilerini takdir ettiğinin bir delilidir. Ve onların düşüncesinde Davut'un Krallığını öykünerek kurmuş oldukları bu devlet büyük ve güçlü III. İsrail Krallığıdır.

Siyonizmin teolojik temellerinden ikincisi; Yahudi teolojisindeki seçilmişlik ilkesidir. Siyonist ideoloji milliyetçi karakterini seçilmişlik inancı ile güçlendirmiş ve bu ilkeyi tüm söylem ve eylemlerine yansıtabilmiştir. Siyonizmin bu hamlesi hedeflediği gibi Yahudi milliyetçiliğini toplum bazında da güçlendirmiştir. Siyonistlere göre kendi ırklarının benzersizliği ve üstünlüğü tartışmaya açık olmayan bir konudur. Nitekim Tanah, Tanrı'nın İsrailoğullarını diğerlerine üstün kılarak seçmiş olduğunu ve onları kutsal kıldığını defalarca vurgulamaktadır. Dolayısıyla Siyonistler açısından bu seçilme durumu, dünyanın diğer tüm halklarının terazinin bir kefesinde Yahudilerin ise diğer kefesinde olduğunu ispatlamaktadır. Siyonistler, bu kutsallık kokan milliyetçi

düşünceleri ile Yahudilerin adlandırıldıkları gibi asla dini bir topluluk ve cemaat olduklarını kabul etmemişlerdir. Yahudi halkının İbrahim'e kadar dayanan kadim, üstün ve kutsal bir ulus olduğunu ilan etmişlerdir. Hatta bazılarının zihninde Yahudiler, genetik saflıklarını antik dönemden modern zamana kadar koruyabilmişlerdi. Yahudi halkının Tanrı tarafından seçilmiş ve kadim bir ulus olduğu düşüncesi Siyonist felsefenin zemin taşlarından biridir ve Siyonizmin seçilmişlik ilkesi olmadan gerçek bir ülkü olamayacağı ifade edilebilir.

Siyonizm, Yahudilerin seçilmiş ve kadim bir ulus olduğu yönündeki söylemleriyle Yahudi toplumunu oldukça etkilemiş ve onlara yeni bir bellek aşılamıştır. Böylece Yahudi toplumunda hedeflediği rönesansı gerçekleştirerek yeni bir Yahudi kimliği oluşturmayı başarmıştır. Siyonist hareketin kurguladığı bu yeni kimlik milliyetçi karakteriyle ön plana çıkmakta olup anti-Siyonistlerin iddia ettiğine göre bencil, kibirli ve saldırgandır. Diğer taraftan Siyonizmin bu hamlesi Yahudi toplumunu ikiye bölmüştür. Nitekim Siyonizm, kendi çağrısına uyarak Filistin'e dönen ve bu yeni kimliğe bürünerek milliyetçi olan Yahudileri bile isteye diğer Musevilerden ayrıştırmıştır. Öyle ki Filistin'e göç ederek orada yaşayan milliyetçi Yahudilerin gerçek İbrani olduğunu ilan ederek onlara İsrailli adını vermiş, diğerlerine ise dışarlıklı Yahudi gibi yaftalamalarda bulunmuştur. Üstelik Siyonist düşüncede İsrailliler dışarlıklı Yahudilerden tartışmasız bir şekilde üstündür. Bu sınıflandırma sadece bu kadarla kalmamış bazı Siyonistler, birbirinden farklı coğrafyalarda yaşayan ve farklı kimlik adları olan Yahudileri genetik özellikler ve saf kan İbrani bağlamında ayırmışlardır. Ari ırk takıntısında olan bu kesim Siyonistler, Aşkenaz Yahudilerin, Sefarad ve diğer Yahudilerden daha üstün olduğunu ve özellikle de Batı Aşkenazlarının gerçek İbrani olarak kabul edilmesi gerektiğini iddia etmişlerdir.

Siyonist ideolojinin bu tutumu aynı zamanda Filistin'de yapmış olduğu eylemlere de fazlasıyla yansımıştır. Siyonizm, kendisinin üstün ve seçilmiş olduğu inancı ile Filistin yerlisini dışlayıp yok saymış ve faşist terör örgütleri kurarak bu yolla tüm şiddet eylemlerini gerçekleştirmiştir. Keza Siyonistler tarafından milliyetçi ve faşist bir bellek aşılanmış İsrailliler arasından Siyonist terör örgütlerine militan bulmak oldukça kolay olmuştur.

Siyonizmin, seçilmiş olan Yahudi halkından bir ulus yaratma adına seçmeci bir tavır takınmış olduğunu da unutmamak gerekir. Siyonizm, kendi ideolojisi için uygun gördüğü Yahudileri seçmiştir diğerlerini ise seçmemiştir. Bu seçmeci tavrını Filistin'e aliya yapmak isteyen Yahudiler'e uygulamıştır. Hatta II. Dünya Savaşı sırasında Avrupa'da kurtarılmayı bekleyen milyonlarca Yahudi için de bu seçmeci tavrını sürdürmüştür. İsrail Devleti'ne maddi ve manevi katkıda bulunamayacak Yahudileri Filistin'e kabul etmemiştir. Bu kesim Yahudiler arasından kabul ettiklerini de sadece ağır işlerde düşük ücretlerde çalıştırmak ve Aşkenazların evlerinde hizmetçi olmaları için Filistin'e kabul etmiştir. Siyonizmin bu dışlayıcı ve seçmeci tavrından Filistin'li Yahudiler de paylarını düşeni almışlar, bu kesim Yahudiler kibutzlara imtina ile alınmamışlardır.

Binaenaleyh Siyonizm, seçilmişlik ilkesini de içine katmış olduğu milliyetçi ülküsü ile Yahudi toplumunu etkilemiş ve yeni bir Yahudi kimliği yaratmayı başarmıştır. Milliyetçi bir Yahudi kimliği yaratmış olması Siyonizmin İsrail Devleti'ni kurmasındaki en önemli hamlelerden biri olarak kabul edilmektedir. Keza Siyonist ideoloji kurgulandığı ilk andan itibaren yeni ve milliyetçi bir Yahudi kimliği olmadan başarıya varamayacağının farkında olmuştur. Bu nedenle pragmatik amaçla seçilmişlik inancını sürekli ön planda tutmuştur. Açıkcası bu inanç Siyonizmin milliyetçi felsefesine muazzam katkı sağlamış olduğu gibi ideolojiyi diğer milliyetçi akımlardan farklı kılmıştır. Öyle ki Siyonizm, bu inanç sayesinde kutsallık vasfını da kazanmıştır. Bunlar göz önünde tutulduğunda seçilmişlik inancının milliyetçi bir ideoloji olan Siyonizm için biçilmiş bir kaftan olduğunu görmemek mümkün değildir.

Siyonizmin teolojik temellerinden üçüncüsü Mesih inancıdır. Siyonizm, Yahudilere kurtuluşu ve devlet kurmayı vaat ederek bir anlamda Mesih'in misyonlarına ortak olmuştur. Ancak Siyonizmin, özellikle erken dönemlerde kendisini Mesihi bir hareket olarak yansıtmamış olduğunu da belirtmek gerekir. Zira Siyonizm asla Mesih'in gelmesinin beklendiği zaman dilimi olan tarihin sonundan bahsetmemiştir. Aksine her daim yeni bir başlangıç ve parlak bir gelecekten bahsetmiş, nihai kurtuluş ile kendi arasında bir bağ kurmamıştır. Keza bunu yapmış olması da mantık dışı bir davranış olup

kendisini başarısızlığa mahkum etmiş olurdu. Bu nedenle hemen tüm Siyonistler erken dönemlerde Mesihi bir hareket olmadıklarının altını önemle çizmişlerdir.

Siyonist felsefenin kurtuluş teması üzerine bina edilmiş olması, onların ister istemez Mesih ile ilgili farklı yorum ve söylemler geliştirmelerine neden olmuştur. Mesih'in pasif bir şekilde beklemenin anlamsız olduğu ve onun bir anda gökyüzünden bir mucize gibi inmeyeceğine dair yapılan bu söylemler Yahudi toplumu için oldukça şaşırtıcı olmuştur. Siyonist hahamlara göre eğer Yahudiler Mesih'in gelmesini istiyorlarsa artık aktifleşmeli ve bu süreci hızlandırmalıydılar. Bunu da Filistin'e dönerek ve İbraniceyi yeniden konuşma dili olarak canlandırarak yapabilirlerdi. Aynı zamanda onların düşüncesinde Yahudilerin bu yolla aktifleşmeleri Tanrı tarafından kolektif bir tövbe olarak kabul edilebilir bu yüzden de Mesih'in gelmesi hızlanabilirdi.

Filistin topraklarında Yahudilerin giderek çoğalması ve Siyonizmin leyhine olan her gelişme, Siyonizmin Mesih bağlamındaki belirtilen bu tutumunu zamanla değiştirmiştir. Ayrıca Yahudi toplumunun Siyonizmi Mesihi bir hareket olarak algılamaya başlamış olması da Siyonist ideolojinin bu konudaki söylemlerini değiştirmiştir. Siyonist ideoloji Yahudi teolojisindeki Mesih inancının barındırdığı özellikler dolayısıyla milliyetçiliğe ve siyasi hedeflerine katkı sağlayacağının farkına varmış olmalı ki yumuşak bir manevra ile Mesih kavramını felsefesine harmanlamaya karar vermiştir. Bu kanaat sonucunda Siyonistler bolca Mesih ve Mesih dönemi bağlamında söylemlerde bulunarak Siyonizmi Mesihi bir hareket olarak tanımlamaya başlamışlardır.

Siyonist kurguyu Mesihsel bir zemine oturtan ilk kişi rabbi Abraham Kook olmuştur. Kook, yaşadığı dönemdeki tüm olumlu ve olumsuz hadiseleri Tanrı'nın kendilerine gösterdiği birer işaret ve Mesih devrinin ayak sesleri olarak yorumlamıştır. Ebedi kurtuluş çağında olduğuna inanan Kook, Herzl'i Yusuf oğlu Mesih ilan etmiş, Siyonizmi de Mesih'i Kudüs'e taşıyacak olan beyaz eşek olarak tasvir etmiştir. Kook'un bu yorumları hem dini Siyonizm için bir dönüm noktası olmuş hem de Siyonizmin ulusal mesihçi bir hareket olarak form değiştirmesine neden olmuştur. Bu dönem itibariyle Yahudilerin bir kısmı tarafından Siyonizm Mesihçi bir hareket olarak kabul görmüştür. Rabbi Kook'un ardından bu mesihçi ideoloji, onun oğlu ve müridleri

sayesinde devam ederek daha da köklü bir hal alarak teorikten pratiğe dökülmüş, zamanla Siyonist Mesihçilik olarak yeni bir kavram meydana gelmiştir. Kook ailesi baz alındığında ki bu kimseler dini Siyonizmin en önde gelen isimleridir, Siyonist mesihçiliğin masum bir ideoloji olmadığı da anlaşılmaktadır. Savaşların ve ölümlerin Mesih'in gelmesini hızlandıracağını düşünen bu zihniyet Holokost da dahil olmak üzere insan kanının akması gerektiğini iddia etmektedir. Bu düşünce yapısındakiler Filistin'de Yahudiler dışında herhangi birine yer olmadığına inanıp, evrensel ve hümanist tüm değerleri reddederler. Kookist teoloji olarak adlandırılan bu ülkü neticesinde İsrail'de bağnazlığın artmış olduğu ve bu bağnazların Filistin yerlisi için bir tehdit olduğu da bir gerçektir. Tabi ki her dindar Siyonistin bu düşünce yapısında olmadığını vurgulamakta da fayda vardır.

Diğer yandan seküler Siyonistler için Mesihi çağda olup olmamalarının herhangi bir önemi yoktur. Nitekim onlar için İsrail'in Mesih'i yoktur ve gelmeyecektir. Onlar için önemli olan Mesih kavramının kendi ideolojilerine yapmış olduğu katkıdır. Sekülerlerin düşüncesinde Mesih kavramı İsrail topraklarına geri dönüş tutkusunu körüklemektedir ve kendi militan milliyetçiliklerine fazlaca yardımcı olmaktadır. Bu nedenle Siyonizmi Mesihi bir hareket olarak tanımlamakta herhangi bir beis yoktur.

İsrail Devleti'nin kurulması dindar Siyonistler açısından Siyonizmin mesihi boyutunu ispat etmektedir. Onların düşüncesinde İsrail Devleti içerisinde güçlü bir şekilde Mesih ışığı barındırmakta olup Yahudilerin kurtuluşunu sağlamaktadır. Ancak dindar Siyonistlerin İsrail hakkındaki bu düşünceleri onların Mesih'i artık beklemedikleri anlamına gelmemektedir. Siyonizm, kendisini Yahudileri kurtaran bir ideoloji olarak ilan etmiş olsa da değişmeyen iki gerçek vardır; Yahudilerin sürgün cezası hala devam etmektedir ve Yahudiler Mesih'i büyük bir sabırla halen daha beklemektedirler.

Siyonizm, bu üç teolojik esas üzerine bina edilmiştir ve bu nedenle de siyasi olduğu kadar dini bir ideolojidir. Ancak Yahudi ilahiyatı bu üç teolojik esas ekseninde irdelendiğinde Siyonizmin Yahudi dini ile örtüşmediği neticesine varılmaktadır. Siyonizmin, vaat edilmiş topraklar inancı, seçilmişlik ilkesi ve Mesih inancı doğrultusunda attığı hemen her adımın Yahudi dinine ve geleneğine ters olduğunu

söylemek mümkündür. Nitekim Siyonist hamlelerin komplikasyonlar yaratmasının ve hahamların ve dindar Yahudilerin Siyonizme muhalif olmalarının başlıca nedeni de budur. Onların düşüncesinde Siyonizm, Yahudi dinini kendine bir kalkan olarak kullanmakta ve Tanah'a ihanet etmektedir. Tevrat'ın Siyonistler tarafından hor kullanıldığını iddia eden anti-Siyonistler, Yahudi toplumunun Siyonizm sayesinde kolektif olarak günaha gark olduğunu düşünmektedir. Ve Siyonizmi altın buzağı günahından çok daha büyük bir sapkınlık olarak değerlendirmektedirler. Onlar açısından Siyonizmin kendisini Yahudiliğin bir temsilcisi olarak sunuyor olması da başlı başına bir sorundur. Dindar muhaliflerin penceresinden Siyonizmin haddi olmayan bu sahte temsil gösterisi, Yahudilik kurumuna muazzam derecede zarar vermekte hatta Tanrı'nın Adını küçük düşürmektedir.

Yahudi ilahiyatı incelendiğinde anti-Siyonist dindar Yahudilerin bu düşünce ve kaygılarında haklı olduğu görünmektedir. Öyle ki Siyonizmin her dini bazlı söylem ve eylemi zincirleme hatalarla doludur üstelik bu hatalar dine bir başkaldırı cinsindendir. Siyonizm, Yahudi teolojisinde bir kefaret süreci ve Tanrı'nın takdiri olarak kabul edilen sürgünü hükümsüz kılarak yola çıkmış böylece daha ilk adımında Yahudi teolojisi ile ters düşmüştür. Geleneğin aksine sürgün durumuna boyun eğmelerine gerek olmadığını iddia ederek Filistin'e kolektif olarak dönmeyi öneren ve bunun gerçekleşmesini sağlayan Siyonizmin bu hamlesi Yahudi teolojisine başlı başına aykırıdır. Zira diaspora boyunca Eretz İsrael'e Yahudilerin kolektif olarak dönmemelerinin nedeni bu konuda edilmiş olan teolojik yeminler ve Mesih'i beklemiş olmalarıdır.

Siyonistlerin Eretz İsrael'i Yahudi varoluşunun merkezi ve sürekliliği olarak lanse etmesi de Yahudi dini ile örtüşmemektedir. Eretz İsrael'in Yahudi teolojisi açısından çok büyük bir değeri ve önemi olsa da Yahudi varoluşunu ve devamlılığını sağlayan yegane unsur Tevrattır. Yahudi teolojisinde, Siyonizmin toprağa karşı duyduğu tutku ve aşk aslında sadece Tanrı'ya ve Tevrat'a karşı olmalıdır. Bu Siyonist tutku, toprağı her ne şekilde olursa olsun elde etme dürtüsünü beraberinde getirince muhaliflerin de itiraz ettiği gibi iş çığrından çıkmıştır. Çünkü Siyonizm, bu dürtü uğruna Filistin'de Yahudi teolojisine taban tabana zıt olan eylemler gerçekleştirmiştir. Uymaları gereken dini kuralların tam tersine; başkasının mülküne göz dikmiş,

adaletsizlik yapmış, fakir, dul ve yetimin hakkını gözetmemiş, cinayet işlemiş ve bile isteye Filistin'de bir savaş ortamı yaratmıştır. Bu örnekler Siyonist ideolojinin mitzvaları ne kadar görmezden geldiğinin delilidir. Keza Siyonist hahamların iddia ettiği gibi Filistinlilerin yok edilmesinin ve sürülmesinin Yuşa'nın kutsal savaşlarıyla örtüşmesi mümkün değildir. Çünkü Tanah'ın belirttiği gibi Yuşa, putperestlikle mücadele kapsamında Tanrı'dan almış olduğu izin dahilinde kan dökmüştür. Siyonistlerin Yuşa'ya öykünerek öldürdüğü Filistin yerlisinin putperest olmadığı aksine büyük yüzdesinin Müslüman dolayısıyla tevhid inancında olduğu da gün gibi ortadadır. Nitekim Yahudi teolojisine göre de İslamiyet bir tevhid dinidir. Yine Yahudi din hukukuna göre putperest olmayan herkesin Eretz İsrael'de yaşamaya hakkı vardır. Dolayısıyla Siyonizmin Filistin yerlisini göçe zorlaması da Yahudi dini ile uyuşmamaktadır.

Siyonizmin milliyetçilik doğrultusunda yarattığı yeni Yahudi kimliğinin de Yahudi teolojisine ters düştüğü bir gerçektir. Tanrı tarafından seçilmiş olmayı ırksal bir üstünlük anlayışı ile sunan Siyonizm, Yahudilerin bir kısmını seküler bir profilde, toprak ve ırk kavramlarına takıntılı bireyler haline getirmiştir. Teolojik açıdan Yahudi olmak, olabilmek ve seçilmek sadece Tevrat ile ilişkiliyken, muhaliflerin düşüncesinde Siyonistler bunu kibir ve acımasızlık dolu bir olumsuzluğa indirgemişlerdir. Yahudi ilahiyatı, Siyonistler tarafından Yahudi toplumunun bir kısmına aşılanan onur, gurur ve üstünlük gibi duygu ve huyları putperestliğin ilk aşaması olarak tanımlayarak büyük günahlar sınıfına dahil etmekte ve bir Yahudinin Tevrat'ı okumaktan bile onur duymaması gerektiğinin altını çizmektedir. Ayrıca Yahudi teolojisine göre Siyonistlerin öyküdükleri İbrahim, Musa, ve Davut benzersiz bir tevazu ve merhamet sahibiydi. Dolayısıyla Siyonizmin seçilmişlik ilkesi bağlamında atmış olduğu her adımın da Yahudi teolojisi ile örtüşen bir yanının olmadığını söylemek mümkündür.

Siyonizm, Mesih'i yok sayarak onun gelmesini beklemeden Filistin'e dönmüş böylece Yahudi teolojisindeki çok büyük bir yasağı çiğnemiştir. Siyonizm bu yasak ihlali dolayısıyla Tanrı'ya başkaldırarak Yahudi toplumuna putperestlik, zina ve cinayet gibi günahlara eşdeğer büyüklükte bir günah işletmiştir. Çünkü Yahudi ilahiyatına göre sürgün sadece Tanrı'nın takdir ettiği vakitte Mesih'i göndermesiyle son bulacak ve o

zaman Yahudiler Filistin'e kolektif olarak dönebileceklerdir. Devlet kurarak Yahudilerin kurtuluşunu gerçekleştirdiğini ve kendisinin Mesihi bir hareket olduğunu iddia eden –dini- Siyonizm bu davranışları ile de Yahudi teolojisindeki Mesih inancına tamamen ters düşmüştür. Mesihin gelmesini bekleyen savaş yanlısı Kook gibi dindar Siyonistlerin tarihin sonunu getirmek için yapmış olduğu her eylemin de Yahudi teolojisi açısından kesinlikle yasak olduğu bir gerçektir. Üstelik Mesih'in gelmesini hızlandırmak için bir takım eylemler kurgulamak hatta bu konuda fazlaca dua etmek Yahudi teolojisinin kesin bir şekilde yasakladığı günahlardır. Dolayısıyla Siyonizmin Yahudi teolojisindeki Mesih doktrini ile örtüşmediğini söylemek mümkündür. Bunlara koşut olarak anti-Siyonist hahamların Siyonizmi, Yahudi tarihindeki en tehlikeli sahte Mesih hareketi olarak tanımlıyor olmalarının nedeni anlaşılmaktadır.

Bu çalışma nihayetinde söylenebilecek olan, Siyonizmin Yahudi teolojisinin pür dini doktrinlerini kendisine marka yüzü yapan teopolitik bir ülkü ve Yahudi tarihinde bir dönüm noktası olduğudur. Kendisini Yahudilerin ve Yahudi dininin bir temsilcisi olarak lanse eden Siyonizmin Yahudi dini ile kesinlikle örtüşmeyen davranışlarda bulunduğu da sarsılmaz bir gerçektir. Siyonizm, kurguladığı felsefe ve davranışları nedeniyle Filistin yerlisini menfi manada fazlaca etkilemiş ve Ortadoğu coğrafyasını tam bir kaos haline getirmiştir. Açıkcası Siyonizm, iddia ettiği gibi XIX. yüzyılda Avrupa'da mevcut olan Yahudi Sorununa kısmen çare olmuştur ancak göç ettiği Filistin'de bir Arap Sorununun oluşmasına neden olmuştur. Bir diğer gerçeklik ise Siyonizmin Yahudi toplumu üzerinde yapıcı etkisi olduğu gibi yıkıcı etkiler yaratmış olduğudur. Siyonizm, tüm Yahudiler için bir diriliş olacağını vaat etmiş ancak bunun aksine Yahudi toplumunu fikri manada bölmüş, ayrımcılık yaparak Yahudi toplumunun birlik olmasına engel olmuş ve bir kısmını yozlaştırmıştır. Üstelik Yahudi dinini yanlış temsil etmesiyle de Yahudilik kurumuna zarar vermiştir. Dolayısıyla "bir çarenin çare olması için herkese çare olması gerektiğini" ifade eden Bernard Lazare'ın dediği gibi Siyonizm Yahudi toplumu için köklü bir çare olamamıştır.

Siyonizm, XIX. yüzyılda kurguladığı felsefesi ile İsrail Devleti bünyesinde yoluna devam etmektedir. Siyonizmin elde ettiği başarılar olduğu gibi henüz ulaşamadığı emelleri de vardır. Avrupa'da kapana kısılan, eziyet gören ve oldukça zor

şartlara maruz kalan diaspora Yahudilerine Filistin'de bir yaşam sahası açmak ve İsrail Devleti'ni kurmak Siyonizmin şimdilik elde ettiği başarılardan en önemlileridir. Ancak Siyonizmin, hedeflerinden bazılarına henüz ulaşamadığı ve değiştirmek istediği bazı gerçekleri henüz değiştiremediği de muhakkaktır. Siyonizm, onca çabasına rağmen tüm Yahudileri Filistin'e döndürememiş, kurduğu devleti tüm Yahudilere kabul ettirememiştir. Sürgünü hükümsüz kılamamış, İsrail Devletini kurabilmiş olmasına rağmen sürgünün sonlanmasına dair teolojik bir takdis alamamıştır. Teolojik düzlemde sürgün her yerde devam etmektedir, İsrail Devleti de dahil olmak üzere. Bu minval üzere, devletin var olmasına rağmen toprak olgusu halen daha vaat edilmişlik statüsündedir.

Siyonizm, Yahudi toplumu içerisinden kendisine taraf toplamaya sürdürmekte olduğu gibi bir o kadar da muhalif sesle muhatap olmaktadır. Bu muhalif sesler İsrail'in hem Yahudi dinine uygun olmayan davranışları hem de siyasi ve sosyal girişimlerine karşı duyulan kaygılar nedeniyle oluşmakta ve İsrail Devleti'ni sağduyu sahibi olmaya davet etmektedir. Siyasi ve sosyal perspektiften bakıldığında hem Filistin Devleti hem İsrail Devleti'nde yaşayan bireylerin büyük kısmı barış içerisinde müreffeh bir toplum olabilme özlemindedir ve bu umudu güçlü bir şekilde taşımaktadır. Teolojik açıdan bakıldığında ise vaat edilmiş topraklarda yaşamakta olan ve bu toprakların kutsal olduğuna inanan Müslüman, Yahudi veya Hıristiyan toplumunun önemli bir yüzdesinin empati yapabilmekte olduğu gözlenmektedir. Nitekim özellikle Kudüs'te üç dinin de ortaya koymuş olduğu maneviyat, tarih ve görsellik kendi başlarına oldukça etkileyici olmalarının yanı sıra bir araya geldiklerinde muazzam bir ahenk yaratmaktadır. Son olarak bu ahengin barış dolu bir ortamda yaşanması ve Tanrı'nın takdir ettiği gibi başta Kudüs olmak üzere vaat edilmiş toprakların gerçek manada "*şalom-barışın*" sembolü ve "*bütün memleketlerin süsü olan diyar*" olmasının temenni edildiği ifade edilebilir.

KAYNAKÇA

Abramsky, Samuel. "Bar Kokhba", **Encyclopaedia Judaica**, C. 3, Second Edition, Jerusalem: Keter Publishing House, 2007.

Adam, Baki. "Yahudilik", Şinasi Gündüz (ed.), **Yaşayan Dünya Dinleri** içinde, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2010, s.a. 206-250.

_____ **Yahudi Kaynaklarına Göre Tevrat**, 3.basım, İstanbul: Pınar Yayınları, 2010.

_____ "Yahudiliğin Hıristiyanlığa ve İslam'a Bakışı", **Dinler Tarihi Araştırmaları I** içinde (147-176), Ankara: Dinler Tarihi Derneği Yayınları I, 1998.

Adıbelli, Ramazan. **Mircea Eliade ve Din**, İstanbul: İz Yayıncılık, 2011.

Adler, Joseph. **The Herzl Paradox: Political, Social end Economic Theories of A Realist**, New York: Hadrian Press, 1962.

Akşin, Sina. **Kısa 20. Yüzyıl Tarihi**, 2. Basım, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2014.

Alam, M. Shahid. **Israeli Exceptionalism: The Destabilizing Logic of Zionism**, New York: Macmillan, 2009.

Alalu, Suzan ve diğerleri. **Yahudilikte Kavram ve Değerler: Dinsel Bayramlar-Dinsel Kavramlar-Dinsel Gereçler**, 3.basım, Yusuf Altıntaş (hzl.), İstanbul: GözlemYayınları, 2018.

Alexander, T. Desmond**. From Eden to the New Jerusalem: An Introduction to Biblical Theology**, Nottingham: Inter-Varsity Press, 2008.

Alexander, Uri B. "Seeking Zion: Modernity and Messianic Activism in the Writings of Tsevi Hirsch Kalischer by Jody Myers", **European Judaism**, C. 37, S. 1, 2004, s. a. 184-185.

Alıcı, Mustafa. Üç Kudüs: Kudüs'e Siyonist, Evanjelik ve Reel Politik Yaklaşımlar, **Akra Kültür, Sanat ve Edebiyat Dergisi**, C. 6, S.6, 2018, s.a. 41-58.

Aluffi, Roberta ve Francavilla, Domenico. "Property and the Religious Sphere", Michele Graziadei ve Lionel Smith (ed.), **Comparative Property Law: Global Perspectives** içinde, Cheltenham: Edward Elgar Publishing, 2017, s.a. 355-374.

Andrews, S. J. "The Worship of the Tabernacle Compared with That of the Second Temple", **Journal of the Society of Biblical Literature and Exegesis**, C. 6, S. 1, 1886, s.a. 56-68.

Anton, Wessels. **A Stranger is Calling: Jews, Christians and Muslims as Fellow Travellers**, Henry Jansen (çev.), Oregon: Wipf and Stock Publishers, 2017.

Arendt, Hannah. **The Jewish Writings**, Jerome Kohn ve Ron H. Feldman (ed.), Schocken Books, New York, 2007.

_____ **Totalitarizmin Kaynakları I: Antisemitizm**, 6. Basım, Bahadır Sina Şener (çev.), İstanbul: İletişim, 2016.

Arslan, Ali. **Avrupa'dan Türkiye'ye İkinci Yahudi Göçü**, İstanbul: İdil, 2014.

Arslantaş, Nuh**. İslam Dünyasında Samiriler–Osmanlı Dönemine Kadar-**, 2. Basım, İstanbul: İz Yayıncılık, 2010.

Atmaca, Ayşe Ö. "Roots of Labor Zionism: Israel as a New Land of Socialist Ideas?", **Ortadoğu Etütleri**, C. 4, S. 1, 2012, s.a. 165-191.

Attias, Jean-Christophe ve Benbassa, Esther. **Paylaşılamayan Kutsal Topraklar ve İsrail**, İstanbul: İletişim, 2002.

Atzmon, Gilad. **Göçebe Kimlik: Yahudi Kimlik Siyaseti Üzerine Bir İnceleme**, Duran Temel ve Fatih Peyma (çev.), İstanbul: İlimyurdu, 2014.

Avineri, Shlomo. "Zionism and Jewish religious tradition: the dialectics of redemption and secularization", Shmuel Almog, Anita Shapira and Jehudah Reinharz (eds.), **Zionism and Religion** içinde, Hanover and London: University Press of New England, 1998, s.a.1-12.

_____ **The Making of Modern Zionism: The Intellectual Origins of the Jewish State**, New York: Basic Books, 2017.

Avnery, Uri. **Israel Without Zionism: A Plan for Peace in the Middle East**, New York: Macmillan, 1968.

Aydın, Fuat. "Dinlerde Kurtuluş Anlayışı (Teorik Bir Giriş Denemesi)"**, PESA Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C. 1, S. 1, 2015, s.a. 71-101.

_____ **Yahudilik**, 2.basım, İstanbul: İnsan Yayınları, 2010, s.19-27.

Aydın, Mehmet. (dly.), **Din Fenomeni**, 3.basım, Konya: Din Bilimleri Yayınları, 2000.

Aykıt, Dursun Ali. **Hıristiyanlığın Öncüsü Olarak İskenderiyeli Philo**, İstanbul: Kitabevi, 2011.

Aytaç, Bedrettin. "İbranicenin Yeniden Doğuşu", **Ankara Üniversitesi Dergisi**, S. 139, 2008, s.a. 25-35.

Baer, Marc David. **Selanikli Dönmeler: Yahudilikten Dönenler, Müslüman Devrimciler ve Seküler Türkler**, Sevinç Kayır (çev.), İstanbul: Doğan Kitap, 2011.

Baer, Yitzhak F. **Galut**, Robert Warshow (çev.), New York: Schocken Books, 1947.

Bağır, Muhammed Ali. **Yahudi Düşünür Saadia Gaon: Hayatı, Eserleri, İnanç Tarihindeki Yeri,** İstanbul: Gözlem Yayınları, 2015.

Bajoit, Guy. "Siyonizm ve Emperyalizm", Türkkaya Ataöv (çev.), **Siyonizm ve ırkçılık** içinde, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Yayınları, 1982, s.a. 181-199.

Baron, Salo Wittmayer. **Modern Milliyetçilik ve Din**, Mehmet Özay (çev.), İstanbul: Açılım, 2007.

_____ **A Social and Religious History of The Jews,** C. 1, New York: Columbia University Press, 1952.

_____ **A Social and Religious History of The Jews,** C. 2, New York: Columbia University Press, 1952.

Bartov, Omer. "Antisemitism, The Holocaust, and Reinterpretation of Natinal Socialism", David Cesarani and Sarah Kavanaugh (eds**.), Holocaust: Critical Concepts inHistorical Studies-Vol: I Hitler, Nazism and the "Racial State"** içinde, New York: Routledge, 2004, s.a. 21-50.

Başaran, İsmail**. Muhafazakar Yahudilik: Tarih, Öğretiler, İbadetler ve Güncel Sorunlar**, İstanbul: Arı Sanat, 2017.

_____ "Muhafazakar Yahudilik Siyonizm ilişkisi", **Mizanu'l-Hak İslami İlimler Dergisi**, S. 2, 2016, s.a. 75-86.

Batuk, Cengiz. **Tarihin Sonunu Beklemek: Ortadoğu Dinlerinde Eskatoloji Mitosları**, İstanbul: İz Yayıncılık, 2003.

_____ "Tanrı'nın Asi Çocukları: Zalimlik ve Mazlumluk Arasında Şiddet Sarmalında Yahudiler", **Milel ve Nihal**, C. 5, S. 1, 2008, s.a. 157-187.

_____ ve Mert, Rabia, Çatışan Kutsalların Ortasındaki Şehir: Kudüs, **Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi**, C. 17, S. 2, 2017, s.a. 129-149.

Bauer, Yehuda. "In Search of Definition of Antisemitism", Michael Brown (ed.), **Approaches to Antisemitsm Context and Curriculm** içinde, New York: The American Jewish Committee, 1994, s.a. 10-23.

Baybal, Mustafa S. "Modern Yahudilikte Mesih İnancı Üzerine Bazı Mülahazalar", **Bütün Yönleriyle Yahudilik**, içinde, Ankara, 2012, s.a.341-359.

Bayraktar, Mehmet. **Üç Dinin Tarihi: Yahudilik, Hıristiyanlık, İslam**, İstanbul: SayYayınları, 2016.

Becher, Yosef. "From Herzl to Jabotinsky to Begin: The Road to Churban", **The Jewish Guardian**, 12, July, 1977.

Becking, Bob ve Korpel, Marjo Christina A. (ed.), **The Crisis of Israelite Religion: Transformation of Religious Tradition in Exillix and Post-Exilix Times**, Leiden: Brill, 1999.

Begin, Menachem. **The Revolt: Story of The Irgun**, Samuel Katz (çev.), Jerusalem: Steimatzky Agency, 1977.

Ben Ezer, Ehud. **Unease in Zion**, New York: Quadrangle Books, 1974.

Ben Gurion, David. **Ben Gurion Looks at The Bible**, Jonathan Kolatch (çev.), New York: Jonathan David Publishers, 1972.

_____ **Rebirth and Destiny of Israel**, Mordechai Nurock (çev.), New York: Philosophical Libraray, 1955.

Ben Israel, R. Manasseh. **The Conciliator of R. Manasseh Ben Israel: The Prophets and Hagiography**, Elias H. Linda (der.), C. 1, London: Duncon and Malcolm, 1842.

Benvenisti, Meron. **Sacred Landscape: The Buried History of the Holy Land Since 1948**, Maxine Kaufman Lacusta (çev.), California: University of California Press, 2000.

Ben-Yehuda, Nachman. **Theocratic Democracy: The Social Construction of Religious and Secular Extremism**, New York: Oxford University Press, 2010.

Besalel, Yusuf. **Yahudilik Ansiklopedisi**, İstanbul: Gözlem Yayınları, C. 1- 2, 2001.

_____ **Yahudi Tarihi**, İstanbul: Gözlem Yayınları, 2003.

Berger, Elmer. **Prophecy, Zionism and the State of Israel**, Leiden: American JewishAlternatives to Zionism, 1968.

Berkkan, Kursad. **Mesih Krallığı Evanjelizm**, İstanbul: Eftalya, 2018.

Beska, Emanuel. "Filastin's Changing Attitude toward Zionism before World War I", **Quartely**, S. 72, 2017, s.a. 86-101.

Bogdanor, Paul. **Kastzner's Crime**, New Jersey: Transaction Publishers, 2016.

Borochov, Ber. **Nationalism and Class Struggle: A Marxian Approach to the Jewish Problem Selected Writings**, New York: Poalei Zion of America, 1937.

Boyer, Alain. **Siyonizmin Kökenleri**, Volkan Aytar (çev.), 2.Basım, İstanbul: İletişimYayınları, 1995.

Biale, David. **Gershom Scholem Kabbalah and Counter History**, Massachusetss: Harvard University Press, 1982.

_____ **Blood and Belief: The Circulation of a Symbol Between Jews and Christians**, California: University of California Press, 2007.

Blau, Amram. "A Call From Jerusalem", **The Jewish Guardian**, April 1974, Issue:1

Bloom, Etan. **Arthur Ruppin and the Production of Pre-Israeli Culture**, Leiden: Brill, 2011.

_____ "What "The Father" had in mind? Arthur Ruppin (1876-1943), Cultural Identity, Weltanschauung and Action", **History of European Ideas**, C.33, S. 3, 2007, s.a. 330-349

_____ "On The German Origins of Hebrew Culture: The Repression of The Nationalist Role of Arthur Ruppin, The Father of Jewish Settlement in the Land Israel", **Mita-am**, C. 11, 2007, s.a. 71-93

Bregman, Ahron. **A History of Israel**, New York: Palgrave Macmillan, 2002.

Brenner, Michael. **Kısa Yahudi Tarihi**, Sevinç Altınçekiç (çev.), İstanbul: Alfa, 2011.

Brenner, Lenni. **The Iron Wall: Zionist Revisionism from Jabotinsky to Shamir**, London: Zed Books, 1984.

Brever, Rabbi Joseph. **Introduction to Rabbi Samson Raphael Hisrch's Commentary on the Torah**, New York: Philipp Feldheim Publisher, C. 1, 1948.

Brisman, Shimeon**. A History and Guide to Judaic Dictionaries and Concordances I**, Hoboken: Ktav Publishing, 2000.

Buber, Martin. "Moses Hess", **Jewish Social Studies**, C. 7, S. 2, 1945, s.a. 137-148.

_____ **On Judaism**, Nahum N. Glatzer (çev.), New York: Schocken Books, 1967.

_____ **Israel and the World: Essays in a Time of Crisis**, New York: SyracuseUniversity Press, 1997.

Buzpınar, Tufan Ş. "Lübnan: Osmanlı Dönemi", **Türkiye Diyanet Vakfı İslamAnsiklopedisi**, C. 27, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 1988.

Burgansky, Israel ve Wald, Stephen G. "Simeon Bar Yohai", **Encyclopaedia Judaica**, C. 18, Second Edition, Jerusalem: Keter Publishing House, 2007.

Carlebach, Elisheva. "Toplumsal ve Kültürel Bağlam: On Yedinci Yüzyıl Avrupası", Daniel Frank ve Oliver Leaman (ed.), **Yahudi Felsefesi Tarihi** içinde, Ankara: HeceYayınları, 2018, s. a. 601-610.

Carmy, Shalom ve Shatz, David. "Felsefi Düşünme İçin Bir Kaynak Olarak Kitab-ı Mukaddes", Daniel Frank ve Oliver Leaman (ed.), **Yahudi Felsefesi Tarihi** içinde, Ankara: Hece Yayınları, 2018, s.a. 27-52.

Ceram, C. W. **Tanrılar, Mezarlar ve Bilginler**, 10. Basım, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2015.

Chung, Woojing. **Translation Theory and the Old Testament in Matthew: The Possibilities of Skopos Theory**, Leiden: Brill, 2017.

Cohen, Mark R. **Haç ve Hilal Altında Ortaçağda Yahudiler**, Ahmet Fethi(çev.), İstanbul: Köprü, 2013.

Cohen, Israel. **Theodor Herzl: Founder of Political Zionism**, New York: Thomas Yoseloff, 1959.

Cohen, Mitchell. **Zion and State: Nation, Class and the Shaping of Modern Israel**, New York: Columbia University Press, 1992.

Cohen, Shaye J.D. **The Beginning of Jewsihness: Boundaries, Varieties, Uncertainites**, California: University of California Press, 1999.

Cohen, Abraham. **Everyman's Talmud**, New York: Schocken Books, 1949.

Cohen, Stuart A. "Religious Motives and Motifs in Anglo-Jewish Oppositon to Political Zionism", Shmuel Almog, Jehuda Reinharz ve Anita Shapira (eds.) **Zionizm and Religion** içinde, Hanover and London: University Press of New England, 1998, s.a. 159-175.

Cohn Sherbok, Dan. **Introduction to Zionism and Israel: From Ideology to History**, New York: Continuum, 2012.

_____ **Dictionary of Jewish Biography**, New York: Continuum, 2005.

_____ **Jewish Messiah**, Edinburgh: TT Clark: 1997.

_____ **Medievel Jewish Philosophy: An Introduction**, New York: Routledge, 1996.

_____ **Fifty Key Jewish Thinkers**, 2. Basım, New York: Routledge, 2007.

_____ **Modern Judaism**, London: Macmillan Press, 1996.

_____ **Messianc Judaism: A Crithical Anthology**, London: Continuum, 2000.

Coudert, Allison P. "Kabbalistic Messianism Versus Kabbalistic Enlightment", Matt D. Goldish and Richard H. Popkin (eds.), **Millenarianism and Messianism in EarlyModern European Culture Vol: I- Jewsih Messianism in the Early Modern World**içinde, Berlin: Springer-Science+ Business Media, 2001, s.a. 107-125.

Coward, Harold**. Sin and Salvation in the World Religious a Short Introduction**, Oxford: Oneworld Publications, 2003.

Çağlayan, Selin**. İsrail Sözlüğü: Siyonistler, Muhalifler, Tarihçiler, Eylemciler, Yerleşimciler, İsrailliler**, 3.Basım, İstanbul: İletişim Yayınları, 2010.

Çulcu, Musa. **Gelecek yıl Kudüs'te: Siyonizmin İlk Dönemi**, İstanbul: E Yayınları, 2011.

Dan, Joseph. **Kabala**, Hakan Gür (çev.), Ankara: Dost Kitabevi, 2015.

_____ **Gershom Scholem and the Mystical Dimension of Jewish History**, New York: New York University Press, 1987.

Dayan, Moshe. **Living with the Bible**, New York: William Morrow & Co, 1978.

Demirci, Kürşat. **Yahudilik ve Dini Çoğulculuk**, İstanbul: Ayışığı, 2005.

_____ **Yahudi Mistisizmi veya Kabalacılık**, İstanbul: Ayışığı Kitapları, 2015.

Doğan, Hatice. **Musa bin Meymun Rambam Maymonides'in Hayatı ve Eserleri: Delaletü'l- Hairin-More Nevuhim**, İsranbul: Gözlem Yayınları, 2010.

Domb, Jerahmeel Israel Isaac. **Transformation: The Case of the Neturei Karta**, New York: Hachomo, 1989.

Dubnow, Simon. **Nationalism and History: Essays on Old and New Judaism**, Koppel S. Pinson (çev.), New York: Meridian Books, 1961.

Düzdağ, M. Ertuğrul. **Yakın Tarihimizde Dönmelik ve Dönmeler**, 2.basım, İstanbul: İz Yayıncılık, 2017.

Eckhardt, Benedikt. **Jewish Identity and Politics Between the Maccabees and Bar Kokhba: Groups, Normativity, and Rituals**, Leiden: Brill, 2012.

Edel, Peter. **Siyonizmin Tarihi: Yıldızın Gölgesi**, Burak Sengir (çev.), İstanbul: Ceylan, 2008.

Edelman, Diana V. **The Origins of "Second" Temple, Persian Imperial Policy and Rebuilding of Jerusalem**, New York: Routledge, 2014.

Editorial Staff. "Zion", **Encyclopaedia Judaica**, C. 21, Second Edition, Jerusalem; Keter Publishing House, 2007.

Eisen, Robert. **Religious Zionism, Jewish Law, and the Morality of War: How Five Rabbis Confronted One of Modern Judaism's Greatest Challenges**, New York: Oxford University Press, 2017.

Eisenberg, Ronald L. **The 613 Mitzvot: A Contemporary Guide to the Commandments of Judaism**, Maryland: Schreiber Publishing, 2005.

_____ **The streets of Jerusalem: Who, What, Why**, Jerusalem: Devorah Publishing, 2006.

_____ **Dictionary of Jewish Terms: A Guide to the Language of Judaism**, Maryland: Schreiber Publishing, 2008.

El-Farra, Muhammed. **Years of No Decision**, New York: Routledge, 1987.

Eliade, Mircea. **Kutsal ve Kutsal Dışı**, Ali Berktay (çev.), İstanbul: Alfa Basım Yayın, 2017.

_____ **Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi II: Gotama Budha'dan Hıristiyanlığın Doğuşuna**, Ali Berktay (çev.), 3. Basım, İstanbul: Kabalcı Yayınevi, 2012.

Elkins, Rabbi Dov Peretz. **Sidras Sparks: Talking Torah at the Table With Your Family**, Indiana: Author Home, 2010.

_____ ve Treu, Abigail. **The Bible's Top 50 Idea's: The Essantial Concepts Everyone Should Know**, Eugene: Wipf& Stock, 2005.

El-Messiri, M. Abdülveheb. "Siyonist Yerleşme Sömürgeciliğinin Belirgin Özellikleri", Türkkaya Ataöv (çev.), **Siyonizm ve ırkçılık** içinde, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Yayınları, 1982, s.a. 199-209.

Epstein, Lawrence J. **The Dream of Zion: The Story of the First Zionist Congress**, Maryland: Rowman Littlefield, 2016.

Eroğlu, Ahmet Hikmet. "Yahudiler: Osmanlı Devleti Dönemi", Bayram Ali Çetinkaya (ed.), **Doğudan Batıya Düşüncenin Serüveni** içinde, İstanbul: İnsan, C. 1, 2015, s.a. 1019 -1037.

Ettinger, S. "The modern period", H. H. Ben Sason (ed.), **A History of the Jewish People** içinde, Massachusetts: Harvard Univesity Press, 1976, s.a. 727-1075.

Even-Zohar, Itamar. "The Emergence of a Native Hebrew Culture in Palestine, 1882-1948", Jehuda Reinharz ve Anita Shapira (eds.), **Essential Papers on Zionism** içinde, New York: New York University Press, 1996, s.a. 727-744.

Evron, Boas. **Jewish State or Israeli Nation?**, Bloomington: Indiana University Press, 1995.

Faierstein, Morris M. **Ze'enah U-Re'enah: A Critical Translation into English**, Berlin: Walter de Gruyter, 2017.

Falk, Avner**. A Psychoanalytic History of the Jews**, London: Associated University Press, 1996.

Falk, Gerhard. **The Restoration of Israel: Christian Zionism in Religion, Literature, and Politics**, New York: Peter Lang, 2006.

Falk, Raphael. **Zionism and the Biology of Jews**, Cham: Springer, 2017.

Farsi, Moşe. (hzl), **Pesah Agadası, Türkçe Çeviri ve Açıklamalarıyla**, 2.basım, İstanbul: Gözlem Yayınları, 2008.

_____(çev), Tora: Türkçe Çeviri ve Açıklamalarıyla **Tora ve Aftara, 1. Kitap Bereşit**, 2.basım, , İstanbul: Gözlem Yayınları 2010.

_____(çev.), Tora: Türkçe Çeviri ve Açıklamalarıyla: **Tora ve Aftara 2.kitap Şemot**, 2. basım, İstanbul: Gözlem Yayınları, 2010.

_____ Tora: Türkçe Çeviri ve Açıklamalarıyla: **Tora ve Aftara, 3. Kitap Vayikra**, 2.basım, İstanbul: Gözlem Yayınları, 2010.

_____ Tora: Türkçe Çeviri ve Açıklamalarıyla: **Tora ve Aftara, 4. Kitap Bamidbar**, 2.basım, İstanbul: Gözlem Yayınları, 2010.

_____ Tora: Türkçe Çeviri ve Açıklamalarıyla: **Tora ve Aftara, 5. Kitap Devarim**, 2.basım, İstanbul: Gözlem Yayınları, 2010.

_____(hzl.), Tora: Türkçe Çeviri ve Açıklamalarıyla: **Tora Kitaplarının İndeksi**, İstanbul: Gözlem Yayınları, 2015.

_____(çev.), **Yeoşua**: Türkçe Çeviri ve Açıklamalarıyla, , İstanbul: Gözlem Yayınları, 2015.

Feldman, Louis H**. Jew and Gentile in the Ancient World,** New Jersey: Princeton University Press, 1996.

Feldestien, Ariel Z. **Ben Gurion, Zionism and American Jewry 1948-1963**, New York: Routledge, 2006.

Fellman, Jack. **The Revival of Classical Tongue: Eliezer Ben Yehuda and the Modern Hebrew**, Berlin: De Gruyter, 1973.

Fine, Lawrence. **Physician of the Soul, Healer of the Cosmos: Isaac Luria and His Kabbalistic Fellowship**, California: Stanford University Press, 2003.

Finkelstein, Israel ve Silberman, Neil Asher. **The Bible Unearthed: Archeology's New Vision of Ancient Israel and the Origin of Its Sacred Texts**, New York: The Free Press, 2001.

Firestone, Reuven. **Holy War in Judaism: The Fall and Rise of Controversial Idea**, New York: Oxford University Press, 2012.

Fishman, Aryei. **Judaism and Modernization on the Religious Kibbutz**, New York: Cambridge University Press, 1992.

Frankel, Ellen ve Teutsch, Betsy Platkin. **The Encyclopedia of Jewish Symbols**, New York: Rowman&Littlefield Publishers, 2004.

Freud, Sigmund. **Musa ve Tek Tanrılı Din**, Oya Kasap (çev.), İstanbul: Say Yayınları, 2012.

Friedman, Isiah. "Herzl, Theodor", **Encycopaedia Judaica**, C. 9, Second Edition, Jerusalem: Keter Publishing House, 2007.

Friesal, Evyatar. "American Zionism and American Jewry: An Ideological and Communal Encounter", **American Jewish Archives**, C. 40, S. 1, 1988, s.a. 5-23.

Foliard, Daniel. **Dislocating the Orient: British Maps and the Making of the Middle East, 1854-1921**, Illinois: The University of Chicago Press, 2017.

Fröhlich, Ida. "The Female Body in Second Temple Literature", Géza G. Xeravits (ed.), **Religion and Female Body in Ancient Judaism and Its Environments** içinde, Berlin: De Gruyter, 2015, s.a. 109-127.

Gans, Chaim. **A Just Zionism: On the Morality of the Jewish State**, Oxford: Oxford University Press, 2008.

Gaon, Sa'adya. **Tefsiru't-Tevrat Bi'l-'Arabiyye: Tevrat (Tora) Tefsiri**, Nuh Arslantaş (hzl.), İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, C.1- 2, 2018.

Garaudy, Roger. **Siyonizm Dosyası**, İstanbul: Pınar, 2013.

_____ **İlâhî Mesajlar Toprağı Filistin**, Cemal Aydın (çev.), İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, 2011.

_____ **İsrail, Mitler ve Terör**, Cemal Aydın (çev.), 8.basım, İstanbul: Pınar Yayınları, 2012.

Gardin, Nanon ve Olorenshaw, Robert. **Larousse Semboller Sözlüğü**, Ömer Faruk Harman ve İsmail Taşpınar (ed.), Beyza Akşit (çev.), İstanbul: Bilge Kültür Sanat, 2019.

Gellner, Ernest. **Uluslar ve Ulusçuluk**, Büşra Ersanlı ve Günay G. Özdoğan (çev.), İstanbul: Hil Yayın, 2018.

Gelvin, James L. **The Israel-Palestine Conflict: One Hundred Years of War**, New York: Cambridge University Press, 2005.

Gerges, Fawaz A., "The 1967 Arab-Israeli War. U.S. Actions and Arab Perceptions", David W. Lesch (ed.), **The Middle East and The United States** içinde, 3.basım, Colorado: Westview Press, 2003, s.a. 191-211.

Gersh, Harry. **Kabbalah**, New Jersey: Behrman House, 1989.

Ginsberg, Louis H. "Messiah**"**, **Encyclopaedia Judaica**, C. 14, Second Edition, Jerusalem: Keter Publishing House, 2007.

Ginzberg, Louis. **The Legends of The Jews,** Henrietta Szold (çev.), Philadelphia: The Jewish Publication Society of America, C. 1, 1913.

Goldberg, Hillel**. "**Holocaust Theology: The Survivors Statement- Part II", **a Journal of Orhodox Jewish Thought**, , C. 20, S. 4, 1982, s.a. 341-357.

Gordon, Aaron D. "Our Tasks Ahead", Arthur Hertzberg (ed.), **The Zionist Idea: A Historical Analysis and Reader** içinde, Philedelphia: Jewish Publication Society, 1997, s.a. 368 -384.

Göze, Ergun. **Siyonizmin ve İsrail'in Kurucusu Theodor Herzl: Hatıralar**, İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 2007.

Glickman, Elaine Rose. **The Messiah and the Jews: Three Thousand Years of Tradition, Belief and Hope**, Vermont: Jewish Lights Publishing, 2013.

Grabbe, Lester L. **A History of the Jews and Judaism in the Second Temple Period (vol 1.)**, London: T&T Clark, 2004.

_____ **Ezra- Nehemiah**, New York: Routledge, 1998.

Graetz, Heinrich. **History of The Jews,** Bella Löwy (çev.), Philadelphia: The Jewish Publication Society of America, C. 1, 1891.

Greilsammer, Ilan**. Siyonizm**, Işık Ergüden (çev.), Ankara: Dost Kitabevi, 2007.

Glatzer, Nahum N. **Essays in Jewish Thought**, Tuscaloosa: The University of Alabama, 2009.

Grafstein, Shlomo Zalman Elazar. **Judaism's Bible: A New and Expanded Translation: The Book of Genesis**, USA: Spirit of the Desert Production, 1999.

Gray, John. **Kara Ayin: Apokaliptik Din ve Ütopyanın Ölümü**, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2013.

Graves, Robert ve Patai, Raphael. **İbrani Mitleri Tekvin-Yaratılış Kitabı**, 2.basım, Uğur Akpur (çev.), Ankara: Say Yayınları, 2013.

Grimley, John O. **The Messiah: His Comings**, USA: Xulanpress, 2010.

Groepler, Eva. **Antisemitizm: Antik Çağdan Günümüze Yahudi Düşmanlığı Tarihi**, Süheyla Kaya (çev.), İstanbul: Belge, 1999.

Grossman, David. **The Second Book of Moses: Called Exodus**, Marsha Weinstein (çev.), Edinburgh: Canongate Books, 1999, Introduction III. Gaon, 2018.

_____ **Sleeping on a Wire: Conversations with Palastinians in Israel**, Haim Watzman (çev.), London: Vintage Books, 2010.

Grossman, Maxine**. The Oxford Dictionary of the Jewish Religion**, Adele Berlin (ed.), 2.basım, New York: Oxford University Press, 2011.

Grumberg, Karen. **Place and Ideology in Contemporary Hebrew Literature**, New York: Syracuse University Press, 2011.

Guenon, Rene. **Dante ve Orta Çağ'da Dini Sembolizm**, 3.basım, İsmail Taşpınar (çev.), İstanbul: İnsan Yayınları, 2014.

Gutmann, Emanuel. "View of Israeli Politics: Political Science or Political Advocacy?", Peter Y. Medding (ed.), **Israeli State and Society 1948-1988: Studies in Contemporary Jewry Vol: V** içinde, New York: Oxford University Press, 1989, s.a. 295-305.

Gutmann, Joshua ve Heinemann, Joseph. "Antisemitism", **Encyclopaedia Judaica**, C. 2, Second Edition, Jerusalem: Keter Publishing House, 2007.

Guggenheimer, Heinrich W. (çev.), **Seder Olam: The Rabbinic View of Biblical Chronology**, New Jersey: Jason Aronson, 1998.

Gündüz, Şinasi. "Namaz ve Yahudilikte Günlük İbadet", **İslami İlimler Dergisi**, C. 13,S. 2, 2018, s.a. 215-238

_____ Sarıkçıoğlu, Ekrem ve Ünal, Yavuz, **Dinlerde Yükseliş Motifleri ve İslam'da Miraç**, 2.basım, İstanbul: Vadi Yayınları, 2016.

Gürkan, Salime Leyla. **Yahudilik**, 4. basım, İstanbul: İSAM Yayınları, 2012.

_____ "Kur'an'a Göre Seçilmişlik Kavramı ve İsrailoğulları'nın Seçilmişliği Meselesi", **İslam Araştırmaları Dergisi**, C. 13, 2005, s.a. 25-61.

Ha-Am, Achad. **Pinsker and Political Zionism**, Londra: The Zionist, 1916.

Hadawi, Sami ve Walter, Lehn. "Siyonizm ve Filistin Toprakları", Türkkaya Ataöv (hzl.), **Siyonizm ve Irkçılık** içinde, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1982, s.a 65-87.

Haddad, H.S. **The Biblical Bases Of Zionist Colonialism**, University of California Press: Journal of Palestine Studies, 1974.

Haleva, Rav Naftali (der.). **Pirke Avot**, İstanbul: Gözlem Yayın, 2004.

Halevi, Jehuda. **The Kuzari: An Argument For The Faith of Israel**, Henry Slominsky (int.), New York: Schocken Books, 1987.

Hallsell, Grace. **Tanrı'yı Kıyamete Zorlamak**, Mustafa Acar ve Hüsnü Özmen (çev.), 2. Basım, Ankara: Kim Yayınları, 2003.

Halpern, Ben ve Reinahrz, Jehuda. **Zionism and The Creation of a New Society**, Oxford: Oxford University Press, 1998.

Hamilton, Viktor P. **The Book of Genesis, Chapters 1-17**, Cambridge: B. Eerdmans Publishing, 1990.

Hammer, Michael B. **The Dot on the I in the History: Of Gentiles and Jews- A Hebrew Odyssey Scrolling The Internet,** Lulu Publishing, 2017.

Harman, Ömer Faruk. "Yahudilik (İnanç Esasları)", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. 43, 2013.

_____ **Metin, Muhteva ve Kaynak Açısından Yahudi Kutsal Kitapları,** İstanbul, 1988.

Harris, Maurice D. **Leviticus: You Have No Idea**, Eugene: Cascade Books, 2013.

Hasanoğlu, Eldar **Temel Kaynaklar Işığında Gerut: Yahudiliğe Geçiş**, İstanbul: Divan, 2018.

_____ "Osmanlı Yahudilerinde Milliyetçilik: 1914'e Kadar Siyonizm", **İSTEM**, C. 13, S. 26, 2015, s.a. 69-70.

_____ "Tanah'a Göre Kudüs'ün Kutsallaşma Süreci", **Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C. 24, S. 2, 2015, s.a. 125-148.

_____ "Yahudilik", Mustafa Alıcı ve Süleyman Turan (ed.), **Dinler Tarihi I-II** içinde, İstanbul: Lisans Yayıncılık, 2018, s.a. 369-425.

_____ "Yahudilikte Peygamberlik ve Peygamberler", **İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi**, C.3, S. 4, 2014, s.a 676-695.

_____ **Nuh Kanunları ve Nuhilik**, İstanbul: İsam Yayınları,2015.

_____ "Hıristiyan Siyonizmi", **Açık Görüş Star Gazetesi**, 06.10.2018.

Hasanov, Eldar. "Nuhi Kimliği Bağlamında Yabancı Algısı", **Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi**, C. 20, S. 1, 2015, s.a. 137-160.

Hasegawa, Shaichi, Levin, Christoph ve Radner, Karen (eds.). **The Last Days of the Kingdom of Israel**, Berlin: Dee Gruyer, 2019.

Hayim, Chafets. **Mitsvot/Mitsvalar**, Şeli Toros ve Jack Pardo (çev.), İstanbul: Gözlem Yayınları, 2009.

Hellinger, Moshe. Hershkowitz, Isaac ve Susser, Bernard, **Religious Zionism and the Settlement Project: Ideology, Politics, and Civil Disobedience**, New York: State University Press, 2018.

Henze, Matthias. **Jewish Apocalypticism in Late Fist Century Israel: Reading 'Second Baruch' in Context**, Tübingen: Mohr Siebeck, 2011.

Herrmann, Klaus J. "Siyasal Siyonizm ve Antisemitizm Üzerine Tarihsel Perspektifler", Türkkaya Ataöv (çev.), **Siyonizm ve ırkçılık** içinde, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Yayınları, 1982, s.a. 270-291.

Heschel, Abraham Joushua. **Israel: An Echo of Eternity**, 8. Basım, New York: Farrar, Straus and Giroux, 1987.

Hess, Moses. **Rome and Jerusalem: A Study in Jewish Nationalism**, M. Waxman (çev.), New York: Bloch, 1918.

_____ **The Holy History of Mankind and Other Writings**, Shlomo Avineri (çev. ve ed.), Cambridge: Cambridge University Press, 2004.

Hertzberg, Arthur. "Antisemitism: Emancipation and Reaction", **Encyclopaedia Judaica**, C.2, Second Edition, Jerusalem: Keter Publishing House, 2007.

_____ **The Zionist Idea: A Historical Analysis and Reader**, Philadelphia: The Jewish Publication Society, 1997.

Herzl, Theodor**, Yahudi Devleti**, Sedat Demir (çev.), İstanbul: Ataç, 2014.

_____ **The Complete Diaries of Theodor Herzl**, Raphael Patai (ed.), Harry Zohn (çev.), New York: Herzl Press and Thomas Yoseleff Publisher, 1960.

Himmelfarb, Martha. **A Kingdom Of Priests: Ancestry and Merit in Ancient Judaism**, Philadelphia: Universtiy of Pennsylvania Press, 2006.

Hirsch, Rabbi Moshe**. "**Reb Amrom's Last Demonstration" **The Jewish Guardian**, July 1974, Issue:2.

Hirsch, Samson Raphael. **Horeb: A Philosophy of Jewish Laws and Observances**, Dayan I. Grunfeld (çev.), London: The Soncino Press, 1962.

_____ **The Nineteen Letters of Ben Uziel: Being a Spiritual Presentation of the Principles of Judaism,** Bernard Drachman (çev.), New York: Funk & Wagnalls, 1899.

Hoffer, Eric. **Kesin İnançlılar**, Erkıl Günur (çev.), 3. Basım, İstanbul: Plato Yayınları, 2011.

Hoffman, Joel. **In the Beginning: A Short History of the Hebrew Language**, New York: New York University Press, 2004.

Hoffmann, Christhard. "Ancient Jewry-Modern Questions: German Historians of Antiquity on the Jewish Diaspora"**,** Miroslav Marcovich (ed.), **Illinois Classical Studies** içinde, Illinois: University of Illinois Press, 1995, s.a. 191-207.

Hoffmann, Lawrence A. **The Land of Israel: Jewish Perspectives**, Notre Dame: Universtiy of Notre Dame Press, 1986.

Hooke, Samuel Henry. **Ortadoğu'da Mitoloji: Mezopotamya, Mısır, Filistin, Hitit, Musevi, Hıristiyan Mitosları**, 4.basım, Alaeddin Şenel (çev.), İstanbul: İmge Kitabevi, 2002.

Horbury, William. **Hebrew Study from Ezra to Ben-Yehuda**, Bloomsbury: T&T Clark, 1999.

Hyatt, Philip J. "Yehezkel Kaufmann's View of The Religion of Israel", **Journal of Bible and Religion**, C. 29, S. 1, 1961, s.a.52-57.

Idel, Moshe. "On Jerusalem as a Feminine and Sexual Hypostasis: From Late Antiquity Sources to Medievel Kabbalah", Mihail Neamtu ve Bogdan Tataru-Cazaban (eds.), **Memory, Humanity, and Meaning: Essays in Honor of Andrei Pleşu's Sixtieth Anniversary** içinde, Bükreş: Zeta Books, 2009, s.a. 65-111.

Inbari, Motti. **Messianic Religious Zionism Confronts Israeli Territorial Compromises**, New York: Cambridge University Press, 2012.

_____ "Rabbi Amram Blau Founder of the Neturei Karta Movement: An Abridged Biography", **Hebrew Union College Annual**, C. 81, 2010, s.a. 193-232.

_____ **Jewish Fundamentalism and the Temple Mount: Who Will Build Third Temple?**, Shaul Verdi (çev.), Albany: Published by State of New York Press, 2009.

Jacobs, Louis. "Messiah", **Encyclopaedia Judaica**, C. 14, Second Edition, Jerusalem: Keter Publishing House, 2007.

Johns, Robert. **The Visions of Daniel the Hebrew Prophet**, Bloomington: West Bow Press, 2012.

Johnson, Paul. **Yahudi Tarihi**, Filiz Orman (çev.), İstanbul: Pozitif, 2001.

Jones, Clive ve Murphy, Emma. **Israel: Challenges to Identity, Democracy and the State**, London: Routledge, 2002.

Jonsson, Eva-Maria. **The Message of a Mitsvah: The Mezuzah in Rabbinic Literature**, Nova Press, 1999.

Josephus, Flavius. **The Jewish War**, Rev. Robert Traill (çev.), London: Houlston and Stoneman, 1851.

Kagan, Yisrael Meir. **Sefer Chafetz Chaim**, Rabbi Shraga Silverstein (çev.), California: CreateSpace Independent Publishing Platform, 2014.

Katar, Mehmet. "İsrail Kavminin Seçilmişliği Üzerine Bir Araştırma", **İslâmî Araştırmalar Dergisi**, C. 20, S. 4, 2007, s.a. 458-463.

_____ **Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam'da Tövbe**, 3.basım, Ankara: Eskiyeni Yayınları, 2017.

Kaplan, Mordecai Menahem. **Judaism as a Civilization: Toward a Reconstruction of American-Jewish Life**, New York: Thomas Yoseloff, 1957.

_____ **The Greater Judaism in the Making: A Study of the Modern Evolution of Judaism**, New York: Reconstructionist Press, 1960.

Karaman, Lütfullah. "Siyonizm", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.37, 2009.

Kasher, Aryeh. **Jews and Hellenistic Cities in Eretz Israel: Relations of the Jews Eretz -Israel with the Hellenistic Cities During the Second Temple Period (332 BCE- 70 CE**), Tübingen: J.C.B. Mohr, 1990.

Kaştan, Yüksel. "Filistin topraklarında Yahudi milliyetçiliğin oluşumunda Chowewe Zion, Bnei Brit ve Esra Cemiyetlerinin Rolü", **Tarihin Peşinde: Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, S. 15, , 2016, s.a. 475-501.

Katz, Jacob. **Exclusiveness and Tolerance: Studies in Jewish- Gentile Relations in Medieval and Modern Times**, New Jersey: Behraman House Published, 1961.

Katz, Rabbi Mordechai. **Understanding Judaism: A Basic Guide to Jewish Faith, History, and Practice**, New York: Mesorah Publications, 2000.

Keith, Alexander. **The Land of Israel, According to the Covenant with Abraham and Isaac and Jacob**, Edinburgh: Balfour and Jack Printers, 1843.

Kellner, Menachem. "And the Crookes Shall be Made Straight: Twisted Messianic Visions, and a Maimonidean Corrective", Michael L. Morgan ve Steven Weizman (eds.), **Rethinking the Messianic Idea in Judaism** içinde, Bloomington: Indiana University Press, 2015, s.a. 108-141.

Kellner, Menachem. **Maimonides on Judaism and the Jewish People**, New York: State University of New York Press, 1991.

Khalidi, Rashid. "The Formation of Palestinian Identity: The Critical Years, 1917-1923", James Jankowski ve Israel Gershoni (eds.), **Rethinking Nationalism in Arab Middle East** içinde, New York: Columbia University Press, 1997, s.a. 171-191.

Khalidi, Walid. **From Haven to Conquest: Readings in Zionism and Palestine Problem Until 1948**, 3. Basım, Institute for Palestine Studies, 2005.

Kılıç, Mahmud Erol. **Şafak Yazıları: Geleneğin İzinde Güne Dair Düşünceler**, İstanbul: Sufi Kitap, 2018.

_____ **Hermesler Hermesi: İslam Kaynakları Işığında Hermes ve Hermetik Düşünce**, 2.basım, İstanbul: Sufi Kitap, 2017.

Kierkegaard, Soren**. Korku ve Titreme Diyalektik Lirik**, Nur Beier(çev.), İstanbul: Pinhan Yayıncılık, 2014.

Kimmerling, Baruch. "Discontinuties of Elite Recrutiment in Israeli Society", Ian S. Lustick (ed.), **Books on Israel Vol: I**, Albany: State University of New York Press, 1988, s.a. 31-37.

Kipur Türkçe çeviri ve Transliterasyonu ile, Liliane Zerbib (çev.), İstanbul: Gözlem Yayınları, 2006.

Kirsch, Jonathan. **King David: The Real Life of the Man Who Ruled Israel**, Toronto: Random House Publishing Group, 2001.

Klausner, Israel. "Leon Pinsker", **Encyclopaedia Judaica**, C. 16, Second Edition, Jerusalem: Keter Publishing House, 2007.

Klausner, Joseph Gedaliah. "Ben-Yehuda, Eliezer", **Encyclopaedia Judaica**, C. 3, Second Edition, Jerusalem: Keter Publishing House, 2007.

Kohn, Hans. **The Idea of Nationalism: A Study In Its Origins and Background**, New Jersey: Transaction Publishers, 2008.

Kolsky, Thomas A. **Jews Against Zionism: The American Council for Judaism 1942-1948**, Philadelphia: Temple University Press, 1992.

Kook, Abraham Isaac Hakohen. **Orot**, Bezalel Naor (ed. ve çev.), Jerusalem: Maggid Books, 2015.

Kornberg, Jacques. **At the Crossroads: Essays on Ahad Ha-Am**, New York: State University of New York Press, 1983.

Koestler, Arthur. **Onüçüncü Kabile**, Belkıs Çorakçı (çev.), 4.basım, İstanbul: Plato Yayınları, 2010.

Kouts, Gideon. "Zionism", **Encyclopaedia Judaica**, C. 21, Second Edition, Jerusalem: Keter Publishing House, 2007.

Krakotzkin, Amnon Raz. "Exile, History, and the Nationalization of Jewish Memory: Some Reflections on the Zionist Notion of History and Return", **Journal of Levantine Studies**, C. 3, S. 2, 2013, s.a. 37-70.

_____ **Exile Within Sovereignty: Critique of "the Negation of Exile" in Israli Culture**, New York: Columbia University Press, 2017.

_____. "A National Colonial Theology Religion, Orientalism and The Construction of The Secular İn Zionist Course", **Ethnizitat, Moderne und Enttraditionalisierung** içinde, Moshe Zuckermann (ed.), Tel Aviv: Tel Aviver Jahrbuch für Deutsche Geschicte XXX, Wallstein Verlag, 2002, s.a. 312-326.

Kramer, Gudrun**. A History of Palestine: From The Ottoman Conquest to the Founding of the State of Israel**, Graham Harman ve Gudrun Kramer (çev.), New Jersey: Princeton University Press, 2008.

Krasovec, Jose. **Reward, Punishment, and Forgiveness: The Thinking and Beliefs of Ancient Israel in the Light of Greek and Modern Views**, Leiden: Brill, 1999.

Kressel, Getzel. "Alkalai, Judah ben Solomon Hai", **Encyclopaedia Judaica**, C. 1, Second Edition, Jerusalem: Keter Publishing House, 2007.

_____ "Bilu", **Encyclopaedia Judaica**, C. 3, Seond Edition, Jerusalem: Keter Publishing House, 2007.

_____ Bjoern, Siegel. "Esra", **Encyclopaedia Judaica**, C.6, Second Edition, Jerusalem: Keter Publishing House, 2007.

_____ "Hibbat Zion", **Encyclopaedia Judaica**, C. 9, Second Edition, Jerusalem: Keter Publishing House, 2007.

_____ "Moses Hess", **Encyclopaedia Judaica**, C. 9, Second Edition, Jerusalem: Keter Publishing House, 2007.

_____ Derovan, David. "Tsevi Hirsch Kalischer", **Encyclopaedia Judaica**, C. 11, Second Edition, Jerusalem: Keter Publishing House, 2007.

Kurt, Ali Osman."Yahudilik'te Sürgün Teolojisi: Tanrısal Bir Ceza Olarak Sürgün", **Dini Araştırmalar Dergisi**, C. 9, S. 25, 2006.

_____. **"**İkinci Mabed Dönemi Yahudiliğine Genel Bir Bakış", **C.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C. 10, S, 2, 2006.

_____. **Fundamentalist Yahudiler**, 2.basım, Ankara: Eskiyeni Yayınları, 2016.

Kutluay, Yaşar. **İslam ve Yahudi Mezhepleri**, 4. Basım, İstanbul: Anka Yayınları, 2004.

Kutsal Kitap: Eski ve Yeni Antlaşma (Tevrat, Zebur, İncil), İstanbul: Kitab-ı Mukaddes Şirketi, 2003.

Kuzar, Ron**. Hebrew and Zionism: A Discourse Analytic Cultural Study**, Berlin: De Gruyter, 2001.

Kuzgun, Şaban. "Hz. İbrahim'in Doğum Yeri", **I. Hz. İbrahim Sempozyum Bildirileri**, Şanlıurfa: Şurkavya Yayınları, 17-18 Ekim, 2007.

Küçük, Abdurrahman**. Dönmeler (Sabatayistler) Tarih**i, 6. basım, Ankara: Aziz Andaç, 2003.

_____, **Dönmeler (Sabatayistler) Tarihi**, 7. Basım, Ankara: Aziz Andaç Yayınları, 2005.

_____ "Yahudilikdeki Arz-ı Mevud Anlayışının Boyutları", **Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, C. 33, 1992, s.a. 101-111.

_____. "Arz-ı Mev'ud", **Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi**, C. 3, 1991.

_____ Tümer, Günay ve Küçük, Alparslan, **Dinler Tarihi**, 3. Basım, Ankara: Berikan Yayınevi, 2011.

_____ "Dönme", **Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi**, C. 9, 1994.

Lamm, Norman. "The Ideology of The Neturei Karta: According to the Satmarer Version", **Tradition: A Journal of Orthodox Jewish Thought**, C. 12, S.2, 1971, s.a. 38-53.

_____ **Seventy Faces: Articles of Faith vol: II**, New Jersey: Ktav Publishing House, 2002.

Laqueur, Walter. **A history of Zionism: From the French Revolution to the Establishment of the State of Israel**, New York: Schocken Books, 2003.

Lavie, Smadar. "Colonialism and Imperialism: Zionism", **Encyclopedia of Women in Islamic Cultures**, C. 11, Leiden: Brill, 2007.

Lavsky, Hagit. **Before Catastrophe: The Distinctive Path of German Zionism**, Detroit: Wayne State University Press, 1996.

Lazare, Bernard. "Tarihi ve Sebepleriyle Yahudi Aleyhtarlığı, Antisemitizm", **Çelimli Çalım Dergisi**, S. 6, Sefer 1436.

_____ "Tarihi ve Sebepleriyle Yahudi Aleyhtarlığı, Antisemitizm", **Çelimli Çalım Dergisi**, S. 7, Rebiülevvel 1436.

_____ "Tarihi ve Sebepleriyle Yahudi Aleyhtarlığı, Antisemitizm", **Çelimli Çalım Dergisi**, S. 8, Rebiülahir 1436.

_____ "Tarihi ve Sebepleriyle Yahudi Aleyhtarlığı, Antisemitizm", **Çelimli Çalım Dergisi**, S.15, Zilka'de 1436.

Lederhendler, Eli. "İnterpreting Messianic Rhetoric in the Russian Haskalah Early Zionism", Jonathan Frankel (ed.), **Jews and Messianism in the Modern Era: Metaphor and Meaning** içinde, New York: Oxford University Press, 1991.

Leibowitz, Yeshayahu. **Peuple, Terre, Etat**, Catherine Neuve and Eglise Gerard Haddad (çev.), Paris: Plon, 1995.

Lesse, Harry. "Samson Raphael Hirsch", Daniel Frank ve Oliver Leaman (ed.), **Yahudi Felsefesi Tarihi** içinde, Ankara: Hece Yayınları, 2018, s. a. 731-739.

Lewis, Bernard. **Ortadoğu**, 11.basım, Selen Y. Kölay (çev.), Ankara: Arkadaş Yayınevi, 2015.

_____ **Semitizm ve Antisemitiz: Çatışma ve Önyargıya Dair**, Hür Güldü (çev.), Ankara: Akılçelen, 2016.

Levick, Barbara. **Vespasian**, New York: Routledge, 2005.

Levinas, Emmanuel. **Dört Talmud Okuması**, E. Burak Şaman (çev.), İstanbul: Alfa Basım, 2017.

Levy, Ze'ev. "Yahudi Milliyetçiliği", Daniel Frank ve Oliver Leaman (ed.), **Yahudi Felsefesi Tarihi** içinde, Ankara: Hece Yayınları, 2018, s. a. 769-782.

_____ "Siyonizm", Daniel Frank ve Oliver Leaman (ed.), **Yahudi Felsefesi Tarihi** içinde, Ankara: Hece Yayınları, 2018, s.a. 793-791.

Levyne, Emmanuel. **Judaisme Contre Sionisme**, Paris: Clerc, 1969.

Lichtenstein, Aharon. **Leaves of Faith: The World of Jewish Learning**, New Jersey: Ktav Publishing House, 2003.

Lichtman, Moshe D. **Eretz Yisrael in the Parashah: Essays on the Centrality of the Land of Israel in the Torah**, Jerusalem: Devora Publishing, 2006.

Lindermann, S. Albert. **Anti-Semitism Before the Holocaust**, New York: Routledge, 2014.

Linker, Shalom. **Kibbutz Judaism: A New Tradition in the Making**, Pennysylvania: Associated University Presses, 1982.

Lockman, Zachary. "Land, Labor and the Logic Zionism: A Critical Engagement with Gershon Shafir", **Settler Colonial Studies**, C. 2, S. 1, 2012, s.a. 9-38.

Lowry, Joseph E. "Early Islamic Exegesis as Legal Theory: How Qur'anic Wisdom (Hikma) Became the Sunna of the Prophet", Natalies B. Dohrmann ve David Stern (eds.), **Jewish Biblical Interpretation and Cultural Exchange: Comparative Exegesis in Context** içinde, Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 2009, s.a. 139-160.

Lumer, Hyman. **Zionism: It's Role in the World Politics**, New York: International Publishers, 1973.

Lustick, Ian S. **For The Land and The Lord: Jewish Fundamentalism in Israel**, New York: Councilion Foreign Relation Book, 1988.

Lyle, Anthony. **Ancient History: A Received Chronology**, Bloomington: Author House, 2012.

Manaz, Abdullah. **Siyasi Siyonizm Tarihi**, İstanbul: IQ Yayıncılık, 2005.

Margaliot M. "The Transgression of Moses and Aaron: Num.20:1-13", **The Jewsih Quaeterly Review New Series**, C. 74, S. 2, 1983, s.a. 196-228.

Marrati, Paola. "Mysticism and the Foundation of the Open Society: Bergsonian Politics", Hent de Vries ve Eugene Sullivan (eds.), **Political Theologies: Public Religious in a Post Secular World** içinde, New York: Fordham University Press, 2006, s.a. 557-591.

Marrus, Michael Robert. **The Politics of Assimilation: A Study of the French Jewish Community at the time of the Dreyfus Affair**, New York: Clarendon Press, 1971.

Masalha, Nur. **The Bible and Zionism: Invented Tradition, Archaeology and Post-Colonialism in Israel-Palestine,** London: Zed Books, 2007.

_____ **The Zionist Bible: Biblical Precedent, Colonialism and the Erasure of Memory**, New York: Routledge, 2014.

Marx, Karl. **Yahudi Sorunu Üzerine**, Burcu Denizci (çev.), İstanbul: Altıkırkbeş Yayın, 2015.

Maza, Bernard. **With Fury Poured Out: The Power of the Powerless During the Holocaust**, New York: Saints Peres, 1989.

Mazie, Steven V. **Israel's Higher Law- Religion and Liberal Democracy in The Jewish State**, Lanham: Lexington Books, 2006.

Medoff, Rafael ve Waxman, Chaim I. **Historical Dictionary of Zionism**, Lanham: Scarecrow Press, 2008.

_____ **The A to Z of Zionism**, Lanham: The Scarecrow Press, 2009.

Mendels, Doron. **The Land of Israel as a Political Concept in Hasmonean Literature: Recourse to History Second Century B.C. Claims to the Holy Land**, Tübingen: J.C.B. Mohr, 1987.

Meral, Yasin. **İbn Meymun'a Göre Yahudilik'te İman Esasları**, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, C. 52, S. 2, 2011.

Meyer, Frederick Brotherton. **Moses, Servent of God**, New York: Fleming H. Revell Company, 1867.

Miller, J. Maxwell ve Hayes, John H. **A History of Ancient Israel and Judah**, London: Westminster John Knox Press, 1986.

Miller, Stephen R. **Daniel**, Tennessee: B&H Publishing, 1994.

Miron, Dan. **The Prophetic Mode in Modern Hebrew Poetry**, Millford: The Toby Press, 2010.

Mommsen, Theodor. **The History of Rome IV-V: Judea and the Jews**, W. P. Dicksor (çev.), London: Jim Dent and Sons, 1921.

Morris, Benny. He Tried Harder, **Haaretz**, 26.04.2004. https://www.haaretz.com/1.4827479

Morris, Benny. "On Ethnic Cleansing", **New Left Review,** 26.March-April 2004. https://newleftreview.org/issues/II26/articles/benny-morris-on-ethnic-cleansing

Munk, Eliyahu. (çev.). **Torah Commentary by Rabbi Bachya ben Asher**, Jerusalem: Urim Publications, 1998.

Munk, Linda. "The Shekinah in Jonathan Edwards", The University of North Carolina Press, Early American Literature, C. 27, S. 1, 1992, s.a. 1-30.

Murphy, Andrew R. **The Blackwell Companion to Religion and Violence**, Oxford: Blackwell Publishing, 2011.

Myers, David N. "Can There Be a Principled Anti-Zionism? On the Nexus Between Anti -Historicism and Anti-Zionism in Modern Jewish Thouht", Jeffrey Herf (ed.), **Anti -Semitism and Anti-Zionism in Historical Perspective: Convergence and Divergence** içinde, New York: Routledge, 2007, s.a. 20-38.

Myers, Jody E. "Zvi Hirsch Kalischer and the Origins of Religious Zionism", Frances Malino, David Sorkin ve David Jan Sorkin (eds.), **Profiles in Diversity: Jews in a Changing Europe** içinde, Detroit: Wayne State University Press, 1998, s.a. 267-294.

_____ "The Messianic Idea and Zionist Ideologies", Jonathan Frankel (ed.), **Jews and Messianism in the Modern Era: Metaphor and Meaning- Studies in Contemporary Jewry An Annual VII** içinde, New York: Oxford University Press, 1991, s.a. 3-14.

Nana, Mahmut. **Yahudi Tarihi**, İstanbul: Selenge Yayınları, 2008.

Neusner, Jacob. **Judaism When Christianity Began: A Survey of Belief and Practice**, London: Westminster John Knox Press, 2002.

Nilus, Sergei Aleksandrovich. **Siyon Liderlerinin Protokolleri**, İstanbul: İlgi Kültür Sanat Yayıncılık, 2016.

Nissinen, Martti. "The Dubious Image of Prophecy", Michael Floyd ve Robert D. Haak (eds.), **Prophets, Prophecy, Prophetic Texts in Second Temple Judaism** içinde, New York:T&T Clark, 2006, s.a. 26-42

Nordau, Max Simon. **Max Nordau To His People: A Summons and A Challange**, Benzion Netanyahu (ed.), New York: Scopus Publishing, 1941.

Novak, David. **Jewish Social Ethics**, New York: Oxford University Press, 1992.

_____ **Natural Law in Judaism**, Massachusetts: Cambridge University Press, 2008.

_____ **The Election of Israel: The Idea of Chosen People**, New York: Cambridge University Press, 1995.

_____ **The Image of Non-Jew in Judaism: A Historical and Constructive Study of the Noahide Laws**, New York: The Edwin Melen Press, 1983.

_____ "The Universality of Jewish Ethics: A Rejonder to Securist Critic", **The Journal of Religious Ethics**, C. 36, S. 2, 2008, s.a. 181-211.

_____ **Zionism and Judaism: A New Theory**, New York: Cambridge University Press, 2015.

Oded, Bustanay ve Gibson, Shimon. "Canaan, Land Of", **Encyclopaedia Judaica**, C. 4, Second Edition, Jerusalem: Keter Publishing House, 2007.

Ohana, David. **Political Theologies in the Holy Land: Israeli Messianism and its Critics**, New York: Routledge, 2010.

Olson, Jess. **Nathan Birnbaum and Jewish Modernity, Architect of Zionism, Yiddishism and Orthodoxy**, California: Stanford University Press, 2013.

Oz, Amos. **The Slopes of Lebanon**, Maurie Goldberg Bartura (çev.), Boston: Marine Books Houhton Miffin Harcourt, 2012.

_____ "Imagining the Other", Richard Siegel, Tamar Sofer (ed.), **The Writer in the Jewsih Community: An Israeli-North American Dialogue**, London: Fairleigh University Press, 1993.

Öke, Mim Kemal. "Osmanlı İmparatorluğu, Siyonizm ve Filistin sorunu", **Marife**, C.6, S. 1, 2006, s.a 261-270.

Özdemir, Mehmet. "Hıristiyan İspanya'da Yahudi Aleyhtarlığı (VI-XIV. Yüzyıllar)" Asife Ünal ve diğerleri (ed.), **Bütün Yönleriyle Yahudilik (Uluslararası Sempozyum)** içinde, Ankara: Türkiye Dinler Tarihi Derneği, 2012, s.a. 239-256.

Pappe, Ilan. **Modern Filistin Tarihi**, Nuri Pulimer (çev.), Ankara: Phoenix, 2007.

Parfitt, Tudor. **The Road to Redemption: The Jews of the Yemen 1900-1950**, Leiden: Brill, 1996.

Parisien, Pierre. **Blood and the Covenant: The Historical Consequences of the Contract with God**, Bloomington: Trafford Publishing, 2010.

Patai, Raphael. **The Messiah Text: Jewish Legands of Three Thousand Years**, Detroit: Wayne State University Press, 1988.

Patterson, David. "Peretz Smolenskin"**, Encyclopaedia Judaica**, C. 18, Second Edition, Jerusalem: Keter Publishing House, 2007.

_____ **Open Wounds: The Crisis of Jewish Thought in the Aftermath of the Holocaust**, Seaatle: University of Washington Press, 2006.

Pensler, Derek J. "Anti-Semites on Zionism: Freom Indifference to Obsession", Jeffrey Herf (ed.), **Anti-Semitism and Anti-Zionism in Historical Perspective: Convergence and Divergence** içinde, New York: Routledge, 2007, s.a.14-25.

Pianko, Noam. **Zionism and the Road Not Taken**, Bloomington: Indiana University Press, 2010.

Pinhas, Sadeh. "Sadducees", **Encyclopaedia Judaica**, C. 17, Second Edition, Jerusalem: Keter Publishing House, 2007.

Piterberg, Gabriel. "Israeli Sociology's Young Hegelian: Gershon Shafir and the Settler Colonial Framework", **Journal of Palestine Studies**, C. 44, S. 3, 2015, s.a. 17-38.

_____ **Siyonizmin Dönüşleri: Mitler, Siyaset ve İsrail'de araştırmacılık**, Aysun Babacan (çev.), İstanbul: İthaki, 2015.

Poliakov, Leon. "Antisemitism: The Early Christian Period", **Encyclopaedia Judaica**, C. 2, Second Edition, Jerusalem, Keter Publishing House, 2007.

_____. **The History of Anti-Semitism Vol: III: From Voltaire to Wagner**, Miriam Kochan (çev.), Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1968

Popkin, Richard H. "Amsterdam Yahudi Topluluğu", Daniel Frank ve Oliver Leaman (ed.), **Yahudi Felsefesi Tarihi** içinde, Ankara: Hece Yayınları, 2018, s. a. 611-622.

Porten, Bezalel. **The Return of Babylon: Vision and Reality**, Cathedra, 4, 1977, s.a.4-12.

Prager, Dennis. **The Rational Bible: Exodus. God, Slavery and Freedom**, Washington: Regnery Faith Publishing, 2018.

Prior, Michael. **Zionism and the State of Israel: A Moral Inquiry**, New York: Routledge, 1999.

Quigley, John. **Palestine and Israel: A Challange to Justice**, North Carolina: Duke University Press, 1990.

Rabinovitz, Itamar ve Reinharz, Jehuda. **Israel in the Middle East: Documents and Readings on Society, Politics and Foriegn Relations**, Waltham: Brandeis University Press, 2008.

Rabinowitch, Dr. I. M. "Political Zionist and State of Israel", **The Jewish Guardian**, April 1974, Issue.1.

Rabkin, Yakov M. "Religious Roots of a Political Ideology: Judaism and Christianity at the Cradle of Zionism", **Mediterranean Review**, C. 5, S.1, 2012, s.a. 75-100.

_____ **Yahudilerin Siyonizm Karşıtlığı**, Şahika Tokel (çev.), İstanbul: İletişim, 2014.

Ram, Uri**. Israeli Nationalism: Social Conflicts and the Politics of Knowledge**, New York: Routledge, 2011.

Ravitzky, Aviezer. **Messianism, Zionism, and Jewish Religious Radicalism**, Michael Swirsky ve Jonathan Chipman (çev.), Illinois: University of Chicago Press, 1996.

_____ "Munkacs and Jerusalem: Ultra-Orthodox Opposition to Zionism and Agudaism", Shmuel Almog, Jehuda Reinharz ve Anita Shapira, (eds.), **Zionism and Religion** içinde, Hanover and London: University Press of New England, 1998, s.a. 67 -89.

Reinharz, Jehuda. “Ideology and structure in German Zionism: 1882-1933”, Jehuda Reinharz ve Anita Shapira (eds.), **Essential Papers on Zionism** içinde, New York: New York University Press, 1996, s.a. 268-297.

Reisel, Ester ve Reisel, Rudi. **Modern Jewish Identity: A Ratinalistic Motivation For Remaining Jewish**, Jerusalem: Gefen Publishing House, 2000.

Renan, Ernest. **Ulus Nedir?**, Gökçe Yavaş (çev.), İstanbul: Pinhan, 2016.

Rodinson, Maxime**. Israel, A Colonial Settler-State?,** Daivd Thorstad (çev.), New York: Monad Press, 1973.

Roppestad, Julie S. **The Judge and the President: How the American Zionist Movement Began**, Universite Oslo: Yayınlanmamış YL tezi, 2015.

Rose, John. **The Myths of Zionism**, London: Pluto Press, 2005.

Rossoff, David. **Safed The Mystical City**, Jerusalem: Sha’ar Books, 1991.

Roth, Joseph. **Yahudiler Yollarda**, Ahmed Arpad (çev.), İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi, 2018.

Rothschild, Hava Tirosh. “Modernite’nin Başlangıcında Yahudi Felsefesi”, Daniel Frank ve Oliver Leaman (ed.), **Yahudi Felsefesi Tarihi** içinde, Ankara: Hece Yayınları, 2018, s. a. 513-585.

Rubin, Israel. **Satmar: An Island in the City**, Chicago: Quadrangle Books, 1972.

Ruppin, Arthur. **The Jews of To-Day**, Margery Bentwich (çev.), London: Bell and Sons, 1913.

Said, Edward W. **Şarkiyatçılık: Batı’nın Şark Anlayışları**, Berna Yıldırım(çev.), 9.basım, İstanbul: Metis Yayınları, 2016.

Salihoğlu, Mahmut. “Jabotinsky, Siyonizm ve Osmanlı Devleti”, **Osmanlı’dan Günümüze Filistin Sempozyumu**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, Dizi 8, S. 8, 2013, s.a. 1-13.

Salmon, Yosef. “Zionism and Anti-Zionism in Traditional Judaism in Eastern Europe”, Shmuel Almog, Jehuda Reinharz ve Anita Shapira (eds.), **Zionism and Religion** içinde, Hanover and London: University Press of New England, 1998, s.a. 25-44.

_____ **Do Not Provoke Providence: Orthodoxy in the Grip of Nationalism**, Joel A. Linsider (çev.), Massachusetts: Academic Studies Press, 2014.

_____ **Religion and Zionism: First Encounters**, Jerusalem: Magnes Press, 2002.

Sand, Şlomo**. Yahudi Halkı Nasıl İcat Edildi: Kitab-ı Mukaddes'ten Günümüze**, Işık Ergüden (çev.), İstanbul: Doğan, 2011.

Saracheck, Joseph**. The Doctrine of the Messiah in Medievel Jewish Litarature**, Eugene: Wipf & Stock, 2008.

Sarıkçıoğlu, Ekrem. **Dinlerde Mehdi ve Mesih Tasavvuru**, İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2017.

Sarmış, İbrahim. **Hz. İsa ve Mesih İnancı**, 2. basım, İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2012.

Sartre, Jean-Paul. **Yahudi Sorunu**, İstanbul: Ataç, 1965.

Sayegh, Fayez A. **Zionist Colonialism in Palestine**, Research Center Palestine Liberation Organization, Beyrut, 1965.

Schama, Simon. **Yahudilerin Tarihi MÖ 1000- MS 1492**, Leyla Tonguç Basmacı (çev.), İstanbul: Alfa, 2019.

_____ **İki Rothschild: İsrail Devletinin Kuruluşu**, Belkıs Çorakçı Dişbudak (çev.), İstanbul: Alfa, 2016.

Schoeps, Julius H. **Pioneers of Zionism: Hess, Pinsker, Rülf**, Berlin: De Gruyter, 2013.

Scholch, Alexander. "Britain in Palestine 1838-1882: The Roots of the Balfour Policy", **Journal of Palestine Studies**, C.22, S. 1, 1992, s.a. 22-51.

Scholem, Gershom. **From Berlin to Jerusalem: Memories of My Youth**, Harry Zohn (çev.), Philadelphia: Paul Dry Books, 2012.

_____ **Major Trends in Jewish Mysticism**, New York: Schocken Books,1954.

_____ **Origins of The Kabbalah**, Allan Arkush (çev.), Berlin: Walter de Gruyter, 1987.

_____ **Sabbatai Şevi: The Mystical Messiah 1626-1676**, R. J. Zwi Werblawsky (çev.), New Jersey: Princeton University Press, 2016.

_____ **The Messianic Idea in Judaism: And Other Essays on Jewish Spirituality**, New York: Schocken Books, 1995.

_____ "Cardozo (Cardoso), Abraham Miquel", **Encyclopaedia Judaica**, C.4, Second Edition, Jerusalem: Keter Publishing House, 2007.

_____ "Nathan of Gaza", **Encyclopaedia Judaica**, Cilt 15, Second Edition, Jerusalem: Keter Publishing House, 2007.

Schorsch, Isma., **Leopold Zunz: Creativity in Adversity**, Philadelphia: The University, 2016.

_____ "Leopold Zunz on The Hebrew Bible",**The Jewsih Quarterly Review** C. 102, S. 3, 2013, s.a. 431-454.

Schorske, Carl E. "**Politics in a New Key: An Austrian Trio, Fin-de-Siecle Vienne: Politics and Culture**, New York: Vintage Book, 1981.

Schulman, Samuel. **Chamberlain's 'Foundatios of the Nineteenth Century' and the Claims of Judaism**, , The Jewsih Quarterly Review C. 5, S. 2, 1914, s.a. 163-200.

_____ "Proffesor Moore's "Judaism", **The Jewish Quarterly Review**, C. 18, S. 4, 1928, s.a. 339-355.

Schultz, Carl. "The Political Tensions Reflected in Ezra-Nehemiah", Carl D. Evans, William W. Hallo ve John B. White (ed.), **Scripture in Context: Essays on the Copmparative Method** içinde, Eugene: Pickwick Press, 1980, s.a. 221-244

Schur, Nathan. **Napolean in the Holy Land**, London: Greenhill Books, 1999.

Schwartz, Daniel R. **Studies in the Jewish Background of Christianity**, Tübingen: J.C.B. Mohr, 1992.

Schwartz, Dov**. Faith at the Crossroads: A Theological Profile of Religious Zionism**, Batya Stein(çev.), Leiden: Brill, 2002.

_____ **Religious Zionism History and Ideology**, Boston: Academic Studies Press, 2009.

Schwarzfucks, Simon. **Napoleon The Jews and The Sanhedrin**, New York: Routledge, 1979.

Schweid, Eliezer. **The Land of Israel: National Home or Land of Destiny**, Deborah Greniman (çev.), New York: Associated University Press, 1985.

_____ "The Rejection of the Diaspora in Zionist Thought: Two Approaches", **Studies in Zionism Journal**, C. 5, S. 1, 1984, s.a. 43-70.

_____ "The Rejection of the Diaspora in Zionist Thought: Two Approaches", **Essential Papers of Zionism**, Jehuda Reinharz and Anita Shapira (eds.), New York:New York University Press, 1996, s.a. 133-160.

_____ "Is There a Religious Meaning to the Idea of a Chosen People After the Shoah", Steven T. Katz (ed.) **The Impact of the Holocaust on Jewish Theology** içinde, New York, London: New York: New York University Press, 2005, s.a. 5-13.

Seeskin, Kenneth. "Yahudi Yeni Kantçılığı: Hermann Cohen", Daniel Frank ve Oliver Leaman (ed.), **Yahudi Felsefesi Tarihi** içinde, Ankara: Hece Yayınları, 2018, s. a. 793-804.

Segev, Tom. **One Palestine Complete: Jews and Arabs Under The British Mandate**, Haim Watzman (çev.), New York: Metropolitian Books, 2000.

_____ **The Seventh Milliion: The Israelis and the Holocaust**, New York: Henry Holt, 2000.

Selengut, Charles. **Our Promised Land: Faith and Militant Zionism in Israeli Settlements**, Lanham: Rowman and Littlefield, 2015.

Seltzer, Robert M. **Simon Dubnow's New Judaism: Diaspora Nationalism and the World History of the Jews,** Leiden: Brill, 2014.

Shafir, Gershon. **Land, Labor and the Origins of Israeli-Palestinian Conflict, 1882-1914**, California: University of California Press, 1996.

Shahak, Israel. **Yahudi Tarihi Yahudi Dini**, 4.basım, Ahmet Emin Dağ (çev.), İstanbul: Ağaç Kitabevi Yayınları, 2010.

_____ ve Mezvinsky, Morton. **İsrail'de Yahudi Fundamentalizmi**, İstanbul: Düşün Yayıncılık, 2015.

Shapira, Anita. **Land and Power: The Zionist Resort to Force, 1881-1948**, California: Stanford University Press, 1992.

_____ "The Bible and Israeli Identity**", Association for Jewish Studies**, C. 28, S. 1, 2004, s.a. 11-41.

_____ **Where Has 'the Negation of Exile' Gone?**, Alpayim: A Multidiciplinary Publication for Contemporary Thought and Literature, vol:25, 2003.

Shapiro, Marc B. **Between the Yeshiva World and Modern Orthodoxy: The Life and Works of Rabbi Jehiel Jacob Weinberg, 1884-1966**, Liverpool: Litmann Library of Jewish Civilization, 1999.

Sharon, Moshe-Sevilla. **İsrail Ulusu'nun Tarihi**, Yeruşalayim, 1981.

Shaw, Stanford J. **Osmanlı İmparatorluğu'nda ve Türkiye Cumhuriyeti'nde Yahudiler**, Meriç Sobutay (çev.), İstanbul: Kapı Yayınları, 2008.

Sherwin, Byron L. **Jewish Ethics for the Twenty-First Century Living in the Image of God**, New York: Syracuse University Press, 2000.

Shilo Margalit. **Princess or Prisoner: Jewish Women in Jerusalem 1840-1914**, David Louvish (çev.), Waltham: Brandeis University Press, 2005.

_____. "The Immigration Policy of the Zionist Institutions 1882-1914", **Middle Eastern Studies**, C. 30, S. 3, 1994, s.a. 597-617.

Shlaim, Avi. **The Iron Wall: Israel and the Arab World**, New York: W.W Norton, 2001.

_____ "The Middle East: The Origins of Arab-Israeli Wars", Ngaire Woods (ed.) **Explaining International Relations Since 1945** içinde, New York: Oxford University Press, 1996, s.a. 219-240.

Shmueli, Efraim. "The Jerusalem School of Jewish History (A Critical Evaluation)", **Proceedings of the Academy for Jewish Research**, C. 53, 1986, s.a. 147-178.

Skolnik, Fred ve Berenbaum, Michael. "Zionism", **Encyclopaedia Judaica**, C. 21, Second Edition, Jerusalem: Keter Publishing House, 2007.

Smith, Gary V. "Siyasal Siyonizm: Bir Yahudi Eleştirisi", Türkkaya Ataöv (çev.), **Siyonizm ve ırkçılık** içinde, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Yayınları, 1982, s.a. 237-250.

Smolenskin, Peretz. **Maamarim/Essays**, Jerusalem: Keren Smolenskin, 1925.

Smoler, Levy ve Aberbach, Moshe. "The Golden Calf Episode in Postbiblical Lİterature", **Hebrew Union College Annual**, C. 39, 1968, s.a, 91-118.

Sober, Rabbi Moshe. **Beyond The Jewish State: Confessions of a Former Zionist, Toronto:** Summerhill Press,1990.

Solomon, Norman. "The Ethics of War: Judaism", Richard Sorabji ve David Rodin (ed.), **The Ethics of War: Shared Problems in Different Traditions** içinde, Aldershot U.K: Ashgate, 2006, s.a. 108-137.

Sombart, Werner. **Yahudiler ve Modern Kapitalizm**, Sabri Gürses(çev.), İstanbul: Küre, 2016.

Spinoza, Benedictus. **Teolojik Politik İnceleme**, Cemal Bali Akal ve Reyda Ergün (çev.), Ankara: Dost, 2016.

Stavans, Ilan. **Resurrecting Hebrew**, New York: Schocken Books, 2008.

Stein, Janice Gross. "Flawed Strategies and Missed Signals: Crisis Bargaining Between the Superpowers, October 1973" David W. Lesch (ed.), **The Middle East and The United States**, 3.basım, Colorado: Westview Press, 2003, s. a. 211-232.

Stein, Karen L. **Ayin Ltziyon: Looking Towards Zion**, New York: Howard Press, 2008.

Stein, Leslie. **The Hope Fulfilled: Tthe Rise of Modern Israel**, Westport: Preager Publishers, 2003.

Steinberg, Gerald M. ve Rubinovitz, Ziv. **Menachem Begin and the Israel-Egypt Peace Proces: Between Ideology and Political Realism**, Bloomington: Indiana University Press, 2019.

Stern, David. **Parables in Midrash: Narrative and Exegesis in Rabbanic Literature**, Massachusetts: Harvard University Press, 1994.

Stern, Sacha. **Jewish Identity in Early Rabbinic Writings**, Leiden: Brill, 1994.

Sternhell, Zeev. **The Founding Myths of Israel**, David Maisel (çev.), New Jersey: Princeton University Press, 1998.

Stiebert, Johanna. **Fathers and Daughters in the Hebrew Bible**, Oxford: Oxford University Press, 2013.

Swirski, Shlomo. **Politics and Education in Israel**, New York: Falmer Press, 2002.

Şahin, M. Süreyya."İsfahani, Ebu İsa", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. 22, 2000.

Şişman Cengiz. **Suskunluğun Yükü: Sabatay Sevi ve Osmanlı –Türk Dönmelerinin Evrimi**, Ahmet Demirhan (çev.), İstanbul: Doğan Kitap, 2015.

_____ Şişman, Sabatay Sevi, **Türkiye DiyanetVakfı İslam Ansiklopedisi**, C. 25, 2008.

Tamir, Hela. **Israel, History in a Nutshell: Highlighting the Wars and Military History**, Jerusalem: TsurTsina Publications, 2012.

Taşpınar, İsmail. **Din ve Fenomenoloji Arasında Yahudilik ve Hıristiyanlık**, İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Vakfı Yayınları, İFAV,2017.

_____ **Dinler, Tarih ve Sembolizm**, İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İFAV, 2017.

_____ **Yahudi Kaynaklarına göre Yahudilik'te Ahiret İnancı**, 3.basım, İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İFAV, 2015.

_____ **Tarihten Günümüze İnançlar ve Dini Hareketler**, İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, İFAV, 2018.

_____ "Sahte Mesih Bar Kohba İsyanı", **Derin Tarih Dergisi**, s. 80, Kasım, 2018.

_____ **Tarihin Aynasında Dinler ve Mezhepler**, İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İFAV, 2018.

Tessler, Mark. **A History of Israeli-Palestinian Conflict,** Bloomington: Indiana University Press, 1994.

The Babylonian Talmud. Rabbi Epstein (ed.), London: The Soncino Press, 1978.

Tokalak, İsmail, **Yahudiliğin Kökenleri ve Küresel Gücü,** İstanbul: Ataç Yayınları, 2014.

Torrey, Charles C. **Ezra Studies**, Illinois: The Universtiy of Chicago Press, 1910.

Traverso, Enzo. **Yahudi Modernitesinin Sonu: Muhafazakar Bir Dönüm Noktasının Tarihi**, Zeynep Bursa (çev.), İstanbul: Ayrıntı, 2016.

Tress, Mandeleine. "Fascist Component in The Political Thought of Vladimir Jabotinsky ", **Arab Studies Quarterly**, C. 6, S.4, 1984, s.a. 304-324.

Trimm, Charlie. "Jericho, Battle of (ca. 1400 BCE or 1200 BCE)", Jeffrey M. Shaw ve Timothy J. Demy (ed.), **War and Religion: Encyclopedia of Faith and Conflict volume 1** içinde, Colorada: ABC-CLIO, LLC, 2017, s.a. 416-417.

Troy, Gil. **The Zionist Idea: Visions for the Jewish Homeland Then, Now, Tomorrow**, Philadelpia: The Jewish Publication Society, 2018.

Tucker, Benny**. God, Man, Death and then the Judgement**, North Carolina: LuLu Publishing, 2015.

Ulutaş, Ufuk ve diğerleri. **İsrail Siyasetini Anlama Kılavuzu**, Ankara: SETA Yayınları, 2012.

Unger, Merrill F. **Zechariah: Prophet of Messiah's Glory**, Eugene: Wıpf& Stock, 2014.

Urbach, E. E. "Redemption and Repentance in Talmudic Judaism", R.J. Zwi Werblowsky ve C. Joucu Bleeker (ed.), **Types of Redemption**, Leiden: Brill, 1970.

Urban, Slyvanus. **The Gentleman's Magazine vol. XV**, London: William Pickering: John Bowyer Nichols and Son, 1841.

Ülkü, A. Ekrem. **Ulusların Babası Hz. İbrahim,** İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi, 2012.

Ünal, Mustafa. **Dinlerde Kutsal Zamanlar: Takvimler, Dini Günler, Bayram ve Törenler**, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2008.

Viorst, Milton. **Zionism: The Birth and Transformation of an Ideal**, New York: St. Martins Press, 2016.

Vital, David. "The Zionist as Thinker: Ahad H-am and Hibbat Zion", Kornberg Jacques (ed.), **At the Crossroads: Essays on Ahad Ha'am** içinde, New York: New York University Press, 1983, s.a. 87-97.

Waardenburg, Jacques. “Mesih”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C. 29, 2004.

Wagner, Donald E. Walter T. Davis, **Zionism and the Quest for Justice in the Holy Land**, Cambridge: The Lutterworth Press, 2014.

Wasserman, Elhanan Bunim. **The Epoch of the Messiah**, California: E.S. Wasserman, 1948.

Waxman, Dov. **The Pursuit of Peace and the Crisis of Israeli Identity: Defending/ Defining the Nation**, New York: Macmillan.

Wegner, Paul D. **An Examination of Kingship and Messianic Expectation in Isaiah 1-35**, New York: Edwin Mellen Press, 1992.

Weiss, Meira. **The Chosen Body: The Politics of the Body in Israeli Society**, California: Stanford University Press, 2002.

Weiss, Yisroel Dovid. **Rescuing Judaism From Zionism: A Religous Leader’s View**, American Free Press, 2 August 2002.

Weitz, Yechiam. “Jewish Refugees and Zionist Policy During the Holocaust”, **Middle Easters Studies**, C. 30, S. .2, 1994, s.a. 351-368.

Weizmann, Chaim. **The Letters and Papers of Chaim Weizmann**, Jerusalem: Transaction Publishers, 1984.

Wendehorst, Stephan. **British Jewry, Zionism, and the Jewish State 1936-1956**, Oxford: Oxford University Press, 2012.

Werner, Donald. **Revelation’s Essential Truths**, North Carolina: LuLu Publishing, 2018.

Westcott ve diğerleri. **Kabala’ya Giriş ve Hermetik Geleneği & Sefer Yezirah (Oluşum Kitabı)**, 3. Baskı, İstanbul: Hermes Yayınları, 2016.

Wistrich, Robert S. “Zionism and Its Religious Critics in Fin-de-Siecle Vienna”, Shmuel Almog, Jehuda Reinharz ve Anita Shapira (ed.), **Zionizm and Religion** içinde, Hanover and London: University Press of England, 1998, s.a. 140-159.

Wolfe, Patrick. “Settler Colonialism and the Elimination of the Native”, **Journal of Genocide Research**, C. 8, S. 4, 2006, s.a. 387-409.

Wood, Bryant G. **Did the Israelites Conquer Jericho? A New Look at the Archaeological Evidence**, BAR, 1990.

Wyne, Hugh. “Kilise Tarihinde Antisemitizm”, Süleyman Turan (çev.), **Din Bilimleri Akademik Araştırma Dergisi**, C. 4, S. 1, 2004, s.a. 275-290.

Yaron, Zvi Zinger ve Ish-Shalom, Benjamin. "Abraham Isaac Kook", **Encyclopedia Judaica**, C.12, Second Edition, Jerusalem: Keter Publishing House, 2007, s.a. 289-293.

Yılmaz, M. Selim. "Ahit Geleneğindeki Mesih Kavramının Anlam Serüvenine Genel Bir Bakış", **İslami Araştırmalar Dergisi**, C. 27, S. 3, 2016, s.a. 311-322.

Yinon, Oded. **The Zionist Plan for the Middle East**, Israel Shakak (çev.), Massachusetts: Association of Arab- American University Graduates, 1982.

Yona, Rona. "Zionist Terminology and the Jewish Sources: Berl Katznelson and the Creation of the Term 'Hanhalat Halashon' (Bequeathing the Language)"**,** Arthur Eyffinger ve Gordon J. Schochet (ed.), **Hebraic Political Studies** içinde, Shalem Press, C.2, 2007, s.a. 448-469.

Yonah, Michael Avi. "Albright, William Foxwell", **Encyclopaedia Judaica**, C. 1, Second Edition, Jerusalem: Keter Publishing House, 2007.

Zephyr, Alexander. **Rabbi Akiva, Bar Kokhba Revolt, and the Ten Tribes of Israel**, Bloomington: Universe LLC, 2013.

Zipperstein, Steven. "Repsetentation of Leadership (and failure) in Russian Zionism: Picturing Leon Pinsker", Jehuda Reinharz ve Anita Shapira (ed.), **Essential Papers on Zionism** içinde, New York: New York University Press, 1996, s.a. 191-209

Zur, Yaakov. "German Jewish Orthodoxy's Attitude Toward Zionism", Shmuel Almog, Jehuda Reinharz ve Anita Shapira (ed.) **Zionism and Religion**, Hanover and London: University Press of New England, 1998, s.a. 107-116.

http://azure.org.il/include/print.php?id=242

http://news.bbc.co.uk/2/hi/programmes/panorama/1390979.stm

http://news.bbc.co.uk/2/shared/spl/hi/middle_east/03/v3_ip_timeline/html/1929_36.stm

https://biblehub.com/library/edersheim/the_life_and_times_of_jesus_the_messiah/appendix_viii_rabbinic_traditions_about.htm

www.biography.yourdictionary.com

https://www.chabad.org/library/article_cdo/aid/4097363/jewish/Rabbi-Chaim-Soloveitchik-of-Brisk.htm

https://www.chabad.org/library/bible_cdo/aid/15938/jewish/Chapter-7.htm

https://www.chabad.org/library/article_cdo/aid/4117874/jewish/10-Facts-About-the-Maharal-Every-Jew-Should-Know.htm

https://www.chabad.org/parshah/article_cdo/aid/3434818/jewish/Bikkurim-First-Fruits.htm

https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/article/rudolf-rezsoe-kasztner

https://www.etzion.org.il/en/lecture-02-holocaust

https://www.haaretz.com/1.4827479

https://www.haaretz.com/.premium-in-the-name-of-zionism-change-your-name-1.5307543

https://halakhah.com/rst/hirsch.pdf

www.hartman.org.il

http://www.infocenters.co.il/jabo/jabo_multimedia/Books/Nation%20and%20Society%20ו%20190.pdf

http://www.jabotinsky.org/Site/content/t2.asp?Sid=10&Pid=123

http://ww w.jewishagency.org/first-steps/program/5131

http://www.jewish-american-society-for-historic-preservation.org/images/Max_Nordau.pdf

http://jbqnew.jewishbible.org/assets/Uploads/312/312_EXILE3111.pdf

http://jewishencyclopedia.com/articles/1033-akiba-ben-joseph

http://www.jewishencyclopedia.com/articles/15265-zion

http://www.jewishpost.com/archives/news/the-myth-of-the-israeli-sabra.html

https://www.jewishvirtuallibrary.org/bilu

https://www.jewishvirtuallibrary.org/the-declaration-of-the-establishment-of-the-state-of-israel

https://www.jewishvirtuallibrary.org/golda-meir-quotes-on-israel-and-judaism

https://www.jewishvirtuallibrary.org/the-histadrut

https://www.jewishvirtuallibrary.org/background-and-overview-of-the-irgun-etzel

https://www.jewishvirtuallibrary.org/the-haganah

https://www.jewishvirtuallibrary.org/henry-kissinger

https://www.jewishvirtuallibrary.org/israel-meir-kagan

https://www.jewishvirtuallibrary.org/israel-zangwill

https://www.jewishvirtuallibrary.org/judah-halevi

https://www.jewishvirtuallibrary.org/vie-masada

https://www.jewishvirtuallibrary.org/moshe-ben-nachman-nachmanides-ramban

https://www.jewishvirtuallibrary.org/text-of-the-peel-commission-report

https://www.jewishvirtuallibrary.org/samuel-mohilever

https://www.jewishvirtuallibrary.org/shimon-bar-kokhba

https://www.jewishvirtuallibrary.org/shragai-fajwlowicz-shlomo-zalman

https://www.jewishvirtuallibrary.org/lo-x1e25-amei-x1e24-erut-israel

https://www.jewishvirtuallibrary.org/yigael-yadin

https://www.jewishvirtuallibrary.org/zionist-organization-statement-on-palestine-at-the-paris-peace-conference

http://juchre.org/targums/pexo.htm#exo40

https://www.knesset.gov.il/docs/eng/megilat_eng.htm

http://www.maannews.com/Content.aspx?id=455765

https://newleftreview.org/II/10/perry-anderson-scurrying-towards-bethlehem

https://newleftreview.org/issues/II26/articles/benny-morris-on-ethnic-cleansing

http://www.nkusa.org/activities/speeches/wdc020702.cfm

http://orsam.org.tr/tr/isci-siyonizminin-kokenleri-sosyalist-dusuncelerin-yeni-ulkesi-olarak-israil/

http://www.salom.com.tr/arsiv/haber-84661-nilden_firata_buyuk_Israil_devleti_safsatasi.html

http://www.salom.com.tr/arsiv/haber-102963-sultan_ii_abdulhamit_ve__theodor_herzl.html

http://www.salom.com.tr/arsiv/haber-71983ortadogu_sorununun_yakin_tarih_cemaziyulevveli.html

http://www.salom.com.tr/arsiv/haber-86193-siyonizm_suc_mu.html

http://www.salom.com.tr/arsiv/haber-84390-tarihte_haftanin_olayi_eliezer_ben yehuda_Ibranice_hareketini_baslatti.html

https://sarizeybekhaber.com.tr/israil-in-de-bir-ortadogu-projesi-oldugunu-biliyor-muydunuz

http://www.tlaxcala-int.org/article.asp?reference=11591

https://www.truetorahjews.org/chofetzchaim

https://www.truetorahjews.org/guardian

https://www.truetorahjews.org/images/Hakdama.pdf

http://www.un.org/Depts/dpi/palestine/ch2.pdf

https://unitedwithisrael.org/analysis-the-quran-is-a-pro-zionist-document/

https://www.yahwehswordarchives.org/books-of-baruch/book-2-of-Baruch.pdf

http://www.zionism-israel.com/bio/Arthur_Ruppin.htm

http://www.zionism-israel.com/zionism_timeline.htm